

ІВАН ХРУЩ

Д В А П О Л Ю С И

*****

Роман в п'яти частинах

*****

КНИГА ПЕРША

ТОМ ЧЕТВЕРТИЙ

Penfield, New York.
2021

частина перша

САЛАМАНДРА

*****

частина друга

ОПЕРАЦІЯ «ЕСКАДРОН»

*****

частина третя

ГЕРБОВА ПЕЧАТКА

*****

частина четверта

НІЧНИЙ ТУМАН

*****

частина п'ята

АКТОР

_____

Період, в якому відбувались описані події, 1987-1991р.

_____

ЧАСТИНА ПЕРША

САЛАМАНДРА

1

Одного травневого дня, дощ падав від самого ранку. Травневі дощі, як правило бувають щедрими і короткочасними, але того дня, немов на дворі не був квітучий травень, а середина осені.

На вулиці не було нікого: не ходили пішоходи і місцеві мешканці не вигулювали своїх собак. Дощова погода, наводила сонний спокій, на таку ж сонну вулицю Коперника, що не далеко залізничного вокзалу, в місті Івано-Франківську.

На цій вулиці не має багатоповерхівок, будинки схожі на особняки, в два чи три поверхи. По вулиці не ходить міський транспорт і взагалі спокійною вона, як для центральної частини, обласного центру.

Того ж дня, біля вікна своєї квартири, що на другому поверсі, стояв літній мужчина і дивився у вікно роздумуючи. Він був одитий в сорочку в клітинку, також в шерстяну сіру безрукавку та коричневі штани зі смужками. Голова була сивою і внизу постриженою борідка. Чоловік виглядав на інтелігента, він насправді ним був. Але практично три місяці тому, він вийшов на заслужений відпочинок; став пенсіонером. Він працював багато років викладачем історії і суспільствознавства, в одному з вузів міста. Так як людина яка вже звикла в силу обставин постійно спілкуватись з кимось, він любив розмовляти з людьми різного віку, вислуховувати їх і правельно викладати свою думку, при тому, не нав'язувати її співрозмовнику.

В квартирі, також час від часу було чутно що хтось працював, щось переставляв, шуродів і так далі. Насправді спокій порушувала давня прибиральниця, яка лиш протирала порох, та прала одіжку, перестеляла ліжко, а так як чоловік жив сам один, не було аж так багато роботи щоб прибирати. Жінка була віку п'ятидесяти літ, середнього росту, яка постійно собі наспівувала під час роботи, яку вона виконувала не спішивши і час від часу могла завести розмову з викладачем на любую тему.

Але коли вже прибиральниця закінчивши протерла скло, на портретах покійної дружини викладача і весільної світлини їхньої доньки, жінка стала збиратись додому. Час був після обіду, після четвертої години, хоча жила вона не далеко, а саме в селі Микитинці, приміської зони, сьогодні їй хотілось ще піти в овочевий магазин, щоб щось купити. Правда через короткий час, вона зрозуміла що вже нікуди не піде, а причиною цьому стала розмова з господарем квартири. Побачивши що робота закінчиною, викладач нараз потер свою борідку і звернувся до жінки:

- Женя, ви дуже спішите сьогодні?
- Не так щоб дуже Григорій Миколайович, а чому питаєте?
- Я хотів вам признатись одну справу.
- Мені признатись? А що саме?
- Ходімо присядемо в мій кабінет, якось стояти не зручно.

Жінка пройшла за господарем, він всівся на м'якому великому кріслі, а вона напроти нього на диванчик.

- Женя, в мене скоро будуть переєміни в житті. Я вже не буду жити так як скоріше.
- Я вас не розумію: які переєміни? – Жінка стала переєлякано дивитись чи Миколайович не натякає на якусь хворобу, чи щось подібне.
- Ви так не дівіться, все добре, просто я вже скоро не буду жити сам в квартирі.
- А що може одружуетесь? – Здивовано запитала прибиральниця.

- Ой ні, що ви Женя про мене таке подумали. Куди мені вже: прожив після смерті дружини скільки вже, а тепер куди таке. Якщо б таке думав, вже був б одружився два роки тому. Тут друга справа, навіть не знаю як признатись, лиш змушений, тому що ви будете в мене через два тижні, а тут вже хтось буде скоріше всього.

- Я слухаю вас. Ви не змушені мені свої справи розказувати, але якщо хочете, тоді будь ласка.

- Думаю що ви знаєте про те, що в моєї покійної дружини, була родина у Львові?

- Звичайно що так; мені покійна Любов Олександрівна розказувала, що в неї брат жив там з сім'єю.

- Так послухайте що трапилось. В того брата, була дочка Лариса. Одним словом вийшла заміж, народила донечку, жили нормально. Але коли людям добре, маю на увазі мають: автомобіль, квартиру, одягу доволі, золото і все те про що може інші лиш мріють, тоді люди собі шкають біди як кажуть. Знаєте як в тій казці про коваля: мав гроші, хату, їсти було, здоров'я, і вирішив шукати що таке є біда про яку говорять. Пішов в ліс і вночі знайшов хату баби Яги. Далі думаю що знаєте як вибрався з того. Ну з ковалем таке, а от з Ларисою трпилась біда, що не так з неї вибратись просто. Працювала вона на заводі ЛАЗ, там де автобуси виробляють. Заробляла нормально, але завжди мало було для неї. Вона була зам. бухгалтера, справа з грошами, великими сумами грошей. Почалось суди-туди і пішло, поїхало, як кажуть. Не лишень гроші а поклонники, ресторани, начальники великі і так далі. Взяли їх на живця; накрили усіх! А знаєте коли як говориться «в хвіст припече», тоді кожен рятується сам як може; топить одне одного. Взявся ОБХСС, прокуратура. Чоловік побачив що біда, втік кудись, там до того не було в сім'ї аж такого порядку, а тут для чого йому з нею разом щось терпіти? Машину десь заховав, а сам кудись на Урал до знайомих. А позавчора був суд: Лариса отримала десять років, ще один мужчина з них такий самий строк, одна жінка вісім і ще шість хтось там з співпрацівників. Все майно, квартира, мебель, коштовності - все конфіскація. Квартиру опечатали, вже заарештовано по закону. Але є дитина, дванадцять минуло; дівчинка. Тоді органи давай її в інтернат оприділяти. Там є родич один дальший, лиш в нього квартира мала, троє дітей і він не може в себе тримати ту дитину. Вона плаче, в інтернат не хоче, самі розумієте як з такою раю в якому вона росла, зараз в інтернат; знаєте як там до неї будуть відноситись. Той родич, вчора був тут в мене, став розповідати все мені, я так наслухався і погодився взяти ту дівчинку сюди до себе. Не знаю на який час, тому що Лариса може не буде увесь строк сидіти, але половину змушеною все ж таки. Я не знав чи по закону зможу її взяти, я ж дальша родина, але наш сусід, він сказав що все владнає.

- Леонід Павлович?

- Так він. Сказав мені щоб та дівчинка приїхала сюди, школа скоро закінчується, а там до вересня все оформить як повинно бути. Навіть щоб екзамен не здавала, вже п'ятий клас мають перший екзамен з математики, все він владнає тут зі школою.

- Ой Григорій Миколайович, якесь таке трапилось що просто не знаю. Але як ви проявили таку великодушність, думаю що правельно робите.

- Знаєте Женя, я пригадую свою Людку в такому віці; та це ж беззахистна дитина ще, куди в який інтернат її здавати? Може батько отямиться, може щось зміниться, а коли ні – так нехай живе зі мною до моєї старості літ, буду мати хоча з ким поговорити в хаті. Мені говорить Леонід Павлович і сміється: будете їй робити домашнє завдання в школу і виросте геній науки біля вас.

- А як вона приїде і коли?

- Як найскоріше. Правда я думав своєю Волгою поїхати у Львів, але колеса в мене вже не нові, тай машина стара і далеко трошки для мене.

- А давайте я сама поїду за нею; в Львові побуду.

- Справді, ви б поїхали аж у Львів?

- А чому ні: тут ранком сідаю на Рахівський поїзд, а вечером Чернівецьким до дому.

- Ой, та воно б гарно було; дуже гарно.

- Пишіть адресу, сьогодні в нас п'ятниця, а я в неділю махну до Львова.

- Ви просто як військова людина: рішення зразу і правельне. Кошти я вам як повинно бути, за дорогу, там на сніданок, обід і все необхідне. А за допомогу, само собою розрахуюся з вами.

- Та що ви, Миколайович, - махнула рукою Женя, але цей жерст розумів господар, так як немов постійно відказуючись, вона любила заробити гроші. Але така поведінка подобалась Григорію Миколайовичу, він цинив давню прибиральницю не лишень за її працю, а також за корисні поради, а

найбільше за відвертість і навіть гостру критику. Йому подобалась людина яка з сторони може сказати правду на той чи інший поступок, так як зі сторони своїх колегів-педагогів, він цього почути не міг. Як правило люди такого про шарку, завжди стараються бути культурними, ввічливими і навіть облесними, лиш щоб не виглядати як би мовити, якоюсь не обтесеною натурою. Також Григорій знав, що чоловік в Жені випивав і на нього надії було мало, вона сама тягнула сімейний бюджет, старалась заробити грошей де лиш було можна це зробити не гнушаючись жодною працею.

- Так що ми домовились Женю з вами?

- Але я думаю, що мені напевно прийдеється шукати підробляти десь в когось іншого?

- Вам шукати? Чому? Що вас в мене не влаштовує?

- Думаю, що буде тут жити молода дівчина, вона вже все впорає без мене.

- Що ж ви таке подумали? Як я буду заставляти чужу дитину робити в мене в квартирі? Ви ж знаєте що навіть моя Людка не робила того, вчилась постійно і якщо пам'ятаєте, - перейшов на шепіт Миколайович, - не дуже мене слухатись вона була охоча. Та б моя покійна Любаша, вона б з гробу встала і за таку річ, позбавила мене пенсії, Волги моєї і навіть бібліотеки. Куди вас відправляти Женя, ну не смішіть мене в такий дощ. – Розвів руками господар квартири.

Того травневого надвечір'я, Григорій Миколайович, ще довго розмовляв з своєї домогосподинею, він хотів поділитись своїми переживаннями, хоча були в нього знайомі люди по всьому місту, лиш все ж таки інколи буває що чоловікові, хочеться почути враження саме особи жіночого роду і зважити її погляд на певну справу чи рішення, тим більше як така людина що знає багато про його дім і сім'ю.

2

Поїзд «Львів-Чернівці», готовився до відправки на Львівському вокзалі. У Львові почався під вечір дощ; взагалі травень був дощивим тієї весни. Дощова вода стікала по вікні вагону, який разом з другими вагонами, заповнявся пасажирами. Часу ще було до відправки потягу, але кожен хто заходив у вагон під номером п'ять, хотів якнайшвидше вмотитися на місце, яке виглядало зручнішим. Звичайно такими були місця біля вікон. Майже в кінці вагону, а точніше в передостанньому кубрику, сиділи двоє літніх людей; чоловік і жінка. Навіть без близького знайомства було видно, ще це супружа пара. Двоє сіли напроти одне одного біля вікон на правій стороні вагону, де поміж перегородок, було по чотири місця.

Буквально за половину хвилини, до них заглянули дві особи: жінка років п'ятдесяти, середнього росту, з лагідним поглядом і ввічливою посмішкою. За жінкою показала зовсім юна дівчина, вона розглядала місця де б було можна зайняти місце, на час подорожі.

- Я перепрошую, - звернувся старша віком, - тут можна коло вас нам присісти?

- Йо, йо, - промовив чоловік.

- Просимо, проходите, - запропонувала його дружина, яка сиділа і тут же звернулася до чоловіка - а ти Штефане не вдома, а в Львові, хто твоє «йо» тут знає.

- Я зрозуміла вас, - посміхнулася жінка, за спиною якої стояла дівчина і розглядала верхні полиці.

- Ми кажемо «йо», а означає що «так» - виправив чоловік бесіду.

Дві пасажирки зайшли між сидіння, і почали на верхню полицю наміщувати свої сумки і чемодан. Чоловік який розглядав їх, вирішив пересісти поруч дружини, він тут же запропонував:

- Нехай ваша дівчинка сідає коло вікна, буде дивитись з поїзда на природу.

- Ой, дякуємо вам! – відказала супутниця і звернулася до дівчини. – Іванка, проходи туди за столик, будеш у вікно дивитись, поки будемо їхати. Дівчина так поступила, вона мовчки присіла, справді глянула у вікно, а опісля приперлась спиною до стіни перегородки і глибоко зітхнувши, заплющила очі. З сторони так виглядало що люди просто перемучені, нарешті всілися у вагоні і тепер є можливість відпочити кілька годин, поки швидкий поїзд, проїде до наступного міста.

Вагон, немов хтось штовхнув, зупинив і знову потянув вперед. Перший стук коліс почувся під вагоном і він покотився до наступного. Стуки почали збільшуватись і потяг став набирати швидкість, залишаючи за собою пирон вокзалу.

- Прощай дощовий Львів – промовив сам про себе мужчина.

- Дощ ллє як на замовлення... – Промовила жінка супутниця, і як виглядало подружжї парї що вона хоче вести розмову, щоб не сидїти так мовчки і дивитись на мокре вікно. - Цїлий майже тиждень дощї і дощї, що ж воно вродить на землї від такої вологи... В нас там дощ, приїхала тут, а воно таке саме.

- А ви з гостей чи в гостї може? – запитав мужчина.

- А в нас так: хто з дому, хто до дому. Я сама їду додому.

- В Чернівцї? – Продовжував мужчина, почату розмову.

- В Івано-Франківськ. Ви також туди може?

- Ми з жінкою в Коломию, також додому.

- Я так і зрозумїла що ви десь близько горїв живете.

- Так, ми в селї за Коломиєю там.

- А у Львовї гостювали в когось?

- Син в армїї тут: він то не в Львовї служить, але в них командїровка була і тиждень тут був, то ми й вже подумали щоб увидїти його. Правда як будемо живї-здоровї, має восени вже прийти. А служить наш Мїсько в Молдавїї. Також не дуже далеко, але Львів таки блище і ми вже приїхали щоб увидїтись з ним.

- Походили по мїсту, - до розмови приєдналась дружина, матїр солдата. – Мїсько наш молодшїй син, маємо доньку старшу, тай онукїв двоє вже є.

- Добре що є онуки: дїд з бабою мають про кого думати і любити мають кого. - Відказала жінка.

Але в цей час коли пішла мова про дїтей, дївчина, яка дивилась у вікно не рухаючись, нараз звернулось до старшої за віком:

- Тьотя Женя, можна я піду спати на полку вгору?

- О, можеш їти, все одно дощ на дворї, нема що дивитись і погода така сонна. Вилазь тут надї мною, бо там сумки стоять на тїй сторонї.

Дївчина встала, а сусїди по лавках стали розглядати її поки вона не вибралась на верхню полицю де можна було лягти і поспати, або просто протягнути ноги і полежати. Дївчина була постриженою, тому біля вух і задї потилицї волосся було коротке, а на головї бїльше, спереду невелика гривка роздїлювалась в двї сторони, однак ж видно було, що її каштанове волосся було густим, та здатним на любую зачіску. В неї були карї очї і кїлька веснянок розсипанї по носї. Губи були пухнастими і трошки збїльшеними. Також вона була одїта в штани якогось вїйськового кольору, сорочка як в хлопця, в шотланку і кети на ногах. Також сорочка була складеною в штани, якї тримав пояс з матерї і після металїчної пряжки, кїнець його вільно висїв в праву сторону. Складалось враження, що дївчина не зїбралась їхати в гостї, а просто вийшла в двїр, щоб повозитись на велосипедї, або сходити кудись навїть не в людне мїсце в мїстї, а просто так щоб провести час і не сидїти в хатї чи в квартирї. А ще коли бїльш придириливо охарактеризувати її, тодї можна було припустити чи навїть запевнити, що вона бїльше час проводить з хлопцями на вулицї, чим з дївчатами; чомусь складалось таке враження про цю юну особу.

Коли вже дївчина вибралась на гору, лягла головою в сторону вікна. Відкинула голову в сторону стїнки, мужчина який слїдкував за її рухами, а особливо звернув увагу на велику шпильку, яка була просто приколена в надгруднїй кишени сорочки, і взагалї виглядала зайвою, хотїв щось бїльше взнати про своїх спутникїв; він став продовжувати розмову.

- Як ми вже почули, вас звати Женя, а вашу родичку, чи племїнницю Іванка. А я називаюсь Степан, а то моя жінка Олена, вже як кажуть будемо знайомї хоч на двї години дороги.

- Добре кажете Степане, цей поїзд скоро їде, всього двї години, а я ранком їхала Рахївським, він коло кожного стовпа зупиняється. Тай ще якїсь їхали хлопчиська, реготались цїлу дорогу, один щось їм розказував, а вони троє як би наймились на цїлий вагон.

- Та що говорити: та це й перша зупинка у вашому Франківську, там наша в Коломїї і вже в Чернівцях кїнцева; летить як стрїла. Та ви подивїтсья у вікно: дерева лиш милькають, а корчї підфїткують. А то вже школа закінчилась я так думаю, тому хоче ваша принцеса побути у вас трохи?

Женя побачила що спутники простї люди, сказали що з якогось села біля Коломїї, а значить немає чога їх боятись, тай чога її самї боятись: виконує прохання, зїздила до Львова, повертається додому, все що

просили зробила, тай щось потрібно говорити дорогою з людьми. Женя була як багато жінок, які не вдержать язика, але цим вона не наносила шкоду своєму давньому знайомому, так як Григорій Миколайович, з усіма ладив і не мав таких ворогів, щоб хтось хотів щось про нього вивідати погане.

- Ой, - жінка глибоко зітхнула. – Де ж вона хоче люди добрі, самі видите що виглядає як та погода на дворі, але що казати... Що ж казати на таке? – Жінка розвела руками, лиш було видно що є якась справа жакливого характеру і Женя, хоче поділитись нею. Сам Степан, як людина вже досвідченна життям, зрозумів, і вирішив продовжити розмову.

- А що може щось трапилось в тої дитини, що ви так гірко зітхаєте?

- Трапилось, та не лишень в неї, а в усій родині їхній, і що найбільше болить, що могло не трапитись і бути все добре, а куди там. - Жінка вказала рукою на полицю, на якій лежала дівчина і перейшла на шепіт, нахилившись над столом. – Я працюю постійно в шкільній столові, але ще так собі підробляю в одного такого грамотного чоловіка; викладач бувший. Вже більш як тринадцять років знаю їх, а ось ця дівчина, вона є тієї господині, правда вже покійної, брата, онука. Вона з батьками жила тут у Львові, батько таки вчений, мама також, Лариса звалась. Доньку мали одну, квартиру в старому будинку, велика квартира така. Машина була в них, все як кажуть про що другі люди лиш мріють. Але щоб людина думала про себе і про когось, то може такого б не було. Все є і ще мало всього.

- А що таке сталось? – шепотом запитала Олена, якій вже хотілось знати кінець драми.

- Розповідав мені той господар, Григорій Миколайович його звати, там вдома, про них, але він не все сам знає, а тут звідки я забирала ось цю дівчину, вже мені розказали більше трошки. Робила Лариса, це ж мама Іванки, на ЛАЗі, ну знаєте де автобуси роблять ЛАЗі. А там в бухгалтерії такі крутарі різні були, начальник відділу кадрів, зам. якийсь там і ще таке різне. Лариса бухгалтером була, над нею був стрший ще, але він щось хворіє, старий роками і таке інше. Так накрутили такого з грошами, що взявся за них ОБХСС. Одним словом, почалось слідство, Тато Іванки, відігнав машину десь до когось в якесь село і заховав в якісь стодолі, а сам чекав що буде. Ларису заарештували просто на роботі, а він втік кудись на Урал, там має когось і ніхто не знає де він. А кілька днів тому суд був, і все: дали їй десять років, конфіскація майна, квартиру забрали, мебель, речі, все що було суд забрав. Хотіли в інтернат дівча відправити, а Григорій Миколайович став просити, щоб я поїхала сюди в Львів і привезла дівчину. Знаєте як в такому віці зараз в інтернаті їй буде гірко? Вирішив, що вона в нього буде жити, поки все не виясниться з батьками.

- Ой, люди добрі, - зітхнув Степан. – Але як так: та це вже не андроповські часи, зараз якось ніби вільніше трохи стало, а тут такий строк великий і ще забрали майно.

- Велика сума грошей пішла наліво як кажуть. Начальство ділиться, а когось роблять винуватим і на нього все списують. Усіх чотирьох посадили: двом по десять років, одному вісім а ще одній жінці шість.

- Та добре що найшлась людина що так змилосердилися над дитиною. Знаєте, - продовжувала бесіду Олена, - добро зробити в родині не кожен погодиться, і ви також бачу стали до помочі. А скільки років тій дитині?

- Вона з сімдесят п'ятого, вже дванадцять минуло в березні цього року. Піде в шостий клас там в нас вже. Там її оформлять, все по закону, щоб в школу ходила. В Миколайовича, сусід такий же, він має всюди знайомство, сам в партії і робота в нього престижна. Леонід Павлович, його звати. А коли йому розказав все і признався Григорій Миколайович, він так подумав і порадив якщо той згідний на таке, щоб їхати і забрати Іванку до себе. Вона вже кілька днів жила в родича, але їх багато в квартирі, а її квартиру опечатали і там ніхто не може знаходитись. Навіть речей не взяла дорогих, там що під руками було, вкинула в чемодан і там веземо те все з собою. Надіємось що допоможе Павлович її, потрібно щоб все було по закону, як кажуть.

- Якщо ваш знайомий родина, думаю що маєте право щоб її виховувати, навіть якщо б в інтернат відправили, але там у вашому місті, хоче прийдете до неї, чи вона на неділю до нього. Не думаю щоб таку дитину також переслідували за батьків.

- Ось таке пережиття в людей буває... Воно знаєте як між тим начальством буває: як щось крутують чи крадуть, тоді друзі хоч куди, а коли біда, тоді топить одне одного. Ніби казали нам що може не буде сидіти Лариса увесь строк, може там амністія, чи так щоб дома відмічалась в міліції, лиш все майно загубили і половину сторуку таки мусить відсидіти; так нам пояснили.

- Та може тато тої Іванки дасть ся чути через певний час? – Запитав Степан.

- Все може бути, але я так побачила що Миколайович згідний щоб вона жили в нього навіть постійно.
- А там той чоловік в квартирі живе, чи має особняк свій?
- Колись там був напевно особняк великий, але поділили на кілька квартир, правда високі кімнати такі.
- Може які діти є там в сусідів щоб так не скучала та дитина самою там.
- Є в других сусідів хлопчина; таки її ровесник. Напевно в одну школу будуть ходити, лиш не знаю чи в один клас. В місті дітей багато однолітців і класів може бути також більше, я знаю тому що працюю в школі, в столові. Там моя основна робота.
- Напевно ділять так, - став міркувати Степан, - щоб вчителі змогли опитати дітей і в класах місця не хватить на всіх якщо б усіх зібрати ровесників.
- Навіть журнал має графу лиш на сорок прізвищ, а так куди вписати більше.
- Та зараз навіть в селах де є десятирічки, буває по два класи одного року, а в місті, так як ви кажете тоді набагато більше; певно що так.

Якийсь час, пасажери їхали мовчки, не то щоб мовчки, просто вирішили трошки перекусити що було при собі. Правда дівчина не захотіла, навіть коли усі троє стали її просити і навіть пропонувати кожен хто що мав і поклав на столика біля вікна вагону. Звичайно що дорослі люди не порахували це як каприз чи неповагу до них, усі розуміли що дівчині, яка попала в такий складний лабіринт, а ще в такому віці, не до спілкування, тим більше не до їжі. Коли вже поїли, пані Олена, пригадала собі один випадок про який почула ще давно. Вона не захотіла сама розповідати, попросила щоб чоловік розказав його, Степан залюбки став пригадувати давню, правдиву подію.

- Знаєте Женю, ваш знайомий, той інтелігент, рішився на таку річ про яку нам розкажете, а жінка мені пригадає про одну справу, воно до чого я веду: ніхто не знає як в житті йому може повернутись і в який бік. Послухайте, а я вам розкажу про щось. Знаю я про одну родину і там відбулась також така справа як би сказати як не в людей, але що цікаво, а цікаво, що з того всього вийшло через багато років.

Але в цей час, дівчина, яка слухала мимоволі розмову, повернувся на полиці, лягла на живіт і опустила голову нижче, щоб все почути про що піде розмова. Тьотя женя, побачила що голова дівчини нахилилась над нею, зраділа що Іванка на кінець зацікавилась тим що вони розмовляють і може трошки забутись від того в чому вона опинилась. Женя сама запропонувала:

- Іванка, можеш зійти до нас, ми вже Ходорів проїхали, напевно вже Франківська область почалась. Тут Дядько Степан, щось розкаже цікаве.

- А мені звідси чути гарно, я тут буду, - відповіла дівчина.

Степан трошки розгубився: справа в тому що історія, яку він збирався розказувати була не для дітей, тим більше не для підлітків такого віку, лиш так як двоє супутників вже настрожились слухати, відступати не було куди. Він поглянув на жінку, а Олена в знак згоди кивнула головою що все нормально.

- Знаєте, - почав Степан, - Один чоловік, пішов на війну. Але до того як війна почалась, він одружився і вже мав два сина; малих правда. Пощастило йому що лишився живий, тай відвоював і повернувся додому. Прийшов, заходить на хутір свій, тай підходить до свого обійстя. Дивиться хлопці його бавляться і ще з ними хлопчик менший, такий кучерявий і чорнявий. Той чоловік покликав дітей, признався що він їхній тато, поцілував, погладив по голові одного і другого, тай зайшов на подвір'я, а діти побігли далі собі бавитись. Зайшов в хату, привітав жінку, а жінка плаче. Він собі думає що жінка так перповнилась жалем що його так довго не було, став тай заспокоює її. Вже і він сплакав, як повинно бути після такої страшної розлуки і сів до столу. Поїв собі, тай почав жінку про все питати. А знаєте як то було в селі: перше питає про корову, свиню, городи. Прийшов в травні, так як зараз весною, тай роботи багато в таку пору, а ще на хуторі. Так проговорили до вечора. Але вже в вечорі діти зайшли в хату, а той хлопчик з ними собі. Чоловік так подивився і подумав чого він не іде додому вже спати. Поглянув на жінку тай питає: а чий цей хлопчина, що бавився з нашими? Жінка зітхнула тай вказала на двері, щоб за нею вийшов з хати. Чоловік так поглянув за нею, встав і вийшов. Жінка йому: питаєш чий хлопчина? Та мій він. Тебе не було, а я пішла до склепу за мукою; їсти не було що. А той жидок що там був каже мені що не хоче грошей, а хоче чогось другого. Я назвала його так не по-людському, пішла додому без нічого. Але чую що жінки кажуть що він так до всіх молодниць говорить і не лишень говорить. Говорять мені що воно нема виходу і діти голодні будуть. Я так думала, думала і пішла до склепу знову. Тай мали вже діти що їсти і не лиш їсти: вже і братчика мали незадовго. А тепер роби мені

що хочеш, навіть зарубати можеш, лиш правду кажу що задля наших дітей я на таке пішла. Я розумію що тобі не легко, але дивитись як діти голодні, також не лекше; повір мені. Жінка сказала і навернувся в хату їти. Чоловік зайшов за нею, взяв люльку, вийшов сів на порозі, викурив увесь тютюн і заходить в хату. А як звати ту дитину? – питає жінку. Тимко, - ми так його кличемо, - відказує жінка. Чоловік махнув рукою і говорить: та нехай вже росте той Тимко з нашими дітьми, не відправиш малого в ліс жити. Своїх будемо годувати, тай він коло них нехай буде.

Стали вони так жити і рік за роком, так діти вирости. Пішли ті хлопці до армії, а так вернулись тай в колгосп: старший на трактор, а другий також щось там робив, як то в селі було тоді. Почали пити з хлопами, знаєте як то в колгоспі. А той Тимко, пішов вчитись до Львова. Вивчився, став великим начальником, мав голову таку як жидики розумні мають. Почав помагати тим братам двом старшим: двом хати побудвав, матеріли всі мав під собою, мебель без черги, телевізори кольорові, холодильники, пральні машинки. Одним словом все що мали начальники і заможні люди, все в них було. Тай він вже був не просто Тимко, а Тимофій батькович, як кажуть.

А одного вечора приїхав, уся родина погостилась, старий підпив собі і каже до жінки: Ти подумай стара і поміркуй собі: як добре що ти десь надибала того Тимка, щоб ми без нього усі робили? Де б я і ти, дійшла якогось толку з тими двома нашими пияками? А він за них дбає і про нас також. Не знаю де той його тато, але добре що німці не вбили разом з другими жидами. Де б нам так було б добре, як коло нашого Тимка. Колись він коло наших хлопців жив, а тепер ми всі коло нього живемо!

Усі троє почали сміятись.

- Я до чого веду, - добавив Степан. – Хто знає, як ще така згода, може повернутись тому чоловікові доброму. – Степан натякнув на рішення Миколайовича, і усі зрозуміли про що він хотів сказати.

Незадовго Женя звернулася до дівчини:

- Іванка, давай сходи вже вниз, вже Ямницю проїхали, скоро наша зупинка буде. А нам аж на початок вагону перебраться треба, щоб встигнули вийти і не поїхали далі в Коломию. Нас там чекають на вокзалі, а зараз ти відпочинеш від дороги вже собі в квартирі; там тихо і спокійно.

Дівчина справді зіслзла додолу, протягнула руки над головою, та стала знімати свої речі з полиці вниз. А супутники, які їхали трошки далі, в Коломию, готовились прощатись з своїми подорожніми сусідами. Але почувши розповідь про те що спідкало дівчину, Степан хотів поглянути на неї блище із співчуттям, лиш замість такого відчуття, в ньому, як в мужчини, проявилось друге, про яке він навіть сам собі не хотів признатись, все ж таки він подумав: нічого, якось переживе вона те все, а дівка з неї буде нівроку коли підросте, та ще з такими карими очами, бровами і принадними губами; ох буде дівка.

3

Того вечора, а саме в неділю десятого травня, вісімдесят сьомого року, для юної Іванки, почався новий період в її житті. Зійшовши на перон в Івано-Франківську, дівчина перш всього запримітила що місто набагато спокійнішим чим її Львів. Хоча було досить людей на вокзалі, але все ж таки в чомусь відчувався якийсь повільний темп, цього обласного центру Прикарпаття.

До приїхавших, підійшов дятько вищого зросту та худощавої будови, він зняв капелюха і нахилившись, взяв молоду дівчину за руку, привітався як з дорослою дамою:

- Доброго вечора наша любима гостя. Ласкаво просимо в наше місто та в нашу оселю, яка тут не далеко.

- Добрий вечір, - дівчина поглянула на мужчину, вимушено посміхнулася.

- Ось і він самий дядя Гріша, - швидко пояснила Женя.

Григорій Миколайович глянув на одяг дівчини і зразу на себе, розвівши руками промовив:

- А ми навіть одітими, в один колір. Погляньте Женя, немов домовились. Значить зжевемось разом, я так вважаю.

Взявши свої речі, усі троє направились іти. Іванка помітила що тут немає трамваїв, які їй запм'ятались особливо ранком, коли так хотілось спати, а вони дзеленькотіли і гуркали по рельсах її вулиці. Вона поглянула на тролейбус який швидко загальмував біля тротуару, але ніхто на нього не звернув увагу і дівчина зрозуміла що ним вони не поїдуть. Перейшовши площу, на другій стороні стояли таксисти і дівчина подумала що поїдуть на таксі, але і цього разу не відгадала, Григорій підійшов до свого автомобіля. Це була Волга, стара модель ГАЗ-21, світло кремового кольору який називали просто слоновий, тобто колір слонової кості. Вічинивши багажник, він почав забирати речі і складати в нього. Опісля зачинив його, обійшов, відчинив передні дверцята і промовив:

- Прошу, львів'янка, сюди будь ласка.

- Тоді всього доброго, - стала прощатись Женя.

- А куди ви? Сідайте, я підвезу вас додому.

- Ні, не турбуйтеся, я ще до знайомої зайду тут на Льва Толстого, маку повинна мені дати. Ви їдте, нехай дитина відпочиває вже собі після дороги.

- А ви Женя, підійдіть завтра, я маю піти по справах ранком, ви розкажете хто є хто з сусідів наших, все покажете, ну самі розумієте. Дуже вам дякую що ви поїхали, завтра розрахуємось як повинно бути.

- А ви не з нами? - Відчинивши дверцята, запитала Іванка Женю.

- Завтра побачимось, зранку спечу чогось смачного з маком, до чаю чи кави. Ви львів'яни без кави не можете жити, мені так здається.

- Дякую вам тьотя Женя!

- Відпочивай до завтра! – Після цих слів, Женя помахала рукою двом.

Сівши в авто, Григорій Миколайович, весело промовив:

- Ти не переживай, тобі буде добре в нас жити, скоро сама зрозумієш. Бувають різні долі в людей, але завжди самотньо не буває в житті. Час проходить, все міняється і будемо надіятись що на краще.

- А нам далеко їхати? - запитала дівчина

- Ні, тут іти п'ятнадцять хвилин, а ми вже майже приїхали. Вулиця в нас тиха, центр близько, ринок також, вокзал. Одним словом все що необхідно і потрібно, в нас під рукою. Подружки найдуться для тебе, однокласники підуть, все буде на багато цікавіше як можна самому придумати. В нас місто тихіше, люди добрі, бандитів нема, майже нема, а то сказати що зовсім, також не правильно, де ж того жулья нема зараз. Але це не так як у Львові, там розказують що бувають жадливі випадки; хіба не так?

- Правда, в нас там різне буває. – Призналась юна дівчина.

- Кажуть що на Личаківському цвинтарі і в Стрийському парку, трапляються жахи.

- Ой, та на тому Личаківському, гробниці такі старі, там можна заховатись не лишень бандитам, а партизанам. Скільки там всього такого, в день буває страшно якщо по правді.

- В нас спокійніше, повір мені. – Запевнював дядько Гріша.

Двоє приїхали на вулицю Коперника, автомобіль зупинився біля одного з будинків. По вигляду вона зрозуміла що тут мабуть чотири квартири в будинку, так було видно по балконах з горизонтальними перилами, а вулиця тиха, немов на дачах, навколо Львова.

В понеділок, ранком, Женя приїхала десь біля половини одинадцятої. В той час Іванка вже встала, помила зуби, оділась і сама ходила по квартирі розглядаючи своє нове помешкання. В старому будинку, господар квартири виділив для неї кімнату, в якій колись жила його дочка. А опісля того як та вийшла заміж і поїхала жити подальше дому, кімната стояла закладеною різними книгами і плакатами. Іванка спала на дубовій постелі мабуть якій було вже сто літ. Висока кімната здавалась для неї привично, так як в Львові вона жила в схожій будівлі.

Перш чим зайти в квартиру, Женя входячи в дворик перед входом на сходи, побачила сусідного хлопця який витягував велосипеда. Вона здивувалась чому він не в школі, так як до двадцять шостого травня, діти навчались в школі. Вона подумавши, вирішила поговорити з хлопцем.

- Олежику, ану підійди сюди, хочу з тобою обговорити одну справу.

- Слухаю вас тьотя Женя. – Відказав хлопець, як нічого не було.

- Олежик, до вас сюди приїхала одна дівчина, вона твоя ровесниця.

- Звідки приїхала?

- Зі Львова. Вона буде якийсь час тут жити; так потрібно.

- У нас жити просто буде? – Хлопець мав на увазі будинок.

- Там її батьки по роботі кудись поїхали, а її не могли взяти з собою і тому вона тут в дяді Гріші буде, вона його родичка, вірніше його покійної дружини тьоті Люби. В школу піде також твою.

- А як її звати?

- А ось про таке, ти сам її запитаєш. Я хочу щоб ти був першим з ким вона познайомиться в нас.

- А вона красивою з лиця?

- Побачиш, лиш ти ще не такий дорослий, щоб знайомитесь з дівчиною за краси чи чогось такого.

- Тоді не буду.

- Та ні, ти не так зрозумів мене: просто я хочу щоб вона не скучала сама. Що їй з нами старими говорити постійно? А ти щось з нею можеш поговорити, розказати про щось, ну там про школу, друзів, що ти любиш робити, в магазин з нею піти і так далі.

- А музику вона любить слухати?

- О, ти правельно починаєш, молодець.

- Тоді я іду магнітофон винесу на двір, а вона нехай виходить сюди. Я буду в середньому дворі ніби слухати музику собі.

- Домовились.

Женя зайшла в квартиру, вона привіталась з новою квартиранткою і промовила:

- Я спалось тобі на новому місці?

- Нормально. А хто це така, ось ця дівчина? – Іванка вказала на портрет, який стояв в рамі на серванті.

- Людка, дочка дяді Гріші. А по-родинному, вона твоєї мами, двоюрідна сестра. Ти вже племінниця її двоюрідна. Але вона тут не живе.

- А де вона живе?

- Далеко, місто Ізмаїл. Воно аж коло Румунії там, нижче Молдавії.

- А чому вона тут не живе вдома?

- Нащо тобі того, така була дівка що робила що хотіла і понесло її десь хто зна куди.

- Красива така...

- Іванка, ти здається якісь касети з піснями мала там в чемодані, там гарна є музика на них? – Змінила тему Женя.

- Я люблю таку, а ви не знаю, не думаю щоб вам подобалась.

- Та мені не до музики, там в дворі хлопець один, вініс магнітофон і щось таке грає що нема що слухати. Я тому подумала що може він не має касет гарних, запропонуй йому щось послухати таке модне, ваше львівське. Ти ж з самого Львова, а він що тут бачив? Він вже знає що якась дівчина приїхала і хоче познайомитесь, але встидається, то ж ти сама підійди, знаєш: ти львів'янка, йому за щастя буде коли ти заговориш першою до нього. Він такий хлопчина гарний, вихований, я тут усіх знаю як своїх пальці.

Дівчина підійшла до вікна, вона глянула в двір, але там нікого не побачила. Вона знала що в неї такі записи пісень, що напевно не лишень хлопець з двору, але і більшість любителів музики, не чули такого. В неї був знайомий музикант, який діставав закордонні концертні пісні, йому привозили і продавали, а він вже давав дівчині переписати, так як знав батька Іванки. Дівчина зацікавилась, вона хотіла щоб хтось оцінив її записи і тим самим побачив на якому рівні вона стоїть в світі музики. Тому швидко перекидавши з двадцятки аудіо касет, вона знайшла музику в стилі диско, витягнула свого невеликого магнітофона, ввімкнула і почала перемотувати касету на початок.

Вже коли може п'ятий раз вона поглянула у вікно, вона побачила хлопця, він сидів на столі, який стояв під яблунею в дворі. Дівчина швидко взяла щітку від волосся, розчесала його, поправила штани,

повернулася перед люстром і взяла три касети в руку. Вийшовши в двір, вона спершу направила немов в другий захід будинку, ідучи почула як хлопець, який немов не звертав уваги на неї, ввімкнув магнітофон «Карпати», почав слухати пісню. Дівчина стало смішно з того що він слухав і набравши сміливості вона зупинилась, глибоко зітхнула, немов не може слухати такої дешевої музики, оглянулася на нього і посміхнулася. Хлопець опустив очі, а так підняв і поглянув на неї.

- Любиш естраду? – Запитала його Іванка.

- Привіт. Так слухаю інколи.

- Хочеш чогось забороненого послухати?

- А що, ти можеш дістати щось таке?

- Та без проблеми.

- Звідки?

- З кармана, прямо тут. – Дівчина посміхнувшись, витянула три штуки касет і поклала на стіл. Сама сіла на стіл поруч, так що магнітофон був поміж двох. Хлопець закрив касету, і ритмічна музика, чисто записана, роздалась в дворі. Але через короткий час, перш чим щось промовити, він немов перелякано глянув на вікна дому, скрутив звук і стиснув плечима скривившись.

- А чому так? Боїшся когось?

- Тут живе один з тих. – Хлопець двома пальцями вказав на пагони.

- Минт живе?

- Та ні, гірше мента, майже Дзержинський.

- Всюди їх. – Невдоволено скривилась дівчина. – Розвелось як комарів, жити не дають нікому.

- А тебе як звати? – Запитав хлопець.

- Анка. – Коротко відказала дівчина.

- А я Олег. А це така кличка в тебе напевно?

- Частина ім'я, а якщо більше, тоді Іванка.

- Гарно. Мені подобається просто Анка.

- Тоді так будеш звати, коли подобається.

- А правда що ти з самого Львова?

- Правда. Жила на вулиці Богдана Хмельницького; в центрі міста.

- Тут тобі більше підходить в нас.

- Чому так сказав?

- Іванка, повинна жити в Івано-Франківську.

- Лиш прізвище в мене не Франко

- Також дворянка, як дядя Гріша? - Хоча по тому не скажеш, - хлопець кивнув на зачіску, яка не відповідала такому титулу.

- Звідки взяв що я дворянка?

- Ти ж родичка до нашого доцента, а в нього прізвище Братинський; дворянин виходить.

- Моя мама, племінниця покійної тьоті Люби, а прізвище в мене інше.

- Якесь руське? – Хлопець поглянув скептично, і хоча дівчина нічого не зрозуміла в чому справа, але встигла це побачити.

- Ні, в мене прізвище Аташек.

- Нормально, а то мій дід постійно питає прізвища моїх друзів, думає що москалі покусують мене.

Дівчина махаючи ногами, які звисали зі столу, взяла упаковку касети, на паперові закладці було зображення співачки та підпис: «Samantha Fox». Співачка була з пишною зачіскою і довгим волоссям. Вона покрутила в руці і запитала:

- А що така зачіска може краща?

- А, не знаю. – Хлопець байдужно відповів та став дивитись на гусенецю які лізла по динаміку магнітофона. – А мій дід, він по прізвищу людей може визнавати, хто звідки походить, чи він приїхав здалека, чи десь тут народився. Він чомусь дуже багато про це говорить з татом. А яких він знає багато справ, лиш мене гонить щоб я того не слухав; щось боїться.

- Ми живемо в такому, що усі чогось бояться: діти в школі учителів, ті директора, директор інспектора, той ще когось там і так до верху самого. Те саме на любій праці, в любому товаристві, завжди хтось тебе підслухує, не довіряє, підглядає. Ні ти скажи сам: що ж за життя таке?

- Ми йдемо як кажуть в «світле майбутнє».

- Та кому воно те «майбутнє» треба: сьогодні тобі жити не дають нормально, думати що ти хочеш, дивитися що тобі подобається, слухати музику навіть. Чому ти боїшся, що якийсь старий почує те що ти слухаєш? Яке його діло до того? Ну скажімо предки там можуть щось тобі забороняти, вони ж виховують тебе, живеш ти з ними, а якийсь сусід, чи вчитель в школі тебе питає про що йому не потрібно знати. Взяти навіть кіно: війна постійно, куди не кинешся, в книжках про війну, в історії про війну, немов вже на світі нічого немає цікавого.

- А чому, є кіно якесь і друге. – Поглянув хлопець на нову сусідку.

- Наприклад?

- «Чапаєв і Анка».

Іванка жартуючи штовхнула в бік Олега, двоє почали сміятись голосно на увесь двір. Женя, підливала вазони в кабінеті Миколайовича, почула і зраділа, що за скільки часу, вона вперше почула як дівчина засміялась.

- Анекдот знаю про Анку також, - призналась дівчина, злегка засоромившись. – Колись розкажу може.

- А ти яке б хотіла кіно подивитись? – Запитав хлопець.

- Наприклад про любов, кохання таке гарне, романтичне щось таке.

- Знаєш, мій дід також про війну розкажує багато, але якимось не так як в школі чи в кіно. Там так показують ніби люди якісь машини: як повернув так поїхало воно. Люди вони не усі однакові навіть на війні. Може хто герой, летить на амбразуру як той Матросов, але були такі що жити хотіли, навіть такі що боялись, вже він не людина тоді?

- А мені цікаво слухати як люди розкажуть самі, воно не так як вчать нас; ти правду сказав.

- Даш переписати касету?

- Бери слухай. Мені вже чогось нового хочеться, - дівчина ліниво витягнула руки над головою, а хлопець глянув на молоді тендітні груди, які вже почали виділятися під сорочкою.

- Нічого собі їй хочеться, такий музон класний. У вашому Львові ви досить рвонули вперед коли таке тобі вже набридло слухати. А ми ще так собі: доганяємо може ще три роки ззаді вас.

- Візьми ось цю касету, група «Абба», знаєш таку?

- Знаю діяфільм «Аллі-баба», - хлопець засміявся сам з себе.

- Тоді послухаєш, мені подобається пісня «Танцююча королева», так перкладається вона.

- Америка?

- Шведи, але співають на англійській.

- Давай, прослухаю собі. Моя баба в селі, називає таракани «шведи».

- А в тебе є друзі якісь нормальні?

- Є, познайомишся скоро. А ти надовго до нас? Кажуть що твої родоки десь поїхали далеко, тебе лишили.

- В Монголію на роботу. – Придумала дівчина, щоб не признатись що трапилось.

- А чому так далеко?

- На автобусному заводі працювали, а тепер там завод будуть монголи і інженерів відправляють щоб показали їм як і що робити.

- А їм нащо автобуси; вони ж на конях їздять?

- Вже в автобусах хочуть.

- Чінгізхан на конях приїхав до нас був, а дай їм автобуса ще; десь на місяць поїдуть.

- Послухай Ольку, - звернулась дівчина до співрозмовника.

- Як ти сказала?

- Ти ж Олег, а по-нашому буде Олько.

- Не кажи голосно, а то назвуть ще так.

- По-справжньому повинно бути Волько, так в селах на Львівщині кажуть на Олега.

- О, ще краще. – Хлопець помахав руками в сторону що не хоче про таке чути. – Так що ти питала?

- Я питала тьотю Женю про дочку дяді Гріші, а вона щось не хоче нічого про неї, може ти щось знаєш?

- Видів вже давно, тут кілька разів була приїхала. Вона вже давно тут не живе, але казав мій тато що вона дружила з Толіком, це такий військовий один, він син того Дзержинського.

- Леоніда Павловича?

- О, ти вже знаєш як його велечати навіть.
- Так в загальному; ще не бачила живого.
- Коротше Людка і той Толік ходили разом, старі сватались вже, але як вона почала виробляти хто знає що, постійно миліція тут була, якась банда на мотоциках, на Явах, Чезетах, сама здається їздила на «Планеті Спорт», коротче десь вона змоталась після того. А як я вже видів, дивлюсь, а вона курить як хлоп. Вже мужик курить, так має бути, а не дівка.
- В нас я бачила, що поляки жінки курили у Львові.
- Щось таке там з тою Людкою «нечисте», як мій дід каже.
- Я бачила фото, така зачіска в неї шикарна.
- А вона так: раз рижою, другий білою, третій така як в тебе пріча, і так постійно.
- Виходить що Григорій Миколайович не зміг собі ради дати з донькою?
- Її мого діда треба, він її скоро б поклав на місце.
- Що ти так постійно про нього, хто він вже такий насправді той твій дід?
- Приїде до нас, познайомишся. Він такий розумний, про все розказувати уміє, думаю що тебе полюбить тому що ти з Львова, а там як він говорить: живуть свідомі люди, а не так як тут москальноти наїхало.
- Цікаво тут у вас виходить, скільки людей живуть протилежних одне одному: дядя Гріша, він виглядає культурний, спокійний дятько, дочка його якась бандитка виходить, Павлович, ледь не Дзержинський, а твій дід дуже розумний. А той Толік, він одружився після того як розійшовся з тією Людкою?
- Так, його жінка така Зоряна, мають малого, Сергій звати. Вона така горда досить, іде і не видить нікого. Також донька якихось начальників, але мені вона не мішає.
- А твої батьки, вони ким працюють?
- Мама на Позитроні, завод такий, тато в ПРВБ, це така велика автоколони.
- А тебе є ще хтось: брати, сестри?
- Малий є, ну в смислі брат; шість років.
- Зрозуміло, не знаю поки я привикну, якось так немов сон біля мене все навколо...
- Привикнеш, в нас тут добре, сама побачиш, - підбадьорив дівчину хлопчина.

Пройшло два тижні, Олег закінчував навчальний рік, а дівчина вже чекала щоб піти в школу з вересня. Господар дому, дядя Гріша, завжди кудись пропадав на увесь день. Іванка ранком вставала з ліжка, вона лишень чула як грає на кухні радіо і у відчинене вікно дмухає теплий вітер. І так було кожного дня...

Але Іванка знала що в п'ятницю, може не кожну, лиш в такий день приходиться тьотя Женя. Тому саме в п'ятницю, дівчина встала, взяла з холодильника масло і ковбасу, щоб собі зробити бутерброд на сніданок.

Того дня Женя прийшла після обіду, вона поклала сумку з продуктами, яких приносила і отримувала певну суму за них від господаря дому, хоча видно було що не в магазині вони куплялись, а скоріше всього вони були з шкільної столови, тому що хто коло чого працював, тим і користувався.

- Доброго дня тобі Іванка! - Привіталась тьотя Женя.
- Доброго вам також. Добре що ви прийшли, а то мені вже якось не по собі тут. – Призналась дівчина.
- А чого такого трапилось тут?
- Нічого особливого, лиш я не знаю куди дівається кожного дня Григорій Миколайович.
- Не звертай уваги, - присідаючи на кухні, відказала Женя. – Він так собі живе: одного дня йде в архів, там його товариші працюють. Другого дня в Ратуш, музей в нас красзнавчий, там говорить з працівниками до обіду. На третій їде в гараж свій, там вже цілий день з мужчинами, сусідами по гаражу. А ще дружить з ксьондзом, піде в «катедру», також половину неділі після служби проговорить там. А дивись на базар з ним не ходи: знудишся на ніщо. Стане говорить, бабулька йому відкладає петрушку в

сторону, після обходу купить і так обходить усіх знайомих там, від ранку до третьої дня. Опісля вже збирає овочі, і плентається додому. А так за тиждень назбирає всяких чуток, тому тут в дворі вже розбірка йде. Приїде Марчук, того Олега дід, тобто його батька Тараса, тато. А внизу під вами живе такий Сьомко, він Семен зветься. Так той дятко Сьомко фронтовик, зачнуть спорити про війну, хто кого вбив, а хто мав вбити а не вбив, чиста комедія дитино. Тут на другому поверху живуть Чернецькі, той самий начальник Павлович. Не раз так дивлюся як він вийде на балкон і курить: ну думаю чи витримає щоб не піти до них сваритись. Дивлюсь так на нього: один дзигар пішов, другий пішов, ех підтягує спортивні штани що з черева злізають, йде таки до них. Вже як там почнеться, до опівночі самої. А невістка, Зоряна, вона така дуже культурна і сидно їй, що то свекор ніби в партії, чиновник, в уряді працює, а з ними таке торочить постійно. Призналась мені що обіцяв їй що не буде більше, вона вже йому малого лишає, а він таки не може втриматись щоб не вийти до них; малого на руки і в двір.

- А про що вони спорять так?

- Марчуки, вони як тобі сказати, а може ти знаєш, у вас там в Львові таких багато. Вони з тих що в лісі були коли війна була, «лісові» казали, чи «бандерівці». Молоді вже ні, але старий, дід Олекса, щось з ними мав. Правда не знаю що він там робив, тому що він з тридцять четвертого, війна закінчилась мав лиш одинадцять років, але то ще продовжувався після кілька років. Та був таких літ як ти зараз, але щось там якісь записки переносив і вже рахується що робив щось для них. А Леонід Павлович, цей Чернецький, він комуніст і такий добрий, не просто член партії, як де-які кажуть. Любить так Леніна як рідного тата, та ще б лиш Леніна; Сталіна любить! В квартирі я раз зайшла була, то бюстики такі на піаніно стоять і портрет Маркса, Енгельса, ще якихось там подібних. Навіть того з Куби, бородатого, любить дуже Кастро, чи як він там. Але як би не було як щось треба – все послухає. Знаєш тут з тою Людкою таке творилось, міліція, якісь розборки, то вже з комсомолу викидають, то з інституту виганяють. Піде Любаша, ну це покійна дружина Миколайовича, а твоєї мами тітка, так би мовити, а для мене вже Любов Олександрівна, просить того Павловича, щоб десь там подзвонив, допоміг, перговорив за неї. Він не раз такий злий, бувало розкричиться: та я б з нею порядок навів за годину, я би її так і так! Але ранком піде на роботу і вже таки зраненька телефонує, заспокоїть Любашу, признається що вже все владнав, ніхто не вижене її, забудуть, там якийсь виговор, попередження і вже добре.

- А правда що Людка любила мотоцикли?

- Дівонько, що тут творилось: дими по вулиці як на фронті в окопах! Де вона лиш шукала тих придурків з тими мотоциклами. Та що вона: привезла двох малих своїх раз тут - кінець світу був! Має два таких шубравців і два в неї, як дві краплі води. Що з них виросте, сама не знаю.

- А правда що вона ходила з сином Леоніда Павловича?

- Та ходила; сказав Павлович так Толіку: або вона, або я домовляюсь з начальком тюрми і тебе арештують на два роки, щоб вона за той час вплуталась з другим.

- А за що арештують?

- За що будь: казав що скаже що курку вкрав на базарі в баби старої і свідки будуть все як треба; по закону. Такі справи тут творились.

- А Людка десь далеко живе тепер?

- В Ізмаїлі, таке місто в Одеській області.

- А чому вона там опинилась?

- Нащо тобі того дитино? – Женья махнула рукою, лиш Іванка побачила ще в вагоні поїзда, що жінка не затримає за язиком нічого і все ж таки вирішила випитати її. Дівчина підклала руки під голову, облизала губи від молока, яке пила з мадівником, і стала дивитись щиро поглядом прохання, на співрозмовницю. Женья оглянулася і зламалась не видержавши:

- Знаєш що було? Сказала батькам що відправляють з інституту кудись на літо на практику, вони повірили, а так після того як вона поїхала, Миколайович перевідався, а воно не правда.

- А куди поділась була?

- Зговорила з якимись студентами-варятами, ще така одна з ними, і човнами по Дністрі поплили аж в Чорне море.

- Але романтично. – Захопилась дівчина поступком студентів.

- Але що батьки пережили, не знали де шукачи чучело. Там з якимось познайомилась і приїхала додому.

- А він з нею приїхав?

- Ой приїхав, лиш не з нею. Десь через тиждень, вона його не привела додому і десь в когось жив і вона ходила там його годувати. Казали що на стриху якомусь сидів поки тепло було. А вже закінчила педінститут і поїхала туди до нього. Мають двох близнюків хлопців, але то не діти, а щось з чимось.

- Цікаво...

- Вкоротила вона вік тій Любаші, але що зробиш. Вона віддалась вісімдесят четвертого, а Любаша, того таки року, але в грудні вже, мала інсульт і вже не прийшла до себе. Приїхала та пройдисвідка з віддти і плаче: «мамочко, мамочко». Треба було слухати мамочку до тепер! – Після цих слів, Женя встала і почала викладати продукти та підливати вазони, яких вже Іванка підлила скоріше.

- Ой історії тут у вас...

- Ти Іванка не дуже берися тут щось прибирати, тому що Миколайович мене відправить на пенсію, а я до нього привикла і платить добре він.

- Домовились, - відказала дівчина і вийшла на балкон, щоб подихати свіжим повітрям.

Наслухавшись про дочку Григорія Миколайовича, Іванка стала думати про неї, і їй мимоволі стала подобатись Людмила Братинська, як героїня та шалена натура, щось було в цьому привабливим для дівчини, якій ішов тринадцятий рік.

6

Літом, одного дня, Григорій Миколайович, вийшов на двір, він побачив сусідну молодицю Юлію, це ж була мама Олега, дружина Тараса Марчука. Жінка щось розмовляла з молодшим сином, тим самим шестилітнім братом, про якого Олег розказував Іванці. Хлопчика звали Віталій. Миколайович, потер свою борідку, так він робив завжди коли щось думав.

- Юля, тебе можна на хвилину?

- Можна навіть на більше дядя Гріша. – Молодиця підійшла до сусіда ближче.

- Я щось хотів тебе просити. Ти колись говорила, що там де ти працюєш на Позитроні, є якась спекулянтка і ти її знаєш.

- Є така; вона з Тисмениці.

- Як ти думаєш: могла б вона якогось одягу дістати для моєї квартиранки; ну чогось такого юначого, яке в моді, дивлюся що в неї не так багато всього є з собою, а дівчина підростає; сама розумієш.

- Я запитаю її, але знаєте які в неї ціни, це не в Універмагу купляти чи в Дитячому світі.

- З грошами буде добре. Думаю ти знаєш що трапилось з тією дівчиною? Женя розказала?

- Та так взагалі, поверхнево лиш.

- Ні, я не проти що Женя тобі сказала, просто хотів сказати, що коли вона забирала її зі Львова, той чоловік що Іванка була в нього тимчасово, дав грошей доволі, так як батько Іванки залишив йому, щоб піклувався про дочку. Він дав певну суму, і я повинен якийсь по-людяному повестись з коштами і тим більше завжди так не буде: рано чи пізно, батьки вийдуть на контакт з дочкою і все будуть знати як вона жила, що їла, як одівалась, тому хочу щоб на старості літ, я не зганьбив себе своєю поведінкою. Коли вже взявся за таку справу, щоб було все гаразд.

- Тоді мені потрібно оглянути ближче дівчину, який розмір для неї і запитати що вона любить носити з одягу. Знаєте в такому віці дівчата можуть бути капризними. Скажімо я щось принесу, ви виділите гроші а їй не сподобається.

- Розумно Юля; все домовимось.

Зайшовши в квартиру, Миколайович побачив Іванку, яка переглядала журнал, він звернувся до дівчини:

- Іванка, я хотів щоб ти сказала який одяг тобі подобається, тут наша сусідка Юля, вона може дістати що хочеш через одну жінку з роботи. Просто розмір треба знати ну і фасон який ти хочеш.

- А я могу вибрати собі те що мені підходить? Ви не станете сварити мене?

- Ні, я не стану. Звичайно що в мене є свій погляд на те як дівчина повинна одіватись, я ж працював багато років з студентами і бачив різне, так що мене не надто здивуєш навіть чомось таким що стилиги люблять. Тим більше моя дочка, ой що вона лиш не вигадувала. Так що я всього набачився, а найбільше в своєму домі. Коротше кажучи ти подумай, а там може не все так буде як ти хочеш, сама розумієш що інколи приходиться взяти те що є і потім привикати, лиш одяг якісний повинен бути. Не такий що один раз його попати і вже на парашут схоже.

- Я знайду десь в журналах подібне щось, може такого не знайдеться самого, але так щоб можна уявити що мені подобається і який смак в мене.

- Чудово. Знай що гроші тато для тебе залишив, він думав про тебе і думаю що думає далі. Може скоро напише тобі, а може сам приїде. Тьотя Женя привезла гроші разом з тобою, там Василь Дмитрович все віддав до копійки те що залишив йому твій батько.

- Тато ж не знає де я знаходжуся зараз, як він знайде мене?

- Нічого: тато приїде у Львів, а там йому скажуть і все владнається. Часу ще мало пройшло, якихось п'ять тижнів. Так що як в нас казали в інституті: тримай хвіст пістолетом.

- А я бачила на фотографії вашу дочку і вона одітою в матроску, так гарно їй підходить, я коли підросту, собі таку десь знайду.

- Мала вона таку, і довгими рукавами і таку лиш на стрічках, всього в неї було такого що в когось не було. Я не такий аж консерватор, хіба вже за якусь тряпку з комсомолу виганяти; яка вже різниця як людина одітою. Звичайно є правила етеки, але якщо вже якийсь колір не такий, хіба вже така біда?

- Так ви з нею була заодно? – Іванка почала сміятись, почувши такий висновок від педагога.

- Все в міру, і знову в міру. А міра, яка в кого міра, також важно.

- А я бачила що Олько має гарні футболки, напевно його мама йому там купляє також.

- Я думаю. А в тебе все повинно бути гарне, ти ж дівчина повинна гарно одіватись і сама гарною також.

- Так вважаєте? – Іванка соромливо опустила очі.

- Твої батьки, вони собою красиві люди вродою, так що ти в них пішла.

- Ніколи не задумалась над тим навіть, - призналась дівчина.

- Я за своє життя, дуже багато бачив молодих людей, також розбираюсь в людях, така робота була в мене з студентами постійно, так якщо я кажу щось, це не просто так, а воно є правдою.

- А тьотя Женя, воно не буде злитись коли я одіну щось що їй не буде виглядати нормальним?

- Немає права. Вона може злитись лишень коли набере скажімо цибулі, і сітка прорветься а цибуля покотиться по тротуарі, тому що її справа це кухня в мене і продукти.

- Зрозуміло тоді...

Так відбулось, дівчина замовила собі футболки, так як було літо, а про осінь і зиму вона ще не думала. Особливу звернула увагу щоб на футболках було щось написано, а ще краще щоб був якийсь різнобарвний та колоритний малюнок.

Одного серпневого недільного вечора, Олег покликав Іванку на двір. Він сказав що приїхав його дід з Снятинського району і скоро почнеться словесна перепалка. Олег знав що інакше не буде, тому що кожен раз коли той приїздив, він привозив новини, а вірніше сказати жалоби людей, які були незадоволені усім що проходило навколо них. Але насправді, Олекса Марчук ненавидів Радянську владу, лиш своє невдоволення він не міг висловлювати відверто, хоча вже при владі був Горбачов, і пішло значне послаблення для дисидентів, а також почали випускати з в'язниць політичних арештантів, все ж таки не так просто було переламати стереотип в суспільстві. Тому Марчук, щоб висказати своє невдоволення, як правило збирав різну негативну інформацію, і досить культурно умів придати її законний вигляд, щоб сказати те що хочеться і тим самим не порушувати закон. А робив він досить хитро: немов сама сестема правління правельною, і немов сама партія має добрі наміри, а ось члени тіє ж

партії на місцях, саме і стають порушниками програми партії і тим самим суспільство терпить від таких. В результаті виходило що самі комуністи, вороги народу а «народ і партія єдинні».

Олекса Марчук дуже слідкував новини, як внутрішні, так само за кордону, тим самим був досить освідмленою людиною в курсі усіх подій. Складалось так, що Григорій Миколайович, ставав мимоволі посередником поміж двох вогнів, він змушений був усіх вислухати і дати свою оцінку. Як правило зустрічі починались з вітань та традиційного «кого я бачу, які люди приїхали», а прощання закінчувались «та іди ти вже знаєш сам куди, скоро сам будеш видіти який ти дурак був».

Того вечора, на столик в внутрішньому дворі, Братинський виніс шахи, також горіхів волошських і молоточок щоб їх розбивати. Двоє підлітків підійшли також щоб посидіти поруч, очікуючи що почнеться і щоб їм посміятись вкрадкою з старих, коли ті стануть сперечатись поміж собою. Але на відміну других страшних людей, які як правело не дуже звертали уваги на дітей чи підлітків, Олекса побачивши дівчину, кивнув до внука Олега, щоб вони підійшли ближче. Сам дід Марчук був високого росту, гарно пострижиним, носив вуса. Також в нього були худі щоки та гострий ніс, але сірі очі виглядали що він є людиною добродушною.

- Ти Олежку, скажи мені про свою подругу, хто вона така?

- Сусіда тепер наша діду.

- Добре коли так, лиш щоб ти не ображав дівчину. Ти мужчина і повинен заступатись постійно за дівчат.

- Вона мене може, - став сміятись хлопець, - вона така що нікого не боїться.

- Тоді ти як мужчина змушений терпіти, знаєш що нам треба жінкам терпіти, так життя вчить.

- А в нас все добре, - махнув рукою хлопець.

Насправді Олекса вже знав все про дівчину, Григорій Миколайович йому признався, лиш просив щоб той мовчав, особливо перед Павловичем, тому що сам Павлович, не хотів щоб сторонні люди знали, що він приймав участь в тому, що дівчини опинилась саме тут. А самій Іванці, так прозвучало останнє речення діда Олекси, немов вона з Олегом вже пара і вона йому жінкою, а той повинен терпіти їй. Але скоро думки в дівчини розвіялись, до столу підходив Леонід Павлович. Сам Павлович був середнього росту, одитий по-літньому: біла майка, сині спортивні штани. Волосся зачесаним назад, як і подобало партійному працівнику. На руці був позолочений годинник «Слава», з таким же жовтим браслетом що розтягувався і вигляді гармошки. На правій руці, а вірніше на пальці, була широка обручка, і побачивши її, Іванка мимоволі подумала про його дружину, якої до тепер не бачила взагалі.

- Доброго здоров'я Олексій Михайлович!

- О, кого бачу, які особи! – Розвів руками Олекса і вставши подав руку.

- Так що, кинемо партійку шахову?

- Давай, чому не кинуть?

Дядя Гріша, став розкладати шахи на дошку, в кінці покрутив кому чорні, а кому білі.

- Давай, Михайлович, тобі білі, перший хід. – Павлович потер долоні.

Почалсь гра, лиш не довго, вона не була основою зустрічі. Головне було те щоб знати що на «низу» серед людей відбувається і чи вже знають такі як Марчук, про те, що говориться в Москві, тобто про речі, які в першу чергу знали «посвячені» в таємниці вищих органів, люди.

- Що там нового, Олексій Михайлович?

- Перестройка! – Вигукнув той на увесь двір.

- А ти вже звідки? Ні, ти що собі так публічно дозволяєш?

- Все правельно, газети читаю.

- Ну понимаешь, газети ето так.

- О, нагадав про газету, - Марчук вхопився за тему щоб викласти те про що вже тиждень думав. – Там в одне село в нас приїхали з «Прикарпатської правди», зараз жнива і вже кориспонденція, фотографують, щось питають голову колгоспу, пишуть і вже буде в номері газети.

- Хто чим займається: хто хліб збирає, а хто про хліборобів пише.

- А чому вони вже в один колгосп постійно, там герой праці, там все на вищому рівні, підготовлено для показу, думаю най би так рейд зробили по всіх колгоспах. Подивились як мокне техніка, як будлаками заростають поля. А ще краще на Городенківщину, там щоб зробили знимку як жінки ділянки тягнуть такі як тут пів міста. А твоя невістка щоб прочитала і подивилась на тих жінок і на свої нігті мальовані.

- Так почекай, Михайлович, послухай: взагалі я розумію про який колгосп йде мова, про колгосп, «Перше травня», хіба не так?

- Тому напевно він і «перший» постійно. – Марчук посміхнувся.

- Михайлович, а може з того треба починати, що там де герой праці, там порядок. Чомусь дала партія золоту зірку, і другу також, і ордену Леніна, я знаю про кого ти тут натякаєш. Може коли б другі так старались також грамоти, премія, орден. А як усе так мокне, а жінки мають норми великі, бо колгосп техніку не закупить, що їм не дає розвиватись? Ось дивись в Ровенській області. Колгосп так піднявся що будують квартири колгоспникам, нові житлові масиви. Прийшов скажімо комбайнер, зразу собі в душ в квартирі, живе як в городі. Навіть свій свинокомплекс мають і кожного року робітникам по свині дають безплатно: «ж, голову клади», як страї люди колись казали.

- Де таке є? Якийсь вже комунізм виходить зробили.

- Є таке. І що думаєш? Люди все одно свині тримають, не тому що не мають м'яса. Тримають тому, що є нагода красти з того ж свининного комплексу комбікорм. Колгосп їм свині годує, а вони в своїх же свиней, тих що виростають в колгоспі їхньому, крадуть щоб дома годувати, просто щоб комбікорм не стояв і не мозолив їм очі. З таким комунізм побудуєш?

- Знаєш Павлович, один колгосп на тисячі, це дуже мало. Люди б господарювали коли б господаря поклали головою, а то знаєш як буває: сексот вище господарського голови.

- Перестройка, воно хорошо. Там в Москві знають, там не хто будь. Колись як був Сталін, також знав що робить, такий час був, держава вставала на ноги і треба було дисципліна. Це так як діти ростуть в хаті і не всього їм дозволяється.

- Воно правда також, - зітхаючи, нарешті обізвався Григорій Миколайович. – Людям того не розкажуть яка злодійня була після революції, навіть наркомани були.

- Тепер час міняється, - продовжував Леонід Павлович, на світовій арені зміни і Перестройка, то що надо зараз. Але коли ми вже говоримо про недатки, давайте покладемо вопрос ребром: скільки випивають горілки за рік в робочий час, навіть в тих самих колгоспах?

- Та без того нікуди зараз. – Олексій розвів руками.

- А як ви думаєте товариші: десь там в Японії, так п'ють люди? Я не кажу в неділю зараз, а на роботі?

- Не п'ють. – Категорично відказав Григорій Миколайович.

- О, бачите. Тому ось ці діти, хочуть їхні касети в магнітофон дістати, качество то что надо. На тверезу голову робиться все в них, тому рівне, точно, делікатно зроблене.

- А ви знаєте що коли не прийшли зі сходу, тоді наші люди пили лиш на весіллях по сто грам, такі малі стаканчики були, а вже пішло після того таке що маємо. – Став розказувати Марчук. – Ось запитай Павлович історика, він знає як було.

- Дивіться як це буває, - змінив тему Миколайович, - каже мені Женя, що минулого тижня їхала в автобусі і почула як жінка жалілась другій, що її родича забрали в ветверезник. Та знаємо що десь був попався на очі, якщо б сидів в хаті, ніхто б не забрав його. Але там пропав в нього годинник, і вона каже що в міліції зняли його. Може в п'яного хтось зняв на вулиці, а якщо навіть там, тоді пожаліться треба.

- Думаєте що щось зміниться, чи ввіймають злодія, якщо він навіть серед них в міліції? – З іронією запитав Олексій Михайлович.

- В міліції, мусить бути хтось чесний. – Запевнив Павлович. – Не може такого бути, щоб усі були злодії, може є якийсь негодяй, але піти пожаліться, може б віддали. Як думаєте Миколайович?

- Ви сусіди шановні, кожен правий по-своєму. Знаю такі випадки, правдиві; так було. В Калужському районі, в чоловіка забрали хату на державу, не знаю чи там вивози їх і за той час хату користувала держава, чи там пов'язано було з партизанкою, чи з якоюсь іншою справою; не так важно. Але коли він прийшов, а хату не віддають назад. Поїхав він в Москву, добився прийому до самого Підгорного. Той вислухав, заспокоїв що все буде добре, відправив чоловіка додому. Прийшов лист з Москви був, і постанова: все віддати, повернути, встановити справедливить одним словом - реабілітація. Що думаєте зробили: в районі на друкарській машинці вставили всюди букви «не», вийшло щоб «не повернути», «не встановити», і «не віддати». Покликали того, показують резолюцію з Москви, чоловік прочитав і кінець на тому.

- А чому не поїхав вдруге в Москву? – Запитав Павлович. – Знаєте що за таке було б їм там усім?

- Боявся. Хтось шепнув щоб не рипався, а то не доїде.

- Та десь в вагоні могли його лиш так легенько і вже інфаркт готовий, - висказався Олекса.

Григорій Миколайович став продовжувати почату розмову, лиш вже протилежнім прикладом:

- А другий випадок був в Рогатинському районі. В школі, якись вчитель-деспот, затискав учням пальці в двері. Не знаю чи неслухняним, чи тим хто погано вчились. Діти терпіли до якогось часу, а так хтось знайшовся що пожалівся на такі речі. Що ж думаєте: виїхала комісія з області, підняли райком партії, віділ КГБ, директора школи взяли, такого нарobili, що вже батьки просили простити того вчителя і якось справу закрити. Так що буває так і навпаки. Кожен випадок, окремо потрібно брати.

- А ще послухайте одну справу, - прикуривши цигарку, почав Павлович. – Їдемо з моїм шофером тут по вулиці Фурманова, дощ паде, мокро, а робочі асфальт лопатою просто в калюжу кидають; робиться дорога. Їдемо на другий день, вже сонце світить, а вони сидять і курять. Чому не робити як повинно бути: дощ на дворі, тоді щось інше робити, а коли погода, тоді асфальтувати дорогу. Але винуватим бригадир, де його очі? Він що не розуміє що з того асфальту буде до осені?

- План, і тільки план. – Підкинув Олекса Марчук.

Того вечора обійшлося без спорів та сварки опонентів, дарма що Олег так захопив Іванку, щоб та немов читаючи книжку, недалеко сиділа та спостерігала що з того вийде; усі розійшлися мирно, потисаючи руки один одному.

8

В серпні, одного дня, а саме в суботу, таксі зупинилось біля будинку де мешкав Братинський. З нього вийшла молода жінка, в штанах вільного покрою, та в блузочці яка була немов пом'ята, лиш це говорило що ця особа модною і при грошах. Жінка, вийшовши з таксі, поправила волосся, та стала розглядати номерки квартир на поштової скринці. З балкона побачила її Зоряна, невістка Леоніда Павловича.

- Я перепрошую, ви шукаєте когось може?! – Запитала Зоряна.

- Да, мне надо здесь найди девочку одну!

- Тоді ви про Іванку питаєте мабуть?

- Да, точно она!

Але в цей час, сама Іванка почула кризь відчинені двері з кухні на балкон, що хтось назвав її ім'я, вибігла на балкон. Зоряна, яка скоріше не розмовляла з дівчиною, стоячи на сусідньому балконі, який був по лівій руці, вказав рукою на незнайомку:

- Іванка, тебе шукають.

- Мене? – Дівчина вказала рукою на себе.

- Можеш сойти сюда? – Позвала незнайома жінка.

Іванка заховалась за дверима які вели на балкон і через кілька секунд вибігла в двір. Жінка перемовилась з таксистом і той став чекати.

- Привет красавица. – Привіталась жінка. – Меня зовут Алла, я по поручению твоей матери здесь.

- Привіт, - Іванка почувши про маму, повеселішала.

- Ну как тебе на новом месте, не обижают?

- Нормально. Скучно буває, але нічого.

- Прежде всего, я должна быть уверенной что говорю с кем мне надо. У меня два вопроса, спрошу о вещах которых никто чужой не знает. Первый вопрос: национальность деда, по отцовской линиии?

- Чех. – Коротко відповіла дівчина.

- И второй: номера вашей машины?

- Дев'ятнадцать, вісімдесят шість.

- Всё правильно, молодчина. Здесь письмо от матери; поштой такое не станешь отправлять, а мне она передала и ещё просила передать на словах, что всё в тебя будет хорошо, и будет много денег. Так что я спешу, можешь ей написать, там есть адрес, а я ей напишу, что видела тебя живой и здоровой.

- В дом заходите, - стала просити дівчина.

- Нет, я спешу, мне домой надо, я недавно откинулась только; дела ждут.

Іванка не встигла подякувати, як жінка застрибнула в таксі і машина покотилась по вулиці.

Взявши в руки листа, дівчина не побігла читати, можливо коли б хто з сторони побачив її поведінку, не зрозумів б зовсім. Насправді була причина.

Пройшовши в дворик, Іванка присіла біля столика, вона перш чим відкрити конверт, взялась руками за голову і стала думати. Пред нею пропливав образ її діда Лукаса, якого вона бачила лиш один раз в житті, в віці п'яти років. Їй запам'ятався високий мужчина міцної будови, з довгим волоссям, якого було дуже багато на голові. На щоках довгі борозди, а очі такі лагідні і теплі, немов в невинної істоти. Дід розказував їй тоді, що десь є дуже гарне місто, річка з гарними мостами і там на стіні дуже великий годинник, який більший як хата, і той годинник знає як зірки по небі рухаються і також місяць. Вона тоді ще дитиною уявляла собі що коли він іде, тоді того годинника тикання, чути на всю вулицю, якщо він такий великий. Пізніше вже коли в них в домі появилася фотоальбом «Прага», вона бачила знімку того годинника і він навіть відповідав уяві, яку мала вона під час слухання діда Лукаса. А вже пройшло майже сім років, дід вже не жив, він помер раптово і навіть не вдома. Колись він був у Львові, один раз бачив онучку, і один раз прихилив її серце до себе... А тепер вона тут, не вдома, а в Івано-Франківську, на вулиці Коперника, який також любив зорі і планети, немов щось перекликнулось з глибини віків, а ще Григорій Миколайович історик, любить вести бесіди на різні цікаві теми, тож потрібно ближче з ним, більш довідатись, почути, може все ж таки пригодить колись щось з того, а коли ні, все одно потрібно, хоча задля того щоб час провести не так скучно і самотньо.

Лист був не великий, Лариса написала доні що вона думає що вони зустрінуться скоріше, обіцяла для неї гарне життя, гарні подарунки, написала що її любить і вона колись сама це зрозуміє.

Прочитавши листа, Іванка поклала назад його в конверт, вона подумала собі сама про себе: завжди обіцяла, а я завжди на щось чекала і ось дочекалась: навколо чужі люди, чуже місто і якась чужа жінка передає від мами листа.

Дівчина непомітила як заді неї тихо підійшла Зоряна. Іванка спочатку подумала що так як сусідка живе в домі комуністів, можливо слідить за нею і хотіла підглянути про що пишуть їй і ще якісь невідомі люди передають. Страх після усіх перевірок, арештів і конфіскації, ще не покинув зовсім дівчину, яка те бачила своїми очима. Але на її здивування, Зоряна присіла навпроти і ласкаво заговорила:

- А хочеш щось таке побачити, чого тут ніхто не має з дівчат?

- Цікаво. – Відказала здивована Іванка.

- Як тобі така композиція? – Зоряна відчинила долоню і поклав на стіл срібний жіночий браслет, який складався з квадратних пластинок з'єднаних між собою, а на них були вироблені ракушки, морські коники рибки, та якорці з штурвалом, а на протележній частині пряжки, виробленою русалка.

- Але гарне, - не видержала Іванка.

- Візьми собі, я хочу подарувати тобі.

- Мені? – Воно дороге напевно. – Де ви дістали?

- Здалека, а вірніше з західної півкулі, тут не має ніхто такого.

- Я поношу і віддам.

- Ні, не віддавай; тримай для себе.

- Ой дякую вам, - дівчина стала приміряти на свою тендітну ручку.

- Ось тут витягусь такий штопор і можеш одну частинку зняти, щоб великий не був для тебе, а пізніше вставиш знову коли буде потрібно. Я думаю що тобі срібло до лица буде.

- Звичано, такий вироблений, - дівчина стала розглядати русалку з заокругленим хвостом.

- Я спішу, ми ще ближче будемо знайомі, - Зоряна встала за столу.

- Ще раз дякую вам. Я буду шанувати. – Вслід пообіцяла Іванка.

На той час надійшов Григорій Миколайович, він хотів іти в квартиру, лиш Іванка поманила щоб йому показати подарунок.

- Погляньте що мені Зоряна подарувала.

- Срібло натуральне, - запевнив дядя Гріша.

- Сказала Зоряна що десь здалека така прикраса.

- З Куби. – Відказав Миколайович.

- З Куби? – перепитала здивовано дівчина, - вона була на Кубі?

- Толік був, чоловік її. Він якийсь військовий експерт чи ще хтось там, його послали туди.
- А де він, що я його ще не бачила ніколи?
- Зараз він в Африці, в Анголі.
- Та ви що? Так всюди їздить?
- Але ти нікому, мені Павлович довіряє, а так воно таємниця. Дивись щоб ти Зоряну не питала про таке. Марчуки думаю що щось знають, але я з ними про таке не говоримо. Женя напевно сказала їм.
- Все зрозуміла; не буду. Але воно гарно так всюди їхати, я б хотіла колись мати такого чоловіка.
- Не захочеш, - впевнено сказав – Миколайович.
- А чому?
- А ти вже дорослою про таке вести розмову? – Дядя Гріша жартуючи похитав головою.
- А тьотя Женя знає?
- Зрозумів: що я не хочу признатись, тобі розкаже тьотя Женя, вона то точно не промовчить. Тоді я дещо тобі розкажу тому що ти вже живеш тут з нами. Справа так відбулась: після того як Толік приїхав з Куби, він став другим. Зоряна не поїхала з ним, може тому що родити мала тоді, а може не могла взагалі, я ж не знаю в рамках якої програми він їхав туди, лиш точно не туристом. Був там кілька місяців, приїхав і вже не той чоловік. Я так зрозумів, - дядя Гріша перейшов на шепіт, - що там він мав якусь кубинку. Там жінки такі що ще б мене опрацювали.
- Ви ж мужчина в самий раз – почала сміятись дівчина, тим самим припіднесла бувшого викладача.
- Павлович так був проговорився мені, навіть десь фото знайшла Зоряна. Як не старався Павлович, якось воно між ними не так як повинно бути, щось не клеїться там. Тепер знову кудись направили, правда грошей привіз досить, так що я думаю що твій подарунок звідти.
- А може вона його ревнує і не хоче його подарунків?
- Ой, яка ти вже в нас доросла стала. – Миколайович зітхнув, і встав щоб іти в квартиру.

Через кілька днів, Іванка побувала в квартирі Чернецьких, перед тим вона гралася в дворі з синком Зоряни, а коли того мама покликала їсти, він не хотів розлучатися з дівчиною і вже Іванка була змушеною піти з малим, щоб побути разом поки той поїсть і засне. В квартирі вона побачила дуже багато гарних речей: дорогих ваз, красиві килими, різні сувеніри. Також на піаніно, стояли статуеки погруддя Леніна, Сталіна, і ще якихось вождів, яких дівчина не знала. На стіні висіла картина з зображення Красної площі в Москві та Спаської вежі, а в центрі був мавзолей Леніна. По обох сторонах дві білі тарілки, на одній були намальованими герби п'ятнадцяти республік кругом, а в центрі великий герб Союзу. На другій тарілці було зображено герби соціалістичних країн Варшавського договору, а в центрі орден перемоги. Також були на протилежній стіні, дві репродукції картин радянського живопису, на одній картина Самсонова «Перехід через Сіваш», а друга картина Кожева «Піднімаючий прапор». В куті кімнати, стояло велике радіо на столику, на ньому стояло фото, на якому був Леонід Павлович з дружиною, вони були святково одягнутими і стояли біля якогось обеліска, кругом якого був зроблений обруч, а на ньому був напис, причому українською мовою «СРСР – Оплот миру, безпеки, народів світу». Дівчина не знала що ця споруда була встановленою на розвилці районного центру містечка Рогатин. За те вона зрозуміла що в цій сім'ї, партія не лишень основа добробуту і кар'єри, а насправді мешканці цього дому, таки правдиві комуністи, почуттями віддані справі марксизму-ленінізму.

Зоряна поклала на стіл коробку з шоколадними цукерками «вечір», сама пішла на кухню і з відти гукнула:

- Іванка, я зроблю нам кофе індійське, будеш?!
  - Добре. – Скромно відказала дівчина.
- Сидячи за столом, Зоряна почала розмову:
- А ти куди думаєш поступати після школи, ким хочеш бути?

- Не знаю ще... Хотілося б щоб за кордон кудись їхати. Професія щоб така була в мене.

- Стюардесою хочеш стати чи може вище, скажімо переводчиком, або взагалі дипломатом.

- Я хотіла б поїхати в Чехословачію.

- Тоді туди можна просто туристом в Карлові вари на відпочинок, не потрібно навіть вчитися багато.

- А ви були десь за кордоном може?

- Була. Я їздила в Югословію. Дуже гарно там, також море, гориста місцевість така.

- А куди найкраще поїхати можна?

- Мені б хотілось в Грецію.

- А що можна навіть туди?

- Як тобі сказати: кому як. А я, - Зоряна замріяно стала дивитись в кут кімнати, - я дуже жалію про одну справу, не зробила я правельне рішення свого часу... – Тут раптово вона глянула що розмовляє з юною дівчиною і зробила серйозний вид лица.

- Мені подобається працювати десь в органах, наприклад в міліції. – Призналась Іванка.

- Що ж, досить оригінальне обрання професії: авторитет, знайомство всюди, влада. Для жінки, в наш час досить вигідне положення в суспільстві. А тобі форма була б гарно до лица, така осанка в тебе одночасно авторитетна, горда і з власним достоїнством. Навіть така коротка стрижка яка в тебе зараз, жінкам в пагонах підходить, так що все в тебе впереді, мрія може реалізуватись твоя.

Насправді дівчину цікавило більш щось як працювати в органах і просто носити форму, вона любила все що пов'язано з таємницями, з якимось секретними справами та усім тим про що посвячені люди могли лиш говорити шепотом. Тому побувши в домі Чернецьких, дівчина хотіла розпитати про них більш Григорія Миколайовича, а також сусідного хлопця Олега Марчука.

Зоряна виглядала для дівчини культурною, доброю, але стриманою і навіть скритою, воно не дивно: чоловік їздив за кордон, якась історія на Кубі, тепер Африка, а хто його знає скільки там всього такого що ніхто не може знати з посторонніх, адже кого будь не відпровадять органи кудись за границю, навіть в ту ж саму Югославію, в якій, як призналась Зоряна, вона почувала себе дуже комфортно.

Дівчині запало в пам'ять про те що сусідка згадала Грецію, країну в якій їй хотілося б побувати. Того ж вечора, Іванка зайшла в кабінет до Миколайовича, який щось читав під настільною лампою.

- Дядя Гріша, ви зайняті дуже?

- Вже не зайнятий. А що питає мене моя львів'янка? – Старий викладач, став щиро дивитись на дівчину.

- Що ви можете сказати про таку країну як Греція?

- О, багато можу. Та це ж колыска філософії, спортивних ігор. А мистецтво яке, яка скульптура. А ось глянь лишень на таку роботу. – Миколайович встав, підійшов до полицок з книгами, витягнув якийсь фотоальбом, полистав і поклав на стіл. – Поглянь на таку статую.

- А чому вона без голови?

- Дурниця що без голови, зате яка робота. Ти лишень поглянь яка динаміка вічного руху, вона не стоїть, вона немов іде, на зустріч вітру, стихії, розправлена сукня, немо тріпоче на морському вітру.

- А хто це така?

- Ніка Самофракійська.

- Давня напевно?

- Двісті років до нової ери! Це ж геніальна робота, правда голову так і не знайшли на острові Самофракія.

- А хто зробив її?

- Греки; ти ж питаєш мене про Грецію. Так греки, це розумна нація, воїни вправні і взагалі на усі моменти життя греки придатні.

- А в чому успіх їхнього такого розвитку?

- Може риба, - посміхнувся дядя Гріша. – Дивись сама: усі народи які поруч моря, вони розумні: англічани, японці, шведи, датчани, греки, італійці.

- А іспанці? Там також море.

- Так, вони мореплавці, вони мали колонії, лиш там Токвемада гальмував розвиток. Такий був католицький керівник в них, багато еретиків знищив, людей застрашив, винахідники боялись свої ідеї пускати в хід, могли життям заплатити. Так вже й опісля повелося що не підтримували винахідників в них. А людина якщо не має підтримки, тоді гасить свої ідеї, навіть геніальні.

- А чому католицизм боровся так з наукою?

- Якщо по правді, вони боролись з усіма і усім, що могло послабити їхню владу на других. Спрага влади, ось увесь секрет любої країни чи організації, яка ревнує, щоб лиш вони над усім, а усі під ними були.

- А наша влада, радянська, вона як до такого відноситься?

- Те саме; кожна влада одинакова.

- А ось ви дядя Гріша: яки ви думаєте про наших сусідів, хто з них правий в своїх поглядах: Марчуки чи Чернецькі?

- Знаєш яка моя думка: в чомусь один правий, а в чомусь другий, також не правий той в одному, другий в іншому. Ось дивись на прикладі: Марчук говорить, що землю забрали колгоспи в людей, він правий, так було колись. А Чернецький йому відповідає і приводить дані міському, скільки квартир, побудувала держава і роздала людям, тим же селянам, чи можна сказати їхнім дітям. Лишень тут на Позитроні, такий мікро район є в нас, коло тридцять тисяч. А взяти Пасічну, вулицю Братів Майданських, другі масиви, це ж сотні тисяч метрів, житлових площ. Виходить також правий Павлович. Нехай буде черга, але можна кооперативку купити, а так безплатне житло. Так само наука в нас: люба людина, хто хоче навчатись, може безплатно навчатись. Але є також негарзди: ось Тарас Марчук розказував як він служив в армії, яка «дідовщина» там жахлива, Чернецький заперечує, лиш свого сина в військовий вуз намістив, а не в армію післав, не в Афганістан, як інші хлопці пішли. Тут вже Тарас правий, я тут проти Павловича, тому що рахую особисто, що з таким негативним явищем, можна справитись в радянській армії.

- Мене питала Зоряна ким я б хотіла працювати, я ж сказала їй що мільціонером, хоча насправді я б хотіла бути кимось таким, наприклад шпигункою, щось таємниче, щоб ніхто не знав про мене, а я знала про усіх.

- Надіюсь ти не сказала їй останній вибір професії?

- Ні, обійшлися першим; вона думає що я мільціонеркою хочу стати.

- Нехай так думає далі.

- А що ви любили в моєму віці?

- Я любив завжди історію... Ось дивись що тобі покажу зараз. – Дядя Гріша став щось витягувати з нижньої шухляди в столика. Він витягнув продовжену дерев'яну лаковану коробку та відчинив кришку яка була на завісах. В коробці було десять перегородок, а в кожній, в бархатній ячейці, стояла якась фігурка. Фігурки були розмальваними дуже акуратно, це були постаті європейських королів. Вони, кожен були в військових доспіхах і хто з мечем, а хто з скіпетром.

- Ой, це звідки у вас така колекція?

- Одного студента, батько працював в Німеччині, в нашій, в східній. Він привіз мені в подарунок звідти.

- А ви знаєте хто вони - ці люди? Чи може вони просто так як солдатики бувають?

- Ні, це не просто іграшки, це персонажі історичні, які творили історію свого часу. Ось цей бородач: Карл Великий, король франків. А ось англійська корона: Едуард Чорний, або як його звали сучасники «Чорний принц». Його батько і він також, розбили французів при Кресі. Там тоді вбили короля Богемії, він був сліпий і допомагав французам проти англічан. Дуже цікава війна була, якщо можна війну назвати «цікава» звичайно.

- А цей хто такий? – Іванка витягнула наступну фігурку якогось монарха.

- Ян Собеський. Розбив турків під Віднем в другій половині сімнадцятого століття.

- А чому він не з бородою як інші?

- Поляки латиняни, а в них і папи і монархи більшість лиш вуса залишали.

- А ось цей?

- Річард «Львине серце». Король Англії, учасник хрестових походів в Палестину.

- А хто самий страшний був?

- Ти питаєш чи страшний для ворогів на війні, чи взагалі для людей підвласних йому?

- Наприклад в Росії був Іван Грозний, нам в школі розказували на уроці, а в Європі були такі?

- Були. Наприклад Влад Цепиш, князь Валахії. Порівняно з ним, Грозний ще так собі, можна сказати строгий батько, а той таки кат був. Також королева Мері, була жорстокою дуже. Взагалі в той час хто був добрим, того отруїли, чи просто вбили. Жорстокі тримали народ в покорі і князів чи графів придворних. Кого прославляють історики: Грозного, Петра першого, а вони жорстокими були правителями.

- А Леонід Павлович Сталіна любить, там в нього бюст стоїть на піаніно.

- Я знаю, бачив. Там і Дзержинський є, Кіров, Ворошилов, і ще хтось.

- А ви кого поважаєте з наших керівників?

- Знаєш, сама історія, не значить вся правда. Взяти газети до п'ядесят третього, вони прославляють Сталіна, шістдесятих років, вони його зневажають, опісля мовчать, тепер вже знову інколи стаття проскоче така критикуюча того чи іншого, а люди які читають, вважають що їм завжди правду пишуть. Одним словом навіть правду, не можемо судити по своєму часу. А я пригадую коли Сталін помер, як тоді плакали за ним і вчителі і партійні працівники, а за малий час почали з книжок сторінки виривати поки нові ще не надрукували підручники в школах. Там хтось був такий що його вже стали викидати з історії, і вже сторінка пропала з книжки. Ось простий приклад: взяти наше місто, запитай хто тут керував скажімо в двадцятих роках? В школах діти не знають, студенти не знають, а місто тоді було і люди жили. Але так ніхто на задумується як жили, хто тут правив, які суди були, лікарні, як пожежна служба працювала і так далі. Бачиш як виходить: кожна влада на смітнику історії ходить і відкопує що їм потрібно і з однієї речі робить дорогий антиквар, а з другої просто сміття не потрібне нікому.

Після розмови, Григорій Миколайович, склав обережно фігурки королів, закрив шкатулку і погладив рукою якийсь середньовічний герб, який був вмонтованим по центру тієї шкатулки.

Почалось навчання в школі. Іванка пішла в шостий клас. З перших днів навчання, дівчина легко зжилася з іншими учнями, так як вона народилась в більшому місті як був сам Івано-Франківськ, вона почувалася досить вільно та навіть дивилась на дітей, які перебрались з села в місто того року і починали також навчання, дивилась на таких, немов з вищої сходи. Справа в тому що дітей, яких лишень недавно батьки отримавши квартиру і перебрались в місто, було розпізнати по мові, яку вони не могли так швидко замінити на міську і їхні старання інколи виглядали досить смішними.

На відміну дітей в Івано-Франківську, які плутали мову вживаючи російські слова, дівчина-львів'янка, розмовляла чистою українською мовою, і коли навіть хтось з дівчат хотів висміяти її, Іванка не розгубилась, а ще виправила суперницю, вказуючи що російське «поняла», наголос ставиться не на другу букву, а на останню. Учні обступили Іванку і стали питати різні слова, спочатку російські, а так українські. Один хлопець, який був відмінком української мови і літератури, не знав як буде українською столиця Австрії, а коли Іванка пояснила і сказала що українською буде Відень, а не Вена, той пішов перепитати вчителя географії. Також вчителька російської мови, не знала яка різниця і чому говориться на російській мові «собака и пёс», «лошадь и конь», і так далі. Справа в тому, що Іванка питала вдома свого власного педагога, а Миколайовичу було приємно, що в школі не знають те що знає він. Також за довгий час роботи, він знав різні вислови і приклади, різні загадки і скоромовки. За

короткий час, Іванка сама не замічаючи того, зробилась одною з розумних учениць свого шостого «б». Правда такі предмет як алгебра, їй давався важко, зате дядя Гріша сам за неї вирішував і вона лишень списувала домашнє завдання. В скорому часі вчитель все виявив: чому учениця домашню роботу робить на «п'ять», а біля дошки навіть «трійку», ледь витягує.

Незадовго до всього привиклось: дівчина вже знала хто є хто; з ким дружити, а кого оберігатись, з ким рахуватись, а з ким не зв'язуватись взагалі. Також Олег Марчук навчався в тій же самій школі, лишень він був в іншому класі. Зате ранком в школу, а як інколи виходило що також додому, вони ішли разом. Дівчина любила дуже музику, вона слухала майже постійно коли була вдома. Миколайович позичив для неї магнітофон в одного знайомого, як сам висказався «на вічне відавання». Також в домі була магнітола, але один динамік не так грав, як настільний магнітофон з двома колонками.

Одного погідного осінного дня, Олег разом з Іванкою ішли зі школи. Побачивши елегантно одягнуту молоду жінку, Іванка почала розмову:

- Я скоро буду мати грошей багато і буду одіватись в імпортне і гарне.
- А що твої родяки приїдуть з Монголії скоро?
- Приїдуть, не приїдуть, а гроші в мене будуть.
- А можна тебе щось запитати?
- Питай, - дивлячись просто перед собою, байдужно відказала учениця.
- А ти не загниваєшся на мене?
- Не знаю що ти будеш питати? Хоча вже додумалась; хлопці про таке люблять дівчат питати.
- Не знаю що ти подумала.
- Напевно хочеш знати, а може хтось з хлопців хоче знати, чи я вже з кимось цілувалась.
- Ні, не про таке. Хоча вже говорили що в тебе гарні пелюстки для такого.
- Які «пелюстки»?
- Про губи твої хлопці гворили, але я про друге. Але краще може не буду.
- Та вже питай коли почав, я скажу тобі правду.
- Тоді дивись що дізнався: говорила мама в хаті що почувла від Жені, що твоя мама в тюрмі сидить. Я кажу мамі що не правда, а вона сказала щоб я тихо сидів. Навіть не так, а сказала як любить говорити мій дід, каже мені: «мовчи дурний, сільська рада ліпше знає».
- Правда, моя мама зараз відбуває строк покарання. – Призналась дівчина, зовсім не збентежившись.
- А ти не переживай, мого діда тато вмер в тюрмі колись, його сестра, ніби тета мого діда, також десь на шахті померла, вона була федьшеркою в партизанів наших.
- А я не боюся нікого, мені все одно що про мене хто подумає. Якщо чесно, мені не подобається якомсь так мовляв правельно жити, ось дивись на дядю Грішу: все в нього якомсь по розкладу, встане, піде кудись, газету прочитає, повечеряє і в бібліотеці своїй сидить. Немає в нього жодних сюрпризів, якихось таких гостросюжетних новин, просто таке життя однотонне.
- Воно тепер так, а раніше Людка давала усім тут добре: новини були і сюрпризи такі що тобі не снилось.
- А ось так як Людка, я б хотіла прожити, воно цікавіше якомсь. Ти казав що бачив її колись тут, яка вона?
- Бачив: класна бабчина.
- Ой, ще один бабник. – Іванка стала жартуючи штовхати хлопця.
- Якщо в тебе колись буде все що в неї, я б женився на тобі.
- Що має бути в мене? – Перепиталась дівчина з цікавістю в голосі.
- Така задниця і все решта.
- А ти подумав чи я б пішла за тебе, такого Марчука?
- Запросто, кого ти знайдеш такого як я?
- Ой, давай не будемо; розсмішив мене.
- Все ще впереді Анка.
- Підрости більший, - дівчина принизливим поглядом глянула на хлопця-ровесника. – Знайшовся мені який: «і все решта».
- Та без проблеми. – Потираючи носа, відказав Олег.
- Подумаєш: все в нього без проблеми.

- Все ще впереді Анка, - повторив хлопець.

Школярі прийшли додому, лиш після тієї немов звичної для їхнього віку розмови, дівчина стала частіше заглядати в люстро, крутитись перед ним і оглядаючи свій юний стан, любуючись сама собою.

12

В неділю була гарна погода, приїхав дід Олекса Марчук, він вийшов на двір, та пішов щоб посидіти за столиком. Перед собою поклав велику миску з червоними яблуками, сам взяв ніжик і став різати яблука та їсти поволі. Побачивши Іванку, дід Олекса, кивнув щоб дівчина взяла собі яблук, та покрутив мискою навколо, щоб вказати на якусь більше і краще.

- Дякую вам. – Іванка взяла одне яблуко, побачивши що вони помиті, стала тут же відкушувати від нього, присівши напроти діда.

- Як, привикла вже в нас?

- Можна і так сказати. А ви колись були у Львові?

- Аякже, був.

- Тут зовсім по-іншому, - призналась дівчина.

- Колись було по-іншому, а зараз майже всюди одноково. Ті ж самі москалі, ті самі червоні прапори, і ті самі пам'ятники стоять.

- А колись краще було жити як тепер?

- Може бідніше, але веселіше було, набагато веселіше. Як лиш яке свято, як діти тішилися, старі тішилися. А тепер пхають в молодь свою політику, а вона не лізе; не хоче. Я пам'ятаю як то було на Різдво: співи, колядники, сніг сіє, а ми на саях, коні такі жваві, дівок снігом натираємо, варуємо як посолені. А тепер що? Лиш телевізор і там вже якийсь очкарик спілітає. Зараз вже хоть молодший той з плямою на лисині, а був той Брежнів, поки що скаже, плює як верблюд, слово не скаже нормально, а ти дивишся і думаєш: чи воно п'яне, чи вже доходить до кончини, чи ще якась нендза його вже трафіла.

- А як в школі було? Нам казали що дітей били колись.

- А що не треба бити? Треба. Я не про тебе: ти думаю що слухнянна, а такий як той Олежко наш, йому дай волю він тобі покаже «де раки зимують».

- Ви його може не любите? – З простоти душі, заптала дівчина.

- Як не люблю? Дуже люблю.

- А він сказали, може показати «де раки зимують»?

- Так має бути: він хлопчисько, ще росте, шкоду робить, ми такі були колись, так повинно бути.

- Зрозуміла тепер.

- А тепер в школі чим краще: ану піди і скажи що не хочеш до нього комсомолу, подивишся що тобі скажуть. Ніби свобода, вибір вільний, а відкажись і скажи що в тебе такий вибір, так дадуть, що той Ленін снитись буде місяць тобі.

- Спробую. – Дівчина посміхнулась, слухаючи діда Марчука.

- Не думай навіть; ще не той час. Може колись так буде, а зараз той Чернецький ще мене запровадить десь і скаже що я тебе намовив.

- А я чула що він добрий, допомагає людям, виручає коли потрібно.

- «Добрий», коли зубами до стіни спить. А якщо нормальна країна і закон, нащо когось виручати, допомагати, якісь знакомі чиновники? Це лиш в нас таке тут, а де нормально люди живуть, там таких послуг не треба нікому. – Олекса перейшов на шепіт, - а кому кажеш що поміг?

- Наприклад за дочку Миколайовича заступався. Правда вона була такою як вам сказати, - Іванка посміхнулась і замовчала, щоб чого не наговорити на дочку викладача, в якого жила.

- А того що в школі не вчили як треба і така вона була. А колись люди були свідомі, чесні, і розумні. Не було банд таких, злодіїв не було аж так багато, а щоб тато з мамою з донькою собі ради не могли дати, та колись світ такого не видів. От навчили москалі, що сміх сказати людям.

- Можна я ще одне яблучко? Такі соковиті вони. – Попросила Іванка.

- Ой, та бери на здоров'ячко дитино. Я маю сад великий, в мене і грушки і горіхи. Я тобі цілу торбу превезу. А краще сама приїдь з Олежком до мене і набереш собі які лиш захочеш.

- Дякую вам. – Дівчина взяла ще одне гарне яблуко.

- А які моя жінка полуниці вирощує, та ти б з дива не вийшла. Приїдь кажу!

- Я згідна з вами що колись люди були розумні: в нас в Львові театр такий стоїть гарний. На ньому карнизи такі, різні статуї зроблені, зараз не роблять такого навіть подібного.

- Зараз квадрати: будинки, машини, пам'ятники, вже скоро Леніна голову квадратну виріжуть.

- Справді: в нас пам'ятник Франкові стоїть, там квадратні блоки і вже там зроблений як людина вгорі. А так немов хтось сокирою обтесав його. А на тому театрі, жінки такі як живі зроблені.

- Той пам'ятник, вже став «Франком», коли повинні були ставити. То вони робили Сталіна, а той здох, і вже Хрущов, став мерзити того небіжчика. А ті майстри раз, і обтесали голову і вже ніби Франко вийшов, а мав Сталін бути. Я знаю про що ти кажеш і знаю де він стоїть у Львові.

- А в Чернецьких, стоїть така статуетка Сталіна, я бачила.

- О, та він обклався ними як небіжчик вінками. Я йому говорив колись: ще трохи і підеш там до них і до того Леніна свого. А він мене питає куди має йти до Леніна. Я йому кажу: та там де він. Чернецький питає далі і каже: А Ленін де? Та як де, - відповідаю - та в пеклі на самому дні.

Іванка почала весело сміятись, Марчук з нею разом. Але нараз почулася музика з вікон Чернецьких, знайома усім мелодія, не так гучно, лиш досить виразно рознеслась по дворі. Грав програвач платівок і грав гимн Радянського Союзу, на оригінальній російській мові.

- Нам і музика на замовлення, - посміхнулася Іванка до співрозмовника.

- Увидів мене і вже мені назбитки крутить свою шараманку. Він так все робить мені по нервах. Але нічого, яось переживу і таке.

- А я одного разу, чула як Інтернаціонал грав, також слухає Леонід Павлович.

- Одного разу, казав мені один чоловік, що десь в них в колгоспі був фірман, ну той конюх. А там десь жили якісь хлопці-сироти, чи мами не мали, чи тата, не знаю. А все вони по тому колгоспі тинялись по стайнях і коровниках. А той конюх співав про них також «Інтернаціонал». Але в ньому співають «Повстаньте гнані і голодні», а той співав «По стайні гнані і голодні».

На їню розмову підійшов Олег, він сів коло діда і попросив щоб той розказав про одну жінку, яка після війни розстрілювала людей в в'язниці.

- Можете говорити, Анка своя. – Запевнив хлопець діда.

- Та воно було таки тут в місті, в Станіславі, як колись місто звалось. Розказував мені один побратим мого тата, небіжчика. Казав що була така баба, майор, що кожен день, а може в ночі, розстрілювала наших людей. А там казав що була така решітка залізна, а в долині вогонь, котельня що опалювали тюрму. Так було зроблено що натискав хтось кнопку і мотор тягнув ту підлогу, люди, та вже трупи, але може ще хто не помер зразу і дихав, але вони падала в той вогонь і горіли.

- Тут в нашому місті? – Здивовано перепитала дівчина.

- Там на тій вулиці, на Чекистів де їхнє КГБ зараз, а за ним тюрма.

- В нас в Львові так само вбили багато політичних. Я пригадую як в нас раз було день народження в тата і говорили про таке так само за столом.

- Ой, діти, що воно творились, і що думаєте що самі москалі робили? Багато наших було сексотів таких, мого тата видав таки його товариш, бо пообіцяли що не вчеплять його, ані жінку, не вивезуть і не буде сидіти, кількох видав ястрібкам.

- А «ястрібки», вони хто були? – Запитала Іванка.

- Та наші, молоді хлопці, комсомольці такі. Може командир міг бути москаль, а так наші. Таке було що один брат був в крайвці, а другий лапав такого як брат рідний. Вони зачищали територію він націоналістів. Кожен вже видів що змагання визвольні треба звертати, вже не могли воювати більше, пішли колгоспи, партійні осередки на селах і владу взяли в руки совіти. Тай треба було яось влитись в життя з людьми разом і хто як вибирався з того в чому був. А дівчат яких молодих, та таких як ось ти зараз, таких брали в НКВД, як знущались, що робили з людьми, та щоб ви знали, але що вдієш...

- А ви Павловичу так можете про це сказати; мовляв невинних могли мордувати.

- Та він каже що то були «врагі», а з врагами бесіда коротка: куля в голову, або Сибір. А там в таборах що людей згинуло і не лишень наших, москалі своїх також мордували, комуна нікого не перебирала, що ксьондзові було так само і секретареві райкому, як хтось щось доніс на нього в органи. Що нашому націоналістові, те саме і ветеранові що до Берліну дійшов, забирали нагороди, ордена, медалі і на лісоповал. Оттак з людьми робили...

13

Після почутої розповіді, Іванка не могла заснути. Вона стала думати про людей. Дівчина задумалась досить серйозно як для її віку. Обставини в яких вона мимоволі опинилась, змусили її думати досить відповідально по тій причині, що для неї ніхто не вказував як їй жити, що вважати за првельне, як поступати, та чим перейматись, а чим не потрібно. Для других її ровесників, були батьки які вказували та виховували їх, а тут вона була немов серед різних поглядів і одночасно сама могла робити вибір і дозволяти собі судити хто правим, а хто ні.

Різні люди, які дівчину оточували, були кожен по-своєму цікавим та оригінальним. Наприклад сім'я Братинських, в яких опинилась жити дівчина: Григорій Миколайович, такий собі поважний дятко, але він завжди говорить про щось гарне, добре, культурний над міру може навіть, адже саме життя не таке вже благородне навколо і не завжди він може все розказати як воно є насправді, рахуючи свій авторитет і визначаючи що йому личить говорити, а що являється принизливим в його очах, як для нього самого. Але з другої сторони, власну доньку він не виховав зразково, виходить що його культурна поведінка, витриманість, манери інтелігента, не можуть досягнути позитивного результату у вихованні власної дочки; факт як такий явний і вже затверджений часом. Якщо такий чоловік який викладав, вчив студентів, наводив приклади з життя, а він боїться щоб хто не зачепив тему про його єдиначку, виходить що не все в порядку з його поглядами на сім'ю і на практиці воно вже показалося.

Друга особа, це була тьотя Женя. Вона все розкаже як було насправді, може навіть додати, але її дописка наскільки мізерна що суть справи не змінити, так просто щоб прикрасити розповідь. Також язика не затримає, навіть таку людину добре мати щоб знати що про тебе думають знайомі та сусіди. Але в неї немає своїх дітей, вона не все може зрозуміти і легко критикувати господаря, дивлячись на його дочку, а сама не виховала нікого, хоча вона не винувата в тому, що в неї немає дітей.

Тепер погляд дівчини на Чернецьких: ніби не погані люди, правда ідеологія в них зашкалює і поза межами реального життя. Невжеж люди так можуть вірити в партію, а взагалі хто така та ж сама партія? Це не є особа, не річ якась надзвичайно дорога, скажімо як корона з дорогим камінням, як який манускрипт, чи статуя, не картина якась, взагалі не можна побачити очима, ані взяти в руки. Партія це група людей, таких самих що в неї вірять і в результаті люди вірять в людей вище стоящих, а ті в свою чергу вірять в тих що внизу, тому що без низу і верха немає. Виходить це така взаємодія поглядів і відносин. Але люди борються, відстоюють, і навіть помирають за неї, присвячують свої праці, натхнення, час, здоров'я. Навіть відчують пошану слухаючи той самий гімн.

Добре вже: нехай собі Чернецькі так живуть, справа їхня, особиста, інтимна. Коли Леонід Павлович виручає людей, виходить що потрібно було йому робити кар'єру, добиватись чогось в житті, адже допомогти комусь, воно благородна справа. А Зоряна, вона досить лагідна людина, навіть можна їй співчувати, коли вдуматись в її життя. Якщо справді вона скривджена своїм чоловіком, який десь за кордоном, проводить час з ким йому завгодно, адже він представник великої держави, яка направила його сюди. Взяти навіть ту ж саму Анголу: який рівень країн не рівний, він же з Союзу з супердержави. А де дружина Павловича, вона є, про неї згадують, лиш вона чомусь не тут, не в квартирі з чоловіком та невісткою разом. Зоряна досить гостинна, взагалі Чернецькі не скупі люди, звичайно в них всього доволі, продуктів також, лиш скупість достатком не переможеш, коли вона інснує. Якщо дядя Гріша живе тут поруч багато років і жодного разу не пожалівся, тоді все нормально виходить, але зачекайте: насправді Братинські в боргу перед Леонідом Павловичем, а все через Людку, єдиначку неслухнянну.

Тепер розглянемо Марчуків - думала собі Іванка. - Тарас, такий собі з вусами мужчина, завжди спішить, папери в кишені сорочки, одним словом – шофер в автоколоні. Юлія, вона менше говорить як для молоді її віку, вона тут жила скоріше, а Тарас пристав з села. Напевно батьки Юлії були також не простими, коли тут свого часу отримали квартиру. Юлія, хоча мало говорить, зате коли пообіцяє, тоді виконає вчасно, навіть коли домовиться про одяг і їй не принесуть, обов'язково зайде, пояснить причину, одним словом відповідальна людина. Правда вона не живається з свекрухою, не їздить в село, туди в Снятинський район, і дід Олекса сам приїздить до сина сюди один. А сам дід, або Олекса Михайлович, немов завжди хоче чогось досягнути, завжди його доведення немов не закінченими, переносяться на другий раз. А ще цікава поведінка в його характері: він може спорити досить інтенсивно, а коли підійде Олег, попросить щось чи запитає, його емоції нараз змінюються, він не проганяє онука, мовляв: почекай не до тебе зараз. Він зупиняється, вислухає юнака, поважно відповість, а коли той вже біжить ще в догонку пояснить виразно і стримано, тоді стає немов знову на рельси і погнав в своїх емоціях на всіх парах. Цікаво як так людина може: тут впевнено говорить що дітей потрібно в школі фізично наказувати, а тут пропонує яблука і ще просить в свій сад, таке ж саме неповнолітнє дівчисько, яке пострижене під юнака і карі очі бігать як в якого підлітка-шкідника. Також цікава людина Олекса Михайлович. Знає історії які не традиційні, не такі як вчать в школі, також можна зазримити, що сам Григорій Миколайович, вислуховує його з увагою і пошаною. А дядя Гріша історик, і коли б той щось говорив далеке від пради, викладач не став б його так уважно слухати.

А тепер подумати про себе, про своїх рідних, до якої кагорти людей можна себе віднести. Мама сидить в жіночій колонії, її засудив державний суд, але вона сидить за злочин, не за переконання політичні чи релігійні. Мама хотіла що краще жилося їм, що її дочка гарно одівлась, їла ласощі, хіба такі бажання являються злочином? Бажання звичайно що ні, але яким способом їх реалізувати, то вже інше питання і саме тут є злочин, щоб хто не доводив. Також мама пригадується тим, що вона завжди кудись спішила, якісь домовленості по телефону, завжди якась машина чекала її в дворі дому на вулиці Хмельницького, де вони мешкали. Бувало що приїздила міліцейська машина, завжди мама сиділа на передньому сидлі і щось пояснювала розводячи руками і її з балкона було видно. Розмова могла тягнути дві-три години. І так було здавна, а вірніше від коли запам'яталось, ще тоді малій Іванці.

Тепер про батька: батько десь поїхав, він все одно не жив з мамою дуже добре, і якщо чесно, Іванка не впевненою що мама не зраджувала батькові. Цього вона нікому не говорить, але деякі підозріння в неї мають основу. Виходить коли батько скривджений мамою, тоді в нього є оправдання на такий образ життя, але в нього є дитина, дочка, як тоді йому поводитись? А може думає що вже тій донечці так наговорила її рідна мама, що вона не хоче його признавати, лиш чому він не поцікавиться що думає та ж сама дочка, вона вже більша, може сама за себе сказати. З батьком питання не зрозуміле, потрібно почекати, він може колись об'яснить все і вийде правим. В нього професія така що він часто їхав на довший час, його багато днів не було вдома, він – геодизист. Затє як було цікаво коли він приїздив, коли брав на коліна свою маленьку донечку, а його борода, яку він завтра мав «скосити», лоскотала її по шиї та щоках. Батько розказував як геологам шукати золото, мідь, бронзу. Розповідав про ведмедів, лисів, лосів, вовків і про все що міг побачити на Уралі та в лісах Сибіру, в Тайзі, і на далекому заполярі. Іванка пригадує що коли він повертався, заразу приходили якісь мужчини, вони гостились, сміялись, жартували з мамою, і тоді вона вже засинала під сміх та звук струн гітари. А які світлини батько привозив з поїздки: усі його колеги по роботі в светрах з завернутому комірі, якісь куртки такі гарні з кишенями, взуття таке дороге, і усі бородаті як дід Мороз. Навіть було фото кольорове, на фоні вантажівки яка також звалась «Урал», і на ній стояв немов вагончик з великими вікнами, а сам вагончик оранжевого кольору, щоб коли завірюха, його було видно з вертольота. Цікава була професія в батька, Іванка так наслухалась що їй хотілось бути хлопцем, їздити з сміливими геологами і геодизистами, вивчати дику природу і любоватись звірами, які там почували себе господарями. Дівчині з дитинства полюбилось життя в палатках, десь на човнах плавати, ходити в лісі під дощем, вилазити на гору, перебродити потоки і річки. Вона собі уявляє як гарно коли вариться уха в казані, або кипить картопля, навколо ніч і ліс, а вогонь освітлює галявину. Їй подобаються речі які пригадуть туризм, різна посуда подорожня, компас, бінокль, ножики розкладні, рюкзаки, навіть весло від човна, яке нагадує мандрівку серед дикої природи. А хата в лісі, дерев'яна, в якій скрипить підлога, в куті дрова для пічки, низька стеля з брусків,

на під нею різні засушені трави, з яких можна зварити чай. На дворі падає сніг і завіває віхола, а в хаті так тепло, що можна босою ногою ходити по дерев'яній підлозі...

Радянський Союз, святкував сімдесяту річницю Жовтневої революції. По усій країні ішли агітаційні заходи, готовились до параду в кожному місті, обласному та районних центрах. Хоча сама держава Радянський Союз, була молодшою самої революції на п'ять років, все ж таки цифра «70», говорить що вік людини, така подія вже прожила в спогоадах і відзначеннях щорічної дати.

На балконі Чернецьких, встановлено прапор УСРС, щоб усі бачили що тут відзначають дату з особливою увагою, добровільно, а не як інших потрібно гонити на парад з місця роботи чи з учобових закладів. В ці дні приймають в жовтенята дітей першого класу, вже від семи років, діти повинні знати що таке Жовтнева революція, хто її зробив, для чого, і як потрібно до такого історичного явище відноситись правельно. Але діти не дуже тим цікавляться, навіть дорослі також, більш того: сам Генеральний секретар, Михайло Горбачов, який нагороджений десять років тому «орденом революції», не носить його на грудях, тому і ніхто, майже не знає, що в нього є така нагорода. Стиль одягу попередніх вождів партії, відходить в минуле, усі хто в Кремлі вже, не вішають величезні колодки від нагород і самі ордена і медалі як їхні попередники, особливо фронтовики.

Іванка, з нагоди того що має в школі канікули, також має більш вільного часу, вона вже нагулялась по місту кожен день, купила собі журнал «Cuba», так як після того коли взнала про сусіда Толіка, що він там побував, стала цікавиться цією країною, яка так далеко і така загадкова. А ще більш стало для неї загадковим розмова з одного давних колег Григорія Миколайовича, який недавно приходив і щось захоплено розповідав про якогось поета, немов він виїхав за кордон, а його там дуже пошанували. Дівчина тоді не цікавилась такими особами, лиш розмова двох інтелігентів, була наскільки емоційною, що мимоволі станеш слухати про що мова, коли двоє старих людей, близько один одному вказують пальцем до носа. Насправді трапилось саме те, що передали по радіо за кордону, що двадцять другого жовтня, Нобелівський комітет по літературі, присудив Нобелівську премію Йосифу Бродському, уроженцеві Ленінграда, а тепер жителю США. Дівчина не розуміла в свої юні роки, чому їй притягують подібні розмови про політику, а найбільше все те що заборонено державою. Вона стала втягувати в свій розум та свідомість те, чим в більшості її ровесників не переймались, тим більше як вважали навіть старші віком щоб стояти осторонь такої теми та розмов, як кажуть «від гріха подальше».

Іванка вже досить вивчила місто, яке були набагато скромніше та тихіше як її рідний Львів. Вона любила заглядати в маленькі магазинчики, а також на речовому базарі, щоб щось побачити не ординарне, закордонне, якусь навіть маленьку дрібницю, лиш не кожен може її мати, і хто першим побачить і купить, в того вона буде. Дівчина купляла журнали які привозили з сусідніх соціалістичних країн; польський журнал для жінок, чеський, «Советская Чехословакия» (російською мовою), зі Східної Німеччини, назва якого перкладалась «Добрый день», і звичайно журнал «Cuba». Але одного разу вона побачила одного бородатого дятка, який щось пропонував мужчинам. Коли дівчина поцікавилась, він махнув рукою і сказав щоб ішла геть, воно не для неї. Але все ж таки, вона покрутившись, підглянула коли той пропонував молодому мужчині свій товар, Іванка встигла побачити, що в бородатого була колода еротичних картинок, в розмір з ігровими картами.

Прийшовши додому, вона стала на балконі, дивилась може побачить Олега Марчука, щоб його здивувати тим що їй вдалося побачити на базарі. Але того не було, він був поїхав з батьком в село до діда і баби. Побачити хлопця вдалось на наступний день; зав'язалась бесіда.

- Ольку, ти хотів щоб придбати картинки заборонені?

- Які «картинки»?

- З бідними дівками?

- Як з «бідними»? Не розумію, про що ти?

- Такі вже «бідненькі», ну зовсім нічого в них, не мають в що одітись, нічого не мають на собі.
- А ти маєш може? – Хлопець оглянувся чи хто не почув.
- Я не маю, нащо воно мені. Але я знаю де можна купити, знаю хто продає.
- Ти що серйозно чи жартуєш?
- Є один дятько на базарі, він продає рибки для акваріума, також бачить мужчин і пропонує їм картинки.
- А багато їх там, ну за один раз скільки можна купити?
- Вони тобі потрібні? Хочеш щоб дід побачив і тобі дав такі картинки що будеш як той прапор в Чернецьких: синій з червоним, - Іванка почала сміятись.
- Не мені, я б перепродав дорого, знаю такого одного що збирає таке. – Став викручуватись хлопець.
- Ой, давай не вигадуй, ти б продав. Знаю я вас «гнаних і голодних», він продавати побіжить.
- Якщо не віриш, тоді не треба.
- Думай швидко, поки я не передумала тобі показати того дятька. – Дівчина стала підтягувати хлопця.
- А вони кольорові чи чорно-білі?
- А що думаєш, які дорожче продаш?
- Просто питаю.
- Чорно-білі, але досить виразні і я думаю що можна його запитати про кольорові.
- Ага, запитаєш; по вухах надає мені і тобі заодно.
- Не так потрібно: спершу показуєш гроші, він отрмує апетит, так само як ти до картинок, а тоді вже можна домовлятись з ним.
- Підемо?
- Давай в суботу, він там в суботу буває.
- А якщо продав вже?
- Ой, що ти так боїшся, хто таким торгує, тоді не один раз. Знає де брати їх і як продавати. Ти подумай яких тобі потрібно, які тобі подобаються більше, вірніше що тобі подобається.
- Я не знаю. – Хлопець засоромився, та не знав що відказати.
- Тоді діда запитай. – Іванка стала сміятись, дивлячись на Олега. – А краще візьму фото, покажу йому щоб знайшов подібне для тебе.
- Яке фото?
- Людки Братинської, ти ж казав що як хтось буде така як вона, ти одружешся з такою.
- Не «хтось», а якщо ти будеш такою.
- Давай, малий Марчук, до суботи, - на прощання махнула рукою Іванка.
- Олег, насправді, був молодшим від Іванки, на п'ять місяців.

В суботу як було домовлено, двоє пішли на базар що навпроти універмагу «Прикарпаття». Пробравшись поміж ряди, Іванка ще здалека впізнала знакового бородача. Вона кивнула до Олега щоб той мовчав, мовляв вона сама розкрутить того на розмову.

Ставши розглядати рибки, дятько зацікавився клієнтами, він подумав що вони хочуть купити рибки собі в домашній акваріум.

- Вам пріснянку чи солянку? – Запитав породавець.
- А ми просто дивимось, - відказала дівчина, - а якщо чесно, нам потрібно ваш товар, але не рибки.
- Зрозуміло. А ви від кого?
- Ні від кого, самі по собі.
- Тоді любиш музику. – Дятько вказав пальцем просто на дівчину.
- А звідки знаєте? – Здивувалась Іванка.
- Десь ось там грає, а ти ногами крутиш в різні сторони; самі просяться поскакати.

- А, може бути, - дівчина справді поглянула на свої ноги.
- Японія, німець?
- Ви про що?

Бородач відчинив полу старого потертого шіряного пальто, в якому буди кишені. Витянув блок магнітофонних касет. В Іванки аж засвітилися очі від того що побачила.

- Скільки «дев'яностка»?
- Коли по штуці, червонець, а блок, по дев'ять.
- А в блоку скільки штук?

Дяцько розклав десять пальців на руках, дівчина все зрозуміла. Іванка покрутилась, поглянула кругом і звернувся до Олега.

- Маєш скільки з собою? Я вдома віддам.
- А карточки?

- Почекай з тим. Ми з ним блище станемо, - прошептала дівчина хлопцеві на вухо. – Грошей скільки в тебе? Давай підраховуй швидко.

- Двадцять п'ятка є.
- Годиться, нашкребемо разом.

Взявши змотані гроші, а саме два червоних папірці та один синій, Іванка витягнула свої і стала рахувати.

- Давайте блок, - Іванка протягнула змотані коп'юри карбованців.

Лиш дяцько взяв гроші, почувся голос заді:

- Привет Харитонич. Как рыбалка нинче?

Іванка з Олегом оглянулись і вжахнулись: перд ними стояв міліціонер високого зросту. Дівчина нараз подумала що зараз дяцько втече, а може просто забере гроші і скаже що нічого не було і він не брав. Але за кілька секунд, їхні жахи розвіялись, названий Харитонич, ввічливо відказав міліціонерові:

- Привет Серёжа; всё нормально.
- Тогда давай: держи хвост пистолетом! – Міліціонер, відійшов в сторону і замотався серед людей.

- А що ми мали вам придбати? А, музика! – дяцько витянув новий блок аудіо касет, запечатаний в плівці і протягнув дівчині.

- А якщо ще нам щось буде потрібно, можна до вас?

- В любий час. А якщо мене немає, запитаєте ось ту жіночку що чебуреки продає, вона там майже все буває. Скажеш: Харитонича хочу.

- Домовились. – Іванка потягнула Олега за рукав щоб той ішов.

- А нащо тобі касет скільки, я ж за другим прийшов.

- Не будь дураком Ольку: продам касети, віддам тобі гроші, купиш собі що захочеш. Ти знаєш як в школі ідуть такі штуки, скільки заробити можна? Пора вже думати як гроші заробляти.

- Ти лиш про себе думаєш, - висказався ображено хлопець. – Я думав що ти запиташ хоча старого того, а тобі касети і школа в голові.

- До речі, тобі школа також в цьому допоможе: будеш дивитись на хімічку нашу тиждень до наступної суботи. А там Харитонич виручить нас знову, я постараюсь продати за тиждень касети.

- Ти сама добре хімічиш, - махнув рукою сердито хлопець. – В нас хімія, аж на наступний рік буде.

- Нічого, на коридорі побачиш, - відказала байдужно Іванка.

- Та вже як так, що я зроблю. – Хлопець розвів руками. – А в тебе звідки кілька грошей з собою?

- Ольку, ти подумай, а краще послухай: коли станеш заробляти гроші, тоді в тебе будуть і друзі, і машину купиш, а там вже дівчата підуть гарні і все що захочеш.

- Краще Яву, я б хотів.

- Тим більше, Ява не проблема.

- Ой, Анка, боюсь щоб ти так не докрутилась як мама твоя: посадять тебе, якщо злапають.

- Не так справи робляться Ольку. Спешу потрібно людей мати своїх, ти ж бачив як мінт до Харитонича, майже честь віддає. Думаєш не знає що в того під полою плаща? Все знає, але так один одного гладить і усім добре. Чи ти вважаєш краще так як твоя мама на Позитрон о шостій ранку кожен день? Добре що там є якась знайома, та сама що мама твоя через неї одяг для мене і для тебе також купляє. Нехай платить дорожче, але ми як люди одітими. Ти думаєш чому Харитонич так зразу нам свій

товар пропонує, поки він побачив мої ноги, побачив спідничку джинсову, кофту, взуття і вже тоді він бачить хто перед ним і чи вартує з такою персоною заходити на ділову розмову, а якщо ні, тоді навіть про рибки не стане говорити.

- А мама твоя попалась все ж таки.

- Там була дуга справа: образила одну особу. Відносини, блати, воно більшим як закон, ми в такій державі живемо Ольку.

- Почув би Палович твою політику, який провал в тебе в виховані моралі комуністичної.

- Почекай! – Іванка напружилась до жінки яка продавала гарячі пиріжки з повидлом. Вони були смачними і дешевими. Дівчина відрахувала кілька монет і взяла чотири штуки. Повернувшись, вона протягнула два пиріжки хлопцеві, він взяв обережно за папірець в якому вони були перетягнуті немов стрічкою. – Ти про мораль казав? Ось нема навіть тих копійок, пиріжка не буде; ось така мораль тобі. Ану стань кричати як на параді, наприклад: Миру мир! Наша мета комунізм! Думаєш хтось дасть безплатно стакан води горло змочити? Дочекаєшся: догонять і ще раз дадуть, - з іронією висказалась дівчина.

- Видно що ти зі Львова.

- Вчись жити Ольку, щоб дідові не було соромно перед Чернецьким, коли замість грошей, з кишені випадуть випадково ті карточки, за якими ти жалієш що не купив.

Хлопець, лиш жував тепленький періжок, і вже другий. Іванка витягнула блок з під курточки, покрутила ним і стала розглядати. Касети були виробника Agfa.

- Німецькі, спробую по одинадцять за штуку, думаю повинні піти в школі.

- Анка, ти напевно полька: гендель любиш як поляки.

- Не відгадав; чешка.

- О, ще краще. Чехи тут в нас будинки будують в Пасічні, такі машини в них гарні, забув як вони називаються.

- «Татра». В них гори Татри, так як в нас Карпати.

- А наші не роблять машини «Карпати».

- Мопеди в Львові такі роблять.

- Точно, є така техніка в наших також... А там ви мали машину якусь, чи хоча мотоцик?

- Мали. В нас була Нива, знаєш такий транспорт?

- Знаю. А якого кольору?

- Такий як тютюн.

- А дядя Гріша тримає ту Волгу стару, стоїть в нього. Буває що виїде колись нею.

- Тут гарне місто для легкових машин, а в Львові бруківка, не рівна дорога така, скоро розбиваються машини, ламаються. Трамваїв тут немає, спокійно так як десь за містом.

- А що у вас там є краще як тут в нас?

- Дівчата. У Львові дівки просто супер. – Дівчина посміхнулась.

- А в нас хлопці супер.

- Ой, ти що про себе може?

- А ти хіба не про себе, коли так кажеш про ваш Львів?

- А взагалі за тобою заглядає одна, питала чи зі мною ходиш просто так, чи я маю тебе в майбутньому вже. Так що вартість в тебе вже є своя.

- Хто така питала?

- Ленка.

- Та що її називають Мальва?

- Вона.

- Та вона худа як ровер, а мордочка так нічого; симпатулька.

- Ольку, ти як надумаєш мені дай знати, я тобі все вирішу з нею.

- З собою виріши. – Відказав сердито хлопець, який порухував, що дарма сходив на базар сьогодні.

Так відбулося як Іванка передбачала, більш того: один хлопець з паралейного класу, якому сказав Олег про касети, просив не продавати і хоча п'ять-шість штук залишити для нього. Коли дівчина похитала головою, він пообіцяв на завтра після першого уроку касети купити, і дати одного карбованця більше, за те що вона почекає. А вже через кілька днів, один хлопець став просити, чи не може вона дістати електронний годинник «Montana», другий став просити газову запальничку. Іванка все записала, тому що деякі дівчата, стали питати, чи вона не може дістати фломастери закордонні, а також олівці.

Нічого не сказавши Олегу, Іванка пішла сама на базар в суботу. Харитонич був на своєму місці, а так як падав дощ, він взяв плащ-палатку і накрив голову капюшоном, з під якого лиш стирчала сива борода.

- Доброго дня вам. – Дівчина привіталась, підійшовши близько, щоб той побачив її з під капюшона.

- Здоров. Але ти забувай своє «ви», якщо ти з нами, тоді мене зови Харитонич, будь як партнер, а не дитина; зрозуміла?

- Звичайно, Харитонич, як не зрозуміти.

- Як штовхнула товар?

- Так, пішов нормально. Я хотіла запитати про годинники електронні і запальнички.

- Є, всього в нас. Якщо чогось нема зараз, за кілька днів буде. Годинник з мелодіями на трасі двадцять п'ять, а тут вже тридцятку вартує. Я тобі дам за двадцять вісім, троячку мені і ти може і пхнеш за тридцять два в школі. Запальнички взнаю і візьму якщо будуть. Такий товар ходовий не проблема, а тут мені один голову запаморочив, хоче таке, що я не знаю чи знайдеться, але гроші пхає добрі; треба шукати.

- А що саме?

- А тебе як звати мале чудо? – Змінив тему Харитонич.

- Іванка.

- Ти ще по-батькові назвешся може? А кликуха, ну щось таке вуличне маєш?

- Анка.

- А той «Чапаєв» де, що тут був з тобою минулий раз?

- Олько, та він вдома. В нього батьки вихідні і щось там робить.

- А твої предки знають чим ти промишляєш?

- Моя мама в колонії, а тато на Уралі. Я живу з дальшим родичем тут. Сама переїхала зі Львова в травні.

- Мамашу за що «прийняли»?

- Фінансові махінації. На заводі бухгалтером працювала, на автобусному.

- Як заклацнула? Ну як попалась? – Додавив Харитонич для ясності.

- Одна здала усіх, щось там не поділили: здала когось, а там потягнулось.

- Паровоз пішов під укіс... Знайомий сценарій.

- Я, тут в дятка одного, він пенсіонер. Не цікавиться дуже куди я ходжу і чим займаюсь.

- Тоді нам таких потрібно, вільна людина і правельний напрям. Так що Анка, ми ще попрацюємо.

- Коли можна за товаром приходити? Два годинники з мелодіями електронні і дві запальнички.

- Буде. Давай: або в п'ятницю після обіду, або в суботу.

- А для дівчат щось є у вас? Ой перепрошую, маєш щось для дівок Харитонич?

- Для жінок є: панчохи, пояси з підтяжками, колготи. Ти ще мала для такого, лиш якщо комусь, можеш пхнути. Баби таке люблять, там за бугром вміють таке робити не то що наші тут пролетарі, щоб їх...

- Розвідаю, якщо будуть клієнти, тоді побачу.

- А, що хотів: той, що я вже заєкнувся був тобі сказати, - Харитонич почав по-діловому розповідати дівчині. – Він напевно якийсь мисливець чи рибак, хоче пілотський комбінезон. Ніби не таке щось рідкісне, але я з військом не мав нічого ніколи, не знаю, може ти кого маєш на приміті?

- Та ні, не знаю льотчиків, а тим більше воєнних.

- Прийдеться самому шукати. Ну все давай піонерка, двай, двай, до дому, не маяч тут багато. – Махнув рукою дядько. - А то дощ розмочить і розклеїшся тут мені; вже з носа дощівка капає.

- На все добре. – Дівчина посміхнулась, та справді витерла з носа краплі від дощу.

- В суботу! – Гукнув в слід Харитонич.

Прийшовши додому, Іванка стала рахувати гроші від прибутку за касети, поклала їх окремо в книжку, а ті що ними вирішила розплатитись за новий товар, поклала в другу книжку, щоб знати який заробіток буде в неї після кількох тижнів такої торгівлі. Також вона віднесла двадцять п'ять карбованців Олегові, яких позичала була, в нього на базарі.

Через кілька тижнів, в школі вже багато учнів знали навіть зі старших класів, що Анка-львів'янка, може придбати щось унікальне і закордонне. Але не лишень були учні які були зацікавлені щось замовити, але також знайшлися такі, що стали злитись на дівчину, а правельніше сказати їй заздрити. Незадовго все викрилось і Іванку покликкала перш всього піонервожата. Вона залишила її після уроків і стала розпитувати як та стала на шлях перекупщиці, тай ще імпортного товару, стала погрожувати що завтра вони підуть до директора, так як сьогодні вже директорка пішла геть зі школи. Щоб завтра учениця була готовою про все признатись: хто підговорив, звідки, скільки заробила і так далі.

Ідучи додому зі школи, дівчина думала як їй поступити тому що проблема була очевидною. Спочатку вона хотіла запитати дядю Грішу як їй бути; адже він педагог і напевно зустрічався з таким явищем серед студентів, їй хотілося знати яку кару вона заслуговує і що їй реально грозить згідно закону, адже вона підліток до шістнадцяти. Але подумавши, Іванка вирішила не признаватись, мотив був в тому що вона знаючи трошки історію про його дочку Людмилу, може також виглядати в його очах як новою проблемою в його домі і тоді зійдеться все в один вираз щодо нього: і треба було тобі того на старості літ в хаті?

Такий варіант відпадав сам собою, але потрібно щось робити. Може побігти на базар до Харитонича, але він коли таке почує, тоді взагалі може сказати що не знає її і його не цікавлять такі проблеми, адже люди такої справи не люблять подібні вилазки. Порахує її за піонерку і годі, на тому усі комерційні стосунки закінчатся. Вихід один: просити піонервожату, щоб та не вела до директорки і пообіцяти що більш такого не повториться. Іванка подумала що завтра вона спершу побачить який настрій буде в вожатої і чи вдасться їй вговорити взагалі.

Але того вечора, якось вдалося змінити думку, і прийняте нове рішення, цьому послужила випадкова розмова з Зоряною. Справа в тому що Зоряна покликкала Іванку, щоб та посиділа з малим поки вона спече пирога. Синок був чомусь вередливий і не давав їй робити. Побачивши Іванку, він зрадів, так як він грався з нею не так вже часто і для нього вона була не як сусідка, а як гостя. Малий став гратися з дівчиною солдатиками-будьоновцями, а Зоряна чекаючи поки періг спечеться, почала розмову:

- Як там в школі, хлопці не пристають багато?

- Нормально все. Думають що я з Ольком дружимо разом, може тому.

- Дружити можеш, а ось полюбити тим більше вийти заміж, це зовсім інше.

- А що так не буває, щоб з ким дружиш, того полюбити?

- Дуже мало таких випадків. Ось привикнути може досить міцно, лиш любов це зовсім інше.

- Не знаю, ще про таке не думала.

- І не потрібно думати: кохання мимоволі приходить, без попередження.

- Нормально в нас в школі, - продовжувала Іванка, - правда піонервожата, якась вредна така.

- А що їй не так?

- Я сама не знаю, якась незадоволена постійно.

- Заміжня, чи ні?

- Навіть не знаю. – Стиснула плечами Іванка.

- Ой, ти знаєш як буває: переважно піонервожата, завжди має око на якогось хлопця, а ще якщо така що десь в похід ходять з учнями, чи там вогонь на якійсь піонерській базі вечорами як буває, так вони такого

навчуть молодих хлопців, що просто думаєш, чому потому такі чоловіки, не вірні жінкам. Чому я так говорю, тому що мені колись пощастило побувати в таборі Артек. Знаєш про такий табір піонерський?

- Десь в Криму він.

- Так. Він в Гурзуфі. Мої батьки по знайомству мене пропхали і я там проводила відпочинок. Воно було десять років тому, виходить мені було в сімдесят сьомому, чотирнадцять літ. Така була як ти зараз. Правда ти вищою, я була меншою ростом. Там я такого надивилась і наслухалась про тих піонервожатих, що сам б не повірила коли б хтось приїхав був і тут розказав мені. А там дівчата шептались, ми підглядали і виявлялось що воно правда. А ранком такі на лінійці стоять поглажені, такі порядні, примірні, просто як на показ. Я особисто маю до таких людей алергію. Якщо вже пустилась на таку дорогу, тоді будь такою якою ти є насправді, а не показуй з себе таке благородне і ідельне.

- Ви що серйозно?

- На жаль буває таке в наших літніх таборах, а також може бути і в школах.

- А вона, з нашої школи, справді дівчат не любить чомусь більше. – Обережно натякнула Іванка.

- Знаєш, вожаті не вчителі, вона малі має повноваження, її бояться зайво, хіба якісь прогрішення щодо організації чи щось подібне, а так що вона кому може зробити своїм невдоволення?

На тому розмова закінчилась і дівчина стала думати на тим, що насправді може зробити її піонервожата? Саме страшніше, що відвести до директора, а значить потрібно думати як в кібінеті директора виходити з положення. Якщо навіть випроситись в вожатої, рано чи пізно справа дійде до керівника класу, а так як в неї керівник просто безвідповідальний за дисципліну, забуває де його окуляри і в якому класі урок в нього зараз по розкладу, тоді напевно і вожата пригрозила зразу директором. Але директор жінка, їй від тридцять п'ять до сорока років, а значить ще жінка яка слідує щоб подобатись мужчинам. Іванка бачила її, вона гарно одівається, навіть жартує інколи, гарної будови тіла як для такого віку. В дівчини проблиснула ідея, вона вчепилась за неї і стала думати як завтра реалізувати.

На завтра, все відбулось як обіцяла піонервожата. На перерві, вона взяла ученицю і повела до директора школи, а вірніше до директорки. Дорогою запитала чому та без галстука піонерського, учениця відповіла що він в неї в дипломаті, просто раком забула зав'язати на шию, хоча насправді так було кожен день. Слід зауважити що Олег Марчук, також старався щоб галстук не надівати, так дід його намовляв, а вже Іванка також хотіла показати хлопцеві, що вона не боїться класного керівника і собі стала ховати галстук в дипломаті. А взагалі вони не єдинні були такі в школі; багато учнів лиш носили з собою, а надівали на лінійку, або якесь державне свято.

Зайшовши в кабінет, піонервожата привіталась і тут же доповіла:

- Світлана Василівна, я вам привела ученицю шостого «б», вона порушник правил поведінки, соромить нашу піонерську організацію, займається речами не сумісними з моралю нового покоління яке ми виховуємо. Ви повинні прийняти міри для неї.

- Що трапилось? – Не відволячи очей від журналу в якому щось писала, запитала директорка.

- Зробила базар в школі: продає різні дурниці капіталістів, спокусилась на жувачки їхні! Галстука ніколи не надіне! Приїхала тут і вже показує свої капризи!

- Вже від тепер? – Спокійним тоном, промовила Світлана Василівна.

- Та за таке потрібно перед школою на лінійці так прочесати щоб другі знали! Розвели в школі якісь базарі нещасні. Ще чого доброго і цигарки почне продавати учням тут!

- Батьки знають? – Так само спокіно, продовжувала директорка.

- В тому і справа що там такі батьки, що нема про що говорити.

Директорка глянула на дівчину, а Іванці стало якось не по собі. Вона почула себе ображеною, хоча знала що винуватою насправді.

- Ви ідіть, - директорка відмахнулась рукою на вожату. – Вас недавно шукав Ярослав Іванович, ми тут розберемось і приймемо необхідні міри; будьте спокійними.

Піонервожата замовчала, директорка також, усі троє мовчали і вожата зрозуміла що дві чекають щоб вона вже пішла на кінець. Нічого не залишалось робити, вона змушеною було вийти з кабінету.

- Прізвище? – Запитала директорка.

- Аташек Іванна. – відповіла учениця.

- Ти недавно в нас, здається мені? Присядь тут. – Вказала на крісло Василівна.

- Так, я переїхала зі Львова.

- Так що там за торгівля в тебе в школі відбувається? – Знімаючи окуляри, спокійно запитала директорка.

В той час Іванка поправила якийсь пакет за надгрудним фартушком шкільної форми, директорка встигла побачити.

- Що там в тебе?

- Це для вас. – Учениця витягнула і поклат на стіл пакет в якому були закордонні жіночі панчохи червоного кольору. Директорка глянула на двері і знову на пакет на якому, на пеперовій вставці, були намальовані стрункі жіночі ноги в таких панчохах. Вона так розгубилась, що Іванка замість страху ледь не розсміялась.

- Та заברי ж ти зі столу, хтось зайти може в кабінет, - швидко виговорила Світлана Василівна.

- Тоді сюди. – Іванка швидко пхнула пакет під зошити які стояли на столі. Побачивши апетитний погляд директорки, дівчина зрозуміла що від такого та не відмовиться ніколи.

- Давай домовимось один раз і назавжди: ти свої справи можеш вести за стінами школи. Зрозумій мене правильно: домовляйтесь, пропонувати, це ще не злочин, речових доказів як таких немає, а виходить що і злочину не має, а коли вже реалізувати передачу і грошові розрахунки, виключно за стінами школи. Домовились Іванна?

- Все зрозуміло. Я обіцяю вам що так поступлю в майбутньому.

- Де взяла таку красоту?

- Дід присилає посилки з Праги.

- Справді, в тебе ж прізвище чеське, - посміхнувся директорка школи, а Іванка встала щоб іти. – Галстук надінь! – Гукнула Василівна в догонку.

Вийшовши з кабінету, коридор був порожній, вже ішов наступний урок. Учениця зітхнула, посміхнулася сама до себе і відчула гордість як ділова людина, після вдачної комерційної домовленості. Все можна домовитись, головне не боятись, адже усі люди щось люблять придбати гарне і таке, чого в інших немає, - подумала собі Іванка.

Довший час, Іванка не могла підібрати собі подружку, багато дівчат хотіли з нею дружити, але вона якось не звертала увагу на таку справу. Для неї досить було сусідного хлопця, тим більше що вона завжди домінувала на ним, а він не ображався і навіть сміявся інколи сам з себе. Олег любив переводити все на стиль Леоніда Павловича і говорив дівчині: я виконавчий комітет, а ти законодавчий. Також була ще одна причина, по якій Іванка не хотіла близько бути з якою б то не було дівчиною. У Львові, в неї була подружка, а була такою, що як їй хотілося щось знати, вона витягувала просто з дівчини всю інформацію. Одного разу, Іванка дорого поплатилась за те що призналась тій своєю таємницею. Саме основне було те що вже тут дівчина знала якщо хтось з подруг її випитає де вона бере товар, тоді половина класу ринуться до Харитонича і її комерція і заробіток, просто зійде на нівець. Вона, усіх дівчат порівнювала з тією, що дружила з нею у Львові; настирливою і придириливою до любові дрібниці. А з Марчуком було все просто: сказала що йому чогось не потрібно знати, той не питав вдруге, розкаже якусь дурницю про відносини дівчат з хлопцями, він вже готовим на любий «подвиг», лиш щоб ще щось подібне розповіла, не важно чи правда чи придумала, головне щоб було по його темі. З хлопцями простіше – думала собі дівчина. Навіть як щось не получиться і через дівчину хлопець потерпить, він її сварити не буде, а коли навіть захоче розірвати дружбу, просто потрібно одягнути міні спідничку і коли він побачить, тут змінить своє рішення; стане все як було раніше. А таємницями такими що поміж дівчат ходять, можна і з Ольком поділитись, він не розкаже нікому, він вірний їй в таємницях і вірить в її здібності, так як Чернецький в свою комуністичну партію.

Поштовхом став один випадок, коли вчитель фільмкультури похвалив Іванку перед класом, що в неї спортивна фігура і щоб інші дівчата дивились на неї і займались спортом як вона, мовляв такі дівчата і хлопцям подобаються і радянський спорт прославляють. Опісля, як почула Іванка, за її спиною, дівчата стали про неї шептатись заздрісно і навіть називати її «білка», від того що дівчина досить гарно і високо стрибала. А стрибати вона навчилась ще живши у Львові, коли з хлопчиськами бігала по дахах гаражів в передмісті, куди вона їздила з подружкою до діда і баби, в яких, її подружка проводила вихідні дні, щоб не злити маминого поклонника в квартирі, якого однокласниця Іванки, дуже не любила. Звичайно що деталі спортивних успіхів ніхто не знав, але вже в новій школі, дівчина стала використовувати свої навички і в неї гарно виходило. Одне, про що дівчата стали просити однокласницю, щоб та дістала їм косметичні набори, помади і лак для нігтів. В цьому пішла торгівля дуже швидко, краще як з годинниками і з касетами, так як дівчатам завжди після того як використають помаду чи пудру, потрібно знову поповнити свій набір.

Однієї неділі місяця листопада, не було холодно як для пізньої осені. В дворі знову зустрінулись сусіди і почали жваву розмову. Чернецький Леонід стояв біля столу, а Олекса Марчук сидів. Він щось показував на пальцях і побачивши їх, Іванка вийшла в двір. В дворі також був Олег, він приніс дідові окуляри, а той взявши їх, став розгортати якусь газету.

- Лиш дали трохи їм право, вже починають писати всюю ерунду щоб людям мозги забивати, - махав руками Павлович, показуючи щоб той навіть не шукав, мовляв: я того не стану все одно слухати.

- Але ти Павлович також зрозумій що так не можна жити постійно. Мусять люди казати що думають. - Став пояснювати Марчук.

- А чого не можуть так жити? Кому зле жити? Кому погано?

- Начальникам добре, а людям як кому. - Марчук спокійно розвів руками.

- Якщо хочеш знати Михайлович, я тобі правду скажу. І нахай діти також послухають. - Павлович поглянув на Олега та Іванку, які стояли і сміялись і покликав їх ближче. - Так що я хотів: якщо хочете усі знати, в нас тут і взагалі на Україні, ніколи не жилось так добре як зараз.

- Що ти сплітаєш Павлович, - не втримався Олекса, - в чому добро видиш? Цукру докупитись не можна.

- Тоді зараз такий період, але так як було за Брежнєва, не було ще ніколи на Україні. Запитай дітей що для них погано? Так, Олег! ану підійди і скажи дідові скільки коштує біла булка і стакан чаю в школі?

- Булка вісім, а чай дві копійки. - Двоє підлітків підійшли справді ближче до столу.

- Чуєш Михайлович. А ось так бутылка лежить під деревом порожня, зараз бере хлопець несе в прийом склюпосуди і дають йому двадцять копійок. Купляє собі і ось цій дівчині сніданок. А тепер скажи що ти за Польської їв в школі? Чай, тоді купляв і котлети?

- Та ми з дому брали. Навіть не було умов таких, час був другий, столови не було в школі, ані буфету.

- Добре, я згідний що так не було всього набудованого як тепер. Але зараз не лишень зробили для себе начальники, але і для людей також. Дивись: мій Толік був на Кубі, він розказував що скоріше там були ніби усі багаті, але воно так виглядало, тому що американці скупили пляжі і ресторани, поробили клуби різні і туристів з цілого світу манили. Сам розумієш що природа гарна, тепло цілий рік, купальний сезон постійно, і ніби усі в раю живуть. Але самі кубинці, ті чия земля, а вірніше уродженці острова, та вони як раби там були, прибирали за багатими туристами, гроші від доходу ішли в бакни американські. А медицина недоступна була, люди зубів не мали, молоді жінки без зубів, а про науку навіть мови не було щоб кубинець вивчився на когось. А тепер ми допомогли їм. Так! ми товаришуємо з Кастро. Але коли в нас біда з Чорнобилем сталась, наших дітей там лікують безплатно, допомагають як повинно бути.

- Але скільки Союз їм навозив всього від нас.

- Нічого, ми не збідніємо. А ти Михайлович почитай як колись люди жили при царизмі, як робили на шахтах, в копальнях. Знаєш, багаті свій стиль життя вихваляють, а простий народ бідив чорно-темно.

- А, зараз що хочеш напишуть.

- А ти не читай що «зараз» пишуть. Візьми наших, українців почитай. Ось Франка, він вже наш, жив за Австрійської, прочитай «Борислав сміється», плакати будеш, а не сміятись, а хтось тоді сміявся з робітників нещасних. А Кобилянську почитай, роман «Земля», як люди кров проливали за шматок землі: брат брат вбив. Вона писала правду, що тут було на Буковині. Хоткевича взяти, Стефаника. Я вже про Панаса Мирного навіть не згадую; я тобі про те що тут було, в нас. Є книжки видані давно, ніхто не змінив з написаного. Що думаєш за козаків було все так як в піснях співають? Хто вбив і забрав – той мав. Чому Довбуш так мстив полякам? Що думаєш від щастя дурість бралась хлопа? А тому що кров пили нашу, хлопську, робітника і селянина. Почитай трохи, як за шматок землі люди зубами тримались.

- Та люди жили з землі колись.

- А чия вона була? Запитай Миколайовича, скільки землі мав Дідушецький, нашої тут землі. Той самий що в Єзуполі жив, де Жовтень зараз. Візьми територію тих сіл, порахуй що людям лишалось з того що він їм дозволив: ями понад Дністром де вода топила по два рази в рік. А Пацик скільки мав тут за містом? А пан Сновида далі по Дністрі вниз, скільки тримав?

- Але люди мали і господарства свої, коні мали, не усі бідили вже так чорно-темно. Я пам'ятаю які то свята були веселі, як люди гостились файно.

- Того і пам'ятаєш що не все міг поїсти смочного, а коли вже раз чи два на рік, воно не забувається, а так як ще був малим і голодним постійно. Я також пам'ятаю багато; повір мені.

- Та вже голодним не був я таким; хліб їли кожен день.

- Михайлович, давай по-чесному, нехай діти які нас слухають зараз, вчаться жити чесно.

- Лишень так, - підкинув Марчук, - та ж «партія, честь і совість нашої епохи», - висказався злегка іронічно дід Олекса.

- Дивись і порахуй сам. Зараз твій Тарас, возить гравій десь там з ріки. Він по дорозі заганяє комусь Камаз гравію, п'ятнадцять карбоваців ставить в кишеню. Вантажівка державна, солярка державна, він готові гроші бере собі. За ходку, яку він зробив скажімо за одну годину, він може купити хліба сірого: дев'яносто три! Ти лишень подумай скільки, ти з'їж скільки хліба? Половину села нагодуєш Михайлович! А як він зробить три хотки на ліво за день? Тоді цілий кузов хліба буде, пекарня не справиться для твого шофера. На землі не робить, за плугом не ходить, на жорнах не меле, а хліба скільки що не може з'їсти. А ти кажеш що зле живеться? Це ж коли п'ятнадцять за ходку, а буває якщо дальше, тоді четвертак беруть.

- Але коли ремонт, також мусить Тарас просити і могорич віднести механікам, ніби то державний транспорт, але як прийдеться до ремонту, мусить і сам робити чого багато.

- А чому ремонтують? А тому що коли машина розрахована на чотири тони, в неї насиплять шість, більш того; скільки вілзе в кузов. Коли автобус на сорок пасажирів, а вони беруть сто, і більшість без білетів. Та автобусні водії, приносять кожен день до дому по сімдесят рублів калиму.

- Тоді контроль треба встановити і автобусів більше дати, люди пхаються як риба на нерест.

- Боремось з тим. Сам чуєш як теперішній керівник говорить: повертатись до Ленінських принципів. Чесно працюють, отримують плату і відпочивають поважно, ми на шляху до такого порядку в суспільстві.

- Воно так ніби, Павлович, але і не так. – Покрутив пальцем Марчук. – Ти питаєш мене чи добре живеться чи зле, але я тобі щось скажу також: їду в автобусі, чую хлопці молоді такі, щось там ведуть бесіду. І щось їм розкаже такий малий ростом і постійно на родичів своїх: «мої предки, старики, папаня, батяня», на маму «стара», і так далі. Як думаєш Павлович: тато з мамою годують того буйвола, а воно так про них, чи добре тим батькам живеться? А як би ти так слухав як про тебе невістка чи син: «стариган, предок, наша пенсія» і так далі, як би тобі було, скажи?

- Працюємо також в питанні моралі. В школах є виховна година, навіть фільми як бачиш про те щоб батьків припіднести, працю прославити, чесних людей в перші ряди покласти; працюємо.

- А тепер дивися далі: невжеж така шкода для держави, коли діти на Великдень в дзвін побамкають трохи? Чого ви так лапаєте їх як злодіїв послідних? Ви собі не вірте, але як в хаті батьки хочуть щоб діти щось шанували, якусь традицію, родинні звичаї, воно вже вас так болить надто?

- По Конституції, кожен має вільне право на релігію і віросповідання. Але ми боримося з попами. Попи це не те що віра, це вже сила яка хоче управляти масами, тому в нас релігія окремо від держави. Вдома собі віруй як хочеш, але когось агітувати, тим більше щоб релігійні погляди просувати в маси, підбурювати людей як це робили колись єзуїти і ксьондзи, ти вже не рівняй одне з другим.

- Добре: а заповіді Божі, можуть люди сповняти?

- Вони нам не заважають: не красти, не вбивати, шанувати батьків, будь ласка нехай так живуть люди.

- А звідки вони будуть знати про них, коли ксьондз не навчить?

- В нас, комуністичний кодекс, також подібний, мораль правельна, а ксьондз, ніби під добрим своє пропхає обов'язково, такої вони породи Михайлович. До речі ти знаєш що при Сталіні, розвід був заборонений, аборти також. Якщо якась баба десь робила вдома такі речі, тюремний строк був за таке. Тому я де-коли кажу навіть зараз: нема Сталіна на них.

- Але я вернусь про хліб як ми говорили: злапай лиса, чи зайця, дай йому в клітку їсти скільки треба і як думаш: довго він там пожеве?

- Не знаю, не зоотехнік.

- Здохне лис, заєць також здохне. А тому що добробут це ще не всьо для людини. Волі треба всьому живому, а не клітки.

- Ти куди вже гнеш Михайлович? – Насупив брови Леонід Павлович.

- Давай послухай. Ось маєш це дівчишко, її тато походить з чехів. Якби так вона хотіла подивитись де її дід народився, вона може поїхати?

- Зможе. Все оформляється як слід і будь ласка. Я тобі більше скажу: кожна з п'ятнадцяти республік, згідно закону, може вийти з Союзу. Але чомусь не виходить ніхто, значить добре їм так жити.

- Як може вийти? Якби так скажімо Україна хотіла, що так раз і вже ви не з вами?

- Не так просто як ти сказав.

- Я також так думаю. Може ніби то є в Конституції, але на самому ділі не так.

- Все воно так, лиш тоді республіка повинна розрахуватись за все те що було зроблено за часів радянської влади, починаючи від Дніпрогесу і кінчаючи колгоспним трактором, якого привезли з Челябінського заводу. Ось наприклад: в нас в місті будують і чехи і угорці і для нас постачається машинне обладнання з Східної Німеччини, навіть є машинки італійські в кулінарії, в медицині багато чого є. Автомобілі, мотоцикли з Чехословачії. За все таке платить Союз, а в нас працюють фахівці з Вірменії, Білорусії, Азербайджану і так далі. А наші українці десь також в Тюмені, в Хабаровську чи Ташкенті.

- Та хтось послушав так, щоб вже так все було виходить?

- Ти може не знаєш Михайлович, але так як в нас вже гласність і Перестройка, я тобі признаюсь: Берія, після смерті Сталіна, хотів щоб економіка були відокремленою від керівництва партії. Щоб партія займалась ідеологією, вихованням, а фахівці економікою.

- Може було б краще щось з того. Наприклад що в Райкомі знають де що садити в колгоспі. Люди місцеві вже знають яка земля і що видає найбільше.

- Але так не відбулось і вже до тепер ніхто не підймав такий вопрос. Правда Косигін також хотів програму внести свою, але там краще на верху видно як нам тут.

- Але з відти зверху не дуже дивляться що в нас тут. – Марчук махнув рукою.

В той час, Олег слухаючи як розмовляли старші, тримав кусень дротика, якого періодично намотував на палець і розмотував. Леонід Павлович побачивши, завдав запитання Олексі Михайловичу:

- А дивись Михайлович: запитай онука чи він знає про таку професію яка називалась «дротак».

- Не думаю що в селі вже хтось пам'ятає, а в місті звідки їм знати. – Відказав Марчук.

- А ти розкажи, нехай знають діти що воно таке було і чого його вже нема зараз.

- Та най Григорій Миколайович розкаже; він історик, він знає точно.

- Електрик напевно, - Іванка мимоволі вмішалась в розмову старших.

- Тоді, - поглянувши на дівчину Павлович, став пояснювати, - тоді такої професії ще не було, про електрику мови ще не було навіть. А дротак, це людина, яка плела сітку з дроту для череп'яних глечеків. Було так Михайлович?

- Було, я сам ще пам'ятаю такого, був в нас там такий Денісько-дротак.

- А що глечики носили в дротяних сітках? – хотіла знати Іванка.

- Та не то було, - вже став пояснювати Марчук. - Бувало що розіб'ється горщик: чоловік п'яний міг розбити, говорили тоді: здурів хлоп і горшки побив. А бувало що впав з полиці, або діти розбили. Тоді збирали ті черепки, несли до того чоловіка і він складав до купи, і навколо плів стіку таку з дрота. Так зтягував що молоко чи вода не протікали і вже глечик знову служив господині.

- А чому не могли новий купити? Не було глечиків?

- Були горшки, але дорого було, а так плетений менше як за половину грошей.

- А якщо скляний був?

- А, скло вже викидали, так вже не порадиш нічого. Якщо возьмеш щось з глини, приміром дахівку чи грошка, і розіб'єш, то лиш два куски до купи тісно стиснути, навіть не видно де тріщина була, глина випалена так складеться, а як що щось друге, не зробиш так. Та зі скла і не було нічого, лиш циліндр до лампи такої аби світити. – Пояснив Марчук дітям.

- А стакани, рюмки, чи чашки якісь?

- Горнятка були, але то лиш на свято їх брали; шкода було. Але тоді не лишень тут в нас, так ніде не було всього дорогого; час був другий.

- Так що Радянська вдала, зробила багато чого для молодого покоління. – З особливою гордістю, промовив Леонід Павлович.

- А я ще про горшки хочу, - підняв палець Марчук. – Коли почалась війна, а ти Павлович сам знаєш що на початку, армія відступала, це вже тепер не секрет і всі говорять.

- Вони відступали по двох причинах, - почав викручуватись Павлович, - перша була така що війна сталась несподівано, віроломно, застала усіх зненацька. Навіть коли сильний боксер, але хтось підло підбійжить і вдарить, той не стямиться як поступити зразу. Так що не треба тут перебільшувати. Друга причина була така, щоб відступити і укріпити позиції, така є воєнна тактика в бою. Може ти не знаєш Михайлович, але в нас були боєві ордена.

- Та чому не знаю; знаю.

- Ти може про орден війни, там Хмельницького, Червона зірка і другі. Але я хотів сказати що були два ордена, це Суворова і Кутузова. Так Суворова орденом нагороджували за наступальні операції, а Кутузова за оборону і укріплення. Так що відступати, це не втікати і не здватись, за таке ніхто ордена не дає, в ніякій армії, а відступити щоб укріпити оборону, то вже хід і маневр в армії.

- Та вже як там було, але про горшки почав. Так було в якомусь селі, відступала червона армія і дуже сонце пекло; спека була.

- Цілком можливо: німець напав в кінці червня, а липень, серпень, самий розгар літа. – Добавив Павлович, що перед підлітками наголосити, в яких умовах приходилось воювати за «світле майбутнє».

- Сіли ті солдати так по краях дороги, вози, машини, пушки, і помучені люди. Вийшов офіцер один і каже до людей, а люди стояли і дивились на войско, в основному жінки сільські. Каже той командир і просить чи в кого є кисле молоко щоб напоїть хоча трошки людей. Одна жінка зголосилась і сказала що в неї дві корови і є досить молока; вісімнадцять горшків з квасним молоком. Взяв той і після двох солдатів, з відрами, вилили молоко, ще розбавили його з водою і кожному по банячкові пити дали. Взяв той командир такий звій сукна доброго і кинув тій жінці, щоб та собі щось пошила. А якийсь там був хлоп, мав ніжик, тай давай різати бабам по кускові. А той офіцер карабін з плечей і каже що за таке постріляє зараз. Якщо треба дати молока, тоді лиш одна жінка, а коли різати сукно, так половина села. А та жінка заспокоїла його, щоб не робив того, бо мала вона і молока досить і сукно в скрині і солдатам і сусідам не жаліла нічого. Ось такі в нас були люди в селах: це є правдива історія.

- І що не прийшли до тієї жінки серед ночі? – Підкинув Павлович.

- А хто мав прийти?

- Знаєш добре Михайлович про кого мова йдеться. Десь село гуділо що москалів напувала молоком.

- Та то ще не було таких, тоді лиш почалась війна.

- Точно, то вже в сорок другому почались вилазки їхні, - похитав головою Леонід Павлович.

Іванка пригадала собі як соріше Марчук говорив що радянська армія не шанувала своїх солдатів і офіцерів, їй хотілось знати думку Леоніда Павловича. Вона підняла руку як в школі, щоб привернути на себе увагу, а так запитала:

- Леонід Павлович, я хотіла запитати вас: чи колись усіх однаково шанували за бойові заслуги, чи дивились хто є хто?

- Конкретніше можеш ставити запитання? Ти думаєш офіцерів і солдатів чи просто мирних жителів які допомагали армії? Так як про жінку ми говорили лишень що?

- Ні, я хотіла запитати чи наприклад українців так нагороджували як руських однаково?

- Звичайно. Був один радянський народ, народ переможець! Хто як воював, так отримував нагороду.

- Та по-різному було Павлович. – Не видержав Марчук.

- Ось наприклад Ковпак Сидор Артемович. Двічі герой Союзу, чотири ордена Леніна, генерал-майор. Сам з України, з багатодітної сім'ї, з простих бідних селян, а скільки зробив для батьківщини, до нині пам'ятають його. Тимошенко, також двічі герой, родом з Басарабії, тепер Молдавія. Рокоссовський поляк був, в самій Варшаві народився. Іван Кожедуб, тричі герой Союзу, наш українець, сільський хлопець з Чернігівщини. Також друзі були; багато було.

- А хто розбив Ковпака в Карпатах? – Запитав Марчук.

- Михайлович, не зачинай вже тут. Вижив він, допомогли місцеві люди, наші, гуцули. Я згідний: якщо б не добрі і свідомі люди, могло б закінчитись трагічно; це ж війна. Але як я сказав: наші українці його врятували; так що не треба тут перед юними громадянами нашої держави, наводити темні тіні.

Перед самим Новим 1988 роком, до дяді Гріші приїхала дочка Людмила. Вона приїхала поїздом Одеса-Івано-Франківськ. Познайомившись з новою квартиранкою, Людка показала подарунок, який привезла для Іванки; набір циркулів для креслення в футлярі з чорного бархату. Взагалі Людмила знала Ларису, зустрічалась скоріше, ночувала у Львові в Аташків вдома, але тоді Іванка була ще дитиною, яка не пам'ятала Людки. Останній раз Людмила побувала в гостях у Львові в вісімдесятому році, Іванці було тоді п'ять років. Хоча різниця віку була тринадцять років, Людмила попередила, щоб Іванка зверталась до неї суто на «ти», щоб не робила її старшою чим на самому ділі та була. Також сказала, що вона була близькою з двоєрідною сестрою, тобто з мамою дівчини, і скоріше вони мали тісніші родинні зв'язки як в даний час.

Сама Людмила, була високого зросту, білявого вигляду, правда волосся намальованим. В неї були також карі очі, такі як в Іванки, трошки світлішими. Правда зі сторони ніхто б не сказав що вони рідня, окрім очей, більш не були схожими. В Братинській обличчя овальне, а заді правого вуха, світло коричнева пляма в розмір горіха. Хоча вона на самому ділі доповняла красу і нестандартність молодій жінки, Людка немов її ховала і по звичці завжди з кимось розмовляючи, потправляла волосся за вухом, тому що ловила погляд співрозмовника, який зупинявся щоб розглядити родиму пляму. Хоча близькі і знайомі їй говорили завжди одне і те саме, мовляв: чому ти так, тобі навіть красивіше з нею, все ж одно звичка заховати, не покидала молоді жінки. Навіть в школі, Людмилу була назвали кличкою через її пляму, пізніше вона признається Іванці якою саме. На той час їй шов двадцять шостий рік, вона була мамою двох хлопчиків- близнюків, яким вже пішов третій рік. Одного з них звали Едік, а брата його Радік.

Цього разу, онуки не приїхали до діда, Людмила залишила їх з своєю свекрухою, а чоловік її, якого звали Володя, також не приїхав, але Людка жартуючи висловила, що залишила щоб той відпочив від неї сам. Вона сама водила автомобіль і зразу на другий день, запропонувала щоб Іванка поїхала кудись з нею. Так як були шкільні канікули, дівчина також була вільною від школи і погодилась поїхати. Насправді Людмила взяла її з собою в батьків гараж, а поїхали вони старою Волгою, (яку пригнав дядя Гріша для того, щоб дочка собі могла поїхати куди їй потрібно). Гараж знаходився над річкою Бистрицею Надвірнянською, серед цілого комплексу таких же гаражів. Приїхавши на місце, Людмила прогребла ногою, а вірніше чоботом сніг, відчинила двері і покликала Іванку в середину.

- Як тобі така каптьорка?

- Нічого, чисто так немов в кімнаті, а не в гаражі. – Дівчина стала розглядати побілені стіни.

- Там внизу є щось на вид підвалу, завжди там закрутки стояли коли ще мама жила, а зараз хіба консерва, може яка, якийсь «завтрак туриста». До речі анекдот чула такий: іде турист лісом, а на зустріч йому ведмідь. Ти хто? – питає ведмідь. Я, турист, - відказує той. Ведмідь йому: це я турист, а ти завтрак туриста.

Двоє розсміялись. Опісля Людка підійшла, відкинула брезент під задньою стіною гаража і стягнула його. Під брезентом був мотоцикл, з оранжевим баком та хромовими болотниками, Иж-планета спорт.

- Як тобі такий коник?

- Ух ти, - здивувалась Іванка, - але збережений, майже новий.

- Подобається?

- Ще б не подобався.

- Бери собі; дарую.

- Як це «дарую»? Та це ж грошей багато вартує така техніка.

- А я що його з собою заберу в Ізмаїл? Мені вже не до нього зараз. Правда акумулятора потрібно дістати тобі до нього. Це тобі не Восход; тут без акумулятора не заводиться. До речі, жодного разу ніхто не впав з нього, ніде не вдарений, але не реєстрований він. Один випадок був такий, правда мотоцикл не потерпів, а мій пасажир який сидів заді, потерпів досить, я б сказала трагічно.

- А що може загубила його?

- Ні, не загубила. Було одного разу що їдемо з гори вниз, а в самому низу на дорозі ворони щось збирають собі. Приближуємось, ворони злітають, а одна стара ворона, так поволі піднімається від землі. Я бачу що вона просто не встигне, думати немає часу, дорога мокрою щоб гальмувати. Я нахилию голову щоб вона пройшла наді мною, а хлопець якого я везу, не бачить нічого що відбувається. Доля секунди коли я нахилилась, а ворона на швидкості вдаряється йому в обличчя. Він в шлемі такому що має такий щиток над бородою, але без скла. Ворона залітає і просто застрягла між його обличчям і тим «намордником», як ми називали такі шлеми. Я зупинилась, він шлем не може стягнути, кров і з ворони і з його губи тече. Поки я те все розплутала, пір'я в ніс налізло йому, щастя що очі не пошкодив.

- Ніколи б не подумала що таке може відбутись з птахою. – Здивувалась Іванка.

- Взагалі я на Чезеті возилась, але в цього сильніший мотор, вищий, звірюга настоящий. Так що нехай він вже буде в нашій родині; твоїм буде. Я ним одного разу сама їхала такий маршрут: через Тисменицю на Клубівці, Милування, Жовтень і додому. А одного разу в Яремче була на ньому, але нас тоді троє їхали на мотоциках. В мене права були, все як повинно бути. Так цікаво: зупиняє мінт молодий мене, знімаю шлем і волосся так розсипається по спині, він такі очі на мене, замість прав питає як мене звати. Я кажу йому що права вдома, немає кишені на футболці, а він говорить що приїде до мене додому щоб самому перевірити. А я тоді з Толіком дружила, думаю як той побачить, застрілить мента під моїми вікнами. – Людка присіла на стола, який стояв в куті лівої сторони гаражу.

- А я знаю про те що ви двоє ходили. – Призналась Іванка, також присідаючи на невелику дерев'яну бочку, перекинута в верх дном.

- Камбала розказала?

- Хто така? – Здивовано запитала дівчина.

- Женька, ми так звали її з Толіком.

- А тьотя Женя, вона також говорила.

- Можу собі уявити що вона про мене могла пригадати.

- Нічого аж такого поганого.

- Ой, не треба. Вона дітей немає, не розуміє нічого в вихованні, свого старого періщить вдома копискою як не знаю що. Мене вона не любила, може мені так виглядало, хоча ні: точно не любила.

- А там в Ізмаїлі також розмовляють нашою мовою? – Поцікавилась Іванка, подумавши скоріше що Людмила буде російською спілкуватись.

- Ой, та мій чоловік з родини таких українців, прізвище в них Чумак, думаю про все вже говорить. Йому по-руському кричи що в нього стріляють, а він немов не чує, має такі свої капризи.

- Такий як дід Марчук?

- А як він? Дід Олекса, приїздить до своїх?

- Буває. Я з Ольком дружимо, разом в школу ходимо.

- Не чіпляється багато? Марчуки, вони собі такі жваві мужчини; вони нормальні сусіди.

- А він не поганий такий, я про Олька. Просто ми друзі, може він не проти бути більше як друг, лиш я ще не знаю. Про тебе говорить постійно, - посміхнулась Іванка.

- Про мене? – Препитала Людка.

- Говорить якщо я буду схожою, тоді женеться на мені.

- Нічого собі, я б не подумала ніколи що малий Марчук так оцінив мене.

- Виходить що йому такі подобаються, але це секрет такий.

- Зрозуміло, потрібно мовчати, хоча все одно поцілую коли побачу; нехай знає що я також можу його запримітити. – Людмила почала сміятись, а Іванка разом з нею. – Знаєш, - продовжувала Людка, - я думаю що багато хлопців задивляються на жінок чи дівчат, а особливо таких, що вони не можуть по певних причинах, з ними дружити і тоді лиш залишається мріяти. Я пригадую, що в мене було фото таке що я в таких джинсах біля Чезета стояла, а він заходив чомусь до тато мого і після того часу, я вже не бачила фото. Я ж звернула увагу, тому що воно стояло так в куті рамки поверх скла, думала може двері хто відчиняв і сквозняк закинув кудись під шкаф, шукала всюди, а тепер я вже зрозуміла де воно поділось.

- Я можу його запитати про таку фотографію.

- Та ні, нехай тримає собі. Краще щось про себе призначай мені.

- Я люблю різні любовні історії слухати, - Іванка натякнула щоб довідатись чого більше про дружбу Людки з Толіком Чернецьким, чомусь дівчині було цікаво знати як все відбувалось і чому вони розійшлись.

- Романи читаєш?

- Читати не дуже люблю, о ось коли хтось розказує, а ще не все хоче признатись, лиш так стороною обходить, тоді мені дуже цікаво.

- Ти хочеш сказати що так обходить, щоб слухач все додумався сам і ще задав запитання?

- Щось відгадала, - Іванка почала сміятись злегка засоромившись перед старшою віком молодницею.

- Зрозуміло. І що тебе цікавить? Хоча почекай, зараз пригадаю свій вік в чотирнадцять і може відгадаю. Напевно ти хочеш знати як проходить перша зустріч з тим, про кого ти вже думаєш певний час. Я хотіла сказати якщо в тебе появиться такий.

- А може мені цікаво як остання зустріч проходить з тим, що колись думала про нього.

- А що в тебе вже таке було?

- Ні, я не про себе, а просто так запитала.

- Якщо тебе цікавить як розходяться, тоді напевно скоріше всього про мене іде мова.

- А все ж таки?

- Ти про Толіка питаєш? Мені просто потрібно мати якусь орієнтацію про кого ми ведемо розмову.

- Нехай буде про нього. Все ж таки що трапилось, чи як можна висказати: яка може бути причина що люди, які дружили, просто розходяться?

- Причин багато може бути: перша з них можливий неправильний підхід чи само оцінка себе особисто. Наприклад: живе собі дівчина, батьки вирішують за неї, вона думає що сама не може цього зробити і мимоволі годиться на роль такої покірної послушниці. А пізніше стає зрозуміло що світ не став на одному тому, кого вибрали батьки.

- А що в тебе саме так було? – З тривогою запитала Іванка, щиро дивлячись на співрозмовницю.

- Трошки не так: ми росли в одному дворі, я єдиначка і він єдинак. Мої батьки: мама лікарка а батько історик на кафедрі. В нього мама завідуєча ресторану, а тато парторг. Я навчаюся в інституті, а він в воєнному училищі. Як бачиш все немов в конструкторі: цей болтик до цієї гайки, а це коліщатко для цієї віськи. Але я не хотіла жити так як його батьки нав'язували не лишень своєму синові, а також мені і навіть моїм батькам. Ось простий приклад: моя покійна мама, попросила лікарство з партійної аптеки, таке лиш в них було в той час. Вони принесли, але стали наставляти маму що не проблема в тому що можна дістати, а в тому, що мама не правельно поступила тому, що саме та людина, яка була хворою, мала в минулому судимість. Лікар, він дає клятву, він зобов'язується допомагати любій людині, любим способом старається щоб врятувати життя, тим більше що той хворий був батьком трьох неповнолітніх дітей. Виходить що перш чим кому б то не було надати медичну допомогу, лікар повинен телефонувати в органи і питати хто він, чи вона, той самий пацієнт, і яка в них біографія?

Другий випадок: в Павловича день народження, Толік показав фото на якому я з ним, секретареві горкому партії, а той додивився що я в шкільній формі і без комсомольського значка. Давай соромити його з ким той дружить. Після того Павлович так розійшовся, почав про мій одяг, зачіску, не так привіталась, не так поглянула і все таке решта. Спочатку я старалась вгодити їм, а так пізніше мені мама сказала що мені з ним жити буде дуже не просто. Виходила так що вони нас вчили культури, поведінки і всього того що по-їхньому ми не досягнули. Толік навчався у Львові, я не бачила його часто, а мені не хотілось сидіти в хаті і читати класику чи томи Леніна. Почали хлопці приставати до мене, красиві хлопці, подруга в мене була така Альонка, гарна дівчина, така співчутлива, весела. А Павлович почав на неї постійно, мовляв вона мене розпускає і я не відповідаю кодексу моралі. А пізніше вже почала я трошки вільніше поводитись, просто не витримала їхніх рамок і правил.

- І ти любила Толіка?

- Спочатку мені здавалось що він мій єдиний, а пізніше я просто побачила що мені внушили любов до нього, ніби вже немає людей на світі і ми на кораблі де лиш один хлопець, а корабель називається «Коперник». Правда на нашій вулиці ще були, лиш вони так собі; не для мене. Чернецькі внушили собі що вони мають право до мене більш як батьки рідні, що ще моїх батьків потрібно виховувати в дусі комунізму. Одним словом не любов була на першому плані, а план по будові соціалістично-інтелігентної сім'ї ідеологічного зразку. Вони дуже хотіли показати своїм знайомим, що їхній син знайшов собі дівчину, яка відповідає їхнім нормам. А я не була такою, я любила розваги, мотоцикли, кудись поїхати, дружбу з багатьма; молодій людині це просто необхідно, я так вважаю.

- І ви просто розійшлись на тому?

- Розійшлись ми за конкретного поступка Леоніда Павловича, хоча можна сказати в один момент, його вся сім'я показали насправді хто я є для них. Було одного разу що Толік повинен був приїхати з львівського училища. А я зібралась його зустрічати на вокзалі. Але ще було досить часу, я почула що якась машина загальмувала коло будинку нашого. Виходжу на балкон, бачу зупинився воєнний УАЗ, вийшов офіцер, здається підполковник, старий такий, лисий і взагалі противний на вигляд. Пішов він до Чернецьких, а шофер його, відчинив двері і сидить, чекає. Побачив мене, став зачіпляти на бесіду. Запитав щось там, потім щось знову і бачу що хоче з себе показати що він в часті дуже діловий. Я запитала його чи може він мене відвезти на вокзал, просто на п'ятнадцять хвилин, я повинна там зустрінути мого друга. Він сказав, якщо я йому дам номер свого телефону, тоді без проблем повезе мене і ще там почекає. Я йому сказала, що мій хлопець не дуже зрадіє, коли мене побачить з сержантом, а він почав що нема такого хлопця, щоб для нього був суперником і таке інше. Тут на балкон виходить Галина Михайлівна, мама Толіка. Почала просити того сержанта до столу, він став відмовлятися, мовляв в армії не прийнято з офіцерами їсти разом, а ще з офіцером такого рівня. Михайлівна пояснює що офіцеру і Павловичу покляла коняку і вони в залі гостяться, а його вона нагодує на кухні. Він подумав і вирішив піти погоститись. А я в той час бачу що мені пора вже їхати на вокзал, вже пішком іти пізно торохи, заговорила і розраховувала що той мене відвезе. Виходжу з будинку і кажу йому що я сама воджу машину, в батька Волга є і вмію водити. Прошу щоб дав мені ключі, кажу йому: якщо лиш сіли до столу, вони мінімум годину будуть гоститись а я за кілька хвилин повернусь. Він так думає, а я йому швидко номер свого телефону сказала. Він махнув рокою і сказав що ключі в машині стоять, сам пішов їсти до Чернецьких.

Я поїхала, зустрінула Толіка, така весела, жартуємо, і приїхали ми додому. Заходимо в квартиру і я слухаю що в них скандал. Ми заходимо, а той підполковник як мене побачив, зразу до Толіка: как это понимать, ты с кем связался? Починає кричати на нас, а виявляється, що той нещасний сержант того боявся дуже і сказав що я просто викрала машину і поїхала. Вони кудись спішили, а тут через мене затримка вийшла. Я стала оправдуватись, сказала що він дозволив мені, що це неправда, я машину сама не брала без дозволу. А сержант говорить що він не говорив зі мною взагалі, я щось хотіла пояснити, а підполковник став кричати на мене: ты рот закрой, тебе кто разрешил говорить, вини руки с карманов и стой по стойке смирно! Я ж йому не солдат в частині, хто він такий що мене вперше бачить і так кричить на мене. Я озлобилась, руки не витягаю, хочу показати що його не боюсь так як той сержант нещасний. Він трохи підпив, встає за столу, підходить і до мене як починає: я кому сказал руки вини с карманов?! Или тебе ремнём приказать сейчас! Я йому відказую: не кричите на меня, не имете права. А він мені: ты понимаешь с кем говоришь, сейчас я тебя воспитаю! Підходить ближче, ловить рокою мене за

щоки, ось так як кліщами, я його зловила за руку, він ривком вириває руку і як по лиці мене вдарить; мені вся мордочка затерпнула. Одночасно злоба, образа і бажання зникнути звідди поскоріше, хоча під землю провалитись.

- А усі що казали на таку сцену? – Не видержала Іванка, поки та закінчить розповідь.

- Нічого, бояться того старого як не знаю кого. Ніхто бачу не боронить мене від нього. Я в двері і вийшла, вибігає за мною Павлович і кричить щоб я вернулась. Я зупиняюсь на сходах, а він мені говорить щоб я повернулась в квартиру і вибачилась, сказала що більш такого не повториться. Це я ще повинна вибачатись перед тим старим лисим, так вони вважають. Вийшов Толік, став пояснювати що той допоміг йому поступити, що він дуже строгий, його не те що сержант, його капітани бояться навіть. Я так глянула на нього і сказала йому: якщо він боїться мене захистити, тим більше що я не винуватою, машину я не викрадала насправді, тоді нехай іде собі з ними усіма подальше. Він ще почав мені про того старого щось, тоді я взагалі матюками того назвала і пішла геть.

А на другий день моя мама посварилась з ними, вона сказала що ніхто крім неї і мого тата, не має права прикладати руки до мене, щоб я не витворила, для того є батьки. А Толік так і не вибачився за той випадок до сьогодні...

- Але я почула від тьоті Жені, що тебе виручав багато разів Павлович.

- Ой, вони лиш свої діла нагадуть постійно, а те що я Толікові всю геометрію і фізику робила, скільки я рефератів йому написала, вони не пригадують ніколи? А моя мама кожного разу, лиш хтось з них чхне, а вона вже лікувати біжить; так постійно було.

- Просто так розійшлися і все?

- Я не жалію що не стала його жінкою, він егоїст, навіть Зоряну він не любить, змінє їй постійно. Я б не стерпіла такого ніколи, так що жаліти мені немає за ким. Уявляєш собі що він приїхав з Куби і купив подарунки, а Тарасові, як сусідові, привіз в подарунок футболку з портретом Че Гевари. Ти уявляєш собі Марчука в такому?

- А хто такий на портреті був?

- Та він революціонер з Південної Америки, герой Куби, людей перебив тисячі. А Тарас буде носити якогось комуніста чи бандита на грудях? Та йому б старий Олекса шию відкривив за таку футболку.

- Ой, як все складно, - зітхнула юна дівчина. – Я не про футболку, а про відносини з мужчинами...

- Я тобі знаєш що скажу: ніколи не виходить заміж за обставин, за того кого ти просто пожаліла, він ніколи не оцінить такої жертви з твоєї сторони і не виходь за такого, що до нього привикла, чи думаєш що привикнеш.

- Тоді за кого виходити?

- Лишень за такого що його любиш і думаєш постійно про нього, але таке почуття, потрібно перевірити часом, тому що буває захоплення, яке пізніше виявиться як не тривалим. Так що насправді, все досить складно. Але в молодій людини завжди є нагода, лиш потрібно її правельно використати.

Іванка хотіла признатись про те що тьотя Женя говорила як Павлович поклав ультиматум синові, сказав що в тюрму того запровадить, коли той не залише Людку раз і назавжди. А тут виходить що вона першою пішла піднявши голову, а не Толік. Напевно Чернецькі так говорили опісля, а може і сама тьотя Женя придумала. Дівчина зупинила сама себе щоб не розповідати про те що почула від тьоті Жені, щоб чого гіршого і Людмила не посварилась з давньою приберальницею дяді Гріші і щоб не було саме через те що вона стала переносницею такої інформації. Іванка ще не достаньо знала характер Людмили і як вона поведеться на подібну провокацію зі сторони тьоті Жені. В таких випадках не шкідливо знати два варіанти поглядів на певну справу, а промовчати корисно.

Їхавши з гаражу додому, Іванка стала питати Людмилу про її чоловіка. Їй хотілось знати який є той, на кого Людка замінила Толіка Чернецького. Хоча Толіка дівчина не бачила жодного разу, за винятком світлини, все ж таки було цікаво хто є такий той самий Володька Чумак, з яким жила Братинська.

- А чоловік твій, той там в Ізмаїлі, він ким працює?

- Капітаном на судні.

- О, та це ж романтично так.

- Романтично може під парусами ходити, а він на баржі такі, возить вантажі різні. Баржа з кавунами; ось тобі романтика.

- Так що місто ваше на морі? В мене з географією не дуже, - призналась Іванка.

- Ізмаїл на Дунаї, лиш там самий Дунай, вже майже доходить до Чорного моря і досить велика ріка. Як в тій народній пісні співається: «Чи ти не знаєш де я мешкаю, моя хатина близько Дунаю...»

- Навіть не чула такої пісні.

- До річч там також співається по вибір дівчини, правда результат був не веселий опісля. А що до корабля: в нас є річковий порт, також баржі, невеликі суда такі різні. Володька ходить по Дунаю в Іллічевськ, Одесу, Севастополь, навіть в Новоросійськ ходять також. Возять молдавські овочі, там певантажують кудись і так постійно. Робота в нього немов така проста, лиш завжди щось принесе додому. Овочі ми не купляємо щоб на зиму закрутки робити, все принесе з роботи. Кавунів скільки що можна цілий Івано-Франківськ нагодувати. Тут у вас кавуни літом досить дорогі, а там в нас навіть дивитись вже на захочеш, їж скільки можеш з'їсти. Також з різними людьми знається, в портах як на базарі великому, знає турків що приходять до нас, ромунів, грузинів, одним словом вигідне в нього робоче місце. Це тут люди живуть таким принципом радянського соціалізму, а там на півдні, різні цеховики, гендлярі, різні махінатори і все таке; цікавіше жити там. Також риби різної постійно маємо, закордонний одяг можна дістати. Ти приїдь до мене, не пожалієш, - запропонувала Людка.

- А місто гарне ваше?

- Мого батька розпитай, він історик. Ізмаїл, це місто руської слави, там Суворов воював з турками, Кутузов воював, до річч там йому око вибили при штурмі. Турки називали фортецю «Ішмаєл», бились за неї, як свої Дарданелли. Музеї там гарні, всього досить є як для тебе щоб не скучати.

- А люди, вони там хто? Українці, руські, чи є ще хтось?

- Там кого завгодно можна побачити. Молдавани, євреї, ромуни, кавказці, якісь цигани і все решта.

- А які хлопці красиві з них?

- Які тобі підходять. Хочеш такого щоб робив як кінь, тоді вибирай молдавана. Він тобі день і ніч буде робити, головне щоб хата стояла велика, а сам жити може десь в хліву навіть. Хочеш кавказця, будеш в нього «дорогой девушка», робити не буде, може таксистом, чи десь возити якогось партійця блатного. А грошей буде мати завжди доволі, правда ти не будеш знати де він їх взяв і коли заробив. Хоче такого щоб все в порядку тримав, тоді ромуна заведи, правда будеш битою кожен день від нього; в них інакше не живеться в сім'ях. Москалів тут маєш, наших також україців, таких як Олько Марчук, єврея також тут можеш пошукати такого що на скрипку грає гарно.

- А «цеховики», хто вони такі?

- Це такі люди, що мають свої підпільні цехи. Наприклад швейні, модний одяг шиють і продають через посередників, ресторани свої, на курортах заробляють, з туристами возяться, і все таке що приносить дохід. Буквально місяць тому, один тим забрався на бажу до мого Володьки, втік з Севастополя, мій його заховав і перевіз в Ізмаїл, той дав йому золотий ланцюг такий нашійний. Ми подумали що подібне на золото, пішли до такого єврея-ювеліра, живе там такий дядько Мона, той поглянув і говорить що золото натуральне, навіть відкупити захотів.

- Напевно серйозний був порушник що так віддячився.

- Та їх там через один таких, що захочеш дістануть тобі навіть з під землі.

- А міліція їм нічого не говорить?

- Все куплено. Вони мільонери, вони мають заступників в Москві, в Кремлі навіть.

- Нічого собі. Почув б Чернецький про таке.

- Ой, слухай Анка: думаєш він не бачить що твориться в державі, але так немов не бачить вдає з себе. Там в нас турки светри привозять, вся Одеса в них одівається, джинси, взуття, косметику.

- Я також промишляю таким. В мене є тут свій такий Харитонич, я в нього беру речі і в школі продаю, заробляю так собі що мати свої гроші.
- Молодчина. Скоро таке заняття, стане професією.
- А мені хотіло б ся на тому кораблику кудись, так романтично напевно.
- Я ходила з своїм коли ми побрались, правда він тоді був помічником капітана. Гарно було: ідемо по Дунаю, видно два берега, вітер літом такий з моря на зустріч нам. Правда інколи чекати приходилось, але ми по Одесі походимо, на Привозі щось купляли; цікаво було. А капітаном був один дятько, родич до Чумаків, постійно підтягував нас про кохання; любив таку тему.
- А ти не ображалась на нього?
- Мені подобалось навіть, - прошептала Людмила.
- Все, хочу виходити за капітана – вирішила Іванка.
- А той дятько, Боря його звали, він нам свою каюту відпускав, сам ішов на ніс баржі, говорив що іде відпочити і погріти старі кістки на сонечку. Роздягався, лягав там, а мій Володька вів баржу. Правда я йому заважала працювати нормально, тому що ми були двоє і сама розумієш як буває.
- Точно, за капітана вийду.
- А Олько як тоді?
- Та ну його. Він шофером буде напевно, яке тут море для нього. За його татом постійно соляркою чути, ще мені такого камазиста?
- Тоді приїдеш до мене і знайдемо для тебе капітана.

22

Вечором сипало доволі снігом, усі троє сиділи за столом і пили чай. Людмила щось почала розпитувати батька про якусь подію, до розмови приєдналась Іванка.

- Дядя Гріша, я постійно слухаю як дід Марчук щось про війну закидає перед Павловичем, той своє йому викладає, а ось ви як історик, як ви вважаєте?
- Що саме? Ти мені сформулюй запитання конкретне?
- Ось скажімо почалась війна, куди податись?
- Дівчатам під час війни, було кілька варіантів, а кожен хлопець чи чоловік, він петенційний солдат, тобто захисних своєї батьківщини.
- Я хотіла саме так запитати: що було тоді молодому хлопцеві робити?
- Було чотири варіанти загальних, - став пояснювати Григорій Миколайович. – Один такий загально прийнятий, це коли призивали в армію від дев'ятнадцять років, а там вже розподіляли кого куди. Правда були добровольці, вони могли на рік швидше піти на війну, коли написав заяву і прохання щоб тебе взяли.
- Навіть такі були? – Запитала Людка батька.
- Звичайно, молоді люди, патріотизм, героїзм і все таке інше.
- А другі варіанти які були? – Іванка, продовжувала розмову.
- Другий, це поїхати в Німеччину на роботу, забирали можна сказати насильно, але були такі що також просились, не хотіли воювати. Третій, вже коли появились українські націоналісти, тоді можна було подітись до них, як кажуть: піти в ліс.
- А четвертий який?
- Четвертий, просто переховатись. Цей варіант був найбільш небезпечний, так як знайти могли і німці і націоналісти, а також радянські військові. Але хто вижив, він не був в нічому винуватим так скажімо перед своїм сумлінням, а також перед людьми. Але війна це не так просто, можна було піти одним шляхом, а закінчити другим, або третім. Залежно було від часу, тому що одні відступали, а інші приходили.
- Як так? – Здивувалась Іванка.

- Розповім вам правдиву історію одного чоловіка. Почалась війна і його призвали в Червону армію. Попав в фронтову розвідку. В Рязанській області, його назначили командиром підрозділу і відправили на бойове завдання. В ночі ідуть лісом, місяць світить, і він дивиться якийсь землянний вал тягнеться лісом. Вийшов на нього і так іде по ньому, карабін за спиною почепленим. Солдати трохи далі розбрелись, але так що один за одним сліdkують щоб не погубитись в лісі. Він іде і приглядається що немов щось рухається з лівої сторони під тим валом. Виявляється, що він іде по насипі від окопу, а в окопі німці, виставили зброю вперед, а він переступає через автомати їхні. Але вони бачать що його руки в кишенях, стріляти не збирається і мовчать. Раптово один почав його кликати по-німецькому щоб той ішов до них. Він зі страху як рвонув втікати, вони почали стріляти, але жодна куля тоді його не заділа. В результаті усіх вбили хто був з ним, а він один повернувся в частину військову.

Командир покликав замполіта і почали питати як таке могло бути, що він один живий і не поранений навіть. Виходить щось не те, виходить що знається з німцями і просто підрозділ завів в західну. Каже йому командир батальйону: иди обратно в лес и приведи мне взвод, иначе пойдеш под трибунал. Покликав його товариш і говорить що той як сказав, так зроби, а трибунал означає в кращому випадку штрафбат, а в гіршому - розстріл. Одним словом наш герой, просто втікає з військової частини, і пішки іде з Рязанської області додому.

- А він далеко жив? – Поцікавилась Людмила в батька.

- Тут коло нас, недалеко тодішнього Станіслава. Іде додому, більшість вночі, немає карти, зимою, так іде щоб бачити дорогу з міста в місто і обходить людні місця щоб кого не зустрів. В день спить десь в соломі на полі, в якихось сараях, а в ночі іде. Прийшов щасливо до своєї хати, прийшов ранком. Але десь після обіду приходять одна дівчина сусідка і говорить йому: Михайло, я виділа що по охабі ходив один з лісових хлопців і дивився на твою хату. Вони знають що ти прийшов, втікай з дому тому що в ночі прийдуть за тобою. Він подумав що він пояснить: був на фронті, перейшов дві лінії фронту: радянську і німецьку, але як пояснити і переконати, що не заслали його органи для якоїсь підривної роботи в тилу німців? Тоді ж німці стояли по всій Україні. Він що робить: поїв добре і пішки до міста, до Станіслава, як тоді називався Івано-Франківськ. Приходить до німців і проситься їхати на роботу в Німеччину, просто немає хлопця куди подітись, а жити то треба якось. Відправили його туди, будував там електростанцію для німців. З добровольцями вони трохи краще обходились як з полоненими, але все ж одно вони слов'ян не вважали за людей повноцінних. Працював там, поки не пішла Червона армія в Європу. Налетіла авіація, розбомбила ту електростанцію, в Німеччині хаос, хто куди втікає, а він знову додому пішки. Тепер вже з заходу на схід іде на Україну.

Прийшов, став вже ховатись вдома, але після перемоги оголосили амністію усім хто зголоситься до певної дати. Пішов він зізнатись що живий. На комісії розділи його, дивляться ранений був. А його ранило ще перед цими подіями в учебці. Навчали солдатів як кидати лимонки і гранати. Один витянув кільце, хотів кинути вперед, а лимонка вислизнула з руки і полетіла назад де стояли солдати. Впала, а вони ще не освідченні: замість того щоб втікати і лягати на землю, вони стали і дивляться на неї. Лимонка вибухнула і ранила багатьох; його ж в тому числі.

- Вийшло як говориться: бийте своїх, щоб чужі боялись. – Почала сміятись Людмила з історії з лимонкою.

- Питають його де його поранило, він боїться признатись що втік з армії, тому що порухують його зрадником. Одним словом щось почав там викручуватись, а вони йому ультиматум поклали: двадцять п'ять років Сибіру, або іде в підрозділ «яструбків».

- А це ті самі що мені дід Ольків розказував про них? – Запитала Іванка.

- Тоді органи НКВД, збирали таких хлопців, робили такі групи з тих «яструбків» і по селах вишукували націоналістів які прятались десь по ямах чи сараях. Також таких що ще не зголосились в органи і не пояснили де він був під час війни. Але нашому героєві не було виходу і пішов з ними разом шукати таких самих, як до недавно сам був, що ховався після Німеччини вдома.

Ось так хлопець почав з служби в армії, а побував всюди. Таких прикладів є дуже багато. Так що не завжди будеш поступати як вважеш за правильним, адже складаються умови, тому що час не простий і умови не прості.

- Тоді потрібно діяти по-сумлінню. – Промовила Людмила.

- Але в кожного є підстава і сумління відповідає тому. Скажи Черецькому що він не по сумлінню поступає: він рахує що він з бідної родини, а партія все йому дала: освіту, працю, житло, медичне піклування, і все решта. Тоді якщо він рахує себе вдячним, повинен вболівати за партію і за її програму. А взяти Марчука, він рахує що ми українці, живемо на своїй землі, для чого нам щоб вказувала Москва і політбюро як нам жити? Ми самі тут працюємо, маємо свою мову, традиції, порядки, свята, все своє національне і рідне. Для чого нам марксизм і ленінізм? Один теоретик з Німеччини, а другий з Росії, а ми що до них маємо? Також виходить що привий по-своєму, також його сумління так йому говорить.

- Дядя Гріша, а як ви вважаєте: хто правий з них? – Поцікавилась Іванка.

- А вважаю думку кожного, коли людина говорить правду, тоді я поважаю його думку і враження. А коли говорить неправду, закриває лиш вигідно сторону для себе, тоді вона вже лукавить. Немає ж правих на сто відсотків і немає не правих на сто відсотків; так не буває.

- Тоді кожен випадок потрібно розглядати окремо виходить? – Запитала батька Людмила.

- І при тому, залишатися людиною найперше. Спешу була людина, а після вже вона придумала різні теорії, напрямки, програми і так далі. Головне це сумління, чесність, вихованість, співчуття і обов'язки. Наприклад для тебе Людка, обов'язок сім'я твоя, діти; ти ж мама і несеш відповідальність за дітей. А для Іванки, обов'язок це навчання, тому вік в неї відповідає цьому. Для мене, сказати вам правду, підказати, наставити, тому що в мене досвіт куди більший відносно віку мого. І коли людина живе по правельних принципах, вони всюди знайде своє місце серед суспільства, звичайно якщо вона не пристає до злочинної політики, чи таких же злочинних заходів що до інших людей. Ніяка політика, ніяка теорія чи наука, яка робить людині шкоду: моральну, фізичну, фінансову, не являється правельною в цілому. Так що між тим усім, якось так потрібно виживати нам двухногим істотам – закінчив жартом, Григорій Миколайович.

Другого дня, пришла тьотя Женя. Вона привіталась з Людмилою, показала себе дуже радою що та приїхала, правда перед тим запитала чи вона сама, і коли взнала що два хлопчиська залишились з свекрухою, тоді настрої піднявся в неї вгору. Розмова зайшла за кухню:

- А як там у вас: також на гозовій плиті готують чи є може печі такі якісь? – запитала тьотя Женя.

- В нас взагалі, готують їсти на дворі, такі мають собі кухні без дверей, їдять також на дворі в основному. На кожному подвір'ї столик десь під виноградом, в нас тепла осінь довго і весна рання.

- Так само як на Кубані, - підказав Григорій Миколайович. – Там також їдять на дворі постійно, на Кавказі так само. Коли на дворі жарко, тоді ще в хаті коло плити пектись; краще на повітрі.

- В нас овочів багато, так як в Молдавії родяться овочі. Дуже багато салатів робимо, також фруктів багато різних: яблука, виноград, а сливи такі що гілля підпирають щоб не поламалось дерево. Цибуля така родиться, перець, капуста, все що в землі росте, в нас велике і достигає.

- Та там огорожина дуже родить, - погодилась Женя з Людмилою.

- Літом спека, але вітер часто з сторони моря. Дощу літом менше як тут.

- Там на мотоциклі возитись, - не видержада Женя, - а не тут як ти любила мерзнути і мокнути не раз. Пам'ятаю, - звернулась Женя до Іванки, - приїде мокра, зимно, посиніє як баклажан від холоду, аж з носа капає. Може вже там кісточки відігріє від тих мотоциклів – махнула рукою тьотя Женя.

- А я свого, той що в гаражі стоїть, вже для Анки віддаю. Нехай вона тепер по наслідству в нашій родині переймає таке хоббі.

- Ти для неї щось розумніше придумай, з таким хоббі, або в тюрму, це ще як пощастить, а то і на цвинтар можна зразу.

- А до речі, цвинтар, як ви сказали, - підхопила Людмила, - не лишень для покійників місце, там також живі люди ходять і навіть знайомляться.

- Ой не вигадуй, - махнула рукою Женя.

Але після того як вже Женя поїхала геть, а в квартирі Братинських сіли пити чай, а так як вечори в січні тривалими, ніхто нікуди не спішив. Людмила почала розмову про батьків дівчини-квартирантки.

- А ти Анка знаєш як і де твої батьки познайомились?

- Знаю що в нас у Львові.

- Я знаю більше від тебе виходить. Познайомились вони саме на кладовищі, тобто на цвинтарі.

- Ти серйозно? – з почуттями страху запитала дівчина.

- Тато твій навчався в політехніці, його батько не жив з ними. Твій дід жив в Чехії, там історія яксь була, але сама всього не знаю. А одного студента хоронили, він загинув трагічно. Звичайно що однокурсники були на похоронах, а Лариска, мама твоя, вчилася в школі з сестрою того студента, пішла також щоб поспівчувати їй. Там вони побачились, а вже опісля на поминках перекинулись словами. Можна сказати що познайомились, але Лариска завжди говорила що другим разом вони зустрінулись на проводах одного хлопця, хоча вже знав твій тато що мама там буде і немов було домовлено.

- Тобто не хотіли самі вірити в те, що побачились вперше на похоронах виходить?

- Щось таке.

- Я багато чого не знаю про свою сім'ю, - призналась дівчина. – Мама не проводила часу доволі зі мною.

- Я бувала у вас, і ми багато чого говорили. Мама всього старшою від мене на п'ять років, вони швидко виходила заміж. Вона закінчила дев'ятий клас, і зразу весілля було, а вже десятий перевелась в вечірню школу. Мама ходила з п'ядесят восьмим роком, тому що вона з осені. Виходить коли її однокласники закінчили десятий клас, ти вже мала два місяці в травні сімдесят п'ятого. Опісля вже заочно мама поступила на вищу освіту що вчитись. Її батьки боялись, щоб вона не ходила довго з татом і так відбулось. Може думали що тато твій не серйозний досить. А мама твоя така була львів'янка горда, що куди нам до неї було. Коли приїхала сюди в Івано-Франківськ, дивилась на нас як на селян простих.

- Мама з п'ядесят сьомого, в нас цифри однакові, лиш переставлені місцями.

- Точно, ти ж з сімдесят п'ятого, виходить дві цифри переставлені. А тато твій на два роки старшим. Я пам'ятаю весілля їхнє, ми тоді усі троє їхали до Львова своєю Волгою. Я тоді була такою як ти зараз, в такому віці, а твої батьки побирались досить молодими; дуже гарна пара вони були

- Я не знаю, лиш я думаю... – Іванка замовчала.

- Хотіла сказати, думаєш що вони не жили дружно поміж собою.

- Якщо не гірше, - дівчина глибоко зітхнула.

- Я знаю деталі, просто не знаю чи тобі розказувати такі речі. Лариска як повернеться, тоді приб'є мене. Скаже: що ти наговорила моїй доньці про нас?

- Я не скажу що від тебе почула. Мені цікаво знати, а то живеш і не знаєш те що по праву належиться знати про рідних. Завжди якісь розмови за закритими дверима, якісь шепоти, жести руками і очами, мені вже все просто наскільки противним стало, що просто не знаю як сказати навіть.

- Одним словом, мама твоя дружила з іншим, але посварились, вона вийшла за тата, щоб тому як кажуть, насолити. А опісля, вже через якийсь час, коли дятько Славко помер був, почав той знову наводити контакт з мамою. Його дружина дізналась про все те, і саме вона зробила так, що твою маму заарештували. А тата твого, мама кривдила постійно. Я не один раз говорила про таке, лиш вона завжди казала що я мала і нічого не розумію. Може воно так, але воно не повинно так бути. Я також молодою була, такою що куди там, але коли вже з своїм Чумаком познайомилась, тоді жодних товаришів не водилось поруч, я сказала до Альонки, до подруги своєї: в мене почався новий період в житті і тепер мені ніде не цікаво де немає мого Володьки. Знаєш, хлопці вони усі до дівчини гарно говорять, лиш коли вона не вірна тому з ким ходить, вони її самі поміж собою висміюють. Про дівчат я вже навіть не кажу, ті взагалі добавлять такі історії, що коли почуєш, перелякаєшся сама себе.

- Я знаю. Мені Олько признається що в школі про нас говорять; про мене також. Навіть сказав що дівки мене назвали «білка», я з фізкультури маю п'ять з плюсом.

- «Білька» ще нормально, мене називали були «Саламандра».

- А це так змію якусь називають? – не могла пригадати Іванка, де почула таку назву.

- Яку змію? Ящірка є така. Вона така чорна з жовтими плямами, а в мене пляма родима, тому назвали так. Навіть знаю хто, а в школі підхопили, так і пішло поки вчилася, навіть в інститут перебралась моя кличка, там також знали про неї і в ментовках нашого міста навіть.

- Так ми про хлопців тримали мову, - пригадала Іванка.

- Так, я хотіла сказати що серед них є своє враження про дівчат, також ти не рівняй школярів до таких що вже з армії прийшли. Хлопці після двадцять, вже багато більше розбираються на дівчатах і дають свою оцінку досить правельно. Так що я вважаю що коли вже дівчина визначилась хто їй милий, тоді нічого драми створювати навколо себе. Правда після того як я познайомилась з своїм, ми одружились через половину року.

- А може тому що мої на цвинтарі побачились і тому так пішло в них? – задумливо запитала Іванка.

- Ні, не тому. Я в таке не вірю особисто. Яка різниця де кого хто побачив? Я знаю одну історію цікаву, мені мама твоя розповідала колись у Львові. Одним словом була одна дівчина, також як ти – школярка. А вчителька одна її не любила, тому що мала план про свою дочку і одного хлопця. Вона хотіла щоб той брав її дочку, а він закохався в дівчину про яку іде мова. Поїхали вони з школи у Львів, знаєш як то дітей везуть на екскурсію. Не знаю чи то був восьмий клас, чи ще сьомий. Походили по місту і вечором на вокзал пішли. Сидять і чекають поїзда, а часу є ще може дві години. В залі багато людей, лавки, щоб сидіти усі зайнятими і вчителька сіла поруч якоїсь жінки собі. Жінка та перевтоленою і заснула, а поруч сумка, замочок не засунутим і видніється там гаманець. Вчителька легенько просуває руку, витягує його і через якийсь час встала ніби пройтися. Учні також втомлені, хто дрімає, хто понурився і дивиться в підлогу, а вчителька підійшла і той гаманець, легенько поклала в капюшон тій дівчині яку вона ненавиділа. Повернулась на своє місце і через якийсь час, будить ту жінку що спала. Жінка прокинулася і вчителька говорить щоб та переглянула чи все в неї на місці, тому що поруч сиділа одна дівчина і щось шукала в сумочці. Опісля встала і поправляє постійно свій капюшон від куртки. Жінка звичайно зразу кинулась, а гаманця немає. Вчителька підказує щоб та не кричала, а просто пішла і покликкала міліціонера зразу. Показала котра дівчина і та пішла тут же в міліцію на вокзалі. Прийшло два молодих сержанти, зразу до дівчини і як було сплановано: кошильок в капюшоні. Дівчину зразу у відділ, почали питати, вчительку покликали, скандал розгорівся. Але один з учнів побачив що відбувалось і став захищати ученицю. В результаті діти підтвердили що не сиділа учениця поруч тієї жінки. Міліціонер побачив що щось не те, випровадив вчительку і діти стали захищати однокласницю, взяли на поруки. Все обійшлося, правда дівчина наплакалась досить, але один з міліціонерів влюбився в бідну ученицю. Так як мав її прізвище, місце проживання, через короткий час приїхав зустрінутись з нею. Ось так інколи буває, як говорить руська поговорка: «Не было бы счастья, да несчастье помогло».

- А той перший хлопець, ну той що не хотів дружити з дочкою вчительки, він як повівся коли міліціонер приїхав? Він же хотів також ту саму дівчину.

- Напевно відмовила; порівняти якогось хлопця в селі до львівського мента, думаю що різниця досить велика. По крайній мірі вибір був більший в учениці.

- Так що тоді виходить: немає значення де шукати коханого, вірніше де він тебе зустріне не так важливо, головне щоб був такий що підходить, а все решта пусті прикменти просто.

- Я не вірю в якісь уроки, ще якусь дурницю, навіть Чернецькому подобалось те що я не вірила в забабони різні і не була суевірною як дівчата часто бувають.

- Та ж вони комуністи, в ніщо не вірять...

- Чому в ніщо? Вірять в партію. Людина не може так жити щоб зовсім в ніщо не вірити.

- А партія, вона ж не особа якась, як можна вірити просто в ідею?

- Досить просто: тут на низинах, скажімо в колгоспах навіть партійці п'ють, гуляють, крадуть, але думають що десь в обкомі партії, сидять чесні комуністи, просто криштально зразкові. А в тому обкомі чи райкомі, п'ють ще більше, гуляють чорно-темно і думають що там в Москві, там в Кремлі, усе провірені, чесні віддані ділу Леніна. А з Політбюро дивляться на низ і вірять що там просто робочі комуністи, самі чесні і на них тримається госплан, тому що самі бачуть що в них в верхах твориться. Ось так їхня віра кочує: від низу вгору і навпаки, згори вниз.

- А що думаєш що немає зовсім там чесних людей?

- Може молоді спочатку пнуться бути такими, а пізніше змушений влитися в систему, а ні, тоді вона тебе викидає геть; такий закон.

- Ти права Людка. Моя піонервожата мене до директорки повела за те що я торгую в школі. А я директорці панчохи такі гарні на стіл поклала, вона така до мене зараз як до рідної. Сказала щоб за школою торгувала, а в школі можна лишень домовлятися.

- Ти ще їй принеси через половину року якусь помаду, чи труси закордонні, будеш тримати на мотузці і все в тебе буде гаразд. Їй скільки років?
- Десь близько сорок напевно.
- Саме такі жінки хочуть подобатись своїм чоловікам і любий одяг для них, для чоловіка сюрприз. Люди в подружньому житті привикають, а тут жінка щось одіне таке гарне, міняється обстановка зразу.
- Ти правою Людка. – погодила Іванка.
- Щось вже на світі прожила, і вже щось побачила.

Вночі, Іванка не могла заснути. Вона поверталась в одну і другу сторону, але сон немов пропав і надовго. Дівчина вже пробувала нічого не думати, не рухатись навіть, лиш все одно заснути не могла. Тоді вона відкинула руки за голову, навпаки стала заглиблюватись в роздуми. Вона спочатку думала про Григорія Миколайовича, взагалі про сім'ю Братинських. Дівчина помітила що приїхавши Людмила, почувала себе вдома і їй навпаки стало більш відчутньо що вона тут немов в гостях. Хоча зі сторони дяді Гріші, нічого такого не було, щоб щось пригадувало правдивий стан речей чи обставин, які спіткали юну дівчину, все ж таки вона відчула з приїздом дочки Миколайовича, як воно почувати себе, немов сторонньою особою поміж рідних.

Нараз думки стали набігати одна на одну, немов хвилі край моря, і були вони про минуле і про сьогоденний стан, в якому Іванка знаходилась. В неї і скоріше були питання без відповіді, а тепер вони вже не хотіли ставати на задній план, вступаючи місце дівочим мріям і захопленням. В дівчини було одне важливе і надокучливе питання: чому в мене все так як не в людей? А вже після нього, напливали інші подібні, які лиш підтверджували основне. Чому я живу в чужій квартирі? Де мій батько зараз? Чому маму спіткала така доля? Невжеж так завжди буде, що вона не знатиме всієї правди і постійно буде відкладати ось ці питання без відповіді на пізніше. Звичайно з часом все розв'яжеться само собою, так завжди повинно бути в людей; все стане зрозуміло. Але це в людей так – думає дівчина, - а в мене так як не в людей постійно. А можливо все з часом забудеться багато чого, а тепер можливо щось дізнатись можна, лиш від кого? Іванка надумала собі тієї ночі, щоб все що можна, випитати в Людки, нехай признається мені, в мене немає вибору серед свідків мого життя, вона єдина яка може знати більше чим сам дядя Гріша. З ним не так просто розговоритись, він завжди стає жаліти свою квартирантку, а таким способом хоча і багородним, лиш правди не почуєш. Потрібно правдива критика усіх поступків її батьків, нехай там є неприємні, чи навіть жакливі речі, але дівчині хочеться все знати, що лишень можна довідатись. Тоді в неї лиш на даний час одна можливість, коли Людка призналась що вела розмови з мамою, більш того: відверті розмови, тоді нехай поділиться і поки вона не поїхала в свій Ізмаїл, потрібно вивідати якою ціною. Це буде для неї більш як подарунок той самий мотоцикл чи що інше, це буде точка звідки можна відштовхнутись і щось побачити навколо себе. Знаючи минуле, людина може щось розглядати в майбутньому, можливо не зможе щось поправити чи змінити, але все ж таки якусь оцінку дати тим чи іншим подіям, а можливо запобігти в майбутньому подібних помилок чи промахів. Якщо вже так трапилось, нехай Людка покладе свою оцінку, можливо коли прийдеться зустрінутись з мамою, тоді можна вислухати її пояснення, звичайно якщо мама захоче про це вести мову. Але я колись була малою – думає Іванка - тепер я вже стаю дорослою і мамі втаїти якісь речі буде складніше, вона вже не розверне за плечі і не відправить в кімнату, мотивуючи тим що дитині таке не говориться.

На годиннику вже стрілка перейшла третю ночі, а дівчина все думала про своє складне життя і про все те що їй прийшлося втратити свою квартиру, навіть не усі речі змогла взяти з собою, втратити рідних, хоча може не на завжди, але час який вона проживе без них, їй ніхто не повернить.

Звичайно можна мріяти про якогось капітана, про життя над сонячним морем, про все що може мріяти юна особа, але навіть з кимось познайомившись і коли не зможеш пояснити про себе і свою сім'ю, такі

речі не зрозумілими для інших, навіть для любого хлопця, який закохається в неї, адже він, а особливо його батьки, захочуть знати хто така дівчина яку любить їхній син і з якої вона походить родини.

Хоча Людмила ще повинна була провести час в батька цілий тиждень, все ж таки Іванка надумала собі тієї зимової ночі, таки завтра все розпитати її про своїх батьків і про те, чому так повелось в її домі що вона сьогодні знаходиться в іншому місті, і в іншій школі, і взагалі живе в другій квартирі. Можливо не все зразу Людка їй признається, враховуючи вік дівчини, але є час навіть передумати і щось додати після сказаного. Хто його знає, коли та поїде геть, чи скоро буде така нагода, щоб щось довідатись...

Іванка надумала, може краще щоб не вдома тут, можливо краще піти в парк Шевченка, або десь на Стометрівку в центрі, але ні, там люди відвертають увагу, потрібно в парк, або в якесь інше безлюдне місце, щоб ніхто не мішав, не перервав розмову, не відволікав увагу і головне щоб було доволі часу.

Дівчина пригадала собі, як давніше вона розглядала фотоальбом «Прага», якого вона залишила в львівській квартирі, і там були гарні кольорові світлини і на де-яких були зимові сонні вулиці засипані снігом і нікого поруч, так тихо і спокійно, безлюдно і урочисто. Ось таке місце якесь щоб завтра підняти, щоб так спокійно і ніхто не помішав, щоб думками зібратись і не забути чого при розмові, чого необхідно запитати поміж інших запитань, яких дуже багато...

Так непомітно роздумуючи про Прагу, дівчина заснула і їй приснився сон, що вона годує дикі качки над якоюсь річкою і їй пригадується ввісні що вона вже тут була колись, знає це місце і річка якась знайома для неї, хоча насправді вона бачила на фотовідбитку колись річку Влтаву, з того ж самого альбому «Прага».

Наступного дня, іти нікуди не прийшлося, з дому пішов кудись Григорій Миколайович і двоє хто залишились в квартирі, могли вести відверту розмову. Іванка почала зразу за сніданком:

- Послухай Людка, я собі надумала тебе розпитати про своїх батьків, вірніше хочу знати чому в мене живеться не так як в людей. Ти можеш мені щось просвітити? Тому що крім тебе, ніхто мені не признається. Тьотя Жень, вона б розказала, лиш я думаю що вона сама знає не більше мене.

- А що тобі тут погано жеветься?

- Ні, не погано. Я хотіла сказати що в мене не так як в моїх ровесників, просто уяви собі що я познайомлюся з якимось серйозним хлопцем, він захоче знати про мене, а виходить що я сама про себе мало що знаю. Як комусь пояснити таке що відбувається навколо моєї персони?

- Розумію тебе. Скоріше всього ти може думаєш що ми, Братинські, не дуже близькі були до вас, але воно трошки не так. Ще коли жила моя мама покійна, в нашому домі, саме тут, досить часто велась мова про вашу сім'ю. Тоді ще жив твій дід по-мамі, а для мене дядько, він приїздив до нас сюди і довго велись родинні бесіди.

- Ти ж мені щось признаєшся з тих бесід? – Іванка стали широко дивитись на Людмилу. – Я ж племінниця для тебе все ж таки. Я вже досить дорослою, щоб щось знати навіть таке, що переважно в дитинстві не знають про своїх близьких.

- Одне тобі скажу, щоб ти запам'ятала: все що відбувається в людей, не трапляється само собою. На все є причини, а причини створюють люди і є конкретні люди які причетні до усіх обставин в житті.

- І в мене є хтось такий, щоб від нього походило те все в чому я опинилась?

- Так, є. Причиною усіх ваших сімейних драм, є один чоловік.

- Хто такий?

- Один чоловік, який колись дружив з Ларискою, тобто з твоєю мамою. Про нього також велись розмови в нашому домі, а тим більше там у вас вдома. Але це вже все відбувалось як батьки твоєї мами померли, тому що поки батько твоєї мами був живим, вона б собі ніколи подібного не змогла дозволити. Я особисто взяла урок з того всього і саме поступила так з Чернецьким, щоб не опинитись в такому становищі як Лариска свого часу. Я ж просила її і не один раз, говорила щоб вона знала сама собі ціну:

якщо розійшлися, тим більше побрались вже з іншими, тоді потрібно забути раз і назавжди про давні відносини. Але мама твоя завжди мене вважала малою і не розумною, думала що я виросла біля інтелегетів і не знаю зовсім якихось прикročів життя. Але я все ж таки була правою, тому що так вважали мої батьки і також її рідні і поки вони жили, вона трималась парвельного курсу.

- Так хто ж він такий був? – не терпілось знати дівчині.

- Його батько москаль, тому прізвище в нього Смирнов. Звали його і звать далі, Ігор. Він дружив з твоєю мамою може рік, потім вони сварились часто, але все одно, твоя мама, а краще я буду звати її по-імені, щоб тобі не було так вразливо; одним словом, Лариска не порвала з ним повністю. Він також напевно почав їй телефонувати, не давати спокою, зустрічатись і все так закрутилось. А його дружина, вона вчителька, а вчителі бувають досить напасні люди і замість того щоб з ним зробити порядок, вона почала слідкувати за Ларискою. Взнала хто в твоєї мами є ворогом, на чому можна було її зловити і підійшла нагода для неї одного часу.

- Так звідки та вчителька могла знати що відбувалось на заводі в бухгалтерії?

- Думаю що навіть від нього. Мама йому багато чого признавалась сама, думаю що все зібралось в одну кучу і тоді та вчителька повідомила куди знала.

- Так що тоді виходить: усіх кого заарештували разом з мамою, це виходить що через маму мою?

- Так виходить. Тато тому твій пропав зараз, може йому погрожували. Я вже про таке не знаю деталей достовірних, але якось так складається мозаїка тієї драми.

- А мені ніхто не буде мститись?

- Не думаю. Мама в колонії, навіть якийсь шантаж не пройде, вона там нічого не вирішить. Ти ж живеш далше від Львова; не будуть шукати тебе. Ти також жертва, для чого ти комусь тепер?

- А той Смирнов, він такий з вусами може?

- Так. Колись носив вуса. Працює адміністратором театру.

- Львівської опери? – Здивовано глянула Іванка на Людмилу.

- Та ні, куди йому до опери? Адміністратор якийсь собі кінотеатру, знаєш такий є, імені Кузнецова?

- Знаю. Він там працює?

- Працював, коли мені мама твоя про нього признавалась.

- А я пригадую, що ми колись навіть їхали з ним, тоді я малою була, і він мав свою хату.

- Він що тебе з мамою до дому свого привозив?

- Ми сиділи в машині, в Ладі, а він побіг і щось взяв в хаті. Мене тоді залишили в когось, а самі кудись поїхали були. В нього гарна машина була така; білого кольору.

- А живе той Ігор в Винниках.

- Все зрозуміло тепер. – Похитала головою Іванка.

- Тому я кажу: якщо людина вибрала когось в житті, тоді нічого якісь драми провадити, бачиш чим закінчується подібне? Мій Чумак в мені впевнений: я сюди поїхала і він не боїться що тут Чернецький живе, хоча того немає зараз вдома, лиш мені все одно що він, а що старий Сьомко, який внизу живе.

- Тоді точно ти не любила Толіка.

- Ой, яка ти вже про любов знаєш; мала ще. – Людка засміялась до дівчини.

- Все правельно в тебе, а в мами неправельно.

- Тоді дивись і вчись. Тримай ціну сама собі.

- А тато мій, як правельно запитати?

- Та твій він, не переживай, ти не Смирнова. Це я точно знаю, Лариска також мені хвалилась по такому поведи. – Запевнила перелякану дівчину Людмила. – В тебе личко таке як в батьковій родині, в Аташеків ти вся; брови їхні, губи їхні, так це вже точно. Чешка ти натуральна, а не москалька жодна.

- А я не пригадую, щоб ти в нас бувала колись...

- Цукерки тобі приносила постійно, але коли я вже вийшла заміж, тоді не доводилось бути. Напевно останній раз я була, коли тобі було п'ять рочків. Тоді в нас виходить вісімдесятий рік, коли олімпіада була літом того року. Я пригадую що в тебе була іграшка, такий Мішка олімпійський, я ховала від тебе, а ти шукала де він подівся. А потім в мене інститут пішов, екзамени, практика, часу не було по гостях їздити.

- Я пам'ятаю того ведмедя, лиш щоб хтось ховав, не пригадую. В нас бувало мужчин багато в домі, якісь татові товариші по роботі, завжди про Сибір говорили за столом, про ведмедів і рисів. Можливо тому що людей бувало в нас доволі, я не могла усіх пам'ятати...

- Одним словом Анка, мораль досить проста і правильна: молода дівка, будь ласка: там компанія, забави, і все таке, а коли вийдеш заміж, тоді сім'я на першому плані, а різні драми, лиш до біди доводять. Думаю явний приклад маєш в своєму домі.

- Я згідна з тобою Людка. Даремно мама тебе не послухалась, хоч ти і молодшою віком, але розумієш правильніше виходить.

- Так що той Ігор, він все винуватим в тій драмі, мама твоя йому вірила, а він виявився просто така скотина. Я його більш обвинувачую, тому що мужчина не повинен вести двійну гру. Дівчину чи жінку, а особливо довірливу, просто обманути, інколи вона сама не хоче вірити в правду коли та вже стає очевидною, але мужчина не повинен знущатися з жінки, це не по-джентельменському зовсім. Мій Чумак просто молодець в мене. Коли ми вже знались, його стали сватати за одну дівчину, а він пояснив що вже закохався в мене, показав фото і все розказав як воно є. А коли б він крутив якусь драму там на Одещині, хіба я могла б знати так швидко? Але коли людина сумлінна, тоді розуміє як воно низько поступати саме так, щоб обманювати людину, яка тобі довіряє і тебе любить.

- А мама дуже любила того Смирнова?

- Не думаю, він просто спокою їй не давав. По крайній мірі, я не чула від неї щоб вона любила його. Є люди такі що коли вчепеться, тоді нікуди від токої людини подітись, хоча десь пропадай на якийсь час.

Наступного дня, Іванка хотіла більш довідатись про той маршрут по Дністрі, про якого відзивалась тьотя Женя. Дівчині стало не зрозуміло, чому Людмила, яка в молодості витворяла різні драми, тепер така стала відповідальна і змінила своє відношення, до попереднього стилю життя. Що саме стало причиною такого повороту: чи вік, чи якась особлива подія, яка заставила змінити свій світогляд на речі які скоріше вважались нормальними і захоплючими.

Вже під вечір, а саме восьмого січня, Іванка стала жарити картоплю щоб разом повечеряли усі хто знаходився в квартирі, а саме три особи. А коли Григорій Миколайович вкинув собі в тарілку, поклавши два мариновані огірки поруч і пішов в свій кабінет, тоді почалась розмова.

- Людка, а ти мені не розповідала як і коли ти познайомилась зі своїм чоловіком. Я лишень знаю що туди ти довго мандрувала річкою.

- Знаву Камбала наговорила тобі всячини?

- Сказала, що твої ніхто не знали, ти кудись подалась, а опісля привезла свого обранця сюди і десь його ховала на вищій якогось будинку, носила йому туди їсти і все таке.

- Я ж кажу що Камбала! – Знервувалась Людмила. – Володька приїхав до знайомих, свого старшого брата, він жив в них два тижні. З Мішою Чумаком, служив такий Славик з нашого міста, був він колись там в них і вже знав також мого Володьку. На якому горищі хто його ховав; от вигадує вона!

- Так розкажи сама як все було, я повірила їй, тому що не знала іншої розповіді і все на тому.

- Знаєш що Анка, ти не вір їй взагалі ніколи. Вона просто мене не любила ніколи, головне що така в очі добра, говорить так, а в душі, одним словом там в середині мене ненавидить.

- А чому так?

- Така баба. Вона завжди мою маму покійну намовляла проти мене, спочатку мама її поради брала під увагу, а пізніше стала мене захищати і не слухала що вона говорить. А тато ніколи її не слухав, просто вважав що це не її справа, спостерігати за мною.

- Та залиши камбалу, нехай плаває собі. Ти мені розкажи як ти поплила Дністом була.

- А, так правильно, а то ми відхилились від теми. Слухай як все відбувалось.

- Вже давай, я давно уважною щоб почути, - посміхнулась Іванка.

- Коли я навчалась в педінституті, разом зі мною вчилась одна дівчина, звали її Ірина. Вона на другому курсі, вийшла заміж. А з її вже тепер чоловіком, тим самим Славиком, служив Чумак-старший, Володьки брат. Приїхав той на весілля до них сюди, зробили в ательє фотокарточку і опісля поштою вислали туди, в Одеську область. А десь літом, кілька місяців після того весілля, тому що весілля відбувалось зимою, вони вирішили відвідати Чумака Мішу. А коли домовлялись з ним про візит, він сказав що його брат молодший, просив щоб привезли дівчину яка на фото була в ангорській кофті; тобто мова ішла про мене. Я подумала що просто такий жарт, а Ірка стала просити, щоб я з ними, помандрувала Дністом на Одещину. Нас зібралось шостеро: одна пара одружена, тобто Славик з Іркою, друга пара ще не одружена, один холостяк такий після тридцять п'ять років, і я з ними. Звичайно, що вдома я не могла сказати, батьки підняли б такий скандал, що не знаю чим те закінчиться могло б тоді.

Виходили ми з Галича, там спускали плота на воду і байдарку. Двоє в ній, а ми четверо на плоті такому з камер автомобільних, а зверху бруски були. Хлопці зробили так гарно пліт; проблем не було. Мали палатки з собою, подорожню посуду, все як в нормальних туристів. Ми не спішили, в день проходили річкою від десяти до тридцяти кілометрів. Залежно яка погода була, якщо дощова, тоді ми сиділи в палатках на березі. Ночували більшість на островках, бувало на березі інколи. Ті хто на байдарці ішли спереду, виглядали місце на зупинку, і вже нам з берега махали руками, щоб ми пристали.

- А той холостяк не приставав до тебе? Ти ж без пари була.

- Ні, він такий культурний був, математик. Ми його звали Мисьє Паганель. Записник вів свій такий подорожній; все як повинно бути.

- А вам не страшно було, ну щоб там якісь хулігани не чіплялись до вас, коли ви на березі були? Ви ж чужі люди всюди були там де зупинялись.

- Не страшно. Знаєш, ми міськими виглядали, а в селах хоча хлопці забіякі, лиш вони герої перед такими як самі, а міських бояться, хоча ми знаходились в них так сказати на території, але вони не пристануть, навпаки знайомитесь хочать, щось розпитували. Було два чи три випадки таких: одні пасли корови і нам картоплі принесли, а другі рибу ловили і нам продали риби. Ті перші, вечеряли з нами; три хлопці були. Було воно десь біля Коропця здається. Такі анекдоти розказували, що ми так насміялись, усю подорож згадували їх. А ще ті що з нами, такі хлопці, що нам не страшно було з ними і ще одна дівчина Светка її звали, подруга Ірки, вона була каретісткою такою, якщо б хтось приставав, могла наказати любого хулігана. Худою тако була, але спритна, кличка в неї була «шприха».

- В тебе блатніша кличка, - призналась Іванка. – Саламандра, взагалі звучить як з якогось єврокіно.

- А вже перед Дубоссарами, ми наздогнали таких самих туристів, лиш старших віком. Також з ними вечеряли на стоянці в гаю такому гарному на правому березі. Так ми заплили в Маяки, а далі вже такі угіддя болотисті, комиші, а за ними Дністер розливається такий як море просто. Ми дійшли аж до Білгорода-Дністровського. Там Аккерманська фортеця така на березі, так красиво. Ми були вже замучені досить, але вартувало так ризикувати, щоб мати таку мандрівку. Ми біноколь мали, такий гарний, дев'яносто п'ять карбованців заплатив за нього наш Паганель, тому що вже в Білгороді, ми ішли повз лівого берега, якось страшно по середині, ширина така що з однієї сторони ледь видно правий берег в сонячну погоду. Хоча усі хто були гарно плавати уміли, але все ж таки коли взяти річку, а такий лиман великий, тоді різниця, скажу тобі, досить очевидною.

- А як з Чумаками тими зустрінулись?

- Таки там в Білгороді. Вони приїхали за нами. Ми розібрали пліт, випустили повітря з камер, поклали байдарку на машину вантажну і поїхали жити в Ізмаїл. А там жили в рибача одного, такий дядя Сава. Він жив сам і здавав будинок для туристів. Сам Ізмаїл, місто таке історичне, люди приїжджають, особливо з Ленінграду, Москви. Перед нами були студенти з Абакана аж приїхали, жили в того Сави. Особливо історичні вузи, студенти цікавляться про Суворова, Кутузова, Кримську війну, і все таке подібне.

- А байдарку і все решта як везли назад додому?

- Там є люди які на заробітках, і їм платять соняшником, пшинецею, гречкою, навіть кавунами. Дядя Сава, знає хто коли буде їхати куди і тоді наводить контакт з водієм, який буде вести скажімо зерно десь в село біля Тисмениці чи Галича, платить йому і закидає човна на машину. Воно не проблема привезти назад човна. Хто з тим займається, такі люди знають як краще і швидше. А ми повертались поїздом

додому, я вже такою була задоволеною, закохалась там і знеш як дівчина себе відчуває в такі дні. Вірніше ти ще не знаєш, але мені б хотілось, щоб ти також була такою щасливою.

- А твій Чумака зразу тебе вподобав, чи придивлявся довго? – Не терпілось знати дівчині.

- Я з ним на кузові машини їхали, спочатку розпитувався як все було коли ми ішли по Дністрі. Але я все зрозуміла зразу. В мене було плаття таке літнє, він так дивився на мої ноги, що я вже не знала куди їх подіти від його очей.

- Ой, - зітхнула Іванка, - як гарно в тебе все було... Мені б таку мандрівку, так романтично... А про ноги, точно Олькові Марчукові перекажу; дослівно.

- Свої показуй йому.

- Малий ще, я завжди йому кажу щоб ще підріс трошки.

- Високі подобаються?

- Гарний повинен бути і високий також.

- Далеко підеш з такими мріями. – Людмила похитала головою.

Обидві розсміялись.

27

Наступала дата, коли Людмила повинна була повертатись назад до своєї сім'ї в Ізмаїл. Також Іванка повинна була іти в школу; зимові, новорічні канікули, закінчувались. Вечором перед тією датою, а саме в неділю десятого січня, Людмила призналась одну справу про сусідів.

- Анка, а ти знаєш, що Марчуки вбирають ялинку не так як усі люди, а вечором тринадцятого січня?

- А чому так? В них що траур якийсь може?

- Ні, вони вважають що Новий рік повинні святкувати за старим календарем. Виходить два тижні пізніше.

- Але ялинку вони занесли скоріше; я бачила.

- Вони занесли, лиш поглянь з вулиці і ти не побачиш щоб вона вечором світилась.

- Запитаю Олька в школі завтра.

- Не забудь мене розбудити коли будеш іти в школу, щоб ми попрощались.

- А коли я повернусь, тебе вже не буде тут?

- Не буде...

- Жаль, - зітхнула дівчина, яка вже привикла за більш як тиждень часу, бути разом з Людмилою.

- Я тобі буду дзвонити час від часу. Правда не знаю чи завжди зв'язок гарний буде, але надіюсь що в тебе слух кращий як в мого тата, з ним поки розговоришся, тоді вже немає бажання другим разом телефонувати. А літом до мене приїдеш, поїдемо в Одесу, шмотків накупимо різних тобі. Одінемо тебе так що Олька не впізнає.

Іванка сіла на диван і підняла ноги вгору, обвела коліна руками і стала сумно дивитись на підлогу. Людмила тим часом прибирала в серванті і протирала порошок, переставляла чашки та рюмки. Через якийсь час вона побачила що дівчина засумувала, вона кинула все з рук, підійшла і сіла поруч. Після того вона обняла Іванку за плече і промовила:

- Не сумуй вже так, потрібно жити, щоб не трапилось в тебе.

- Жаль що ти поїдеш... – прошептала дівчина. – Знаєш, я собі уявила коли б ти була моєю мамою, якою я була б щасливою, але того немає...

- Нічого, я не маю мами вже, а в тебе ще є надія. Думаю що все в вашому домі налагодиться. Але є одна справа яку я б точно вирішила до того часу, поки мама повернеться додому.

- Що саме? – Іванка глянула з цікавістю на Людмилу.

- Я б на твоєму місці, помстилась тому Смирнову за все що він так нашкодив вашій сім'ї. Такі речі не потрібно залишати безнаказаними. Справа в тому, що коли мама повернеться, добре якщо вона вже не

зверне на нього увагу, тому що в ньому я сумніваюсь, щоб він не хотів про неї згадувати вже. Боюсь щоб знову якісь драми не почались по другому колу.

- Може ти правою як завжди.

- Знаєш, я тобі скажу таку справу: ніколи не потрібно прощати такі речі. Людині, а ще такій нахабній як той Ігор, коли прощаєш, воно рахує що ти слаба і нічого не можеш, людина така просто привикає що те що воно робить, так повинно бути. А коли зупинити таку скотину, тоді нехай знає що не все йому можна, хоча помилок своїх він не визнає напевно ніколи.

- А що я можу зробити в такій справі?

- Не знаю що конкретно, лиш нагоди не випускай, якщо колись в тебе така появиться. Зараз ти ще учениця, він таких не боїться, але час пройде і ти станеш дорослою. Я хочу щоб ти знала, що такі речі не мають строку давності, і усі твої переживання, усі які тебе зустрінули, вони пов'язані з його поведінкою. Він твій ворог!

- Ти правою Людка. В мене є серйозний ворог, не лишень в мене, а в нашої сім'ї.

- В усій родині. – Додати Людмила.

- А давай пройдемось вулицею таки зараз. Не дуже холодно і сніг так паде гарно, - запропонувала Іванка.

- Давай, іди одівайся тепліше. – Людмила швидко встала щоб самій одітись.

Вийшовши на вулицю, двоє спочатку ішли мовчки, але раптово почулись ззаді них кроки, навіть не кроки, а просто якась шарудіння по крижанному снігу повз тротуару. Людмила з Іванкою оглянулись, так як вулиця була безлюдною, любий шорох досить виразно було відчутно. Вони побачили якогось мужчину що брів не піднімаючи ніг; він був п'яним. Наздогнавши Людмилу з Іванкою, він зачепив розмову російською мовою.

- Постойте, прошу вас. Мне очень плохо, плохо дорогие, понимаете.

- А в чём собственно дело? – Людмила справді збавила кроки.

- Плохо, и без дела бывает.

- Давай иди домой, проспись, а то замёрзнешь сейчас. – Людмила перейшла на «ти», вбачаючи що мужчина її років, а може ще й молодшим.

- Да, мне холодно, это правда.

- Тогда иди к жене, согреет тебя.

- Не согреет, она сука.

- Послушай, тебя как звать? – Людмила зупинилась і повернулась обличчям до незнайомця.

- Меня? Меня Саня.

- Так вот что Саня: ты ели стоишь, сейчас впадёшь на снег и точно будешь как пёс, на четырёх.

- Если б у меня, была такая как вот ты, понимаешь, а тогда для неё все сделаю. Пить не буду, работать стану и дома сидеть, как должно быть.

- Тогда давай с конца начинай: сначала иди посиди дома, начинай работать, пить бросай и гляди жена образумится в тебя. – Людмила розвела руками.

- А что? Вариант!

- И я о том же.

- Если б она стала такой хорошей, тогда я все ради неё, на все готов, даже под поезд.

- Под поезд не надо, кто работать будет?

- Это также вариант.

- Ну всё давай ползи уже, или лутше такси может бить тебе.

- Не, у меня друг здесь.

- Давай тогда: даешь дружба!

- Всего добр-р-р.

Чоловік звернув в будинок до дверей підїзду, а Людмила стала рада що позбулась його.

Але ні Людмила, ані Іванка, не подумали про те що така випадкова зустріч, може щось натякнути в майбутньому, чи підказати для юної дівчини, просто даний діалог, не ніс нічого розумного, тим більш повчаючого на щоб можна було б звернути увагу. Але це лиш так на перший погляд виглядало.

Людмила, почала, з нагоди побаченого розмову:

- Він повзає по вулиці, а жінка погана, в нього. Ні, я не розумію інколи. Та коли б мій Чумак так нализався, я б йому зробила «Варфоломіївську ніч», запам'ятав б мене на довго.

- Також такого не можна прощати? – Продовжила тему Іванка.

- Знаєш Анка, є інколи такі справи що потрібно щоб людина запам'ятала на довго, інакше вона не виправиться. Коли мені було десять років, до нас прийшла одна лікарка яка працювала з мамою. Я в неї витягнула з кишені пальто кошильок. Порилась там, і вкрала один рубель. Все було б добре, але там був календарик такий гарний, я його взяла. На наступний день на роботі, вона стала жалітись мамі, що в неї пропав календар, а там закреслений був якийсь розклад важливий. За карбованця вона не знала навіть. Мама прийшла додому і зовсім випадково побачила того календаря в моєму щоденнику, правда десь на третій день. Стала питати, я щось почала вигадувати, а вона все зрозуміла. Сказала що завтра ранком, візьме мене в лікарню і там я буду просити пробачення в тієї лікарки. Ранком підняла мене з ліжка і тягне з собою. Я плачу, впираюсь, а вона не відпускає. Так ми дійшли аж до кінця вулиці, я вже так наплакалась, що мама відібрала того календарика, відпустила мене і я побігла додому. А вже пізніше я питала чому так вона поступила зі мною, чому не відпустила зразу, мама пояснила мені, що хотіла, щоб я запам'ятала, що красти не можна.

- А рубель знайшла?

- Ні, ніхто не знав навіть про нього. Але я відхилилась від теми: ти почула як чоловік на жінку, може вона погана, ми ж її не знаємо взагалі. Я хочу порівняти з твоїм батьком таку ситуацію: він більше часу проводив з друзями, а одруженим так не підходить жити. Я не повністю обвинувачую маму твою, можливо він не вдіяв достатньо уваги їй. Не кожна жінка таку відсутність подружнього обов'язку, буде терпіти. А тут ще стара драма по під ноги плутається, так що все завертілось не куди потрібно було.

- Людка, ти так мене навчиш, що я буду або ідеальна жінка колись, або мій чоловік буде мати не жінку а зміючку в хаті.

- Нічого: мій має Саламандру, а твій буде мати, та ні, ти ж «білка» здається.

- Ти коли поїдеш, я буду твого тата про все питати дуже багато, - Іванка стала дивитись в вечірне небо.

- Про що наприклад?

- Хоча про чумаків, хто вони такі були, куди сіль возили, в яких роках вони появились...

- Мій тато говорить що там де ми жевемо, не дуже добре місце, в політичному плані.

- А чому?

- Думаю що він правий. Є такі місця на землі, де постійно б'ються за землю, такі як би мовити з'єднання народів і націй. Але сама його розпитай, він знає краще об'яснити як я.

- Ти мені можеш про хлопців розказати краще, а історія пізніше може колись.

- Правело номер один, - почала серйозним тоном Людмила. – Ніколи не провадь якусь гру просто від того що немає чим зайнятись. Такі ігри потому кінчаються дуже негативно. Я про дружбу дівчини з хлопцем. Друге правило: ніколи не жалій хлопця і тим самим не грай роль любимої, просто пожаліла і ніби перед ним показуєш що його любиш, а насправді не хочеш сама собі сказати що воно далеко не так. Такі співчуття пройдуть і він опісля того не поцінить, а ще стане вважати, що тебе жалів і його час пропав через тебе. В результаті за своє співчуття, ти ще вийдеш винуваютою. Третє: не руководись руською поговоркою «стерпится-слубитися», вона працює може в окремих випадках, але вона тобі не підійде.

- А коли вона працює?

- Якщо б ти жила десь далеко від людей; в Сибіру скажімо. Навколо кілька домиків, кілька мужчин і один так нічого з усіх. Тоді ти виходиш за нього, нікуди не переїжджаєш жити і на фоні тих інших хлопів, твій ще найкрасивіший. Ти його не любиш, але дивлячись на них, в тебе появляється якась мінімальне задоволення, що все ж таки, він тут більш-менш нормальний і він саме твій. Це те ж саме, що мати старого плаща серед таких людей, які ходять в порваних куфайках. В тебе хоча плащ старий, але кожен з людей, які навколо тебе, готовим поміняти з тобою на своє жалюгідне вбрання. Але коли ти в тому плащі поїдеш в місто, побачиш тоді що він насправді вартує і тобі захочеться чим скоріше вибратись додому щоб тебе менше людей бачили в тому плащі, тому що зручно в ньому, ти можеш лиш відчуватись вдома, серед товариства осіб, в старих куфайках.

- Ти првою Людка. Знаєш я вже знаю досить хлопців в школі, лиш так щоб мені почуватись з якимось так зручно навіть не могу сказати. Мені старші подобаються, а не такі як Олько Марчук. А старші вони на мене малу не дуже звертають увагу і тому яюсь так в мене що сама не знаю...

- Тоді тобі потрібно задивлятись на таких що вже після армії, двадцять, двадцять два роки. Є такі що вже побачили світу трохи, різних людей в армії, тоді вони хочуть чогось такого ніжного, малу якусь собі найти, щоб вона була об'єктом такого тендітного задоволення. Вона йому буде нерви тріпати, а він не зможе їй відмовити в чомусь; таке є в мужчини захоплення таємне. В школі хлопці вони тягнуться щоб бути вже мужчинами, подальше від дитинства, а вже коли хлопець стає мужчиною, тоді він вже хоче щоб мати щось таке для душі, навіть багато хто синочка хочуть чи донечки.

- Людка, а ти віриш що є доля в людини якась єдинна?

- Колись я не вірила, а зараз вірю.

- А чому так?

- Ось сама послухай і скажи як після такого не вірити: я коли вже вийшла за Володьку свого, в нього знайшла такий альбом. Там не були фотографії, а вирізані різні автомобілі, кораблі-вітрильники, різні наклейки такі, одним словом такі штучки що хлопці-підлітки ними цікавляться, в школі вимінюють одні в других. І поміж тих декорацій, були також вирізані з журналів портрети дівчат: бували на повний зріст стоїть на коньках дівчина, бували що на коні, за штурвалом корабля і так далі. Але що головне: усі дівчата такої форми обличчя як в мене. Уявляєш собі: я жила від нього так далеко, а йому подобались саме такі дівчата, якою я виростала. Такого світлого кольору волосся, тонкі риси, високого зросту і все таке що є в мене. Виходить що він саме шукав такої, а коли побачив на тому весільному фото, тоді подумав що ось вона та сама. До речі він так мені і признався. Правда ім'я моє не любив, в нього якась вчителька була Людмила Петрівна, дуже прикра якась, але з часом вчительку забув, а до мене привик щоб так звати.

- Я так зрозуміла, що ти щаслива з ним?

- Гріх, було б заперечувати.

- Як гарно все у вас...

- А ще моя свекруха, Василина Василівна, вона дуже гарно навчила своїх двох синів, вона така терпиллива людина і побожна досить. Зараз хлопці мої з нею і я спокійна за них, вони коли з нею, тоді як за кам'яною стіною заховані. Вона була сиротою і дуже така співчутлива.

- Виходить що якийсь Славик з Івано-Франківська, служив десь в армії. З ним служив Міша Чумак, старший брат твого Володьки. Потім той Славик женився на твоїй знайомі і тебе та Ірка запросила на весілля. Міша Чумак був тут приїхав на те весілля, а пізніше Володька побачив фото з того весілля і там на ньому була ти тоді. Володька став просити, щоб тебе привезли з собою в Ізмаїл; правельно я сказала?

- Все так було; бачу пам'ятаєш гарно.

Ранком в понеділок, Людмила попрощалась з Іванкою, так як дівчина ішла в школу, а коли вона повинна була повернутись після обіду, Людмили вже не буде. Іванка хотіла пропустити школу та піти на вокзал щоб відпровадити Людмилу, але та заперечила, мовляв нічого вона не поміняє, так що краще попрощатись вдома. Так все відбулось, а Григорій Миколайович, повинен був відпровадити дочку на поїзд в Одесу.

В школі, Іванка постіно думала про час який вона провела разом з дочкою дяді Гріші. Якщо раніше вона вважала себе немов чужою в чужому домі, то поспілкувавшись з Людмилою, дівчина зрозуміла що хоча сам Григорій Миколайович не був по крові родичем до неї та її сім'ї, зате його дочка, вважала що вони родина і досить поводи́ла себе справді по-родинному. В Іванки піднявся настрій від того, що вона відчувала себе вже не аж такою далекою до Братинських, а також вже знала про Чумаків. Якщо скоріше тьотя Женя для неї виглядала немов близькою з господарем квартири, то тепер вона стала на задній

план, вона була лишень прибиральницею, яку жартуючи Людмила називала «Камбалою». Дівчині здавалось що за час зимових канікул, вона піросла не на десять днів, а десять років; вона стала багато більше знати, а також роздумувати над тим, що скоріше було для неї далеким. А ще їй дуже подобалось коли на прощання, Людка зобов'язувала батька, щоб той старався допомагати племінниці в чому лиш в неї буде потреба, на що той з охотою погодився і стоячи поруч, обняв Іванку, показуючи тим, що він ніколи її не образить.

Одним словом, після зустрічі та розмов з Людмилою, дівчина стала думати набагато серйозніше про життя та поступки і їй запало в серце те що Людмила наголошувала їй, щоб вона завжди тримала собі, особисту високу ціну в усьому.

Після школи, Іванка поверталась з Марчуком додому, почала з ним розмову:

- Ольку, а ти бачив Людку?

- Видів, баба нівроку що куди там.

- А як це розуміти тебе з такого вислову?

- А що тобі казати. – Махнув рукою хлопець.

- А ти знаєш яка в неї кличка була в школі та в інституті?

- Не знаю.

- Саламандра. Так її в школі прозвали.

- Так мешти називаються якісь фірмові.

- Порода ящірки, вони такі чорні з жовтими плямами. В Людки родима пляма на шії якщо пам'ятаєш.

- Певно що пам'ятаю. Їй навіть підходить так бути. Десь її цілує чоловік ту пляму постійно.

- Жаль... – зітхнула Іванка. – Поїхала сьогодні, так хотілося щоб з нею ще побути, вона така відкрита. З нею про все можна поговорити.

- Не «поїхала», а поповзла, - став сміятись хлопець, - ящірки повзають.

- Вже за хлопчиками заскучала, так призналась мені.

- Де ж вона тобі признається за ким вона заскучала: хлопа вже хоче напевно, сама тут сиділа.

- Ольку, ти чому такий пустий? Тобі лиш одне в голові сидить: куди чоловік цілує і що вона хоче.

- А тій Саламадрі думаєш щось друге? Такій бабі. – Олег не договорив, так як Іванка жартуючи вдарила його шкільним дипломатом під коліно.

- А де її фото з серванту пропало?

- Яке фото? А, додумалась напевно, чи ти сказала?

- Я ж не знала, як могла сказати про нього?

- А вона щось про мене погане говорила?

- Ні, вона тебе любить.

- Як любить?

- По-сусідському, а ти як ще думав?

- А, тоді нормально якщо так.

- А чоловік в Людки капітан на кораблі, так гарно, романтично...

- Ого, якого має.

- Ольку, а ти думаєш бути камазистом чи може кимось другим?

- Не знаю. Ще в армію піду, а там подивлюсь як вийде.

- А мені Людка сказала щоб я дружила, не те щоб дружила, а мала хлопця, такого що вже після армії. До армії ще малий хлопчисько, батьків боїться, старших пацанів також.

- Ой навчить тебе та Саламандра, - невдоволено відказав Марчук. – Вже приїхала раз лишень і чую твою бесіду зразу інакшу, як було ще того року.

- А від того року, лишень десять днів проминуло, хоча справді я багато чого стала думати не так як перед тим, як зустрінулась з Людкою. – Призналась Іванка.

Прийшовши в квартиру, Іванка пішла на кухню, щоб щось собі приготувати поїсти. Хоча вона завжди купляла в школі перекусити чогось, так як дядя Гріша виділяв для неї грошей на кожен тиждень для такої справи. Взагалі в неї вже були свої гроші, лиш напевно був якийсь договір з родичем який перемовився з Миколайовичем, щоб той взяв дівчину до себе, і про таку річ Іванка додумалась. Правда вона не питала нічого, так як бачила що на таку тему дядя Гріша не дуже охоче відповідає. Але того вечора вона все ж таки вирішила розпитати більш про родину свою, вірніше про родину покійної

дружини Миколайовича, Любові Олександрівни, так як рідний брат тьоті Любаші, був батьком Лариси, матері Іванки. А так як Григорій Миколайович сидів сам в своєму кабінеті і переглядав якісь книжки, Іванка зайшла до нього.

- Дядя Гріша, як Людка ваша, поїхала?

- Так. Я відпровадив в самий вагон.

- Так скучно без неї...

- Коли вона вийшла заміж, моя покійна дружина робила скандал.

- А чому? Що зять поганий показався був?

- Зять нормальний, але жити Людка там захотіла. Як єдиначка залише батьків і поїде кудись на Дунай жити? В нас як співали в народних піснях, «Їхав козак за Дунай», це говорило про те, що той козак, дуже далеко поїхав був. Але ще була причина така персонального характеру: Людка, вона не хотіла тут жити щоб не зустрічатись часто з одним молодим чоловіком. Вони дружили довго, а так відбулось що розійшлись і вона не хотіла щоб він щось переплітався в її житті, навіть так щоб лиш поглядами. Також нам сказала, що там вчителювати буде, вона ж закінчила на українську мову і літературу, а потім приїде до нас жити, а може ми туди переберемось на тепло і так якось ми змушені були погодитись. А не за довгий час, моя дружина раптово померла, тоді мене Людка просить щоб я до них перебрався, а я тут друзів маю, спокою хочу, квартира рідна і місто знайоме. Я ж корінний Франківчанин, як колись в моїй молодості говорили «хопець Станіславський». Тут місто будувалось на моїх очах. Думаю так собі: поки ще почуваясь гаразд, буду сам жити, а там як вже здам повністю, тоді може поїду до неї. Але вмирати я б тут хотів: тут мої батьки похоронені, сестра моя, дружина. Я люблю піти на кладовище, обійти їхні могили, поговорити сам з собою на могилі в кожного. Навіть багато моїх студентів бувших вже похоронені там само. А ще тобі признаюсь: я не дуже до сім'ї надаюсь. Мене залишать дітей бавити, а я не вмю з дітьми. Вже як студенти, більш дорослі, я з ними спільну мову знайду, а з дітьми я не вмю. Навіть не знав як доньку одну виховувати нормально, а тим більше два онуки, воно не для мене старого; спокій люблю і волю.

- Так що вирішили не переїзджати навіть на пізну старість?

- А чому мені боятись старості? В мене ти зараз є, я з тобою буду, хіба ти не захочеш.

- А мама коли повернеться, вона мене забере до себе напевно.

- А куди тебе забере, не смію питати? В вашій квартирі вже люди живуть, це може ти кудись маму намістиш, а вона тебе не зможе.

- Так виходить, - дівчина розвела руками. – Я навіть не подумала над тим так серйозно. Виходить що є в мене батьки, а немов немає їх, є в тата машина, а мене ніхто не возить нею, також так само як немає її, з квартирою вже зрозуміло: нема і не буде...

- Нічого, якось воно буде. Головне щоб я справлявся з тим що Людка мене наказувала допильновувати.

- А що саме?

- Щоб з тобою бути добрим, щоб ти не відчувала відчуження жодного, щоб розуміла що ми родина, що ми не залишаємо своїх ніколи. Дуже ти їй подобаєшся і вона задоволена що все так відбулось після тієї біди яка трапилась в вашому домі. А тобі як живеться тут?

- Добре. В школі вже знаю усіх, місто чистіше набагато як Львів, спокійніше. В нас там бувало як інколи вітер, такі порох по вулиці крутить, а трамваї так гримлять, що просто як в кузні. Львів гарний, лиш щоб якось ті будинки так поремонтувати, помити вікна в них, дороги порівняти старі. Інколи як буває так дощова злива, вода не встигає в канави стікати, затоплює вулиці в низинах, перейти інколи вашко.

- А в кранах води нема часто, наскільки я знаю.

- Ой, там з водою постіно проблеми. Зимом батареї холодні.

- Продукти дрожці там. Знаєш, я колись знав одних людей, що тут в селі жили, недалеко міста. Вони возили гусей продавати в Львів. Я питаю чому так далеко, а вони кажуть, що там гусака можна за двадцять карбованців навіть продати. П'ять гусаків і сотня в кишені.

- А хотіла вас розпитати про мамину родину, вони також звідси походять на скільки я пригадую.

- Так. Бабаки, вони жили колись як на Вовчинець їхати, там вже знесли ті будинки і багатоповерхові забудували на тому місці. То був найстарший твій дід Ярослав, твоєї мами тато, потім ішла моя Любаша і був ще брат в них молодший, Богдан. Він живе на сході України. А тато їхній, на фронті загинув був, з

мамою вони жили троє. Потім Славко, твій дід, в Львів перебрався, оженився там і вже жив у Львові. Так що ти вернулась на свою вітчизну сюди; твої предки звідси, маю на увазі мамині предки. А вже про Василя Дмитровича знаєш, в якого ти була, поки до мене приїхала. Він, вже родина по твоїй бабці, маминій мамі, Марії, яка була родом з села Шоломинь, воно на Львівщині. Вона була братовою, моїй дружині Любі.

- Зрозуміло... Тоді та бабця, хто була вийшла колись заміж, за діда Славка Бабка.

- Моя дружина, вона їздила у Львів туди, я також бував там, але знаєш як то люди постійно занятыми, і часу немає, а сам час не стоїть на місці і так рік за роком відвикається від рідних, а вже сусіди, чи товариші по роботі, тобі стають близькими людьми; так воно в усіх людей буває.

- А Людка, вона така приємна людина, я так вже привикла до неї, - призналась Іванка.

- Вона дуже легко зживається з людьми. Також їй чогось навчитись, вдається просто блискавично: раз поглянула як грають в шахи і вже вміє грати. Також пам'ять в неї просто феноминальна. Ось наприклад: ми були скажімо в Львові коло театру оперного, запитай її яка була погода в той день, тоді вона тобі розкаже які навіть люди там сиділи, як були одітими і хто морозиво їв, а хто пиріжок. Колись Павлович казав, щоб вона в органи ішла робити, в карний розшук, або в КГБ навіть. Такими людьми держава пишається. Ти не подумай що вихваляю свою дочку, вона такою насправді. Ти також розумною і коли будеш вчитись добре, підеш далеко і зробиш кар'єру гарну. Тобі в області торгівлі потрібно працювати, навіть можеш на перший раз після школи, в технікум торговельний тут в нас поступити, я маю там знайомих. Знаєш щоб працювати скажімо в торгівлі, завжди щось можна мати те, чого не мають інші, помінати, продати і так виживати більш-менш.

- Вже мама докрутилась, бачите чим закінчилось?

- Там друга справа, хоча ти правою: потрібно навіть мати розум і в такому.

- Інколи з сторони краще видно, як тій людині, яка має відношення до чогось.

- Також правда. – Погодився Миколайович.

- А в технікум торговельний, це гарна ідея, тим більше що він тут і не потрібно шукати житло в другому місті. Мені подобається торгівля.

- Восьмий клас закінчиш і влаштуємо тебе туди. А захочеш далі навчатись, поступиш вище собі, але вже сама побачиш як воно тобі підійде, тому що дівчина не хлопець.

- А чому ви так висловились?

- Хлопець може планувати два періоди: до армії і після армії, також роки знає які відповідають цим періодам, а дівчина зовсім інше. Наприклад надумала собі кар'єру, а тут якийсь жених появиться, вийде за нього, вже і дитинка появиться в молодих батьків, а там не до науки вже, можна рік чи два перерив взяти, а там може знову щось таке повториться і так не вийде на розклад який собі надумала була скоріше. Тому то я кажу, що хлопець може планувати навіть коли одружиться, а жити з батьками і продовжувати науку. А в торговельний, я тобі допоможу без жодної проблеми поступити. – Пообіцяв дядя Гріша.

Після вечері, Григорій Миколайович, вирішив більш розповісти, а вірніше признатись про родинні справи. Він звернувся до дівчини:

- А Людка тобі не розказувала як я познайомися з її мамою?

- Ні, а воно цікаво дуже?

- І сміх і гріх, - посміхнувся сам до себе дядя Гріша.

- А мені розкажете?

- Тобі, прийдеться. Про це ніхто з чужих не знає, ні сусіди, ані Женя навіть. Знають лиш близькі наші.

- А я хіба не близька вам?

- Тоді змушений признатись.

- Я вас слухаю. – Іванка підклала руками підборідок і стала дивитись на Миколайовича.

- Був я хлопцем, ішов з товаришами з якоїсь забави. Вірніше день народження справляли в одного друга нашого. Було воно на початку п'ятидесятих. Йдемо повз базару, дивимось якісь коні стоять біля підводи, щось підводу ремонтують господарі з села якогось, а коні випрягли і вони стоять собі. Там всі зайняті роботою, а один з хлопців нам говорить, що готовий поспорити, що він зараз вистрибне на коня і його осідлає тут же. Напевно він вже робив такі трюки і був ознайомлений з кіньми. Ми стали спорити, а він підбіг, заді взявся руками і одним махом вже на коні опинився. Зліз швидко, щоб його не побачили і став говорити хто так зможе. А я був таким як Людка моя, всюди хотів показати що мені нема проблеми навчитись любу справу. Думаю: я зараз так само як він зроблю і все буде гаразд. Але вибрав не того ж самого коня, тому що кінь вже повернувся головою до нас, а я вирішив на кобилу, яка зігнула голову і щось з воза там тягала, якусь солому. Я розганяюсь, хватаюсь руками заді за неї і підстрибую, в той момент кобила як сполошеться і мене задніми ногами як копає, я залітаю в якісь бідони з молоком що стояли під стіною, від удару просто знепритомнів і впав як не живий. Молоко розлилось, я лежу, а люди збігаються дивитись на видовище. Трапилось все в долі секунди, я не встиг навіть з'явитись як вже лежав на тротуарі розпростертим. Люди стали кричати кожен своє, а одна дівчина говорить, що вона знає як давати першу медичну допомогу. Підійшла вона, люди розступились, якимось мене відляла там, я відкрив очі, дихати не можу, встати також, аж через якийсь час я прийшов до себе. Мені кажуть що я щасливий, живий лишився, тому що в таких випадках, багато фатальних наслідків буває. Тоді вже та дівчина взяла де я живу, прийшла мене навідати після трагедії. Сестра моя плаче, каже: Грицю, нащо тобі кобили якоїсь, сміх комусь сказати, а тебе могло вже не бути в нас. Так ми познайомились з Любашею, правда вона молодшою була і не зразу за мене хотіла виходити, але була сиротою і вже так ми знали довгий час і побрались пізніше. А коли Людка народилась, мені вже було тридцять п'ять років, не молодий вже був батько. Так що така була подія зі мною. А мені Любаша говорить, якщо б її тато був не загинув, напевно б не дозволив щоб я був його зятем. Її батько, Олександр Бабак, він за польської влади в кавалерії служив, при війську офіцером, з кіньми був обізнаний, а тут з зятем така пригода з кобилою лучилась.

- Нічого собі драма. Комусь може смішно, але вам не до сміху було.

- Я ледь відійшов був, ще до тих бідонів вдарився, там ручки такі в них, а я худий був молодим дуже, потовкся як кажуть на «винне яблуко». Але ти нікому, навіть Марчукові твоєму товаришу не признавайся, це наш родинний секрет такий. Стидно щоб хтось знав таке.

- Не скажу. – Пообіцяла Іванка.

- Можеш як історію розказати, але що то не я був, а скажімо якийсь дятко там в Львові, якого ти знала.

- Взагалі не буду говорити. – А про себе Іванка подумала: Олькові б краще якусь історію про Людмилу, чим про кобилу.

- Правда я розказував сам інколи, навіть свати мої знають там в Ізмаїлі.

- А я забула запитати: Людка вона там квартиру має, чи живе разом з батьками чоловіка?

- Разом і не разом.

- Як це зрозуміти?

- Вини на окраїні міста мають хату велику, там різні прибудови до хати, батьки зятя живуть собі на долині, а Володя з Людкою на горі. Правда там скільки переходів в тій хаті, я аж заблудився був. А Людка, вона, як я вже казав скоріше, вона зживається з людьми; живе вона нормально з батьками новими. Сват, батько зятя, він човни ремонтує, він майстер гарний. Правда важко йому працювати; товстий дуже. Звати його Петро Несторович. Такий виглядає як козака малюють, з вусами довгими. Йому, його прізвище дуже підходить, признався, що інколи десь перепитують, чи справді прізвище Чумак, чи так жартує він, тому що чи козаком, чи чумаком, йому в самий раз підходить бути.

Вечором тринадцятого січня, Іванка мимоходом запримітила як виблискувала новорічна ялинка в вікні Марчуків. Вона пригадала як розповідала Людмила що Марчуки святкують по старому календарі, слова Люки підтвердились. Але чому саме так вони поступають, дівчина не знала.

А на наступний день, Іванка зустрінула Олега:

- Ольку, мені Саламандра розказала, що її чоловік коли був хлопцем, зробив собі альбом такий з картинками різними. Я собі також роблю такий альбом: вирізаю різні картинки які мені подобаються, також мені треба твою фотку якусь. Ти ж мій друг вірний та близький, а друзі там також повинні бути.

- Дам якусь. А на самому альбомі буде напевно така велика саламандра намальована.

- Ольку, знайди собі дівку якусь і вже заспокійся з Саламандрою.

- А що, хочеш, я тобі знайду яка виглядає така ящірка?

- Звідки візьмеш?

- В бібліотеці є книжка така що там всі риби є і жаби, ящірки також. Я вирву сторінку з книжки, а ти собі виріжеш вже.

- Та ні, не роби того. Потім хтось альбом побачить і може здогадатись що викрали листка з книжки, ще розборки почнуться в школі.

- Воно так. Ховати альбом від усіх через ящірку якусь, також не вигідно. – Погодився Олег.

- Мені б журналів якихось гарних. Мені б таких де є групи музикальні, модно одягнуті такі моделі...

- Харитонича запитай, щось заграничне знайте тобі.

- Ой, він як знайде, хіба тобі таке підійде. Але ти правельно сказав: я вже забула за нього і тепер школа, потрібно знову в нього чогось набрати собі. В суботу піду до нього на точку.

- Може дійсно мені дівку завести якусь, - став мріяти в голос Олег, - ти мене не хочеш...

- Як це я тебе не хочу?

- Дружити зі мною не хочеш.

- А ми хіба не дружимо? Я навіть подруги не маю, не завела через тебе, тому що ти постійно поруч і я не хочу щоб з кимось час провадити. А якщо ти хочеш цілуватись, я тобі скажу так: ще встигнеш аж не захочеш. В хлопця вуса повинні бути для такого; так краще для нас дівчат.

- Ви, дівки, самі не знаєте що хочете. В мого тата є вуса, а мама постійно каже що їй не подобаються вони, сам не знаю чому; ніби нормальний він мужик з вусами.

- Йому підходять. Як такий українець і без вусів? Але про дружбу знову нашу: я хотіла і хочу далі з тобою дружити, так що якщо в тебе є якісь сумніви по поводу дружби, тоді скажи мені.

- Тоді дякую якщо так. Дружба в такому простому виді, також цінна дуже. А кохання вже так собі: як кому пощастить.

- Пощастить тобі Ольку, не переживай передчасно. Ось дивись як Людка: ходила з тим Толіком, предки його сватались, а бачиш як доля підвернулася десь в кінці Дунаю. В кожного своя доля і в тебе також. Тобі ще в армію, а коли прийдеш, мені вже буде двадцять, ти малої захочеш, іншої.

- Але дружити все одно будемо, навіть сім'ями колись. Думаю що Олька ти не забудеш. Я ж перший твій знайомий тут в місті нашому.

- Тоді давай дружити і не мати жодних секретів одне від одного; домовились?

- Згода. – Хлопець простягнув дівчині руку щоб затвердити домовленість.

Якийсь час, двоє підлітків ішли мовчки. Напевно думали про дружбу і яка воно відповідальна справа, бути вірним другом. Як говорить народне прислів'я, що друг пізнається в біді. Через кілька хвилин Іванка почала розмову, а вірніше монолог:

- Знаєш Ольку, в тебе є брат і тобі добре. Він ще малий, різниця між вами більша, але воно зараз так виглядає, а коли тобі буде скажімо тридцять шість, а йому тридцять, тоді ви будете як ровесники двоє. Тоді ви про все можете подумати разом, поділитись, допомогти. Він не буде завжди малим, стане дорослий, коли треба скажімо грошей позичити, щось порадити, просто десь посидіти разом. В мене немає ні сестри, ані брата; одна людина на землі... Знаєш як воно інколи самотньо, коли ти щось хочеш комусь розказати, щось купиш, чи якась подія коло тебе відбудеться, навіть випадково побачиш щось, хочеш розказати, а немає кому. Навіть люди які поруч, вони інколи показують що їм цікаво те що ти так захоплено розказуєш, але насправді їм воно зовсім не потрібне і чуже. Так що в моєму випадку мати вірного друга, це не просто так: для мене надзвичайно важливо хто в мене друг і який він.

- На мене можеш розраховувати влюбій ситуації. Правда я в армію піду, а ти тоді вийдеш за когось напевно. Може спочатку напишеш мені, а потім не будеш мати коли писати навіть.
- Думаю що буду писати, хіба воно так багато часу щоб листа написати?
- А твій чоловік запитає кому ти пишеш, він не захоче щоб якомусь ти писали листи в армію.
- А я скажу що ти мій брат. Звідки хто буде знати яка в кого родина і хто кому є хто?
- Він тоді порахує що ти старшою від мене на п'ять місяців і подумає як таке може бути: хіба його тато мав коханку і так вийшло.
- Не фантазуй такі дурниці Ольку: троєрідна сестра скажімо; хіба так не буває?
- Тоді тобі треба хлопця знайти, ще поки я піду в армію, хочу щоб мене знав також. Він вже і мій друг буде також і не треба щось брехати, що я твій брат.
- А що тобі таке неприємно може?
- Та що ти Анка: я б охоче помінявся щоб в мене така сестра була замість мого Віталіка малого.
- Віталіка не викидай «за борт», а я можу бути також: одне другому не зважає зовсім.
- Може так Анка. Ти все добре кажеш і знаєш більше мене, хоч ти дівка.
- Ольку, а ти не будеш злитись коли я вийду за другого?
- Не думаю. Хіба як тебе буде ображати, тоді я змушений вступитись за «сестру» буду.
- Молодець ти Марчук. – Іванка взяла за плече хлопця і потерла йому руку вище ліктя. – Знаєш, ще тоді, коли ми музику слухали і я впеше тебе побачила, я зрозуміла що ти нормальний пацан, дружити з тобою мені підходить. Як бачиш, я до тепер не маю подруги такої близької в школі. Може хтось думає що воно не нормально, коли дівчина з хлопцями дружить, але мені все одно хто і що про мене думає.
- Щоб потепліло, - Олег витянув руки над головою. – До діда в село поїдеш зі мною. Дід просив тебе колись, так що мусиш поїхати. Там який сад в діда, правда баба нераз свариться на мене, вона не любить чомусь мою маму і все каже на мене: «ох чисто Юлька, як вона мене нервує, а він як вікапаний в неї». А таким голосом пищить, що аж кіт вкікає з хати.
- Ти напевно їй якусь шкоду зробив.
- Чи раз лишень; постійно роблю, - хлопець весело засміявся. – А коли мамі вдома скажу, мама ніби мене сварить перед татом, а сама так сімється щоб тато не видів; любить мама як я бабу нервую.
- А ти похожим на маму твою. Тепер я тобі так само буду говорити коли мене будеш злити; скажу: чиста Юлька, як він мене нервує.
- Анка, а ти б хотіла так Дністром поплисти як Саламанра наша?
- Досить далеко. Десь на два-три дні може ще б рішилась, а тисячу кілометрів, воно не так просто.
- А я би хотів в армію десь на Камчатку, десь найдальше щоб видіти світи.
- Не наговорюй собі, а то справді кудись запровадять на білі ведмеді. Я коли листа напишу, він буде іди до тебе кілька місяців. А коли ще ти відпишеш, він прийде, тоді я тобі відповім, знаєш скільки часу пройде? Вийде так, що за два роки, ти лиш отримаєш шість листів від мене.
- Ага запровадять: мама вже каже що буде нашого «Дзержинського» просити, щоб десь тут я був. А він зробить, навіть щоб моєму дідові «носа втерти», ніби він такий діловий і всіх знає.
- А я думаю, що він знає багато кого. Дивись Людку завжди виручав, сама тьотя Женя мені говорила.
- Та вже як буде; нащо так далеко думати. Мені ще до армії чекати більше п'ять років...

ЧАСТИНА ДРУГА

ОПЕРАЦІЯ «ЕСКАДРОН»

1

Двадцять п'ятого березня, Іванці виповнилось тринадцять років. Про свій день народження, дівчина нікому не признавалась. Причина була в тому, що вона не хотіла щоб хтось питав її в школі, який подарунок прислали для неї батьки, так як багато однокласників вважали що батьки дівчини справді в Монголії по робочій командіровці. А коли хто випадково питав її про таку дату, Івнка завжди відказувала що вона народилась літом, так як в такий час літні канікули і ніхто не спостерігав за датою. Правда так як Олег Марчук був з серпня, він знав що його подружка старшою від нього на п'ять місяців, а тоді виходить що дівчина з березня. Але хлопцеві не було до того яка дата і коли народилась Анкальвів'янка.

Того ж року, така дата виходила на п'ятницю, Іванка була задоволеною що день був не вихідний і якимось вона могла забути яка дата в її житті. Коли була б неділя і дівчина знаходилась сама з собою, для неї такий час лиш зайвий раз нагадав би її становище і саме болюче було б те, що ніхто з батьків не привітав її з тринадцятиліттям і не обняв її ніжно до себе...

Але через два дні, наступила неділя, а саме двадцять сьомого березня, того ж вісімдесят восьмого року. День був похмурим, лиш інколи виблискувало сонце за хмар. Дівчина оділась і хотіла пройтись по місту. Їй було потрібно купити кілька журналів для свого альбому, якого вона вже почала клеїти, але вона знала що так як сьогодні вихідний день, тоді вона не купить те що її цікавить. Все ж таки Іванка

вирішила пройтись та прогулятись містом і побути сама з собою, та з своїми думками, відпочити від школи і від буденного життя, яке було кожен день одинаковим. Дівчина не знала і не могла знати того, що саме сьогодні, трапиться така подія, яка пермінить її життя в корені.

Іванка вийшовши з квартири, пішла на залізно-дорожній вокзал. Саме там була будка в якій продавались журнали та газети і дівчині здавалось що не зважаючи на те що сьогодні неділя, біля вокзалу будка «Союзпечать» відчиненою і працює. Прийшовши на місце, Іванка оглянула крізь склянні вікна все що знаходилось на продажі і нічого не знайшлося такого, щоб її зацікавило. Додому не хотілось іти, показалося веснянне сонце, яке ніжно, крізь березневе гостре повітря, торкалось своєю теплотою дівочих щок і вона вирішила походити по місту, просто так щоб вкоротити час до вечора.

Дівчина перейшла через привокзальну площу, і направила в праву сторону, думаючи зайти в Гастроном. Але наблизившись до нього, передумала, так як Іванка проходячи повз того ж самого місця, на якому вона сідала у Волгу Григорія Миколайовича, коли вперше приїхала сюди, думки дівчини перемкнулись на інше і вона ідучи стала роздумувати про своє життя, яке їй здавалось геть не простим і неправильним.

Проходячи в таких роздумах по вулиці Грюнвальдській, на якій нікого не було взагалі, дівчина побачила на другій стороні вулиці, просто на краю асфальту, щось чорне прямокутної форми. Іванка прискорила кроки і наблизившись, вона побачила чоловіче шкіряне портмане. Швидко перейшовши вулицю, вона оглянувшись чи кого немає поруч, направила до знахідки. На вулиці не було жодної душі, і підходяче ближче, дівчина побачила що на дорозі були сліди автомобіля від коліс, які заїхали в мокрий сніг. Так як тут не було автобусної чи тролейбусної зупинки, виходить що хтось сідаючи в автомобіль, загубив портмане. Піднявши його, Іванка немов нічого не відбувалось, пхнула знахідку в кишеню балонної куртки і пішла далі по вулиці. Їй хотілось заглянути чи там є гроші, але дівчина зрозуміла що потрібно відійти трошки далі від місця знахідки, щоб хто не побачив випадково з людей. Але переконавшись що все ж таки немає нікого, вона спокусилась розглянути портмане і що в ньому знаходиться. Обережно витягнувши, Іванка відкрила і побачила в перегородах кілька папірців. Також було п'ять карбованців але не однією банкнотою, а три карбованці, і два по одному. В другій перекладині лівої сторони, виднілась червона книжечка і дівчина подумала спочатку що напевно це партбилет, але обережно витягнувши книжечку, вона спершу побачила державний герб, а нижче напис російською мовою: «Водительское удостоверение», також нижче було написано латинськими буквами, мабуть те саме. Відчинивши обкладинку книжечки, Іванка побачила чорно-біле фото молодого хлопця. Зачинивши посвідчення водія, дівчина почала переглядати решта папіці які знаходились в портмане. Але нічого такого не знайшлося там цікавого і вона зповільнила хід майже до стоячого положення, знову взялась розглядати посвідчення. Іванка прочитала прізвище, також російською мовою, (так як усі документи саме так видавались органами: російською, або інколи двома мовами). Була написано: «Маковский Александр Зиновьевич». Внизу дата народження і місце де народився: «10.12.1967, г. Ивано-Франковск». Також де була графа яка вказувала місце проживання, було написано: «Ивано-Франковск». Виходить - стала думати дівчина - живе десь тут напевно, народився тут, але жаль що немає адресу детального де і на якій вулиці живе. Спочатку знайшовши портмане, Іванка зраділа що були гроші, але тепер, побачивши фото якогось водія, дівчина забула про них і підрахувала: якщо йому більш двадцяти років, напевно прийшов вже з армії, якщо там був. Зразу пригадалися слова Людки, яка говорила що потрібно закохуватись в такого, що вже повернувся з армії, тому що такі хлопці вже більш відповідальні.

Пройшовши до перехрестя вулиць Грюнвальдської і Гаркуші, Іванка знову витягнула посвідчення і стала вдивлятись в світлину незнайомого хлопця. Дівчина про себе тихо повторила: Олександр Маковський, після того сама посміхнулась і подумала: напевно мак любить, якщо таке прізвище. Також мимоволі їй пригадалось, коли вона вперше приїхала сюди, тьотя Женя прощаючись з нею, сказала що іде до знайомих взяти маку, щоб спекти чогось з маком для неї. Можливо якимось двома подіями перекликаються? – стала думати Іванка, - хоча смішно якимось, а коли б ще Людка почула, вона б сміялась щоб в таке вірити. Але ні: Людка ж про альбом розказувала і наклейки в ньому, які Володька збирав ще не знаючи її, хоча смішно все ж таки порівнювати те що відбулось в Саламандри, і сьогоднішню знахідку, а тим більше мак.

Швидко повернувшись на вулицю Коперника, Іванка зайшла в двір та позвонила дзвоником в двері Марчуків. Відчинив двері Олег, дівчина кивнула щоб вийшов на двір до неї. Той вхопив куртку, пхнув ноги в черевики і тут же вистрибнув з квартири.

- Що таке Анка?

- Ольку, дивись що я знайшла на вулиці. – Дівчина протянула портмане Олегові.

- Ух ти, а гроші є там?

- Гроші пусте Ольку, там є права і вони якогось хлопця такого менш-більш нічого так би мовити.

- Ану поглянемо на них, - Олег витянув, відчинив і поглянув, - ух ти, дві категорії має, блатний шофер виходить. Що думаєш робити з ними?

- Повернути потрібно.

- Познайомишся заодно з ним.

- Але проблема: немає адреси. – Іванка розвела руками.

- Тоді як знайти?

- Сама не знаю. Шоферів в місті багато.

- Цікаво на якій машині він їздить... А де ти знайшла ці права?

- На Грюнвальдській. Були сліди немов машина в сніг з'їхала край дороги. Дорога суха від сонця на обочині снігу трошки і так слід був ніби стояла машина і виїхала.

- А коліс двоє було чи одне? Знаєш як то великі машини мають два вкупі колеса задніх?

- Ні, один слід був. Напевно легкова якась техніка була.

- І що то робити, і що то робити... – Став про себе повторяти Олег.

- Може тата свого запитай як можна знайти водія?

- Та ні, ми самі якось. Тато забере в тебе, скаже що передасть комусь і так буде.

- Давай завтра в школі запитаю когось, може хтось підкаже як зробити, - вирішила Іванка.

- Добре. – Погодився хлопець.

Іванка пішла в квартиру, Олег також. Але через двадцять хвилин, Олег зайшов до Іванки поговорити:

- Знаєш що Анка, в мене є ідея.

- Яка ідея?

- Давай завтра після уроків, підемо на вокзал і запитаємо мента якогось як нам знайти того.

- А коли мінт забере в нас і скаже що сам знайде його?

- Не так зробимо: я підйду сам, скажу що одна дівчина з мого класу знайшла і хоче повернути права і гроші тому хто загубив. Коли він скаже щоб я йому дав, я скажу що зараз не маю коло себе.

- А коли скаже, що б ти сів з ним в його «ментовоза» і поїдете до мене?

- Скажу, що тебе знаю по школі, а квартиру не пам'ятаю. А вже як буде такий що вчепеться мене щоб на другий день приніс йому: прізвище моє візьме і так далі, тоді прийдеться повернути йому. Що думаєш про таке?

- Не думаю щоб вже школу приїхав за чуже посвідчення. А коли прізвище запитає, скажи що ти Маковський, нехай шукає тебе потім, - Іванка засміялась.

- Згода. Завтра на вокзал підемо; ти будеш з сторони спостерігати, а я сам підйду. Там менти постійно є коло вокзалу.

- Домовились. – Іванка мізинцем зробила гачок і взяла Олега так само за мізинець, це так в них повелося, коли на чомусь погодилися двоє.

Наступного дня, в понеділок, після уроків Олег швидко поїв та вийшов на двір чекати сусідку. Іванка також напилась чогось, так як в школі вона пообідала і не була голодною. Двоє вийшли на вулицю та пішли на вокзал. Прийшовши на привокзальну площу, стали розглядати щоб побачити міліціонера, але як на збитки нікого не було з міліції поруч.

- Що, йдемо на самий вокзал? – Запропонував Олег.

- Ні, там є мент само собою, але він дежурний по вокзалі і скаже щоб принести посвідчення і віддати туди де дають інформацію людям. Коли хто що знаходить і хоче повернути, він туди приносить.

- Треба подумати Анка...

Через короткий час, під'їхав тролейбус, з нього вийшов міліціонер і Олег вже хотів переходити площу щоб його наздогнати, але в той самий час, на швидкості зупинилось міліцейське Жигулі біля продавщиці пиріжків. З пасажирської сторони вийшов молодий сержант і підійшов купити пиріжки. За кермом сидів також міліціонер і чекав на товариша. Двигун машини працював.

- Ольку, давай до нього, вони в автоінспекції працюють, з шоферами справу мають, - швидко виговорила Іванка. Олег справді підбіг до сержанта, а Іванка відійшла в сторону ніби не знає Олега, щоб спостерігати як все відбудеться.

- Товариш міліціонер, - швидко виговорив Олег, - добрий день!

- О, здоров, - відчиняючи дверцята, відповів сержант з чорними вусами.

- Я хотів. – Олег мимоволі оглянувся, щоб подивитись чи Іванка встигнула відійти в сторону.

- Та на бери, мені не жалко. – Міліціонер протягнув два пиріжки хлопцеві.

- Я не хочу їсти, я хотів щось сказати. – Олег розгубився від несподіванки.

- А я думав що не маєш копійок і пиріжки запахнули гарячі.

- Ні, я хотів сказати щось вам.

- Давай кажи. – Сержант пхнув цілого пиріжка в рот і став жувати.

- Я хотів вас просити допомогти нам; хтось загубив права.

- Що, ти загубився від когось? – Сержант не почув хлопця виразно, так як проїхав автобус і гучно гудів двигуном.

- Я ні, я тут живу недалеко. Я хотів вас запитати що можна зробити: моя однокласниця знайшла права на вулиці, там є прізвище та ім'я, а адресу нема. Вона питала мене, як повернути ті права тому хто загубив?

- О, права знайшла твоя однокласниця і не знає як віддати?

- Так. Не знає де живе той шофер, що його права.

Сержант заглянув в кабінку до товариша:

- Андрію, чуєш яка справа. Що порадити можна?

Другий міліціонер заглушив двигун, вийшов з автомобіля, поправив пояс і став уважно слухати в чому справа, а сам виглядав досить поважним, порівняно з першим, який увесь час наминав пиріжки.

- А в кого посвідчення? – Звернувся він до сержанта.

- Тут немає його, - став пояснювати Олег. – Просто моя однокласниця питалась мене як поступити в такому разі. Розумієте: вона хоче повернути їх власникові.

- Молодці піонери. Бачу добре вчать вас в школі, якщо так ви вирішили поступити. Ну що ж: ти звернувся куди потрібно, саме міліція є для цього. Потрібно знати чи посвідчення видала в нашій області, звідки водій, де він приписаним.

- Він з міста, тут живе, просто вулиця не написана яка.

- А прізвище того що загубив, однокласниця не сказала випадково тобі?

- Знаю: Маковський Олександр, з шістдесят сьомого року. Дві категорії відкрито в правах.

- О! – повним ротом закричав сержант. – Може родич Макові нашому.

- Ти про кого?

- Ну, Маковський Іван, той що на Московській у відділі робить.

- Щось знайоме, - став пригадувати міліціонер.

- Та той що його старий ескаватора втопив був. Пригадуєш як розказував на забаві в Василовича?

- А, вже знаю. Так, як ім'я того що його посвідчення? – звернувся міліціонер до Олега.

- Олександр Маковський.

- Іванів брат, з армії прийшов недавно здається. Саня звати.

- Точно, Олександр, значить Саня.

- А де ті права зараз? – Звернувся сержант до Олега.

- Я тут не маю. Кажу що однокласниця має вдома.

- Тоді нехай завтра принесе тут.

- Ні, - заперечив старший міліціонер. – Я запишу номер школи, прізвище тієї дівчини, все як повинно бути коли така справа.

- Нащо? – Олег глянув перелякано на міліціонера, який вже витягнув блокнот з нагрудної кишені міліцейської куртки.

- Як нащо? Подзвоню в школу, ученицю на лінійці похвалить директор, нехай другі вчаться як повинно бути. Зараз твої ровесники крадуть більше чим шукають як повернути. Так буде приклад для других. Давай говори дані.

- Так. – Олег посміхнувся від такої пропозиції. – Прізвище: Аташек Іванна, шостий «б».

- На запиши сам, - запропонував міліціонер, - в мене пальці холодні, ручку тримати тяжко. Номер школи і адрес школи, телефон я знайду і завтра зателефоную сам.

- Почекай, зараз по рації Мака запитаю якщо знайду. – Сержант заліз в Жигулі і став викликати по рації.

- Я дам вам телефон тієї дівчини, а ви коли знайдете того хлопця, скажіть щоб сам зв'язався з нею. – Олег висказав те що вже собі був склав в голові.

- Запиши там в долині. – Міліціонер вказав пальцем на блокнот.

Олег все виразно записав і повернув ручку з блокнотом міліціонерові. Коли той все прочитав, промовив немов сам собі:

- Таке прізвище приємне в школярки.

- Вона також приємна, - Олег посміхнувся і відчув гордість від того, що знає таку дівчину.

- Тоді напевно після школи потрібно йому дзвонити? Скажи тій приємній, як ти кажеш, дівчині, щоб вдома була, або нехай батькам залише посвідчення, щоб вони повернули якщо вона кудись піде. Думаю що завтра він задзвонить, якщо справді той, про кого ми думаємо, загубив його.

- Добре. Вона буде чекати.

- Певно що так, – підкинув сержант. – Нехай поцілує школярку за таку великодушність. Пачку цукерків повинен купити.

- Добре. Я побіг. – Олег пустився іти.

- Благодарим за бдительность! А твоє прізвище як? В школі і тебе повинні похвалити.

- Не треба, - хлопець махнув рукою.

- А що не будуть пацани вважати? Скажуть, на ментів робить?

- Ні, в мене товариші правельні.

- Тоді давай, перекажи все тій дівчині як ми домовились! - сідаючи в Жигулі, гукнув міліціонер-водій.

- Прекажу! – Олег від радості побіг в другу сторону, а Іванка стала дивитись, коли вже той нарешті зупиниться.

В школі, вже перед п'ятим уроком, керівник класу сказав щоб Іванка зайшла до директора школи. Іванка вже сама додумалась чому саме її викликає директорша. Однокласники не зрозуміли чому та такою веселою ідучи в кабінет директора, а не навпаки.

Зайшовши в кабінет, директорка Світлана Василівна, стояла дивлячись на висячий календар.

- Добрий день. – Привіталась учениця.

- Добрий. – Знаєш чому тебе викликала?

- Догадуюсь.

- Добре що догадалась, а я так перелякалась: телефонють з відділу міліції, лиш почула твоє прізвище, все думаю: десь попалась на торгівлі своїй, а може і чого гіршого натворила, я просто завмерла. Але слухаю що навпаки виходить: ти в нас примірна учениця і за тебе не соромно нам.

- Спасибі за довіру. – Скромно відказала Іванка.

- Одним словом, щоб ти була в школі обов'язково в п'ятницю двадцять другого квітня. В нас вже лінійка не запланованою до того часу, а в той день ми в піонери приймаємо треті класи. Саме доречно буде показати молодшим твій приклад. Також ми маємо ще два учні, які ходили провідати ветерана війни, вони люблять медалі і ордена розглядати, а дідусь нам цілий лист написав про них, такий був радий. Так що дивись щоб ти галстук наділа в той день, а то я ще не бачила галстука в тебе на шії ніколи. Якщо не маєш, чи загубила, тоді купи новий в галантарей любій.

- Добре, я так зроблю.

- Тоді можеш іти.

- До побачення, - з посмішкою відказала учениця.

- До побачення. – Василівна знову підійшла до календаря і щось стала рахувати.

На кінець закінчилась школа, Олег вже чекав на Іванку біля сходів. Двоє пішли по вулиці як перед тим, лиш в Олега був ще більш піднесений настрій як в Іванки.

Пришовши додому, домовились що коли зателефонує Олександр Маковський, не надавати йому домашню адресу, а піти на Грюнвальдську, на те саме місце де він загубив своє портмане і там з ним зустрінутись. Іванка пояснила що не хоче щоб щось побачив дядя Гріша і після того розпитував, (хоча він не дуже цікавився тим), чим його квартирантка займається у вільний час. Але до цього часу вона не давала поводу щоб його щось зацікавило зі сторони, а тепер дівчина не знала як саме поведеться Григорій Миколайович.

Увесь час, дівчина одягалась і знову переодягалась наново. Вже по кілька разів натягувала светра і знову мінjala на кофту. З шатанми вже було вирішино: вона одягнула білі штани з плащовки які були модними і називали їх «банани».

Коло п'ятої години, повернувся Миколайович, він кудись ходив. Іванка вирішила йому признатись про знахідку, а також сказати що їй потрібно буде відлучитись на годину щоб повернути посвідчення і портмане. Також щоб він знав, що вона не буде самою, з нею піде Олег. Дядя Гріша лиш похитав головою та сказав щоб дівчина одялась тепліше, тому на дворі, дощ переходить в сніжницю. Правда вона не призналась що власник пропажі молодий хлопець, також не сказала що він не під'їде під самий будинок.

Але телефон мовчав і через якийсь час дівчина зрозуміла що щось не те відбувається: можливо власник не той про кого подумали міліціонери, або він самий, але по якісь причині йому не передали інформацію. Також може бути, що просто він не може сьогодні, хоча повинен був вийти на зв'язок, адже йому найбільш потрібно щоб посвідчення повернути. Тут Іванка подумала: якщо його брат працює в міліції, можливо він зробить без проблем нове посвідчення і махне рукою на своє портмане.

Вже була без десяти хвилин шоста година вечора, дівчина стала складати свій одяг в шкаф і думала про себе яка вона не везуча особа, все в неї якось так складно і не щастить їй ні в чому в житті. Але раптово почувся дзвоник в двері, спочатку довгий, а після два коротких звуки. Іванка знала що так дзвонить Олег, таке було в них гасло. Напевно також вже замучився чекати – подумала дівчина – вона неохотно пішла до дверей квартири. Відчинивши двері, побачила справді Олега. Хлопець без попередження шепотом швидко виговорив:

- Анка, він тут.

- Хто він?

- Саша той. Пішли скоро, він чекає тебе.

- Де він чекає? Звідки адресу взяв нашу? Я чекала що він дзвонити буде мені.

- Зі школи дали адрес. Напевно переплутали ті менти номери твої і школи. Він в школу дзвонив, а там знають про ту справу. Добре що я на дворі був, а так був би прийшов сам сюди до тебе.

- Давай я одінусь скоро і візьму його пропажу. – Іванка побігла швидко натягувати білого светра.

- Чуєш Анка, - Олег пройшов за дівчиною і говорив з коридору, - з ним в машині якась дівка є.

- Хто є?

- Якась дівка, але мала якась ніби. Я не видів добре; темно на дворі.

- Я так і знала, - Іванка нервно розвела руками, - такий щоб сам і ще вечором.

- Ходи вже, треба віддати права йому; чекає.

Двоє вийшли на двір, але хлопця, там де сподівався його побачити Олег, не було. Олег став дивитись по сторонах і вийшов на вулицю. Іванка пішла за ним. На лівій стороні, стояв мікроавтобус УАЗ, якого

називали по-народному «буханка». Автомобіль був пісочного кольору, а між вікнами, де була глуха площа кузова, сірою фарбою намальованими дві театральні маски. Іванка підняла голову, поправила своє коротке волосся, на яке падав дощ, який вже став переходити в сніжницю і пішла вслід за Олегом. Коли вони підійшли до дверей водія, скло вікна опустилось і сидівший за кермом промовив:

- В середину заходять, холодно і мокро на дворі.

- Давай йдемо. – Олег промовив до Іванки та подався назад і тим самим наступив на ногу дівчині.

- Ольку, - швидко розгубившись прошептала Іванка, - дивись під ноги трохи.

- Ой, вибач, - Олег швидко обійшов зпереду автомобіль. На ходу, двоє побачили що хтось сидить на передньому місці для пасажирів, хоча скло було мокрим, але так як світила лампочка на стовпі, було видно що хтось там знаходиться.

Відчинивши бокові двері, які були за передніми пасажирськими дверцятами, Олег хотів пропустити наперед себе дівчину в мікроавтобус, але Іванка штовхнула щоб він заліз першим. Дівчина зрозуміла що якщо вона зайде першою, вона уступаючи місце Олегові, опиниться заді водія не зможе його бачити навіть з сторони. Так все відбулось: Олег нирнув в мікроавтобус, а Іванка за ним. Правда вони сподівались що буде сидіння як звичайно на ширину салону, а виявилось що було два розділені місця і одно спинкою до спинки водія, а друге біля дверей, спинкою до пасажирського сидла. Поміж кабіною і салоном була перегородка, і Олег сів заді водія, а Іванка заді пасажирки, вони сіли так що їхні коліна були одне проти одного, і Олег бачив з сторони ліву щок пасажирки, а Іванка праву щок водія.

- Добрий вечір. – Привіталась Іванка першою.

- Привіт, - відказав хлопець, про якого вже знали що його звати Олександр, або просто Саша, як в загальному усіх так звать з таким ім'ям.

- Анка, а ти взяла його права? – Несподівано запитав Олег.

- А чому ми тут? – Дівчина потерла від холоду руки.

- А хто знайшов мої документи і де, мені цікаво знати? – Запитав водій.

- Я знайшла на Грюнвальдській вулиці. Просто лежали край дороги.

- Все правильно, я дивився до колеса, мені щось стукало, а я подумав що щось з колесом заднім. Дивлюсь ніби все нормально, нахилився під машину поглянути і тоді напевно з кишені нагрудної вислизнув мій бумажник.

- А що було з машиною? – Поцікавився Олег.

- Не знаю. Думаю що просто намерзло льоду десь і такий звук був.

Іванка витянула портмане і протягнула водію.

- Впізнавай, може воно не твоє? – Жартуючи промовила дівчина, спілкуючись по-юначому зразу на «ти».

- Моє воно, - хлопець взяв та став дивитись на дівчину. В машині не було досить світла, лиш від переднього вікна, було видно личко Іванки.

- Ірка, - Саша звернувся до дівчини, якій на вид було може десять років і вона сиділа спереду. На голові мала шапку з червоним великим кутасом. – А ти де поділа пачку ту що я тобі дав тримати?

- Ти хотів мені дати, але десь поклав її сам.

- Ти що може сіла на пачку з цукерками?

- Нема тут. - Стало спрощуватись дівчисько.

- Ой, щось тут стоїть, - завертівся Олег, відчувши що щось поміж спинкою і його боком стоїть.

- Там коробка з конфетами шоколадними мала бути.

Олег знайшов коробку та подав водію.

- Не мені, а для неї я привіз. – Саша кивнув на Іванку.

- Для мене скільки цукерів шоколадних? – Іванка вказала на себе рукою

- Якось треба віддячитись. Якщо б мені нові права робити, знаєш скільки мороки.

- Там ще гроші є в середині. – Вказала Іванка.

- Гроші пусте, головне що посвідчення знайшлось, – сказав Саша - а ви школярі спішете дуже?

- Ми, ні, не спішимо. – Олег відповів за двох.

- Тоді може поїхали зі мною на сорок хвилин, може п'ядесят.

- Куди? – Запитала дівчина.

- В Тисменицю. Я маю щось відвезти і передати по роботі і зразу приїдемо назад сюди. Що поїхали?

- Давай, - Іванка махнула рукою, а Олег лиш посміхнувся.

Поки виїхали на головнішу вулицю, Іванка відчинила коробку з цукерками і стала усім пропонувати. Першим разом звернулась до дівчини, яка сиділа на передньому сидлі.

- Пригощайся, як я почула тебе Іринка звати.

- Сестра моя молодша, від коли з армії прийшов, постійно зі мною де лишень може. Скучала за мною дуже. – Саша правою рукою погладив сестру по лівій лопатці. – Я до вас зібрався, а вона в кабінку і вже мене чекає. Не виженеш в таку погоду з машини.

- А мене звати Олег, або Олько, так мене кличе по-львівському Анка. А її Анка звати, так коротше казати. Ми разом в школу одну ходимо і по-сусідське живемо тут.

- Лиш в школу ходите чи дружити двоє? – Запитав Саша.

- Ні, ми не так щоб, ми просто друзі такі, Анка ніби сестра мені також, ну в смислі як ця Ірка в тебе.

- О, вона сестра твоя?

- Не слухай його, - вмішалась Іванка в розмову, боячись щоб Олег чого не наговорив про її біографію, так як він вже проговорився, що його назвала вона «по-львівському».

Розмову перервав патруль ДАИ, які стояли на вулиці Радянській, за мостом, який через залізну дорогу.

- Можуть зупиняти, документи в порядку зараз, - промовив водій УАЗа.

- А мій тато також шофер, Камазом їздить. Може знаєш колону ПРВБ?

- Як не знаю? Хто не знає про ПРВБ; усі знають. Навіть знайомі там шоферують.

- А в тебе машина також службова, - продовжував Олег. – Ти якогось начальника возиш на ній?

- Вона від театру. Драмтеатр Франка цей новий, там моя мамаша працює і мене вже коло себе тримає. Я костюмерку обслуговою, гримьорку і всякі послуги театральні.

- А, тому в тебе маски дві намальовані на машині. – Похитав головою Олег.

В таких загальних бесідах, усі четверо приїхали в Тисменицю. Саша зупинився на вулиці біля якогось будинку, взяв якогось пакета з машини і пішов через вулицю в хату. Іванка відхилила Олега в сторону щоб через вікно побачити якого хлопець зросту і яка в нього походка. А тим часом Олег вирішив випитати його сестру, більш про особисті питання.

- Ірка, а цей брат твій, він тут до дівки своєї приїхав?

- Ні, він привіз сукню яку мама шила для когось тут. Мама шиє в театрі костюми всякі: може для мушкетерів, або для королеви якоїсь давньої, пошити.

- О, так гарно, - став захоплюватись Олег, вірніше показувати перед дівчиною що йому цікаво.

- Бери ще цукерки Ірка, - знову запропонувала Іванка.

- Я вже з'їла два.

- Ще бери, маємо з'їсти поки вечір, ранко не можна буде.

- А чому так? – дівчина не розуміючи, здивовано поглянула на Іванку.

- Хіба не бачиш що називаються вони «Вечір»? Виходить лишень вечором можна їсти їх.

Усі троє розсміялись.

Але через короткий час, Іванка почула про таке, що їй вже сміятись не хотілось не лишень того вечора, а наступних кілька днів. Настрій в бідної дівчини з'їхав просто на нуль, а трапилось це просто мимоходом, чого ніхто не зміг запідозрити, крім самої Іванки.

- А хто у вас робить на ескаваторі? – Запитав Олег сестру Саші.

- Тато наш; тато ескаваторщик.

- А правда що він був втопив раз свій ескаватор? – Олег пригадав як щось подібне говорили між собою міліціонери, а так як хлопець не дуже розбирав правильність запитань при першій зустрічі, з тим що лешень годину тому встиг познайомитись, питав і говорив що збрело йому в голову. В його віці воно зовсім не дивно, навіть зі строни коли почути.

- Було таке. Святукували день народження якогось бригадира, напились і таке було там.

- А брат твій, він за кермом, надіюсь що такого не дозволяє собі.

- Коли б мама щось зачула від нього, була б його нещасна година. В мене старший брат в міліції працює і мама в нас тримає їх під контролем. Сашка лиш з армії прийшов, а вже його бувший друг приліз до нас, мама так прочесала Сашку, що вже не виділа більше того в нашій хаті.

- А що він такий поганий, той друг? – Поцікавився Олег.

- Поки наш Сашка в армії був, той в тюрмі сидів за крадіжку. А мама не любить таких дуже. Вона в нас працює багато і хоче щоб з нас були люди, а не якісь ідіоти.

Почувши про в'язницю і яке відношення в домі того ж самого Саші до подібних осіб, на Іванку немов впала плахта безнадії, вона мовчала вже всю дорогу додому, повертаючись з Тисмениці.

Олег не запідозрював нічого, він продовжував розмову про автомобілі, а водій відповідав на його запитання, Олег порахував що Іванка ще відчуває себе зв'язано перед новим хлопцем і тому говорив щоб усі не мовчали дорогою. А коли повернулись на вулицю Коперника, хлопець ще раз подякував що йому перевірили пропажу і дівчина першою вийшла з автомобіля...

4

Ранком в середу, тридцятого березня, день видався дуже гарним як для такої пори року. Вийшовши на двір, Іванка побачила що Олег вже чекав на неї щоб разом іти в школу. В дівчини настрою взагалі не було щоб щось говорити, тим більше жартувати з Марчуком.

- Анка, ти чому така пожованою, що влюбила тебе в того театральника?

- Ольку, мовчи краще, а ні: получиш від мене зараз.

- А що так паршиво на душі в тебе?

- Гірше не буває напевно... – Дівчина глибоко зітхнула і поглянула в весняне небо.

- Слухай Анка: а давай пропустимо школу зараз. Підемо на Стометровку, там таке перожене смачне в «Прикарпатському короваї», заїдемо в «Магазин знання», може якісь книжки цікаві є нові. В «Букініст» підемо також. Може мені своє горе розкажеш...

- А давай Ольку, ти правельно рішив. – Іванка погодилась з пропозицією Марчука. – А сумки куди подінемо?

- Зараз зайду до діда мого однокласника, я вже був в нього: скажу що нас кудись посилають в книгарню чи бібліотеку, він старий не зрозуміє в чому справа. А після того зайду і заберу сумку і твій дипломат.

- Давай, так зробимо.

Через три хвилини, Олег вийшов з під'їзду і кивнув головою, що все в порядку. Двоє пішли вулицею повз своєї школи і вийшли на центральну вулицю. Прийшовши на початок де починалась вулиця Чапаса, Іванка з Олегом сіли на лавочку біля ялинок. Олег хотів щоб скласти план куди податись і чого поїсти, а вийшло зовсім по-іншому, почалась довго серйозна розмова.

- Анка, ти хочеш чогось перекусити?

- Нічого не хочеться... – Сумно відказала дівчина.

- Так діло не піде: давай признавайся мені, ми ж друзі здається і домовились щоб секретів не мати одне від одного. Якщо ти мені не розкажеш, тоді, тоді я вже не знаю, чи ти мені подруга навіть. Ти скажи чи ти думаєш про нього і чи твій плакакальний вид, має відношення до того що було вчора, чи щось таке відбулось що я не знаю?

- Ольку, - Іванка глибоко зітхнула, - ти сам почув вчора з якої він сім'ї. Якщо я навіть йому стану подобатись, ми станемо дружити і в один день він визнає де моя мама знаходиться, як ти думаєш що тоді буде? А якщо він мене познайомить з своїми батьками, як таке взагалі можливе?

- Ти, а твоя мама, велика різниця.

- Ольку, це ти так думаєш. Люди дивляться на такі речі всесторонньо, а не так собі. Ти чув як та Ірка про їхню маму відзивалась? Коротше: я думаю що мені з ним не по дорозі. Нічого спільного поміж нас не буде ніколи. Просто потрібно забути все і кінець.

- А він як тобі, ну я про те чи подобається?

- Що з того? Якщо навіть подобається, мені нічого не вийде з ним.

- Почекай, ще нічого не почала, а вже здаєшся. Ти тримайся, сама кажеш що Людка тебе вчила тримати собі ціну.

- Добре було їй тримати собі; в мене інше.

- Ой, в неї інше: може тебе хтось так по мордочці як її тоді в Чернецьких перед усіма? Ти ж сама мені розказувала як там було. Як ти б себе відчувала на такому місці, коли б тобі так перед усіма по мордасику?

- Також правда: тоді мордочка потерпіла в Саламандри.

- Все буде люкс Анка, - став підбадьорувати подругу хлопець.

- Не знаю Ольку: не щастить мені в житті і все...

- А він так приглядався до тебе, ти відкривала пачку з цукерками, а він так розглядав твоє личко, думав напевно: ох симпатулька мала.

- Ольку, - Іванка посміхнулася впеше від вчора, - звідки ти знаєш що він думав?

- Давай так: якщо він вийде на зв'язок з нами, тоді лишень задля тебе. Нащо я йому здався, сама подумай.

- А може Ірка мала тебе собі приглянула?

- Ой, не починай. Куди їй за таке думати, вже напевно мамі розказала про нас, а особливо про тебе.

- Не фантазуй Ольку. Я бачу що права твоя бабуся, яка говорить: «ох та Юлька, як вона мене нервує, а він в неї пішов».

- Не «пішов», а «вікапаний». – Почав сміятись хлопець сам з себе.

- Добре якщо так: як він вийде на зв'язок з нами? Що думаєш приїде на своїй «буханці» і буде чекати під будинком в нас?

- Не переживай: захоче, знайде багато способів. А про те звідки ти походиш так не думай, я скажу що дядя Гріша твій дід по мамі, хто там розбере хто кому хто? А Миколайович в нас доцент, вчений, виходить що ти з родини інтелігентів, хоча чому: все правда, твої батьки були інтелігенти таки натуральні.

- Не знаю Ольку; не знаю...

- Тоді скажи те що знаєш.

- Ти про що?

- Подобається?

- А ти думаєш що просто так себе замучила? Ти хлопець, вам простіше з тим.

- Нічого, я завжди тобі буду помагати Анка, я така людина що коли сказав, так буду робити.

- Я знаю, ти молодець Ольку. Я давно це побачила, який ти справжній друг і товариш.

- Я коли того Маковського увиджу ще раз, скажу що ти з самого Львова, а там театр не такий як наш тут, скажу що ти жила в центрі міста.

- Ще не забудь, що ледь в інтернаті неповнолітніх не опинилась, - і згіркою іронією, посміхнулася, скривджена життям, молоденька дівчина.

- О, я скажу що ти чешка, що може неправда? Там у вас в Львові багато поляків, жидів, москалів, а в нас хтось з другого народу, а говорить так як ми, це просто чудо!

- А коли він просто взяв своє посвідчення, а ми з'їли його цукерки, і все на тому? Ти тут розмірився що йому казати, а він може навіть не думає про вчорашню зустріч взагалі.

- Зате знаємо де його шукати: прізвище знаємо, також де драмтеатр знаємо.

- Просто зайдеш і зразу запитаєш де його мама може: скажіть буль ласка Маковська тут працює?

- Та я за тебе Анка до самої Ліхачової піду навіть.

- Хто така?

- Обком партії! Мама казала як впала якась комісія в них на завод, то тої Ліхачової, так бояться як старі миші kota молодого. А як тобі треба буде, я таки зараз в обком.

- Не сміши Ольку, мені не до сміху зараз.

- Анка, та життя в тебе лиш починається, що ти так подалась. Хто подивиться на тебе, ніхто не скаже що ти зі Львова, а тим більше чешка. Я сам напишу до Саламандри, щоб приїхала і все тут впорядкувала.

- Що вона «впорядкує» по-твоєму?

- Поженить вас, забудеш своє Аташек, будеш Маковська Іванна. Правда не знаю як ти по-батькові. Тата як твого звати?

- Богдан.

- Тоді Іванна Богданівна Маковська.

- Ольку, пішли чогось солодкого купимо. – Вставши з лавки, запропонувала Іванка.
- Якщо з маком, тоді підемо.
- Нехай буде: купимо чогось з маком.

5

Через день, тобто в п'ятницю, в столові, до Іванки підійшла дівчина з паралейного класу, тобто з того самого шостого «а», в якому навчався Марчук Олег.

- Привіт. - Привіталась учениця з Іванкою.
- Привіт, - Іванка оглянулась хто її турбує.
- Тебе звати Анка здається мені?
- А якщо так, що тоді?
- Жувачки маєш для мене?
- Маю. - Іванка подумала що та хоче купити.
- Тоді ти мені дай. – Учениця протягнула руку.
- Я це «ти мені дай»? В тебе що горошей немає навіть на жувачки?
- В мене є щось друге, і воно більш треба тобі як гроші.
- Наприклад?
- Чому тебе в школі не було в середу?
- А тобі для чого знати?
- Мені не потрібно, тоді чому мене питають за тебе?
- Хто питає? – Іванка не зрозуміла зовсім що тій потрібно від неї.
- Жувачку даш, скажу хто.
- А, сьогодні «першого квітня – брехня всесвітня». – Іванка розсміялась, подумавши що розкусила намір учениці з паралейного класу.
- Може брехня і всесвітня, але в середу не було ще «першого» і за тобою питав один хлопець під школою.
- Хто і як виглядав він? – Іванка повернулась навколо, чи хто не слухає їхньої розмови.
- Жувачка де?
- На візьми дві упаковки, лиш говори вже не кінець. – Іванка витягнула з нагрудної кишеньки жувальні гуми і дала дівчині.
- Я вийшла з Алькою, з подругою, з дверей школи, а він стояв біля машини і чекав. Покликав, запитав чи шостий «б», вже пішов додому. Я сказала що зараз будуть іти, він подякував і став чекати. А вчора дівки кажуть що тебе не було в середу в школі взагалі.
- На якій машині був?
- Лада, такого світло-коричневого кольору. Така модель як наш матиматик має.
- Хлопець який на вигляд?
- Гарний такий, довше волосся, одітий так стильно, біла сорочка.
- А звідки він мене знає?
- Ой, я що таке питала його? А що може ти не знаєш його?
- Розберусь сама; не одного лишень знаю. – Іванка направились іти.
- Що продаш може?
- Жувачки хочеш купити більше?
- Та ні, питаю чи його продаш, бачу не дуже тобі він цікавий.
- Іди вже, ще одна мені; грошей немає на жувачики, а кого надумала купити, - Іванка посміхнулась.
- Анка! Якщо передумаєш, я в черзі за тобою перша.
- Не продається! – Іванка покрутилась на одній нозі і задоволено пішла по коридору.

На уроці географії, дівчині вже не сиділось. Звідки він взяв з якого вона класу? А може не він був коли на Ладі? Але яка є підстава вважати що в нього немає Ладі? Він же не заперечував такого. Мало знаю про нього, взагалі нічого майже. Може яка помилка, але Анки немає в класі другої, тим більше в її класі. Напевно Олько щось сказав, але коли: в середу був з нею в місті, бродили разом, вчора нічого не натякав навіть про таке... Та ні: Олько признається, якщо б щось подібне відбувалось. А як сьогодні він приїде? – Іванка поглянула на свою форму чи не пом'ятою і на фартушок, поправила на собі рукава і стала далі думати: не добре що в школі приїздить, дівки чіплятися будуть його, хоча коли побачуть, також будуть їй заздрити, також є шанс себе показати перед ровесниками. Додому також не важно: дядя Гріша почне щось спостерігати, а коли ще Камбала побачить, питатись почне. Як тоді бути? А може не приїде більше? Але нехай приїжджає, розглянути потрібно ближче його і вдень. Усі хто знають, скажуть мала ще для такого, які хлопці? Школу потрібно закінчити, а школи ще чотири роки впереді. В нього волосся довге, модний такий, а в мене навпаки коротке, але нічого: в мене своя мода, нехай привикає - думає дівчина.

Вчителька географії, стала диктувати, щоб учні записали довжину і широту якогось острова, в Карибському басейні, а Іванка стала писати на задній сторінці зошита дві букви: «М» і «С». Потім стала обмальовувати їх пелюстками квітів та листочками, а так малювати сердечка, поки не пролунав дзвоник що урок закінчено.

На перерві, Іванка пішла знайти Олега. Він побачивши її, направився іти до дівчини, але тут його однокласник, хотів висміяти, що він постійно з Анкою, по дорозі Олег запустив йому доброго штовхана, той вивернувся з під кулака і щось покривився Марчукові.

- Ольку, - почала без прологу Іванка, - він вчора був в школу приїхав, чекав мене тут.

- Звідки знаєш?

- Танька, з твого класу сказала мені.

- Котра? Жирафа?

- Вона. Говорить що покликав її з подругою і питав про мене. Звідки він знає в якому я класі, ти сказав йому може?

- Нічого не говорив. Ти ж була вже вийшла з машини, коли ми приїхали з Тимениці і він ще сказав на прощання мені, що коли треба нас повозити на машині, в любий час і в любую погоду. Більш ми не говорили і не видів я його.

- Ольку, я не знаю як бути: якщо він ще появиться, що мені йому сказати про себе?

- А хочеш я розкажу все як воно є? Нехай рішає сам: чи сюди чи туди з тобою?

- Хочу побачити його зблизька і не в темноті як тоді ввечером. Розглянути потрібно його мені.

- А ти справишся з таким?

- Не розумію?

- Я хотів сказати, чи ти не застидаєшся, як його побачиш?

- Не знаю. Але хочу побачити.

- Дуже хочеш? – Олег весело посміхнувся.

- Хочу, що просто не можу, - призналась дівчина.

- Які ви дівки буваєте: хоче аж не може, - повторив Олег.

- Ольку, так що думай, давай в мене англійська мова зараз; я побігла.

- Не переживай Анка; зробимо щось!

Після школи, дівчину чекав ще один приємний сюрприз: прийшла бандеролька з Ізмаїла від Людмили для Іванки. Коли Іванка відчинила, там була літня футболка, кілька журналів закордонних, а також дві шоколадки. Людмила вислала свій подарунок на день народження Іванки, але бандеролька затрималась на тиждень.

Дівчина оділа нову футболку, на якій було зображено немов кубики неправильної форми, вони були наперкіс намальовані з однієї сторони виразніше, а в другому кінці немов затерті, виглядало досить модно і в закордонному стилі. Іванка стала біля люстра і почала сама себе розглядати досить конкретно. Вона водила очима, робила посмішки, приглядалась коли в неї губи накреслише виглядають, також закладала руки за голову, та вигинала спину, дивлячись на юні груди. Все це робилося для того, щоб знати як розпалити пожадливість в того, кого вона надіялась побачити знову, правда не знала коли і в якому місці, відбудеться їхня зустріч.

Наступний день, тобто другого квітня, для Іванки день був надзвичайний і особливий, це був день такий що його вона запам'ятає на все життя. Хоча в суботу ранком, нічого не передбачувалось цікавого чи надзвичайного, насправді відбулось все досить несподівано.

Ранком, Іванка ішла з Олегом в школу і вже майже заходили в шкільне подвір'я, як раптом почувся гальмівний свист автомобіля. Олег оглянувся першим і побачив УАЗ 452, пісочного кольору з відомими вже, театральними масками.

- Анка, твій тут. – Олег швидко промовив і зупинився на тротуарі.

- Хто ти сказав? – Іванка запитала і тут же сама побачила все на свої очі.

Відчинились дверцята і Сашко вийшов в джинсовому піджаку та чорних штанах. Знизу була чорна футболка, а на ногах кросівки.

- Добре що я встиг вас побачити і ще двох разом. – Промовив Сашко.

- Привіт, - Іванка привіталась та стала несміливо розглядати хлопця, про якого вже думала певний час.

- А вам нині обов'язково бути на уроках? Можете пропустити школу?

- А в чому справа? – Запитав Олег.

- Я зараз їду кудись, а самому скучно. Я заїздив в середу і хотів домовитись, а тут нікого не було з вас. Вчора я був занятим, а нині хочу щоб ви двоє зі мною поїхали; після обіду повернемось назад.

- А куди їхати нам? – Запитала Іванка.

- У Львів. – Коротко відказав Сашко.

- У Львів? – перепитали разом школярі.

- Я з театру везу костюми національні, в нас на день народження Шевченка, спектакль ставили тут, тепер ми повертаємо їм костюми і я повинен відвести сьогодні.

- А що в суботу театри працюють? – Запитав Олег.

- Там все домовлено. Ми приїдемо в оперний, здаю костюми і додому. Правда десь поїсти зупинемось чи куплю вам чогось в дорозі. Я нарочно їду в суботу, тому що рух менший в місті як в робочий день.

- Давай поїхали, - погодилась першою Іванка, та старалась приховати свою радість від якої в юної дівчини просто засвітилися її карі очі.

- Навіть не знаю, - Олег зам'явся. – Я в школі не був в середу, а моя керівницка, не така як в неї керівник класу. Вона ще за один день так собі, а вже за два на одному тижні, мамі на роботу дзвонить, а там говорить так що усі слухають і мамі сидно через мене. Потому свариться вдома зі мною.

- Та сьогодні мама вихідна твоя, куди хто подзвонить? - пригадала Іванка.

- Вона в понеділок подзвонить.

- Жаль, я так думав з вами побути разом, - признався Сашко, - дорога така далека, погода гарна.

- Ольку, давай ходи сюди, - наказом звернулась Іванка. А відійшовши в сторону, дівчина глянула чи не буде чути те що вона хотіла сказати Марчукові. – Ольку, ти бачив колись Львівський оперний зблизка?

- А що там такого особливого?

- Там такі музи вироблені, що картинки Харитонича, просто для першокласників.

- Де і хто вироблений там?

- Такі статуї жінок, саме які подобаються тобі, ти ще такого не бачив.

- Що може голі?

- А ти як думав? – Посміхнулась дівчина, засоромившись злегка.

- Ти брешеш, - з недовірою глянув Олег на Іванку.

- Ольку, я тебе колись обманула хоча один раз? За винятком того, що мої батьки на роботі в Монголії?

- Як таке може бути; там що люди ходять і на таке дивляться?

- Мистецтво Ольку. Я ж там жила і оперний, це гордість Львова, на кожні відкритті його малюють.

- І що то робити, і що то робити, - хлопець став чухатись в потилицю.

- Дивись: спереду театру є три входи, над ними три вікна великі такі за балконами. Коли входиш в середні двері, над ними глянеш в праву сторону і побачиш спиною повернуту музу, а задниця така в неї, як в Людки Саламандри; просто копія її.

- Поїхали! – Вигукнув Марчук.

- Але ти Ольку батьр, - не видержала Іванка, радіючи що вговорила хлопця.

- Давай скоро, щоб ніхто з наших класів не побачив. – Олег швидко пішов до автомобіля.

- Все їдемо, - Іванка промовила до Сашка, який стояв заклавши руки в кишені штанів.

Двоє сіли в середні двері щоб з учнів їх не побачили, дорогою Олег знову розказав в чому проблема що він не хотів їхати.

- Давай вирішимо твоє питання, - запропонував Сашко.

- Як зробимо? – Олег поцікавився.

- Заїдемо в театр наш, ми ж поруч тут, я задзвоню і скажу що я твій тато і тебе залишив вдома, бо хтось з родини хворий в тебе, не думаю що за таке керівничка сваритись буде.

- Скажемо що дід прихворів і ти до нього в село поїхав, - підказала Іванка.

- Краще баба скажи; діда шкода.

Усі троє стали весело сміятись в машині.

Приїхавши в драмтеатр Івана Франка, Сашко заїхав ззаді з вулиці Куйбишева. Заглушив свій автомобіль:

- Ходімо зі мною; я тут як вдома.

- Йдемо! – З дверцяць вистрибнув Олег, а Іванка за ним слідом.

Зайшовши в приміщення заді театру, вони побачили мужчину віку сорока літ, який лишень що пробудився, волосся, якого було мало на голові, стирчало в різні сторони, щоки були на поголені. Мужчина здивувавшись промовив:

- Саньок, ти що забув щось? Чого вернувся?

- Подзвонити маю в одне місце, - відказав Сашко та став шукати в портмане телефон школи, який вже мав ще від початку тижня.

- А що за діти тут посторонні, я можу знати? – запитав мужчина.

- Кузя, ти що не проснувся, та це ж молоді актори, не впізнав може?

- Саньок, які актори?

- Спектакль на день народження Шевченка ставимо, вони грають. Не читав «Мені тринадцяти минало»? Ось цьому хлопцеві тринадцять саме; буде грати Шевченка.

- А дівка?

- А там далі вже забув як в тому вірші: «А дівчина край дороги, простінь вибирала, тай почула що я плачу, прийшла, привітала, повтирала мої сльози, тай поцілувала».

- Кого поцілувала?

- Та не тебе Кузя, не тебе; Шевченка колись.

- Цього має цілувати вона? – Кузя вказав на Олега.

- Тут вже вона буде вибирати кого.

- Чекай, та вже святкували народження Шевченка здається.

- Звичайно, він не народився минулого року, святкують кожен рік і ще будуть.

- А спектакль як називати будуть?

- Престань Кузя, я забув що мав говорити по телефону через тебе. – Сашко набрав і усі троє підійшли щоб послухати як відізвуться зі школи.

- Алло! – Почулося на другому кінці.

- Доброго ранку вам. – Привітався Сашко.

- Добрий ранок. – Іванка стоячи поруч, впізнала по голосі директорку, Світлану Васиївну.

- Я батько Олега з шостого класу, - Сашко забув запитати як звати батька Олега, він також не знав прізвище хлопця і на ходу Олег став шепотом йому підказувати. – Я про шостий «а». Олег Марчук, такий учень є у вас. Я хотів просити і повідомити, щоб його не сварила керівничка, він з нами поїде в село, його бабця прихворіла.

- Ану хвилинку, - промовила Василівна. Було чутно як вона говорила в кабінеті. – Романівна, ваш Марчук пропустить сьогодні уроки, бабуся хвора, в село поїхав. Коли не був? В середу? Алло! Олег ваш, в середу також не був, ви про те знаєте?

- Так, так, з тим самим пов'язано в нас.

- Добре, нехай домашнє завдання піде візьме в когось, може в сусідки, там живе така розумна дівчина, та що з Львова переїхала; вона йому підкаже.

- Дякуємо вам за співчуття, - на прощання сказав Сашко.

Лиш кілька він клацнув телефонною трубкою, усі так розсіялись, що Кузя не знав що робитися в його вартовому приміщенні. Сашко махнув щоб їхати, в догонку за ними Кузя, який хотів показати перед юними авантюристами, що він тут є хтось такий що з ним потрібно рахуватись, гукнув в слід:

- То такий у вас сценарій виявляється? Вчителів так дурити і сміятись? Ех ременя би тим школярам доброго дати!

- Кузя, тобі б здалося точно ременя, але поміяти вже, а то хто подивиться на твій, зразу подумає хтось що в якогось пса на шії був років з десять. – Пожартував веселий Сашко.

- Усі троє почали знову сміятись. Але Кузя вирішив не здаватись і пішов далі в наступ:

- Саньок! А мама знає, що ти якусь малолітню водиш тут в шкільній формі, яка в школу не хоче іти?

- Кузя, а ти зарплату вже взяв за березень?

- Ясно: я мовчу, я могила. - Тон розмови, зразу помінявся.

- Не те що «могила», а старий курган порослий травою п'ять століть! – Сашко вказав п'ять пальців, правої руки. – Привезу тобі з Львова бублик Кузя! – На прощання ідучи в машину, промовив Сашко.

- Що він так притих зразу? – Поцікавилась, сміючись, Іванка.

- Грошей позичав йому, а він ще не віддав; знає чого мовчати повинен.

- Будуть проблеми в тебе може за нас?

- Які проблеми? – Сашко відчинив пасажирські двері і вказав щоб дівчина сідала спереду біля нього, а Олег сів на сидіння за перегородкою, щоб вести розмову.

- Ольку, - звернувся Сашко, - маєш піти до якоїсь учениці що переїхала з Львова і взяти домашнє завдання; знаєш таку?

- Знаю. Але вона також не буде мати того завдання. Зараз вона їде до Львова.

- Не розумію;

- Анка, вона народилась саме у Львові, переїхала минулого року і живе коло мене тепер. – Пояснив Олег.

- Ти що зі Львова сама? – Сашко став дивитись на дівчину, здивованим виглядом.

- Так. Я там народилась, а тепер так склалось що живу у вашому місті.

- А ти будеш тут далі, чи поїдеш у Львів?

- Я зараз їду вже у Львів, а коли повернусь, буду тут далі. – Дівчина посміхнулася, та повела по Сашкові карими очима.

- Тоді добре. А я думав щоб ти Львів поглянула, а ти нам покажеш.

- Я в центрі жила, майже там куди ми їдемо.

- А чому переїхали до нас?

- Колись розкажу; довга історія.

- Як тобі хочеться, - скромно відказав Сашко.

- А там в оперному, нас також так зустрінуть як тут? – Іванка змінила тему розмови.

- Ні, там така старенька єврейка, Елена Соломоновна. Вона мене любить, завжди чай запропонує коли холодно, печення дасть. Зараз побачить: «Ой Сашенька, ой милинький». Така жіночка якась мила, що просто неможливо щоб не любити її. А Кузя також не поганий, але деколи хоче ніби перед кимось щось показати; він добрий взагалі.

- Добре що ти так придумав нас взяти до Львова, - потер руки Олег від задоволення.

- Краще як в школі, хіба не правда?

- Звичайно. – Відказала Іванка і поглянула на водія, а Сашко задоволено посміхнувся сам до себе.

Хоча він був старшим, буквально на вісім років від Іванки і Олега, але можна було замітити що Сашко був такою людиною, що умів пожартувати, так як на прикладі з театральним сторожем, а також не лізти в душу людині. Хоча він мало що знав про двох школярів, він не випитував придишливо ні Олега, тим

більше дівчину, про їхні особисті обставини. Навіть він не був проти того, що Іванка сама не поїхала, а взяла Олега з собою, навпаки коли був третій, якимось цікавіше було спілкуватись. Насправді школярі вже додумались що мета самої поїздки, це Сашко хоче побути з дівчиною разом і звичайно що вона не проти.

Проїхавши містечко Галич, Іванка стала жартувати до Олега:

- Ольку, а ти перший раз сьогодні їдеш до Львова?

- Так. Я ще там не був.

- Тоді перед Львовом, буде стояти такий кам'яний лев, тримає такий щиток. Саша зупиниться, ти вийдеш і поцілуєш того льва в передню праву лапу.

- Нащо?

- Так повинно бути: хто перший раз їде у Львів, повинен так зробити.

- Ти так як мій дід вже: казав колись хто їде до Станіслава, має стару бабу цілувати.

- А я хоча б була оділась нормально, а не в шкільній формі. – Іванка глянула на свої коліна в колготах, яких придбала в Харитонича ще скоріше. – Добре що куртка довша трохи і не видно.

- Тобі дуже гарно так, - підкинув Сашко.

- Усі ви хлопці, так говорите дівчатам... – Іванка похитала з недовірою головою.

- А що, багато вже тобі говорили так?

- Не скажу, - відказала дівчина.

- Тоді я ще щось скажу; можна?

- Я слухаю, - Іванка повернулась стороною до водія.

- Тобі дуже підходить така стрижка, я скоріше не звертав уваги на такі зачіски, але тепер бачу що тобі вона дуже гарно.

- І вже все що тобі хотілось сказати?

Сашко глянув на руку дівчини, яка трималась за ручку на стояку вікна автомобіля.

- Ти на піаніно не граєш часом?

- Ні, на гітарі можу, так три акорди циганських. А чому запитав про піаніно?

- Пальчики в тебе дуже симпатичні, в музикантів такі.

Дівчина потягнула форму, щоб прикрити коліна, так як вже додумалась, про що далі може піти розмова.

- Дивись Анка! – Вигукнув Олег, вказуючи на стелу на розвилці при в'їзді в Рогатин. – Ти виділа фотографію в Павловича, він з жінкою стоять? Тут вони були.

- Точно Ольку тут, правда тоді було літо і квіти росли, так на фото видно.

- А тобі які квіти подобаються? – Підхопив Сашко.

- Усі гарні, правда люди вже до кожного кольору придумали: такий для кохання, другий для розлуки, а так квіти гарні по-своєму кожні.

Розмова перервалась, так як Сашко зупинився в Рогатині, щоб купити чогось перекусити: він взяв печення, напитки в скляних пляшках, а також цукерки.

У Львові почав накрапати дощ. Олег виглядав по сторонах, він опинився в набагато більшому місті як його рідне, в якому він народився. Також хлопець закріпив що вулиці зовсім по-іншому розташовані як в Івано-Франківську, де була більш сучасне проектування доріг.

Приїхавши під театр, Сашко зупинився і усі троє вийшли з мікроавтобуса. Іванка протягувала руки над головою, а Олег мерщій направився оглядати фасад театру. Для хлопця справді архітектура показала досягненням мистецтва, а мокра площа перед будівлею, блищала надаючи більш урочистий вид. Олег подумав сам про себе: правду Анка сказала, завжди вона правду мені говорить.

Сашко пішов спершу привітатись з Соломонівною, пенсіонерка вийшла з ним, тримаючи парасолу, хоча дощ не був щедрим. Іванка привіталась з нею, а Сашко швидко пояснив що його знайома, народилась у Львові і хотіла провідати місто. Соломонівна почала розпитувати по якому адресу дівчина проживала, але Іванка боялась щоб мова не зайшла за батьків, тому вибачилась і сказала що піде шукати Олега, щоб той не побрів кудись дальше театру.

Тим часом, Сашко взяв вішак на коліщатах та став розкладати на нього костюми, а Соломонівна направила до якогось чоловіка який сидів на лавочці і поруч стояв товстий чемодан. Вона не дійшовши покликкала його:

- Слишь Сенька! Иди сюда быстро!

- Счас, иду! – Мужчина, який був в старому плащі, та на шиї обмотана була довга вишнева шаль, взяв свого чимодана і направився до театру.

- Сашенька, - прошептала Соломонівна. – Это мой человек, он здесь работает на площади, продает разные безделушки. Может быть ты своей девушки хочешь что-то приобрести? Понимаешь милинький: девушке будет приятно, тебе гордость, ему заработок, а мне всё это вместе.

- А что у него там?

- Зови девушку сюда; найдется для неё.

Сашко справді побіг навколо театру шукати Іванку і Олега. Покликавши їх, усі зайшли в театр. Опинившись в вестебюлі, Олег став роздивлятись навколо, а Іванка дивитись стала в відчинений чемодан.

- Выбери себе что хочешь, - промовив Сашко. – Я хочу тобі зробити подарунок, що запам'яталась поїздка. Також щось для Ірки куплю, грошей маю досить.

В чемодані були різні речі: шкірянні рукавиці, панчохи, пояси, гаманці, шарфики, парфуми і багато чого іншого, чого можна було купити.

Іванка зупинила свій погляд на брелку до ключів, а Сеня побачив і тут же відчинив полу плаща. В нього там знаходилось щось на подобу таблиці з нашитими кишеньками. Він розщепив два гудзики, зняв те все і став витягувати різні ювелірні вироби.

- Срібло маєте? – Запитала дівчина.

- Да, конечно маємо, - заговорив російсько-українською мовою торговельник.

- Щоб не дороге щось було.

- Давайте щось найкраще, - промовив Сашко. – Анка, вибери і не одне лишень, а скільки хочеш.

- Якщо на пам'ять, тоді лиш щось одне повинно бути. – Дівчина взяла срібний перстень, декоративно покрученим, на якому була немов розкрита квітка дуже гарно вилита з однієї сторони, а друга входила в саму основу песня і пелюстки були вирізані. Вона поміряла його і стала любоватись.

- Гарний правда? – Скромно запитала Іванка Сашка.

- Купляємо; ще щось дивись.

- Ні, більш не буду нічого брати - категорично відказала Іванка.

Олег підійшов глянути, він прошептав на вухо дівчині, лиш Сашко почув:

- А квітка на червоний мак схожа, тому вибрала?

- Тихо Ольку, ти в Львові і притому в театрі.

Після того сіли пити чай, Сашко приніс з машини печення, але Іванка попросила чи не можна піти поглянути в середину театру, щоб Олег подивися; Соломонівна дозволила, ще вказала де умивальник, туалет і вмкнула світло.

- Анка, - промовив Олег з захопленням, - яка ти в мене подруга, де я міг таке видіти. А ти тут була вже колись скоріше?

- В середині не була; також вперше.

- Але як люди малювали колись, як таке зробити уміли. А в нас там в драмтеатрі патиків настругали і думають що не знати що вміють; ти тут подивись. Я дідові скажу де я був, скажу що ти мене запросила у Львів, який я радий що поїхав. Сидів би зараз був на тій дурній алгебрі в класі, а так я тут.

- Так що Ольку, я правду тобі сказала ранком?

- Ти все мені правду говориш, я бачив вже там навколо. А та жінка на горі напевно золоту пальму тримає? А статуті більші як люди на зріст. Може дід знає про театр, але тут не був в середині ніколи, а ми були.

- Ольку, ти сказав про правду: я собі надумала, що потрібно Саші все розказати про мене. Він нехай вирішить сам собі: чи він буде дружити зі мною, чи піде собі в сторону. Потрібно саме тепер, поки наші стосунки не зайшли далеко. Потім буде набагато гірше для мене. Як тобі таке признання?

- Я згідний Анка. Знаєш, коли ми будемо щось крити, він справді щось гірше подумає про тебе.

- А що ще може бути гіршого?

- Може подумати, що твоя мама нагуляла собі, а потім залишила тебе і чужі люди годують. Що ти взагалі не знаєш хто твої батьки, а може знаєш, а не бачила їх ніколи.

- Ти правий Ольку. Говорила мені Людка, що хлопці після армії, не такі як в школі; розумніші вони.

- Я думаю, ти йому подобаєшся.

- Звідки таке враження?

- Коли ми їхали і ти бувало що дивишся в бокове вікно, він тоді дуже тебе розглядає.

- Давай так домовимось: коли будемо повертатись, я буду його питати про його рідних, а коли він щось мене стане питати, я скажу що цього разу ми розглядаємо його рід походження, а наступним про мене піде мова. А наступним разом, ти сам йому все розкажеш; просто все що знаєш про мене.

- Так буде добре думаєш?

- Ольку, я нічого такого не зробила в житті, щоб мені було соромно. Те що в мене в сім'ї так повелось, я ж не винувата в тому. А коли його перелякає моє становище, тоді нехай собі робить що йому хочеться. Як я зможу з ним дружити і скривати про себе?

- А коли він мене буде щось питати про тебе?

- Що наприклад?

- Навіть не знаю... Він може щось питати таке, про що ми не говорили.

- Тоді все відповідай що знаєш, просто скажеш нехай мене запитає.

- Йому треба пояснити, що я з тобою друг такий, що він не подумав ніби я і він на однакових правах.

- Ти про які права Ольку?

- Дивись сама: він має право тебе цілувати, а я не можу; ми є просто друзі, а не закохані.

- Зрозуміло Ольку. Тоді в нас така домовленість: ти йому про моїх батьків розкажеш правду, і про те хто для мене дядя Гріша.

- Про Саламандру мушу сказати, - хлопець посміхнувся.

- Все, ходімо, почне нас шукати зараз по всьому театру. – Іванка встала з крісла, яке було в останньому ряді. Наш договір буде називатись «оперний».

Олег протягнув дівчині мізинець, зігнутий в гачок, Іванка так само зробила, і заклавши свій, двоє похитала в сторони руками, що свідкувало про те, що домовленість скріплено обіцянкою.

Направившись іти геть, дівчина нараз зупинилась, вона здивовано глянула на хлопця:

- Ольку, дивись і подумай що таке може бути: мені Людка говорила що моя мама, вела дружбу з одним що він в кінотеатрі працює, якщо чесно признатись, тоді усі біди в нашій сім'ї, саме через нього. Тепер дивись сам: Сашка також в театрі, нехай водієм, але в театрі все ж таки. Може щось бути немов переплелось в нас з мамою?

- Через тебе Анка, і я нині в театрі.

- Все, напишу листа до Людки коли повернемось. Вона мені прислала подарунок на день народження.

- А коли в тебе дата що ти не сказала мені; знаю що в березні.

- Я нікому не кажу. Хоча тобі прийдеться сказати напевно.

- А я думав подарунок тобі якісь дати.

- Ти Ольку для мене подарунок на кожен день: мати вірного друга, ніякий подарунок не замінить.

- Буду вірний як пес розумний. – Пообіцяв хлопець і з нову протягнув мізинець, лиш цього разу він добряче мотав в сторони руками, вказуючи, що дружба надзвичайно міцною.

Надійшов Сашко, він вже все владнає з квітанціями і шукав своїх туристів щоб повертатись назад додому. Коли він зустрів їх, двоє ще стояли в центральному приміщенні театру. Сашко підійшов і тихо став розглядати театр, хоча він вже тут бував скоріше, але тоді був сам один.

- Сашка, - ніжно промовила Іванка, - поглянь яка люстра гарна, - дівчина повернулася до нього спиною і легенько підійшла назад в притул до Сашка. Йї, в такий момент захоплення, хотілось щоб він обняв її та пригорнув до себе. Сашкові хотілось те саме, але він не хотів це робити просто так для забави, а по-

справжньому і закоханому і щоб дівчина це змогла відчути. Взявши себе в руки як мужчина, який розважливо не спішивши підходить до такої справи, Сашко промовив:

- Мені розказували, що коли проходить спектакль, тоді звук по всьому театру однаковий де б хто не сидів. Одного разу робили ремонт якийсь тут і десь там вгорі під стелею чи ще десь там, знайши викладені глечки, такі великі. Майстри хотіли викинути їх, думали що хтось поскладав використовуючи вільне місце, а якийсь розумний дятко сказав, що то не просто глечики, вони служать для акустики звуку, і завдяки їм, звук розподілиться правельно і рівномірно по приміщені.

- Олег задоволений дуже, - промовила Іванка.

- А ти задоволеною? – Запитав Сашко.

- Надзвичайно. Навіть коли я їхала зі Львова в Івано-Франківськ, минулого року в травні місяці, так само дощ падав як сьогодні.

- Тоді Львів плакав за тобою, а сьогодні зустрічає сльозами радості. – Відказав Сашко.

- Їдемо, - зітхнула дівчина. Напевно подумують в нас вдома, що нас після уроків залишили.

- Я тапер коли буду їхати, - пообіцяв Сашко, - вже сам не поїду ніколи як скоріше, тим більше що львів'янка повинна час від часу відвідувати своє рідне місто. А ще тепер, коли ти справжня львів'янка, підкажи де можна купити гарне пирожене, нам усім, а також для Ірки моєї.

- А бублик для Кузі? – Підкинув Олег.

- В'язанку йому куплю; нехай гризе і читаєш Шевченка. – Пожартував Сашко.

8

Вийхавши зі Львова, в напрямок Івано-Франківська, Іванка поклатла руку на перегородку в автомобілі, яка була поміж водія і пасажира і служила тим що закривала двигун який був по середині внизу кабіни. Дівчина протянула руку і любивалась перснем, якого вибрала собі, та за якого Сашко заплатив щоб зробити пам'ятний подарунок, про сьогоднішню поїзду.

- Розкажи мені щось про себе, - став просити Сашко дівчину. – Почув сьогодні що ти з Львова, мене здивувало, може ще мене здивуєш чимось?

- А давай сьогодні ти про себе розкажуй, а вже наступним разом я про себе буду.

- Не знаю що ти хочеш знати; запитуй.

- Наприклад: чи ти служив в армії і де служив?

- Я служив в Калінінграді, знаєте таке місто?

- Десь там біля Естонії?

- Там, на Балкійському морі.

- На флоті може?

- Ні, який там флот.

- А мені сказала дівчина одна, з того класу в якому Олько, що ти приїздив в школу на Ладі, в тебе є своя машина може?

- Вона така загальна; наша. Але тато майже не їздить: я беру, барт інколи також. Правда Ванька, брат мій, він на службовій їздить більше.

- В міліції працює. – Випередила Іванка.

- Так. Він, взагалі такий цікавий. Ти коли з ним познайомишся, він сподобається тобі. Не те щоб закохалась в нього, просто які в нього погляди на життя, на речі які навколо нас, він якось інкаше думас як багато його ровесників. Ванька старшим від мене на два роки.

- Подобається йому ментом працювати?

- Послухайте що я розкажу вам двом: в нас немає в родині щоб хтось був чи воєнним чи ментом, але коли йому було шіснадцять, його були дуже побили хулігани, пацани такі його віку. Були підпили, зустрінули тут на вулиці Дадугіна, де починається вона від центру, стали питати чи він курить і так

почалось. Після того він ледь відійшов від того, а прийшлося до розв'язки справи, вони четверо усі мали знайомство з прокуратурою і відкупились.

- Синки начальників напевно, - підказала Іванка.

- Так, саме так було. Він так озлобився на усіх, сказав що коли виросте, тоді піде боротись з бантитизмом. Його не підкупиш, правда він ще не має такої посади щоб міг посадити усіх бандитів, але думаю що далеко піде якщо все буде добре. Начальство його любить і він не чіпляється простих людей, а саме таких на кого затримав злобу.

- А мама в театрі працює, нам сестра твоя сказала в Тисмениці коли ми були. – Призналась Іванка.

- Вона шиє і кроїть гарно дуже; замовлень має багато.

- Якщо купили Ладу, виходить не погано живеє. – Підкинув Олег.

- Не тому: в нас є родина за границею. Моєї баби, по-татовій лінії, рідний брат. Вони нам допомагають; хустини пересилають, а їх продати можна гарно. В місті люди не дуже ними цікавляться, а ось гуцули, купляють їх, там на весіллях ще збереглися традиції такі давні і хустини в них як частина одягу святкового. А тато такий собі, правда любить випити зайвого.

- Брат звичайно не випиває, - стала міркувати в голос Іванка, - а ти водій за кермом; так виходить?

- Я колись почав був з хлопцями ще до армії, мама сварила мене, а я так собі: компанія і я з ними. Але одного разу були проводи в одного хлопця, він нас так напоїв, я ледь приплентався додому. Я тоді так дістав від мами, мені було п'ятнадцять років, а так дістав як маленький. До тепер пам'ятаю і опісля якось відштовхнуло мене від того. Мама сказала що другого вже пияка в хаті не потерпить і поки я вдома живу, того не буде, щоб я приходив п'яний додому.

- Думаю що мама правельно сказала. – Промовила Іванка.

- Вона такою діловою в нас: всюди домовиться що потрібно, вирішить, знає багатьох таких що допоможуть влюбій справі. Ось на роботу мене взяли задля неї в театр.

- А дівку масш? – Немов з просоння, випалив Олег.

- Питаєш за дівку: якщо чесно, тоді я до армії з одною зніюхався був, але вже десь три тижні перед тим як мене призвали. Я пішов, а вона давай пристає до брата мого, мовляв: для чого два роки чекати, як можна вже мати другого. Він такий дуже справедливий, як зненавидів її, прогнав, вона вже зрозуміла що їй ні з ним нічого не вийде, ані зі мною також. Вже вийшла здається заміж навіть.

- Зрозуміло, - промовила Іванка і поглянула у вікно, але Сашко встиг побачити як усмішка ворохнула губи, на обличчі дівчини.

- Якщо шукати дівчину, я так собі подумав коли повернувся, тоді якусь нормальну і обов'язково з карими очами, - легенько нятякнув Сашко.

- Ого, нічого собі як конкретно, - не вдержався Олег.

- Ольку, - Іванка повернулась назад, - ти перожине з'їв? Тоді давай спати там лягай.

- Я мовчу, я могила, як говорив Кузя.

- Сашка, - продовжила розмову Іванка, - а де ти живеш, в якому районі міста?

- Жовтнева вулиця знаєш де?

- Ні, не знаю...

- Понад Бистрицею коли їхати. Там вулиці: Промислова, Ушицького.

- А, - додумався Олег, - там де спирт завод.

- Так. Лиш ми далі живемо.

- Набережна? – перепитала Іванка.

- Ми сюди, в нас не квартира, а своя хата. Там де Ольку каже; за спирт заводом до Жовтневої їхати.

- Не була ще там.

- Ще будеш, головне що ти в своєму Львові не залишилась, а в нас вивчиш місто, воно менше Львова.

- Тихіше набагато; я лиш зійшла була з вагону поїзда, зразу це відчула.

- Тоді давайте домовимось якщо я ще буду їхати, чи щось мені потрібно буде, як ми можемо зв'язатись? Я не хочу щоб в школу приїздити постійно, думаю що ми будемо продовжувати нашу дружбу.

- Телефон є в тебе? – Запитала Іванка.

- Так. В мене є домашній, але я не так часто вдома буваю. Також залишу вам номер робочого, в театрі там. Думаю що Кузя вже все зрозумів і він мене покличе, чи перекаже що йому повідомлять.

- В мене нема ще телефону, - сказав Олег. – Роблять вже так довго ніби з Японії тягнуть дріт телефонний.

- В мене є номер, але я не знаю як пояснити навіть, - замешкалась дівчина.

- Та все зрозуміло: не хочеш що б хтось з батьків знав що вже в шостому класі, хлопці питають за тобою, - висказався Сашко, те що думав.

- Нічого тобі не зрозуміло і зовсім не так як ти подумав. – Іванка запротестувала досить серйозним тоном.

- Тоді якогось хлопця боїшся щоб не взнав, відгадав цього разу?

- Ні, не відгадав і хлопця в мене немає жодного.

- А що тоді? - водій відпустив кермо і розвів руками.

- Ми ж домовлялись що про мене, все наступним разом, а сьогодні про себе нам признаєшся.

- А номер можна все ж таки, чи також наступним разом? Я б в Олька взяв, але сама чуєш що з Японії провід тягнуть.

Усі розсміялись, а Олег почувши слово «провід», пригадав як колись дід Олекса розказував що в підпільних український повстанців, замість слова «командування» було слово «провід». Він тут же пригадав як дід признався про те, чим він займався і як передавав інформацію, буди зовсім юним хлопцем. Олег тут же став радити:

- А ви собі гасло зробіть і ніхто не буде знати.

- Що зробити? – Не зрозуміла Іванка сказаного.

- Гасло, ну пароль як кажуть. Наприклад: дзвонить до вашої квартири Саша, а хтось знімає трубку, наприклад тьотя Женья, Саша почув що жіночий голос, але не знає хто там ним говорить. Тоді він питає пароль: «оперний театр?» А коли ти Анка підняла, тоді відповідаєш йому: «так іде вистава». Можна щось друге придумати, я так для прикладу.

- А чому ні? Все логічно і просто, - погодилась Іванка, - тьотя Женья, в такому випадку скаже що не туди попали, а я коли зніму трубку, тоді скажу пароль. А коли дядя Гріша, Сашко почує чоловічий голос і скаже сам що помилився номером.

- А краще, - вмшався Сашко в розмову, - скажу те саме, а той дядя Гріша тоді покладе телефон і промовить здивовано: який тут оперний театр... А ти Анка все зрозумієш і тоді до мене набереш, спочатку в театр, я буду дзвонити звідти якщо в день, а коли на вихідних або вечором, тоді на мій домашній.

- Чудово, - потерла руки дівчина, - тоді який в нас пароль точно буде?

- Як Олько сказав: «оперний театр», я так буду питати.

- Тоді я відповім: іде вистава «червоний мак».

- А чому мак? – Зпитав Сашко.

- Тому що прізвище в тебе таке, - пояснила Іванка.

- Згода. Тоді напиши мені телефон свій тут. – Сашко взяв листок паперу з нагрудної кишені піджака, і знайшов ручку в бардачку на панелі.

Коли Іванка записала, вона в низу написали три букви «А.І.Б.».

- А що такий жарт? – Запитав Сашко.

- Ти про що? – не зрозуміла Іванка.

- А як говорили таку загадку: «а і бе, сидело на трубе».

- Ні, не жарт. Тут скоротчено: Аташек, Іванна Богданівна.

- О, тебе Іванка звати?

- Ти хіба не знав?

- Анка, думав Аня, чи Анна правельно.

- А як тобі краще подобається? – Посміхнулась дівчина.

- Почекай нехай привикну, так зразу не могу.

- Тоді наступним разом скажеш.

- А що, досить гарно, в мене брат Іван, тепер Іванка знайома дівчина буде; нормально.

- Все одно будеш звати так як Олько, воно швидше і так по-вуличному звучить.

- Як скажеш, - погодився Сашко.

Вже переїхавши Галич, усі троє перевтомлені були дорогою: Олько заснув, а Іванка також заплющила очі, вона не бачила як Сашко придириливо її розглядав, неначе сплячу красуню з казки...

В понеділок, ранок ідучи в школу, Олег почав розмову про Маковського, вірніше пригадав те, що сказав був Сашко на прощання, коли висаджував своїх пасажирів на краю вулиці Коперника.

- Анка, ти пам'ятаєш що Саша твій сказав, що в неділю буде Великдень, а він хоче щоб ми кудись з ним поїхали в гості в якесь село в Карпатах?

- І що ти вже зібрався в гості?

- А ти що не хочеш може?

- Ольку, я думала про нього і про себе. Не все так просто як тобі здається, а вірніше вам хлопцям здається.

- А в чому суть справи? Як любить говорити наш математик.

- В тому, що ти сам почув яка в нього мама і коли вона знає яка в мене мама, тоді він пригадає собі час після проводів.

- Який час?

- Ще раз так дістане від мами, але вже за мене.

- Анка, ти вже пергнула як мій дід каже нераз: з ключки вийшла підкова.

- Добре, ти ж для мене можеш щось зробити?

- Що завгодно, навіть Кузю зараз приведу на уроки, - пожартував Олег.

- Ольку, не станемо чекати щоб він задзвонив мені, потрібно щоб ти пішов в театр, все розказав йому про мене. Нехай знає з ким він зв'язався. Сам бачиш вже перстня купив, пригощав пироженем, подарунки почне носити, а коли знає що тоді? Сам почув коли я сказала що звати мене Іванка, йому потрібно привикати, щоб зрозуміти чи йому моє ім'я подобається.

- Ох ви дівки: все в вас драми якісь, все щось підозріваєте. Хлопець висказав свою думку, а ти вже з того цілий спектакль зробила; тобі точно в театр потрібно, не дарма Кузя так дивився на тебе як на акторку.

- Ольку, ти нотації мені станеш читати, чи зробиш те що я тебе прошу?

- Зроблю нині після школи. Що сказати йому?

- Скажеш з ким я живу, чому я тут живу і не знаю як в мене складеться далі життя. Якщо вони такі усі чесні, як той мінт, брат його, тоді...

- Що тоді?

- Не знаю, спочатку розкажи йому, а там побачимо; нехай тоді він вирішує.

- Згода! – Олег протягнув мізинець зігнутий гачком, Іванка зробила те саме, що закріпити договір.

Після уроків, Іванка сама пішла додому, надіючись що Олег пішов в драмтеатр Івана Франка, який знаходився не далеко школи.

Того дня прийшла тьотя Женья, вона прибирала квартиру, і коли Іванка повернулася, вона зраділа що вже хоча буде з ким поговорити, так як Григорій Миколайович, ще від ранку кудись помандрував. Але розмовляти не прийшлося, лишень дівчина переоділась, взяла штани і сорочку, в якій виглядала більше на хлопця, в двері задзвонив Олег. Було зрозуміло хто турбує по гудках, якими він завжди користувався.

- Ольку, ти що не ходив в театр? – Запитала Іванка, так як зрозуміла по часу, що він не встигнув б там побувати і вже повернутись.

- Ходив: я після четвертого уроку втік зі школи. Не сиділось мені, хотів доручення твоє зробити.

- Ти поїв вже? Я тому питаю, може що б ми на вокзал пішли, пиріжків захотілось.

- Ходімо; є про що говорити.

- Я швидко, курточку візьму. – Іванка митнула до вішака, вона старалась розгадати по обличчі настрій Олега, щоб можна було дізнатись як відбулася розмова з Маковським і чи взагалі відбулась.

Вийшовши на подвір'я дому, де вже Олег чекав на неї, дівчина думала яка почнеться розповідь, а почалась вона зовсім не так як вона чекала:

- Анка, я видів маму його. Але то дама, як вона одіта, яка молода ще.

- Ольку, як ти її бачив? Давай все по-порядку.

- Заходжу туди де ми були, в дверях стоїть Кузя, курить. Я питаю чи є Саша, він каже що запитась зараз коли той буде. Став кликати: Неля Іванівна! А коли твій Санька повернеться тут? Дивлюсь виходить така дама що куди там, говорить що через десять хвилин приїде Саша. Кузя сказав що його шукає якийсь хлопець, я думаю коли вона запитась, що я буду казати, але вона не питала, а сказала щоб я посидів там і почекав. Взагалі така приємна виглядала мені, звати її Неля. Саша чимось схожим до неї, вона така гладенька нівроку.

- Ольку, що з тобою робиться: ти не перестаєш мені говорити про Людку Братинську, а тепер ще даму Нелю побачив щоб захоплюватись? З тобою щось неправильно. Наступний рік в нас хімія і ти точно напевно будеш мати з хімії п'ятірку на кожному уроці, за захоплення вчителькою.

- Неля, вона твоя свекруха майбутня, так що привикай вже.

- Ольку, давай без лірики і родинних симпатій, що ти розмовляв з Сашкою?

- Покликав його за театр, кажу що була в нас мова ніби наступним разом про тебе він повинен все довідатись. Ніби я сам прийшов без твого відома і хочу розказати йому, тому не знаю чи тобі буде зручно йому відповідати на запитання про своїх рідних. Все розказав як ти приїхала до нас, як я пізніше взнав про твоє становище. Навіть про Людку, про Саламандру розказав, що вона рідниться дуже до тебе. Але я сказав що я твій дальший родич, типу брат троєрідний. Ніби Моя мама, є родина, до Братинських.

- А для чого таке придумав?

- Ми хлопці, в нас якось не нормально коли дівчина поміж двох. Як йому поряснити що ми друзі, він буде все одно ревнувати мене до тебе постійно, а так спокійно буде для нього і для тебе. Підозрівати не буде тебе і не думати, чи часом ти не з двома крутиш.

- Ой, ти вже мене так з ним поріднив, що просто не знаю навіть.

- Він вислухав, став жаліти тебе. Сказав, замітив що ти не веселою, але думав що ти такої вдачі. Говорить що коли ти захочеш, він допоможе віднайти твого тата, до мами повези в тюрму на побачення, але це коли ти сама так захочеш. Але є ще також погана новина про яку він признався мені:

- Що таке?

- Сказав Саша що багато чекати прийдеться, тобі ще чотири роки в школу ходити.

- А яка погана новина, ти ж говориш що є така?

- Ось тобі новина: чекати він буде довго на тебе.

- Він так сказав?

- Так. Його слова. Він думав що я брат твій, співчуваю сестрі, тому прийшов все розказати про твоє життя. Ніби мені жаль тебе і тому хочу чого не трапилось поганого поміж вас двох.

- Про сестру і брата, думаю що ти правельно сказав. Я не буду признаватись що воно не так, це наш секрет такий; нехай так вважає надалі. Справді менше запитань в нього буде що до нашої дружби. Як я йому зможу пояснити що мені з дівками якось не складається дружити, а з тобою все просто і гарно.

- А дивись сама: в нього є брат Іван, напевно так як дід назвали, тому що мама по-батькові Іванівна. Ти Іванка, думаю що тебе вони люблять.

- А мого діда Славка, батько, звався Олександр, моя ж мама, з дому носила прізвище Бабак. Також виходить, прадід Саша був.

- Я йому вже в кінці сказав, що ти наполовину чешка, а він тоді каже мені: я ж то бачу що в неї таке личко тендітне, стрижка така як в Прибалтиці дівчата і жінки носять, видно що європейка така. Я ще так питаю: а що подобається моя сестра тобі? А він мені каже: які очі в неї класні, такими любого зведе з розуму. А я йому кажу: а ще коли цілуватись навчиться, ти бачив які в неї губи для такого? А він відповідає мені: бачив я ще того вечора, коли ми в Тисменицю їхали.

- Все Ольку, досить на сьогодні. – Іванка засоромилась перед Марчуком. - Давай пиріжки шукати тут, а не про губи мої говорити.

- Я все зробив як ти хотіла. – Похвалився Олег.

- Пиріжки за мій рахунок сьогодні і ще «Дюшес» пляшка тобі.

- Ти Анка не стидайся мене, якщо хочеш щось переказати, завтра піду і зроблю. Навіть підкуплю того Кузю, щоб наш був він.

- А чим його можна підкупити думаєш?

- Пачку «космосу» купимо, нехай курить, щоб аж в космос димів.

- Ти вже навіть знаєш Нелю Іванівну. Але я думаю що тепер його хід, як в шахах. Головне що не перлякався він, почувши мою біографію. Хоча мої батьки не бандити якщо так розібратись.

- Йому не до біографії: очі і губи твої не дають спокою.

- І стрижка європейська! – Вигнула дівчина від радості і швидко поцілувала Олега в щоку, як справді брата. А про себе подумала: все ж таки краще дружити з розумним хлопцем чим з подругою; жодна напевно побачивши Маковського поруч, не раділа б так за неї, зразу пішли б заздрощі і неприязнь, а Марчук, хоча такий собі вільнодумний, але друг такий що ще пошукати і для її непростої долі, наче подарунок і розрада...

Перед Великоднем, який виходив того року десятого квітня, в середу, Олег ідучи з школи повідомив Іванці що він не зможе кудись поїхати в неділю, так як вони усі їдуть в гості до діда в село. Навіть його баба дала згоду, щоб невістка, тобто Юлія, приїхала з усіма. Олег навіть став пропонувати щоб Іванка з ними поїхала, але вона відмовилась по двох причинах: пешою була сама така причина що дівчина подумала що їй буде не зручно серед незнайомих людей, а другою причиною було саме те, що вона надіялась що Сашко вийде на зв'язок з нею і можливо вона з ним проведе час. Звичайно що в понеділок і вівторок, хоча свята вважались серед людей, але держава не визнавала релігійні свята взагалі, і тому усі люди повинні були працювати і діти бути в школах. Строгий контроль вівся також в усіх учбових закладах, усі керівники старались показати що комуністична ідеологія в них на належному місці. Олег також знав, що в неділю ввечером, він з рідними повернеться назад додому. Але ніхто не міг додуматись, який відбудеться сюрприз, особливо для Іванки.

В кінці тижня, в суботу, Іванка прийшла з школи, в квартирі була тьотя Женя. Іванка не знала як святкують Великодень в домі Братинських, так як минулого року вона приїхала в травні сюди жити і вже була після свят. Насправді, ще коли працював на кафедрі історії Григорій Миколайович, він побоювався щоб Леонід Павловч, не побачив як той ходить святити пасху, щоб не проговорився десь на роботі, а там не поцікавились як таке може бути: викладач в релігію подався. Звичайно, що Миколайович не думав на Павловича, щоб той нарочно наробив йому проблем, але проговоритися випадково все ж таки міг, тому тьотя Женя, брала їхню пасху і також свою, і ходила святити, а вже хто що споживав за столом, ніхто не заглядав в квартиру до Братинських. Так було сплановано і домовлено і цього разу.

Привітавшись з Женею, дівчина пішла переодітись, а опісля зайшла на кухню, коли та щось готовила до святкового столу:

- Можна я вам стану щось допомагати? – запитала дівчина.

- Давай, як хочеш, нарізай дрібно картоплю на олів'є.

- Без проблем, - Іванка сіла за стіл і стала нарізати.

- А що в тебе за пестиньок такий срібний?

- Такий подарунок зі Львова, на згадку про Львів.

- Ти з собою привезла тоді? Я щось не бачила в тебе скоріше.

- Ні, мені хтось подарунок зробив такий.

- Вже починаються проблеми в Миколайовича?

- Які проблеми? Ви про що? – Іванка не сподівалась такого почути, а ще в такому повеліваючому тоні.

- Я ж дивлюсь що ти якась веселіша стала, скоріше все така задуманою ходила, напевно є причина.

- А що ви не раді, якщо б навіть була причина в мене бути веселою? – Іванка ще старалась жартом виправити становище.

- Послухай мене: я ті дівочі дурощі, знаю давно. Скажу тобі навіть чим закінчиться в тебе.

- А про що ви? Я не розумію вас.

- Добре розумієш, а якщо не так, тоді послухай і зрозумієш: ти приїхала тут бути для того, тому що так склалось, так що дивись щоб людина, я про Миколайовича тобі кажу, щоб людина, через тебе не мала проблем і мороки. Хлопцям, які дивляться за тобою, одне на голові. Ти прости за відкритість, але їм лиш головне добратись до одного місця, а там знає що дівка за ним стане бігати сама. Тобі школа має бути на першому місці, наука і придмети.

На їхню розмову зайшов дядя Гріша, який почув строгий тон розмови і саме тому підійшов.

- Що ви Женя тут так на Іванку наїхали, я можу знати в чому справа?

- Ми так тут разом працюємо і я повчаю її трохи. Самі знаєте: молода не має досвіду, кажу щоб вчилась добре в школі.

- А в неї в школі все прекрасно. – Заступився Григорій Миколайович за дівчину. – Буквально тиждень тому, я зустрічав директора школи їхньої, Василівна вона здається.

- Світлана Василівна, - підказала Іванка, не підіймаючи очі на співрозмовників.

- Так вона говорить, що такої розумної дівчини лишень пошукати. Дивіться Женя самі: знайшла гаманець, з грошами, з правами водія, і з Олегом, через міліцію, знайшли людину, щоб повернути. Приклад для всієї школи, а для мене гордість.

- Воно то так, але самі знаєте в якому вона віці і коли ваша донька була такою, тоді у вас починалось вже.

- Все було прекрасно з Людкою тоді, так що питання закрите на таку тему.

Женя зрозуміла що далі щось доводити, для неї на шкоду. Вона поміряла поглядом дівчину і дала їй нарізати цибулю. Іванка взялась нарізати, але настрої їй впав на ноль. Плюс до того, дівчина нарізаючи цибулю, почала плакати, і хоча зі строни виглядало немов нормальним явищем, що під час такої кулінарної роботи вона плаче, але їй на справді стало гірко від того, що її не розуміють. Женя запримітила і промовила, оглядаючись чи не почує Миколайович з коридору:

- Ти вже від цибулі плачеш, а коли якийсь тебе використає і кине після того, ще не так будеш плакати, але пізно буде.

- Іду промию очі, - Іванка встала нервно за столу, напружилась в ванну до вмивальника.

Покрутивши кран з водою, дівчина не почула коли відчинились двері в квартирі, вона лиш могла почути якісь голоси. Промивши очі, Іванка стала слухати якийсь знайомий голос, який весело щось пояснював на коридорі. Вона витерла личко рушником, вийшла з ванни і не повірила очам: перед нею, обіймаючи батька, стояла Людмила. На паркеті стояли великі сумки, а Іванка від здивування, забула розмову на кухні і про свій спотворений настій.

- О, Анка! – Людка вигукнула на всю квартиру, вона підійшла і стала обіймати родичку. – А ти плачеш може; чому очі червоні?

- Та вона цибулю взялась нарізати на салат, - промовила Женя з кухні.

- І ви тут також? Я, виходить дуже вчасно, коли салат готують.

- А з ти ким? – Женя стала заглядати на вхідні двері.

- Сама, не переживайте. – Людка посміхнула до Іванки.

- А чому ти нас не попередила? – Запитав Миколайович доньку.

- Я хотіла, планувала, але не була впевнено що білета перед святами дістану. Володька мій, - знімаючи чоботи продовжувала Людмила, - він знає в Одесі на вокзалі когось там і роздобув білет один для мене. Так що святкуємо разом цього року!

Іванка вмить подумала про Олега: було б добре щоб він, коли повернеться з села, зміг побачити Саламандру, а коли ні – тоді злий буде. Іванка запитала:

- А скажи перш всього: на скільки часу ти до нас?

- В середу повертаюсь на «Чумацький шлях», - пожартувала Людмила.

- Гарно тоді, - подумала Іванка що встигне Олько.

Через короткий час, Людмила напилась кави, і запропонувала щоб пройтись по місту, так як Женя щось готовила на кухні і постійно стукала там. Іванка зраділа від того що можна буде поспілкуватись подушам як кажуть. Швидко одягла куртку і двоє вийшли пройтися вулицями міста.

- Перш всього дякую за посилку, - промовила Іванка. – Я така щаслива що ти приїхала; в мене настрої був впав повністю, а коли побачила що ти з'явилась, не повірила очам своїм. Навіть зараз не вірю що ти ідеш зі мною поруч, так несподівано і головне що вчасно.

- А чому настрої поганий був, щось трапилось може неприємне в школі?

- Знаєш Людка, я думала що тьотя Женя, справді така співчутлива, добра. Тоді за мною у Львів поїхала, здавалось мені що вона переживає так про мене, а сьогодні я побачила її зовсім іншою.

- А що таке тобі виявилось інше?

- Побачила в мене пестня на руці, подумала що хтось мені подарував з хлопців, тому що скоріше я його не мала. Почала мене повчати щоб я з хлопцями не ходила, що я повинна вчитись і що головне: таким повеліваючим тоном. Правду ти сказала, що вона просто Камбала.

- Анка, зрозумій таку справу і запам'ятай: якщо в людини біда, тоді люди співчують. Але одні тебе справді жаліють, а другі немов хитають головою, а в душі раді що воно не в них, а в когось. А коли щось добре в когось, тоді вже заздрощі і ніби тобі хоче краще підказати, немов жаліє тебе що ти не поплатилась опісля, а все досить просто: жодного там співчуття немає, а просто заздрощі і все.

- А хіба їй не все одно чи я з кимось познайомилась, чи зустрічаюсь?

- Не все одно і знаєш чому? А тому що вона вже старію і їй злить що хтось має можливість бути щасливою і коханою, а в неї вже все пройшло, а може і взагалі ніколи не було. Саме тому людину дразнить те що комусь стелеться краще доріженька.

- Вона напевно мене не буде любити як тебе колись...

- Анка, запам'ятай собі на все життя: ніколи з нею не ділись, не говори, не признавайся про особисті переживання чи щось подібне. Вона не має дітей, тому не зрозуміє тебе ніколи. І взагалі не її справа хто тобі що подарував і з ким ти зустрічаєшся чи дружиш. Ти тримай свої інтереси вище її враження і нехай вона знає що її поради тобі не потрібні.

- Як ти вчасно приїхала Людка, в мене новини такі для тебе. Я хотіла в неділю листа писати, просто думала посидіти, обдумати як все описати, а ти немов знала що я хочу з тобою поділитись своїми почуттями.

- А пестня хто все ж таки дав? Марчук малий?

- Ні, не він.

- Але хтось дав все ж таки, хіба не так? – Людмила стала дивитись на Іванку.

- А давай підемо присядемо там на лавочку, - запропонувала Іванка, - тоді розкажу тобі що трапилось на вулиці Грюнвальдській.

- Присядемо якщо так. – Погодилась Людмила.

Через годину часу, Людмила все знала про знахідку і про поїздку у Львів, також про те як Олег все розказав Сашкові про біографію Іванки. Хоча поведінка юної дівчини і її друга Марчука виглядала для Людмили досить примітивною і майже дитячою, все ж таки вона не могла в чомусь заперечити чи скритикувати як неправильний поступок. Подумавши над тим що почула, Людмила внесла наступну пропозицію:

- Я так почула з твоєї сповіді і зрозуміла що він тобі подобається, тому вважаю за потрібним сказати, Ти Анка, коли з ним будеш зустрічатись, так робить щоб ніхто того не знав і не бачив. Я тобі говорю тому, що багато робила особистих помилок, коли ходила з Толіком Чернецьким. Наприклад вам потрібно домовитесь про місце зустрічі: скажімо там само, де ти знайшла його документи: на Грюнвальдській. Також не потрібно щоб щось знали Марчуки, я про Тараса і Юлю. Також мій батько що б не знав, він буде переживати з ким ти і що з тобою, кожного разу, коли він тебе не бачить. Завжди буде собі мене пригадувати і думати що усі дівчата однакові з проблемами. Про Камбалу, ти вже зрозуміла: нічого вона не повинна підозрівати і про Олька з нею не говори також. Про своїх батьків що ти йому призналась через Олька, воно напевно правельно: все одно рано чи пізно потрібно, але ти не переймайся перед ним і взагалі не думай що те що в тебе, немов найгірше на світі. Воно звичайно що драма як така, але ще як казав завжди Леонід Павлович, «не мировая революция». Так що буває ще гірше в людей і вони не падають духом. Також нехай Олька там не маячить в театрі за кожен раз, він вже на другому

плані в тебе під час зустрічі з тим Сашою. Тобі потрібно покласти чітку границю: дружба і кохання, тому що разом нічого не вийде.

- Олько не ображається, навіть сказав що завтра їде в село, а мені побажав зустрінутись з Сашкою самій.

- Все правельно: я колись мала дуже багато друзів, але воно добре для різних розваг: мотоцикли, похід в гори, вогнище, пограти в якусь гру, але не в кохані. Також не маловажно являється саме те, щоб менше людей сторонніх, навіть близьких та в родині, знали про такі відносини. Тебе не завжди зрозуміють навіть близькі для тебе люди, тим більше в такому віці якому ти зараз: подумаєш мала яка і вже хлопця заводить; школа для неї і наука, а не любов. Так що все повинно бути таємно і конспіративно.

- Людка, а ти мені минулого разу розказувала що їхала на мотоциклу кудись сама, який то був маршрут?

- Сюди через Тисменицю, там повертаєш вліво, є таке село Стриганці, а так на Жовтень, виходиш на дорогу яка їде в Галич, там вліво повертаєш і вже в місто повертаєшся.

- Може я скажу щоб мене Сашка так покатав колись. – Замріяно промовила Іванка.

11

На початку вісімдесятих років, комуністична ідеологія боролась з релігією і з усім що з нею пов'язано. Церковні свята, не були виключенням. Тому як виняток, дітей заставляли іти в школу в неділю на Великодні свята, робили там різні спортивні змагання, проводили виховні уроки. Влада хотіла усіма способами відірвати молоде покоління від традицій та того що навчали батьки і старше покоління. Але вже з приходом Перестройки, тиск на релігію, а також політичних дисидентів, значно послабився. Тим більше що саме 1988 року, православний світ, відзначає Тисячоліття хрещення Русі. Про таке свято писали і за кордоном, тому пішло значне послаблення в порівнянні з попередніми роками.

В неділю, Іванка проводила час разом з Люмилою, хотіли після обіду піти в парк Шевченка. Іванка подумала що сьогодні кожен святкує вдома з своїми рідними і вона також проведе так само свій час. Правда в даний час, близькими людьми для дівчини були дядя Гріша, та його донька Людмила, тому самий приїзд Люмили на свята до батька, був радісний сюрпризом для дівчини, яка була немов сирота, хоча при живих батьках.

Половина третьої, роздався телефон, Людмила ідучи по коридору, мимоволі зняла трубку, щось швидко відказала і поклала знову.

- Куди вже так напиватись? - розвела руками Людка, - в неділю питати, чи театр працює.

- Про театр хтось питав? – Жваво запитала Іванка.

- Напився напевно вже якийсь: питає мене чи це оперний театр.

- Та ні, не напився. Сашка дзвонить, в нас такий пароль. Ми від Камбали охороняємось так.

- Ой, а ти чому не сказала? Напевно хотів тебе побачити. Що тепер буде?

- Я йому зараз сама задзвоню, він вдома напевно, якщо мене викликав. Просто думаю якщо він зустрінутись захоче, а я тобою хотіла піти.

- Анка, я ще завтра буду і після, а якщо він в тебе тут – Люка вказала рукою на серце, - тоді все повинно бути на другому плані, а милий на першому в кожній ситуації.

- А ти сама тут будеш коли я піду до нього?

- А я піду до Зоряни Чернецької, вона напевно сама точно скучає, вони ж не святкують так як нормальні люди: не положено. Маю ще коробку цукерків, погляну на молодого який вже, про свої «чумакив» розкажу, нехай не сидить сама.

- Тоді я набираю Сашку зараз.

Набравши номер, якого вже Іванка знала напам'ять, вона стала чекати. На другому кінці, почувся веселий чоловічий голос. Але так як дівчина ще не розмовляла з Сашком по телефону, вона зразу не змогла визначити чи саме той кого вона викликає, зняв трубку.

- Алло! Я уважний.
  - Я перепрошую, можна Сашку будь ласка?
  - А зі мною ніхто не хоче чомусь, що воно таке має бути?
  - Я напевно з Іваном розмовляю?
  - З Іваном то розмовляєш, але чекаєш щоб вже вступився кудись нарешті той Іван - пожартував старший Маковський.
  - А Сашка вдома все ж таки?
  - А що може з Львова дзвонять, або навіть з Праги самої?
  - Ні, з Івано-Франківська.
  - Скажу зараз йому, що кличе його, надгерна дівка.
  - Хто така? – Не зрозуміла сказаного Іванка.
  - По-чеському так буде: гарна дівчина, буде «надгерна дівка».
  - Тоді в них лиш є гарні і надгарні.
  - Надіюсь що мій брата в другому варіанті вибору.
  - Спасибі за комплімент, але я все ж таки зможу його почути сьогодні?
  - Вже даю! – Іванка почула як кроки пішли кудись в приміщені.
  - Анка, - задихавшись, промовив Сашко. – Привіт, ти як там?
  - Нічого, нормально.
  - А в тебе гості є? Я сказав пароль, а мені не відповіли.
  - Так, приїхала моя родичка з Ізмаїла.
  - Жаль...
  - Чому жаль?
  - Думав десь покататись з тобою, думав може ти скучаєш сама.
  - А що тобі хотілося б щоб я сама скучала?
  - Коли б ти зараз була сама, ти б не скучала довго, а ось я буду скучати зараз, хоча не сам вдома.
  - Тоді що ти пропонуєш, щоб було для тебе і для мене гарно?
  - Ти не зможеш того що я хотів.
  - Я не сказала тобі такого.
  - А що може поїдемо кудись?
  - А ти знаєш такий маршрут: через Тисменицю, якісь там Стриганці, Жовтень і так назад в місто?
  - Знаю, а що їдемо таки зараз?
  - Якщо хочеш, тоді можемо.
  - Через скільки часу тебе забрати і де зустрінемось?
  - Ти знаєш де вулиця Репіна? Поруч военного кладовища, там де пам'ятник стоїть воїнам-визволителям?
  - Знаю.
  - Давай через годину, зможеш?
  - Все, побачимось!
- Іванка забігла на кухню, Людмила підняла руку і серйозним тоном промовила:
- Все як в Ларки: зустріч біля кладовища.
  - Ой, я навіть забула про таке. Просто так сказала щоб там почекав мене.
  - Так, питання перше: в що ти одінешся?
  - Штани білі, футболку, куртку, туфлі маю гарні.
  - Спідничку маєш таку не довгу?
  - Є така чорна. Колготи чорні також маю нові.
  - Ні, світлі одінь, щоб до кольору тіла були. Повинен бути контраст, ноги щоб відрізнялись чітко; він дивитись буде. Я тобі кофту привезла кремову таку, візьмеш її, рукава підтягнеш. Чорні туфельки будуть до спіднички. Волосся крутимо?
  - Ні, він говорить що так йому подобається. Сказав що в мене європейська стрижка.
  - О, навіть класику любить? А це вже дещо говорить про нього.
  - Ти про що Людка?
  - Пізніше скажу; ще мала в таких тонкостях розбиратись, - посміхнулась Людмила.

Іванка швидко оділась, Людмила взяла помаду для губів, а також злегка підмалювала дівчині вії. Повернула кругом, все оглянула і взяла флакон з духами, протягнула дівчині. Іванка вмокнула пальчик і стала водити по шиї, Людка тут же заперечила:

- Усі так роблять, а воно неправильно.

- Чому неправильно? – Здивовано Іванка глянула на Людку.

- Візьми на пальці знову і під кофту, по животі поводи духами.

- А для чого так?

- Мала ще знати такі тонкості; слухай що тебе вчать.

- Нічого собі, - Іванка так зробила як наказала Людмила їй.

- Дивись щоб не цілувалась зразу з ним, нехай помріє трошки. Також ти повинна його привчати щоб рахувався з твоїм характером, як щось пропонує, ти подумай, ніби ти виносиш рішення, а не він.

- Сашка подумає: але мала якась капризна.

- Нічого, для хлопців саме в цьому романтика, мовляв він такий герой, а тут мала якась школярка, заставляє його її слухати. Нехай привикає.

- Все я побігла. – Іванка направила до дверей, а Людмила її зупинила.

- Бачиш Анка, ти плачеш що мама не поруч, а мама тебе б сварила що в такому віці ти вже біжиш на побачення, ти б тоді виносила одяг десь там в під'їзд і переодягалась щоб вона не бачила, а я тебе ще прибрала як кажуть в селі «на здібанку». Дивись довго не будь, щоб я не була винуватою і там руки щоб не розпускав він багато; вчи його від тепер що ти ідейна людина, а не просто якась дівка з вулиці.

Іванка з радості хотіла поцілувати Людку в щоку, але та зупинила:

- Куди; помаду лишиш на мені. Повернешся, тоді подякуєш і поцілуєш. А якщо він тебе образить, тоді буде справу мати зі мною, так що ти його привчай до відповідальності від тепер.

Щаслива дівчина побігла по сходинах вниз, а Людмила стала, приперлась до одвірка дверей і глибоко зітхнула... Вона промовила сама до себе: Ой Ларка, вже виросла твоя дівчинка, а ти десь за замками сидиш і не бачиш того... – А на очі Людмили, мимоволі навернулись сльози...

12

Іванка пішла по вулиці Леніна в сторону вокзалу. Доходивши вже до назначеного місця зустрічі, вона побачила біля узбіччя на вулиці Репіна, легковий атомобіль Лада 2106, світло-цеглового кольору. За кермом сидів Сашко і слухав музику.

- Привіт! – промовила дівчина, підішовши впритул до дверцят.

- О, привіт, - хлопець лиш тепер побачив її та здивувався що вона так швидко. – Ух ти, але ти баришня сьогодні. А як точно по часу справилась. Я думав ще годину чекати буду.

- Я не люблю людей не акуратних і сама хочу бути дисциплінованою і конкретною.

- Може до мене заїдемо? Познайомишся з моїми вдома. Ти така красива сьогодні.

- Сьогодні ще скоро, - запротестувала дівчина. – Побачуть твої батьки і що подумують: з якоюсь малою водиться, їй ще в школу ходити і ходити. Те саме подумують що подумав Кузя в театрі. Давай як домовлялись: їдемо по тому маршруту.

- Заскакуй сюди, - кивнув хлопець на переднє місце в автомобілі.

Іванка обійшла зпереду Ладу, сіла поруч водія, прив'язалась ремнем безпеки і стала дивитись на Сашку. Він був одітим в чорні вигладжені штани і білу сорочку. На руці був електронний годинник.

- Я так одітий як бузьок: там чорний, вгорі білий. – Пожартував над собою хлопець.

- Тобі так гарно.

- А знаєш казку звідки взявся бузьок? – Запитав Сашко, заодно завівши автомобіль і став виїжджати на головнішу дорогу.

- Ні, не знаю...

- Мені дід розказував. Сидимо раз з дідом, дивимось на лелеки, вони гніздо роблять на дереві такому зрізаному. Дід мені розкаже: жив був собі господар колись. Якось він махнув рукою на все і пішов в неділю косити отаву. А мав за поясом таку дерев'яну посудину, її називають «кушка». Був одітим в білу срочку і чорні шатни. Махнув сім разів косою і перетворився на бузька. Тому він білий і чорний, а та кушка стала йому дзьобом таким червоним.

- А возитись на машині думаю що не гріх в неділю, ми не перетворимось на птахів надіюсь.

- Ми нічого поганого не робимо. – Посміхнувся щасливою посмішкою хлопець.

Іванка стала розглядати автомобіль, покрутивши головою, вона побачила що салон досить збережений, також вставлений магнітофон, щоб слухати касети.

- Машина у вас бачу така шанована, чистенько так тут.

- Мало вона їздить, - відказав Сашко.

- А чому так?

- Дивись Анка яка несправедливість на світі: є люди які хочуть мати машину легкову, стоять на черзі дуже довго, гроші складають, позичають може в когось і важко їм купити. А в нас немов за безплатно машина прийшла і ще нема кому на ній їхати.

- А в чому справа? – розвела руками Іванка.

- Машину нам допоміг купити родич з Америки, він моєї баби, по татовій лінії, старший брат, рідний. Його забрали в Німеччину ще хлопцем і так він поїхав з відти в світі. Тато любить техніку, але таку велику: ескаватор, бульдозер, грейдер. Йому лиш давай копати в болоті, ставки, канали, і таке інше. Сам здоровий і високий, ледь влазить в Ладу нашу. Також батя любить з колегами по роботі до чарки притулитись. Іван, брат мій, має службову, я також маю «буханку» службову. А мама і Ірка не водять самі, так і виходить що машина стоїть більше часу.

- Послухай, а звідки твій брат знає що я чешка? Мені про Прагу закидав по телефону.

- Я сказав, так звучить гонорово. Ти ж не забороняла мені; не пам'ятаю такого.

- Все ясно з вами.

Вийшовши на Гисменецьку трасу, Сашко всівся зручніше в кріслі, почав розмову, задля якої хотів сьогодні зустрінутись з дівчиною.

- Анка, я хоті з тобою поговорити одну справу.

- Я тебе слухаю. – Дівчина перекинула ногу, погаладила спідничку, заклала руки і стала щиро дивитись на співрозмовника.

- Ти знаєш що Олько був в мене в театрі?

- Знаю.

- Про що він говорив мені, також знаєш?

- Також знаю.

- Анка, тут нічого страшного немає. Не думай що в тебе все погано так, в родині твоїй не найгірше. Хочеш я тобі розкажу про своїх?

- Як ти вважаєш за правельно розказати, тоді звичайно що мені хочеться знати, тому що я нічого про тебе не знаю майже, окрім того, що колись після проводів, дістав від мами добре. – Посміхнулась дівчина.

- В моїй родині також не все ідеально було. Ось послухай: тато мій ходив з мамою, і тут його беруть в армію. А мій тато з сорок п'ятого року і тоді забирали не як тепер в вісімнадцять, а в дев'ятнадцять і служили не по два роки, а по три. А тата забрали на северний флот, а тоді моряки по чотири роки служили. Через кілька тижнів часу, мама дізнається що вона з дитиною вже, тобто ходить з братом моїм, Ванькою. Їй сімнадцятий рік лиш пішов, вдома як взнали, скандал страшний. Дід Іван, мами тато, з того всього запив як морж, пішов в запій на три тижні. Баба вже не знає що робити, хтось там з родини лікаря знайшов, ну щоб аборт зробити. Баба, мами мама, вже погодилась, мама моя плаче, побігла до татових додому. А Маковські, жили на Майзлях, може ти не знаєш де такий в нас район тут: там де кінотеатр Горького зараз. А вони були такі більш розумніші люди і співчутливі, тому що в мами більш такі були строгі батьки. Одним словом баба Олена, тата мого мама, каже до моєї мами: Нелю, не плач, якось ми з того вилізимо. Пішла до сватів вже і каже їм: якщо ви так її сварите, нехай Нелька йде жити до нас. Народить онука чи онучку, я буду бавити. Прийде Зенько з флоту і стануть жити як люди. А як таке зробить, тоді дітей може не бути вже в неї, нашо моєму синові такої жінки тоді? А вони давай там:

та школу не закінчила, професії немає, і так далі. Баба Олена їм каже: нічого, в мене також чотири кляси, але живу якомсь. А роботу таку буде мати, що буде заробляти і сама в шовках ходити. Пішла баба Олена, попросила одну кравчиню, яку знала добре, жидівку таку Фаню, щоб та взяла маму як ученицю і навчила шити і кроїти. Мама вже не мала куди подітись, пішла і навчилась. А та Фаня, така хитра була: мама як небудь щось пошиє, а вона вихвалає маму як не знати яку кравчиню, тоді вже мама давай старатись, щоб справді заслужила похвали. Так вийшло що народився Іван, мама через рік поїхала туди до така в Североморск: зустрінулись, опісля приїхала, почала кроїти, шити, стала гроші заробляти і до тепер не може відпочити від клієнтів. Тато повернувся, побрались, і мій брат Іван, так любив бабу Олену, як нікого не землі. Вона вже померла два роки тому, він пережив дуже важко. А Леськових, в мами прізвище Леськів з дому, Іван не любив, і до тепер не любить.

- Але ж назвала мама все ж таки його, так як діда виходить; як свого батька.

- Два діди були Івани. Тут вже кривди не було. А якщо б мама так зробила, напевно Ванька перезався б був ще в школі.

- А мама твоя з якого року?

- Сорок восьмого, але з осені. Кажу що народила Івана, навіть сімнадцять ще не було їй. Їй в листопаді буде сорок років.

- Рання дівка була.

- Хто б говорив, - посміхнувся хлопець і погладив дівчину рукою по коліні.

- Сашка, баранку тримай двома руками. – Іванка глянула на хлопця і похитала головою.

По селах, які вони переїзджали, прийшлося їхати дуже поволі, так як під час свята, багато людей ходило по цетральній вулиці. Сашко з нагоди звернув увагу:

- Ми як на кораблі пливемо поволі.

- Ти ж син моряка, батько твій на флоті служив.

- Чотири роки, вже привикнеш якщо навіть не любиш море.

- А в тебе є футболка така як матроси носять? – запитала Іванка.

- А що подобається?

- Навіть дуже. Я думаю тобі до лица буде.

- Знайду, придбаю. А яка краще: з рукавами чи без рукавів?

- Літом без рукавів, а на зиму щоб тепліша. Мені подобається так: матроска і куртка з коміром по ній, зимою так гарно для мужчини.

- До зими все придбаю, - пообіцяв Сашко дівчині.

- Ой, щоб я не забула: ти можеш мені дати свою фотку якусь гарну?

- Можу. Маю такі як на паспорт, з ательє маю.

- Завтра зможеш дати?

- А чому так спішно тобі?

- До нас приїхала родичка моя з Ізмаїла, вона зі мною про все ділиться по душам. Я хочу їй показати фото кого я знаю. Вона поїде в середу, я в школі буду, так що в мене два дні.

- Та сама що телефон підняла нині була?

- Так, вона.

- В чому проблема: заїдемо до мене зараз і я дам тобі. Ми ж по Галицькій будемо вертатись, там поруч, побачиш де я живу. Правда там гості є в нас, шукати фото треба в наших фотографіях.

- Ні, я не буду їхати. Може давай другим разом, а завтра я Ольга пришлю з школи і ти даш йому.

- Не знаю чи я після обіду буду в театрі, я мав в Косів їхати. Але давай так: я залишу в конверті, а Кузя дасть Олькові.

- Домовились. А ти гостей залишив і поїхав возитись зі мною?

- Ой, що там гості. Їм без мене весело, а мені без тебе не весело, - признався хлопець...

В понеділок, хоч свята великодні продовжувались, лиш школа, а також усі підприємства, працювали як звичайно. Олег вже чекав на Іванку біля будинку, щоб разом іти в школу. Коли вона вийшла, він кинувся зразу з запитаннями до неї, не терпілось йому знати чи Іванка зустрінулася вчора з Сашком.

- Як там, була з ним? – Без підготовки та вітання, запитав Олег.

- Була. Гарно час провели. Навіть до себе в гості запрошував.

- О, ви вже як хлопець і дівка двоє.

- А хто ми є по-твоєму?

- Я радий за тебе. Мій дід тобі привіт передавав.

- Дякую. Але новина для тебе також є.

- Яка для мене може бути новина за один день?

- Саламандра приїхала.

- Коли приїхала? – Здивовано запитав Олег.

- В суботу ще. В неї сумки були, тому не ішла пішки з вокзалу, а таксі взяла. Ти не бачив таксі?

- Не бачив.

- Ольку, ти мені зможеш допомогти сьогодні в одному ділі?

- Давай, «закинь вудочку».

- Мені потрібно після школи сходити в драмтеатр і взяти конверт. Кузя передасть тобі від Сашки фото в конверті. Сашка поїде в Косів, а я хотіла щоб Людка побачила його фото.

- Зробимо. – Пообіцяв Олег.

- Принесеш, заодно і Саламандру побачиш.

- Без проблем.

Після школи так і відбулось: Олег пішов по конверт в драмтеатр. Він зайшов і постукав, Кузя вийшов на двері, протягнув руки над головою і хриплим голосом запитав:

- А чого сам нині?

- А з ким повинен бути?

- А де та дівка?

- Яка дівка?

- Та, що в неї губи як в риби.

- Нема їй що тут робити. Я по справі для Саньки. Конверт передавав він?

- На. – Кузя протягнув конверт, якого тримав за поясом заді.

- Дякую. – Олег напрувився іти.

- І всього лиш? – Запротестував Кузя.

- Такий був договір. – Відказав Олег.

- Давай, провалюй звідціля. – Кузя далі став позивати та розводити руками в сторони.

- Чому такий злий? – Запитав просто Олег.

- Надоїло бути добрим!

- А, тоді зрозуміло.

Олег не спішив додому скоро, він ще зайшов в гастроном, навпроти готелю «Україна», став в чергу щоб купити молока, хлопець боявся щоб коли зайде до Братинських, мама його не покликала і не післала за молоком в магазин; тому вирішив щоб все владнати завчасно.

А тим часом Іванка вже була вдома, вона хотіла поділитись вчорашнім переживанням з Людмилою і тому стала все розповідати як вона провела час вчора з Сашком і куди вони їхали. Також вона розповіла дослідовно про біографію родини Маковських, яку вчора сама почула. Але коли вже вона закінчила, Людмила запитала:

- А твій Сашка лиш про свого брата казав як той народився, а про себе нічого не сказав?

- Сказав що батько його повернувся з армії, побрались з мамою і вже все в них було як в людей. Ще сказав що мама їхала туди до тата на флот. – Останнє речення Іванка повторила, так як в розповіді також не опустила того випадку, що Неля їхала до свого матроса.

- А в тебе з математики яка оцінка? – Змінила тему Людка.

- А при чому тут математика? – Іванка не зрозуміла запитання.

- А при тому, що сама сказала як Сашка говорив, що тоді на флоті служили чотири роки. Якщо його тато з сорок п'ятого, додавай дев'ятнадцять років, його призвали в шістдесят четвертому, тоді Іван, його брат, народився в шістдесят п'ятому. А Сашка, ти сказала, що з шістдесят сьомого, тоді коли батько служив на флоті від четвертого по восьмий. Виходить що коли їхня мама їхала до тата в Североморск, звідти і привезла твого Сашка, який народився ще рік до того, поки тато їхній прийшов.

- А може вони там розписались були.

- Не могли: він коли служив, не мав з собою паспорта, тому що коли хлопець іде в армію, його виписують з місця проживання і органи забирають паспорта. Також вона не була там приписана і тому заяву не могли подати для того, щоб їх розписали. Скоріше всього все так було як я тобі розклала. Були двоє там після розлуки і перед розлукою, тому і все в них було в таких почуттях.

- Так виходить... – Погодилась Іванка.

- Ти можеш його не питати про таке, але для себе будеш знати.

- Тоді виходить що вони така не дуже порядна родина? – З тривогою, поглядаючи на Людку, несміливо запитала Іванка.

- З якої сторони глянути, - покрутила пальцями Людка.

- Поясни виразніше мені.

- Якщо взяти, що мама їхня чекала скільки часу, поїхала так далеко до морячка свого, годувала два хлопчики і чекала коли їхній татко повернеться, тоді вона заслугове пошани. Хоча поміж людей може б рахувалось навпаки: загуляла, зробила аборт, ніхто не знає, вийшла за іншого, для чого чекати на такого що так повіся? Але тоді могло не бути твого Сашки взагалі на світі, так що я рахую особисто, що вона вийшла з становища, в якому вони усі опинились, досить правельно. Також батько його, через такий час коли прийшов, поєднав свою долю з мамою його дітей, також я б сказала похвально поступив.

- Ти все правельно розумієш Людка. Що ж я б без тебе робила на світі, - щасливо посміхнулась дівчина.

- Твій також хитренький виходить.

- В чому ти його підозріваєш?

- Молоденьку собі приглянув, він же старшим від тебе на вісім років.

- Ні, він з грудня, десятого грудня. І старшим від мене на сім років і сто п'ять днів.

- Нормально, нічого немає в тому поганого. А хотіла б молодшого, тоді є Олько, але для тебе, я маю на увазі враховуючи твій стан, що ти не можеш в даний час розраховувати на батьків, такий тоді підходить.

- Олько, дивиться за старшими, а не за такими як я.

- Тому що в його віці, дівчата, які скажімо молодші від нього від трьох до вісім років, ще просто діти. А він вже підліток і задивляється за другою половиною. Коли він повернеться з армії, тоді таких віком як ти зараз, буде в нього достань для вибору.

В той час в двері подзвонив Олег, Іванка побігла відчинити.

- Заходи до нас, ми пампушки напекли і ти поїж з нами. – Стала просити Іванка.

- Я поїв вже, але можна ще трохи. – Олег став заглядати чи не побачить Людмилу.

Пройшовши на кухню, Олег присів, а сама Іванка стала дивитись де поділась Людка. За той час поки Іванка накладала на стіл, Людка переоділась в кращу футболку і взяла джинсові штани. Зайшла на кухню і привіталась з Олегом.

- Привіт сусідам! – Промовила Людмила.

- Привіт. А ви коли приїхали?

- «Ми» не приїхали, я сама приїхала в суботу.

- Не любить на «ви», - пояснила Іванка Олегу.

- Мені дуже приємно Олег, - почала Людка, - що ти так здружився з Анкою і не даєш їй скучати. Вона тут сама, а так з тобою їй веселіше.

- Мені тоже краще що вона тут.

- А батьки твої нічого не мають проти що ти з дівчиною дружиш, а не з хлопцями?

- Я з хлопцями тоже в школі, а Анку вони знають. Раз тато каже мамі: може невістка наша буде, а мама йому: а що, як захоче - я не проти. Дивись яка гарна дівчинка, вчиться гарно, не чути щоб Братинський жалівся на неї, якась добра дитина.

- Молодці Марчуки! – Вигукнула Людка. – Ви мені завжди подобались, набагато краще як Чернецькі. Вчора я в Зоряни була, жалілась мені, говорить що від Толіка нема вістки ще від січня. Навіть якийсь

дзвонив до неї з Луцька офіцер і питався чи Толік пише до неї. Але я забула чи той також десь там був, чи як там було, одним словом щось він хвилюється за Толіка також. Але воно поміж нами, не говоріть про таке нікому, особливо в школі, тому що він поїхав за кордон як військовий експерт, чи консультант.

- Воєнна тайна. – Підкинув Олег.

- А ти Олег вже маєш дівчину якусь? – Запитала жартома Людмила.

- Скоро буде мати, - відповіла за хлопця Іванка.

- Кого? – Олег глянув на Іванку.

- Ірку Маковську.

- Мале воно, - махнув рукою Олег. – Ти що не виділа Анка: кутас на шапці більший, як голова в тої Ірки.

Усі троє почали сміятись.

- Людка, - почала Іванка, - я б хотіла твоїх хлопчиків побачити, ти зможеш їх привести на наступний раз?

- Думаю що ти підеш на літні канікули і тоді приїдеш до мене; там і побачиш їх.

- А як звати їх? – запитав Олег.

- Едік і Радік. – Відповіла Людка.

- Яюсь не по-нашому. – Олег взяв пампук і почав їсти.

- А мені цікаво, - Людмила глянула на Іванку, - чому вона дітьми стала цікавиться, може Олег знаєш в чому справа?

- Хлопа вже хоче, а яка сім'я без дітей. – Випалив Олег.

Усі знову розсміялись, а Іванка вийшла що перш самою побачити фото, а вже опісля показати Людмилі. Фотокартчок було три штуки, різні. Іванка стала чекати щоб Олег пішов і незадовго так відбулось. А дві сіли в великій кімнаті на дивані і стали розглядати Маковського.

- Як тобі? – Запитала Іванка, побачивши посмішку на обличчі Людмили.

- Слухай, а фото тепер він зробив чи ще до армії?

- Ні, тепер десь. Він такий зараз як на фото. А чому так питаєш?

- Виглядає як сімнадцять років, мало що від Олька старшим. Я подумала коли скільки від тебе старшим, тоді уявила собі не такого зовсім як юнак.

- А як до мене підійде?

- Зараз побачимо – Людка взяла фото і поклала поруч обличчя Іванки, перекинула голову в одну і другу сторону. - Без сумніву вибір говорить що ти ідейна душа, не просто дівка з вулиці. Живого коли побачу?

- Людка, я тобі розказала про Сашку, скажи правду що ти зрозуміла про його характер з того що почула?

- Скажу тобі щоб взнати більше, потрібно кілька пунктів і тобі багато стане зрозуміло. Наперше: взнай чи він ранком встає швидко, чи любить поспати довше.

- А хіба так важливо?

- Люди, які дуже ранком встають, вони в основному вимогливі, принципові, люблять порядок у всьому.

- Тоді виходить що вони гарні люди.

- Послухай перше: інколи жити, якщо ми вже говоримо про супутника життя, так буває що з людиною менш відповідальною і навіть бардачною, простіше жити як з принциповим і вимогливим. Принципи, якщо людина їх ставить постійно, вони так вимотують того хто поруч, що просто життя стає як служба в армії. Достає все що бачиш і слухаєш, постійне напруження, розклад, переживання, одним словом не життя, а якийсь пролетарський прогрес. Я коли ходила з Толіком, він таким був. Спочатку я думала що воно нормально, а пізніше я вже не могла того зносити більше: одіну щось золоте, він зразу що я буржуйка. Кудись запізнося на хвилину, зразу що я не акуратною. Все повинно було бути як в кодексі якомусь. Дійшов до того, що одного разу в нього гості були, я вже мовчала, боялась що не те щось скажу чи запитаю, тому що кожного разу так було; опісля постійно мені моралі читав. Вже я відсиділа їхню забаву, мовчала як риба, і коли ішла додому, стала одівати чоботи, а він побачив що я повернулась спиною до гостей і не так нахилилась. Я ж в коридорі була, вони п'яні там, звідки я могла додуматись що хтось там дивиться на мене. Опісля як почав мене повчати, я лиш зітхала як на поминках.

- А Чумак твій, він не вимагає від тебе чогось такого?

- Йому головне щоб мене голова не боліла.

- Про здоров'я твоє так думає?
- Ой, я ж кажу що ти ще мала. Просто так в одружених говориться, коли жінка не вділяє чоловіка увагою, тоді завжди жаліється що в неї голова болить.
- Все зрозуміло тепер. – Іванка глянула на фото Сашка і похитала головою.
- Твій, мені так здається, що з таких, що буде слухати жінку. В нього погляда такий не гордий чи пронизливий, виглядає сентементальним таким. Якщо він тобі признався що вже в п'ятнадцять років дістав від мами, виходить що він не такий щоб на все що говориться звертав увагу і хотів з себе показати лідера перед юною дівчиною. Також добрі люди, вони жартувати люблять, вони не роблять проблеми з чого не будь. Одного разу ідемо з Толіком, а їде машина і після дощу в воду заїхав водій. Нас облило водою, не так щоб дуже, а просто така випадкова пригода. Я почала сміятись, а він взявся номер записувати, щось ніби шукати стане того водія, жалобу писати на роботу. Одним словом дуже правильний і мучить себе а найбільше когось. Я була в Зоряни, вона мені про нього те саме говорить, а я лиш думаю собі: що мене обминуло, яка я щаслива тепер. Думаю коли приїду, розцілюю свого Чумака як в шлюбну ніченьку
- Людка, але ти дочка інтелігентів, вихованою, не те щоб з колгоспу якимось, чому той Толік виправляв тебе постійно?
- Ой, не пригадує краще, а з колгоспу, як ти сказала, для нього взагалі не люди. Це вони так в газетах про селян і трактористів, доярок вихваляють, а насправді рахують таких людей як тварин на фермі. В сусіда, того фронтовика, одного разу ремонт робили в квартирі. А мама моя спекла пиріжків, і щоб я занесла людям, тому що сусід сам не готує. Я зайшла туди, привіталась з майстрами, сказала як мене звати і так перекинулась словами з людьми; дві жіночки були з села якогось. Він мені після того говорить: що ти з ними маєш до бесіди, я просто собі не уявляю. Я ж кажу: нормальні люди, працюють гарно. Він мені: де ти тут людей бачиш? Уявляєш собі за кого себе мають ті Чернецькі?
- А коли ти на мотоциках возилась, що тоді він робив?
- Я ж нарочно так йому робила, тоді я вже була вирішила що ми напевно розійдемося. Та вони усі там з шкіри вискакували, але ще так терпіли, думали може перевиховують спільними зусиллями, а коли вже трапився той випадок, тоді все я сказала.
- З тим лисим полковником, я пам'ятаю.
- Так що зараз тобі потрібно досить конкретно приглядатись, хоча всього в житті не передбачиш, як не старайся.
- Сашка не такий, вони з простих, тато його на ескаваторі працює. Правда мають вони родину за кордоном, машину їм купили, думаю що присилають їм з відти щось також.
- А де саме за кордоном?
- В Америці.
- Нічого собі. Ще в Америку поїдеш колись.
- Музика там яка, в Штатах; все таке класне в них.
- В тебе класний, - Людмила вказала на світліну Сашка. – Виглядає таки молодшим, хоча старший на сім років і сто п'ять днів. З таким, тебе голова точно боліти ніколи не буде, - пожартувала Саламандра.

Двадцять другого квітня, в школі вібувалась лінійка. Іванка не знала що Сашко приїхав в школу, йому зателефонували з школи, так як ветеран, до якого приходили два учні з тієї самої школи, сказав що хоче бути присутнім на лінійці і самому розповісти свої захоплення від зустрічі з ними. Тому вже і вирішила адміністрація школи, запропонувати Маковському, коли той зможе і захоче, щоб також прийшов похвалити учнів шостого класу, Іванку і Олега.

Після ветерана, слово надали Маковському, він вийшов і став дякувати вчителям за виховання, розповів який він був здивований тим, що в портмане були гроші, але не дивчись на них, учениця

шостого «б», яка знайшла документи, хоча не знала як знайти власника, все ж таки знайшла правелиний вихід з становища. Також замітив кмітливість Олега, який підказав дівчині як саме поступити, щоб все ж таки власник отримав те що був згубив.

Іванка була здивованою присутністю Сашка, а також тим як він гарно постригся і як виразно висказав те, що хотів сказати. Двох, Олега та Іванку, викликали перед учнями, привітали, а учні усі заплескали в долоні. Сашко дав перед усіма букет квітів Іванці, а Олегові авторучку, при тому одну з дорожчих.

Після лінійки, Іванка забігла до директорки і подарувала їй косметичний набір, якого вже давніше приготувала для неї. Директорка подякувала і сказала що коли та буде кудись поступати, вона напише їй гарну характеристику зі школи.

Після всієї церемонії, Сашко чекав на Іванку біля школи. Дівчата-однокалсниці, слідкували за ним щоб познайомитесь та оглянути ближче, але він не став з кимось говорити, а просто сів в свого службового автобуса і чекав на Іванку. Коли вона вийшла, пройшла перед очима учнів до мікроавтобуса і сіла поруч водія, Сашко завів двигун і виїхав на дорогу.

- Але тобі так гарно як ти постригся, - Іванка з радості погладила Сашка заді по голові.

- Куди тебе везти?

- На Коперника.

- А може на півгодинки в «Прикарпатський коровай» на пирожине?

- А що, можна і туди. – Дівчина байдужно махнула рукою і обережно поклала квіти на панель біля переднього вікна.

- До речі, - почав Сашко, - я сказав своєму братові що ти живеш на Коперника, а він мені каже що коли він прийшов в мінтовку робити, тоді ще стажором він був, була в нашому місті одна рокерка, вона ганяла з рокерами. Ванька каже що вона жила також на Коперника, але вже не живе на жаль...

- А чому «на жаль»? – Іванка зразу додумалась про кого йде мова.

- Воно було давніше, Ваня не був в армії, як ти знаєш його були побили дуже і його комісували просто. Але він захотів працювати в мінтовці і його не брали спочатку, мовляв фізична підготовка храмає, здоров'я не важне і таке інше. Але мама стала просити одних наших знайомих і його взяли. Так воно було може років п'ять-шість назад, Ванька казав що бачив ту рокерку, вона старша від нього була, але дуже така спокуслива дівка. Її усі менти знали в місті.

- Так що з нею трапилось? – Не терпілось щось взнати про Саламандру Іванці.

- Казали менти, що вона забила на мотоцику, але десь далеко. Здається поїхали були всією компанією кудись і там вона загинула десь.

- А який в неї був мотоцикл, може знаєш?

- «Бомба», знаєш є такий: Іж-планета спорт? Вони переважно оранжеві на колір.

- А в неї кличка не була Саламандра?

- Не знаю, Ванька прізвище казав здається, але я забув.

- Людка Братинська?

- Точно, Братинська! Ім'я не казав він. Ти також чула про неї?

- Вона моя родичка, я живу в її квартирі зараз.

- Ти що серйозно, чи так жартуєш?

- Правда, я там живу на Коперника, Олько також її знає.

- Вірніше знав.

- Живе вона, все з нею нормально, і далше вона така спокуслива як ти сказав.

- Як живе? Що може не правда що вона загинула трагічно?

- Не загинула вона, а поплила їх компанія Дністром були в Одеську область і там заміж вийшла. Теж мені міліція, розшук називається; вже похоронили заочно.

- Ой, як як Ванькові свому скажу, але він здивується; він не повірить мені.

- Ще більш здивується, коли скажеш що ти сам з нею говорив по телефону тоді в неділю, коли мене хотів.

- Ти жартуєш Анка, - не довіряв Сашко.

- Правду кажу, а якщо не віриш, поїдемо коли захочеш, я тобі того мотоцикла покажу оранжевого. Він в гаражі стоїть і ключ я візьму щоб дядя Гріша не знав, поїдемо і сам побачиш.

- Ну і діла пішли, - здивувався Сашко. Вона що твоя родичка якась?

- Моєї мами, двоєрідна сестра. Її покійна мама, Любов Олександрівна, рідна сестра мого діда Славка, маминого тата. Лиш дід в Львові жив, а Братинські тут жили, де я зараз живу.

- А ти фото можеш знайти якесь давніше, я братові покажу.

- Дам тобі фото, до речі якщо він її бачив, в неї заді вуха пляма родима, вона досить помітна, тому назвали її Саламандрою.

- Точно, він казав що в неї щось було таке природне.

- Ой напишу їй про вас двох; але насміється Людка.

- А ти про неї казала коли говорила що фото моє хочеш показати своїй родичці яка в гостях?

- Так, про неї. Вона живе в Ізмаїлі.

- Ти вже була там?

- Ще не була, але вона просила на літо поїхати.

- Може двоє? Ладою моєю.

- А мама тобі що скаже?

- Я що маленький? Все буде нормально, побачиш.

- Але сьогодні день сюрпризів: ти в школу приїхав, мене похвалив з Ольком і ще про Людку зговорились.

- Та ж Ленін народився нині, - почав сміятись Сашко. - Зробив такий «сюрприз» цілому світові, що до тепер не можуть розібратись з ним.

- Потрібно Чернецьких привітати.

- Хто такі?

- Сусіди, комуністи натуральні. Люблять того Леніна як не знати кого. Може твій Ванька також знає їх?

- Не думаю, він такими не цікавиться. А мені цікаво що сказала твоя родичка про мене, ти ж фото показувала її моє?

- Подумала що тобі сімнадцять років, а сьогодні коли постригся, ти ще молодшим. А я ще сказала що тобі подобається моя стрижка, а може ти так сказав просто щоб мені вгодити; сама навіть не знаю.

- Я не бачив тебе з довгим волоссям, але так тобі підходить дуже, - відповів Сашко.

- А вона мені говорить, - Іванка засоромилась і стала дивитись у вікно.

- Що вона сказала тобі?

- Ні, я не скажу. Сьогодні точно не скажу, а коли переконаюсь що вона правою, тоді може бути.

- Я ж не знаю як переконати тебе.

- Нічого не потрібно з твоєї сторони; я сама побачу.

- Вже як знаєш. – Розвів руками хлопець.

- Сашка, а ти не працюєш сьогодні, що так зі мною час проводиш?

- Працюю, але нічого. Може скоро знову у Львів поїду, ти поїдеш зі мною?

- Олька візьмемо?

- Якщо ти захочеш.

- Нехай сидить вдома, вже театр побачив. Купимо йому бублик з маком, щоб тішився. - Іванка стала сміятись сама з себе.

Коли вже Сашко привіз дівчину на початок вулиці, Іванка взяла квіти, понюхала і сказала те що собі пригадала:

- Сашка, а ти в якій годині починаєш роботу?

- На дев'яту їду, пізніше інколи. Взагалі з восьмої повинен. А чому питаєш?

- Хочу знати просто, тому що мені важко ранком вставати інколи, - натякнула дівчина.

- Тобі хоча «інколи», а мені постійно важко ранком.

- Мені буває що не спиться; думаю і мрію...

- А про що думаєш і про кого мрієш? – Посміхнувся Сашко, дивлячись в очі дівчині.

- Сьогодні не скажу; колись може.

- Тоді добре що «колись може», - повторив хлопець.

Іванка виходячи з машини, сказала на прощання,

- Стрижка тобі дуже до лиця, європейська. Дивись мені, щоб постійно такий ходив.

- Як скажеш – так буду робити, - хлопець посміхнувся вслід дівчині.

УАЗ розвернувся і поїхав, так як Сашко працював і вже повинен був бути в драмтеатрі, а Іванка підняла голову в небо і сама до себе промовила: Правою Людка: і спати любить і стригтись буде як мені подобається. А коли ще поцілую його, тоді взагалі все зробить що мені забагнеться.

Молода дівчина була такою щасливою, вона поцілувала квіти, які несла від того хто полонив її, ще ніким не заняте серце... Коли Іванка зайшла в подвір'я біля дому, її побачила Юлія, мама Олега.

- Ой! – вигукнула Юля, - а це хто вже квіти дарує тобі?

- Як бачете, є такий. – Іванка злегка засоромилась.

- Ой, вкрадуть нашу невістку поки Олег буде рости наш. – Пожартувала Юлія.

- Нічого, знайдемо ще і для нього. – Відказала Іванка і направились до дверей будинку.

15

Після того що відбулось в школі на лійнійці, а також коли Юлія побачила букет, Іванка стала слідувати порадам Людмили, щоб нікому з сторонніх не виявляти свою дружбу з Маковським. Звичайно що про букет не було секрету, так як бачили учні і вчителі, коли в знак вдячності, Сашко подарував його учениці. Також Олег бачив, хоча той нічого не виявляв вдома про те що робилось за дверима його квартири.

Іванка розуміла: ніхто з тих кого вона знає, не порахує за нормальне явище те, коли учениці ще немає навіть чотирнадцять років, а в неї вже любовний роман, при тому з хлопцем, який вже повністю відповідає такому віку, щоб одружуватись і стати сімейним і навіть батьком. Також, ще було скоро мріяти про більш тісніші стосунки, навіть по тій причині, що сам Сашко ще не признався в своїх почуттях до дівчини і з сторони хтось міг навіть подумати, що просто хлопець інколи хоче розв'язтись і провести час з молодшими від нього, тобто почувати себе старшим в компанії трьох.

Але незабаром трапилась така подія, що Іванка не могла передбачити. Учениця готовилась до екзаменів, так як залишилось школи всього тиждень часу. Травень доходив до кінця і вже проминула дата, (виповнився один рік), коли Іванка переїхала на нове місце проживання.

В понеділок, шістнадцятого травня, Іванка вишла зі школи як звичайно. Дівчина сміялась, жартувала з однокласницями і оглядалась чи пералейний клас вже вийшов, щоб з Олегом разом іти додому. Нараз вона побачила біля заїзду в шкільне подвір'я тьотю Женю. Іванка прижмурила очі, щоб переконатись що це вона сама і тут же зрозуміла що Женя чекала на неї. В дівчини почало стукати швидко серце, вона відчула що щось трапилось, лиш не могла додуматись що саме. Нараз вона перестала сміятись, направилась просто до Жені і подумала що напевно щось трапилось з Григорієм Миколайовичем. Підійшовши в притул, вона побачила тривожний вигляд Жені, яка оглянувшись на учнів і кивнула головою щоб іти.

- Тьотя Женя, а ви чого тут?

- Ходімо додому. Дивись щоб Марчук не наздогнав нас.

- А що таке відбувається? Я можу знати?

- Ти будеш, а йому не треба того. – Строго промовила Жаня.

- Так почекайте вже, нема його тут, скажіть на кінець.

- Твій тато приїхав.

- Тато приїхав? – Перепитала здивовано Іванка.

- Так. Я пішла сюди, мене післав Миколайович, сказав тобі сказати щоб ти знала перш чим тата увидиш.

- Тоді добре що приїхав, а чому ви такі усі тривожні? Хіба воно погано що приїхав на кінець?

- Та ні, не «на кінець», в тебе тепер початок буде.

- Який початок? Ви про що?

- Забирає тебе з собою; з татом поїдеш.

- Куди поїду? Хто сказав таке?

- В Тюмень, на сибіри. Вже білет на літак має тобі також.
- Я в літаку не проти політати, але щоб в Тюмені жити я не хочу.
- А тебе хто буде питати?

- Це я його буду питати зараз де він був рік часу. Він тепер пригадав що в нього дочка росте? А коли б мене в інтернат були б забрали, його тоді не цікавило де вона? Що їсть, де спить, з ким дружить, де вчиться? Рік часу, це не тиждень кінець кінцем.

- Він з інтернату також був би тебе забрав, він має право. Його ніхто не лишав батьківських прав.
- Зараз ми рoberемось які в кого права. – Іванка нервно почала крутити шкільним дипломатом.

Повернувши на Коперника, Іванка побачила їхній автомобіль Нива, вона пригадала собі минуле життя і те що їй запам'яталось з раннього дитинства. Але дівчині не хотілось вже нічого міняти, лиш вона не знала як поведеться дядя Гріша, може він радий що накінець позбудиться квартирантки і стане жити собі сам як скоріше. Іванка хотіла запитати Женю, але передумала, після того як та була наїхала на неї за хлопця, дівчина значно охолонула в своїх почуттях до неї. Також Іванка вже рахувала себе в такому віці, що подібні питання хотіла вирішувати сама, вона пригадала як говорила їй Людка, що Женя лиш прибиральниця, яка отримує гроші за свою працю і питання сімейні їй нічого знати.

Прийшовши під будинок, Іванка погладила машину по капоті, повела рукою по дверцятах і зайшла в двір будинку. Піднімаючись по сходах, вона оглянулася на Женю, а та зрозуміла що дівчина не хоче щоб вона була присутня при зустрічі з батьком. Женя знала що відносини їхні не прості і підняла дві долони, мовчки кивнула ними, що вона не учасник зустрічі. Женя залишилась на сходах, а Іванка сама пішла в квартиру. Зразу після того як лишень вона опинилась в коридорі, дівчина відчула їдкий дим від цигарок, навіть вдома в Львові тато не курив в приміщенні, а на балконі, правда коли він заходив з балкону, запах тягнувся за ним по квартирі. Іванка без обережності і попередження, вигукнула як господиня квартири:

- Що таке відбувається? Диму як в циганському шатрі!
- Проходи сюди - виглянув з залу дядя Гріша з турбованим виглядом.

Іванка кинула дипломат, зняла взуття і пройшла в центральну кімнату. Вона стала в дверях і побачила батька який встав з дивану, потер долони і направився до неї. Іванка зупинила його подібно руками як зробила Женя на сходах.

- З обіймами почекаємо, - строгим і ображеним тоном, промовила вона до батька. – Перш я хочу знати де ти пропадав так довго, а тоді можливо я дам себе обняти.

Батько, стояв одітий в джинсову сорочку, яка говорила про те що такі сорочки носять люди в якій є зайві гроші, тому що за таку суму, можна було купити гарну зимову куртку. Над однією, надгрудною кешенею, був нашитий орел, який приземляється, розпростерше пазурі вперед, а над другою, нашитою була рамка в якій нашито «U.S.Army». Також був одітим в вельветові штани, коричневого кольору, в яких був вешневий шкіряний ремінь. Мужчина виглядав елегантним і пристойним.

- Прости мене, - батько зітхнув. – Не все як хочеться нам...
- Як знайшов мене? – Іванка вже посміхнулась, побачивши скромність батька.
- Яка ти гарна, дівчина вже доросла стала. – Батько звернувся до Григорія Миколайовича, - а правда схожа на Лариску?

- Давай краще її запитасмо як їй тут живеться в нас – піднявши праву руку, сказав Миколайович.

- Мені як живеться? Мені в Львові так не жилось спокійно, весело і гарно. – Іванка впевнено так відповіла, що дядя Гріша заплескав в долоні з радості.

- Я хочу з тобою поговорити важливу справу, - присідаючи на диван, відказав батько дівчини.
- Богдане, - вмішався Миколайович, - там Женя напекла свіжих дерунів, нехай поїсть з сметаною, зі школи дитина прийшла.

Іванка зрозуміла натяк дяді Гріші, так як вона завжди обідала в школі, лиш сьогодні вона подалась на кухню, надіючись почути враження дяді Гріші про її перебування в його квартирі. На кухні Іванка тихенько присіла за стіл, і стала вслуховуватись чи чого не почує з розмови. Чекати довго не прийшлося:

- Бачиш Богдане, я ж кажу тобі, щоб ти не робив такого. Вона все зрозуміє, вона розумна, як вона вчиться добре. Знаєш як бувало скоріше в мене: я їду додому нераз, а мої вікна темні вечором, сумно як на цвинтарі. А зараз я їду, а вікна світяться, привітається зі мною, запитає що я думаю, що читаю, як я вважаю те чи інше питання. Мені вік продовжиться через неї. А Людка моя як за нею: як дві сестри разом. Лиш поїде і вже назад сюди, подарунки, їй присилає. Вже літом вона має їхати до неї в Ізмаїл.

- Іванка вирішила сама за себе постояти, вона пішла в свою кімнату, переоділась і кивнула до батька:
- Що ж, давай пройдемося на вокзал, на вулиці краще думається.
  - Куди хочеш іти? Я машину маю.
  - Машина нехай стоїть, а ми підемо двоє. – Немов наказом, промовила дівчина.
  - Бачите Миколайович: друга Лариска моя. – Батько дівчини розвів руками.
  - Давай Богадане, коли вже аж так того хоче, тоді іди вже.
  - Ходімо. – Батько встав, покрутив годинника з металічним браслетом і пішов слідом за донькою.

Йдучи по вулиці, Іванка перша почала розмову з батьком, який ще думав як сказати те для чого він приїхав в Івано-Франківськ з Тюменя.

- А я думала, що ти вже забув зовсім про мене...
- Що ти таке говориш, як я міг забути про тебе. Просто часу заняло досить поки я на роботу пішов, знайшов житло, поки трохи грошей зібрав, і так місяць поза місяць і вийшло аж на тепер. Хотів перед Новим роком, але бригадир став прости мене щоб я не їхав, сказав: пускай школу в этом году девочка закончит, а потом поедишь. Тому я тепер приїхав, вже школа закінчується і я хочу тебе забрати щоб ти зі мною жила разом.
- А маму не забереш з собою?
- Не знаю чи вона захоче. Як пройде строку половину, може тоді щось зміниться, а зараз ще скоро про таке говорити.
- Скажи правду, тому як бачиш що я вже не дитина: ти сам живеш там?
- Так, сам живу. Знаєш яке життя в мене: більше в лісі на роботі і на площадках бурових. Вже квартиру буду мати свою скоро, там не так як тут: роками чекають люди. Там як працюєш нормально, не п'єш багато, такі люди на особливому рахунку. Наші українці там скоро получают квартири, роботи кращі, стають бригадирами, прорабами, начальниками цехів і трестів.
- А там дуже холодно?
- Зима довга, але школа поруч; дітей українців там є досить, і рускі, вони також нормальні люди.
- Я розумію, жаль що ти там сам один, але ти не гнівайся на мене.
- А за що я маю гніватись?
- Я не поїду з тобою.
- Як не поїдеш? Я ж з край світу прилетів за тобою. Я ж твій тато, а тут ти живеш з якимось дятьком.
- Все правельно, але не так все просто. Давай так домовимось: я тут закінчу школу і тоді приїду до тебе; сама приїду.
- Яку школу Іванка, тобі ще чотири роки вчитись! Ти забудеш який я виглядаю, ще собі тут жениха знайдеш і все пропаде.
- Вже знайшла, - відповіла конкретно дочка. – Тому не поїду.
- Тоді виходить що той пенсіонер так тебе виховав без батьків? Вже в тринадцять років в неї жених завівся тут.
- Не злись: але коли маму забрали, а мене саму залишили в Львові, ніхто не цікавився чи я не на вулиці живу, коли я поїла, і де я спати буду.
- Я ж договорився з Дмитровичем про все. Ти що думаєш що я так втікав як заєць? Ти просто мала була і не знала всього, при тобі не говорилось про все. Ти навіть не знаєш хто винуватий в тому що відбулось так в нас в домі.
- Знаю. Я все знаю.
- Що ти знаєш? Хто тоді думаєш?
- Ігор Смирнов.
- О, це вже моя донька виростає виходить. Хто тобі розказав про того придурка?

- Яка різниця, знаю що він працює в кінотеатрі Кузнецова, має Ладу п'яту модель, білого кольору. Жінка його вчителька, ненавиділа маму, і все решта знаю.

- Дмитрович не міг, він всього не знав... Хто тоді?

- Не скажу тобі. Ви з мамою постійно мали секрети, від мене, одне від одного; я все пам'ятаю.

- Значить мама написала тобі про нього?

- Ні. Мама не писала про такі справи; але я знаю.

- Так в чому я винуватий, коли ти вже така доросла особа?

- Ти не винуватий, а він, він потерпить за свої поступки.

- Ти знаєш: мені говорили хлопці що розберуться з ним, може прийде час і так зроблю.

- Не роби того: ще тебе посадять за розбій. Все потрібно робити розумно і таємно, але щоб він знав і не зміг нічого доказати: ні в мінтовці, ані в прокуратурі.

- Слухай Йванка, я чую що ти точно з доцентом живеш. Де ти нахватався такого?

Іванка взяла батька під руку, прихилилась до його плеча і промовила майже проханням:

- Тату, вже тобі якось так в житті не пішло, може мені пощастить, не забирай мене тепер, будь ласка. Якщо б ти приїхав був справді на Новий рік, може ще б тоді і я поїхала, а тепер не можу. Я не зможу там жити спокійно і нормально.

- Та ти хоча знаєш що таке з Тюмені прилетіти? Яка воно далеч? До Москви, звідти до Львова, тепер тут приїхав.

- Знаю: прилітають вахтовики кожних два-три тижні.

- Це вже точно в Лариску мою: звідки ти таке мудре взялось на світі?

- Краще розкажи мені щось про діда Лукаса, я так мало знаю про нього.

- В літаку розкажу.

- Не хочеш тепер, все одно колись будеш онуки бавити і щось змусиш говорити; тоді підслухаю.

- Йванка, яка ти в мене, - батько був наскільки захопленим дочкою, що вже забув про те що в нього донька ще дитина, тому що вона вела розмову як доросла людина, яка дивилась на речі серйозно.

- Як бачиш, я не пропаду. В мене тут директорка школи, як моя товаришка, в мене є рука в міліції, я знаю де що можна купити і продати, приїздить Людка до нас. Я навіть маю мотоцикла такого популярного серед рокерів.

- Якого мотоцикла?

- Ні, я не катаюсь, я не якась хуліганка. Мені Людка Бртинська подарувала його, він стоїть просто в гаражі і все. Я хочу сказати що є в мене речі, які я можу продати і мати гроші. До речі такі сорочки як в тебе, я можу набрати в Харитонича цілий мішок і в школі продати за тиждень часу.

- Послухай, ти що кіно таке виділа про когось?

- Ні, я тут звилла досить міцне гніздо.

- Я так і почув зразу як дядько Гриць став просити мене щоб я не забирав тебе від нього. Дивлюсь навіть тобі робити не дає, а маєте прислугу в хаті як буржуї.

- Хочеш, прийди завтра в школу мою, я тебе познайомлю з директоркою, керівником класу і сам поспитаєш про мене.

- Так казав дядько Гриць що тебе на лінійці вихваляли, що ти якісь знайшла права була і повернула назад.

- Так було таке. І ще будуть хвалити.

- Я летів сюди, уявляв собі що ти тут сидиш, плачеш, сирота бідна, вчитись не можеш в школі, діти тобі призиваються, ніхто з тобою не дружить і так далі. А тут я лиш в квартиру, а мені і та Женя, і дядько Гриць, усі тебе стали вихвалити, тепер вже сам від тебе почув що ти не хочеш їхати.

- Не можу просто так взяти і поїхати...

- Знаєш якщо по правді: там сумно так жити на Сибіру. Холод воно одне, але там все по-другому. Ще мужикам так собі, а жінки там бідні як так бачу: піти так нема куди, всюди п'яні хлопи, навіть ти там так не пройдеши по вулиці як ми тут зараз ідемо двоє. Всюди де не підеш смердить нафтою, зимою дими постійно від тих дізельних моторів. Життя тут краще; воно правда.

- А давай так зробимо: отримаєш там квартиру і обміняєш тут в нас.

- На Львів важко. Не дуже хтось туди жити хоче. Заробити їдуть, а жити не дуже, але на Франківськ, можна спробувати.

- Я вже тут і ти переберешся, а там гляди і мама звільниться, а головне сам знаєш.

- Ти про що Йванка?

- Того Смирнова тут не буде.

- А я думав що ти Львів не проміняєш ніколи.

- Я була там недавно і знову поїду.

- Сама їхала поїздом?

- Ні, не поїздом і не сама. В мене є дружок гарний, він в театрі працює, на машині. Обслуговує гримьорку, декорації, одяг і таке все інше. А в Львів ми в оперний їхали. Ти був колись там в середині може? В оперному львівському, був коли?

- Один раз, ще як в школу ходив.

- Так що за мене не хвилюйся, щасливо повертайся в свій Тюмень, працюй, радій життям і не думай нічого поганого. Я не сирота і не плачу тут по ночах. Я вивчила урок з вашого життя і тепер хочу щоб в мене було все гарно.

- Ти знаєш, я просто не міг собі уявити що ти так можеш собі розкласти все навколо себе. Залишив дитину а зустрів дівку людину і при тому за рік часу! А той дружок твій, він не хуліган якийсь?

- Ні, що ти. В нього мама така ділова, тримає таку дисципліну що мені і не снилось таке. Америку мають, машину їм купили, хустини дорожчі присилають. Ми не так щоб разом вечорами гуляли; я ж школярка ще, він це розуміє і я також.

- Слухай, ти мені вже казку якусь городиш. Ще скажи що ти Волгу виграла на лотарею.

- Волгу не виграла ще, а все решта правда. Не віриш, мого сусіда Олька запитай, він знає того хлопця.

Богдан, з радості взяв дочку руками за голову і поцілував в обидві щоки. Він через довгий час своїх переживань, нарешті зрадів, що в його домі, ще не все загублено, може якось виправиться, тому що новини які він почув від єдиної дочки, були втішні і наповнені оптимізмом.

Іванка, як ще не повнолітня, не задумалась ніколи на одним важливим фактором в своєму житті: вона по своїй природі, уміла переконувати людей і тримати домінуючу роль з розмовником. В дівчини був такий впевнений погляд, що хто б перед нею не знаходився, чи директорка школи, чи Харитонич, чи то був дід Марчук, вже не говорити про Олега, навіть рідний батько змушений був їй уступити в проханні і вимовитись всього свого плану, з яким він прилетів з Тюменю.

Коли на проти вокзалу в Гастрономі двоє купили собі перекусити, Богдан став думати і всесторонньо розглядати становище: справді куди там її привезти? Сам годуюсь в столові на роботі, в квартирі найняті одна розкладушка і стіл з двома кріслами. Чорно-білий старий телевизор, замість холодильника сітка на балконі зимою, а літом, та скільки там того літа – думав собі він. А ще в школу потрібно снігами брести, літом мазут з бурових, солярка, нафта, кірзові чоботи і куфайки пропитані мазутом. Богдан дивися на свою дочку, як вона кусала булочку: куди там такий тендітні, з таким личком в такі морози. Може справді поміняється квартира, може все наладиться в них... А ще коли він залише її саму, а сам на роботу в ліси на три тижні, що їй самій робити в тій квартирі, як готувати поїсти, тут в неї прислуга як в барині якоїсь. А коли компанія погана вчепеться, хулігани різні, там їх досить як таких. Ні, коли б вона тут плакала, скучала, не могла дочекатись його, тоді звичайно що його план був би виходом з становища, а так як в неї все гаразд, люди які її оточують самі інтелігенти, тоді його план, щось не дуже виглядає перспективним. Зате тепер можна спокійно жити в Тюмені, а грошей буде в неї, за всі негаразди в житті, хоча грошами можна надолужити, щоб хоча чимось компенсувати те, що не змогли, як батьки дати єдині дитині.

Богдан, як ніхто знав своє захоплення: ліс, рюкзак, теплий плетений свитер і штурмовка. А з таким хоббі, сім'ю щасливу не зробиш, потрібно собі сказати правду, хоча з запізненням, але краще пізніше як ніколи.

Повертаючись до квартири Братинських, двоє ішли мовчки, Іванка не знала що ж таки вирішив батько відносно її переїзду в Тюмень, вона його запитатла, надіявшись що все ж таки їй вдалося його переконати.

- Тату, так що ми домовились щоб зробити так я мені хочеться?

- Таки залишаєшся тут сама без мене?

- Я не сама, а коли ти ти там поїдеш кудись на бурову на місяць чи в ліси свої з геологами, тоді я справді буду сама і ще не відомо які поруч сусіди будуть і в школі товариші.

- Ти правою звичайно, - признався батько. – Лиш в мене є умова в такому разі.
- Я коли тут залишаюсь, тоді готовою на любую умову.
- Давай завтра не підеш в школу, а поїдеш зі мною до Львова. Я хочу щоб ти те все що мені тут, там розказала і вони почули з твоїх вуст. Потім в житті по-різному може бути, коли мама повернеться а вони їй наговорять що я не дбав про рідну дитину, сам сидів в Сибіру, а таке сам придумав щоб просто відговоритись і себе виправдати. А коли ти поїдеш завтра, нехай Дмитрович і його жінка, тьотя Галя, все самі послухають і тоді вже зрозуміють як все відбувається.
- А коли вони подумають що ти мене так намовляєш щоб я говорила і все одно будуть винуватити тебе?
- Йванка, - посміхнувся батько, (радіючи що в нього така ділова донька), - коли ти так будеш говорити як мені, тоді видно що ти самостійна людина, розумна і стоїш на своїй позиції. Хіба воно не видно коли людину в чомусь вговорюють, а коли вона сама має свій вибір і свою волю?
- Домовились: їдемо завтра!
- Мені в Львові потрібно білет на літак твій повернути, а свій перемінити дату, тому що ми повинні були в середу двоє вилітати зі Львова.
- Все зробимо. А ти коли знову в гості приїдеш до нас сюди?
- Зароблю грошей і приїду, може в серпні, поки ти в школу ще не підеш. Може поїдемо кудись. Маємо Ниву нашу і можемо кудись поїхати. Тут мені немає де жити, не буду я в квартирі з тобою разом. Мама і ти, ви до Братинських родина по крові, а я вже так; з сторони причепився.
- Я до мами хочу поїхати, розкажу як ти приїжджав тут, скажу що в мене все добре тут де я живу.
- А там якось прийом треба оформити, так вони не впусять тебе.
- В мого друга, брат рідний в міліції працює, може його попрошу, а вже менти домовляться між собою.
- Тобі в суд треба було піти, може мамі менший строк були б дали.
- Також поговоримо що з тим можна зробити, не думаю що мама буде там десять років. Я слухаю як спорять інколи сусіди наші, вони про політику постійно і бачу що в нашій державі, починаються переміни. Може щось поміняється і в мами, потрібно потерпіти трошки.
- Ти хоча в політику не залазь, а то я бачу що ти десь попала в якийсь кружок декабристів.
- Та ні, все нормально. Мені зараз школа, вчитись, поступати пізніше.
- А куди хочеш поступати?
- Мені подобається працювати в торгівлі. Може перше в торговельний технікум тут в нас в місті, а там побачимо.
- Ще будеш завідувача якогось магазину.
- Хто має справу з товаром, завжди має знайомих всюди, щось дістати може собі чи комусь.
- Але ти в маму пішла в тому.
- Лиш коли я вийду заміж, я в сім'ї такого не дозволю як поступала мама з тобою, - зітхнула Іванка...
- Може в тебе хоча буде нормально, а то в мене і в мами, якось не так як повинно бути; кожне праве по-своєму і винуваті також кожен по-своєму.
- А я хочу щоб у вас, вірніше у нас, все направилося.
- Перш всього, жити разом потрібно. Може вдасться з квартирою поміняти і так буде. Мама коли повернеться, в неї вибору не буде; змушена з ними жити.
- Будемо надіятись на краще... – Промовила Іванка, хоча вона сама себе заставляла в те повірити.

Поїхавши з батьком у Львів, дівчині прийшлося побувати знову в квартирі Василя Дмитровича. Правда сини його були усі в школі. Дружина Галя не працювала на роботі, а сам Дмитрович приїхав з роботи, (сам він працював на будові не далеко), щоб побути з Богданом половину години.

Вийшовши з відти, Іванка хотіла поїздом повернутись в Івано-Франківськ, щоб батько залишився на літак, але Богдан вирішив відвезти дочку сам. Дорогою він признався що напевно не потрібно було їхати про це з ними говорити, так як з сторони виглядало що вони не хотіли більше щось мати спільного в цій справі, зате Іванка призналась батькові, якою вона відчуває себе щасливою, що більш не живе тут з ними.

Богдан, попросившись з дочкою, поїхав назад у Львів, щоб залишити автомобіль і вже з відти полетіти на Москву. Дівчина надумала собі щоб розказати Сашкові, але так немов батько є ще тут і чекає на те що все ж таки вона поїде з ним в Тюмень. Їй хотілось бачити як на таку новину хлопець буде реагувати і тим самим побачити чи вона для нього являється цінною особою, чи просто йому цікаво проводити час з нею задля того щоб не скучати.

Наближувались екзамени, перший був переказ з української мови, а другий з інтервалом в один тиждень. Іванка боялась щоб не вийшло так, що їй Сашко покличе поїхати з ним у Львів, в той день коли випадає екзамен. Звичайно що могло бути день перед якимось з них, хоча тоді також не дуже зручно їхати і повертатись думаючи що завтра екзамен в школі. А коли б вже здати їх, а тоді можна не те що в Львів, навіть в Ізмаїл поїхати, - мріяла учениця, яка закінчила шостий клас.

Звичайно коли б Іванка жила з батьками, в неї була б повноцінна сім'я, але з другої сторони, вона б не могла себе почувати так вільно як тепер коли вона живе з Григорієм Миколайовичем. Людину старшого віку, а ще таку що не надто цікавиться як дівчина проводить свій вільний час і чи кожен день вона відвідує школу, легше була обійти стороною щоб нічого той не знав, як скажімо батьків, які бачили єдинну дочку постійно перед очима. Хоча про батьків дівчини такого не скажеш, все ж таки коли б мама жила з нею навіть без батька, тоді дівчині в такому віці, заводити роман з дорослим хлопцем, було б не так просто і навряд вдалося б його скрити від мами. А після того коли Сашко сказав що в неї, тобто в сім'ї Аташеків, не так вже все і до крайності погано, тим самим привів своїх батьків до прикладу, Іванка стала почувати себе вже не аж такою скривдженою і самотною. Також, коли батько її похвалив, захоплюючись тим яка його дочка кмітлива і всюди встигаюча, в дівчини піднявся рівень егоїзму на певну висоту і тепер вона, не зважаючи на свій юний вік, стала ставити собі ціну вищу як перед тим.

Все ж таки, не дочекавшись вістки від Сашка, Іванка вирішила відправити Олега знову в драмтеатр, щоб той сказав про екзамени і коли Сашко може щось змінити в плані поїздки до Львова, нехай так зробить. Але Олег, коли побачив Маковського, розповів тому що до Іванки приїхав був батько і хотів її забрати на Сибір. Немов вона відмовилась, хоче здати екзамен, але він в серпні знову приїде і тоді вже не знати що буде. Можливо - натякнув Олег - його «сестра», переїде далеко жити. Олег сам по своїй ініціативі так сказав, тому що хотів знати чи Сашка задіє глибоко така новина, чи просто він її пропустить мимо вух. Правда Сашко перед Олегом нічого не висказався, лиш поглянув на годинника і попрощався, пообіцявши що по поводу поїздки в Львів, сам поговорить з дівчиною.

Олег, коли повернувся, він сказав що Сашка перелякала новина, обіцявся сам поговорити скоро про поїздку, і напевно про переїзд в Тюмень - так думав Олег. Але коли той пішов, Іванка дивилась у вікно і думала собі, їй пригадався той випадок, коли морозного вечора, вона гуляла з Людкою і їх наздогнав п'яний мужчина. Тоді він сказав: якщо б в нього була гарна жінка, він для неї все готовим зробити. Іванка стала думати наскільки Сашко готовим їй допомогти і коли вона що попросить, чи він буде готовим задля неї навіть ризикнути. На думку наводила її минула розмова з батьком, коли той говорив що хотів помститись Смирнову, але не помстився. Іванка надумала собі: а коли б я помстилась і тато приїхав в серпні, як він обіцяв, я б могла йому признатись що більше в їхній родині не буде такого щоб хто сторонній робив кому з них шкоду і не боявся що за такі речі прийде відплата. Іванка хотіла щоб батько зрозумів а опісля мама, що в них вже стала майже дорослою третя особа, за яку вони, як батьки, несуть відповідальність. Якщо посеред них двох немає злагоди, якщо вони так живуть що одне перед одним не відповідає як хто собі жеве і як проводить час, то тепер так вже не буде. Батьки повинні накінець усвідомити що в них є доня, яку вони привели на цей світ, і помимо усіх негараздів, вона виросла, вона має право думати і робити свій вибір, також дивитись на речі які від неї скривали роками. Тапер вона не те що лиш може захоче щось запитати, вона буде боротись щоб їхня сім'я, не було такою як була до тепер. І коли хто може подумає що вона ще мала до таких справ, в скорому часі переконається, що воно не так.

Вечором, Іванка сама набрала номер телефону до Сашка. Трубку зняв його батько, Зеновій Маковський.

- Добрий вечір вам, - привіталась дівчина.

- А ти Надю, - зразу не розібравшись хто на другому кінці, пішов розмовою господар хати. – А Нельки нема ще вдома. А мене так поперека болить що світа не виджу білого: ні нагнутись, ні випростатись. Ходжу як ключка від хокею.

- Я перепрошую, але з вами не Надя говорить. – Іванка вклинилась, коли той був вимушений набрати повітр'я в розмові.

- О, то не вона, а хто така?

- Ви не знаєте мене, я Сашку хотіла на хвилинку якщо можна?

- Та нема десь того, є Іван, може він підійде?

- Краще все ж таки Сашка.

- А я думав може вже якась невістка питає того старшого жовніра, а то не пощастило мені з невісткою говорити.

- Жаль що Сашки немає...

- Я йому скажу що хтось дзвонив, але як сказати?

- Скажіть будь ласка: родичка Саламандри.

- Не запам'ятаю, якоїсь «мандри», давай щось простіше. Я кажу на «ти», бо чую що молоде якесь там на дроті. – Пожартував Зеновій Маковський.

- Тоді скажіть що його Анка питала.

- О! зачекай! – вигукнув той, - хтось приповз, може Сашко.

Іванка стала слухати що говорилось в хаті Маковських. Їй стало дуже смішно з батька Сашка.

- Саню! Ти там, чи хто? Чуєш, щось зі штабу Чапаєва тебе викликають на «прямий провід». Тебе що в якийсь ескадрон записали? Якась Анка питає за тобою.

- Так, записали в «первую конную», - пожартував Сашко до батька. Через короткий час Іванка почула знайомий голос, - Анка привіт! – Сашко глибоко дихав, від того що прибіг до телефону.

- Сашка, я хотіла з тобою зустрінутись, але не знаю коли і в якому місці.

- Щось придумую. Я також хотів поговорити з тобою про одну справу.

- Коли надумаєш, скажи мені.

- Але перш всього я хочу тебе запитати: з тобою все добре? Ти не збираєшся кудись їхати від нас?

- Зустрінемось, тоді про все розповім тобі.

- Все домовились. Тоді бажаю доброї пам'яті і поспати гарно перед екзаменом.

- Дякую.

- До речі, - раптово пригадав Сашко, - мій брат не вірив мені про Саламандру, але справді в неї була пляма на шії; каже мені: «але то блатна була дівка, на цілий Франківськ». Казав що якийсь мінт писав протокол, а вона перекинула ногу, сама була в міні, він так задивився що з чорнильної ручки клякса впала на протокол, а він не замітив.

- Людка таке може.

- Так що є в твоїй родині люди, якими любуються до сьогодні.

- Приємно таке почути.

- Все відпочивай до завтра.

- Напишу до Людки може завтра після екзамену, про екзамен напишу і про брата твого, який її пам'ятає до тепер.

- Давай Анка, після екзамену я тебе знайду.

- Лиш на Коперника не показуйся; завтра Камбала може бути, а вона все бачить через стіну навіть.

- Врахуємо усі моменти твоїх буденних обставин. – Пообіцяв Сашко.

Після екзамену, учні вишли з школи щоб іти додому. Сьогодні Олега не було, так як його клас мав екзамен через день. Іванка ідучи почула заді як підкотила тихо легкова машина. Вона оглянулась і побачила знайомий колір «шостої» Лади. Учениця оглянулась чи не бачить хтось з вчителів, також з однокласниць, переконалась що нікого немає на вулиці, підійшла і відчинила дверцята.

- Привіт Анка. – Сашко був в сонячних окулярах і тут же протягнув дівчині цукерки в паперовому циліндрі, у вигляді лійки.

- Привіт, о мої любими «вечір». Дякую.

- На здоров'я. – Сашко вмикнув передачу і став розвертати Ладу.

- Ти куди мене везеш?

- Кудись подальше від твого Коперника, який в підзорну трубу за нами спостерігає.

- Сашка, зупинись. Мені переодітись потрбіно, я ж шкільній формі, куди такою?

- Якщо візьмеш ту саму чорну спідничку, що була в ній тоді коли ми їхали твоїм маршрутом, тоді зупиняюсь зараз.

- Ти мені умови почав ставити?

- А як тоді добитись того, що мені подобається?

- Просити не пробував?

- Тоді будь ласка одінь її сьогодні. Так працює?

- На перший раз працює, але ще раз спробуєш умови мені, тоді будеш наказаний.

- Нічого собі. Вже Саламандра навчила так з хлопцями поводитись?

- А якщо навіть вона, хіба не так вас вчити?

- Ти про кого так в множині?

- Ой, не чіпляйся до слова; не люблю таких конкретних.

- Куди тебе і де почекати? – Змінив раптово тон розмови Сашко.

- Давай зайду з Леніна, а почекаєш на Репіна, я пройду назад до тебе; не далеко.

- Все як скажеш. – Сашко розвернув автомобіля і так зробив як сказала йому дівчина.

Іванка повернулась швидко, через п'ятнадцять хвилин. Вона справді оділа ту спідничку про яку говорив Сашко і легеньку кофту. На ногах були пластикове літне взуття і вигляді сітки.

- Давай в гараж поїдемо якщо в тебе є час.

- Час є для тебе. Куди їхати?

- На Радянську і в напрямок Бистриці.

- Я знаю де там гаражі. А чому в гараж?

- Я взяла ключі, покажу тобі мотоцикла і маю з тобою поговорити одну справу.

- А там дятько твій знає що ми туди поїхали?

- Він вдома, в нього гість прийшов. Щось там два про Перестройку провадять.

- Зрозуміло. – Сашко підкинув газу і легковик полетів по Залізничній вулиці.

Іванка мовчала всю дорогу, Сашко думав що вона перевтомила так переживаючи за екзамен, але справа була зовсім іншою, і він цього не міг знати навіть близько.

Коли приїхали на місце, Іванка оглянулась чи немає сусідв по гаражах, щоб хто пізніше не сказав Григорію Миколайовичу, що якесь дівчисько неповнолітнє, водило якогось хлопця в його гараж. Але не було нікого, лиш в кінці стояли відчинені двері і чувся стук молотка в крайньому гаражі. Коли вона відчинила двері, Сашко поглянув на Волгу, яка стояла занімаючи увесь гараж.

- А що дядя Гріша твій не їздить нею? Бачу припала порохом.

- Щось там з акумулятором в нього. Вірніше акумулятор добрий, але не заряджається чомусь.

- Так як можу дістати йому чи генератор або «шоколадку» для нього.

- Шоколадку для дяді Гріші?

- Та не таку щоб їсти, а до генератора є така частина що так називають шофера.

Дівчина почала сміятись, вона відкинула брезантовий чохол з мотоцикла.

- Ух ти, - почухав потилицю хлопець. – Точно твоя родичка натуральна Саламандра. Який апарат її катав свого часу. – Сашко погладив наклеєне червоне випукле сердечко, на якому був вирізняий білий напис «Love». Воно була на болті, яким кріпилось кермо до рами. – Видно що дівчина їздила, дівчата, усе прикрасити уміють.

- Гарний правда?

- Але ти не жартуй з таким «конем», це тобі не мопед якийсь що трохи їде, а більше котиш ногами.

- Всьому свій час. – Іванка стороною сіла на сидло мотоцикла.

Сашко прийшов близько дівчини, став дивитись на неї. Іванка посміхнулась.

- Як я на мотоцику виглядаю?

- Скажу пізніше. – Сашко взяв за руку дівчину.

- Поїхали. – Іванка раптово стрибнула на підлогу гаража. – Я не хочу щб хтось нас побачив тут.

- Але я не хочу додому їхати. Може десь побудемо разом трошки? Може поїдемо кудись?

- Давай на Бистрицю, можна під'їхати до річки.

Коли вже сиділи в Ладі двоє над рікою, Сашко поглянув в очі дівчині і прошептав:

- Анка, але ти красива. В кого ти такою вродливою вдалась?

- Ой, не починай зараз. Можеш такі бесіди вечором вести, а не зараз. – Дівчина засоромилась, вона вперше почула такий відвертий комплімент в свою адресу.

- Ти пішла сьогодні в квартиру, сказала мені що пройдеши пішки, а я чекаю і думаю про твої ноги, якими ідеш до мене.

- Сашка, ти вже собі думай, а мені пізніше признаєшся.

- Я правду кажу, ти себе розглядаєш інколи сама? Та в тебе очі такі, що просто я не можу а...

Дівчина долонею закрила рот хлопцеві і соромливо опустила очі.

- Все на сьогодні, я хотіла щось з тобою поговорити дуже серйозне і відповідальне.

- Я слухаю уважно тебе.

- А ти готовий мені допомогти в одній справі?

- Що треба, я завжди готовий.

- Мені потрібно в Львові, зробити шкоду одній людині. Він є причиною всього того що відбувається в нас в сім'ї. Мій батько хоче йому помститись за маму, але його можуть за таке посадити і вже двоє будуть сидіти, а я зроблю все таємно і нічого він не доведе ні на слідстві, ані в прокуратурі.

- Що надумала? – Насторожився хлопець, який зрозумів що його знайома львів'янка, не такою простою учинецею, як йому виглядало до тепер.

- Він приставав до моєї мами, а його жінка, зложила маму в органи, довга історія, але він в усьому винуватим. Мені потрібно у Львів, але не в суботу, в робочий день. Я знаю що він працює адміністратором в кінотеатрі імені Кузнецова, знаю яка в нього машина.

- Так що колеса йому поріжемо?

- Ні. Я придумала більш «благородну» кару, ти вислухай і скажеш чи зможеш задля мене таке зробити.

- Давай розкажуй. – Сашко поправився в сидінні і став щиро дивитись на дівчину. Йому здавалось що він опинився в кіно з такою юною і авантюрою актрисою.

- Ти можеш взяти в свого Івана міліцейську форму?

- Думаю що можу, ти хочеш щоб він не знав?

- Краще щоб не знав. Їдемо у Львів, під'їздаємо заді того кінотеатру, там ти в робочій машині, в «буханці», переодягаєшся, і виходиш. Але перед тим потрібно дістати волосся, бажано жіноче і довше.

- Парик вкраду в драмтеатрі.

- Ні, цілого багато, кілька волосків, і лаку червоного щоб на кров було схоже.

- Мені вже цікаво. – Хлопець потер долоні від захоплення.

- Перед тим я швидко вийду за театру, лаком помазаю крило машини, кілька волосків приклею лаком. Ти заходиш в формі в службовий захід, питаєш чия стоїть біла машина. Тобі його покличуть, ти виводиш його і говориш йому: сьогодні на такій і такій вулиці, біла Лада збила жінку. Водій втік з місця аварії, свідки бачили що автомобіль був білого кольору. Я в цьому районі переглядаю автомобілі, і ось що я побачив на вашому. Показуєш йому, він здивовано стає відпиратись, а ти просто скажеш: розберемось у відділі. Тепер дайте свої права і завтра ранком в другий відділ на вулиці Карла Маркса, о дев'ятій ранку. Він тобі змушений показати права, забираєш і ідеш собі на дорогу. Там обходиш і ми змотуємось геть.

- А коли він скаже щоб вже їхати в минтовку?

- Він тобі не вправі диктувати правила, ти йому скажеш що в тебе зустріч тут з кимось і завтра як ти сказав. Все без розмов зайвих, - Іванка по-діловому так розвела руками, що Сашко від захоплення так зрадів, що був готовим їхати до Львова просто зараз.

- Ти в формі є влада, ти наказуєш, а він виконує. Як щось буде вбиратись, ти йому строго так: зараз патруль приїде, арештують вас просто тут перед працівниками і відвезуть в ізолятор. Ви підозріваєтесь в скоєні трагедії: людина в реанімації зараз, жінка тридцяти років, дітей двоє в неї.

- Серйозне обвинувачення. Мені самому страшно робиться. А коли покажу «кров» на машині, він зомліє.

- Нехай мліє, через нього, я ледь не опинилась і інтернаті.

- А ти не поїдеш до тата свого на Сибір?

- До речі я татові хочу ті права показати, нехай знає що є хтось хто постоїть за ним і відомстить хоча трошки, в порівнянні з тим, що той нам нашкодив.

- Анка, але ти не відповіла мені: на Сибір не поїдеш від нас?

- Не знаю. А що ти переживаєш дуже, чи просто так питаєш?

- Я не відпущу тебе нікуди, якщо б той родич твій дядя Гріша щось передумав, підеш до нас жити.

- Ой, вже коли придумаєш: буду з твоєю сетрою гартись іграшками?

- Як захочеш, хоча слухаючи твій сценарій, дивлюсь що в тебе ігри дорослі вже. Не просто так мій батя казав мені що мене в «ескадрон» записали.

- А що таке «ескадрон»? Десь чула таке слово, лиш не пригадую.

- В Громадянській війні щось таке було, в армії. Думаю що якась кавалерія на конях, напевно такі війська що коні перевозили поїздами разом з солдатами в товарних вагонах. Чапаєв, Анка, коні і все таке було, тому батя почув ім'я Анка, сказав мені про ескадрон.

Від того часу, пройшло три тижні, Сашко розмовляв по телефону кілька разів з Іванкою, лиш поїздка у Львів, в робочому розкладі не намічалась. Сашко вже сам став думати як би щось таке вигадати, щоб його начальство драмтеатру, відправили у Львів. Хлопець, бажаючи вгодити дівчині, вирішив ризикнути і сказав що в його автомобілі проблема з гальмою. Сказав що йому потрібно два дні, він вдома все сам поремонтує, тому що чекати на службовий сервіс, буде довше. Спланований розиграш зам. директора драмтеатру, спрацював, і його відпустили на понеділок і вівторок, двадцять сьомого і восьмого червня.

Іванка завжди була готовою, вона сказала Григорію Миколайовичу, що іде на практику в школу. Також попередила Олега, щоб той підтвердив, якщо хто його запитає про таку справу.

Сашко взяв форму брата, яка стояла в шкафу, так як Іван ходив часто на роботу в цивільному одязі, і ранком в понеділок, УАЗ, виїхав з міста в напрямок Галича.

- Трохи є проблема в мене, - признався Сашко.

- Щось з документами і машиною може? – Поцікавилась Іванка.

- Ні, я путьовку сам пишу, маю готовий лист з печаткою і вже собі пишу куди їду. В нас не так строго з тим, тим більше що я не мав ніколи жодної аварії і не використовую машину в своїх цілях; вони ж знають що в нас є Лада.

- Я бачу як ти «не використовуєш», - посміхнулась Іванка.

- Те що для тебе робиться, воно вище моїх справ, тому я про себе сказав, а для тебе навіть ескаватора візьму в тата свого як треба буде.

- Боюсь щоб ми не даремно їхали. Не знаю чи він буде на роботі сьогодні. – Стала сумніватись Іванка.

- понеділок, повинен бути, хіба запив вчора десь на забаві десь.

- Вже що буде: якщо нам не вийде, тоді вже не будемо їхати скоро, хіба що ти поїдеш по роботі і я з тобою тоді поїду.

Далі Сашко став розповідати про армію, як він служив на Балтиці. Скільки раз місто Каланінград, переходило від одного народу до другого, хто лишень там не залишив свій історичний слід: німці, прусаки, поляки, шведи, Російська імперія, Річ посполита. Багато разів назва міста змінювалась, кожен народ залишив там свій стиль архітектури. А підземних ходів скільки, там ходиш по історії Європи.

В таких розмовах, двоє приїхали у Львів. Вже коли стали їхати містом, Сашко сказав дівчині:

- Я тебе послухав, тепер може ти мене послухаєш, я не шантажую тебе, пам'ятаю що ти такого не любиш, але просто мені потрібно тобі дещо признатись.

- Признавайся зараз.

- Може вечером колись, ти не захочеш вести таку розмову зараз. Тим більше мені потрібно уважним бути в місті, тому що по домовленості машина моя нині ремонтується, а насправді вона в самому Львові.

Приїхавши під кінотеатр, без пригод і чогось такого, Сашко обережно заїхав заді де службовий вхід. Там стояли три автомобілі. Іванка з тривогою поглянула і вигукнула:

- Є він. Дивись біла «п'ятьорка» стоїть. В нас яка година зараз?

- Одинадцять тридцять сім, - Сашко сказав що побачив на своєму електронному наручному годиннику.

- Може на обід поїде зараз. Потрібно діяти швидко. Ти взяв волосся?

- Так, там листок від зошита в бардачку стоїть, волосся завернуте в ньому. Лак якийсь в мамі потягнув, але він малиновий такий.

- В мене є лак гранатовий, кров натуральна виглядає. - З тривогою стала оглядатись Іванка. - А ти сказав на дорзі що проблема в тебе, а так і не доказав яка саме.

- А, штани Іванові короткі трохи, я ж черевики взяв його, тоже тіснотаті. Не буде мінт в «лодочках» з білими шкарпетками, мужик не дурак, в Львові же, а не на хуторі якомусь. О, я забув сказати тобі: вуса маю штучні, приклею зараз.

- Сашка, давай не спішимо, він є тут, поки що не виходив і не їде нікуди. Потрібно вибрати місце на другій стороні вулиці щоб машину нашу не побачив, в нас номери Івано-Франківські.

- А він знає що ти в Франківську живеш?

- Не думаю. Не знає скоріше всього. Напевно думає що я в інтернаті якомусь.

- Поглянеш на посвідчення і перконаєшся що він точно: Ігор Смирнов.

Сашко, став так ставити свою машину, щоб опісля він пішов на перед театру на вулицю, повернув на другу на перехресті, і зайшов заді автомобіля, заліз через двері і переодівся. Іванка повинна була дивитись в вікно, з других бокових дверцят, правої сторони, так як її через них не повинно бути видно, тим білише, що в автомобілі були зафіранки на бокових і задніх вікнах. Коли Сашко поклав на стоянку свого автобусика, двоє зітхнули разом, поглянули одне на одного і Іванка промовила:

- Сашка, а може не будемо? Я чомусь боюся. Якщо в нас не вийде щось, він же не пацан якийсь, а доросла людина; партійна до речі.

- Тоді більше боятись буде щоб з партії не поперли його. Але я думаю що краще тобі робити грим на задньому крилі машини. Дивись так Анка і запам'ятай: зараз виходиш, дорогою лисш собі лак на ліву долоню, ставиш в нього волоски, візьми чотири штуки, ідеш близько машини і ніби тебе щось вузуття турбує, прикладаєш долоню до заднього крила, так в кінці смому, немов ти тримаєшся щоб не впасти, піднімаєш ліву ногу, згинаєш її назад і нахиляєшся, правою рукою попривляєш тупельку. Тоді вирівнюєшся і ідеш просто за кут театру, повертаєш на вулицю і заходиш в бокові двері машини. Пам'ятай головне: не оглядайся при жодних умовах, коли будеш опиратись і опісля іти. Може хтось випадково побачити, хоча з кінотеатру не видно буде, там вікон немає заді. Мені мій брат розказує що людина яка ховається, вона сама себе видає тим що оглядається, менти так працюють коли ловлять когось. Я за той час переодіваюсь, виходжу і іду на другу сторону, ти будеш мене бачити з салону. Чому я сказав задне крило в машині його, тому що він подумає коли їхав назад, міг не побачити людини. Це така психологічна атака на нього, щоб він не був впевнений в собі. І ще головне: ти мене не знаєш при жодних обставинах, машина тут стоїть, якщо б я навіть пішов кудись далше, щоб слід замести, не переживай за мене. Але там люди працюють такі як в нашому драмтеатрі, вони бояться міліції, тим більше що форма не сержанта якогось, а лейтенант міліції. Там ще я такий значок вчепив як нагорода, так що все повинно зіграти нам. І ще одне запитання: він впізнає тебе? Коли він бачив тебе останій раз?

- Два роки напевно пройшло вже. Але думаю що впізнає.

- Таку не забудеш, - посміхнувся хлопець.

- Ой Сашка, як нам все получится, тоді будемо жити довго і щасливо, - з тривогою посмінулась дівчина.

- Гарно сказано, - звернув увагу на вислів Сашко. – Все Анка, давай, твій вихід на «сцену». Операцію «Ескадрон», розпочато.

Іванка взяла волосся, спробувала чи лак відкручується, щоб не засох так що не зможе відкрутити, і вийшла з автомобіля. Сашко перестибнув за керма в салон, і почав швидко по-армійському переодіватись.

Іванка ішла по вулиці поволі, розглядаючи вітрини. В місті був шум і рух, автомобілі сигналізували, люди в пермішку спішили тротуаром, місто жило своїм буденним вихором часу. Завернувши повз кінотеатру, вона стала іти швидше, там вже людей не було. Дійшовши до легкових автомобілів, дівчина проходячи поміж них, побачила в автомобілі Смирнова, стояв літній жіночий плащ. Іванка подумала: вже якусь возить напевно другу. Дівчину взяла така злоба за своє переживання, що вона не вагаючись присіла між автомобілі, налила лаку на долоню і поклала в нього волоски. Указним пальчиком правої руки вона закрутила волосся з лаком і вставши поволі щоб не опустити сказаного наставником своїм, все зробила як по сценарію. Іванка кинула погляд як лак розтерся немов жертва удару сповзла по крилі машини, вона запримітила що на білій фарбі, виглядало все реально наскільки, що напевно коли б покликати любого міліціонера і йому підказати, тоді він зробив б все те саме з водієм, що вони спланували зробити.

Коли Іванка обійшла кінотеатр заді, вона повернула по наміченому маршруту і пішла до мікроавтобуса. Відчинивши дверцята, дівчина побачила що Сашка вже не було. Вона всілась на домовлене місце по середині салону і стала спостерігати.

Буквально через двадцять секунд, на подвір'ї кінотеатру появився міліціонер з чорною папкою. Чорні вуса і шапка з козирком, робила Сашка не впізнаним зовсім; він був як друга людина. Сашко зупинився, став розглядати білу Ладу, відчинив папку, щось став записувати. Ві не спішив, робив все щоб виглядало реально і оригінально. Записавши номер машини, він пішов до службового входу. Іванка не бачила хто йому відчинив, але через короткий час вона змогла побачити як Сашко відійшов і сам стояв поруч. Не задовго вийшов сам Смирнов, він був одітим в сорочку і чорні штани. Іванка бачила як Сашко показував йому на крило машини, той щось розводив руками і пхнувши руку в нагрудну кишеню, досягнув портмане. Після того було видно як Сашко вказав йому рукою в сторону вулиці, і показав пацем на годинник. Іванка від захоплення, склала долоні і піднесла до обличчя, вона раділа як мала дитина подарунком. Їй не було весело що в неї буде зараз посвідчення водія того, хто став ворогом її сім'ї, а просто тішилась по-дитячому, що їм вдалося зробити таку операцію і буде про що розповісти Саламандрі і своєму батькові. Іванка не побачила як і коли Сашко пробрався до свого автобусика, вона кинулась від несподіванки, коли клацнув замок задніх дверей. Сашко швидко вічинив двері, застрбнув і закрив їх.

- Так! - вигукнув він, - тримай те, за чим ми приїхали, - хлопець подав червону книжечку, посвідчення водія. – А я тут же переодінусь.

- Почекай я вийду, - несміливо оглянувшись на Сашка, промовила Іванка.

- Сиди тут, не виходи зараз нікуди, я швидко.

- Що він казав? – Дівчина немов хотіла запитати, але насправді вона хотіла глянути який був роздітим до пояса хлопець. Вона соромливо відвела очі, хоча встигнула його оцінити своїм поглядом.

- Але перелякався, повірив що вдарив когось. Він розвертався на якісь вулиці, казав назву, тому що щось забув був вдома. Говорить: добре кажуть, щоб не вертатись ніколи назад до хати. Я все говорив як собі надумав щоб чогось не сплутати, він щось там хотів своє, а я перервав його бесіду і своє повів далі. Ще мене питав за якогось майора міліції чи я знаю, мовляв він його знайомий, а я сказав що тут знайомі не допоможуть, тому що потерпівши член партії.

- Сашка, але ти молодець. Але ти сміливий, в самому центрі Львова таку операцію проовести, Олько як почує, він не повірить. А дід Марчук коли взнає що ми партійного, налякали «потерпілою партійною», так він засміє партію на сто років вперед.

- Все Анка, сідаємо на перед, - Сашко переліз через виступ в середині передньої частини салону який прикривав двигун, він не захищав ще сорочку яку натягнув по тілі, і Іванка також перелізла за ним.

- Все, поїхали, - промовив Сашко, - зараз десь поїсти зупинемось. Ти ж львів'янка, повинна знати де тут можна смачно поїсти.

- Все вирішимо зараз. – Іванка відповіла але її думки були біля того що вона побачила, в її віці поруч побачити хлопця в такому виді, а ще такого що їй подобався, це як мінімум, по-особливому обведений кружок, в пам'яті дівчини.

20

Коли вже Сашко став виїздити на вулицю з місця де вони стояли, Іванка яка поглянула на прощання на те місце де стояв автомобіль Смирнова, побачила що до білої Лади підійшов він, а також його дружина, яку дівчина пам'ятала. В неї проявилась така спрага пімсти за все що спіткало її сім'ю, що вона вигукнула:

- Сашка, стій! Дивись, там та сама, що мою маму заложила. Почекаємо трохи, я хочу бачити що буде зараз далі.

- Сваряться двоє напевно, дивись як вона руками йому щось показує і пояснює.

- Я іду до них. – Раптово вирішила Іванка.

- Як до них? Вони ж тебе впізнають зараз.

- Я хочу щоб впізнали. Нехай знають що це я їм все постаралась так. Нехай не думають що така випадковість, я зараз спробую з ним на таку тему. – Після цих слів, Іванка вситрибнула з автомобіля і пішла через дорогу до Смирнових, а Сашко став чекати на неї в машині, дивуючись сміливістю дівчини.

Коли Іванка підійшла задді Смирнових, вони не звертали уваги, так як були перелякані випадком і новиною яка трапилась несподівано для них. Ігор показував на «кров», яка майоріла на сонці, а його дружина, не вдержуючи емоції, розводила руками і читала йому мораль:

- Чому ти мене не покликав? Як ти не питав хто така потерпівша? Ми б з людьми договорились якось, заплатили, без суду може б пройшло!

- Та взнаю завтра в відділі, казав прийти на Карла Маркса у відділ другий?

- Вони діло заведуть, а тоді не так просто! Це ж кримінал, ти не докажеш що не бачив нічого, скажуть що втік просто і залишив людину на вулиці потерпівшу!

В той час з кінотеатру, з службового входу, вийшло троє людей: дві жінки і один чоловік, скоріше всього кіномеханік, він був одітим в берет з хвостиком і темно-синій халат. Іванка яка стояла неподілік біля другої машини, слухала розмову і чекала коли хтось з Смирнових її запримітять, але їм було не до якогось дівчеська, напевно подумали, що якась мала чекає на когось, а скоріше всього взагалі не неї не звернули увагу - подумала собі Іванка.

Коли тих троє підійшли, Іванка зрозуміла що вони знають про справу, напевно коли Сашко переодівався, за той час Ігор все розповів співпрацівникам. Усі троє стали приглядатись до машини і хитати перелякано головами, дивлячись на Ігоря Смирнова. Дружина його не переставала щось торочити, а так як навколо театрального двору були будинки, її голос було виразно чути. Вона повторяла вже до працівників кінотеатру, жалісним голосом:

- Я ж кажу йому: чому не запитав ім'я потерпілої жінки, нам знайти її треба: хто вона така?

В цей час Іванка не видержала, вона швидко підійшла заді і голосно промовила:

- Жінка, яка потерпіла від вас, Аташек Лариса Ярославівна!

Усі люди, усі п'ятеро, раптово повернулись в сторону дівчини і стали з незрозумінням дивитись хто така говорить. Ігор Смирнов, коли побачив дівчину, від несподіванки дав два кроки назад і став оглядатись навколо. Дружина його відкрила рота і перш чим щось сказати, запитала чоловіка:

- А вона що тут робить? Звідки взялась тут?

- Та це ж, - Ігор замнувся перед людьми, - Іди тут, відійдемо, - кивнув він дружині.

- Я знаю хто це така: я ж тебе питаю що вона тут робить? Ти ще до тепер не розв'язався з ними?!

- Її питай! - крикнув Ігор на жружину. – Я знаю що за день такий нині! Що ти тут повзаєш? – Ігор рукою відхилив жружину щоб бачити Іванку ближче.

Іванка стояла, закривши руки і з неповагою до старших, надула бульку з жувачики. Вона просто насолоджувалась їхньою розгубленістю і панічним становищем.

- Ти що з інтернату втекла? – запитала дружина Ігоря.

Іванка не відповідала, вона переклала руки в кишені своїх білих модних штанів і продовжувала стояти, перекинувши талію в одну сторону. Ігор, побачивши таку вільну позу, не витримав більше:

- Слухай, - звернувся він до дівчини, - в нас тут одна справа і до тебе і твоєї мами, немає часу. Не бачиш що люди дорослі ведуть бесіду? Ти що такою не вихованою? Пішла геть кажу! Не до тебе зараз бродяго!

- Я можу піти, - з злорадною посмішкою відказала дівчина. – Але краще щоб я сказала те, що мені хочеться вам сказати, - Іванка повела лівою рукою на усіх присутніх і добавила, - усім вам сказати.

- Пішла звідси! Що за якась, - знервувалась дружина Ігоря, - не розуміє чи дурна якась, що за діти пішли тепер. Ти що не бачиш що старші щось рішають?!

- Без мене не вирішиться у вас, - Іванка ще більш посміхнулася.

- Почекай, Галя, - звернувся, взявши себе в руки Ігор. – Що ти тут робиш на службовій території і що ти хочеш? Скажи вже; я слухаю.

- Якщо ви хочете отримати ось це, - Іванка витягнула з задньої кишені штанів посвідчення, - тоді ви повинні.

- Ах ти, та вона тут замішана, - Смирнов, не давши доказати, кинувся швидкими кроками до дівчини.

Іванка швидко протягнула дві руки вперед і повеліваючим тоном наказала:

- Не підходь бабник! За нами міліція спостерігає зараз! Розглянься як попитка насильства неповнолітньої! Стій, там де стоїш я сказала! – Іванка так швидко виговорила, що той справді настрашився і знову став навкожного оглядатись. Також усі присутні повели очима по вікнах навколишніх будинків. - Ще один крок і не другий відділ буде говорити завтра, а Львівський комітет партії. Не все так як ви хотіли і зробили. Є люди, яких зацікавила моя недоля і вони вищі за вас і бажають помститись за все.

- Іванна, - почав спокійніше переляканий Смирнов, якому стало так незручно перед людьми з якими працював, що він був радий під землю провалитись. – Давай сядемо в машину, поговоримо. Я тебе не буду торкатись.

- Та в міліцію її! – Закричала дружина Смирнова, - хуліганка мала, що вона тобі яксь дурниці торочить! Ні, лишень погляньте до чого Перестройка і гласність довела нас вже! Ось таке тобі тут: ні поваги, ні совісті, колись б за такі речі так дали! Батьків нормальних нема, але де вчителі дивляться?

- В мене були батьки і є надалі, лиш де партія дивиться, коли такі як ви, витворяєте такі речі в сім'ях?

- Закрийся я сказала! – Дружина Ігоря стала шипіти від злості.

Іванка взяла посвідчення в дві руки і показала що зараз розірве його:

- Якщо вона не замовкне, - вказала дівчина очима на дружину Ігоря, - тоді буде двоє прав зараз, а може і четверо.

- Галя, тихо вже будь! Не бачиш що вона нервово збудженою Ми гарно, спокійно, правда Іванна?

- І мене, міліцією не лакайте ніхто. Я неповнолітня і мене ніхто не посадить, я знаю закони і порядки. Так що краще одінтесь нормально, - Іванка принизливо поглянула на дружину Смирнова, - тоді може ваш, якщо так можна висловитись, буде на вас дивитись, а не на других жінок, «шановна» Галина батьківна.

- Та я вчителька старших класів, якась неповнолітня до мене так.

- Галя, тихо сказав! – Крикнув Ігор на дружину.

Мужчина який стояв і його Іванка прийняла за кіномеханіка, скромно промовив:

- Дівчинко, ти така гарна, не сердись так вже довго; досить вже. Ми зрозуміли що тебе образили хтось з них, двоє напєнво. Але віддай права, знаєш скільки часу зробити нові, людині треба їхати машиною, в нього біда, аварію ранком зробив, йому в міліцію завтра. – Мужчина заплутався в тому що відбувалось і не зміг пов'язати події. А дві жінки тримались одна за щоки двома руками, друга, в якій було риже волосся, рукою прикрила рот, який був увесь час відчинений.

В той час Ігор витягнув десять карбованців, він протягнув дівчині і просящим голосом став просити:

- Давай я куплю в тебе свої права, а ти собі чогось купиш, на візьми: я тобі червонець, а ти мені червоне посвідчення; домовились!

- А може поклянешся що мою маму забудеш? Якщо так - тоді домовимось!

- Все я забув давно і дай собі спокій з тим. Ти не знаєш всього, тай навіщо тобі того всього?

- Мені потрібно щоб моя сім'я, була нормальна, лиш одне це що мені хочеться.

- Ну вже клянусь тобі, так буде як ти хочеш; все буде добре. – Ігор двома руками хитав вниз, немов хотів приземлити скандал і звети на нівець словесну перепалку.

- Знали б ви з ким працюєте, - Іванка звнулась до присутніх. – Ще в партії двоє, де лишень та партія дивиться; розвелось там в її рядах такого. Захочай свої гроші і забудь мою маму, тому що другим разом нас буде багато більше і вже так не обійдеться як сьогодні. Я не в інтернаті і не в Львові, живу в авторитетних людей і я ще повернусь щоб помститись вам, за все що ви зробили в моєму домі! Ви спокійно жити не будете і міліція вам не допоможе; вони зі мною і не лишень лейтинанти, а є вищі також!

Після цих слів, Іванка швидко повернулася на землю і повернулася іти. В цей час дружина Ігоря хотіла перед людьми якось все ж таки захистити честь свого чоловіка, напевно вона уявила собі які будуть розмови після такої неприємної сцени. Тим більше побачивши що посвідчення вже не в дівчини, вона з розпачу, гукнула в слід:

- Дивіться яка нахалка, в мене слів нема!

Іванка оглянулася і почала іти назад, тримаючи руки в кишенях, а так підняла праву руку і показала знак перемоги двома пальчиками. Дружину Ігоря, ще більш стала дразнити таке поведінка юної дівчини, вона продовжила кричати:

- Лишень гляньте на неї, яка борзота, як таке назвати можна скажіть мені!

- Операція «Ескадрон», називається! - вигукнула Іванка, і гордо підняла голову в гору, розвівши двома руками. Пройшовши ще кілька кроків, вона хотіла більш висміяти Смирнових і оглянувшись промовила:

- Лак з машини змийте ацетоном, шановна вчителька старших класів! Могли б додуматись що не кров і жодний відділ міліції, не знаходиться на Карала Маркаса. А ім'я потерпілої запам'ятайте: Лариса Аташек!

В дівчини так піднявся настрій, що їй здавалось що вона нанесла такий усний удар, що Смирнові вже не оправляться від нього, по крайній мірі в кінотеатрі імені Кузнецова. Вона простуючи до автомобіля в якому чекав Сашко, пригадала собі вислів Людки: далеко підеш.

Відчинивши двері, Сашко, захоплений такою безстрашною поведінкою дівчини, щось хотів запитати, але Іванка випередила його:

- Операцію «Ескадрон», закінчено. Поїхали, справді поїсти хочеться.

Вже коли двоє виїхали за межу міста, Іванка все перказала дослівно про діалог який вона провела з Смирновими. Сашко похитав головою:

- Ти справді вже доросла особа. А вони десь будуть думати що тебе прийняли в якусь сім'ю великих начальників і ти не боїшся нікого, коли такі спектаклі витворяєш в центрі Львова в білий день.

- Не без тебе, - похвалила Сашка Іванка.

- Розкажу Іванові нині.

- Нащо?

- Він буде в захопленні від твоїх дій. В нього гостре відчуття справедливості, він непримиримий борець проти насильства і неправди. Йому лиш таке послужить для підняття бойового духу в рядах органів. Завтра вся мінтовка буде знати; будуть говорити про тебе.

- Як колись про Салмандру?

- Також скаже там своїм ментам, що ти її родичка.

- А мені легше на душі стало; висказала своє горе. Так спокійно що спати хочеться, - зітхнула дівчина.

- Не думаю що тепер його будуть вважати за нормального в тому кінотеатрі. – Зробив заключення Сашко.

Іванка чекала на приїзд батька, так як він їй пообіцяв що в серпні приїде її навідати. Але перед тим, однієї суботи, Олег прибіг щоб покликати дівчину в двір. Лиш тільки Іванка збігла по сходах, поправляючи літнє плаття, вона почула гарячу дискусію Леоніда Павловича і Олекси Мрчука. Дід Олега сидів на лавці край столу, а Павлович, ходив навколо і переїодично нахилився, ставивши дві руки, затиснувши їх в кулаки, на стіл і доводив свою правоту. Коли Іванка з Олегом немов ставили ланцюг в велосепеді, тим часом вони хотіли почути що там таке відбувається. Довго чекати не прийшлося, так як діалог був в самому розгарі:

- А я казав що Перестройка, вона не так повинна проводитись! – Кричав Павлович.

- А як інакше? Мусять з другими країнами мати якісь відкриті відносини. – Розвів руками Марчук Олекса.

- Для чого тих американців тут: то вони щось з Чорнобилем рішають, то вони щось в медицину лізуть, то ще щось ніби помагати будуть. Нічого вони не допоможуть нікому і ніколи. Там не спеціалісти, а шпіони! Може якогось дохтора одного пришлють, а три шпіони з ним. Лікують на Кубі дітей з Чорнобиля, нехай лікують, нащо нам тих капіталістів. Думаєш вони розумініші наших лікарів?

- Десь кажуть люди, є журнал якийсь «Огонёк», - підкинув Марчук. - Кажуть що пишуть таке, що при Сталіні вже були б на Колимі, як би взяв той журнал в руки.

- Той журнал, я знаю про що ти кажеш. Я не знаю де вони дивляться: нащо людям баламутити голови різними вигадками. Якісь інопланетяне, якась ще зараза. Нічого того нема і не буде! Люди інколи з вищою освітою, а вірять в таке, як та баба в селі, що поросся задом пхає в карник щоб воно вирросло.

Іванка почула про поросся, голосно розсміялась. Павлович від того сам повеселішав і з нагоди того почав про молодь:

- Чуєш як учениця сміється? Вони вже навчені добре і знають що партія, все зробить для того щоб вони жили прогресивним життям і досягнули світлих висот.

- Але і бандитів серед них досить, - підкинув Марчук знову. – Кажуть що в вечері на вулицю в місті не вийдеш. Не знаю де та міліція, лиш рабують також добре і на базарі і в на вокзалі переходять, так що можуть з такого хлопчиська як той Олег наш, навіть в день зняти куртку якусь, чи дзигарок.

- То вже не все на міліцію, - став розяснювати Павлович. – Є батьки, які повинні виховувати. Мій син, він не ходив по ночах, він вчився, він читав багато. А ось, - Павлович вказав на вікна Братинських, - я казав вже і ти знаєш про їхню блондинку. Скільки раз я за неї просив, не смів відмовити покійній Олександрівні, хоча вона мене не слухала. Я їй сказав ще як Людка мала може тринадцять років, ось така була як ця дівчина: пішла і вкрала в школі кактус. Хтось привіз звідкись такий кактус, що в нас немає їх, він стояв в бібліотеці, а вона побачила і захотіла дуже його. Взяла і вкрала, діти сказали хтось там про ту справу, тоді батьків в школу покликали. Наш Миколайович не пішов, та ж соромно йому було: як викладач історії, а донька краде в школі? Пішла Олександрівна сама, там її мораль прочитали. Прийшла і жаліється моїй дружині. Я питаю Миколайовича на другий день, що там з тим кактусом. Він мені каже що назад не віднесла, каже що Людка любить його, дуже гарний і вона скаже в школі що продала одному колекціонерові кактусів. Ніби вона знала що він збирає і вкрала для нього. Гроші може їм повернути, а кактуса вже в неї нема. Ти подумай Михайлович: вона вкрала, вона обманує, а він, батько, він ще підбріхує за нею; викладач кафедри! Та я б їй дав такий кактус, що вона б в мене так затанцювала, запам'ятала б на все життя як красти чуже і ще в школі, там де колектив, де вчителі. Твоя школа, це твоє обличчя, я так розумію.

- Напевно любила вазонки фаянсові. – Став Олекса обстоювати Людку, а Іванка хоча присіла біля велосипеда, кивнула Олькові, щоб той не стукав ключем, хотіла послухати як буде відзиватись Павлович про Саламандру.

- Тоді що в такому випадку можна красти, тому що ти любиш?

- Е, воно інакше, - став дразнити Павловича, Марчук. – На Кавказі наречених крадуть, воно не гріх якщо людина дуже хоче і щось любить. Це не гроші вкрати чи яйці з під курки. Не вона б взяла, хтось другий взяв би, може і з вчителів навіть, а так потому на когось переключили з дітей.

- Не справа в кактусі Михайлович! Справа в вихованні! Нині кактус, завтра гроші, а так і в банду закотиться. Тому я кажу, що батьки повинні виховувати як слід. – Павлович стукнув по столі кулаком.

- Та Люда така вихованою, вивчилась, живе гарно з чоловіком, - став хвалити дід Марчук, - до тата їздить провідати, говорив давніше з нею тут, така розумна молодичка. Може ти такий злий, що втратили невістку таку з своєї родини; я вже так подумав навіть.

- Ой, не знаєш ти Михайлович того всього і мовчи. Її перше чим в невістки до мене, потрібно курси було провести виховні, - покрутив пальцями Павлович.

- Партійні якісь? – з іронією запитав Олекса.

- І комсомолські і партіні також.

- Та що там дівчина, розбирається і в тій партії вашій. – Махнув рукою Олекса.

- Ти б її видів на мотоциклі тому, ще мені «дівчина» знайшлась.

- Я розумію що батьки випустили з під уваги, тому що коли вже взялась за мотоцикль, була більша напевно. А такій більшій дівці вже що зробиш; не боїться вже родичів, запізно щось робити.

- Що? Я ще б зараз їй дав добре. Скільки в моїй хаті мороки з нею було. Ай, Михайлович, - махнув рукою Чернецький, - лиши таку пусту бесіду. Добре що поїхала десь і спокій.

- Та твій також десь поїхав, - нятакнув Марчук.

- Тоже порівняв: мій для держави працює, я маю чим гордитись. Нагороди має і грамоти. Там де він, таких вибирають може одного з три сотні. Я тобі не можу всього розказувати, але гордитись маємо ким.

- Ти і сам Павлович не знаєш всього. Може б знав, не дуже і гордився б таким.

- А що ти хочеш сказати? – Змінив тон розмови Павлович і почервонів.

- Що тут доброго: невістка молода жінка сама в хаті вже більше року, не говорить напевно з ним і листів нема, тобі старому може і сидиться на дивані в телевізорі, а вони молоді і разом мають бути.

- І що молоді? Саме час послужити партії і народу.

- Що думаєш, сам там, тому що твій син? А може маю якусь також з партії, а жінка сидить тут. Тобі лиш партія в голові, а люди не всі такі як ти. Хоча я вже також задалеко заїхав про твоїх; не моя справа.

- Ти Михайлович не маєш чим похвалитись, а я маю, тому так і говориш.

- В нас другі цінності і я маю також чим, але ти того не хочеш знати. – Марчук махнув рукою.

- Знаю я такі цінності. Ще трохи часу і про те що ти називаєш цінності, ніхто з молодого покоління навіть згадувати не буде.

- Ти Павлович, як казав циган синові «не заїзджай в лоша», ще хто знає як куди повернеться. В Польщі вже трохи інакше думають і тут ще Перестройка може так перекосяться, що може вийте з неї розстройка. А цінності, вони є в людині, коли вона є людина. Ось дивись сам: ти кажеш що Миколайович підбріхував за донькою, може воно не файно так робити, але коли ось цю дитину біда спіткала, він прийняв до себе як рідну. Вона ж йому вже дальша родичка, виходить його жінки, племінниці донька. Але має людина цінності в серці якісь. Може не так як вам хотілось виховував свою рідну доньку, але нічого не сталось: виросла, лишила мотоцикль, має чоловіка, діти.

- Та якщо б не я! – Став доводити емоційно Павлович, - сиділа б вона була і мали б її ті, що бабів в тюрмі охороняють, а не чоловік. Та вони крали мотоцикли, її були погребли в дитячу кімнату міліції, ще до вісімнадцяти! Ти хоча знаєш кого я просив за неї?

- Тоді виходить, що ти Павлович, також маєш добрі і людяні цінності. Так могло бути як ти кажеш, але так не сталось тому що ти, маючи цінності сумління, допоміг батькам, які може і не могли собі ради дати з нею, може і треба було строго з нею, я не проти, таке також буває в домі, але ти ж пригодився вчасно стати в пригоді і тепер усім добре: Братинські мають добру доньку, ти радий що вона не твоя невістка, маєш сина яким гордишся і всім добре.

- Що тоді ми домовились? – Заплутався Павлович.

- Як кажуть приказкою; світ не без добрих людей.

Павлович, махнув перше, а так протягнув руку Михайловичу, і разом розсміялись.

Після того коли вже Іванка ішла з Олегом на вокзал щоб купити собі пиріжків з повидлом, вона сказала Олегові:

- Твій дід, він може адвокатом працювати, або навіть дипломатом. Він не нервується коли говорить з кимось, так довів тому, що той руку сам йому подав.

- Не такий як баба моя, що її нервує моя мама постійно.

- А Чернецькі дальше не люблять нашу Саламандру. Напишу їй, як твій дід гарно про неї відзивався. Не дарма вона любить вас, Марчуків. А Чернецький, ще б тепер дав їй добре; сам почув як він сказав.

- Ой, там є по чому, - посміхнувся Олько.

- Батяр, ти Ольку був і будеш. – Іванка жартуючи штовхнула Олега. – Я скажу щоб Ірка Маковська за тебе не виходила; не будеш ти їй вірний.

- Звідки знаєш яка вона буде, коли підросте?

- А якщо буде такою як Саламандра, тоді можна за тебе.

- Анка, а ти вже з Маковським цілувалась?

- Ще ні.

- А чому так тримаєшся довго?

- Він повинен почати першим. Мені потрібно з ним в вечорі колись, але не хочу щоб дядя Гріша переживав де я поділась. Зараз вечори малі, може осінь наступить, тоді вже довші стануть.

- А я драмтеатр не заходив довго, - став про себе мріяти Олег.

- Ольку, дивись що ти не сказав йому про те що ми говорили: хто перешим повинен цілуватись.

- А я чого в театр хочу піти? Думаєш на Кузю подивитись?

- Ольку, я тобі дам добре якщо ти скажеш.

- А сама не можеш дочекатись коли скажу, а той приїде зразу того ж таки вечора.

- Ольку: я вже б'ю!

Олег відбіг наперед і став провадити дальше жарти свої:

- Навіть Кузя казав, що в тебе губи як в риби. Як він побачив, то що ж тоді про твого Мака говорити?

Іванка засоромилась і почала сміятись, відвернувшись в сторону; їй подобалось коли Марчук так жартував до неї, про Сашка Маковського.

Через два дні, Олег постукав в двері Братинських. Відчинила тьотя Женя. Олег привітався і попросив покликати Іванку; Женя покликала.

- Анка, тут тобі передача. – Олег протягнув паперовий пакет у вигляді лійки в горі закритий тим же папером.

- Що там і звідки?

- Перше дивись що там. – Вказав пальцем хлопець.

Іванка розвернула папір і побачила шоколадні цукерки «Красный мак».

- Зрозуміло, вже конкретний доказ того, що Мак десь тут був, - посміхнулась дівчина.

- Так був. Не сидиться йому в «драмі», тому вирішив просто так проїхатись по Копернику. Тебе не побачив, а я в самий раз висунувся з хати.

- Ти їв цукерки?

- Ні, я не брав. – Олег стиснув плечами. - Не моє воно.

- Тоді візьми, - Іванка набрала шість штук і протягнула Олегу.

- Анка, - став розвивати обгортку хлопець, - ніхто не скаже що ти одна в батьків.

- Чому?

- Тому що ти не скупа як бувають єдинаки; вони все думають що все що їм попадеться до рук, лишень для них одних. Ти бачу мені також дала цукерків.

- Щоб тобі не дати Ольку, та я тобі можу і грошей просто так дати, якщо ти собі щось захочеш купити.

Я, згідно нашому договору, твоя сестра, при тому старша.

- Анка, мене питала одна дівача з дев'ятого класу про Сашку твого.

- Хто така?

- Ти може не знаєш, таке опудало накручене: на голові як взрив на макаронній фабриці.

- Що ти сказав тій взірваній «фабриці»?

- Сказав що в нього є дівка і при тому така що зв'язана з львівською бандою. Так що нехай забуде.

- Молодець Ольку. Не дарма Саламандра любить вас, Марчуків. Вона вважає що ви справді мужчини.

- Ми такі є.

- Може я колись тобі в пригоді стану.

- Коли твій тато приїде, я хочу щось його розпитати про Сибір, про ведмедів, він там в лісі ходить. Я видів кіно колись що там є такі люди що живуть в лісі цілий сезон, стріляють соболів, мені цікаво чи просто в кіно так, чи вони такі є там.

- Приїде тато, я тебе покличу.

- О, добре що не забув: Сашка твій казав що він має до машини дяді Гріші якусь запчастину. Казав що мотор в тій Волзі, такий самий як в його тій «буханці».

- Воно добре що так, лиш як я скажу дяді Гріші про Сашку?

- Просто: скажи що тоді в школі коли він приходив нам подякувати, він запитав що нам треба, ніби він хоче віддячитись так нам. Ти просто сказала що все в нас є, нічого не потрібно, правда лиш машина не їздить в дяді Гріші. Ніби так щоб відговоритись, а він вже ніби мене запитав яка машина і яка проблема. Немов ми не сподівались що він наскільки серйозно віднесеться до цього. Тепер його познайомим з Миколайовичем і порядок буде. Вже Камбала буде тихо сидіти, ми усі вже будемо знати Сашка твого.

- Взагалі розумно ти придумав, спробую поговорити вечором сьогодні. А Камбала буде мовчати як риба.

- Тоді я побіг. – Олег повернувся іти.

- Ольку, ще два цукерки візьми, даш своєму Віталіку.

- Як вже старша сестра за мене переживає, тоді я вже буду за брата меншого також. Дякую!

- Я тобі дякую: ти міг усі сам з'їсти і я навіть не знала б за них.

- Ага, щоб мене той Ванька Мак, зразу на нари оприділив. Сама кажеш що він за справедливість і право.

- Смішний ти Ольку.

Іванка підійшла до Жені, коли та вже збиралась іти геть.

- Тьотя Женя, я вас пригостити хочу, - дівчина протягнула два шоколадні цукерки.

- А хто вже носить такі сладості? – Женя взяла і стала дивитись на дівчину.

- Хіба я собі сама не можу купити? Мені батько грошей залишив досить.

- І ще найняв того посильного Марчука заодно, щоб передавав тобі передачі.

- Ой, звідки ви взяли таке, не смішіть мене тьотя Женя.

- Звідки я взяла? Та не може бути, щоб до тебе вже не клеїлись хлопці, не може такого бути; розумієш тепер звідки я взяла?

- До мене? – Іванка вказала рукою на себе.

- Та ж не до мене старої. – Розвела руками Женя.

- Вже як придумаєте.

- Добре знаєш що кажу правду, але хитра ти; ох хитра. Людка нарозумила напевно, та вміє, холера ясна. Ти дивись щоб так якимось, щоб Миколайович не переживав, мені треба щоб жив він довго, мені є де заробити. Чоловік він не капризний, гроші платить добре, не придирається до роботи. Так що дивись мені дівко. – Женя помахала рукою, а вірніше цукерком, якого отримала від Іванки.

- Буду вважати. – Іванка пообіцяла і сама направила іти в свою кімнату.

- Добре що ти не поїхала з татом! – Женя гукнула вслід дівчині.

- А чому так вважаєте? – Іванка повернулася в коридор, зацікавившись чому та сама Камбала, вважає за правильний такий поступок.

- Мені, казав Миколайович, що якщо ти була б поїхала, йому б сумно було, так само як за Людкою.

- Тоже мені порівняли: Людка ж рідна йому, а я так собі.

- Так і не так: старший мужчина так собі нишком, любить поглянути на красиву дівку, молодість пригадає. Молоді, вони дурні перше, а коли вже набереться розуму, вже вік йому перейде. А чоловік такого віку, він уміє цінити красоту, знає що йому вже не покористуватись і не мати так як молодому, а від того ще більш він хоче щоб хтось був поруч: виходить він тобі добро робить, а ти вже поруч і йому приємно тебе бачити в своєму домі. Знаєш як діти малі: стоїть якась іграшка на шафі високо і дитина думає про неї, а коли вже дадуть її, пограється нею і вже не хоче. А коли не дадуть, так і мріє про неї постійно. Так само і з мужчинами такого віку, вони в жінках вже бачать набагато більше як молоді, вони

вже розуміють багато, так що сиди тут і усім буде добре. Я ж бачу який в нього настрій від коли ти тут, а ще коли я похвалю тебе що ти вже така дівка доросла, він просто цвіте.

- Тоді я йому ще цекерків залишу, є саме три ще в мене.

- О, то буде увага для нього. – Женья вказала пальцем та направила до дверей.

- Тьотя Женья, а якщо колись ще в майбутньому, далеко ще колись, появиться хлопець якого я люблю, як ви думаете: дядя Гріша буде злитись на мене і на нього?

- А такого я вже знати не можу. Там в мужчин таке твориться в голові, що нам не збагнути того. Але він я так бачу що тебе любить як свою доньку, тоді і напевно радий буде що в тебе вже є коханий. Кожен хто любить когось, хоче щоб та особа була щасливою. А коли так буде, тоді він це буде бачити.

- Зрозуміло. – Іванка посміхнулась.

- Але я думаю що воно вже не так далеко і не в майбутньому як ти сказала.

- Чому так подумали?

- Хіба не видно по тобі? Думати навіть не треба.

- До побачення Тьотя Женья. – Іванка справді поглянула в люстро на коридорі, щоб зрозуміти чи справді так усім стало помітно на зовні, те що в неї в середині; що вона носить в серці думку і мрію про того хто їй подобався.

Коли вечером прийшов Григорій Миколайович, Іванка зайшла до нього в його кабінет.

- Дядя Гріша, а ви любите шоколадні цукерки?

- Я? Навіть не знаю вже. – Миколайович розгубився. – Колись в мене на кафедрі, була одна студентка а її мама, працювала на кондитерській фабриці, так вона вже не могла дивитись на цукерки, а нам приносила.

- А я вам такі хочу щоб ви спробували. – Іванка поклати чотири останніх які залишились.

- Ой, спасибі, мені такі ласощі.

- На здоров'я.

- Як в тебе канікули проходять? Людка не написала щось нового?

- Ні, я їй написала листа. Може тато приїде ще поки в школу піду.

- Там в них вже скоро зима почнеться. В нас осінь, «бабине літо», а там вже з вересня сніг.

- Я б там не жила напевно.

- І я так кажу. Носик відморозиш свій тендітний там.

- І вуха також.

- Не годись туди їхати. Тут ти собі заміж вийдеш коли закінчиш науку, працювати станеш. Ми з Павловичем, тебе пристроїмо на гарну роботу, щоб ти гроші заробляла і мала знайомство всюди. Відпровадимо разом Олечка в армію, так повернеться і ми його зустрінемо, якщо я доживу звичайно; я ж старий вже.

- Ой, що ви себе вже до дідка якось відносите. Не говоріть більше такого. Струнко ходите як офіцер якийсь. Як той що був в польській кавалерії колись як його звали?

- Олександр Бабак. Мій тесть покійний. Правда я не знав його собисто; на фронті він загинув десь.

- Так що ще Олька одружимо з Іркою.

- Вже має дівчину він? – З цікавістю глянув дядя Гріша на дівчину.

- Я його підтягую за одну таку малу.

- А тоті Марчуки, вони такі мужчини акуратні в таких питаннях, вони жінкам подобаються. Ввічливі, пожартувати уміють, увагою вділять, а дівчата таких закримічають зразу. Тарас з села, а Юлю взяв тут.

- Ваша Людка також так само говорить, що Марчуки гарні.

- Ми ж тут живемо давно і знаємо хто є хто.

- А чому ваша Волга не їздить?

- До речі, - почав тихо дядя Гріша, - мені сказав один сусід по гаражу, що бачив як якась дівчина з якимось хлопцем приїздили в гараж мій. Я так подумав і сказав що приїздила напевно моя дочка з другою дівчиною, а та друга постриженою коротко і напевно він прийняв тебе за хлопця, коли ти в штанах була.

- Так, ми були там з Людкою. Але є ще одна справа: той самий хлопець що я йому віддала знайдене посвідчення, він хотів заплатити мені, я відмовилась грошей, а він став говорити що хоче якось віддячитись мені. Я просто так сказала щоб він відчепився, сказала що ваша Волга не їздить, якщо він

шофер нехай поремонтує, а він ще більш став розпитувати мене про вашу машину. Одного разу він приїхав в школу і сказав щоб я з ним поїхала в гараж і він поглянув. Вас не було вдома, не мала коли запитати і взяла ключі, поїхали ми і він сказав що потрібно якоїсь «шоколадки» від електрики. А в нього мотор такий самий в службовій машині і вони ремонтуються десь напевно в якомусь автопарку. Тоді ми були з ним там і ваш сусід правельно сказав.

- О, в чому справа. Я думаю що я йому про Людку, а він мені каже: я що вже дівки від хлопця не розпізнаю? Ще «білявку» не хватнув; мовляв ще не допився щоб білу гарячку мати. А про тебе я не подумав навіть, а тепер все зрозуміло. А він справді може поглянути до Волги?

- Може. Він зробить все що там потрібно.

- Я заплачу йому.

- Він не візьме грошей у вас. – Іванка змінилась на обличчі, а Миколайович це встигнув побачити.

- А що може любов посеред вас вже? – прошептав дядя Гріша.

- Ви про що? – Дівчина відчула як в неї червоніють щоки, вона хотіла кудись відвернутись, але Братинський все зрозумів без слів і відповіді.

- Все не буду. Ой, іду я чаю собі зроблю до цукерків твоїх.

- Я вам зроблю сама. – Іванка метнулась щоб вийти на кухню.

- Виходить: мені «шоколадку» залізу, а тобі, як вони, - Миколайович поправив окуляри і прочитав - «красный мак». Ну просто шоколадний король який виходить до нас приєднався. А Волгу потрібно зробити: зараз осінь піде, потрібно буде поїхати з Женею, капусти купити, картоплі, моркви, на зиму готуватись станемо, - замріяно промовив Григорій Миколайович.

Коли він вже встав з крісла щоб іти пити чай, глибоко зітхнув і сам про себе сказав: поруч немає ні мами, ні тата, а я хоча життя прожив, а не знаю як бути в такому випадку і чи в мене взагалі є якісь права в такому разі...

Іванка, вбачаючи що вже немає аж такої великої потреби в конспірації, так як вже тьотя Женья і дядя Гріша, майже знали що в неї завівся дружок і при тому не такий як Олег Марчук, а напевно більш з серйозними намірами, скривати правдиві відносини не було вже такого сенсу. Хоч дівчина пам'ятала настанову Людмили, і старалась бути вірною в тому, що почула від неї. Іванка вирішила сама про себе: якщо хтось почне з оточуючих питати, чи просто жартувати про Сашка Маковського, тоді не відказуватись, але самій не починати ніколи на таку тему розмову.

З нагоди розвитку подій, в певній послідовності, дівчина також зробила крок, хоча трошки замаскований, лиш так, щоб все ж таки було зрозуміло що хтось є для неї такий, задля кого вона не поїхала з батьком і залишилась тут жити. Вона хотіла щоб тьотя Женья, яка висказалась що для неї самої корисно коли дівчина тут, а також дядя Гріша, який хотів щоб бачити таку приємну квартирантку в своєму домі, розуміли про те, що саме вони повинні бути вдячними Сашкові, адже саме задля нього вона є тут на сьогоднішній день.

Іванка поклала в своїй кімнаті фотознімку Сашка, також щоб не було аж надто сміливо викликаючим жестом, вона поклала там також портретне фото свого батька і мами. Поруч поклала світлину Людмили, яку також рахувала до себе родиною і близькою людиною.

Спостерігши через кілька днів, Григорій Миколайович зрозумів що саме завдяки кому, в спальні дівчини на люстрі, яка була з столиком, по обох сторонах появилась така галерея. Він став думати, і сам про себе зробив такий висновок: якщо дівчина поклала на перше місце хлопця, відмовившись їхати з батьком, тоді вона його любить, інакше бути не може і сам її поступок є нормальний і навіть жертвенний, тому що вона пожертвувала почуттями до батька, коли став перед нею вибір. Григорій Миколайович, хотів знати чи хлопець, якого він ще не бачив живого, знає про те, що вона вибрала його і тому залишилась жити саме тут. Також, побачивши що хлопець такий, який не викликає вечорами

дівчину і не тримає на вулиці, думаючи лиш про своє задоволення, а купляє цукерки, при тому дорогі, хоча не має нагоди зустрінутись від-на-віч. Звичайно про те що двоє їхали у Львів, Миколайович не знав і думав що школярка ходить в школу, а хлопець передає їй через Олега цукерки; останнє він взнав від Жені.

Але через короткий час, його здивувало коли Іванка призналась, що Волга вже поремонтованою, заправлена, і тепер в нього ще повна двісті літрова бочка з бензином, щоб він не купляв бензин на станції.

Григорій Миколайович, був приємно вражений такими благородними поступками молодого чоловіка, з яким вже сам хотів познайомитись. Він не знав що Маковський мав ключ від його гаражу, їздив туди на протязі кількох тижнів і зливав бензин в бочку, щоб був при запасі.

Григорій Миколайович, в душі мріяв про те, що поки Лариса повернеться з в'язниці, Іванка була повністю самостійною і мала міцне плече підтримки, щоб дівчина не виглядала жалюгідною сиротою, і він відчув задоволення, як це вже було коли Богдан, батько дівчини, побачив свою доню саме такою і сам це визнав перед Миколайовичем.

Ще одна причина була для задоволення викладача в тому, що тепер, порінянню з його Людмилою, Іванка виглядала просто як слухнянна юна учениця монастиря з строгими правилами; сиділа в дома вечорами, слухала собі музику в навушниках, що не заважати комусь, скромніше одягалась, і головне було спокійно на вулиці: жодних мотоциклів і свистів. Тепер не приходилось просити Павловича щоб той заступився і виручив, а навпаки було ким гордитись, так як про поступок з портмане, а особливо про те що було на лінійці в школі, Павловичу було приємно почути і такої нагоди Миколайович не випустив, а похвалився вже тричі.

Але недавно відбулась ще она досить випадкова подія, лишень Іванка не хотіла признаватись, а чекала щоб прийшла тьотя Женя, і вже тоді здивувати її, а та щоб все детально розповіла Миколайовичу.

Трапилось так що однієї суботи, Іванка ішла до Харитонича на зустріч. Їй хотілось купити шкірянну спідничку, так як дівчина вже зрозуміла що Сашкові подобається коли він бачить її ноги. Звичайно що спочатку потрібно було замовити такий не простий товар, а вже опісля заплатити гроші і взяти. Дівчина думала коли стане вибір в кольорі, який краще взяти: вона бачила одну молодицю в червоній шкіряній спідниці, аде їй показалось що такий колір надто викликаючий увагу. Іванка боялась щоб Сашко не похвалився братові, так як зрозуміла що вони двоє ведуть про неї розмови, а той не сказав що вона не порядна коли так одівається і ходить по місту. Якщо раніше вона могла одітись як хлопець, взявши вільні штани і сорочку в клітинку, зав'язавши кінці сороки на животі, тепер дівчина вже стала вділяти увагу своїй зовнішності ще й тому, що сам Сашко, одівався гарно і воно не дивно: мама Маковських мала справу з одягом і це вже передавалось на дітей в її домі.

Так роздумуючи про колір, увагу дівчини притянув голос чоловіка, який говорив балагаючим тоном. Було все на вулиці Будьонного, молодий міліціонер, пристав до чоловіка який не правельно поклав свого Москвич, повз тротуару. Чоловік просився щоб той не забирав в нього посвідчення, так як сержант вже почав придиратись до автомобіля, щоб знайти причину, задля якої міг виручити гроші в водія. З водієм поруч стояла жінка, Іванка побачивши, зрозуміла що вже десь її бачила. Дівчина зупинилась просто на тротуарі, не доходячи продуктового магазину «Універсам», і стала думати де вона могла бачити таку людину. Коли чоловік повернувся, відчиняючи багажник свого автомобіля, сірого кольору, Москвич – 412, Іванка тут же пригадала хто такі ці люди. Насправді це був Степан і Олена, які їхали поїздом зі Львова, тоді коли дівчина переїздила жити в Івано-Франківськ. Побачивши їх, Іванка вирішила втрутитись в проблему. Вона підійшла до сержанта, поки Степан з жінкою шукали щось в машині і стурбовані пригородою, зовсім не звертали уваги на пішоходів, а також на дівчину.

- Товариш сержант, можна вас на хвилинку. – Промовила Іванка.

- Слухаю. – Міліціонер, молодий хлопець побачивши таку миловидну дівчину, став зразу таким добрим, немов нічого не відбувається.

- Скажіть будь ласка: ви знаєте Маковського Івана?

- Мака Ваньку?

- Так, його.

- Знаю. А що шукаєш його може?

- Ні, просто я його також знаю, і цих людей знаю, вони з Коломийського району.

- Так, зараз прочитаю чи правду кажеш мені, - сержант відчинив посвідчення водія і прочитав. – Так правда. І що з того?

- Просто, я якось постійно переплітаюсь з правами і з міліцією, не знаю що воно може бути.

- Робити напевно будеш в нас, - сержант поміряв поглядом дівчину. – Але тобі б форма пішла, на обкладинці журналу намалюють таку за просто.

- А права можете повернути?

- Кому?

- Мені. – Іванка протягнула руку і стала дивитись щиро на міліціонера, просто в очі.

- Ох, везе таки тим Макам: Америку мають і дівок знають ще таких, а мені: ні платинок з Америки, ані дівки нормальної.

- Ми дівчата, задивляємось на мужчин в формі, так що не випускайте нагоди і будьте більш такими скажімо ввічливими і все буде добре. Я ж з сторони бачу як люди просяться, а ви на своєму стоїте, може вже не одна дівчина, таку саму сцену побачила і що ви думаєте подумала?

- Що подумала, - став мріяти сержант, - подумала: не мінт, а скотина.

- Бачите самі як буває. Права, віддайте мені; що з них візьмете, вони гуцули, ще проклинати будуть. А в них як щось виповідають, обов'язково прирочиться; гарантія на всі сто.

- Та де не пропадала наша, - махнув рукою сержант і закинув на потилицю фуражку. – На бери, розбирайся з ними, а то щось ристься в тій тарадаїці вже годину, ще дійсно щось вирече мені, тай мене потне якась зараза.

- Дякую вам.

- І всього лиш?

- А що ще необхідно в такому випадку?

- Думав чмокнеш хоча. Дякую сказала і всього. – Міліціонер ображено скривився.

- Ще можу додати тепер з гордістю: «наша міліція, нас береже».

- Як звати тебе? – Міліціонер направився переходити вулицю і вже якісь червоні Жигулі, зупинився що б пропустити особу в пагонах.

- Анка! – Вигукнула дівчина. – Можеш запитати Мака, скажеш: Анка-чешка, він знає. Міліціонер кивнув смугастою паличкою і підійшов до другого водія, який вийшов з хлібного магазину. Іванка підійшла ближче до Степана і Олени, люди не бачили дівчини поруч, вони стали дивитись куди подівся міліціонер з їхніми документами. Іванка взяла дятка Степана за рукав сорочки.

- Ми тут, він вам не потрібний. - Дівчина протягнула червону книжечку.

- Ой, а як права мої в тебе? А ти хто йому? – Степан взяв з рук дівчини посвідчення водія.

- Я та сама, хто слухала вашу розповідь про Тимка, в вагоні поїзда.

- Людоньки, - заголосила Олена, - Штефане, ти пізнаєш дівчину?!

- Чекай, щось ніби знаю. А, в поїзді як ми від Миська їхали!

- Все правильно, - підтвердила Іванка. – Тоді коли дощ падав, в травні, минулого року.

- А як ти тут, прижилась добре? – Запитала Олена.

- Не бачите що вже знаю міліцію в місті. Я ж впізнала вас і вирішила виручити тут же.

- Як знаєш його? – Степан не вірив своїм очам, що його посвідчення в нього в руках.

- В мене є хлопець, а його брат дуже чесний міліціонер, усі знають про нього. Я лиш сказала його прізвище, той зразу віддав права.

- А я говорив тобі Олено, пам'ятаєш як вони вийшли з вагону, що я тобі казов тогди?

- Та казов що дуже буде файна дівчина вона, коли підросте.

- Не так. Кажу до неї, - Степан вказав рукою на дружину. – Буде така нівроку, що де буде жити, будуть її мужчини поважати, а жінки ненавидіти сусідні.

- А чому так? – Іванка зробила великі очі, почувши таку незрозумілу характеристику в свою адресу.

- Не знаєш? А того що всі хлопці будуть дивитись на таку. Я знаю що кажу; повір мені.

- Та тихо будь Штефане, - жінка вдарила по плечах чоловіка. – Най її люблять і сусіди і жінки, що так городиш дитині такий добрі.

- Та що ти стара знаєш; я хлоп, я знаю що кажу, бо файних жінок, жінки паскудні не люблять.

- Слухай. Ми тобі помідорів дамо зараз, - Олена кинулась до ящика який стояв в салоні на задньому сидлі.

- Ні, я не візьму. Справа в тому що я не іду ще додому, я тут маю зустріч, за товар домовитись хочу. Мені не зручно буде з помідорами ходити.

- Але як файно каже Штефане: «додому», напевно прижилась в нас тут добре.

- Та що не видиш як: міліція слухає!

- А як ваш син: вже повернувся з армії?

- Йо, йо, прийшов. Женитись буде скоро.

- Тоді добре. Все, я побігла, спішу. – Іванка швиденько направила іти по вулиці в сторону Універмагу.

- Ой дякуємо тобі! Ми б не розв'язались з ним. Якийсь такий впертий був як бик. – Промовила Олена.

- Що дівка то дівка, - посміхнувся дятко Степан. – Лиш подивиться на них, і міліція вже не міліція!

Дівчина ішла і оглядалась, а гуцули дякували махали руками, аже поки люди, які ішли тротуаром, не заховали їх від погляду. Іванка подумала собі: справді щось мені з правами і водіями постійно трапляється, що воно має бути: на Грюнвальдській знайшла, в Львові ми сцену зіграли, а тепер тут все вдалось. Може справді іти працювати в міліцію чи в «паспортний стіл»; напишу Саламандрі...

Першого вересня почалась школа. Від батька прийшов лист в якому він писав що приїде на початку жовтня. Іванка хотіла щоб він привіз їй грошей, тому що в грудні було день народження в Сашка, а вона хотіла йому щось купити в подарунок. Дівчина не знала що йому купити, також як дізнатись що йому подобається. Ідучи з школи, вона почала розмову з Олегом.

- Ольку, що ти думаєш: який подарунок Сашкові купити мені?

- Анка, таку дівку має він, йому ще подарунка треба?

- Яку «таку» дівку?

- Я вже жалію що сказав що ти сестра моя, дивлюсь ти така робишся що вже про тебе почну думати.

- Ольку, я тебе як подумаю, ти що вже починаєш тут? Ще не хватало щоб ти влазив поміж нас, хіба важко почекати трохи?

- На що чекати?

- На Ірку Маковську.

- А я що бачу її. Вона що мене знає... Не знаю коли я з армії прийду, яка вона буде.

- Така як мама Неля. Бачив мамашу, уявляй собі тепер Ірішку.

- Ого, якщо б такою, тоді я готовий чекати. – Хлопець змінив голос.

- Ольку, ти батяр Марчуківський, тобі в армію, а в тебе в голові сам знаєш що сидить.

- А купи свому Маку, такий светер турецький, знаєш такі зараз модні дуже що мають дві смужки кольорові. Їх мало ще є, але мода на них піде. Моя мама казала що там на роботі говорили про такі светри.

- Ті що пише на них «карра»?

- Щось там пише так нашито. Добре на зиму щоб грівся твій. Не хочеш його цілувати, так нехай шесть гріє людину хоча.

- Ольку, якщо я почну, ти перешим будеш про це знати.

- Точно скажеш?

- Скажу. Кожна дівчина таким ділиться з кимось, а в мене немає подруги: тобі і признаюсь.

- Ти признаєшся, приїде напевно Людка і ти знею будеш таке говорити.

- А ти може проти щоб вона приїхала?

- Я проти? Я хотів б щоб вона тугу жила постійно.

- Ольку, твоя Ірка, заслуговує на співчуття. З таким як ти, потрібно знаєш як робити?

- Скажи.

- Якщо б мені Сашка так кожного разу розцвітав при згадці якоїсь другої, я б йому так дала, як мама Неля після проведів.

- Тоді краще для мене, щоб ти була далі мені сестрою, з такими перспективами.

- А Ірка буде схожою до мами своєї; сам побачиш.

- Вже б скоріше та армія пройшла, час так тягнеться як чумаки з волами.

- Добре Ольку, - підходячи додому, підвела підсумок Іванка. – Я запитаю Харитонича про светра. Я ходила скоріше, але його не було. Піду завтра до нього, мені спідничка потрібна гарна.

- Скажи щоб мама Неля пошила, - підкинув Олег.

- Ще скоро: почне міряти мене метром і заодно очами, подумає: куди воно таке молоде, а вже пнеться мені до сина.

- І мені ще скоро, - скривився Олег, - поки той «кутасик» на червоній шапці підросте, ще досить маку має воно з'їсти.

Двоє розсміялись під дверима будинку.

Наступного дня в суботу, Іванка втекла з четвертого уроку, вона хотіла зустрінути Харитонича і боялась що після обіду його не знайде. Коли вона прийшла на базар, він був на місці.

- Здоров Прага! – вигукнув Харитонич.

- Привіт Харитонич. Як життя-буття?

- Де ти пропала? Я чекав тебе з дня на день, але вже тепер пізно.

- А що може хтось помер?

- Не помер ніхто, але пізно.

- Давай розкажи; не втомляй довго.

- Дивись що було три тижні тому: один лях їхав і йому Полонез здох.

- Хто такий здох?

- Машина їхня, Полонез така, коротше щикнула тарадайка. Він хотів лишити в селі десь коло Стрия, а там товару повно. Боявся щоб хто не розібрав безплатно для «братской страни советов». Давав дешево дуже, мій кур'єр один був там, але грошей не мав багато.

- А я причому тут, що ти шукав мене?

- Були журнали для хлопців, вони йдуть дуже скоро в школах і в путягах.

- Де ідуть? – Не зрозумівши слова, перепитала дівчина.

- Та в СПТУ, скоротчено «путяга».

- Послухай Хартонич, - Іванка зробила ділову позу, заклавши руки. – Ти мені не підсовуй таке, я не буду з тим носитись; не моя тема.

- Але ти в школі, пацанів знаєш, вони за таке вкрадуть в старих гроші, лиш щоб придбати.

- Харитонич: я дружу з одним хлопцем, його брат, дуже справедливий, чесний і вони порядна сім'я. Коли вони взнають такі промисли, що подумують і чи мені окупиться тоді моя репутація?

- Що з ксьондзами зпуталась?

- Чому зразу ксьондзи? Є люди нормальні, просто мені не іде така тема.

- Я б сам пхнув, але такий товар, як тобі сказати: він зрадливий. Якщо менти щось побачуть в мене, любу річ, спустять на тормоза, тут свої є в мене, а таке не спустять.

- Так строго з тим?

- Не так щоб, лиш собі забере любий мінт, не встоїть ніяка недза в погонах перед тим. А воно дороге зараза, може дійсно з самої Праги.

- Не дарма Полонез здох: возить всячину таку і сам бачиш.

- Точно з ксьондзом ходиш! – вигукнув Харитонич. – А той що був колись з тобою, щось шукав такого, йому може треба?

- А, ти про Олька. Ще йому такого теба? Знаєш Харитонич, він без того не відстає далеко.

- А я що? Як краще хочу. – Розвів руками гендляр.

- Ти мені ось що: кофту можеш для хлопця, типу з написом англійським «карра»? Знаєш про такі?

- Я щоб не знав? Знаю. Розмір і колір який?

- Сірий, чорний, вже який буде. Хлопець гарний, йому любий підійде.

- За два тижні прийди.

- І ще Харитонич: на мене спідницю шкіряну можеш? Гроші будуть для такого.

- Повернись навколо, - наказав Харитонич, дівчина мовчки так зробила. – А то знаєш що я мав: замовила одна «корова», я їй привіз, а вона за два дні назад приносить і хоче поміняти. Я їй кажу: а де ти дивилась? Ти що не видиш що в тебе і черево нівроку і зад як діжка?

- Але в тебе Харитонич компліменти жінкам, також нівроку; я не можу просто з тебе.

- Виглядає баба як латинська буква «ес». Я кажу: шкіра, чи джинс, воно не трикотаж що розтягнеш на свою діжку, я не можу міняти і привозити. Але вже змушений був.

- Зі мною такої проблеми не буде. – Посміхнулась дівчина.

Мимо проходив якийсь хлопець, він напевно був з села, тому їв морозиво, тримаючи в руках і розглядався. Іванка тут же визначила що він ростом і шириною плеч, схожим на Сашка Маковського. Дівчина раптово взяла його за руку:

- Можна тебе на хвилинку?

- Що таке? – Хлопець від несподіванки став оглядатись, боючись щоб ще якісь хлігани не були поруч з дівкою і немов така в них приманка.

- Я светра замовляю для свого друга, а він ростом такий самий ось як ти. – Пояснила Іванка.

- Розмір який носиш? – Запитав того Харитонич.

- Не знаю, відчепіться, що вам треба? Старики мені купують шмате.

- Все одно дякуємо за еталон - відказала Іванка. – Думаю ти зрозумів Харитонич.

- Який талон? – Хлопець став шукати щось в кишенях куртки.

- Все нормально, я подякувала що ти послужив для цього дядька, щоб він зрозумів який розмір для мене привезти. Йому так простіше зорієнтуватись.

- Та ну вас всіх тут. – Хлопець махнув рукою і ще раз оглянувся, чи немає якогось обману і хуліганів.

- Буде тобі «шмате», - повторив Харитонич.

- Ще два кубика-рубика притягни; є клієнти. – На прощання замовила Іванка.

- Не забудь рюкзак свій на другий раз, бо всього буде досить! – Гукнув в догонку Харитонич.

Ідучи додому, Іванка думала про того хлопця, якого вона зупинила на базарі, який він не вихований: сам боїться говорити до людей, а батьків своїх, називає «старики», ніколи не чути було щоб Олько так говорив про своїх батьків, чи навіть діда з бабою. Може пожартувати як баба говорить, але воно таке вже. А Сашко, вихований зразково, напевно заслуги мами Нелі, - думала Іванка і відчувала задоволення від того, що їй приходить так думати про сім'ю Маковських.

Першого жовтня, в суботу, Іванка лиш повернулась зі школи, її зустрінула тьотя Жень. Вона була в підперезана фартухом і працювала на кухні.

- Іванка, я по виклику нині, Григорій Миколайович мене поклав готувати тому що маємо телеграму.

- Яку телеграму?

- Тато твій завтра вилітає в Москву з Тюмені.

- Тоді гарно. Нарешті приїде. Обійцяв мені в серпні, а тепер вже жовтень. – Іванка направились в свою кімнату і промовила з коридору, - якщо я потрібна щось допомогти, тоді покличте; я переодінусь.

- А ти Анка в якомусь кружку в школі виступати маєш на жовтневі свята?

- В якому кружку? Ви про що?

- Театральному, якась програма там у вас.

- Звідки взяли таке? – Іванка повернулась на кухню і насторожилась.

- По телефоні дзвонили, питали за тобою.

- З школи питали?

- Та ти була в школі, нащо їм шукати тебе якщо ти там в них. З якогось театру.

- Хто говорив з вами?

- Дівчина якась, казала що програма якась називається подібно як «аеродром».

- Може «ескадрон»?

- Точно! Так сказала вона. Бачу що ти знаєш про що йде річ. Просила щоб ти передзвонила їй, назвалась Іркою. Так і сказала: «скажіть що Ірка питала за нею».

- Я вже знаю в чому справа. Дякую що переказали мені.

- Я так і подумала що щось про Громадянську війну, якщо до жовтневих свят програма.

Іванка хотіла сміятись з того що Женя собі сама склала вже програму в голові. Вона вирішила не телефонувати з квартири, а піти на сусідню вулицю і покористуватись міським телефонним автоматом. Тому швидко вхопила печення зі столу і пошукала дрібні монети для телефонного апарату.

- Тьотя Женя, я повернусь зараз.

- Вже з тим Олегом: і до школи, і зі школи, і ще щось забула сказати напевно. - Проговорила Женя.

Іванка вибігла і подумала про Женю: як добре що вона сама складає сценарії, тут же вирішила що я до Олька побігла, але нехай думає що їй хочеться, воно краще що не випитує: що і як. Дівчина бігла по вулиці, задивляючись на осіннє небо і на дерева, які вже почалали злегка змінювати колір листя, де-не-де. В неї були піднесені почуття: тато прилітає, щось привезе, поговорить вона з ним, похвалиться як виставила на сміх Смирнових у Львові, як посвідчення повернула гуцулам з Коломийського району, а найголовне що сказати як Сашко поремонтував машину для дяді Гріші. Новин є досить і усі вони приємні і варті уваги. А тепер ще цікаво чому Ірка Маковська питає, вже і вона знає про театри і «ескадрон», не така вона вже і «малий кутасик», як думає про неї Олько, вже підтягується до таємниць їхніх.

В таких роздумах Іванка підійшла до телефонної будки. Вона поклатла монету дві копійки, і стала набирати вже давно знаний для неї номер. Набравши п'ять цифр, стала чекати хто відізветься на другому кінці. За другим гудком, трубка була знятою.

- Алло, слухаємо вас. – Роздався жіночий голос, лиш Іванка зрозуміла що це не Ірка, а скоріше всього мама Неля. День був субота і напевно в вихідний день, вона знаходилась вдома. Іванка тут же взяла себе в руки і відповіла:

- Добрий день, А можна Ірку до телефону?

- Хвилиночку, - було чути що говорилося в хаті Маковських. – Ірка! Тебе якась дівчина просить до телефону!

- Не мене, а Сашу нашого! – Іванка чула як Ірка відказала десь з другої кімнати.

- Так поклич тоді його, лиш тебе просила все ж таки!

- Ніхто мене не просить; чешка його кохана!

- Вже хтось підійдете сьогодні; дівчина чекає, що там з вами?!

Через короткий час, було чути як кроки швидко наближувались до телефону:

- Так, мамо, двавай іди десь на кухню, пізніше погладиш сорочку. – Іванка впізнала голос Сашка.

- В свою кімнату перетягни провід, тому що думаю воно на довго так буде. – Тихим голосом відказала мама Сашкові, лиш Іванка все одно почула.

- Алло, Анка?

- Привіт Сашка. Я тебе не взяла від якомсь важливої справи?

- Привіт. Саме за важливої справи я хотів з тобою поговорити.

- Ой, там мама твоя була, Ірка сказала про мене, не знаю чи воно нормально так.

- Я хотів сказати, а вірніше запитати тебе, чи ти можеш завтра поїхати зі мною?

- Куди і на скільки часу?

- Може на три години, але після обіду.

- Тоді потрібно щось придумати і сказати дяді Гріші.

- Придумай, я дуже хочу щоб ми разом були завтра.

- А чому так?

- Завтра все розкажу. Тобі буде подобатись поїздка. Поїдеш?

- Коли саме?

- Давай, я в третій годині задзвоню тобі.

- Домовились. Я буду чекати біля телефону.

- Все, давай до завтра. – Іванка відчула по голосі як зрадів Сашко.

Повертаючись додому, вона тепер пригадала що можливо батько приїде, але так як завтра він лиш з Москви, тоді ще поки машину забере десь за Львовом, напевно, скоріше всього приїде в понеділок вечором, а може у вівторок. А якщо навіть, він почекає, нехай посидить тут трошки в них, головне що кудись Сашко її покликав, а ще після обіду, напено вечером разом десь будуть. Дівчина так раділа, що просто не знала що з нею робиться. В неї в житті, не було аж так багато радісних випадків, але тепер, коли вже навіть мала сестра говорить що в Сашка є кохана чешка, напевно про неї вже там говориться в домі. А мама Неля так нічого собі, навіть Сашко її з кімнати відпровадив, виходить що все нормально, коли він малі сестрі, вже довірив щоб та стала зв'язкою поміж них.

В ночі Іванка не могла заснути, їй було цікаво куди вони пойдуть і чому саме після обіду. Дівчина думала що можливо Сашко також так само як і вона, хоче з нею побути вечером. Їй хотілось знати як краще одіватись і чи там куди вони їдуть, будуть люди, чи просто вони десь проведуть час на природі.

Вже десь біля четвертої ранку, дівчина понурилась в глибокий сон, тим більше що на дворі почав накрапати дощ, а ранком коли Іванка пробудилась і вийшла на балкон, вона відчула вже осінню прохолоду і вгорі стояв туман понад дахами будинків.

Іванка не знала як краще поступити: чи повідомити Григорія Миколайовича, сказавши йому правду, так як він вже знав що той хто йому починив Волгу, не лишень за того що йому повернули посвідчення, а також мав свій інтерес в тому. Звичайно що Жені вона б не говорила взагалі нічого зовсім, а коли б та навіть запитала, тоді можна просто сказати що в неділю зробили репетицію в школі і мають учні виступати на жовтневі свята, які буде святкувати уся держава за тиждень. Але Жені не буде в них сьогодні і їй нічого знати про таке, що не має жодного відношення до її заняття в цьому домі. Тому перш чим щось сказати, Іванка вирішила розпитти Сашка, коли той зателефонує, коли вони повернуться додому і вже тоді зробити з того висновок, чи вартує піднімати питання по такому поводі. Причина ще була така що мав приїхати батько, і щоб не було так, що при зустрічі з ним, в дяді Гріші буде подавлений настрій і переживання що його квартирантка кудись пропала була непередодні.

В неділю десь о дванадцятій годині, щоб час швидше пробіг і наступила вже очікувана третя, Іванка почала бесіду з Григорієм Миколайовичем.

- Дядя Гріша, а що таке було колись в армії, що називалось «ескадрон»?

- Так це так звали певний відділ, військова одиниця, так би мовити. Наприклад: є корпус, дивізія, бригада, батальон, рота. Так само був ескадрон.

- А вони на конях воювали?

- Були також інфантерія, тобто піхота. А ті хто на конях, то була кавалерія.

- А кому було краще в бою?

- Знаєш, воно коли людина на землі, а на нього летить кінний, тоді рубане з гори і кінець тому. А коли двоє на конях, тоді вже друга справа. Коли ішов Наполеон, вони переважно ішли в атаку в так званому «каре». Був такий чотирикутник, усі солдати під час бою тримали лінію і спиною один до одного. В середині була порожнина. Але уяви собі що налітають кавалерія на них і змітають те «каре», вагою коней і швидкістю. Наприклад донські козаки, вони воювали так званою «лавою». Був такий генерал Матвій Платов, з донських козаків, його лава як неслась, після них лиш стирчали руки порубані і копитами розтоптані тіла, вірніше те що залишилось з людей.

- Ми в школі вчили вірш «Бородино». Лермонтов написав.

- Були талановиті генерали тоді: Тормасов, Милорадович, Раєвский.

- А Багратион ще був здається?

- Вони вищі були: Кутузов, Барклай де Толі, Багратион. А Милорадович пережив війну вісімсот дванадцятого, а вбили під час повстання декабристів на Сентській площі в Петербурзі. Коли він помирав, дав заповіт, щоб усіх селян-кріпків, які йому належали, звільнити. Три тисячі душ, зразу стали вільними.

- Страшно тоді було жити.

- Тому і за мир боримось постійно. Хоча знаєш що я тобі скажу: час він керує людьми, а не люди часом. Складається така обстановка, що інакше поступити не можуть. Мир воно добре, але коли війна, тоді на війні знаєш хто залишається живим?

- Хто? - просто, дивлячись на співрозмовника, запитала дівчина.

- Той, хто стріляє першим. Я веду до того, що коли в тебе стріляють, ти про мир не будеш з ним толкувати, не договоришся; просто не встигнеш.

- А ви пам'ятаєте війну?

- Добре пам'ятаю: мені чотирнадцять було як почалась війна. В перший день війни, в неділю, тут в Станіславі підняли ескадрилю в повітря, німець збив зразу за містом одного. Тут таке село є неподалік Ганусівка, люди корови на горі пасли, а літак зустрівся з німецьким, той пустив на нього з двох кулеметів і наш зразу на ліс пішов. Люди прибігли, а пілот вже горів. Крісло загорілось і вся спина була вже спечена. Там в лісі обеліск стоїть такий невисокий з зіркою червоною. Німці сильні машини мали, а наші такі ще: кабіни відкриті були, фанерні.

На такій розмові, раптово роздався дзвоник телефону. Іванка аж кинулась від несподіванки, заслухавшись про війну. Тим більше що година була ще лишень друга. Вона швидко встала і підійшла зняти трубку.

- Алло. – Відповіла дівчина.

- Анка, привіт. Ти готовишся їхати?

- Звичайно. Але мені потрібно знати коли ми повернемось.

- Може восьма вечора; не пізно.

- Тоді наступне: як мені одітись? Ми в когось будемо, чи просто так маршрут зробимо?

- І одне і друге. Дивись що відбувається: ми їдемо в одне село за Дністер. Там живе тесть і теща того Кузі що тут робить в театрі. Тесть його пасічник, а він йому дістав нову медогонку. Він хотів зі мною їхати, а я відмовив щоб не брати його, сказав що сам відвезу ту бочку. Я вже там був і знаю де вони живуть. А вони нам дадуть мішок яблук, в них сад великий. Так що скажи дяді Гріші, що по яблука їдеш. А одівайся так як в неділю, ти ж не будеш робити нічого.

- Тоді ми лишень двоє?

- Звичайно, нащо мені той Кузя тут здався.

- Тоді я одіваюсь, коли будеш?

- Через годину. Ти вийдеш кудись там?

- Заїдь на Коперника.

- Домовились. Тобі буде цікаво, будемо поромом через Дністер перевозитись з машиною разом.

- Все, я чекаю. – Іванка поклала трубку і потерла долоні з радості.

Коли вона поглянула в кімнату, Григорій Миколайович вже був одітим кудись їти також.

- Дядя Гріша. Я можу поїхати щоб привезти яблук?

- Яблук? Звідки привезти?

- Мій знайомий, ви ж знаєте прокого я, - дівчина засоромилась і опустила очі.

- А, можеш, лиш дивись щоб номера хто не записав в машині.

- Не розумію.

- Ви кудись так в колгоспний сад їдете нарвати?

- Ні, що ви: він везе одному пасічнику таку бочку що мед робить, а той має сад великий і яблук дасть йому. Ніхто красти не буде нічого; навіть не думайте такого.

- Тоді нормально.

- Але ми повернемось може восьма вечора, може половина дев'ятої, я хочу що ви не переживали за мене.

- Дев'ята ще не перша, - посміхнувся Миколайович, і надів шовкову шаль.

- Ой, та яка перша, куди таке.

- Людка моя, колись, лиш в десятій з дому ішла.

- Я ще малою до таких прогулок. Тим більше, мій тато завтра напевно буде, боюсь що ви не пожалілись йому на мене.

- А то вже залежно які на смак будуть яблука, - пожартував Григорій Миколайович, виходячи з квартири.

Коли вже дівчина сама залишилась, вона вмикнула музику і стала танцювати з радості по квартирі, поглядаючи на годинника. Тут вона пригадала що в той самий час, коли вона поспішно збирала свої речі у львівській квартирі, їй на очі попався мамин годинник «Зоря», і вона його вкинула в чемодан. Іванка стала думати де б він міг бути, їй хотілось надіти і вийти швидше третьої години на вулицю щоб зустрінути Сашка. Подумавши, вона вирішила пошукати в дерев'яній шкапулці, в якій були мамині прикраси, але там не знайшла. Погляд її зупинився на чемодані, який стояв на шкафу в кабінеті. Іванка

стала на крісло, зняла його і відчинила. В чемодані було багато речей, про яких вона більш року часу не згадувала, там і знайшовся годинник. Дівчина оділась, в білі колготи, взяла спідничку і волохату кофту, так як ввечері могло бути холодно і коротку куртку в якій внизу був вшитим ремінь з великою пряжкою і металічними заклепками. Вкинула в кишеню блок жувальної гуми, а також взяла сумочку в якій було люстерко, помада, і щітка до волосся, та дві нові носові хустинки. На ноги натягнула чобітки, які купила недавно і були вони нові, до речі чеського виробництва. Опісля дівчина стала і поглянула в люстро на себе, надула кульку з жувачки, а коли та тріснула, тоді сама собі промовила: справжня чешка-європейка

Вийшовши на вулицю, Іванка перевірила чи є ключ від квартири в неї в сумочці і стала думати в яку сторону пройтися. Вона не помітила як з балкона Чернецьких, на неї дивилась Зоряна, яка вийшла з горнятком кави.

- Куди так зібралась нарядно? – Запитала Зоряна.

- О, добрий день, я вас не бачила, - оглянулась Іванка. – Я чекаю на одного хлопця, ми маємо привезти яблук з ним.

- Нічого собі, вже Олько буде знайомий з ревністю напевно.

- Ні, все нормально. Олько, він думає куди в армії його візьмуть, а я вже йому приглянула дівчину, правда ще росте вона.

- З тією армією, - невдоволено висказалась Зоряна. – Ніколи не зв'язуйся з воєнними чи з такими що не знаєш де він працює. Мені вже їхні секрети поперек горла стоять. Краще з таким як Тарас сусід. Має Юля чоловіка і таки має його, а я ніби маю, а де він? – Молодиця розвела руками; в правій було горнятко.

- А де він? – машинально перепитала Іванка.

- І я те саме питаю: де він?

- А як Серьожка ваш? – Іванка хотіла змінити тему, щоб випадково не почув Леонід Павлович розмову.

- Росте без тата. – Зоряна немов хотіла продовжити свої жалі і те що в неї зібалось за останій вже, досить тривалий час.

- А мій тато вилітів до Москви з Тюмені, напевно завтра ввечері, а може у вівторок буде тут.

- Бачиш як виходить: помимо усіх негараздів у вашій родині, ти можеш бачити свого тата, а ми при своїх «подвигах», во ім'я родини, не маємо тата.

- Може все перемиється скоро, - просто так відказала Іванка, щоб хоча якось підтримати сусідку.

- Скоріше ти в Прагу поїдеш своїх шукати, чим в нас щось зміниться.

Іванка хотіла щось відказати, як тут раптово почувся звук двигуна, вона оглянулась і побачила знайомий автобусик, піщаного кольору.

- Мені, пора! – Дівчина підняла руку і помахала Зоряні, яка з печальним видом, відпровадила її до дверей автомобіля і тут же пішла геть з балкона.

Відчинивши дверцята, Іванка посміхнулась до Сашка.

- Привіт, я вже тебе чекаю. – Вона застрибнула в кабінку на переднє місце.

- При-віт, - хлопець розтягнув слово, дивлячись на дівчину.

- Що так дивишся, влюбився може? – Пожартувала Іванка.

- А я хіба запізнився, я вчасно приїхав, - Сашко розгубився не сподіваючись почути таке відверте запитання, а також він був здивованим, побачивши який веселий настрій в дівчини.

- Тоді поїхали, чому стоїмо?

- А, точно, треба їхати. – Сашко немов прокинувся.

- Що з тобою? – Іванка почала сміятись.

- Слухай, я тебе давніше бачив, ти так змінилась.

- В яку сторону?

- В західну.

- Не розумію.

- Натуральна чешка стала. Боюсь за тебе.

- Чому боїшся? – дівчина тут же пригадала як вона розглядаючи себе, те самі собі сказала.

- Заведуться в тебе поклонники зараз що не відгребешся від них.

- Давай не будемо; куди ми зараз їдемо?

- Все я взяв ту медогонку, там в машині стоїть заді. Їдемо в село Довге, воно туди коли ми їхали колись на Велекодні свята. Кузя напевно хотів до тестя, але я його списав що не плутовався попід ноги.

- Що сказав йому?

- Так і сказав: з дівчиною поїду, а ти нащо там мені, ще часнику наїшся зранку і будеш тут щось сплітати в машині всю дорогу.

- А його звати так, чи просто призивається так йому?

- Його звати Роман, а прізвище Кузенко. А в театрі одна москалька працює, вона його звала Кузьмич, а ми вже так по-нашому: Кузя.

- А його жінка з того села?

- Так, там село на двох сторонах Дністра, тут більша частина, а там лиш вулиця одна. За тим хутром вже Тернопільська область. Саме там, наша область найтонша від центру міста до границі: чуть більше двадцяти кілометрів. Але Кузя, він не живе з жінкою, вона така собі як вітер.

- Тоді він своїм батькам передав той апарат напевно?

- Ні, її татові.

- А вони не живуть разом, а з її батьками він в злагоді живе?

- Так. Вони його люблять, меду спотійно привозить від них, мамі моїй дає часто. Вони ж бачать що їхня донька така не вдала, і люди дивляться так по-чесному, не закривають своє, як інколи буває в людей.

- Тоді він нормальний мужик виходить.

- Ой, в тебе золотий годинник такий, - змінив тему Сашко.

- Може стояв коло золота, - посміхнула Іванка.

- Та ні, він золотий, я знаю. Називається «Заря»?

- Так, вона. Мамин, я взяла сьогодні і бачу що він працює.

- Мій Ванька мені розкаже, вони ж в минтовці речі різні розглядають як докази, він все знає про цінні товари. Цього годинника могли забрати в мамі тоді коли робили крнрфскацію речей ваших.

- Трошки великий браслет на мене, але нічого, носити можна.

- Можна глянути? – посміхнувся хлопець.

- Почекай, зніму зараз.

- Не знімай, я так гляну. – Сашко взяв за ліву руку дівчину, він став гладити її по руці, а вона відвернувши очі у вікно, стала дивитись на ліс, який вже поволі став змінювати свої барви. Відчуття було таке романтичне, щоб їй здавалось що немає на землі чогось кращого як зараз їхати в цьому автобусику, і розуміти що не годинник його цікавить, просто є нагода торкнутись її тіла. Правою рукою вона трмалась за ручку, яка була на стояку вікна, а ліву не забирала назад, відкинувши її на виступ, який прикривав двигун в автомобілі. Сашко лиш коли було потрібно переключити передачу, забирав свою праву руку, а так ставив знову, переплівши пальці поміж її пальчики.

Переживає, - думала собі Іванка, - чи в мене будуть поклонники, може краще заспокоїти його щоб не переживав, чи може нехай переживає все ж таки... Шкода що немає Людки, запитала б її як бути в такому випадку. Виходить не все так просто як виглядало скоріше, зараз потрібно думати що говорити і як поводитись, щоб не образити, а також щоб тримати свою ціну на відповідному рівні. Іванка вирішила більш взнати про рідних Сашка:

- Послухай, а твоя сестра, вона сказала мамі що я тебе викликаю, там все обійшлося добре?

- А чому може не добре бути? Я що маленький? Мої вже з Ванькою мають мороку; женитись не хоче, постійно перейнятий роботою, тато жартує і каже що з нього генерал міліції буде, а мама говорить що краще онуки, чим зірки на погонах.

- Нічого, він ще молодий.

- Але мама тішиться що хоча Ірка є в неї, а то три хлопці в хаті знаєш як їй одній з нами: зготовити поїсти, попрати, прасувати, а тато як прийде з того ескаватора, ой люди добрі. Але Ірка говорить мамі

що так довго не буде: каже я в Америку поїду до вуйка нашого. Іван каже їй що ніхто не випустить, а вона йому говорить, що напише Горбачову і він не зможе їй відказати. Говорить що вуйко наш зветься Михайло так як сам Горбачов, а вона Ірина, так як само дочка Горбачова. От таке мале хитре.

- Я завжди Ольга підтягую за неї, кажу: прийдеш з армії, а Ірка вже буде дівка в самий раз тобі.

- Поїдуть двоє в Америку, ти ж казала що Олькові родаки, не люблять комуністів і владу.

- А ти ще не збираєшся? – Обережно натякнула дівчина.

- Я, якщо буду їхати, тоді лишень через Чехословакію.

- Як тебе зрозуміти?

- Будемо їхати назад, тоді тобі скажу.

- Сашка, а яблука справді будуть, я ж пообіцяла дяді Гріші що привезу.

- Мусять бути. Кузя сказав що пасічник наш про все знає; ми привозимо йому апарат, а він нам яблук мішок цілий.

- Ти мені вділиш з того мішка трошки?

- Увесь забереш.

- Я куди його занесу в квартиру?

- Ти візьмеш два-три кілограми з собою, а решта в гараж зразу відвеземо.

- Ще не дали нам, а ми вже ділимо.

- Дадуть, як кажуть: догонять і ще раз дадуть. – Посміхнувся Маковський.

Приїхавши на берег Дністра, двоє побачили що пором знаходився на самій середині, він направлявся на правий берег. Саме цього було потрібно щоб перевезтись на ліву сторону ріки.

- Ти уявляєш собі Сашка, - почала мрійним голосом Іванка, - сюди Людка мандрувала на плоті аж в Одеську область. Це ж скільки часу багато потрібно.

- Та сама Саламандра, твоя родичка?

- Вона. Може приїде до нас, познайомлю тебе з нею.

- Як скажеш. – Скромно відказав хлопець.

Пором пристав до берега і Сашко став поволі під'їздити щоб виїхати на нього. Пором навіть не відчув ваги мікроавтобуса, він був набагато ширшим і довшим, як вигялдав з беререга, коли був на середині Дністра.

Поклавши на ручні гальма, двоє вийшли з автомобіля. Дятько-перевізник і ще двоє людей, які перевозились, зразу стали дивитись на міських молодят.

- Що на підпеньки в Заспу? – Запитав перевізник.

- Ні, ми веземо медогонку одному господарові на ту сторону.

- Базеві може? – перевізник додавив - Василь, може так знаєш.

- Так йому. Бачу ви тут знаєтесь усі.

- Аякже. – Відказав другий мужчина, який також перевозився. – Всі знаємо один другого тут.

- А ви мене знову перевізете назад? – Запитав Сашко перевізника.

- Не знаю як задовго там будеш. Ти дивись так: як худоби не буде тут, - перевізник вказав рукою на берег куди прямував пором, - тоді вже я піду додому. Нині неділі, я не буду довго.

- А що корови також перевозяться тут? – Здивовано запитала Іванка.

- Аякже! – Відповів згорда перевізник, мовляв: ви там в місті нічого не знаєте.

- Нічого собі. Корови не бояться через ріку перевозитись?

- Нашим коровам ще пощастило добре: возять їх на два боки, а там, - перевізник вказав рукою звідки плила ріка, - в Побережжі, корови через Бистрицю плинуть сами. Кожен день поки пасут, рано і вечером через воду. Бистриці навіть змінша як Дністер, - перевізник ставив наголос називаючи ріку на букву

«і», що було непривичним, так як міські молодята лиш чули коли називали ріку, завжди ставився наголос на на передостаню букву «е».

- Так почекайте: а Бистриця, вона в Івано-Франківську, а ви сказали що вона тут є?

- Ге, ге! - зареготав другий мужчина. В нас всього тут є. Маємо і Дністер і вже навіть разом дві Бистриці.

- Точно, вмiшався Сашко, щоб газди не сміялись з дівчини, яка не дивно що не знала місцевості, так як ніколи не була тут і тим більше до недавна жила взагалі у Львові.

- Там, дівчинко, - стала пояснювати жінка, яка також перевозилась з чоловіком, - вже дві Бистриці разом і не кажут як в місті Солотвинська і Надвір'янська, а просто кажут Бистриці.

- Бистриця, - злегка виправив Сашко, місцеву назву річок, пояснивши дівчині.

- Ну так в місті кажут, воно так правельно, так на картах пишут також, а ми вже тут так по-нашенському.

- Ця дівчина у Львові жила до недавна, вона не знає місцевості нашої. – Пояснив Сашко.

- О, в Львові, - здивовано і з пошаною, відізвався перевізник. – Тоді вона нам може щось розказати навіть.

- Вже часу немає, - Сашко вказав на берег, який став швидко зближаться до них, а вірніше вони приставали до лівого берега.

Іванка сідаючи в машину, почула як жінка сказала чоловікові: видно що таке дівчисько панське нівроку, непевно донька якогось начальника великого. Вбрана так файно...

Вийджаючи з порома, Сашко подякував перевізникові і ще сказав на прощання:

- Ви не чекайте на мене, я поїду лівим берегом через Галич. Визіть корови доїти людям.

- Добре кажеш. Там в Заспі ще піди на підпеньки; кажут люди що носять міхами зараз, такі нівроку вродились цього року.

- Та ми не оділись для лісу, - Відказв Сашко, через відчинине віконце.

Перевізник оглянувся чи не почує жінка, яка їхала з ними і пожартував:

- Та в лісі з дівков розбиратись треба вже хлопче. – Кліпнув оком і показав свої жовті зуби.

УАЗ, виїхав на піщану дорогу берега і помчав до вулиці, на якій були будинки майже з однієї сторони, тобто усі господи повернені передом до півдня.

Коли Сашко під'їхав під ворота, він почув як гавкав собака. Через короткий час, вийшов господар, якого звали Василь. Він вже знав Сашка, тому кинувся відчиняти ворота. УАЗ заїхав на подвір'я і двоє молодих людей вистрибнули з нього.

- Доброго здоров'я вам вуйку! – Сашко підійшов і подав старому руку.

- О, Сяню, я вже сподівав сі що ти будеш. Чеков на тебе. Але дивлю сі що ти не сам.

- Дівчина моя знайома, Іванка зветься. Сама зі Львова переїхала до нас в місто; рік тому.

На розмову вийшла жінка господаря, вона витерала руки в чорний фартух.

- Базю, а то Сяньо приїхов?

- Так, Марино, що не видиш?

- Йой, та виджу, виджу, ще м не осліпла гет чисто.

Іванку зібрав сміх з такої сільської розмови, вона чула як на Львівщині люди розмовляли, і суржик їхній різнився від того який вона тут почула. Дружина господаря далі стала провадити бесіду.

- Ой, та така файна нівроку в тебе дівчина, щоб здорові ви були, ади будеш мати яку нівроку.

- Зі Львова родом Марино! – Пояснив господар.

- Йой, аж зі Львова. Я дивлю сі що така паненка нівроку. Та ти Базю, дивись які ноги рівненькі, як дві свічечки, а очі як чукуляда нівроку, такі фані та карі. Та з таков дівков не завстидаєш сі нігде! Та якось би до хати вас, тай погостити, лиш я так не вмію по-панське подати навіть. Але кажуть що Сяньо не п'є ніколи, той не знаю чи то провда же так.

- Та за рулем хлопчисько, як буде пити стара. Ади зараз зтемніє, тай з дівков буде цілювати сі, що буде самогонка від него чути? Тожи ми мелеш, як млин марампільській.

- Та я що, навіть не знаю. – Жінка не зводила очей з дівчини. – Та най цілює на здоров'є, ади таке личко.

- Тихо вже будь Марино, ще наврочиш дитину: ти як похвалиш, так само як Явдоха з над берега.

- Та не, я не так як вона. Ой діти, ади є така Явдоха тут; з лемків тих. Як похвалит комусь, або подивит сі як хлоп на фірі їдит, то зразу колесо трісне в возі, або як на корову зиркне, корова злеже.

- А на людину тоже так подіє? – Запитав Сашко, підмогнувши на Іванку.

- Як лупне оком, тут же черево заріже в середині; така потвора якась вона.

Іванка вже не видержала і почала сміятись на все подвіря, Сашко за нею. Господиня і цього не випустила з під уваги:

- Йой людоньки, як смієт сі файно, як ніби пташка співає, аж мені весело стало.

- Давай стара меду дві баньки неси, витри файно від пороху - наказав вуйко Василь. – Хлопцеві що послухов і дівчи най має, аби було солодке для него. Тоже яблука дамо вам: мішок тобі дам, а мішок для неї. В нас яблук скілько що корові крише і паце вже не хоче, а ви там в місті купуєте яблука, ніби в тій Москві. В мене сад хлопче такий що ого! Всьо маю: сливки такі файні, грушки, яблука само собі, горіхи маю, черешні. – Дятько переказуючи загинав плці з великими нігтями і потрісканою шкірою на них.

- Тут так гарно у вас, - похвалила господарство дівчина.

- О, тут курорт, а не село.

Так поступили господарі: дали дві шклянні банки меду по літрі кожна з них, також два мішки яблук. Але Іванка хотіла знати як працює медогонка, вона шепнула Сашкові на вухо, щб той попросив пасічника продемонструвати такий апарат.

- Так воно робит, - став пояснювати вуйко Василь. – Ади тут ставиш рамки з вулика, запихаєш в середину тих желізних рамок, але перед тим кладеш вище бочку, на дві лавки, чи на три таборики. Щоб потому ти ведро поставиви тут де стікає. Береш крутиш ручку, вони розкручує ту рамки і вітер видуває мід з рамок. Він стече там в долину і вже тогди корок відкрутиш і маєш готовий мід в ведрі. Але то всьо має бути читсте як в хірурга ножички, трошки чогось і мід пропаде. Я так мию, витераю, чистоту бжולי так люблять як ось ця дівчинка, що так чистенько вбрана. – Кивнув пасічник на Іванку, яка щиро дививлась на нього.

- А що тут у вас є таке що називається Заспа? – запитав Сашко, почувши вперше таку назву на поромі.

- Та тут гора така як їхати в Марампіль, ти певно що через Галич поїдеш вже?

- Так, вони вже корови перевезли, і той поромщик пішов додому.

- Та неділі нині, вже і випити хлоп не проти. – Зітхнув вуйко Василь.

- А що ви щось назвали таке, що вже яблука не хоче їсти? – Хотіла знати Іванка. – Ви сказав що корові нарізаєтє і щось друге у вас жеве.

- А та кажу паце, а то буде так по-культурному свиня. А ми вже так собі тут балакоємо по-свому.

- Та як свиня до культури старий? - вмішалась жінка, яка підійшла прощатись і не знала про що мова.

- Та не за культуру бесіда, каже ось дівчинка що не знає що я назвов, в них в Львові де чули що таке паце, там свиня говорут, як всюда в місті.

-О-о, - розтягнула господині.

Двоє нарешті попрощались з господарями які дякували аж до воріт, і виїхали в напрямок на Галич, по лівому березі Дністра. Найблищий міст через ріку був в Галичі і потрібно було його використати щоб попасти на правий берег і повернутись в Івано-Франківськ. Іванка ще сміялась кілька хвилин від враження почутого в господі пасічника Василя і його дружини.

Дорогою, по лівій стороні була гора, вона скоріше була схожа на стіну, тому що її склон був таким стрімким, що вибратись було неможливо. Дорога входила немов в проломину гори і починалась підійматись вгору. Сашко проїхав поміж два поля і вже наближувався до спуску з гори, але тут почалась розмова і почала її саме дівчина:

- Сашка, дивись як гарно тут, як видно далеко. Ти вже колись тут їхав без мене?

- Їхав, але тепер без тебе не захочу більше їхати.

- А чому так? – Іванка погльнула на хлопця і посміхнулась.

Автомобіль з пискотом загальмував і став на місці. Сашко поглянув на дівчину, а так на заграву, яка була перед ними на заході сонця.

- Вийдемо, полюбуймося? Поглянь яка красота.

Іванка мовчки відчинила дверцята, Сашка за нею, двоє стали спереду автомобіля. Хлопець глибоко зітхнув, набрав повітря і почав:

- Анка, ти не поїдеш нікуди і цього разу з батьком?

- Не наміреною їхати. А чому так питаєш?

- Боюсь щоб ти не пропала з мого життя кудись.

- Якщо боїшся, тоді що від мене вимагається, щоб ти вже не боявся?

- Іди до мене сюди, тобі холодно. – Сашко притулився спиною до переду машини. Іванка несміливо підійшла, а він витягнув з кишені куртки два шоколадних цукерка. Іванка взяла і стала поруч з правої сторони, вона зігнула в коліні ліву ногу і каблучком зачепила за бампер машини.

- Анка, я думаю про тебе день і ніч, прошептав Сашко. Я знаю що в тебе не просте життя, можливо ти кудись захочеш переїхати, мама твоя звільниться, у вас сім'я збереться знову, але хочу щоб ти пам'ятала мене де ти будеш жити. Коли я був в армії, я думав що прийду і зразу женюсь на якійсь дівчині скажімо сімнадцять років, але тепер все в мене помінялось. Скажи мені будь ласка: що ти думаєш про мене?

- А можна не зараз про думки вести розмову?

- Чому так, хто нам мішає тут?

- На думки є другий час, можна навіть по телефону такі речі обговорити, а зараз в нас особливий вечір.

- Тоді можеш говорити що тобі подобається; я буду слухати тебе.

- А мені хочеться щоб ти відчував мене. – Після таких слів, дівчина стала напроти Сашка, вона взяла його руку і долонею повела по своїй шиї, вії опустились на очі і губи потягнулись до його вуст. Хлопець відчув ніжний дотик юних дівочих губ і теплоту щоки. В нього закрутилась голова, йому здавалось що його УАЗ, покотився назад і вони разом з ним несуться над землею. Сашко взяв ліву руку під куртку дівчини, пригорнув її тісно до себе і прошептав:

- Анка, коли б ти лишень знала хто ти для мене, як ти мені подобаєшся. В тебе такі риси, все так гармонічно, погляд, посмішка, голос твій. Я коли тебе побачив, тоді ввечері, коли падав дощ і ти переходила вулицю, щоб повернути мої права, не так було видно тоді, але якось так зрозумів, що ти сама є тією, хто мені необхідна.

- Тому так боїшся, щоб я не поїхала кудись від тебе?

- Не роби такого, я не зможу тебе забути ніколи; правду тобі кажу. Мої батьки так натерпілись через розлуку, чотири молодих роки чекали, скільки переживань було. Я не хочу тебе загубити, ти мені будеш завжди перед очима. Я хочу щоб ти мені сказала, що ти думаєш надалі: чи тут будеш жити, чи все ж таки нам прийдеться переписуватись листами?

- А що ти мені б писав листи?

- Все ж таки поїдеш? – З тривогою в голосі, запитав хлопець.

- Сашка, - зітхнула дівчина, - я нікуди не поїду без тебе, можеш бути спокійний. А з тобою куди захочеш: в Прагу, Америку, Тюмень, Львів, на Північний полюс навіть. Я сказала минулий раз татові, що в мене є причина по якій я не можу їхати з ним.

- Ти про школу сказала?

- Школа там також є. Я призналась йому про тебе і він все зрозумів. Але мені було потрібно його переконати щоб він погодився і мені вдалося це зробити. Він так все вислухав і сказав що коли вже йому не пощастило, може мені пощастить в подружжю житті.

- Про мене ви говорили вже? – Здивовано перепитав Сашко.

- А ти думав що лиш в Маковських про малу чешку говорить твоя сестричка в хаті перед усіма?

- Можеш не сумніватись. Я все зроблю дя того щоб ти була щасливою. Якщо ти погодишся на мою мрію, тоді не пожалієш ніколи.

- Яку саме?

- Я кожного вечора, поки засну, мрію собі. Дивись в чому справа: в армії, там в Калінінграді, був один офіцер, і він жив чомусь сам без жінки, але мав дочку, така може сім років. Він постійно говорив про неї, дуже прив'язаний був до тієї дівчинки. Я так думав ще там і якось став над життям задумуватись майбутнім. Надумав собі, що я б також хотів мати таку донечку, вона так гарно як я бачив: він іде, а вона

за руку тримається його, така в червоних колготах і кремовому плащику, а в другій руці осінні листочки як букет тримає. Мені чомусь так запам'ятались вони двоє.

- Тоді мрія в тебе якою?

- Щоб ти була моєю дружиною і народити мені донечку.

- В тебе вже зразу дві мрії. – Іванка галянула на заграву, яка червоним пасмом тягнулась над Галичем.

- Так що: можу я мріяти надалі?

- Коли тобі хочеться: коли паспорт отримаю, чи коли школу закінчу?

- Як захочеш, я готовий навіть завтра.

- Смішний ти Сашка.

- Закохані завжди смішні. Але я тобі не буду ніколи жодні рамки ставити, будеш собі жити як тобі подобається, купляти що захочеш, відпочивати будемо як ти скажеш, дітей називати як тобі подобається і так далі. В нас Маковських, чоловіки такі що жінок не ображають, мій батя, він маму слухає постійно, я такий самий буду, правду кажу тобі. Може хлопець дівчині так все признається через половину року, а не за одним разом, лиш я хочу щоб ти все знала про мене.

- Я не думаю що ти вже все сказав мені, - посміхнулась дівчина і взяла його двома руками за куртку на грудях. Вона стала дивитись йому в очі, хоча були вже сутінки, лиш він бачив її щирий погляд.

- Так, не все. Я не сказав тобі те що постійно в моєму серці.

- Тоді що там і як туди заглянути?

- Анка, я люблю тебе. І ти перша в моєму житті, яка почула такі слова від мене.

- Знову нічка пропаде. – Про себе промовила дівчина і тісно взяла під руку хлопця, ставши поруч.

- Чому так сказала?

- Думати буду, спати не зможу. Вже вчора думала коли ми будемо їхати, а сьогодні вже буду думати знову; є про кого.

- Вчора про поїздку, а сьогодні про що, чи вірніше про кого?

- Ой давай з кінця почнемо: сьогодні буду думати про донечку, яку я повинна народити.

- Для кого, - Сашко взяв дівчину повернув і зловив спереди за стан.

- Для Олександра Маковського.

- Анка, як з тобою мені гарно, не уявляєш?

- А чому не уявляю? Не уявляє та котра не любить, а в даний момент, воно не про мене. – Іванка почала знову цілувати коханого.

- А виходить в нас, що ти також любиш? – Сашко прошептав на вухо, і коли він торкнувся його губами, воно було холодне від осіннього вечора.

- Ой я не можу, - почала сміятись дівчина, - ти б побачив мене як я ішла по Грюнвальдській і дивилась на твоє фото в посвідченні. Добре що ніхто на зустріч не ішов мені, в нього була б зайшла. Мене могли б обійти стороною, а якщо б люк був відкритим на тротуарі, я б в нього провалилась разом з твоїми документами; так була задивилась на твою фотокарточку...

- Є таки доля для людини, хто б що не говорив, - прошептав Сашко дівчині на вухо.

- Тепер виходить що я вже можу знати хто для мене доля?

- Той самий, якому ти пообіцяла народити донечку.

На небі показалась перша зірка, Іванка пригадала назву свого годинника і заодно поцікавилась яка вже година, потрібно було приїхати вчасно, щоб дядя Гріша був спокійний і другим разом, адже зустрічі лишень починались.

- Нам пора Сашка, їдемо, ще дорогою побудемо разом.

- Як скажеш, - скромно погдився хлопець.

В Галичі, стояла міліція, але не зупинила, хоча бачили що службовий транспорт їде в неділю. Дорогою дівчина вела розмову з водієм.

- Сашка, а сестра твоя, вона все знає про нас?

- Знає. Вона коли мене щось просить, не можу відказати. Але вона тебе полюбить, ти до нас коли в гості?

- Куди до вас? Мама коли мене побачить, подумає: що якусь малу з уроків забрав, немає напевно тата такого в неї щоб навчив її як дівочитись в сьомому класі.

- Мама себе пригадає і все стане на місце. – Посміхнувся Сашко.

- Сашка, а ти справді хочеш донечку чи просто так жартуєш?

- Хочу, не жартую.

- Почекай потрібно нам, ще школа моя тягнеться.

- Я б навіть завтра заяву відніс, якщо б не школа.

- А ти не думаєш про те що я ще малою для таких розмов сімейних.

- Не думаю. Воно так приємно ходити з молоденькою дівчиною. Ти такою ніжною, невинною, просто мрія моя. – Сашко взяв Іванку за ліву руку.

- Я тебе з Людкою познайомлю, вона також нормальна така.

- Саламандра?

- Вона сама. Що цікаво: Людка мені розмалювала який повинен бути хлопець, з яким можна дружити і знає що відбувається?

- Не знаю.

- Виходить що ти повністю відповідаєш таким стандартам.

Сашко посміхнувся, а сам подумав і не висказав в голос: точно влюбила, бачить лиш все гарне і добре. Він поглянув на дівчину, хоча в кабіні було вже майже темно, і продумав про себе: гарна мала чешка, лиш щоб зберегти її від інших надалі, тому що даліше появляться серйозні конкуренти, на таку принаду.

- Сашка, - почала Іванка, ласуючи цукерки які стояли в бардачку на панелі з правої сторони, - а що у вас була за така армія, що діти там гуляли?

- Я служив на аеродромі. Літаки обслуговували і нас там не було багато, всього шіснадцять солдатів.

- Ти ж біля літаків був?

- Так. А тобі що літаки цікаві?

- Звичайно, це так серйозно побути коло літака воєнного близько.

- Літак, це така велика залізна муха. Не знаю чому в армії вони так рано літають, ніби вже сонця боїться та муха. Не раз мороз зимою, четверта ранку, а вони вже гудять. В нас там така стіна була бетонна, вони відштовхувались від неї, літак підійметься, а ми біжимо і тулимось до неї тому що вона гаряча була і ми грілись. Уявляєш що бетон на морозі за хвилину так нагріє як пічку в селі за цілий день.

- А вони бензин десь палять багато напевно?

- Ти бачила бочку яку я налив для дяді Гріші? Така бочка двісті літрів, а п'ять буде сто. Літак за тридцять хвилин, палить шість тон: тридцять таких бочок.

- Ти що серйозно? Не може бути: це ж одна бочка за одну хвилину виходить?

- Анка, правду кажу, я ж заправляв їх сам своїми руками в зелених рукавицях.

- Ой, знаєш мене одного разу Харитонич питав про комбіезон для пілотів, йому хтось замовляв, а він не знав де взяти таку штутку. Поляки на трасі не продають такі речі.

- В нас були: були сині такі, зелені, думаю можна було купити на складі.

- Тоді коли ти служив, я ще не знала напевно Харитонича і тебе також.

- А я не знав що в Львові, в якихось Аташеків, росте такий Тюльпанчик.

- Ой, вже як придумасш, - засоромилась щаслива дівчина.

- Виходить тобі можна, а мені ні?

- Ти про що?

- Казав Олько що ти мене зваш Мак, правда не знаю чи такий червоний польовий, чи такий що росте на городі, цікаво було б мені взнати.

- А яка різниця?

- Польовим любуються, тому що він гарний, а на городі їдять, тому що він смачиний.

- Колись скажу.

- А чому тепер не хочеш?

- Сашка, - Іванка повернулася на сідлі і промовила повеліваючим тоном до хлопця, - тобі не багато всього на один раз?

- Ти ж будеш думати про донечку, а я також хотів б щось думати в ночі; тому питаю.

- Ти будеш просто Мак, тому що одне і друге мені потрібно; вже вдовольнився? – Дівчина зітхнула і стала дивитись на Дінстер, якого переїзджали в Галичі мостом. – А мене чому саме Тюльпаном назвав?

- В тебе губи як тюльпан, - Сашко з радості поцілував дівчину в руку.

- Я колись малою злилась на себе через них, мені чомусь не подобались вони.
  - Я знаю чому: тому що таку принаду лиш хлопці можуть оцінити, а я найбільше.
  - Якщо ти мене вже так назвав, тоді тепер лишень тюльпани будеш мені приносити.
  - Все, тепер будуть тюльпани. Правда вони не завжди є.
  - А завжди не потрібно, лиш на свята скажімо, що не стали вони привичними.
  - Надіюсь для мене не будуть лиш на свята твої тюльпанчики? – Пожартував Сашко.
  - Все тобі хочеться: і донечка в червоних колготках і тюльпанчики, і ще напевно багато чого що мені прийдеться почути.
  - Лишень тобі і більш нікому. А такі розмови в нас будуть ще довго, навіть село куди ми їхали називається Довге. Бачиш як все складається в нас.
  - Хочеш сказати що життя в нас також буде довге?
  - Якщо мої мрії збудуться, тоді можливо: адже я не буду переживати, а ти не будеш почувати себе самотною і полишеною родинної ласки.
- Іванка, думала над усім що сьогодні з нею відбувалось, вона хвилювалась, чи вона зможе хоча половину з того що сьогодні пережила, запам'ятати, щоб щось з того описати, чи розповісти при зустрічі Людмилі. Раптом думки її перервав вечірній краєвид, коли вони опинились на горі перед довгим спуском вниз. По лівій стороні, виблискував різними вогнями завод ТОС, а за ним місто Івано-Франківськ. Почався осінній вітер і стало накрапати дощем.
- Сашка, - прошептала Іванка, - дивись як гарно, таку б фотографію зробити кольорову.
  - Добре що ти пригадала: коли мені фото подаруєш якесь? Може щоб в ательє зробити.
  - А скажи що твої будуть розглядати усі за чергою в хаті?
  - Будуть. Тато вже мене питав кілька разів як наш «ескадрон».
  - Потрібно зробити коли така справа.
  - Жаль що твою маму посадили. Але з дугої сторони, ти б ніколи не приїхала була б до нас, і я б не бачив такої львів'янки. А так розцвів Тюльпанчик в нашому Станіславі. Ти ж знаєш вже напевно що так давно наше місто звалось.
  - Знаю. Мені взагалі здається що я тут давно живу.
  - В мене є ключ від гаража, я сам завезу яблука туди, а ти візьмеш собі в квартиру скільки захочеш і мед також, щоб до чаю був дяді Гріші.
  - О, ключ ще в тебе?
  - А що може проблема була з тим?
  - Ні, яка проблема. В нас є ще один, а коли ти в гаражі, тоді лишень є вигода з того: Волга поремонтована, бензину скільки, що можна літака військового заправляти. Так що багато власників, хотіл б таких «проблем» в своїх гаражах.
  - Правда літака лиш на одну хвилину, - пожартував хлопець. - Ми ж свої вже, хіба не так?
- У відповідь, дівчина, стиснула тісно руку Сашкові, щоб відчув, що справді він для неї, вже своя людина.
- Тато приїде напевно завтра, а може у вівторок.
  - Для мене краще почути що він вже поїхав, і знаєш чому?
  - Признайся.
  - Тому що це говорить, що ти залишилась надалі тут в нас.

В понеділок, третього жовтня, Іванка побачила що Олега не було в школі, вона пригадала що він мав їхати в село до діда в суботу після обіду. Хотілось комусь признатись про вчорашню поїздку, Іванка сподівалась що сьогодні приїде батько зі Львова, але перед тим їй хотілось признатись Олегові про те

що відбулось вчора. Дівчина справді не могла заснути вночі, а на уроках, на задній сторінці зошита, малювала постійно тюльпани.

Тим часом Олег приїхав з батьком своїм десь біля першої годин, тому що Тарас мав якусь невідкладну справу в автоколоні і хлопець не став чекати поки Іванка повернеться з школи, а сам побрів собі в місто. Він подумав зайти до Кузі, але насправді вже в його голові моталась думка, яку йому підкинула Іванка: він хотів побачити маму Нелю і порівняти собі Ірку в такому вигляді в майбутньому. Звичайно що хлопець нікому не виявляв свої таємні мрії, але пішов до драмтеатру, може кого там зустріне; так на всякий випадок. Заді театру стояв УАЗ, та сама «буханка», Олег став думати що йому говорити коли вийде не Сашко, а наприклад хтось з працівників, а ще гірше мама Неля. Думати довго не прийшлося, так як підходячи він побачив що за кермом сидів Сашко і писав якісь папір.

- Що записку передати? – Запитав Олег, підійшовши до вікна.

- О, родак! - Вигукнув Сашко. – Надіюсь ти приніс записку.

- Я ще не був з Анкою, в школі не був нині. Як там в вас поїздка була?

- Сідай до мене, я в Тисменицю і назад, заодно розкажу. Назад закину тебе на Коперника.

Вони поїхали разом.

Тим часом Іванка повернулась з школи, вона переоділась і стала думати, вийшовши на балкон. Задумавшись вона не побачила як Олег, який вишов на парайлені вулиці, тому що Сашко спішив, підійшов поруч будинку і вигукнув:

- Цвітуть тюльпани, в нас на балконі!

- Ольку! - Іванка зраділа його побачивши, - а ти де тут бачиш тюльпани?

- А скажи що щось було вчора?

- Ой, було, було. – Посміхнулась дівчина.

- Ой, знаю, знаю. – Олег помахав пальцем.

- Звідки вже знаєш?

- «Йой, які ноги рівненькі, очі як чукуляда», - став жартувати Олег.

- Стій там, я вийду зараз.

- Почекай нехай поїм щось, голодний як той вовк на весні.

- Стій кажу!

Іванка вибігла і винесла два помитих яблука, простягнула Олегові.

- Вкинь в топку, поки що.

- Але щасливий він, як блаженствує людина, - Олег змінив голос тоненьким, як любила говорити його баба в селі.

- Ти про кого Ольку?

- Був я зним, був в «драмі», їхав в Тисменицю, лишень що вернулись. Вже сказав що ти пообіцяла йому бути жінкою. Я лиш очами скліпав: нічого собі думаю, як так за один раз договорились двоє.

- Ольку, яка в нас була поїздка, ти не уявляєш. Але бачу що ти вже про тюльпан знаєш і про ноги і очі.

Виходить Сашка розказав тобі багато вже.

- Родичу такому як я, тай не розказати; що ти сеструха мила.

- А чому тебе понесло в драмтеатр сьогодні?

- А так, думав може маму Нелю побачу, треба привикати до тещі.

- Ольку, я не можу який ти молодець. – Іванка з радості змінила голос і почала повторювати стару Марчучку, - ой, чиста Юлька, той хлопчисько.

- Батя прилетів? – Запитав серйозним тоном Олег.

- Чекаю з години на годину.

- Привезе тобі подарунок напевно якийсь.

- Мені грошей потрібно. А минулий раз я йому замовила натуральний мисливський рюкзак. Не знаю чи він не забув про нього, може привезе мені.

- Анка, ти вже забувай про свої рюкзаки і черевики, тепер ти маєш одіватись так як мама Неля любить.

- А що ти так сам придумав, чи може Сашка тобі сказав?

- Жартую. Ти люксова і по-своєму і по-модному.

- Ольку, як було гарно, - Іванка стала дивитись на небо.

- Я його лиш побачив, зразу зрозумів що щось було.

- Про що ти, коли говориш «було»?
- Якщо вже говорить що в тебе губи як тюльпани, тоді вже спробував він.
- І нічого не думай більше. Ми скромно поведились.
- От діла пішли Анка, я радий за вас двох. Думаю Маковські гарні люди, пощастить тобі з ними.
- Може і тобі також.
- Вже і я став думати через тебе, може бути що і мені також.
- Що ще Сашка сказав, як він там?
- Ой, питаєш як він: що не бачились може місяць? Вже навіть добу не можеш без нього?
- Добре тобі Ольку: Ірка росте, ти її не бачиш, не торкаєшся і так собі мрієш, а в мене вже все по-другому почалось тепер.
- Де той Дзержинський наш, він б тобі дав зараз по-першому, а не по-другому. Школа в переді, наука, прогрес п'ятирічки, рішення партії втілювати, на висоти наміченого курсу партії глядіти, а її цілуватись не терпиться, - жартував Олег, сам радий за так звану сестру. – Комосмол на підході, а вона моральний вид згубила через Мака якогось. Де той Павлович, виховав б як слід таки зараз, поки Миколайовича ще нема вдома.
- Ольку, я в комсомол не поступлю.
- Як не поступиш? Ще політику пришиють.
- Так не поступлю. Хочу вгодити своєму дідові, він колись так сказав був мені. А я спробую відмовитись.
- Що ти їм скажеш?
- Скажу що через комуністів, в мене сім'ї немає.
- А вони тобі за маму пригадають, ще в інтернат заберуть.
- Не заберуть: в мене вже є тато на підхваті коли щось таке станеться. Тато мене не відрікається, просто так складеться що я тут живу.
- Ще не забудь їм сказати що ти задля Мака свого живеш тут, а не з татом разом.
- Мама винуваютою однозначно, але Смирнові комуністи двоє, я скажу як він крутив голову моїй мамі. Скажу що я все бачила і мені не зрозуміти куди дивиться їхня партія, коли їхні члени такі речі витворяють. Нехай мені об'яснюють, як таке може відбуватись з членами їхньої партії.
- Ще біди наробиш тим Смирновим там більшої як ваша операція «Ескадрон».
- Я правду буду говорити, - стиснула плечами дівчина.
- Ще в той «Огонёк», тебе напишуть.
- А я не боюсь. В Сашка родина в Америці, мене вже порахують як не надійну для комсомолу, через нього. Так що комуністам і мені не по дорозі тепер.
- Та лиши геть ту дурну партію, - махнув рукою Олег, - добре що тебе за жінку Сашка хоче, може мені в пригоді станеш: як не як, своя людина буде в мене в родині Маковських.
- Не те слово «своя», сестра буде. – Іванка направила іти в квартиру, щоб відпустити Олега, який вже з'їв двоє яблук, привезених з Довгого.
- А ти Саламандрі вже написала про своє кохання?
- Буду писати скоро.
- Передавай привіт від Марчуків, напиши від мене і від діда.
- А тата чому пропустив?
- Я замалий, а дід застарий, а за тата, Чумак на хвіст наступить нашій Саламандрі.
- Розумно придумав; напишу також. – Пообіцяла Іванка і побігла сходами на другий поверх, якій також захотілось яблука, дивлячись як апетитно їв їх Олег.

Того понеділка ввечері, прийшов батько дівчини. Він знову був на своїй Ниві. Але цього разу зустріч не була такою як попередня. Іванка почула дзвоник в двері, побігла відчинити, так як Григорія Миколайовича ще не було вдома. Коли вона відчинила, побачила батька в штурмовці і з бородою. Іванка кинулась на шию татові, він не сподівався такої гарячої зустрічі, тим більше що він запізнився з своєю обіцянкою і не прилетів в серпні місяці, а аж тепер.

Поцілувавши дочку три рази, Богдан погладив бороду і став розглядати її.

- Як ти тут Іванна Богданівна? – Запитав батько стоячи в коридорі.

- Проходьте Богдан Лукасович, - жартуючи, дівчина почала знімати штурмовку щоб почепити на вішак.

- Ти сама Іванка зараз?

- Вже ні: нас двоє.

- А хто ще є? – Притих батько, подумавши що вона з кимось жеє разом.

- Я з тобою. Кажу що вже не сама, коли ти прийшов.

- Зрозумів, а то я подумав може твій друг тут вже з тобою живе.

- Тату, як таке подумав: я в школу ходжу. Звичайно що я вже не маленька, можу собі дати раду сама, лиш ще не до такої міри, щоб вже аж таке, як ти подумав. Проходь, я тобі повечеряти приготую.

- Так почекай, нехай розгляну яка піросла вже, яка вже дівчина стала. Не віриться, моя Іванка маленька мишка, тепер вже вечерю готує мені. – Богдан ще раз обняв доню, в нього на очах показалися сльози.

- Скучав за мною? – Запитала Іванка.

- Розмовляю з твоєю фотокарточкою в кімнаті моїй. Але бачу що ти щаслива тут; воно правда?

- Правда. Пішли сядемо я тобі розкажу як ми провели одну операцію в Львові для тебе.

- Ти була в Львові?

- Зараз почуєш причину, чому я там була, тоді тобі ще більш дивно стане від того.

Іванка почала по порядку все розповідати про операцію «Ескадрон», яку вони придумали з Сашком. Вона дивилась коли вже батька взяла інтрига від почутого, тоді вже про Сашку стала відверто говорити як про давнього знайомого в родині. Коли вона закінчила, Богдан встав з дивану, розвів руками:

- Іванка: ти розмієш що ви їм натворили? Та для нього репутація і авторитет, це наголовніше. Якщо б ви просто права забрали, його усі б там жаліти почали, ніби таке непорозуміння вийшло з аварією, а так ти підійшла і все перед людьми таку сцену драматичну, перед начальством його. Та жінка, про яку ти кажеш, що в неї риже волосся, я знаю хто вона: директор кінотеатру. А його таки жінка, вона педагог заслужений, здається нагороду якусь навіть має. Для для них такий сором, це просто слів нема. Вони так любили авторитет, славу, а тут: от так «слава»! – Богдан взявся руками за голову. – Хто тебе навчив такого, та тобі в театральне поступати, ти драматург природній, так само як я натураліст, а мама бухгалтер.

- А рюкзак привіз мені натуральний? – Запала Іванка, щоб не забути.

- Привіз. Такий з кишеними, ремінці такі коричневі з пряшками. Флягу привіз тобі гарну також щоб в рюкзаку носила собі: захочеш пити і вже маєш воду поруч. Я коли повернувся був ще тоді, купив може за тиждень щоб не забути. Грошей тобі маю, також для Миколайовича дам, на продукти і таке інше.

- Так що ми ще придумаємо якусь драму в Львові. Якщо все буде добре і мама повернеться, він її не побачить більше, я обіцяю тобі, що я не дозволю того. Я вже не маленька дівчинка, що мене він брав в свою машину тоді. Тепер мене він запам'ятає на все життя.

- З такими сценаріями, які ти їм представила, його життя довге не буде. – Богдан з радості вдарив себе по колінах, радий тим, що все ж таки знайшлися ті, хто хоча частину помсти наніс неприятелю.

На їхню розмову прийшов Григорій Миколайович, він сподівався побачити Богдана в себе сьогодні, привітався, і став розпитувати як тому велась поїздка. Після він почав вихвалити Іванку, розказував як вона навіть вчора яблук привезла, почав про те як Сашку машину йому поремонтував, Іванка слухала з задоволенням і поглядала на батька.

На наступний день перед ввечері, прийшов Олег. Він почав питати про те що хотів взяти від людини яка багато часу побувала в лісі серед дикої природи. Богдан став пояснювати як геологи шукають нафту, золото, руду, що наводять їх на родовища. Коли пішла розмова про диких звірів, батько Іванки розповів дві події, які зацікавили усіх хто слухали, навіть Женю, яка прийшла щоб приготувати вечерю для гостя.

- Був випадок один, - почав Богдан, - воно було тут в нас, приїхали на полювання були зі Львова. Ще давно було воно, мені самому розказували про таку пригоду. Зайшли в ліс і лісник став шукати де є дикий кабан. Знайшли сліди, розійшлись щоб оточити і лісник наказав щоб влучно стріляти, тому що ранений дуже небезпечний такий звірюга. А з ними був син ксьондза якогось львівського, приїхав так собі як на забаву. Сполошили того кабана, той вибіг, а якийсь з них вистрілив і влучив рикошетом; поранив кабана. Вони швидко кожен хто куди міг, а син того священника, вхопився за гілку руками і ногами. Вона досить високою була, але мав плаща довгого і той плащ повис до низу. Кабан вхопив плаща, почав його шарпати в різні сторони. А дика звірина вона має силу, воно москулисте таке. Щастя що другий хтось вистрілив і повалив того кабана. Усі позлазили на землю, а той висить бідний. Підходять до нього, а він трясеться і руки не відпускає. Вони його розщепати пальці, а пальці як кліщі, так зі страху затиснув. Одним словом зняли того, а він з переляку втратив мову... Так сумно полювання закінчилось.

- Нічого собі, - прошептав Олег.

- А був ще випадок, - став далі батько Іванки говорити. – Один лісник мав на край лісу город. Завжди посадить картоплю і дикі свині пориють йому. Одного разу він їде на мотоциклі, такий МТ-10, з коляскою. А з ним ще один такий мужик, що в лісництві працював. Дивляться, а дика свиня і троє малих поросят, риються в городі. Почав він сигналити і вона так поволі пішла до лісу. Двоє малих за нею поплентались, а одне не їде: стало посеред городу і їсть картоплю. Той лісник зійшов з мотоцикла, але щастя що не заглушив мотора, просто зійшов, підійшов заді і те порося смугасте шлемом по хребтах як впиришив. Воно як запищить диким голосом, а він дивиться його мама наворачтається з лісу і починає бігти так, що з під ратиць земля вискакує в різні сторони. Лісник з переляку до мотоцикла, сідає і на дорогу. Мчить по польовій дорозі, а заді його помічник лиш кричить йому: давай газу бо доганяє! Сам заді підняв ноги щоб не вхопила його і говорить що була така картина: порох такий що не видно нічого, а з того пороху, стирчить рило і два ікла. Вони так гнали на четвертій передачі може половину кілометра, поки вона вже замучилась і почала відставати.

- Люди добрі, - сказала Женя, - а коли б так дорога мокра і мотоцикль знесло в болото?

- Порвала б їх. Дике воно є дике. Зловите зайця, ніколи не притулюйте до себе, він сидить тихо, поки не почує що рука трошки ослабла ваша, тоді ногами впирається в живіт і робить відчайдушний ривок. Живіт розпорить кіхтями як газету. В нього кіхті такі, що не уявляєте навіть.

- А ви ходите на полювання? – запитав Олег.

- Ні, я не займаюсь таким. Але коли їду в ліс десь там, постіно маю ніжик з собою, такий великий. Хоча коли нарвешся на лютого ведмедя, ніжик не допоможе. В нього дуже серце поволі працює і коли його поранити, кров дуже довго витікає і за той час, він ще справиться з людиною. Краще обминути його, навіть коли він ричить, не починати його вбивати, вже хіба коли нападає і яось рятуватись потрібно.

- А бачили живого колись? – поцікавився Олег.

- Багато разів. Рися бачив, вовків, лосів, кабанів, лисиць. Тут в нас так більш заселена територія, а там пустирі, звірини багато. Риби багато також в річках. Взагалі дике воно втікає, хіба щось поранене чи голодне дуже. Але звідки ти знаєш які в нього настрої? Бувало один раз що я врятував лиса; спіймався в капкан, коли я підійшов і стояв над ним, він гарчав на мене, лиш коли побачив що я присів коло капкана, став так жалібно скавуліти.

- Звільнив його? – Запитала Іванка батька.

- Само собою. Ще й капкана в ріку викинув. Я не люблю браконерів. Як в такий час, коли малі виводить лисиця, полювати на неї? Вже зимою хоча шкіру може з хутром, а літом що з лиса візьмеш?

- А лось, він такий напевно як теля? – запитала Женя.

- В нього така голова як мале теля майже. Лось такий здоровенний, що коли машиною легковою його на дорозі вдарити, з машини зробить жмут заліза.

Нараз зателефонував телефон, і Григорій Миколайович вийшов, так як усі заслухались і ніхто не спішив іти до апарату. В той час Женя використала час, поки того не було і висказалась так, що усі почали дуже сміятись:

- Ви Богдане за того кабана кажете що летів по дорозі за мотоциклом, та його б сюди на Коперника колись коли тут з'їздили до Людки тоті на мотоциклах, ох вони б рвали звідси куда хто б вліз в яку щіліну.

- То самка була, вона так за свинку свою хотіла помститись.

- Навіть в свинів, мама є мама, - запримітила Жаня.

- А ведмидиця як за малими, правда вона одне, а інколи двоє може родити, так само як людина.

Того вечора ще довго сиділи; Богдан розповідав про Сибір, Тайгу, про все що знав і що кого цікавило. А коли вже усі розійшлись і Іванка з батьком пішла на кухню, вони двоє пили чай, якого посолодили медом, привезеним від пасічника, вуйка Василя з Довгого.

- А може все ж таки поїдеш зі мною? – Запитав Богдан.

- Не зможу... – Відказала Іванка, дивлячись батькові в очі.

- Давай вже рік цей будеш тут, а на Новий рік я приїду, поки канікули, щоб тебе там я оформив в школу.

- Я не поїду... Ти не ображайся на мене, лиш я пообіцяла що буду тут жити.

- Не пішла ти в маму: вона скільки мені обіцяла, а ніколи не робила так... А ти слово держеш.

- Може вона тепер все передумає там, переоцінить і зміниться в нас все.

- Тоді дай мені фотокарточку якусь теперішню, я хочу показати товаришам по роботі; є в тебе якась нова?

- Мені потрібно в ательє зробити, також просили мене. Давай я завтра в школу не піду, підемо в місто і зробимо разом з тобою. Я мамі перешлю, нехай дивиться на тебе і не думає чого непотрібного.

- Я ж не поголений.

- Нічого, мужчина з Сибіру, саме таким повинен бути.

- Розумно... – Похитав головою Богдан.

- Зробимо кілька штук, попросимо фотографа, щоб зробив нам через день, щоб після завтра були готові і ти забрав з собою.

- Думаєш зможе так?

- Заплатимо йому і зробить. Дамо йому троячку.

- П'ять дам навіть. Добре буде, я вже з собою зразу заберу в Тюмень.

- Тату, мені так добре тут, коли б ти знав яка вчора в мене була мандрівка, ми до пасічника одного їхали, меду привезли, яблук багато дуже. Що я там буду робити в Тюмені? Я нікуди вечорами не гуляю, вдома постійно, мені не потрібно подруг таких що люблять щось погане. Я слухаю музику, маю навушники такі гарні. Зі мною немає проблем взагалі тут і я не маю з ніким.

- А цей хлопчина, він дружить з тобою?

- Тут усі дружать зі мною. Я думаю до мами поїхати в Хмельницький.

- А там не впустять тебе, з ким ти поїдеш?

- З нами буде міліціонер, йому не відмовлять.

- З тебе виросте або секретарка обкому, або директорка промторгу.

- Ти почув з ким я подружилась, як дядя Гріша хвалив його, як машину йому зробив гарно. В них сім'я така гарна, Америку мають вони.

- Тоді на наступний раз, познайомиш мене з ним. Якщо обіцяєш, тоді я тебе залишаю тут без жодних образ на твоє заперечення.

- Домовились.

- Ідемо спати, я там в великій кімнаті на дивані, можна так?

- Звичайно, - Іванка встала, обійшла стіл і обняла батька заді за шию. – Дякую що приїхав до мене, я знала що приїдеш. Я все бачу, розумію і пам'ятаю.

- Не віряться мені, що ти вже такою дорослою, - промовив замріяно батько... – Прошли мої роки по бурових і лісах. Знаєш Іванка, бувало в мене так, що вже мені жити не хотілось, ніхто мене не любив, не цікавився мною, але тепер коли я тебе бачу, я вже передумаю і вартує жити, тому що знаєш що є в тебе любима людина, хоча не поруч, але все ж таки живе така на землі. Щоб лиш квартиру я отримав, буду пробувати міняти.

- На Львів чи Івано-Франківськ?

- А тобі в якому місті хочеться жити?

- Тут, в Івано-Франківську.

- Тоді буду міняти сюди, навіть простіше буде. Поселишся вже в свою квартиру, а я далі поїду в ліси.

- Я думала що з нами жити станеш; мама також.

- Що мені робити з вами? Заважати буду молодим. Вже коли онук буде, тоді я йому про вовчиків і лисичок, стану розказувати.

- А коли в мене донечка буде?

- Тоді про пташок, також в лісі є такі жителі.

- Тоді давай вивчай про птахів, ще є часу в тебе кілька років, - посміхнулась Іванка.

- Затишно тут у вас, майже центр міста а так тихо, як на окріні якогось районного містечка.

- Трамваї не гримлять як у Львові. Також продукти дешевші тут. Люди з селів, на базар навезуть всього що душа бажає, а які колачікі з маком тут печуть; губи облизуєш після них.

- А дятько Гриць, дивлюсь так нічого: якийсь добрий мужик він. Я так не знав його, чув що є такий, але що він собою являє не приходилось мені так з ним мати справи спільної. Але дивлюсь що він тебе любить, і не лишень тебе: нас усіх любить. Розказував мені що завжди жалів маму, що вона немала волі щоб робити собі щось, що жила немов в казармі в армії, я подумав що він не знає всього того яка в неї була воля коли її старих не стало, але промовчав. Боюсь щоб він не подумав про тебе, що ти можеш піти в маму і будеш йому робити проблеми тут.

- Давай не будемо про те, вже спати пора давно.

Коли вже пішли спати, Іванка не могла заснути, вона думала як одітись на завтра в ательє щоб зробити фотосвітліну. Дівчина знала що на неї будуть дивитись в домі Маковських, а переше враження воно досить глибоко вкорінюється в людей, і робить свою характеристику в їхньому розумі про особу, яка до недавнього часу, була для них зовсім невідомою. А тато також хоче щоб показати там на роботі, також людям які мене не знають і можливо ніколи в житті не зустрінуться зі мною, але йому хочеться похвалитись яка в нього дочка вже виросла. Але цікаво коли б його там запитала в кого вона пішла своїм характером, щоб він відказав? Хоча якщо вдуматись навіть коли б мене запитали в кого я пішла, сама не знаю що відказати людям: в маму не пішла однозначно, вона інша людина, в батька також, я ж відповідальна особа, хоча чому: мама любила придбати гроші щоб не працювати важко і я також стараюсь їх мати завжди, а природу і ліс люблю так само як тато, виходить все ж таки щось передалось мені від них, адже воно цілком нормально, коли діти наслідують щось від батьків своїх.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ГЕРБОВА ПЕЧАТКА

1

Сьомого грудня, того ж 1988 року, трапилось природне лихо надзвичайного масштабу. В одні з союзних республік, а саме в Вірменії, відбувся руйнівний землетрус. Багато людей загинуло, велика кількість було покалічено, а економіці був нанесений надзвичайно руйнівний ущерб.

Про подію передавали усі телеканали світу, також багато країн відгукнулись стати на допомогу в такій трагедії. В загальній кількості, потерпіло сорок відсотків території Вірменії. Люди спостерігали по телебаченні жахливі кадри трагедії, керівництво держави, негайно вилетіло з Москви в Єреван.

Наступного дня, Іванка в школі мала подавлений настрій, вона перейнялась разом з іншими тим що відбулось на півдні держави. В дівчини була розкидана сім'я, тому проблема любого характеру, була для неї більш вразливою як для інших її ровесниць.

Того дня, в школі, підійшла до неї однокласниця з пропозицією:

- Анка, тебе запросили на тусовку в неділю вечором. Так що маєш час прибарахлитись; там шмотки нормальні і причу зробити, - дівчина безцеремонно взяла рукою волосся Іванки і скривилась немов воно не дуже їй в даний час, так як мода була на накручені високі зачіски.

- Хто просив? – цілком серйозно запитала Іванка.

- О, ти б коли знала хто.

- Взгалаі не дуже цікаво і я не прийду.

- Як не прийдеш? Це ж сам Шкілет просить.
- Тоді іди до нього, а він мені не потрібний і мене там не буде.
- Анка, не будь дурою, він якщо на тебе поклав око, він не зупиниться. Я тобі раджу: здавайся без бою.
- Якщо не зупиниться, тоді опиниться, лиш там де не захоче бути.
- Ой, яке борзе, як кажуть: «борзе на щот попоїсти».
- Ще не таких ламали в Львові, знайшовся мені якийсь тут.
- Що передати?
- Нехай забуде; місце зайнято.
- Ой, вже хтось присосався?
- А ти щось до того маєш?
- Може той Олег з «а» класу?
- А хоча він, тобі щось не так може?
- Так послухай, є пацани блатніші, при грошах.
- Давай не мороч голову мені; не цікавлять мене ваші тусовки.
- А він не мусить знати де ти була; не жінка йому. Там хлопці на тачках будуть, бухло, музон.
- А хоча на вертольотах, не цікавить мене, що не зрозуміла?
- А я думала...
- Слизи вже на кінець! - Іванка махнула нервно рукою, щоб та нарешті відчепилась.

Після розмови Іванка пригадала що в суботу десятого, виходить в Сашка день народження, хоча однокласниця пропонувала на наступний день, лиш в Іванки не було зовсім охоти проводити час серед кола когось іншого, окрім Сашка. Вона пригадала собі коли мама шукала різні причини щоб кудись піти, їй стало наскільки противно, що вона порахувала що ще надто гуманно відказала однокласниці.

Повернувшись зі школи скоріше як Олег, (тому що в нього ще був один урок), дівчина застала тьотю Женю яка стояла посеред кімнати, а напроти неї дядя Гріша. Він пхнув руки в кишені штанів і стояв опустивши голову. Іванка побачивши їх, хотіла привітатись, лиш зрозуміла що щось не те як звичайно.

- Ой, ви що так думаєте: про Арменію може?

Кілька секунд було мовчання, а так Григорій Миколайович звернувся до Жені:

- Скажіть Женя ви, все одно потрібно щоб дівчина знала; жевемо ж разом.
- Так що трапилось? – Іванка з переляку стала дивитись то на Миколайовича, то на Женю.
- Дивись лиш щоб ти нікому, як скажеш комусь, біда буде нам велика.
- Про що скажу? Я не знаю про що ви?
- Толіка Чернецького вбили. – Женя після цих слів оглянулась, хоча нікого в квартирі з чужих не було.
- Толіка? Хто його вбив? – Перпитала здивовано дівчина.
- Там, в Анголі.

В розмову вмішався дядя Гріша:

- Сьогодні по Зоряну приїхала Волга, з КГБ приїхали. Взяли її туди, розказали їй, правда не знаю чи все як було вона довідалась, папір підписала мовчати, але не промовчала.

- Нічого собі: хлопчик без батька залишився, вона вдовою і ще мовчати повинна... – невдоволено висказалась Іванка.

- Тихо, - шепотом промовила Женя. - Там де її замовили знаєш які сидять? З тим нема жарту: нам призналась, а ми мовчимо, щоб їй ще більшої біди не наробити, вже горя досить в неї.

- Так що тобі Іванка, - Григорій Миколайович підійшов і взяв за плечі дівчину, - тобі ще не найгірше на світі. Хоча ти також самою, але дивись тато приїхав, набувся з тобою, мама повернеться, все минуле пройде, а маленькій Сергійко, вже тата не буде мати ніколи...

- Дядя Гріша, - Іванка поглянула на Миколайовича вгору, - добре що Людка ваша не вийшла за нього, тепер була б вже вдовою, так як Зоряна.

- Правду каже, - тихо промовила Женя. - Для нього кар'єра, була найголовніше, він був би так само Людку лишив вашу тут з дитиною.

- З двома – виправив Миколайович.

- А може коли б вона не з Чумаком Володькою жила, можливо в неї не народилися б близнюки, - стала в слух роздумувати Іванка.

- Думаю що народилися б в неї. – Став пояснювати дядя Гріша. – Справа в тому що близнюки ідуть по роду, а моя мама покійна, була також близнючка. Була їх дві: Мартуся і Настуся. Мама була Настуся. Навіть моя дружина, Любаша покійна, боялась більше родити, казала що коли народяться двоє, і ще Людка мала була, тоді їй важко буде. Мене вона рахувала що до великої сім'ї не придатний. Так що близнюки не по Чумаках пішли, а саме по Братинських. – Підняв вказний палець Миколайович.

- Правда, я пам'ятаю що говорила мені про таке Любов Олександрівна, - підтвердила Женя.

- А вони народились все одно, але вже в Людки. – Запримітила Іванка.

- Виходить в таку годину сказала і так сталось, щоб росли на здоров'я вони, - зітхнула тьотя Женя.

Іванка пішла в свою кімнату переодягатись після уроків. Вона стала думати про Зоряну, так як Толіка вона особисто ніколи не бачила, вона не знала його. В такий момент їй хотілось побачити Сашка, признатись йому що вона відмовилась іти на зустріч з однокласницею куди її просили, сказати йому що їй ніхто непотрібний, лиш він один, він єдиний, з ким вона б хотіла проводити свій час.

Через двадцять хвилин, почувся стук в двері, відчинив Григорій Миколайович, тому що Женя вже була пішла геть. Іванка почула з своєї кімнати голос Олега:

- Дядя Гріша, ви чули може що в сусідів наших?

- А що таке Олежку? – Немов нічого не підозріваючи, запитав Миколайович хлопця.

- А де Анка, я хочу що вона знала також.

Іванка стрибнула з дивану і вийшла в коридор, Олег побачив і тут же став захоплено розповідати:

- Слухайте, кажуть що Толіка вбили в Африці.

- Та тихіше трошки, - махнув рукою Григорій Миколайович. – Ми вже знаємо, але не потрібно нікому, справа політична. Нащо вам проблем в школі і батькам твоїм Олежку.

- Я нікому, ви в мене найближчі тут.

- Дякуємо, що ти так нас поважаш, - надіваючи пальто і жаль, сказав дядя Гріша. – Але я повинен іти, а ти побудь з Анкою коли не спішиш, вона щось така засмученою сьогодні. Біда з кожної сторони: в Вірменії горе і тут в сусідів наших. Чаю зробіть собі гарячого, там Женя принесла рогаликів з повидлом.

- Анка з маком любить, - підкинув Олег.

- О, тоді я скажу Жені щоб з маком спекла. Анка мені ніколи не замовляла таких. Тепер я змушений годити щоб не втекла до батька, хоча я думаю що тут їй краще і більше любляться з батьком, коли скучають одне за одним.

Коли Миколайович пішов геть з квартири, Олег сів на кухні і став чекати поки Іванка приготує чай для нього. Він немов доросла людина зітхнув і промовив:

- Пам'ятаєш Анка як Повлович казав дідові моєму що він має чим гордитись?

- Пам'ятаю...

- Бачиш як виходить тепер. От партія його довела до ручки; краще б в ПРВБ робив механіком, чим десь в Африці його прибили там. Цікаво чи превезуть його хоронити тут?

- Не знаю. Може він загинув трагічно, ніхто нам деталі не признався.

- Десь вбили дикарі і кинули в ріку крокодилам. Кого ховати будуть як крокодили його з'їдуть?

- Ольку, ти вже не провадь такі жахи.

- Нічого ми не поможемо. А нам треба жити і триматись дому.

- А ти ж хотів в армію десь на Камчатку; забув як сам казав?

- Зараз вже нікуди не хочу.

- А чому так?

- А що не знаєш чому?

- Кутасик червоний?

- Добре знаєш. Чекати довго.

- Тоді випий чай, час скоріше пройде і заодно Ірка підросте твоя, - пожартувала Іванка.

- Думаєш коли виросте захоче мене: буде така як мама Неля, куди мені до неї з їхньою Америкою.

- Щоб Марчука не захотіла, та скоріше твій дід в партію запишиться до Павловича.

- Нащо було їм тої партії; видиш яка біда спіткала їх...

- Ти правий Ольку. Твій дід коли почує, буде дивуватись.

- А Саламандра, ти напиши якось їй так щоб вона зрозуміла. А краще листа десь в Львові вкинути, там далеко, хто буде розгібати за якось Чернецького, якщо б навіть десь лист попав на перевірку.

- Ольку, завжди коли ми відемо розмову, ти закінчуєш любу тему Саламандрою. Дивись щоб твоїй Іринці не сказала, точно тоді яшіркою заповзаєш коло неї. В Маковських, мужчини слухають жінок а жінки тримають дисципліну чоловікам, так що привикай.

- А знаєш Анка, - Олег став розглядатись по кухні, - я тут скоріше не бував ніколи.

- Чому не бував? Ви ж сусіди були ще поки я приїхала.

- Братинські вчені, вони так лишень здоровались, але щоб так за стіл мене, як тоді коли Саламандра була і тепер, так ніколи не бувало. Ти приїхала і все змінилось, якое по-другому.

- Що саме по-другому стало?

- Мій дід, він став більш поважати Леоніда Павловича, за те що допоміг тобі тут прижитись. А Чернецькі і Марчуки, стали поважати більше Братинського, за таку благородну справу. Коли я був малим, тоді Саламандра мене не замічала навіть, така була дівка що куди там.

- Скільки тобі було років коли вона переїхала в Ізмаїл?

- Дев'ять.

- І ти говориш що Ірка мала? А сам ображаєшся що тебе не помічали в дев'ять років?

- Я просто так, хотів сказати що за тебе в нас тут в дворі, стали дружніше жити.

- Є така руська поговорка «Не было бы счастья, да несчастье помогло».

2

В суботу, Іванка зготовила подарунок для Сашка. Все відбулось так як вона планувала: Харитонич приніс светра «карра» темно-сірого кольору з поперечними білою і червоною смужками. Іванка завернула в білий папір, обв'язала червоною стрічкою, щоб все було готовим.

Перед вечером, зателефонував Сашко, правда пароль не приготився, так як Іванка була сама, а хоч б ні, тоді Григорій Миколайович вже знав про хлопця і дівчині так виглядало що йому навіть теке щось подобається, лиш він це не виявляє.

- Привіт Сашка, - відказала дівчина. – Вітаю тебе; тбі вже двадцять один сьогодні виповнилось.

- Дякую, але вітання мало мені сьогодні; я хочу тебе побачити.

- Я також хочу, я чекаю на тебе, тому що в мене є подарунок тобі.

- А тюльпанчики будуть?

- Вони завжди зі мною.

- Коли під'їхати?

- В любий час, я сама вдома зараз.

- Через тридцять хвилин буду.

Іванка швидко стала одіватись, вона взяла білу теплу кофту, джинси і довгу шалю. Балонова тепла куртка, червоного кольору, вже чекала на неї на вішаку. Взявши подарунок, Іванка вийшла на двір, вона хотіла щоб не бачила її Зоряна, ажде в неї викличе жаль така сцена, коли вона побачить зустріч двох молодих людей.

Сашко під'їхав на Ладі, він відчинив двері і дівчина застрибнула до нього.

- Їдемо до нас? – запропонував Сашко.

- Ні, що ти Сашка, - запротестувала Іванка, - куди до тебе, я боюся.

- Кого боїшся? Ваньки мого, чи Ірки може?

- А батьки де твої зараз?

- Вдома вже напевно.

- Ні, не поїду. Скоро ще мені такі візити робити до вас.

- Тоді куди поїдемо?

- Куди скажеш. Я вже відмовилась до тебе, тепер куди тобі хочеться.

- За столом посидіти б нам разом, - виїжджаючи на головнішу вулицю, сказав Сашко.

- А я хочу з тобою бути, щоб ми самі.

- Воно краще звичайно, лиш день народження, хоча мій день і мої бажання повинні бути в такий день.

- І які вони?

- Потерпи, а краще візьми цукерки там в бардачку для тебе. Сьогодні не «мак», а «вечір». Говорить наша Ірка, що ввечером лишень можна їсти цукерки «вечір».

- А хто навчив її такого не сказала?

- Сказала. Більш того: я купив цукерки, стоять на столі і ніхто не візьме. А знаєш чому?

- Не знаю.

- Усі знають що для тебе.

- Нічого собі.

Сашко виїхав на Вовчинецьку гору, так як снігу не було, лиш не великий мороз, він вибрався Ладою на гору і розвернувся, ставши переднім вікном до міста. Вечірня панорама Івано-Франківська, була як на долоні, а ще морозного вечора, видимість була просто кришталіною. Іванка в захопленні промовила:

- Але гарно, як новорічна ялинка. Ти вже був колись тут?

- Подумав, що тобі подобалось коли ми їхали з Галича тоді, і вирішив тобі показати наше місто. Ти напевно думала що наше місто на рівнині і нема гір тут, але як бачиш що є і гори в нас.

Якийсь час двоє мовчали, любуючись вечірніми вогнями, які мерехкотіли в долині. Іванка промовила:

- Я тобі светра хочу подарувати, носи на здоров'я. – Дівчина протягнула пакет.

- Иди до мене, - Сашко повернувся в машині до дівчини, обняв првою рукою і почав гаряче цілувати її в губи. Дівчина пригадала його коли в Львові він переодівався в машині, вона рощепила на ньому сорочку і поклат долоню йому на груди.

- Мене просили завтра в одну компанію повеселитись, - призналась Іванка.

- Куди просили?

- Я навіть не знаю і яке має значення, все одно не піду.

- А чому не підеш?

- Я не можу робити що мені захочеться, хоча мені воно зовсім не хочеться.

- А хто тобі забороняє?

- Моя жіноча вірність. Ти ж признався мені свою мрію, я ж не відмовила тобі в ній, тоді я повинна вважати що любий крок вправо чи вліво, буде розглядатись як невірний.

- Нічого собі. Анка, яка ти в мене, - Сашко з радості почав гладити дівчину по колінах.

- Мені дуже не подобається коли людина за спиною щось робить таке що потрібно ховатись.

- Але ж я ще не заборонив тобі.

- Я сама розумію що тобі може не подобатись, а тому що тобі не підходить, мені також повинно бути не цікавим. Ти розумієш вірність може інакше?

- Скажу своєму братові, він тебе в міліцію забере працювати, він просто обожає таких людей з такими поглядами на життя.

- Я тобі признаюсь, що ми з Саламадрою говорили про вас, і вона замітила важливу правду: вона високо оцінила поступок вашої мами, яка так довго чекала на вашого тата з армії.

- Скажу мамі, нехай тішиться.

- Сашка! Не подумай такого робити, що вона про нас подумає: якась мала школярка з якоюсь що залишила самого батька в квартирі і живе в Ізмаїлі, розсуджують її поступки двадцяти п'яти літньої давності?

- Добре, не скажу. Але за светра треба признатись звідки взяв. Знаєш, мама не звернула б увагу, коли б я притягнув трактора на подвір'я, а на одяг зверне зразу.

- Тоді скажеш правду. Скажеш що батько мій на Сибіру гроші заробляє, мені привозить, щоб мама не подумала звідки я потягнула таку штуку.

- Анка, я думаю про тебе день і ніч.

- Ой, я фотки з ательє маю, забула вдома. Голова не працює в мене вже.

- Так буває.

- Судиш по собі напевно. – Посміхнулась дівчина.

- Навіть Кузя закріпив що я влюбився.

- Сашка, я хотіла з тобою поговорити, чи можливо щоб ми поїхали до моєї мами?

- Коли ти хочеш?

- Не знаю. Я просто хотіла запитати чи взагалі можна таке зробити.
  - А давай на зимові канікуди, десь після Нового року. – Запропонував Сашко.
  - Далеко їхати...
  - Олько казав що в Хмельницьку наша мама.
  - «Наша»? – Здивано перепитала дівчина.
  - А чому не наша? Так повинно бути.
  - Не привично так, - для Іванки вислів був якийсь одночасно незрозумілий і глибоко змістовий. Вона подумала: незважаючи на все що відбулось, про все він знає, і все одно він так говорить. Дівчина відчула що Сашко вже частина її родини, одиниця її см'ї. - А нас не впускають щоб ми могли її побачити напевно.
  - Ваньку візьму. З ним повинно пройти.
  - Я так само вже думала про нього. Їхати в його формі як тоді у Львів, трохи страшно, там також не прості сидять люди. Ще нас там двоїх зразу за ворота і вже тоді буде нам: тобі театр, а мені школа.
  - Анка, потрібно дуже серйозно підійти до цього, тому що коли раз ми провалимось, другий раз нам вже не вийде нічого і ще в мами можуть бути проблеми там.
  - Які ще проблеми в неї можуть бути, від тих що вже є?
  - Наприклад роботу важку дадуть, відноситись почнуть ся жостокіше, там начальство люди воєнні, вони не потерплять жартів чи дурощів; там не Смирнові.
  - Звичайно що «ескадрон» там не пройде, але мені б хотілось розказати їй про все. Я пишу листи, лиш чомусь мама не відписує зразу і ніколи не питає про те що я написала. Можливо, я вже так думала, що листи не зразу дають їй, якщо взагалі дають, хоча вона мені інколи пише що отримала листа мого.
  - Вона не може писати все що думає, також говорити не зможе, там навіть хтось може сидіти присутній.
  - Поговори з братом, чи вартує щось починати нам.
  - Сьогодні запитаю. – Пообіцяв Сашко.
- Далі Іванка пригадала історії які розповідав батько, вона йому стала переказувати, разом сміялись. Але коли вона сказала що батько врятував лиса з капкана і капкан викинув у річку, Сашко відказав:
- Браконерові ще пощастило добре.
  - Як «пощастило», коли капкан свій не знайшов?
  - Я тобі розкажу що мій Ванька витворив був одного разу.
  - Я слухаю, - дівчина зігнула ноги щоб поміститись на сидінні, лягла на спину в поперек салону, поклавши голову на коліна Сашкові і приготувилась слухати.
  - Їде мій Ванька на минтовозі, з одним стажором. Їдуть вони десь перед Рогатином, якесь село там. З однієї сторони немає хатів, а якесь пасовисько. Погода мокра, дощ маросить, а якийсь конюх щось там їхав і в болото з'їхав з кіньми. Здається що якісь ковбани віз на підводі. Коні застрягли, а мужиків може четверо стоять і дивляться як той не може собі ради дати. А газда хоче показати що він вийде зараз і коні періщить щоб витягнули воза. Ванька як побачив, наказав стажорові щоб той зупинився. Виходить з машини, і до того конюха. Усі вже стали, дивляться що міліція під'їхала, ментовоз з мигалкою і лейтенант іде. Ванька мовчки підходить, протягує руку, а той подумав що він зараз покаже як коней бити щоб виїхали. Дає йому того батога і так нерозуміючи що відбувається, починає ніби сміятись. Ванька бере батіг і не тонким, а ручкою, тією палицею, як починає періщити того хлопа по плечах, і каже йому: ти нащо скотину мордуєш придурку! Повертається на тих що дивляться і каже їм: а ви чого стоїте тут, ану взяли воза заді і витягнули з болота: вже я сказав! Вони як кинулись зі страху, як вхопили того воза, так випихали що мали сили. А один каже: та коні не його, він позичив в одного фірмана. Ванька каже: де бригадир чи голова колгоспу? Як він державне, живе, майно нищить, а ви стоїте? Так, прізвище усіх чотирьох! Один став просити: я коні сам відведу до фірмана, а другий на того що їхав, як крикне: марш додому алкоголіку, наробив біди в колгоспі. Через тебе усім прогресівку знімуть! Ванька їм каже: буду повертатись, заїду в кантору і розберусь. Сів і поїхав, а стажор говорить: ви товариш лейтенант так настрашили, що той повів коні, а сам пішки іде, навіть на віз боїться сісти, щоб вага не була більша. Ванька відповідає йому: я дам ти газдам задрипанам, знайшовся герой на запряжені скотині показувати що він може. Щастя що я спішу, а то точно заїхав би в кантору їхню.
  - А вони десь перлякались міліціонерів?
  - Та селюхи, герої коло хати, а так щось трошки і вже один другого продає.

- Молодець Ваня твій, з ним можна до мами їхати, якщо він захоче.
- Хто тобі відмовить, - Сашко став ніжно гладити дівчину по щоці. – Скажу що дитина мами хоче, він ще розплачеться; він такий в нас: строгий до нахальних, а ласкавий до тих, кому потрібний захист.
- Натуральний міліціонер, гордість нашого міста. Я пригадую як одного разу Марчук з Чернецьким щось спорили і Павлович сказав тоді: «мусить хтось в міліції бути чесним, щоб усі були погані - так не буває».

3

В неділю, Іванка побачила Зоряну, яка стояла на балконі з горнятком кави. Іванка не знала як почати розмову, розуміючи яке горе спіткало молоду жінку в її двадцять п'ять років. Але Зоряна сама зачепила на бесіду дівчину і попросила щоб та зайшла до неї. Дві сиділи в залі, Зоряна показувала світліни свого всілля, розказувала як вони познайомились і призналась що напевно переїде жити звідси подальше. В неї вдома, жила сестра з чоловіком, але батьки погодилися щоб вона могла жити на дачі хоча літом, так як життя молодій вдовиці було не визначеним, ніхто не знав що їй зарадити. З однієї сторони жити з Леонідом Павловичем якось не підходило, хоча до цього часу саме вони так жили, але в молодіці була надія що чоловік повернеться. Вона чекала кожен місяць, а тепер все перемінилось назавжди. Зоряна пояснила де пербуває дружина Павловича, тобто її свекруха, тому що фактично Іванка їй зблизька не бачила ніколи, лиш інколи Женя так між іншим проговорювалась мовляв сьогодні забігала на годинку Галина Михайлівна. Справа в тому що вона доглядала батька в Чернівецькій області, а старий не хотів жити в місті, тому що любив свою господиню в селі. Так склалось що невістка з свекром опинились в одній квартирі в очікуванні: Павлович чекав що тесть помре, а Зоряна чекала що чоловік повернеться з Анголи. Тепер все змінилось. Звичайно в Леоніда Павловича не було потреби повертати терміново дружину. Так як він був зайнятим постійно, а на розваги мав свою компанію, з якою проводив вечора в парілках і саунах. Про таке в домі не говорилось, тому що усі розуміли що в партії так повинно бути: на людях ідеал, а там де не бачуть, про те і не говориться.

Того вечора Іванка гралась з малим Сергійком, який вже залишився без батька і була аже до того часу поки не повернувся Леонід Павлович. Зоряна подякувала Іванці і просила заходити щоб можна було поговорити і хоча трошки відвести себе від того що трапилось недавно.

Повернувшись в квартиру, Григорій Миколайович підняв два питання:

- Я, якось не смію питати, а ти там була і може щось проговорились вони чи привезуть тіло Толіка похоронити?

- Не превезуть. Мені Зоряна сказала що їй сказали ніби їх кілька чоловік, впали з вертольотом на ліс. Сказали що усі згоріли там, тому що вертольот був заправлений.

- А чому він так довго там був? Він же не служив як офіцер військовий чи солдат.

- Не знаю. Вона якась розсіяна така, не знає де буде жити тепер. Вдома в неї сестра живе, сина має також одного, а батьки на дачу хочуть її щоб там жила. Якщо б за когось вона вийшла другий раз, а так сама на тій дачі буде? Дивлюсь що так як ви мені сказали: в мене ще не найгірше. Добре що в моїй родині живе дядя Гріша, і мене прийняв до себе, а в неї немає таких.

- Ой дякую Анка, ти так мене похвалила. А мені справді цікаво що ти тут. Знаєш самому бути воно важко, а так музика грає твоя, ходиш, співаєш як пташка і думаю що тобі краще як в інтернаті, а мені таки добре.

- Тоді піду послухаю музику трошки. – Іванка встала іти в свою кімнату.

- Ні, музику пізніше. Коли тебе не було, телефон дзвонив, тебе питав молодий хлопець.

- Ой, дякую що сказали. – Іванка побігла в коридор, зателефонувати Сашкові.

Набравши номер, стала чекати. До телефона довго ніхто не підходив, а так почувся голос сонного чоловіка, дівчина зрозуміла що це скоріше всього батько Маковських.

- Алло, я вас слухаю.

- Я перепрошую, може я вас розбудила? – Іванка відчула себе не зручно.

- А, - чоловік почав позивати і хоча не було видно, але зрозуміло і без того. – Та добре що збудили, скільки спати можна, вже голова буде кінська. А що ви хотіли, хоча напевно знаю: Сашка мого?

- Все правильно, якщо його можна.

- Можна, можна. – Голос віддалився і через короткий термін зашурохкотіла трубка.

- Анка, ти може?

- Привіт Сашка, ти хотів мене сьогодні може?

- Я постійно тебе хочу. Але чому я дзвонив: я говорив з Іваном своїм, він питав чи твоя мама відбуває простий режим чи «строгач?»

- Такий що вони називають «общий».

- Тоді краще. Розуміш яка справа: малий ще строк вона там знаходиться відносно десяти років, але якщо такий простий режим, тоді можна спробувати. Тому що на строгому, не пустять за такий період. Якщо б вже половина строку була тоді простіше, але є одна ідея. Ваня радить, а він знає що ти на гарному рахунку в школі, щоб ти взяла таке письмове прохання від директора школи, мовляв ти хочеш поговорити з мамою і переконати її що наше суспільство праве і таке інше. Одним словом ніби ти передова в класі, гарно навчаєшся, і керівництво школи просить, щоб тобі дали дозвіл на побачення з мамою.

- Можу спробувати поговорити. Директор жінка, повинна зрозуміти що з мамою хочу побачитись. Візьму якусь білизну чи помаду занесу і стану просити щоб щось написали.

- Головне щоб печатка була. Там покажемо і може щось вийде в нас.

- Спробую завтра поговорити.

- Ваня каже що він може поїхати. Хоча він працює в МВД, а значить що його відомство, має відношення до колоній, але в мамі стаття серйозна досить. Якщо б вона щось просто так вкрала в магазині, чи в когось, тоді інакше, а тут ОБХСС зацікавилась її справою.

- А що воно таке якщо конкретно? Тому що вже не один раз почула такі букви, а що воно - не знаю.

- Розшифровується: «Отдел борьбы хищения социалистической собственности». – Пояснив хлопець.

- Добре Сашка, подякуєш братові від мене.

- До зустрічі, там в школі нехай напишуть що ти ідеальна все гарно вмієш, лишень нехай не згадують про одну справу яку ти умієш найкраще.

- Ти про що Сашка?

- Нехай не пишуть що ти цілуєшся ідеально.

- Сашка, можеш не жартувати, там хтось є в тебе з твоїх.

- Все давай, - Сашко видав звук поцілунку в телефонну трубку.

Іванка після розмови, почала стукати пальчиками правої руки по губах, вона стала думати як завтра поговорити в школі про те, що їй підказали брати Маковські...

Але через ніч вона надумала ще піти до Зоряни і поговорити чи не допоміг б їй Леонід Павлович, щоб він написав якусь прохання, мовляв, що вона активістка, в якомусь піонерському гуртку. Дівчині прийшла думка про тих хлопців які ходили до ветерана розглядати медалі, вона стала думати який рід заняття для її віку підходить найбіше, щоб вгодити партії. Потрібно так написати: голова товариства юних слідопитів, цікавиться біографією ветеранів, і історією боротьби за радянську державу. Розносять по адресах ветеранам пайки: гречку, консерви, крупу і таке інше. Також організують в місті зелене товариство, посадили дерева біля пам'ятника воїнам-визволителям. Активістка від піонерської організації на парадах, веде в школі стін-газету, переписується з піонерами Чехословаччини, наміреною боротися за дружбу між соціалістичними країнами і за мир. Активно слідкує за політичним життям, перечитує томи Леніна.

Після того всього що дівчина собі набрала в голову, їй аж самій смішно стало і потрібно було якось вкоротити, щоб не виглядало немов з кимось домовлено щоб так написати, а в іншому випадку там подумують: не дівка, а якась легенда. Також була проблема чи Леонід Павлович погодиться на таке, адже його печатка це вж не шкільна, а печатка міському партії, так що потрібно було ще все опрацювати як слід, правда часу не було вже аж так багато.

На наступний день, Іванка зайшла на перерви до директорки в кабінет.

- Світлана Василівна, я хотіла вас щось просити.

- Що таке Іванна?

- Я дуже хочу поїхати до мами, ви ж знаєте де моя мама знаходиться?

- Знаємо. Хочеш відпроситися на кілька днів?

- Ні, я думаю на канікулах поїхати. Мене порадив один міліціонер, щоб як що можливо, взяла з школи таке прохання на ім'я начальника колонії, щоб ви підписали і поклали печатку. Справа в тому що мама ще мало часу там, а я вже так заскучала за нею. Тато приїздив недавно, а маму я не бачила і вже в квітні буде два роки. – Учениця виглядала сумною і її пухлині губи, ще надавали більш поводу для співчуття.

- Я розумію тебе. Тоді потрібно написати таке прохання від керівництва школи?

- Щось таке, щоб написали що я гарна учениця, щоб переконати їх і вони дали мені можливість побачити маму мою, хоча на хвилинку одну...

- Добре. Ти іди на уроки, а я складу сама текст, секретарка надрукує, покладу печатку і підпишемось: я, зауч, керівник класу і піонервожата, так як ти ще в піонерах в нас.

- Я вам відячусь; самі розумієте, я на другий понеділок зайду до вас сюди.

- А що посилка іде вже з Праги? – Пожартувала директорша.

- Можна і так сказати.

- Добре, біжи на урок, я все владнаю. – Пообіцяла Світлана Василівна.

Вже після уроків, Іванка пішла знову в кабінет директора. Там була піонервожата, вона сиділа за столом. Коли директорка побачила Іванку, вона звернулася до піонервожатої:

- Тут підпис ваш покладіть в кінці.

- А що то таке?

- Прохання з яким поїде наша учениця до мами на зустріч. Самі розумієте що маму провідати, воно святе.

- Ми її задовільняємо прохання, а вона навіть галстук не носить? – Обурилась вожата.

- Вона серцем любить наша організацію, в неї в серці патротичні почуття. Самі бачили як повернула документи і гроші; сам власник на лінійці був в нас.

- Щоб такому не повернула, - поставивши свій підпис, поглянула вожата на Іванку.

Іванка подякувала і вибігла з кабінету задоволена тим що вже сьогодні вирішила один документ.

Коли вона прийшла додому, витягнула аркуш надрукований з однієї сторони на російській мові, в якому говорилося про те що керівництво школи, такий-то номер з такого-то міста, просить надати дозвіл побачення зі своєю мамою, учениці такого-то класу, відмінниці, активістці, примірні піонерці і так далі. Звучало переконливо, але школа є школа і людям які працюють в в'язниці, сама школа, як відлуння чогось дитячого і давно минулого - думала Іванка – потрібно чогось серйознішого, з гербовою печаткою. Взагалі потрібно щоб сам Іван Маковський склав текст, він працює в органах і ближчий до їхніх навиків і знає що в них вважається важливим доведенням, а що просто буде як папір для бюрократії.

Вечором Іванка знову побачила Зоряну, вона хотіла з нею поговорити про поїздку до мами і запитати чи можливо щоб Павлович щось їй написав. Іванка запитала як Сергійко малий, і вона хоче йому дати два цукерки шоколадних. Зоряна сказала що не дає йому, щоб зуби не портилися, але так як вона йому дасть, тоді вже дозволяється. Іванка обійшла будинок і зайшла до Чернецьких в квартиру.

- Знаєте, я хотіла щось вас запитати.

- Що саме? – Поцікавилась Зоряна.

- Я хочу їхати до мами в колонію, а мені один міліціонер порадив, щоб я взяла якийсь папір як прохання, як звернення до начальника колонії, мовляв я гарно в школі навчаюсь, активістка, хочу переговорити з мамою і переконати що наш курс партійний правильний, що вона повинна відбутися покарання і я вважаю що її справедливо наказали, щоб вона виконувала план, тому що так може швидше звільнитися, одним словом щось в такому роді.

- Хочеш добитися як кажуть «свиданія»?

- Яюсь різними способами, тому що в мами стаття досить серйозна і малий час ще сидить, можуть відмовити мені. Тому я б хотіла запитати, чи Леонід Павлович, не напише мені чогось такого, тому що я маю вже зі школи, але школа воно яюсь по-юному так виглядає, а там люди такі що їм вже забулася школа давно. Не знаю чи прохання з школи переконає їх в тому.

- Там люди з грубими порядками, їх не візьмеш на жаль чи почуття, потрібно папір схожий на вимогу більше. Якщо б той міліціонер що тобі сказав, ще текст тобі придбав, щоб хоча знати як знайти підхід.

- Він може написати, але печатка потрібна. Самі розумієте що печатка школи, вона далеко не те саме, що гербова печатка. Я навіть не знаю чи вартує до Леоніда Павловича підходити з таким питанням. – Іванка закінчила на сумнівній ноті і стала щиро дивитись на Зоряну.

- Ні, не потрібно. Давай так зробимо: нехай тобі друкують текст, а я печатку тобі поставлю сама. Яюсь так зроблю щоб він не побачив.

- А що печатка вдома є тут?

- Ні, тут нема, в нього в сейфі на роботі. А ми так зробимо: я візьму малого, скажу що він ніби грається що він є мільціонер, і хоче печатки ніби він має посвідчення їхнє. Тоді погляну де він ключ ставить, а може малий його там заговорить, а я тоді покладу.

- В мене ідея: потрібно покласти на чистий аркуш паперу, так внизу. А вже текст мені надрукують, печатка все одно внизу ставиться постійно і підпис зроблять на любе прізвище. Ніхто з Хмельницька не приїде перевіряти, а коли навіть не дозволять, тоді папір просто викинуть. А я вдома зроблю таку книжечку для Серйожки, обкладинки червоні, а ви знайдіть малого фото, там вклею щоб виглядало на посвідчення. Ще герба виріжу звідкись і наклею на обкладинці, що все було як повинно бути.

- Павлович наш, коли герба побачить, тоді точно покладе печатку. Мені правда яюсь потрібно щоб той аркуш не зім'яти, яюсь його винести з кабінету.

- Газету візьміть і в трубку завернути, а в середині папір з печаткою.

- Справді, газета виручить в такій справі, - погодилась Зоряна.

- А якщо попадемось? – Запитала на всякий випадок Іванка.

- Скажу що малий хотів писати якийсь документ, наприклад присягу для мільціці собі на тому папері.

- Я вже знаю – Іванка заплескала в долоні. – Просто сказати перше чим ставити в посвідчення, давайте спробуйте тут на папір, щоб не розплилось чорнило і не залило печатку саму. Мовляв, вона повинна бути виразно видна для нашого «мільціонера».

- Дасть він мені печатку, не хвилюйся. Я ж не буду виносити її з кабінету. Ми вже колись туди заходили до нього, він радий був що малий побачив де проходить його служба партії й трудовому народу. – Не то з іронією, не то з злобою, закінчила Зоряна домовленість, висказавшись в адрес Леоніда Павловича.

Іванка не зволікаючи часу, тут же прийнялась діяти як нашвидше. Вона взяла коробку від взуття, вирізала на подобу посвідчення, зігнула вдвоє, обрізала кутики. Після того вехні обкладинки замальовала червоних фломастером три рази. В середині намалювала рівенько рамку для фото, також лінії на яких написала дані: «Чернецький Сергій Анатолійович», дати народження вона не знала, тому залишила там порожню лінію для запису. Потрібно була знайти герб. Іванка перешукала усі журнали які в неї були, але герба ніде не знайшлося. Вона вирішила запитати Олега, може він щось порадить. Коли той подумав, він сказав щоб взяти п'ять копійок, замальовати лаком від нігтів на вешневий колір, намазати клей «фенікс», тоді приклеїти гербом на зовні і все буде гарно. Двоє так зробили і муляж був готовим.

Після обіду, коли не було Леоніда Павловича вдома, Іванка занесла Зоряні муляж посвідчення, та поглянула і відказала:

- Слухай, ти можеш документи підробляти.

- Боюсь, що я щось таке роблю в даний час.

- Не бійся, хіба ти робиш якийсь злочин? Ти всього лиш хочеш побачити маму.

- А якщо б мене спіймали?

- Нічого тобі не зроблять; ти ж неповнолітня. А за печатку я буду відповідати, лиш я не боюся вже нікого. Що могли в мене забрати, вже «родіна» забрала. Так що я тобі допоможу з великим задоволенням.

- Дякую вам. Може, якщо ви захочете звичайно, колись з моєю мамою познайомитесь, тому що тато хоче щоб ми усі тут жили, а не в Львові.

- А чому я можу не захотіти?

- Моя мама, вона ж суджена рахується, а ви примірна особа.

- В нашій державі, розумні в тюрмах сидять, а ті кого держава рахує передовими, вони по головах інших, нахабно вибрались вгору. Ось наприклад: якщо в якійсь нормальній державі, спіймають такого що підробляє гроші, його беруть на державну секретну роботу: фактично, це ж талановита людина. А в нас його в тюрму каміння тачкою возити; хіба воно розумно? Толік покійний мені розказував, що Союз в Лівію відправив літакі військові. Один літак сорок мільйонів вартості, а там дикарі на тракторах не уміють їхати, нащо їм літаків? Йому почепи ракету до того літака, він полетить полювати крокодили ним, вони ж відсталі люди. Так що твоя мама, розумна людина, лишень в нашій державі, вона не може реалізувати свої комерційні здібності. Але нам потрібно бути хитрими, і добитись того, щоб тобі дали зустріч з нею. Так що завтра я піду до нашого Павловича і надіюсь що тобі дістану гербову печатку.

- Потрібно Серйожку підговорити, - пригадала Іванка.

- Скажу що будемо тебе «арештувати», а він без «посвідчення». А знаєш за що?

- За ось це що я роблю?

- Ні, не за таку справу. Скажу йому що ще ходить в школу, а вже завела хлопця, таке потрібно присікати.

- Дуже дякую вам, може справді маму побачу завдяки вашим старанням.

- Благородна справа, а методи досягнення мети, не так важливі як сама мета.

- Тоді до завтра.

Іванка побігла до своєї квартири.

Наступного дня, в школі підійшов Олег, він запитав як ідуть справи з документами і вже все готовим. Олег знав усі деталі операції і навіть боявся за подругу, так як розумів що тут вже не Смирнова виставляти на сором людям, а справа іде з караючими органами державного рівня. Але Олег не виявляв нікому сумніви, він просто хотів поділитись тим що мав розмову з дідом в селі, коли їхав на неділю з батьком.

- Анка, я був з дідом, сказав йому що Толік загинув трагічно.

- Що дід сказав на те?

- Дід, встав, підійшов до вікна і так стояв. Коли повернувся, дивлюсь, а він плаче.

- За Толіком плакав? – Здивувалась Іванка.

- Я кажу що вони комуністи, чого шукав собі те знайшов на свою голову, а дід імені каже: Що ти знаєш: ти ще малий і нічого не розумієш. Я йому: та вони нічого не знали крім партії, в ніщо не вірили, з ніким не рахувались. А дід мені каже: при чому тут віра, при чому партія? Батьки сина згубили, яка ще більша втрата в людини на землі може бути? Нічого ти не розумієш Олежку, малий ти ще, а я Толіка пам'ятаю від коли тато оженився за маму твою і пішов жити в місто.

- Правою була Людка, коли характеризувала Марчуків, - впевнено сказала Іванка.

- Тепер вже ти всі наші бесіди закінчуєш Саламандрою, - підкинув Олег.

Пролунав дзвоник на наступний урок і двоє розійшлись по своїх класах.

Після школи, Іванка спішила додому щоб дізнатись чи Зоряна була в міському, і чи вдалось їй виманити печатку в Леоніда Павловича. Лиш тільки Іванка зайшла в квартиру, дядя Гріша промовив:

- Анка, просила Зоряна, щоб ти забігла до неї на хвилинку, коли прийдеш.

- Дякую; вже біжу.

Навіть не перодівшись, Іванка пішла до Чернецьких. Вона постукала і почула що малий покликав маму. Коли Зоряна відчинила, в неї в руках був журнал «Радянська жінка».

- Прошу, тут все що тобі потрібно було. – З посмішкою промвила Зоряна.

- Ви все зробили таки?

- Та без проблем. Пішли десь перед обідом, купила журнал, якое з газетою носитись по місто сидно мені було, зайшли, я зразу в прихожій в секретарки, взяла чисті аркуші, просто сказала що тут одна жіночка мені рецепт пирога хоче дати, а мені записати потрібно. Взяла листки, вона навіть не дивилсь скільки; мене ж там знають усі вже. Зайшли до Павловича, він побачив малого, став йому показувати сувенір ракети якоїсь там, про космонавтів почав йому розказувати. Я взяла так зване посвідчення і кажу

що ми прийшли документ завірити і тепер в нас буде свій міліціонер в будинку. Павлович кинувся ключі шукати, знайшов, а тут телефон пролунав, він до трубки, ключі машинально на стіл, а я вже ключі зі столу, дивлюсь він у вікно дивиться і розмовляє, а малий ракету розглядає собі. Я просто спиною повернулась, взяла печатку і в сейфі розгорнула журнал, бачу що я чотири листка прихватила, так і на них усіх поклала печатку. Завернула журнал, тоді малому на столі поклала і зачинила сейф. Павлович махнув рокою щоб ми почекали, поговорив і поцілував малого, сказав що вже кудись їде і жаль що не зміг з нами побути. Просив на наступний раз заходити, а малий йому помахав «посвідченням». Так що в тебе гербова з виразним написом «Горисполком, города Ивано-Франковск», а в мене «міліціонер» свій вдома.

- Ой, як гарно що є запасні бланки, якщо б якийсь невдався, є другі.

- Ти скажи щоб той твій міліціонер склав текст, а нехай друкує секретарка, в нього так не вийде як в неї. Знаєш коли текст буде трохи нерівним, чи крапки папір проб'ють, буде підозріло трохи, а так секретарка має вже набиту руку до цього, і знає машинку свою досконало, як та працює. Щоб не виглядало ніби те прохання надруковано в колгоспі, на машинці часів Сталіна. В них повинна бути електрична машинка в міліції, так само як в горкомі.

- Що з мене тепер? – Запитала дівчина.

- Скажеш мамі що в тебе сусіди гарні, нехай там відбуває покарання, а за тебе нехай не хвилюється, ми тут тобі не дамо пропасти. Також Олег щоб не знав, а якщо вже знає, тоді нехай мовчить.

- Може вам з Серйожкою потрібно залишитись буде. В любий час я готова; звертайтесь.

- Першим кроком, закінчити справу потрібно, до мами з'їдши, побачишся. Тоді справа наша буде успішною, а так ще скоро робити висновки.

- Дуже дякую вам, я мамі розкажу про вас.

Того вечора Іванка зателефувала до Маковських. Сьогодні Сашка підняв трубку:

- Алло, добрий вечір. – Привіталась дівчина.

- Анка? Як ти там? Добрий вечір. – Все разом виговорив Сашко.

- Сашка, в мене вже все є що потрібно.

- Давай зустрінемось; не по телефону.

- В любий час.

- Зараз під'їду.

Тим часом Іванка стала одіватись, вона вийшла на вулицю, на дворі пролітав сніг. Сашко приїхав на Ладі, тому що в робочий час, він завжди користувався службовою машину, а вечором їхню сімейну.

- Сашка, - потреші руки від холоду, почала дівчина. – В мене чотири бланки, але Зоряна сказала щоб не друкував Іван, а щоб секретарка і на електричній машинці. Щоб все було рівно, гарний шрифт, виразний, тому що там люди сидять такі, що бачили за своє життя багато документів.

- Добре, я так скажу.

- Я текст не підготувала, не знаю про що краще писати.

- Там в ментовці краще знають як написати, щоб все було як повинно бути.

- Ти пригадуєш коли вихваляли в школі нашої хлопців що до ветерана ходили, можна написати що ми маємо таке товариство, ветеранам пайки приносимо, дерева насадили біля якогось пам'ятника, що я активістка така, виступаю на мінтингах від піонерської організації.

- А ти не була ніколи Голова ради загону в класі?

- Ні, не була. Я галстука не носила ніколи, мотається на шії, не можу терпіти такого.

Сашко почав гладити дівчину по шії, вона оглянулася чи з їхнього будинку не видно, але падав сніг і нікого не було на вулиці.

- Анка, а ти скажеш мамі хто тебе привіз до неї?

- Приїдеться сказати, може побачить тебе також.

- Мене не впускають туди: я ж стороння людина.

- Жаль. Мама б побачила тебе, і була б спокійною за мене.

- А коли такий зять їй не підійде?

- Головне щоб колись мені зять підійшов.

- Ти про що?

- Ти ж хотів донечки, вона колись виросте і зять появиться в нас також.

- Як гарно сазано «в нас», - запримітив Сашко і поцілував дівчину.

- Тоді знайди мені ручку і папір, я тобі напишу прізвище і номер школи, може щось потрібно для машиністки? Також дані мами: прізвище, дату народження.

- Я запитаю Івана свого, а ми думаю що на Новий рік побачимось: може в нас? – Тихо натякнув хлопець.

- Не знаю... Ви разом сім'я, я якось буду там, навіть не знаю...

- Тоді як ти захочеш. Де скажеш бути - я туди приїду.

- Ще подумаю, - відказала дівчина, якій вже в голові було одне: побачити маму і щоб їхній план, здійснився. – Ти мені задзвониш в суботу, в школі ялинка буде. Але я напевно не піду, буду в нас збирати ялинку, вже звідкись притягнув дядя Гріша позавчора.

На тому двоє попрощались, з надією скоро знову побачитись, Сашко заховав аркуші з гербовою печаткою, а також листок з даними Лариси, щоб те все передати своєму братові, а той вже знав як потрібно рухатись далі в такому напрямку.

Вже лежачи в ліжку, дівчина думала собі: якщо навіть не впустять до мами, все одно колись вона признається що робила спробу побачитись з мамою, що хотіла з нею побути і для цього пустилась навіть на протизаконний крок, заділа більше людей, хоча буде що пригадати, а коли все ж таки вдасться, як тоді перед батьком буде чим похвалитись і в майбутньому колись, пригадати те, що відбувалось в минулому...

5

Наступив останній день перед Новим 1989 роком. Ніхто не знав що принесе Новий рік для людей а особливо для держави, яка, як вже могли запримітити ті хто слідкував за політикою, вже з'їхала з привичних рейок, по яких рухалась багато років. На низах, люди ще того не помічали, але ті хто були при владі, навіть не хотючи самим вірити в те з чим вони зустрічались, змушені були признати що Радянський Союз, вже не той що був при Брежневі і двох його послідовниках, які пробули короткі терміни при владі.

Григорій Миколайович, відверто сказав щоб Іванка запросила на Новий рік, свого друга, він мав нагоду з ним познайомитись і хотів його побачити зблизька. Притому запропонував зовсім по-дорослому, навіть назвав його ім'я, яке, якось підслухав немов випадково, коли дівчина вела телефонну розмову.

- Добре, нахай так буде, але щоб жодної горілки не було на столі, - поклала ультиматум Іванка.

- А чому так?

- Тому що він не вживає алкоголь і казав що батько його скоріше служив на флоті, був спортивний мужчина, а через роботу, зтягнули його компанія і зараз він випиває, закинув спорт і в Ладу не влазить.

- Воно правда, - погодився Миколайович. – В нашій країні, напевно сімдесят процентів людей, стають п'яницями саме через роботу. До речі, - перейшов на шепіт дядя Гріша, - я побачив що наш Павлович ішов п'яним. Напевно з горя почав також собі вживати більше норми. Інколи я зачував від нього, коли він повертався звідкись, але щоб він хитався так, не бачив ніколи. А позавчора дивлюсь машина службова привезла, він вилазить, шапка норкова впала, він не може вилізти і вже його шофер підняв шапку і підводив його до дверей, а такого ніколи не було з ним.

- Самі бачите яка проблема з тим. Я не хочу, щоб в мене чоловік в майбутньому був п'яниця, тому потрібно за ним слідкувати від тепер.

- Так серйозно з ним в тебе вже від тепер?

- А я інакше не могу: мені різні ігри не потрібні.

- Похвально, - похитав головою Миколайович. – Знаєш, я скажу правду тобі: я раніше думав що ти будеш інкшою, маю на увазі в поведінці до мужчин, але бачу що на моє щастя, я помилявся. (Миколайович мав на увазі поведінку Лариси, але не хотів поранити серце дівчини і тому не висказав те що думав).

- Мене Людка навчила і я з нею згідна, вона також дивиться серйозно на подібні речі.

- Людка, - повторив Миколайович, - і все ж таки добре що вона не вийшла з Чернецького; була б біда зараз в нас.

- А Людка напевно не приїде на Новий рік. – Сумнівно висказалась Іванка.

- Може після, там знаєш скільки з Одеси їдуть в такий час, не так просто білета дістати.

Десь коло четвертої години, прийшла Женя. Вона запитала чи Іванка була в школі на ялинці, поговорила про сніг на дворі, стала розкладати продукти і готувати салат олів'є до святкового столу. Тим часом Іванка поправляла прикраси на невеликій ялинці, і думала чи самій зателефонувати до Сашка, чи чекати щоб він сам подав про себе знати сьогодні. Звичайно що до одинадцятої вечора, було ще доволі часу і тому вона знала що Сашко точно вийде на зв'язок; інакше бути не може.

Час дуже швидко пробіг, Іванка допомагала на кухні, Женя спішила щоб все вправитись до десятої години і вже вирішила щоб разом з ними зустрінути Новий рік, тому що знала вдома її чоловік пішов до сусіда напитись, а їй прийдеться просто піти до дому і лягти спати. Ніхто не говорив відверто, але усі троє вже постановили заочно, що Сашко повезе Женю вночі додому, так як його чекали що він приїде на автомобілі, а вже чи службовому, чи власному, не мало значення.

Іванка запримітила що в квартирі Чернецьких не світилось, Женя пояснила що напевно Зоряна поїхала до своїх рідних, а Павлович також десь з начальством святкують.

Після сьомої, пролунав телефон, Іванка побігла зняти трубку:

- Алло, я вас слухаю.

- З Новим роком, з новим щастям, - жартував веселий Сашко.

- Тебе також вітаю і чекаю.

- Що можна приїхати?

- Потрібно і необхідно. Сьогодні тьотя Женя з нами буде, а опісля коли вже зустрінемо, сподіваємось що ти її відвезеш до дому в Микитинці. Можливо так щоб було?

- Якщо ти зі мною поїдеш, тоді буде.

- Знову мені ставиш умови?

- Я ж забув, перепрошую. Коли у вас бути?

- Давай о десятій сьогодні.

- Все буду. Що принести з собою.

- Нічого не потрібно.

- В мене Шампанське буде і торт.

- Тоді вже буде дуже щедрий Новий рік в нас.

- Надіємось, що увесь рік буде щедрим для нас.

- Все; ми чекаємо.

Без десяти хвилин десята, коли вже все було наготовлено, і Женя з Григорієм Миколайовичем сиділи в залі, дивились новорічний концерт, роздався дзвоник в двері. Іванка побігла відчинити, а відкривши двері, побачила Сашка, руки в якого були зайнятими. Дівчина провела його в коридор, він зняв куртку, зняв взуття і за Іванкою пройшов в зал. Двоє людей встали щоб познайомитись і привітатись. Женя вже бачила хлопця на світліні, яка стояла в кімнаті Іванки, але живим він виглядав набагато красивішим як на папері. Сашко був одітим в светра якого Іванка йому подарувала на день народження, з під нього було видно білий комір сорочки і джинсових штанях. Іванка запримітила що хлопець після останньої зустрічі постригся і виглядав зовсім юним хлопчиною, хоча йому насправді було всього двадцять один рік від народження. Також побачивши в светрі, дівчина оцінила свого коханого з різних сторін і сама собі одобрила вибір подарунка, (якого підказав Олько), який був Сашкові до лиця.

Почались бесіди про минулий рік, про основні події, які відбулись і так пройшов час що потрібно було сідати до столу. За столом дядя Гріша, як власник дому і найстарший віком, побажав усім здоров'я, успіхів, процвітання, молодим щасливої долі і всього найкращого. А про себе сказав: «мені вже ні успіхів в праці не побажаєш, ні щасливої долі, ані здоров'я такого як молодому потрібно, лишається лишень сказати самому собі: а ти ще поживи трошки Грицю!»

Усі почали сміятись, а так почали вечеряти.

Після вечері, Женя збирала поволі зі столу, так як знала що завтра усі будуть довше спати і щоб не стояло все так на столі. Тим більше що Григорій Миколайович, щедро заплатив їй, перед самим Новим

роком. А тим часом Сашко пішов в кімнату Іванки, але щоб не принизити господаря квартири своєю поведінкою, залишив відчинені двері в кімнату. Він став розказувати про те що вдома говорив з братом по поводу поїздки до в'язниці в Хмельницький.

- Напевно Ванька мій поїде з нами?

- Думаєш так серйозно з тим? – З тривогою запитала Іванка.

- Пристав собі Анка: він мені каже: дивись щоб вона паспорт не забула свій. А я йому кажу що в тебе нема ще паспорта. Він здивувався, думав що тобі вже сімнадцять, що ти в десятому класі.

- Ой, я забула, - взялась дівчина за щоки, - та мене без паспорта не пустять взагалі туди на територію навіть, не те щоб дозволити зустріч.

- По закону, повинні впустити, але мама повинна була написати прохання, лиш вона не стане цього робити тому, що знає, що для неї не положено ще по часу. Ванька каже щоб їхати і зробити такий сюрприз мамі. Просто ризикнути, хоча з тими двома проханнями: з школи і горкому, повинні вони дозволити.

- Що ще сказав брат коли взнав якого я віку?

- Не скажу. Може колись, не сьогодні.

- Мені не скажеш? Хіба може хтось стояти поміж мною і тобою? – Дівчина вказала рукою на груди, загнучи білу кофту, яка окреслила юні груди немов два м'ячики.

- А ти не загнуєшся на нього коли скажу?

- Сперше послухаю.

- Каже Ванька, мені так: тоді коли паспорта нема, дивись щоб ти в дорогу не забув молоко взяти дитині.

- Бачиш, а ти хотів щоб я до тебе їхала на Новий рік.

- Та він жартує, він так говорить просто. Поїде він з нами і ти переконаєшся що він люкс пацан.

- Прийдеться мені; нічого не вдієш.

- О, він ще сказав, воно важно щоб ти знала: тебе там можуть роздівати щоб перевірити чи чого не хочеш пронести в колонію. Такий закон, так що май на увазі.

- Як роздівати? – Іванка засоромилась перед Сашком.

- Можуть навіть повністю, буває що там так перевіряють.

- Тоді я нікуди не поїду.

- Там жінки є від такої справи, не думай що мужчини будуть. Закон не дозволяє мужчинам перевіряти жінку, чи навпаки жінкам чоловіків.

- Нехай жінки, як я буду роздіватись перед кимось? – Скривилась невдоволено дівчина.

- А ти що ніколи не була в лікаря?

- Ні, не була. Я ж не жаліюсь на своє здоров'я.

- Може не будуть там такого робити, але просто щоб ти не боялась якщо таке скажуть.

- Нічого собі.

- Не бійся Анка, яка ти скромна в мене, воно гарно, мені так подобається твоя невинність, але рано чи пізно, прийеться тобі родити мені донечку і в лікарню підеш тоді.

Тут Женя гукнула за Сашком, що вже готова їхати, Сашко відказав що вже іде. Іванка встала що проводити гостей, вже в Новому році.

Коли троє вийшли, Сашка відчинив передні двері для Жені, воно поволі залізла в кабінку, а він щоб розвеселити дівчину після роздумів про в'язницю, вказав рукою на ті маски які були намальованими між вікнами його автобусика:

- На моїй «буханці», вже потрібно замалювати театральні маски, а написати «жива риба».

- А, живу Камбалу возиш. – Іванка прошептала і закрила рот долонею, щоб голосно не сміятись, а Сашко був радий що розвеселив дівчину.

Іванка стала з лівої сторони машини, поглянула чи її не видно Жені, а Сашко ніжно поцілував дівчину в губи на прощання.

- Дякую за торт, шампанське, а найбільше що ти приїхав. А до мами, все ж таки потрібно поїхати - махнула рукою Іванка, - вже що буде там, нехай так буде. Коли відмовлюсь, твій брат скаже що я точно ще дитина, перелякалась і не поїхала.

- Радісний сюрприз для мами буде, погляне на свого Тюльпанчика, який він доглянутий і любий.

- Коли будемо їхати, «молоко не забудь взяти дитині», - пожартувала Іванка, і побігла в квартиру, зкриваючись коміром, від новорічного морозу.

6

Два брати Маковських, серйозно віднеслись до того щоб поїхати в Хмельницький і допомогти дівчині відвідати свою маму в жіночій колонії. Брати Іван та Олександр, не розповіли батькам яка перед ними стоїть справа, просто Іван сказав що по роботі повинен поїхати в Хмельницький. Але так як Іван працював в карному розшуку і любі справи зв'язані з органами чи військовими, не була якимось особливим явищем, тому що пагони і все що пов'язано з ними, якимось стали нормальним явищем в домі Маковських, ніхто з батьків не пререйнявся такою новиною.

Іван вирішив взяти службовий УАЗ, якого в народі називали «бобик», і сам ним поїхати в Хмельницький, але Сашко запротестував, мовляючи тим що буде холодно в такій машині з брезентовим дахом, так далеко їхати. Ще для мужчин куди не ішло, а везти дівчину, якимось не зручно буде. Тому Іван подумав і сказав що візьме попросить на роботі службову Волгу 24-02, в якій був продовжений салон. Заплановано було їхати після різдв'янних свят, так як в такі дні, могло начальство в'язниці не задовільнити прохання ще за того, мовляв в нас і так люди не хочуть виконувати план, тому що розслабляються на свята, а тепер ще і зустрічі вам подавай в такий час. Іван, як людина яка знала усі деталі своєї професії, враховував також все що можна було передбачити, адже він також працював в державних караючих органах. Тому Іван вирішив щоб їхати дев'ятого січня, після понеділка, навіть враховуючи те що понеділок важкий день і люди бувають розстроєними. Також він сказав що візьме талонів на бензин, тому що даний автомобіль брав достатньо бензину, а Сашко повинен взяти відгул на роботі в драмтеатрі.

Коли було все готовим і домовлено, Сашко взяв надрукований листок з проханням, і вирішив зустрінутись з Іванкою щоб все їй показати і представити розклад поїздки. Дівчина сказала що він приїхав до неї до дому, так як Григорія Миколайовича немає, хоча він знав що збираються їхати в в'язницю, правда про прохання і гербову печатку, а вірніше як вона з'явилась на тому проханні, він не знав нічого.

Сашко заїхав в кінці дня в неділю, десь біля п'ятої години вечора. Іванка поклала індійське кофе, яке вчора придбала в Харитонича, і рогалики з пулуничним варенням, якого поклала в тарілку окремо щоб намашувати рогалики, запросила Сашка до столу.

Хлопець оглянувся, потер долоні і похвалив дівчину:

- Так гарно коли ти на кухні немов господиня і мені за стіл пропонуєш, уявляю своє майбутнє.

- Лиш не на цій самій кухні, - посміхнулась Іванка.

- Ти Анка, бланки тих паперів решта не викидай, знаєш гербова печатка, вона багато чого може. Можливо пригодиться в другому чомусь, коли ми вже пустились на таку дорогу.

- Що твій Ваня говорить?

- Він говорить що ти їдеш не щоб просто провідати маму, а ти хочеш, поговоривши з батьком, висказати свою думку і своє судження за вкоїний злочин. Мовляв батько твій написав мамі, а вона не вірить що ти соромишся її поступка і вважаєш що все що трапилось, суд проступив справедливо. Немов в тебе появився такий вихователь, доцент, чесний, справедливо роз'яснив тобі і ти тепер вважаєш що маму потрібно переконати що не даржава виноватою в тому що у вас трапилось, а саме неправильні дії на роботі. Правда Ванька після того як мені так висказався, коло нашого гаража сплунув на землю і промовив сам до себе: як таке дочка про маму має говорити; стидно перед самим собою.

- Все скажу що потрібно; я зрозуміла. Хоча насправді я таки обвинувачую маму, лиш не за махінці з грошами, а за драму з Смирновим, але їм не потрібно того там. Одним словом як сказала Зоряна: не важно яким способом, важно щоб мети досягнути.

- Тепер ще одна справа, вона може не приємною ще більше, але Іван наш каже що вона буде вагомою, і коли прийдеться, він сам це буде говорити.

- Що саме ти маєш на увазі?

- Якщо вони не погодяться тобі дати зустріч, він скаже що ти працюєш на кривий розшук, немов ти в школі виявляєш різні злочини, там крадіжки, різні плани злочинні, розбої, для того ти навіть торгуєш щоб тебе вважали за особу свого кола, але те все робиться для того що тайний інформатор.

- Ой, Сашка, - зітхнула дівчина, - в мене два варіанти: зустрічаюся з мамою, а другий там мене залишають зразу, разом з мамою в колонії.

- Там не залишать: ти неповнолітня.

- Я вже думаю для чого було таке починати, але я листа до Людки вже написала і там описала що ми збираємось їхати, якось відступатись не підходить нам.

- Давай я тобі перечитаю що «пишуть» наша міські органи правління, тоді ти зразу наберешся сміливості. Школа вона так собі, а ось що тут чорним по білому, - Сашко взяв листок якого приніс з собою в папці, яку взяв в брата і став посеред кімнати.

- Читай вже хто я така в вашому Станіславі. – Іванка підгнула ноги на двивані.

- «Горисполком города Ивано-Франковск, обращается с настоящей просьбой, в виде исключения, дать краткосрочное разрешения, на свидание Аташек И.Б. со своей матерью Аташек Л.Я. отбывающей тюремное заключение в вашем исправительном заведении.

Просим отнестись с пониманием, и содействовать нашему прошению, а также обратить внимание на следующее пункты:

Аташек И.Б. является передовой активисткой, в идеологической подготовке нового поколения, в общетовно-полезном труде, а также морально стойкой личностью, в силу своего возраста, соответствую кодексам чести, и примером среди старшей группы пионеров, нашего города.

Аташек И.Б. систематически участвует в разного рода полезных мироприятиях, например: посещение ветеранов Великой Отечественной Войны, она председательствует группу добровольцев, помогавшем ветеранам в доставке на дом льготных пайков, в виде продуктов, лекарств, и других жезне-необходимых средств.

Под её руководством, группой пионеров в составе десяти человек, было высажено более двадцати молодых саженцев, возли памятников Героям войны, а также реализован систематический уход за данными растениями, и цветочными клумбами, относящихся к данным памятникам в нашем городе.

Аташек И.Б. принимает активную участь на митингах, в школе, а также среди подростков её возраста, внушая им и переубеждая в правености курса Партии и Коммунистической идеологии.

Цель сведения, является переубиждение в правельности Советской системы наказания, и рвение в будущем, исправить свое положение, посредством труда и повинования органам Государства.

Горисполком, также просит, обратить внимание на аналогичное прошение директора школы, где проходит обучение данная личность. Спасибо за понимание».

- Нічого собі, - зітхнула Іванка.

- Також підписи тут: Заместитель второго секретаря Горкома, Ченицкий Л.П. Председатель охраны памятников и исторечиского наследия города: Воронина Д.М. Руководитель отдела образования, средних школ по идеологии: Игнатенко В.О.

- Можна в Кремль зразу з такою харектиристікою.

- Ванька говорить що ось ці папери, вони можуть забрати щоб до діла прикласти, але воно не страшно: якщо б десь тут в Калуші, чи в Коломиї, могли б знатись по прізвищах, а так досить далеко Хмельницький, через Тернопільську область. Не думаю щоб хтось щось шукав, хоча Ванька говорить що буде дивитись по обстановці і може забере прохання в них, щоб воно там не знаходились.

- Старшно так. В тюрму їдемо, а не десь в піонерський табір.

- Мені страшніше б було тебе в табір відпускати, - признався Сашко.

- Правду так думаєш?

- Само собою.

- Сашка, а скільки часу туди їхати?

- Двісті п'ядесять кілометрів, плюс-мінус десять кілометрів.

- Тоді ми в ночі виїдемо?

- Ми поїдемо так щоб там бути десь від одинадцятої до другої години. Виходить щоб виїхати ранком у вівторок скажімо шоста ранку, тоді буде добре. Я вже так взяв з добрим запасом, тому що зима, хоча зараз нема снігу аж такого, як сама бачиш.

- Тоді вже що буде те буде. – Погодилась дівчина.

- Ти уявляєш коли твій тато приїде, ти йому розкажеш, як він буде радий.

- Про вас розкажу, буде нагода похвалити вашу родину тоді. Взагалі якщо в нас все получится, це буде все життя пригадуватись; такі справи не забуваються в родині.

Сашко попрощася з Іванкою, ні сусіди, ані дядя Гріша, не знали що він був тут.

Залишався всього лиш один день, щоб зібратись на побачення, тому Григорій Миколайович, терміново викликав Женю, зателефонувавши в школу в якій та працювала. Він попросив щоб Женя зготувала передачу для Лариси, так як часу було мало щоби щось купити з делікатесів, Женя сказала що має вдома гарне варення, також каву, і дещо може купити сьогодні в магазині.

Іванка зготувала три невеликі косметичні набори, подумавши що там пригодиться серед жінок. Хоча жінки які там знаходились були ув'язнені, але право бути красивою, ніхто не відмінював. Також вона ще хотіла постригтись, вірніше підрівняти волосся, щоб мамі, якщо їй вдасться її побачити, пригадати себе якою вона її залишила в Львові. Але часу вже не було і тим більше зимою підрізати волосся, якось було геть не по сезону.

7

В вівторок, досвітнього ранку, коли тріщав мороз і з димоходів піднімались білі смуги диму, Волга заїхала на вулицю Коперника. Іванка вже одіта чекала на Маковських, періодично виходячи на балкон. Коли вона побачила машину, дівчина хотіла попрощатись, але дядя Гріша знову заснув, після того як був пробудився. Іванка тихо зачинила двері квартири, взяла сумку і вийшла на двір. Вона побачила що Сашко сидів за кермом, а Іван протягнувся на розложеному задньому сидлі, з якого робилося широке ліжко і спав, накрившись з головою ковдрою.

Сашко вийшов, поклав сумку коло ніг Івана, той стряс від морозу, який увірвався в салон машини і замотався ще більш тісніше.

- Все поїхали, - прошептав Сашко до дівчини.

- А ти взяв ті папери зі школи і з горкому?

- Так взяв. Ми ще навіть грошей взяли, якщо б комусь там пхнути треба було.

- Мені чому не сказав, в мене є гроші. З собою маю лишень десятку.

- Розберемось, головне щоб даремно не їхали.

Проїхавши трошки, Іванка заснула; спала аж до Тернополя. А там вже і також Іван пробудився, склав сидіння і сидів заді, вперше розглядаючи дівчину, задля якої все було сплановано. А коли зійшло сонце, видався сонячний зимовий день, і гарна видимість дороги.

Іван сказав щоб зупинитись на дорозі чогось поїсти, але так як були ще зранку зачинені буфети, близько дороги побачили якусь восьмирічну школу, коли підїхали до столови, жінка здивовано глянула на трьох молодих людей в недорозумінні. Але Іван показав посвідчення міліціонера, і тут же поварі школи налили теплої кави і дали коржиків. Сашко люб'язно заплатив, хоча жінки відмовлялись взяти гроші.

Приїхавши на місце, запитали таксиста де шукати колонію. Той намалював на листковій паперу і вони поволі стали шукати. Коли приїхали під ворота, Іван став одіватись в свою форму, натягнув краватку, взяв куртку і вийшов витягнув руки над головою. Він був ростом нищий від Сашка, щуплий, але волос був в нього чорнішим. Щоб погодитись в тому що вони два брати, потрібно була досить добре приглянутись, так як Іван пішов більш в батькову родину, а молодший його брат, в маминих.

Сашко залишився в машині, а двоє пішли до віконця яке була в залізних воротах. Іван постукав, віконце відчинилось, показався солдат в червоних погонах. Дівчину, при виді того, пробрав страх, вона

поглянула на Івана, який спокійно стояв, а так витягнув посвідчення і мовчки показав тому. В воротах були двері, щоб могла пройти людина, вони відчинились і Іван зайшов.

- Она со мной вместе. – Поясни він солдату, внутрішніх військ.

- Проходите. – Солдати звертаючись на «ви», і вказав дівчині рукою.

- Нам свидание нинче, куда дальше идти? – Запитав Іван.

- Вам сюда. – Солдат вказав на якусь прибудову поруч великого будинку, на вікнах якого були ґрати.

- Ой, люди добрі,- прошептала Іванка з переляку, оглядаючи територію в'язниці.

- Тут також люди живуть, не бійся. Ти ж у нас активістка на увесь Станіслав.

- Можна я так буду? – Дівчина взяла під руку Івана.

- Можеш, не бійся нікого: я лейтенант міліції і натуральний, а не як Саша в Львові був тоді.

Двоє пройшли в будиночок, відчинили двері і опинились в коридорі. Навпроти було широке вікно з залізним сонцем, звареним з арматури і помальованим білою фарбою. За вікно сиділа жінка років сорок.

- Слушаю вас. – Промовила вона.

- У нас, сегодня свидание, но это экстренное не запланированное, то есть в виде исключения.

- Поняла. Недороботка прокуратуры? – Жінка подумала що Іван як міліціонер, прийшов щоб допитувати чи в'яснити, а дівчина також має відношення до якоїсь кримінальної справи.

- Нам начальника колонии, если можно конечно.

- Его нет. Есть заместитель.

- Тогда можно с ним.

- Сейчас спрошу. – Жінка набрала телефон, щось похитала головою, сказала в чому причина. – Что в сумке? – Запитала вона дівчину. Іванка поглянула на Івана.

- У нас передача также есть.

- Сюда положите, туда нельзя с этим. Здесь никто не тронет.

Жінка далі стала читати якусь книжку, а двоє стали чекати. Іван ходив колами по квадратному приміщенні і час від часу поправляв сіру шалю на шиї, та пресував пальці в шкірянних рукавицях.

Через дві хвилини, зайшов якийсь офіцер, років тридцяти п'яти. Він побачивши Івана в формі МВД, привітався, також кивнув дівчині головою.

- Пошли со мной. – Офіцер вказав на двері.

- Ходімо. – Іван моргнув на Іванку, щоб ту хоча трошки розвеселити і підняв лікоть щоб вона його взяла під руку як перед тим.

Усі троє стали йти по довгому коридору, з однієї сторони було чутно шум від швейних машинок, час від часу якийсь звук металу. Іванка собі пригадала, коли вона у Львові бігала з хлопцями по даху гаражів і такий самий був звук від того що вони стрибали по гаражах. Повернувши вправо, вони пішли по другому коридору, трохи більш прибраним, а потому дійшли до перехрестя і повернули вліво, там вже була червона доріжка. Вікон не було, лиш по стелі висіли лампочки і підлога підіймалась поступово вгору. В кінці коридору, вони завернули в вестебюль, нпроти були вікна і видно якийсь дворик. Стояли великі вазони і крісла для чекаючих. На стінах були стенди і виглядало все на типічну кантору якоїсь фабрики чи комбінату.

Офіцер відчинив дубові лаковані двері і щось кивнув головою комусь в середину.

- Здесь подождём. Сейчас позовут вас. – Пояснив він і сів на одне з крісел.

- Спасибо. – Відказав Іван і також присів разом з дівчиною.

- А вы по какому вопросу? – Запитав офіцер

- Нам свидание нужно.

- Для дела, или как? – Військовий кивнув на папку, яку тримав Іван на колінах

- Она к матери приехала; мать её здесь.

- Как фамилия?

- Аташек Лариса. Два года почти уже здесь.

- С Львовского этапа?

- Да.

- В третьей бригаде работает. Умная женщина, уже заместитель бригадира в нас. На хорошем счету, правда статья серьёзная: хещение соц. собственности, в крупных размерах. Но это не убийство, деньги все любят; с кем не бывает.

- Как думаете, товариш капитан, разрешит начальство? Хотя двадцать минут. Мы с Ивано-Франковска приехали. Девочка мать увидит хочет.

- Не знаю что сказать даже.

- А если так. – Иван відчинив папку і показав прохання.

- Это что такое? – беручи листок, поцікавився капітан.

- Прочтите; вам можно.

Капітан не дочитав другий листок, тобто прохання яке було зі школи, двері відчинились, вийшла військова жінка в формі, а за нею ув'язнена дівчина, яка тримала руки за спиною.

- Вот товарищи пожалуйста: двадцать лет ей всего, зарезала соперницу по пянке. – Капітан вказав на дівчину, яка оглянулася на Іванку і оцінила її холодним поглядом, від ніг до голови.

- Бывает, насмотрелся разное также, - спокіним тоном відказав Іван.

Високі глухі двері знову відчинились, на порозі став мужчина з лисою головою, та цигаркою. Він був у військовій формі в званні підполковника. Гарно поглажена сорочка, була натягнута на тугий живіт.

- Это что такое? – замісник начальника колонії, вказав рукою на дівчину, тримаючи цигарку.

- Пётр Алексееч, они вместе, по срочному делу здесь.

- Заходите вместе. И так что такое срочное дело да ещё с девчонкой? – Підполковник обійшов стола.

- Пётр Алексееч, это вам не девчонка, это какая-то Космодемьянская, или вообще Роза Люксембург.

- О, даже так. – Присідаючи на крісло, відказав підполковник і поклав руки на стіл.

- Так вы посмотрите сюда. Лично Горком партии направил сопровождающего лейтината.

- Дай бумаги. – Прятягнувши руку, замісник начальника взяв два листки і затягнув цигарку.

- Сведание просят. Школа просит также: вот школа здесь, а Горком здесь.

- Ты глянь: а у вас там писать можно новый роман, типа «Как закалялась сталь», только про патриотку. Автора знаешь? – Підполковник глянув на дівчину, а на чолі хвилям зібралась шкіра.

- Конечно. Николай Островский.

- Есть ещё держащие знамя революции в наши дни.

- Нам хотя пол часика, мы с Ивано-Франковска пилили. Я то на работе, а девочка; войдите в положение пожалуйста. – Став просити Іван.

- А там возле Франковска есть электростанция, тепловая; знаете такую?

- Конечно: Бурштынская ДРЕС.

- Вопрос к пионерке: сколько дымоходов на этой станции.

- Три. – Іванка протягнула своїх три пальчики, правої руки.

- Хорошо. Я там был командирован. Военные строили, мы тот малый поднимали.

- Стоит ваша работа, нам электричество оттуда. – Відказав Іван.

- Гена, дело мне принеси, этой Аташек. - Наказав підполковник капітанові.

- Счас, я мигом. – Капітан, який виглядало що також хоче допомогти в справі, вийшов з кабінету і скоро повернувся з папкою в руках. Підполковник взяв папку, розв'язав шнурочки і став листати.

- Так что в нас здесь. Вообще то не положено, срок ещё совсем ничего.

- А можно как-то все таки? - Став надалі просити Іван.

- А мне вот интересно: кто надоумил такую юную девчонку, обратится к директору школы, ну школа ладно, в Горисполком обратится? Как такое в голову пришло? В нас ещё такого не было никогда.

- Она осталась совсем одна, взял её к себе дядя, он доцент кафедры истории, уважаемый человек, вот и воспитал как надо. - Пояснив Іван.

Затягнувши повні груди диму, підполковник зняв трубку телефону:

- Семёнову ко мне. – Він встав з крісла і став дивитись у вікно, а так на дівчину. – Звать-то как?

- Иванна. – В дівчини пересохло в гортані від хвилювання.

- Хорошо воспитана ты Иванна, а мать-то не путёвая в тебя. Но всё равно мать, и это правельно. Ну что: сейчас сделаем так как здесь написано: «в виде исключения». Хочу чтоб у тебя впердь, осталось хорошее мнение о наших органах, понимаешь?

Іванка похитала головою і відчула як в неї спина стала вологою від нервного навантаження.

В двері зайшла жінка стрункої будови, в військовій формі, на погонах була звання старший лейтинант. Вона була блондинка, губи намальованими червоною помадою, волосся зібране і закладине шпильками. Підполковник звернувся до неї.

- Так вот Семёнова, вот девочка, сделай свидание, но пол, нет, давай ладно: на часик, полный. Мать её, Аташек Лариса.

- Ларка что-ли?

- Третья бригада. Сделай свидание и без присутствия.

- Поняла, пошли. – Жінка направилась до дверей кабінету.

- И это Семёнова! – Гукнув вслід підполковник. - Осматривать не надо.

- То есть как?

- То есть так. Не надо! Запрещаю. Тебе разреши только, облапаешь сейчас девочку. Не видишь что-ли: почти ребёнок.

- А я чё? Я ничё. Не надо, так не надо.

- Давай, в комнату свиданий. А ты лейтенант подожди здесь. Мать испугаешь: подумает милиция дочку водит по зоне.

- Вперёд пошла! – Наказом вказала офіцер дівчині, а сама стала ідучи насвистувати.

А в кабінеті, Іван поклав руки на стіл і приготувався чекати, задоволений тим що відбувається. Підполковник почав ходити по кабінету і поглядати на годинника який висів на стіні.

- Вот ты лейтенант, смотришь телевизор, наверное газеты смотришь иногда. Думаю видишь и знаешь что творится в органах и вообще в государстве. Вот ты что думаешь лейтенант по этому поводу?

- Даже не знаю что сказать. Но что-то происходит необычное, это правда.

- Ты сам посмотри: напечатали постановление о дополнительных мерах восстановление справедливости о репрессиях. Зачем людям сомнение навязывать? Было когда-то и прошло. Вы что, людей с под шпал подымите? Это как получается: я здесь смотрю за порядком, план тянем, а потом я виновен буду, или как?

- Много чего меняется, только что из этого видит не знаю. В нас тоже самое; нерозбериха вокруг.

- Нет, ты посмотри: вот эта девочка, она им верит, она деревья сажает, она гордится памятью прошлого, а они суки, там в Кремле, что творят?! Престройка, гласность, да какая гласность, вранье все это. Включаешь телевизор и думаешь кто говорит: Останкино, или Би-би-си? Коротче говоря: скоро такие как эта Лариса, сделаются собственниками, уже рекламы разрешили комерческие по телевизору. Я ещё тогда понял, когда это немец самолёт посадил на Красную площадь, что это уже конец. Да это в День пограничников, на самый праздник погранков, куда смотрели сучары эти скажи мне лейтенант? – Тут підполковник закашлявся і став віддихуватись, а Іван використав нагоду.

- Я хотел спросить: можно я эту бумагу заберу, девочка меня просила, она ведь всё собирает себе в альбом: грамоты, речи выступлений, заметки в газете местной.

- Да конечно. - Скоро ещё мне скажут сжечь все дела, а так памятка будет ей о былом государстве. С этим Горбатым, ми уже не Союз, ми уже собачка на задних лапках. Как он прогибался в Рейкьявике, стыдно смотреть было. Улыбается, смотрит не этого Рейгана. Я смотрю и думаю: твою дивизию...

Нараз пролунав внутрішній службовий телефон, підполковник звняв трубку.

- Мне надо идти, поеду сейчас. Ты можешь здесь в прихожей подождать, я здесь закрою дверь.

- Спасибо большое Пётр Алесеевич. Мне как камень с плеч, а то едем всю дорогу, а девочка волнуется дадут ли свидание. Чесно говоря я не верил что у неё получится увидится сегодня. Спасибо, очень благодарны, правда.

- Не будет её мамаша срок мотать полный, сейчас политических, диссидентов отпускают табунами. – Заступник начальника колонії став одівати шанель і шалю, він продовжував. - Скоро всё передёт на рыночную экономику и такие люди будут предприниматели; освободят их. А мне на пенсию через два года, если с этими дотяну.

Коли двоє вийшли в прихожу, і підполковник став ключем зачиняти двері свого кабінету, він немов сам до себе проговорив, хоча також щоб Іван почув:

- Забыл сказать, чтоб предупредили эту Ларису не болтать в цеху и чтоб не хвасталась, ведь не положено ей, хотя уже ладно: кто бабу молчать заставит; баба, она и в Африке баба. – На прощання двоє працівників оргів, потиснули руки один одному.

Тим часом Івнка ішла по коридору разом з старшим лейтенантом, яку назвав підпоковник Семьонова. Дівчина мовчала, пройшли знову кілька коридорів і піднялись на другий поверх. Коли зайшли ще в один коридор, по сторонах були двері як в кімнатах, нараз офіцер-блондинка звернулась до дівчини:

- Тебе скільки лет?

- Четырнадцать, - Івнка добавила собі два місяці, забігаючи вперед, щоб виглядати більш дорослою.

- Парень есть?

- Да, есть.

- Ну конечно, куда без него. То и видно что без матери девка. – Нараз Семьонова строго глянула. - Ану ка стой. – Двоє зупинились перед дверима якоїсь кімнати. - В карманах есть чтонибудь?

- Есть. – Просто відповіла дівчина.

- Показывай что притащила.

- Это для вас. – Івнка витягнула невеликий косметичний набір, але з дорожчих. - Мне сказали что здесь женщины работают, я подумала пригодится, вот взяла.

- Молодчина, собираешь.

- Продукты есть в карманах?

- Ми оставили передачу на входе, нас не пустили с сумкой сюда.

- Иди в конец, там комната. Сейчас конвоир приведет мамку твою. У вас час один.

- Спасибо. – Івнка посміхнулась, і облекшено видихнула повітря.

- Мамке сказать кто приехал к ней?! – Повернулась Семьонова, відійшовши з десять кроків

- Да конечно! – Відказала дівчина.

- Ларка услышит, оболдеет сейчас. – Немов сама до себе, промовила жінка-офіцер.

Івнка зайшла в кімнату, яка була привідкрита. В кімнаті було багато світла, так як світило сонце. По середині стояв стіл і чотири крісла, в куті вішак. Під стіною стояв столик вузький і довгий. Івнка підійшла до вікна, вона глянула на двір. Крізь бетонну загоржу з колючим дротом, в кілька разів, вона побачила заїзд до воріт колонії. Збоку стояла Волга, якою вони приїхали, але скло блищало і не було видно чи Іван з Сашком там, чи Сашко сам чекає. Повернувшись назад, Івнка побачила годинника на стіні, який висів з боку вхідних дверей. Він був електричний, прямокутної форми, на ньому світилось: 1:43, після обіду.

Івнка стала думати яка мама виглядає, адже останній раз вона бачила її ранком, коли ішла в школу і тоді ніхто не міг передбачити що на роботі Ларису заарештують і вже вона в свою квартиру не повернеться ніколи в житті. До суду не впускали нікого, а на суді дівчина не була, вся родина боялись щоб дитину не забрали з залу суду зразу в інтернат, так як батько втік ще був до суду, коли робили опис маєтку для конфіскації. Щастя що автомобіль Нива, була переписаним на Дмитровича, того самого, що Івнка в нього жила після суду, так як Лариса знала що у випадку коли її спіймають, автомобіль заберуть.

В таких роздумах, дівчина почула кроки по коридорі, вона відчинила кімнату, і стала дивитись в глибину коридору. Івнка побачила дві жінки, вона стала вдивляться щоб впізнати з якої сторони іде мама, а з якої конвоір. По правилах засуджена повинна була тримати руки заді за спиною, але одна тримала руки в кишені синього робочого халату, а друга просто вниз. Івнка зрозуміла що мама скоріше всього в халаті і в хустинці на голові, такого ж кольору як халат. Дівчина не подумала що саме бачить її мама з другої сторони коридору, а Лариса побачила світло сонця, яке лилось з відчинених дверей, а в тих проміннях стояла постать дівчини, вже не дитини, а дорослої дівчини, яка була одітою в джинси і поміж її стрункі ноги, та навколо силуету, проливалось світло сонця. Івнка побачила як мама не дійшовши двадцяти метрів, почала бігти до неї, на дівчину нахлинули почуття жалю і любові, вона пустилась мамі на зустріч. Обидві зустрінулись в тому коридорі, обидві мовчки кинулись одна одній на шию і почали гаряче цілувати одна одну.

- Донечко моя, чи я сплю, чи воно правда, як ти тут з'явилась? - Лариса плакала з радості.

- Мама, ти якась молодшою виглядаєш, тобі так гарніше навіть - здивовано промовив Іванка крізь сльози, а так як в Лариси не було накрученим волосся, а просто розчесаним і спереду була гривка в одну сторону, вона справді виглядала багато молодшою.

- У вас час один. – Промовила жінка середніх літ, на лиці якої були дрібні рижуваті плями.

Іванка, зайшовши з мамою в кімнату, тут же додумалась і повернулась до конвоїрки:

- Разрешите товариш конвоир, это вам от всего сердца. - Дівчина протягнула другий такий же самий набір косметики. Жінка оглянулась і забрала руки назад.

- Да ты даешь себе отчет что ты делаешь, здесь как увидит, - вона не закінчила, так як Іванка виперидила.

- Семёнова уже имеет такой самый; все нормально.

- О, если Семёнова имеет, тогда мешать вам не буду. – Жінка взяла набір, та зачинила двері, сама і залишилась в коридорі.

- Іванка, - почала мама, - що таке робиш? Та вони тут такі як оси.

- Осам солодкого лиш капнути і оси вже такі як не оси. Від такого не відмовиться жодна.

- Правду написав мені тато про тебе. Так багато написав, майже як газета. Жінки мені по камері завидують, кажуть що нікому мужчини не пишуть так багато як мені. Як ти живеш, яка виросла, бачу одіта як модно, дорога одежа на тобі. З ким приїхала?

- Мама, двай я все тобі по-порядку розкажу, ти лиш слухай тому що часу не багато. А з ким я приїхала, це особливий параграф на сьогодні в нас.

- Тепер тебе буду слухати, так написав мені тато що він також все робить що ти скажеш.

Іванка почала розповідати від коли вона потрапила до Григорій Миколайовича. Розказала про Олега, про випадок з гаманцем на Грюнвальдській, про дружбу з Люмилою, про візит батька. Також розпрвіла про Харитонича, про те як їй вдалося взяти прохання, правда деталі не призналась, а немов сам Леонід Павлович, написав звернення.

Але розмовляючи з мамою, дівчина ходила по кімнаті, Лариса також встала, приперлась до підвіконника і заклала руки. Лариса не знала що дочка поглядає у вікно, а насправді Іванка хотіла щоб Сашко вийшов з машини і його показати мамі. Через певний час, вона побачила що Іван вийшов з воріт в'язниці і сумка, яка була з продуктами, була в нього порожньою.

- Мама, - раптово змінила тему Іванка про школу, - тобі передачу ми привезли і бачу що сумка порожня, як думаєш: вкрали наші делікатеси, чи він здав їх і ти отримаєш?

- Хто здав Іванка?

- Бачиш міліціонера того коло Волги? Це він приїхав зі мною, він просив замначальника зони, щоб мені дозволили з тобою побачитесь.

- А хто він такий? – Лариса стала вдивлятись у вікно щоб оцінити Івана Маковського.

- Він брат того хто сидить в машині; рідний брат.

- Це дятько Гріша знає тих хлопців?

- Вже знає. Я познайомила з ним також.

- А скажи що ти вже виросла в нас? – Мама щасливо посміхнулась так, що в Іванки зворушилось все в середині і на очі показались сльози.

- Так, мама: я вже доросла стала. – Дівчина обняла маму і почал плакати, вона відчула яке буває горе, якого приносить розлука.

- Ой, дивись вийшов другий з Волги, - раптово промовила Лариса, яка продовжувала дивитись у вікно.

- Сашка, - прошептала Іванка, - його звати Олександр Маковський.

- Зятя буду мати... – проговорила Лариса, перехиливши голову.

- Вже маєш мама.

- Ти що вже з ним була?

- Ні, такого не думай. В нас все гарно, він до мене дуже ніжний і він чекає коли я закінчу школу. Я не дружу з жодними батярами, мені так противно все таке не справжнє і нахальнє.

- Писав тато що ти не водишся вечорами, слухнянна; бачу що правду писав.

- Мама, тоді що виходить: тато увесь лист про мене пише тобі?

- Знаєш, ми коли жили у Львові, ми не цінили одні одними; зараз все змінилось.

- Ми будемо щасливо жити разом мама. Я все зроблю для того. Поки ти повернешся, в нас можливо вже буде квартира, правда ми будемо не в Львові, а в Івано-Франківську скоріше всього.

- А чому так?

- Мені там краще подобається. А тато, він тебе любить, він один мужчина хто любить тебе.

- Я все зрозуміла. – Лариса продовжувала дивитись у вікно і нараз сказала, - дивись той у формі якусь банку показує тому Саші, напевно він здав передачу сам, а щось не прийняли, завернули йому.

- Цікаво що саме. – Іванка стала дивитись, але Іван як на збитки, заховав банку в сумку знову.

- А він, той твій друг, він любить тебе? – Ніжним голосом запитала Лариса доню.

- Хіба не бачиш що залишив роботу, взяв брата міліціонера, той машину службову, все задя мене.

- А вірніше задля мене, - похитала головою Лариса.

- Зове мене «Тюльпанчик», - похвалилась Іванка.

- Ой, ти глянь на неї, я не вірю що в мене така донечка; справжній тюльпанчик Іванка поглянула на годинника, година була вже 3:17, а Ларису конвой не забирала.

- Мама, мені б так хотілось щоб ти пішла зараз з нами і ми поїхали разом...

- Давай щось веселіше, тому що буду плакати всю ніч.

- Не будеш ти мама тут ще вісім років, все переміниться напевно.

- Тоді коли вже буде у вас квартира, тоді прийдеш за мною і ми поїдемо разом додому, - Лариса хотіла розвеселити дочку і сама себе. – А зараз мені ще рукавиць нашити потрібно скільки, щоб зв'язати за великі пальці і досягнути аж туди де ти жевеш.

- Там так затишно, гарно, місто спокійне. Взагалі життя в мене спокійне.

- Колись дятко Гріша, коли до нас у Львів приїздив, завжди мені історії різні розказував, він тепер так само робить?

- Не дуже. Буває що я запитаю щось, тоді говорить, а так його ніколи немає вдома; ходить кудись. Тут конвоїр відчинила двері, Іванка зрозуміла що час прощатись. Вона обняла маму, дві почали плакати.

- Ну хватит сырость розводить, всё нормально будет девки. Смотрите сколько я вам накінула свех время.

- Одно желание можно? – Іванка склала руки в проханні.

- Давай говори, не томи.

- Полтора минутки, пока я пойду и стану там на дороге, там где эта Волга стоит. Хочу чтоб мать увидела как я помашу её рукой.

- Тогда побежала. – Похитала головою конвоїр.

- Спасибо вам, вы очень чувствительная натура.

- Впервые слышу подобное.

Іванка витягнула останні косметичний набір, пхнула мамі в кишеню халата.

- Мама, пиши про все. Ми тебе тут не забудемо, ми тебе чекаємо, ми з тобою постійно серцем і душею.

- Дякую що приїхала, подякуй хлопцям що привезли тебе, усім хто допоміг тобі, щоб ти тут побула. Двоє обнялись. Іванка вийшла з кімнати, конвоїрка пішла її проводити до воріт, а Іванка зрозуміла по відстані, що хоча та не дотримає слова, все одно не встигне пройти усі коридори, поки забере маму.

Вийшовши за ворота колонії, Іванка витерала сльози, а дверцята Волги, відчинились разом і два брати немов вистрибнули і пішли на зустріч дівчині. Вона обняла двох разом двома руками, Сашко взяв обрежено і витер сльози в неї з очей.

- Мама нас бачить, ось там вікно на другому поверху. Давайте помахаємо їй разом.

- А, точно хтось у вікні, силует видно, - сказав Сашко.

Іван зняв з голови шапку і усі троє стали махати руками, а так усі знову обнялись разом...

Після повернення з колонії, Іванка ходила сама не своя. Вона так скучала за мамою, що їй світ білий був не милий. Григорій Миколайович старався розрадити квартирантку, але в нього нічого не виходило. Він вирішив сам вийти на Сашка Маковського і сказати тому щоб той щось робив терміново. Але телефона він не мав і тому без відома дівчини, перестрів Олега. Він запитав чи той знає що Іванка дружить з одні хлопцем, і коли Олег признався що знає його, Миколайович став просити щоб той переказав, якщо зможе Сашко приїхати, нехай приїде як найшвидше.

Олег, без зайвих думок, тут же помчав до драмтеатру. А Григорій Миколайович подумав якщо не допоможе зустріч з хлопцем, тоді через переговорний пункт, замовити переговори в Ізмаїл. Поговорити необхідно з дочкою, щоб вона приїхала і провела трошки часу з дівчиною.

Олег прийшов в драмтеатр, зустрів там Кузю. Той сказав що Сашко кудись поїхав і не знає чи сьогодні вже буде, так як зимовий день короткий. Але коли вони розмовляли, до них підійшла мама Сашка. Вона звернулась до Кузі з проханням:

- Хлопці, нам потрібно перенести дикорацію; допоможете нам?

- Ходи поможеш теже, - Кузя сказав Олегу.

Зайшовши в театр, двоє пройшли за Нелею з боку сцени. Там стояли якісь фанерні панелі на яких було намальовано немов вікна середньовічних будиночків. Заді були різні дерев'яні підпори, а сама контрукція складалась з чотирьох частин.

- Союди перетягніть хлопці, - вказала Неля рукою.

- Іванівна, де Санько подівся? – Запитав Кузя

- Кудись поїхав, сама не знаю.

- Щось він пропадати став послідним часом, - підкинув Кузя.

- Дівку має, напевно в неї, - спокіним тоном, щось записуючи в зошиті, зложеному в двоє, промовила Неля. – Може хотя цього яка вкрутить, а то з нашим офіцером мороку маємо.

- Яку мороку Іванівна?

- Женитись не хоче. – Неля стала дивитись по залі. – Може ще трошки пересуньте цю крайню дикорацію, тут вішаки покладемо.

- Так добре. – Кузя підтягнув і обійшов навколо фанери.

- Дякую вам хлопці, а цей хлопчина також Сашка питає? – Неля поглянула на Олега.

- Та що з того як його тут нема, - розвів руками Кузя.

- Щось хотів може?

- Напевно возитись хоче з ним в машині, - пояснив Кузя, сам придумуючи на ходу. – Живе десь близько, тай нудиться зимою, як колись моя баба небіжка не мала в зимі що робити, так говорила сама собі: хоч би воши присіли ми.

Олег коли ішов додому, подумав зразу зайти до Іванки і розказати про те що почув з вуст Нелі, про Сашка. Але коли він вже доходив до вулиці Коперника, раптово УАЗ, загальмував, наздоганяючи хлопця. Олег перейшов спереду автомобіля, підійшов до дверей водія.

- Здоров Олько, кажуть люди що ти мене шукав.

- Так, мене дядя Гріша просив з тобою поговорити.

- Якесь проблеми може?

- Почекай, залізу в «буханку».

Сівши в кабінку, Олег потер руки від холоду.

- Що там? Розкажуй, - не терпілось Сашкові.

- Приїхали ви з відти і Анка сама як не своя ходить. Дядя Гріша вже казав щоб може ти з нею якось поговорив, а ні, тоді може Саламадра приїде, напевно за мамою скучає так.

- Я бачив як ми повертались що вона вже була якась задумана, але я думаю що добре ми зробили що поїхали були. Ми на такий ризик пішли, навіть усього їй не говорили: уяви собі підробити папір від горкому, їй може не було б аж так строго за таке, а моему Ванькові пляма на всю кар'єру.

- Сказав би що Анка його намахала, от Зоряна поплатилася б добре. Наш Павлович за таке її б на мороз вигнав вночі.

- Так багато люди були в тій справі, але все вдалося, навіть передачу взяли. Сам знаєш коли мій Ванька пішов в формі, вони договоряться скоріше як з простою людиною. Але він так оглянув все і казав що напевно колонія взагалі не строга там, не уставна така як повинна бути по правилах. Ванька не міг

повірити як конвоїр залишила саму засуджену в кімнаті, а сама пішла відпровадити Анку до воріт. Мене також бачила мама, правда я не бачив її зблизька.

- Так що переказати дяді Гріші?

- Поїхали, я шоколадних цукерків візьму і заїду зараз; ти мені покличеш її?

- Само собою. – Стиснув плечима Олег.

Прийшлося зупинитись в трьох магазинах щоб купити цукерки, правда не було таких які вони шукали і тому взяли шоколадні «кара-кум». Коли приїхали на вулицю Коперника, Олег побіг в квартиру Братинських. Натиснув на дзвоник і став чекати. Іванка відчинила двері:

- Привіт Ольку, що хотів?

- Там твій чекає, - вказав Олег рукою в сторону вулиці.

- Нарешті приїхав, куди пропадав увесь тиждень запитаю зараз. – Дівчна говорила сердитим тоном.

- Страшно мати таку дівку як ти Анка.

- Ольку, не нервуй хоча ти мене.

- Я побіг, ти там виходь скоро до нього. – Олег побіг сходами вниз.

Через п'ять хвилин, Іванка вийшла на вулицю, вона поволі підійшла до автомобіля, відчинила двері і сіла в кабінку.

- Анка привіт.

- Привіт. – Холодно привіталась Іванка. - Чому стоїш? Поїхали геть з вулиці, чи так будемо стояти?

- Що з тобою? Ти чомусь не в настрої. – Хлопець завів двигуна.

- Де ти був увесь тиждень? Я вже думаю сама не буду, почекаю коли він подзвонить; тиждень чекала.

- Я перепрошую, я не знав що так був потрібний.

- Ти повинен знати, не оправдуйся зараз.

- А все ж таки що з тобою?

- Камбала достає; замахала вже мене своїми порадами.

- А вона що хоче?

- А чому я мамі те не сказала, а чому одне, друге, третє, і так без кінця.

- Анка, ніхто тобі зла не хоче, усі допомогти, може воно інколи зайве вже, лиш наміри в людей ширі.

- І ти так само туди клониш?

- Виходить причина зовсім інша. Але куди ми їдемо скажи найперше мені?

- Давай туди де місто видно з гори.

- Знаєш Анка, я вже вивчив свою маму, вірніше тато підказав: вона завжди коли щось сварить його, ніколи не скаже чого хоче, він стає і думає що їй потрібно що вона сердиться: то на погоду, то на kota в хаті, то на шанель Ванькову і так далі.

- І ти мене відносиш також до такої категорії? Мовляв мала невдоволена і сама не знає чого хоче.

- Ні, хоча думаю що є причина яку ти мені не признаєшся.

- А тобі цікаво дуже, просто не терпиться знати?

- Може і не терпиться.

- Цілий тиждень ти пробув в такому нетерпінні?

- Ти за того така сердита на мене?

- Давай не будемо.

Сашко замовчав, він їхав мовчки через увесь Вовчинець на гору. Вийхавши, розвернув УАЗ, заглушим двигун і став мовчки дивитись на місто.

- Усі мене мають за маленьку, - почала знову Іванка, - дядя Гріша також зі своїм співчуттям, шепчуться з тою Женею що мені мами не хватає і я не можу нормально жити.

- Иди до мене. – Сашко потягнувся через виступ що був по середині і хотів пригорнути дівчину, але через конструкцію салону, було не зручно. Іванка мовчки відчинила двері і вийшла стала спереду автомобіля; вона дивилась на місто. Сашко пригадав собі коли вони їхали і вперше цілувались, він вийшов, став поруч і обняв її. Трошки постоявши, Сашко почув коли вона почла пальчиками гладити його руку, він наклонився до вуха і промовив:

- Анка, я знаю що ти скучаєш за мамою, не знаю хто тобі що говорить, чому тебе воно так дразнить, але я скажу що я думаю: не справа в віці, ніхто тут не говорить що ти ще дитина, але помимо всього, тобі

важко без мами і ти хочеш її поруч. Не потрібно скривати свої переживання, тому що я поруч, я співчуваю тобі. Не можу собі уявити себе на такому місці... Я з тобою: твій біль, він мій також.

Після таких слів, Іванка повернулася і поклала голову йому на груди, нараз вона розплакалась. Дівчина так плакала що Сашко сам заплакав... Сьогодні він побачив її зовсім іншою як перед тим, вона йому виглядала така беззахистна, така тендітна, як справді скривджена сирота, при живих батьках. Сашко зрозумів що вона тиждень чекала на нього, можливо не уявляла сама як відбудеться сьогоднішня сцена, але те що вона носила свій біль від розлуки з мамою в серці до тепер, він відчув. Сашко почував себе винуватим перед нею, навіть все те що вони скільки зробили задля неї щоб поїхати в колонію, виглядало як незаконіченою працею. Звичайно, що дівчина не могла виплакати в обіймах дяді Гріші, чи Жені, навіть Олегові не могла відкрити свої переживання, можливо Людмилі ще б спробувала, але її не було поруч. Виходить він один лиш міг послужити в цьому, але його не було тиждень, а воно так багато часу, коли біль такий надокучливий в серці, що людина не знає куди податись, щоб хоча трошки забути, якщо не можливо звільнитись від нього.

Сашко ніжно прошептав на вухо дівчині:

- Пробач мене нерозумного. Я повинен був бути поруч кожного вечора від коли ми повернулись, я продумав що ти відпочиваєш після поїздки, але я не розумів всього як повинно розуміти. Ти не думай що мами треба лиш дітям, усім потрібна мама, так людина сотвореною.

- Сашка, - крізь слози посміхнулась дівчина, - а мене мама питала чи ми вже були разом. Я їй сказала що ти гарно вихований, дуже ніжно до мене відносишся, і чекаєш поки я закінчу школу. Мама напевно думає там про нас, вона бачила тебе через вікно...

- Я хочу поїхати коли звільнять її і вона буде їхати сюди до нас в Івано-Франківськ. Може тато твій поїде також, і я буду просто лишній, але коли б була потреба, тоді я першим до послуги.

- А чому вони завернули банку з маринованими помідорами? Хіба помідори протизаконні там в них?

- Може тому що червоні такі як прапор і рахуються радянським продуктом, - пожартував хлопець, щоб розвеселити дівчину. – Хоча напевно тому щоб хто не заховав чогось в середині, так як вдома робляться закрутки, а таке як сир, вони шпильками колять і все решта перевіряють також. Воно видно чи продукт з магазину чи домашній, напевно тому. В банку можуть навіть спирту налити і передати, а вигляд буде як закрутка помідорів консервованих.

- А все ж таки: чому ти в неділю не приїхав до мене?

- Я думав, але тато їхав до одного механіка телевізор ремонтувати, а мама не хотіла щоб він сам їхав за рулем, він вже «погостився» був так трошки в обід. Івана не було, а я думав що довго там не будемо, ми приїхали, а той лиш розібрав наш «Горизонт», пригадав що ми маємо забрати і почав ремонтувати перед нашим приїздом. Поки попаяв щось там, і час затягнувся до пізна. Хоча це не є причиною так поступати з тобою, я однозначно винуватим перед тобою; ти мій Тюльпанчик сумний.

- Сашка, а можна я вишлю фото твоє, мамі туди?

- Звичайно що можна.

- Там десь баби такі жадні мужчин, будуть розглядати усі тебе за чергою.

- Казав той начальник Іванові, коли ти вже пішла була, що мама твоя не буде там увесь строк. Думаю що твоєму татові, потрібно збирати гроші для того щоб коли стануть переглядати справу, заплатити кому потрібно і маму відпустять.

- Ти серйозно так думаєш?

- Так Іван мій, сказав мені.

- Я хотіла собі магнітофон «Маяк» купити, тато грошей дав мені, може також притримаю.

- Магнітофон купляй, вже скільки там він вартує, воно не дуже змінить. Якщо буде потрібно я якось роздобуду гроші. Скажу, щоб родак продав хату свою там коло Нью-Йорка, і гроші нам сюди.

- Приїде мій тато, я тебе з ним познайомлю. – Похитала впевнено головою дівчина.

- В нас зима, а десь тепло і по пустині ідуть верблюди, - Сашко почав жартуючи стукати по спині дівчини, немов крокуючий караван.

- Які верблюди Сашка, що з тобою? – здивувалась дівчина, що той щось не по темі почав.

- Там в машині цукерки твої, на них верблюди такі ідуть, знаєш як називається такий кондитерський продукт?

- «Кара-кум» напевно; там точно є верблюди.

- І я про те також. Так що пішли в «буханку».

- Ходімо на верблюди, - дівчина, виплакавшись, повеселішала, і Сашко був радий тому. Коли Іванка взяла цукерки, вона запропонувала Сашкові, він сказав:

- Щось пити було потрібно взяти до шоколаду.

- А ти забув молоко дитині взяти? – Дівчина почала сміятись.

- А ти що любиш молоко, чи так жартуєш?

- Люблю, але холодне з холодильника.

- Зараз на дворі холодильник, покладеш за двері і вже маєш холодне.

- Про молоко не знаю, але кажуть що мужчинам добре сметану час від часу.

- В нас є знайома, вірніше в мами, вона працює на маслосирбазі. Мама шиє для неї, та одіватись любить, а така більшенька по розміру нівроку.

- Сам сказав де працює, - посміхнулась Іванка.

- Так вона нам приносить сирки різні, смачні дуже. Я тобі принесу, є сири: «Янтар», «Волна», такі маленькі вони. Також є такий твердіший «Карпатський», дуже смачні.

- Я знаю про «Карпатський». Він такого розміру як пачка від сигарет.

- Так, точно.

- Ти вже як в армії: «так точно».

- І все ж таки, був в армії, вже щось пройшов, а розум точно як в дитини, точно молока треба мені. Як так: ти після такого переживання, а я пішов до своїх справ. А вона також не подзвонить, чекає.

- Хто вона?

- А той Тюльпанчик капризний, - Сашко жартуючи вщипнув дівчину під бік.

- Більше такою не буду, в нас так не виходить щоб показувати одне одному свій характер.

- Тепер що ти захочеш, мені сказати. Якщо в моїх силах, я зроблю.

- Ви з Іваном, зробили щось надзвичайне, дядя Гріша не вірив яку ми повернули справу. А ще знаєш що я дуже хочу?

- Скажи.

- Навчи мене на машині їхати, але не на Ладі, а на цій «буханці».

- Добре, лиш не зимою, погода сама бачиш яка погана.

- Саме завдяки такій погоді, яку ти звеш поганою, ми стали знайомі, – запримітила Іванка.

- А тут де ми зараз, ми колись так само стояли і говорили про поїздку в колонію. Тепер ми тут, а поїздка вже відбулась і я вірю що прийде такий час, що тут ще будемо, а мама буде вдома. – Промовив Сашко.

Листи від Лариси, тобто від мами, стали приходити трошки інші як до того, поки вона побачилась з донею. Раніше Лариса рахувала що її родина засуджує за те що відбулось, але тепер, коли вона обдумала на який поступок рішилась її дочка і ще були задітими брати Маковські, а також отримавши передачу яку зготовила Женя, на гроші Григорія Миколайовича, вона зрозуміла що справи не так яж до краю погані навколо неї. Якщо скоріше Лариса не уявляла куди повернеться після колонії, навіть через десять років, то тепер вона не хвилювалась, тому що дочка підросте до того часу. І коли тепер вона може повернути такі справи, тоді залишається лиш чекати від неї чогось неймовірного на високому рівні.

Тим часом, в державі насувались перемини, і якщо вони останніх чотири роки мало були помітними, то тепер, вони набирали небувалих оборотів. Не чувано такого було скоріше щоб яка радянська республіка понизила російську мову, а тепер республіки Прибалтики, об'явили свою мову державною на своїй території.

В місяці лютому, Радянський Союз, вивів війська з Афганістану, і війна, яка тягнулась більш дев'яти років, тепер стала просто як політична помилка і короткозорість керівництва. Загибель тисячі людей, а також інвалідів тієї війни, стала немов даремна, непотрібна жертва молодих людей.

Такі люди як Чернецький Леонід Павлович, і тисячі його соратників по партії, і лояльні до їхніх поглядів, дивились телебачення, читали новини, з великою спрагою щось знайти, що дало б надію, що все ж таки там в Кремлі опам'ятаються і не допустять такого, про що було навіть старшно їм подумати. Але замість якоїсь нитки надії, за яку хотілось їм ухопитись, в засобах масової інформації, просто рікою плили новини які зносили все що було побудовано десятиліттями і зусиллями попередників.

Молодь в державі ставала дедалі розв'язаною, нахабною, та распустною. Якщо раніше злочинці боялись міліції, то тепер, вони могли собі дозволити спльовувати перед міліціонером, а також голосно вживати непристойні слова перед людьми старшого віку. На майданах міста, вже гортувались купки молодих людей, які не хотіли працювати і думали звідки брати гроші і чим зайнятись щоб швидко стати багатим. Починались нівечитись принципи моралі, традицій, і того порядку що був скоріше, і загально прийняті норми поведінки, стали просто висміюватись.

Появились малі кооперативи, які пропонували товари схожі на західні, молодь купувала різний одяг з написами, різними стилями пошиття і кольору, те з чого могли були сміятись люди два роки тому, тепер ставало популярним і стильним. Одним словом, порядок і побут, все змінювалось просто на очах і ніхто не міг знати чим те все закінчиться.

Іванка вже не могла заробляти так перепродуючи товари, тому що таких як Харитонич, ставало чим раз більше. На базарі різного товару стало появлятись у великій кількості і різного вибору. Але дівчину зміни зовсім не тривожили, навпаки; їй хотілось щоб все перемінилось і тоді може мама повернеться до них. В той час маючи за собою лейтенанта міліції в місті, а також коханого хлопця, в якого був службовий автомобіль, плюс ще й приватний, (хоча він більш був сімейний в Маковських), але стоячи на такій позиції, можна було відчувати себе забезпеченою і впевненою. Велику перевагу давало те що батько заробляв немалі гроші в Сибіру, а так як Іванка була єдиною дочкою, вона знала що в батька одна мрія і вона така сама як в неї і мами: зібрати сім'ю і жити разом під одною стелею.

Тим часом під іншою стелею, а саме в домі Маковських, ішла розмова про невідому дівчину для батьків Сашка. Розмова почалась немов випадково, але повелась досить конкретно. Сашко сам хотів переказати дівчині, як її характеризували його рідні.

Не чекаючи коли побачиться, він зателефонував з робочого телефону, тобто з драмтеатру, після обіду, коли Іванка вже повернулась зі школи додому. Саме вона зняла трубку телефону, так як Григорія Миколайовича не було вдома; його взагалі часто не було, любив чоловік спілкуватись з людьми, мав багато знайомих в місті, таких самих віком, тому ходив щоб обговорити останні новини, які були справді цікаві в рамках останнього часу, адже в усіх кутках великої держави, відбувались небувалі за останні кілька десятиліть події.

- Алло, - дівчина відповіла втомленим голосом, коли зателефонував Сашко.

- Анка, привіт.

- Привіт Сашка.

- Чому такою в'ялою, води не полили може?

- Якої води?

- Тюльпанчик без води виходить.

- А, Тюльпанчик, приїдеш і підлиєш якщо ти вже зрозумів в чому справа.

- Анка, вчора про тебе в нас говорилось.

- У вас про мене? – Голос дівчини зразу став жвавішим.

- Мама щось робить, кличе Ірку, та не хоче слухати, вона в нас такою, мама говорить: вже б яку невістку хтось з вас двох привів, може мені б легше було. Вас три хлопці, Ірка мала, все на мої руки. А Ванька говорить: невістка не буде робити тобі і ти не будеш тоді. Мама йому: а чому не буде? Він відказує: а тому що вона як квітка щоб нею лиш любоватись. А навіть ти коли її будеш бачити, сама робити не будеш, а лиш нею тішитись. Мама питає: а що там такого на ній вже є? Відказує Іван: в неї такі очі гарні, що коли ними вона водить, тоді все забуваєш. А брови, а губи, наш Сашко вже усі цукерки скупив в місті, щоб губи солодкі йому були. Мама говорить: а ти забори в нього, якщо ти так її вихваляєш вже. Ванька каже: вона високою буде і йому в самий раз. Якщо б я був вищий довшим трохи ростом, тоді Сашка б закрив в езолятор на тиждень, а сам оженився за той час.

- Ой, я не можу, - не видержала дівчина, - які ви смішні. Що мама сказала на те все?

- Побачити тебе хоче, як не як: кандидатка на першу невістку в нас.

- Страшно мені якось?

- Ой слухай: вже не страшніша моя мама як та Семьонова в колонії; з нею полагодила і з Нелею Іванівною порозумієтесь.

- Так підрости потрібно, я вже з Іваном майже рівні, а потрібно вищою бути.

- Нічого, ти в тувельках прийдеш на каблуках.

- Ще почекай трошки. Приїде мій тато, тебе з ним познайомлю, а там вже може літом з твоїми.

- Коли тюльпани розцвітуть?

- Нехай так буде. А ти до мене коли прийдеш?

- А давай зайти в театр, - запропонував Сашко кохані.

- Хіба з тобою на виставу яку, або на спектакль.

- Нічого собі: я буду як Пушкін з Гончаровою.

- А ти буваєш на спектаклях інколи?

- Часто бачу перед тим як вони тренуються, одного разу якийсь хор приїхав, але вони співали, я думав що я на другому світі вже. Як так людей навчити співати, це не що будь.

- А актрис бачив популярних?

- Оперних бачив, вони усі такі ситі нівроку. До речі може через два дні до Львова поїду; ти зможеш?

- Прийдеться школу пропустити.

- Так пропустиш?

- А ти купиш мені бублик з маком?

- Само собою. Ще й молоко візьму дитині в дорогу – пожартував хлопець.

- Чого лишень не зробиш задля того Маковського, - зітхнула дівчина.

Того вечора, Іванка запитала Григорія Миколайовича, коли той повернувся:

- Дядя Гріша, а Гончарова, вона була жінкою поета Пушкіна?

- Так, задля неї він на дуель пішов і нажаль вона виявилась фатальною для нього.

- Дуель фатальною?

- І та Гончарова також, адже задля неї він загинув. А такий чоловік був, кажуть що навіть роман свій «Дубровський», він не дописав. Напевно той роман закінчився б набагато цікавіше, а так вже так добавили що той Володька Дубровський скрився за границю і так закінчилось все.

- Ми в школі проходили той роман, там про Машу Троєкурову.

- Кажуть, що тоді, сам імператор задивлявся на Наталю Гончарову; така була красива жінка.

- А хто був в той час імператором?

- Микола перший виходить, тому що Пушкін загинув у вісімсот тридцять сьомий, а Микола був аж до п'ятдесят п'ятого року.

- Ви так дати пам'ятаєте, у вас пам'ять ідеальна просто, - похвалила Григорія Миколайовича Іванка.

- Але чи ти будеш мене завжди пам'ятати? – Глибоко зітхнув дядя Гріша.

- Що ви про таке сказали? Як це я можу вас забути?

- Приїде твій тато, забаре тебе і я лиш згадувати буду... А я вже так привик до тебе: жодних проблем не робиш, весело мені в квартирі; ніяк знову самому не хочеться мені бути.

- Я в Тюмень не поїду, це однозначно. А коли можливо виміємо квартиру, мама повернеться, тоді ми десь тут будемо поруч і місті.

- В місті це не поруч, це можна місяць, два, а то і більше не бачитись.

- А ви мене кожен день хотіли б бачити?

- Я б хотів щоб ти жила в мене постійно, по крайній мірі поки я не помру. Якоюсь ти мені близькою дуже, як рідна донька; правду тобі кажу.

- Але я вам не допомагаю нічого, ви змушені платити гроші щоб вам тьотя Женя закрутки робила на зиму, заготовляла продукти, готовила на вихідні чогось смачнішого як булка з кефіром, для чого я така вам потрібна?

- Тут, - Григорій Миколайович поклав руку на груди, - тут є щось більше як кухня і кладовка. Ти ще не розумієш що воно є порожня квартира і дівочий сміх в ній опісля. Так що добре щоб ти і не знала ніколи що таке самотність... Я ж працював постійно з людьми, на публіці, одні питають одне, другі щось інше, починається дипломна, усі хвилюються, я даю поради, наставляю, і так без кінця. І тут раптово пенсія: я сам в квартирі, в телевізорі Горбачов, а свої враження чи емоції, немає кому висказати.

- Але і мені ви не дуже розповідаєте свої переживання.

- Головне що я бачу яка ти задоволеною після телефонної розмови, як ти одітою гарно, як ти листи пишеш до Людки і мами, і більш мені нічого не треба від тебе.

- Якщо б не ви дядя Гріша, я не знаю як моє життя повернулось і куди, а так в мене все добре і гарно.

- Його точно ти б не знала, - посміхнувся Миколайович, - а так знаєш і дуже близько знаєш.

- Ту гарно у вас. В Львові наші сусіди були не важні, не любили мою маму.

- А чому так?

- Не знаю: може тому що ми грошей мали більше як вони, а може тому що мама красива.

- А той Василь Дмитрович, родич твоєї баби?

- Ой, дядя Гріша, - Іванка зробила голос тихішим, - там в них в квартирі, як не знаю де навіть. Такі крики, постійно сваряться. Там ніхто не говорить нормально, а все в криках. Його жінка обзиває тих хлопців своїх, різними словами, Дмитрович її матюками. Я ранком виходила і бродила по місту щоб менше там знаходитись, навіть зачула як дві старі жінки, сусідки їхні, говорили поміж собою мені вслід: мовляв і так крики там, а ще одну привели, щоб сваритись було кому. Я вже думала що може краще інтернат чим там бути. Якщо б ви не погодились були б мене прийняти, просто не знаю що було б зі мною.

- Нічого не було б поганого, тому що я є, і погодився. – Миколайович встав за столу, і по-родинному взяв дівчину за плече. – Але шкода що моя Любаша спочила так скоро, вона бувало що говорила ніби я не люблю її брата, твого діда Славка. Ми з ним щось були поспорили ще тоді як в Чехословакію війська вводили наші, а тепер вона б поглянула як я приготився в родині Бабаків.

- Воно правда, може я колись вам зможу віддячитись також.

- Щоб ти щаслива була, ось все моє щастя буде для мене. Молодій людині всього хочеться, а вже в моєму віці, хіба лиш щось таке зробити, щоб мати від того особисте задоволення. А це означає зробити комусь добро, щоб коли вже не стане того добродія, хтось про нього зміг згадати, як писав Тарас Шевченко: «не злим, тихим словом».

Невдовзі, Сашко з Анкою знову поїхали у Львів. Сашко був одітим в матроску, а по ній тепла зимова куртка чорного кольору, з білим коміром, який був до лиця хлопцеві. Іванка побачивши його, від захоплення, пішла на відвертість.

- Сашка, - дівчина потягнулась в машині ближче хлопця і погладила рукою по грудях матроску, - ти такий красивий сьогодні, так одівся гарно.

- Для тебе стараюсь.

- А все ж таки розумна я дівка: влюбила в такого хлопця; хіба не так?

- Ах Тюльпанчик, - потер долоні хлопець від щастя, - щоб скоріше весна і сонечко.

- Сашка, я так дивлюсь на тебе і думаю: тебе також інші дівки замічають, як мені бути з такими?

- З «такими», чи з таким?

- Та ні, з тобою потрібні обережно, тому що щось гарне берегти потрібно. Ти ж не винуватий що такий виродився. До речі мама винуватою, ти ж схожий до неї, так сказав Олько мені.

- А я також боюсь за тебе; тебе також хлопці бачать і може не такі як я.

- Ой, не починай вже тут. Ні, хлопці дивляться, воно правда, навіть Олька питали про мене, але не все на що людина дивиться, може його мати.

- Анка, а ти поїхала б зі мною до Америки колись?

- Не знаю. Я єдиначка, може батьки не відпустять.

- Я думаю що тепер вони тебе вже будуть слухати.

- Можливо. Я в Прагу хочу поїхати; там мої коріння.

- Може колись ще дождемо такого часу, а поки що, лиш торт «пражський», можу тобі купити.

Івнка поглядала як Сашко переключав передачі, вона вже вивчила коли і яку потрібно пхнути і куди в яку сторону.

- Сашка, а давай я буду тобі допомогати вести твою «буханку», я буду тут переключати.

- Казав Олько що ти йому сказала що колись з хлопцями постійно гралась, бачу техніку любиш також.

- З хлопцями простіше, в них я поки що не розчарувалась, а з дівками гірше: постійно заздрісні, говорить тобі одне, а друге думає, третє робить і так далі. В нас в Львові, одного разу усі в школі грали в гроші; типу в копійки. Моя подруга постійно виграла, бувало що навіть вже немає грошей, позичає в дівчат і знову виграє. А одного разу прогала і тоді пішла пожалілась керівнику класу що в неї позичили гроші, програли і не віддають назад. Піднявся скандал, почали хлопців допитувати хто грав і з ким, вони не признались, а вона сама розказала ніби той хто в неї виграв, просто позичив щоб грати, а вона не грала сама. Спочатку усі були на неї, а так бачу вже дівчата підлизуються до неї, тому що її батько начальник якийсь, вона модно одівається і усі з нею дружити хочуть. Від того часу я з нею не дружила. Також друга була що обманула мене так досить не гарно, я теж порвала з нею. Знаєш Сашка: мене можна обманути як кожну людину, але один раз. Вже вдруге, та сама людина, мене не обманить ніколи в житті.

- Зупинимось в Бурштині, купимо цукерків, також пити води солодкої.

- Краще мінеральна з цукерками, - підказала Іванка.

- Тоді якщо буде, мінеральну візьмемо.

- Можна в Галичі, там на повороті є магазин наскільки я пригадую.

Нараз несподівано, в салоні мікроавтобуса, де стояли вішаки з театральним одягом, який заклав увесь салон, почувся чоловічий голос, який схожий на волення і проговорив:

- В Галичі, в Галичі!

- Що за біда в машині? - з переляку кинувся Сашко і поглянув на Іванку, яка побіліла від страху. Автомобіль різко загальмував просто по серед дороги. Між одягом почувся шорох і з нього показалося непоголене обличчя Кузі.

- А качка би тебе копнула! – не втримався Сашко, - ти смутку носатий! Та я ледь не вмер просто за рулем тут. Та ти подивись на дівчину; на ній лиця нема через тебе. Тебе яке лихо пхнуло в мою «буханку»? Ти як тут взявся?!

- Та я на Довге хочу.

- Давай виходи і пішов на своє Довге! – Нервово наказав Сашко.

- Та довго йти пішки на Довге звідси.

- Сашка, - віддихавшись від несподіванки, вмішалась Іванка. – Куди людина піде? Сніг навколо, холодно.

- Кузя, твоє щастя що в неї серце добре і тебе пожаліла, я б тебе за таке, висадив тут просто. – Сашко вмикнув передачу і почав рухатись. – А якої біди ти через Галич в своє Довге, а не через Рошнів чи Побережжя як люди?

- Там ріка замерзла і пором не ходить.

- Тоді пішки через ріку підеш.

- Вона на середині не замерзає, там хіба під лід піти можна. А зараз в Галичі автобус буде на Зелене Устя.

- А чому не сказати мені! – розвів руками Сашко.

- Та ти не взяв б мене ніколи, що може не так? З дівкою поїхав, а я нащо вам?

- А коли ти заліз тут?

- Ти в кабінет побіг за паперами, а я шусь і під ось цю спідницю королеви. Сиджу і підглядаю щоб Галич не проскочити, думаю до Львова не доїду з ними точно.

- Коли б не вона, ти точно не доїхав б навіть до Галича. Але будеш щось сплітати в «драмі» там, я тебе точно відвезу до Львова і лишу в ночі в Стрийському парку, де бандитів найбільше, щоб ребра потовкли.

- А ви десь в Прагу зібрались, - став жартувати Кузя.

- Почекай, про що ми говорили, - почав пригадувати Сашко, - ти лиш подумай: їдеш в машині, а воно сидить і все чує. Кузя, казав тобі не один раз: не будь тим що моркву рие. А якщо б я з нею цілуватись почав тут в машині?

- О, було би файно. – Кузя зареготався.

- Ви там в Довгому, передавайте привіт від нас, - сказала Іванка. – Скажіть що яблука смачні дуже і мед також. Думаю нас там пам'ятають ваші рідні.

- Аякже. Був я на Різдво там, каже тесть мені: «має Сянько дівчинку таку файну, струнка як смерічка нівроку. А ноги такі як в танцюристки якої. Напевно файні родичі в такої дитини мусять бути, бо паскудне таке файне не вплодить на світ білий. З Львова самого, оттак! З Львова, а була в мене тут на обістю молода панночка».

- Було б нині «файне» інфаркт через тебе мало Кузя. Ти не жартуй так більше, добре що хоча день а не ніч; в ночі точно приступ взяв мене з такого видовища. Я собі їду, а тут пика волосата і носата вилазить з під спідниці.

- Буде що пригадати про поїздку, - прошептала дівчина.

- Напишеш своїй Саламандрі про нього також. – Сашко став сміятись з того, що трапилось їм в дорозі.

Коли зупинились в районному центрі Галич, Кузя з ними попрощався і сказав якщо не буде автобуса, тоді він повернеться назад в Івано-Франківськ поїздом, так як автобусна зупинка, була на залізному дорожньому вокзалі. А Сашко з Іванкою купили собі печення і напиків і виїхали на Львів. Дорогою Сашко насмілився запитати дівчину:

- Анка, а ти там коли була з мамою, ти сказала їй про нашу операцію «Ескадрон» яку ми мали у Львові?

- Ні, хоча я думала сказати, але якось не наважилась. Не знала як мама на таке поведеться.

- Правельно поступила: мама могла подумати що задля того щоб їй щось довести про того Смирнова, ми приїхали усі до неї туди. А так нехай вона знає що ти скучаєш за нею і ми її пам'ятаємо і чекамо.

- Хоча я думаю що мама знає про те що було у Львові. Вона сказала що тато пише багато про мене, а я думаю що він їй все описав в листі. Мій тато щось похоче як тьотя Женя, він що почує, тут же передає далі. Скоріше всього, напевно описав про те. Я запитаю коли він приїде наступним разом.

- А ти справді хочеш мене з ним познайомити?

- Обов'язково: навіть не думай вхилитись цього разу.

- А він не подумає що ти ще мала, а вже з хлопцем водишся?

- Він думає який той вже хлопець собою, що з моєю дочкою водиться.

- Як скажеш, нехай так вже буде. Але я думаю що коли твої батьки зустрінуться і тоді все переміняться в твоїй сім'ї, можливо що вони будуть проти того, що ми дружимо разом.

- Я можу тобі сказати що мама говорила моя про тебе, але краще не буду.

- Щось погане напевно.

- Чому так подумав?

- Та тому якщо б щось нормальне, ти б мені призналась.

- Не лишень в твоєму домі мене звуть невісткою, моя мама також зятем назвала вже одного.

- І кого саме? Я його знаю?

- Сашка, не доводи до гріха вже, немов ти не додумався сам: кого вона бачила з вікна колонії?

- Нас двох: мене і Івана також.

- В неї була можливість запитати хто є хто, і вона, якщо хочеш знати, тією можливістю скористалась.

- І ти сказала їй хто є я такий для тебе?

- А що я могла сказати інше? Хіба що: один якийсь там стоїть на вулиці і питає міліціонера як сюди в тюрму потрапити? Просто посидіти не терпиться мені там. А той відповідає напевно: ой товаришу вибачте, тут жіноча колонія і вам не сюди потрібно. А той минтові відказує так само як ти Кузі: качка б тебе копнула. – Іванка вперше почула ткий вислів тоді, але запам'ятала.

Двоє почали сміятись.

Через три дні, трапилась одна подія: Олег постукав в двері Братинських. Іванка відчинила і поглянула на переляканий вигляд хлопця. Вона хотіла запитати, але той першим сказав:

- Анка, я не знаю як тобі сказати, але справи кепські.
- Ти про що Ольку?
- Я ішов по Радянській нині, дивлюсь виїхав з Куйбишева твій Сашка. Я впізнав машину, номер його знаю вже напам'ять.
- І що було?
- Їде, я підійшов до дороги, думав він увидить мене і зупиниться, а він можливо увидів, але показав що не видить.
- Ольку що за дурниці вигадуєш: видить, не видить.
- Так послухай причину перше. – Олег підняв палець щоб дівчина мовчала. – Я дивлюсь, а він не сам: дівка якась в нього в машині.
- Де сиділа саме та дівка?
- Спереду, там де ти сидиш коли їдеш і маєш сидіти постійно.
- Ти добре бачив?
- Я що сліпий кіт? Бачив як тебе.
- Може Ірка, сестра його.
- Я що Ірки не знаю? Більша від неї багато.
- В чому була одіта?
- Червона куртка, я добре видів коли він проїхав попри мене. Ще трималась рукою за ручку таку на стояку вікна переднього.
- Може з роботи хтось?
- Не знаю. Але ти його притисни щоб признався.
Іванка нервно заклала руки, вона поглянула на підлогу, похитала головою і сказала:
- В мене признається. Дякую Ольку, мені іти треба.
- Можеш казати що я, мені нема чого боятись, - Олег побіг сходами вниз.
Іванка стала ходити по квартирі не маючи спокою. Вона була сама вдома і це було краще для неї, щоб Григорій Миколайович, замітивши який спотворений настрій в його квартирантки, не став цікавитись в чому справа. Трохи походивши, Іванка не заспокоїлась, а навпаки їй пригадалися львівські драми з Смирновим і мамою, тому на дівчину нахлинуло почуття гніву і досади. Вона підійшла до телефону, постукала по трубці і ривком зняла її. Пальчиком натиснула квадратні клавіші і стала чкати. Через два гудки, в домі Маковських зняли трубку, Іванка почула жіночий голос.
- Алло, слухаю вас.
- Добрий вечір. – Серйозним голосом, привіталась дівчина.
- Добрий вечір.
- Скажіть: Сашу можна до телефону?
- А хто його питає?
- Аташек Іванна Богданівна. – Цілком офіційно, швидко, виговорила дівчина.
- Ой, немов з обкому дзвонять. – Відказала мама Сашка.
- Ні, не з обкому, але питання важливе все одно.
- Тоді зараз буде він, коли таке питання важливе.
Іванка стала чекати, вона чула як стукали двері, хтось ходив по кімнаті і тут почувся шорох трубки.
- Анка, привіт. – Сашко говорив звичайним голосом, нічого не підозріваючи.
- В мене два запитання до тебе: ти сьогодні їхав «буханкою» по Радянській?
- Сьогодні? Так їхав. Ірка була в театрі і просила мене відвезти її в «Магазин знання».
- Ти з ким їхав?
- З малою, кажу що Ірку відвозив. А в чому справа?
- В чому вона була одіта?
- Одіта в куртці, чоботи, а що відбувається Анка?
- Якого кольору куртка в неї?
- Почекай, - Сашко гукнув за сестрою. – Ірка, ти в котрій куртці була в театрі нині?!
Іванка почула як з другої кімнати сестра йому відізвалсь і сказала: в червоній, що забув вже?!
- Анка, вона каже що в червоній. А що таке ти можеш сказати?

- Сашка, - Іванка винувато зітхнула, - той Марчук, я йому не знаю що зроблю. Прилетів як переляканий і говорить мені що ти з якоюсь возишся і його немов не бачив на вулиці і не знає що за дівка така. Сашка, пробач, мені так не по собі. Не знаю що подумують в твоєму домі про мене, подумують: мала перелякана якась, або маковиння напилась. Що тепер буде Сашка?

- Нічого не буде, скажу що переживаєш за мною.

- Що ж то за тиждень такий: там Кузя виліз з одягу, я ледь не померла зі страху, а тут Олько перелякав мене. Сашка, ти якось поясни може, мені так соромно, що просто слів немає в мене.

- Та все добре, Анка, що ти за якоїсь дурниці переживаєш. Нехай знають який я коханий.

- Але я дам тому Олькові.

- Брат боїться за сестру. Та якщо б я якусь взяв в машину, а мій Ванька взнав, він мене без слідства і суду пхнув в карцер, а тій дівці приписав б спробу підірвати аеропорт наш.

- Сашка, не говори такого по телефону, такі жарти можуть неправильно зрозуміти.

- Щось таке може бути, як з тобою сьогодні?

- Привези Ірку другим разом, щоб той Марчук побачив зблизка.

- Привезу.

Після того як Іванка попросилась, вона взялась руками за голову і знову почала ходити по квартирі. Дівчина не могла дочекатись ранку щоб піти в школу і заодно насварити Олега, який хоча і мав добрі наміри, але підставив її перед Маковськими.

Ранком, вийшовши в двір, Іванка чекала поки вийде Олег. Коли нарешті він вийшов з квартири, побачивши сусідку, Олег з співчуттям глянув на дівчину. Іванка пішла в наступ:

- Ольку, ти що вчора забухав що не бачив добре?

- Кого не бачив?

- Кажеш червона куртка? А хто в тій курці червоній була?

- Кажу що дівка якась. Ти говорила вже з ним може?

- Ольку, ти мене так підстивив, ти не уявляєш як я вчора себе висміяла перед ними. Мама його трубку зняла, я приставилась ім'я і по-батькові офіційно, не знаю що опісля говорили там про мене.

- А з ним ти говорила?

- Говорила з ним і наступний раз привезе тут свою Ірку, щоб ти подивився добре, в квартиру вашу приведу тобі, щоб вже знав ти, якою вона виглядає тепер.

- Ти хочеш сказати що з ним Ірка була?

- Лиш без кутасика червоного вже, а просто в червоній куртці. Так що справи кепські в тебе з очима.

- Ого, нічого собі. Як я не впізнав, сам не розумію.

- Я вчора сама до себе говорила; ходжу по квартирі і повторяю за твоя бабою: як та Юлька мене нервує.

- Тепер лиш телефон в Маковських, - Олег відійшов далше від Іванки, розраховуючи як вона відреагує на його жарт, - зразу в хаті тишина і мама Нелька говорить: Іванна Богданівна, дзвонить по справі.

- Ти Марчуку, я скажу твій Ірині, що ти коли її побачив, тобі в очах подвоїлось.

- Можеш казати, - посміхнувся Олег, - щоб знала що я вже не малий, а на дівок дивлюсь. Ще Саламандрі скажеш як в нас вийшло було.

- А Саламандрі скажу, щоб Чумака привезла свого і тобі вуха накрутив добре. А Сашко вчора мовляв брат за сестрою хвилюється, переживає, а мені так сдидно було перед його мамою, навіть не знаю як тепер бути. Що вона подумає, сама не знаю...

- Радіти буде, просто від щастя підскакувати.

- З якої причини Ольку? – Іванка змінила голос, а її запитання була замість того, щоб в голос не сказати: що спілаєш таке?

- Буде радуватись що її сина так любить дівка, лишень щось не зрозуміле і тут же набирає номер домашній, не боїться, не чекає, а діє терміново.

- Ольку, щоб твій дід приїхав, я йому все розкажу.

- А коли він запитає хто такий той хлопець, що скажеш?

- Скажу правду, - Іванка стиснула плечима.

- Скажеш так як мамі Нелі: Маковський Олександр Зеновійович!

- Та мовчи вже ти нині; от маю сусіда нівроку люди добрі, - зітхнула дівчина, вже під дверима школи.

- Бери ближче, - направляючись на другий поверх школи, гукнув Олег, - брата масш!

На великій перерві, Іванка була в столові, до неї підійшли три дівчини і сіли за столик поруч. Іванка пила каву з булочкою. Одна дівчина почала розмову:

- Гей, лемберка, тобі привіт передавали.

- Хто? – не дивлячись на розмовницю, запитала Іванка.

- Шкілет. Він самий.

- Поверни назад, адресат не прийняв.

- Нічого собі дівки, - розвела руками учениця, - ні, ви чули що вона сказала?

- Хто такий? – запитала одна з дівчат.

- Шкілет, кажу що передавав для неї привіт.

- А хто він? Про кого говориться? – Дівчина допитувалась.

- А той з десятого «б», схожим до артиста одної рок-групи.

- Якої рок-групи?

- Забула, в мене журнал є, знайду і покажу тобі.

- Не там шукаєш, - вмшалась Іванка в діалог дівчат.

- Чому не там? Правду кажу, схожим до того дуже.

- В зоопарку пошукай. – Іванка сама засміялась з себе.

- А чому в зоопарку?

- На крокодила він схожий.

Дві дівчини, а також Іванка, вибухнули веселим сміхом, якого заглушив двоник на наступний урок.

Те що трапилось на вулиці Грюнвалдській, немов випадково, зіграло надзвичайну важливу роль в житті дівчини, яка ще була підлітком і не бачила свого визначення в майбутньому. Коли б не родина Маковських, доля Іванки, нахилилась б в зовсім протележну сторону і напевно все було б набагато жахливіше, як колонія, в біографії її матері.

Одного дня в школі до неї підійшли два хлопці і одна дівчина, вони були старшими і запропонували спільну справу, так би мовити злочинний бізнес. Справа в тому що про Іванку знали як про молоду особу, яка любила заробити гроші і мати на свої розходи і досить балагополучно в неї це вдавалось. Але цього разу спокуса була набагато більшою як Харитонич: дівчині запропонували разом з ними їхати по навколишніх селах і зрізати мак, з присадибних ділянок і городів. Плата була досить високою, а враховуючи спортивні дані дівчини, на неї покладали око люди, які вже не навчались в школі, а цілком серйозно займались такою справою. Так як інколи потрібно було втікати, в такому випадку, спортивні навички, могли зіграти вирішальну роль в певній операції.

Також справа з маком, яка була тоді розвинутою серед підлітків і молоді, суспільством зустрічалась як кажуть «в штуди», народ був озлоблений до краю від того що ходили поголоски що там і там, вирізали повністю мак на городі. Звичайно що все що робили так звані наркомани-зłodії, робилось в ночі і швидко, тому коли бувало після дощу, все що виростало на городі було потолочено і поламано. Люди, мешканці селів, з таким явищем ще не зустрічались і тому хто і як розумів, боротись з таким, приймав різні способи захисту. Бувало що міг сидіти в ночі з сокирою, бувало з мотикою, чи з штахетою щоб вперішити посеред ночі куди попаде. Навіть ходив слух що протягують електричний провід під напругою, правда не знали чи просто розпускають такі чутки щоб налякати охочиш польовальників за маком, чи мало місце таке жахливе явище насправді.

По тій причині люди, особливо хлопці, які займались таким злочинним бізнесом, підглядали молодих і спортивних, щоб у випадку зміг зłodій подолати того хто чекав на нього на своєму городі, тому що в протилежному разі, спійманий міг потрапити на народний суд в селі поміж людей, а опісля опинитись в міліції і видати тих, на кого працював.

Особливо терпіли села Івано-Франківщини, які були не далеко обласного центру, а також розташовані берегами річок Бистриці та Дністра. Саме риболовля, служила прикриттям для розвідки. Любий хлопець чи дівчина, які працювали на таких людей, брав собі рюкзак, два спінінги і подавався на ріку, заодно розглядаючи городи за хатами і виглядаючи куди і з якої сторони можна під'їхати, де залишити автомобіль, і як найшвидше реалізувати вирізка. Мак, було гарно видно на городах, так як така культура має високі стебла і головки його самі себе видають.

Іванка почувши таку пропозицію, думала над тим що для неї підходив б такий бізнес, вона була здатною до такої справи. Дівчина не боялась в ночі, вона швидко бігала, була спритною і могла влюбій ситуації приймати самостійно рішення. Тим більше, на що звернули увагу так звані «вербовщики», що в неї не було батьків, так як у випадку коли б вона все ж таки попалась в руки органів, за нею ніхто не буде допивнятися хто її використовує і так далі. В будь-якому випадку, коли стане непотрібно, можна списати як непотрібну річ. Звичайно цього дівчині не говорили, але гороші обіцяли великі і можливість заробити була неограниченою. А так як в Іванки була потреба в коштах, вона мріяла що коли щось зміниться, можливо появиться нагода подати мамину справу на перегляд, і тоді звісно що потрібно буде заплатити там, щоб маму могли звільнити.

Одним словом, спокуса була великою, навіть Іванка вже знала навколишні села, проїжджаючи з Сашком по них і мала вже орієнтацію в місцевості. Особливо після того коли вони переправлялись поромом, і коли вона запитала про річку Бистрицю, дівчину немов висміяли жителі села Довге, від того часу вона стала вивчати на місцевій мапі річки і села, щоб бути більше ознайомленою, так як в майбутньому, Іванка вирішила продовжувати своє життя сам тут; в Івано-Франківську.

Отже, все було немов налаштовано для того щоб зайнятись новими справами, але дівчина вирішила покласти більш важливу справу на перше місце і це були відносини з Маковськими. Того дня коли вона повернулася з школи, нікого не було в квартирі, Іванка поглянула на себе і люстро, яке стояло в коридорі і сказала в голос сама до себе: ні, таким я займатись не буду, вибираю не мак, а братів Маковських: дружбу з Сашкою і справедливу мораль Івана. Дівчина собі навіть не хотіла уявляти, щоб коли її спіймали, щоб подумали про неї Маковські, тому вона свідомо відмовила сама собі в такому бізнесі.

Наступного дня, до неї в школі підійшла учениця дев'ятого класу, яку звали Руслана, вона відкликала в сторону, обидві стали коло вікна на коридорі:

- Ну як Анка, будеш з нами робити діло?
- Ні, не буду. – Іванка відказала обережно, знаючи що за таким «ділом», стоять люди злочинні.
- В чому справа? Боїшся може? Зараз ще холодно, до літа щось надумаєш, так що не спіши відказувати.
- Я живу з одним родичем, він мене постійно бачить, тому що ми двоє в квартирі. Коли я кудись стану їхати, а ще в ночі, вижине мене з хати і що я буду робити?
- А я думала що ти сама, предків нема, вигідний варіант. А той пращур таки конкретний?
- Не зможу, тому що відправить мене, він так і сказав: сидіти в хаті.
- Якщо ти так його будеш слухати, скоро приставати почне старик до тебе, от дивись сама які вже, - Руслана кивнула очима на груди співрозмовниці.
- Ні, він порядний в такому, викладав в інституті, бачив дівчат все життя.
- А давай скажи правду: кажуть що ти з ментами водишся, також порядна?
- Ні, в мене є хлопець, а його барт працює в розшуку: я не з ментом.
- Коротше, якщо мене «приймуть» в ментовку, тоді я буду знати хто мене здав. – Руслана не то жартома, не то серйозно няткунула.
- Послухай: якщо ти будеш всести свої діла і одного вечора приїдуть по твою душу, тоді ти можеш думати на кого завгодно, але коли просто спіймають на гарячому, тоді сама розумієш що я тут ні причому.
- Тоді порішили, а ти коли не хочеш, твоя справа. А з тим своїм, ти вже гаралась «татка і мамки?»
- Я не розголошую такі справи про себе і про тебе також нікому нічого не скажу; можеш бути спокійною. А з моїм в мене все по-справжньому; ми закохані.
- Тоді давай закохана Анка, - дівчина напружилась іти і жартуючи руками показала непристойний жест, в адрес закоханих.

Іванка сиділа на уроці географії і слухала коли вчитель розповідав про два полюси: північний та південний. Вона думала собі над тим, виходить що в житті також все має свої полюси: плюс і мінус. Виходить так що коли є щось добре, там знаходиться і щось погане, або навпаки. Коли взяти те що сталося в її домі, воно погано, але коли б не арешт мами, вона ніколи б не жила тут, не знала б Сашка, а що найгірше: Смирнов надалі провадив б свої ігри. Виходить що навіть з такої біди, можна витягнути якийсь позитив.

Взяти Людку Братинську: немов не добре вона поступила що поїхала в Ізмаїл, залишивши батьків своїх, а пізніше батько сам залишився, адже вона єдинна донька в них, але з другої сторони коли б вона жила з батьком, тоді не знайшлося б місця вже в дяді Гріші, щоб прийняти зі Львова дівчиська, а тоді не знати, могла доля б дівчини була б зовсім іншою.

Коли розширити круг своїх думок і поглянути навколо, навіть взяти Марчуків: не погані люди, веселі, не обсудливі, не придираються що Олег з дівчиною дружить на яку він не надіється, допомагає їй, але чомусь невістку не люблять старі, особливо баба, чомусь та Юлька її нервує постійно і все що бачить погане в онукові, зразу адресує до тієї Юльки.

Коли взяти Чернецьких: немов помішані на тій комуністичній партії, але також другим є користь з кар'єри Леоніда Павловича: виручав Людку, допомагав щось там також Тарасові Марчуку, навіть печатка його пригодила в колонії. А Зоряна, вона стала вдовою, перенесла втрату і горе, але є також в тому плюс, адже тепер вона ще може заміж вийти, і жити з чоловіком разом, а не так як вони жили на відстані і без контактів жодних.

Навіть дядя Гріша, який отримав не на жарт штовхана від кобили, познайомився з своєю майбутньою дружиною, тобто завжди якась біда, має пізніше добрі наслідки, і мінус, переводить на плюс. Іванка засміялась сама з себе, пригадавши першу розмову з мамою Нелею, також немов почалось з мінуса, але тепер вже вона знає що в любий час, мама покличе Сашка до телефону і як не як, вона вже блищого стала для Маковських.

Пролунав дзвоник, урок географії закінчився, Іванка збиралась іти додому. В Олега ще був один урок, так як ранком вони завжди ішли разом в школу, а після уроків не виходило кожного разу. В напрямок вулиці Коперника, ще ішли учні також, дівчата яких добре знала Іванка, але вона хотіла самою побути з своїми думками і тому пропустила усіх вперед, сама заді, дивлячись на зимове небо, поволі ішла роздумуючи далі на тему, «два полюси».

Коли б за все життя так спостерігати що трапляється кожен день, - думала собі дівчина, - все так описати, більш того: провести паралелі плюсів і мінусів, а пізніше навпаки в зворотньому напрямку, тоді вийшов б великий філософський трактат. Можливо в когось життя одноманітне, але все одно кожна людина немов вчиться сама в себе, тому що навіть те що хтось навчить, може пізніше не пригодиться комусь, адже кожне життя воно неповториме і хоча так може виглядати з сторони що люди немов усі однаково живуть, але насправді воно не так. Тому що велика різниця навіть коли взяти двох рідних людей і розглянути їхнє життя більш детально, різниця буде досить очевидною...

Восьме березня, того року виходила на середу. Сашко зателефонував день перед тим і сказав що хоче вечором під'їхати привітати з Днем жінки.

Повернувшись зі школи, Іванка стала перечитувати відкритки, які їй підписали однокласники, справа в тому що не День радянської армії, дватцять третє лютого, дівчата підписували відкритки хлопцям, а ті вже на Восьме березня, немов віддячувались своїм однокласникам.

Григорій Миколайович сказав що Женя принесла спечені періжки, тому що він замовив їй, подумавши що може хлопець прийти на вечір. Сам він сказав що вечором кудись піде до свого знайомого, мовляв той просив його ще тиждень тому.

Іванка не могла зрозуміти Миколайовича: коли люди його віку бояться щоб хлопець з дівчиною, такого віку в якому була вона, не зустрічались сам на один, він немов навпаки спонукав до того, складаючи обставини і не так щоб десь на вулиці молоді побачились, а саме в його квартирі. Навіть сама Женя, зрозумівши відношення господаря до цієї делікатної справи, більш не наважувалась щось перечити чи критикувати кохання серед двох, хоча в душі вона знала своє, але приходилось своє, тримати при собі.

Вечором Сашко приїхав, лиш не сам, він так як обіцяв, привіз з собою сестру. Лиш Сашко зайшов, привітався, він протягнув три тюльпана для дівчини: один білий, другий червоний, а третій жовтий. Квіти, в такий час коли на дворі сиво і місцями сніг поміж мокрий бруд, виглядали дуже колоритно і красиво. Сашко зазримітив що жовтий тюльпан, сьогодні жодним образом не говорить про розлуку, а лиш для того щоб внести свій лагідний колір в композицію.

Іринка також зняла (вже відому) червону курточку і троє пройшли на кухню, так як Іванка вже чекаючи на них зготувала каву до пиріжків, які також вже чекали на гостей.

На кухню заглянув Григорій Миколайович, він одівав шалю на шию:

- Доброго вечора вам молоді люди. – Привітався господар в своїй квартирі.

- Добрий вечір, - двоє Маковські встали і подали руку.

- Молода гостя в нас, - зазримітив дядя Гріша.

- Сестра моя, - пояснив Сашко. – Вона хотіла побути зі мною.

- Сьогодні також її свято, усіх жінок і дівчат ми повинні слухати в такий день. Бачу тюльпани такі гарні в подарунок для нашої Анки; похвально. А ви знаєте молоді люди звідки ті самі тюльпани пішли і хто їх завіз до нас?

- Напевно з Європи, - відказав Сашко.

- Так, але конкретно з Голандії. Тепер це просто квіти, а тоді в Голандії, їх почали при монастирях вирощувати, виводити селекціонерним методом кольори різні. Уявіть собі що одна цибулинка тюльпана рідкісного, на той час вартувала ціле господарство. Чоловік продавав хату, землю, коней, збирав усі збережені гроші, і віддавав за одну цибулинку тюльпана.

- Напевно вигідно було коли так? – Запитала Іванка, якій нічого дивного не було, коли заходила розмова про прибуток та торгівлю.

- Звичайно що вигідно: за кілька сезонів розводив з одної цибулини цілу грядку вже. Так що в нашому домі сьогодні квіти, які свого часу були на устах усіх купців і багатих людей. – Григорій Миколайович, защебив пальто.

- А ви куди зібрались на вечір? – Запитав Сашко.

- Я їду до одного давнього знайомого, колеги можна сказати так. Він дуже освідчена людина; аж надто грамотна. Розуміє мови різні: англійську, німецьку, італійську, латину, вже навіть не кажу про польську, словацьку чи російську.

- А давайте я вас підвезу, я ж Ладою своєю тут.

- Ні, ні. Дякую вам Олександр. Я хочу пройтись, тим більше що воно близько. О до речі! – вигукнув Миколайович, - він мешкає напроти театру Франка, там де ви працюєте. В нього свій особняк на Куйбишева. Так що як вже буде така ласка, коли я там затримаюсь, тоді зателефоную щоб мене забрати.

- Нема проблеми, в любий час. Я буду тут, і коли ви лишень задзвоните, я тут же поїду.

- Все, згода. Там він перекладає якісь документи одини людям, тому що він має повноваження і усі нотаріуси області, знають про нього. Якщо він перекладе, любий нотаріус, чи тут в місті, чи в любому районі нашої області, завіряє документ. Він наскільки шанована людина і органи знають про нього. Має різні друкарські машинки, різного шрифту. А мене він просив, казав що ті люди які в нього перекладають якісь документи, вони йому принесли пляшку якогось вина дорогого. Він мене як бачите поважее, сказав що коли я прийду, він мене ним пригостить. Тому я сьогодні вирішив піти, щоб не чекати, а то в нього ще є такі близькі що вони самі вино вип'ють без мене, і все буде на тому, – розвів руками Миколайович.

Коли господар квартири, в якій залишилися троє молодих людей пішов, Сашко поклав на стіл ще коробку цукерків, а Іванка стала думати як заманити Олега Марчука в квартиру, щоб той поглянув як вже підросла Ірка Маковська. Вона сказала що зараз повернеться, так як розуміла що сьогодні зустріч більш офіційна чим любовна, так як Сашко був з сестрою, тому Олег міг бути також присутнім. Іванка взяла шкільну книжку алгебри, і пішла постукала в двері до Марчуків. Відчинила Юлія, мама Олега:

- Тьотя Юля, тут в нас с алгеброю ми рiшаємо, можна запитати Олега чи вони вже писали контрольну?
- Олежку! – Гукнула Юлія. – Тут Іванка по школі щось хоче.

Коли Олег підійшов, мама його тут же пішла на кухню, тому що там кипіла вода.

- Ольку, давай до мене швидко, - прошептала Іванка.

- А що таке? Дійсно щось з школою?

- Та яка школа Ольку, – дівчина перейшла на шепіт, взявши рукою хлопця за комір сорочки, - в мене Ірка з Сашком зараз є і ми самі лиш.

- Почекай, я візьму ніби сумку шкільну; щось придумую.

- Я побігла, ти підповзай, - пожартувала Іванка.

Але насправді вона затрмалась на кілька секунд, щоб почути як той буде перед мамою відговорюватись і що він придумав; довго чекати не прийшлося.

- Мамо! - Олег гукнув з коридору. – Я в Братинських, там з алгеброю: я написав, а дядя Гріша сказав Анці що воно не правельно. Він нам допоможе переписати двом зараз; на завтра треба буде.

- Ой, як ти вже за алгебру став переживати, сама не вір'ю своїм вухам. Треба подякувати Іванці що тебе так до науки тягне.

- Подякую сам; я там буду! – Олег з шкільною сумкою, вистрибнув на коридор.

- Що Марчук то Марчук, - похвалила Іванка Олега. Зупинившись під дверима, Іванка стала намовляти хлопця, - Ольку, щоб ти щось не сплітав дурне, не торкався її, не сміявся з неї, все повинно бути гарно і культурно. Перше враження багато говорить про хлопця.

- А їсти хоча можна перед нею? – Пожартував Олег.

- Їсти можна, але поволі.

- Все поганли, хочу видіти – не терпілось хлопцеві.

Двоє зайшли в квартиру, Олег подав руку Сашкові і сам сів край столу. Сашко почав розмову.

- Ольку, ти як Ірки не впізнав в моїй машині?

- Давно бачив і тоді був вечір.

- Тепер розглянь добре, щоб знав. Я привіз для того її сьогодні сюди.

- Що ти сказав? – Образливим голосом обізвалась сама Ірина.

- Ірка, пий каву. – Сашко посміхнувся до Іванки.

Іванка вмикнула музику, а за столом почались різні розмови, спочатку про школу, так різні смішні історії, а так різні жакливі події; сиділи довго. Сашко очікував на дзвоник телефону Григорія Миколайовича, щоб поїхати і привезти його, але телефон мовчав. Через якийсь час, Сашко хотів побути на самоті з Іванкою, але не в кімнаті, щоб молодша сестра щось не проговорила вдома. Коли він побачив що Олег вже щось розповідає про село в якому жили старі Марчуки для Ірини, він кивнув щоб Іванка вийшла на балкон, на якого були двері також з кухні. Коли двоє стояли на балкконі, нараз показалось світло автомобіля, надіхала Волга нового випуску, вона загальмувала біля їхнього будинку. Іванка не звернула увагу, так як подумала що хтось приїхав до Чернецьких, але на їхне здивування, з задніх дверей вийшов Григорій Миколайович. Він подякував водієві і автомобіль зрушився з місця, набираючи швидкість. Сашко з Іванкою знову пройшли на кухню і Сашко став збиратись їхати додому, зрозумівши що сьогодні змушений залишитись без поцілунків коханої. Так як зустріч була публічною, то і прийшлося змиритись з таким розвитком подій.

Зайшов в квартиру Миколайович, він зняв пальто, взуття і пройшов до молодих.

- А ми чекали що ви нам задзвоните, - промовила Іванка.

- Так ми домовились, але як бачите сьогодні мене не лешень грузинським воном пригощали, а ще сам грузин і навіть на Волзі з грузинськими номерами, привіз додому.

- Цікаво, що тут зимою роблять в нас грузини? – Поцікавилась дівчина.

- Ви Олександрє ще присядьте, я вам розкажу з якими я цікавими людьми познайомився в того перекладча. Одним словом, цей чоловік з дружиною і дочкою, були саме там в нього. Вони, як виявилось, роблять документи на постійне проживання в Штатах. А мій товариш, їм перекладав якісь там папери. Саме вони, першим разом, йому подарували ту пляшку, якою він мені хвалився, а сьогодні я вже сам, особисто мав нагоду познайомитись з тими людьми.

- Як в Америку вони їдуть? – Сашка зацікавила така новина не звичайна.

- Так. Той чоловік з Кавказу, дружина його звідсіля. Має він родину там, братів і маму; до них їдуть.

- А що можуть таки поїхати? Воно реально з Союзу так зібратись до своїх і відпустять? – Продовжував Сашко вести тему, яка була йому дуже цікавою, так як його сім'я мали родину саме в Штатах.

- Виходить, що тепер відпускають.

- Щасливі люди напевно такі, - Проговорила Іванка.

- Так і не так. Я хотів сказати що немов щасливі, але не зовсім, особливо дочка їхня. Вона два роки старшою за тебе Анка, така симпатична, чорнява, волосся таке чорне як крило у ворона. Там мужчини говорили собі про документи, а її мама, призналась мені, що в її дочки є хлопець тут, але тепер в армії. Служить далеко в Мурманську. Так що молода емігрантка не веселою, хоча їде в саму Америку.

- Ви знаєте, - почав Сашко, - ми також маємо родину там, може мені б було корисно поговорити з тими людьми про переїзд, може я б коли поїхав туди, хоча в гості. Я не маю уяви звідки починати документи робити навіть, коли б прийшлося, не знаю звідки братись за таку справу.

- Нічого, мій товариш, перекладач, він все знає: з чого починати і чи вартує починати. Він в тій справі вже роками. Також твій брат в міліції, а справами виїзду за кордон, керує не КГБ, а МВД. В них паспортний стіл, і ОВІР також під їхньою юрисдикцією. Цей чоловік їде до мами, а у вашій родині там вже двоєрідні мабуть, воно думаю що по-іншому. А зараз час помінявся, Горбачов випускає людей за кордон. Євреї їдуть багато дуже в Ізраїль і також в Штати, так мені ті люди сказали. Він сам пілот, на літаку літає, але все залишає і туди, також на літаку. А люди ті культурні, поважні, аж шкода що поїдуть з нашого міста. Знаєте, якісь вибачайте ідіоти, нікуди не забираються, а вчені чи грамотні, завжди залишають нас.

Коли усі попрощались, була десята вечора, завтра потрібно було іти в школу, а Сашкові на роботу. Іванка пішла в ліжко, вона стала думати як відчувається людина, коли вона переїздить в другу країну, напевно так само як вона відчувала себе, їхавши зі Львова в Івано-Франківськ.

Дівчина не могла знати, що сьогоднішню розповідь Григорія Миколайовича, прийдеться пригадати ще не один раз, також не могла знати те, що люди, про яких відзивався дядя Гріша, стануть для неї дуже знайомими і близькими, адже майбутнього людина не знає ні свого, ані когось іншого...

Наступало чотирнадцятиліття Іванки, але вона не призналась і цього разу, навіть Сашкові, коли в неї дата. Іванка не хотіла щоб він купляв їй якийсь дорогий подарунок, вона рахувала що те що він з братом взяли службовий автомобіль, заправили, і з'їздили в Хмельницький, цього було більш коштовного подарунка, зі строни Маковських. Також дівчина собі не уявляла як відзначати таку дату без батьків, та з іншими людьми, хоча близькими, але в неї з дитинства запам'яталось коли мама пекла торта і батьки її вітали. Щоб не робити драму самій собі, Іванка як і минулого року, старалась не думати про це, лиш раділа в тому що вже їй пішов п'ятнадцятий рік, а там гляди і до паспорта ще рік залишилось. Як правило паспорти видавала після школи, тобто в сімнадцять років, але по закону можна було у вигляді винятку, самому піти в Паспортний стіл і виробити собі коли виповниться шіснадцять років. Правда потрібно була назвати причину, а причиною могло бути що хлопець чи дівчина, вирішили кудись переїхати чи здати на посвідчення водія мотоцикла, так як вже водити автомобіль, дозволялось лиш від вісімнадцять років. Ще могло бути причиною що дівчина хоче вийти заміж, так як серед хлопців, такі випадки траплялись крайне рідко, тому що ніхто не мав бажання до армії одружуватись і залишати молоду дружину на два роки, щоб чекала на нього.

В кінці березня, прийшов лист від Людмили, вона написала що хоче приїхали на Великодні свята, також привезе з собою двох своїх хлопчиків. А день після того, прийшов лист від мами з колонії, вона написала що отримала листа з Тюменя і там написано було що вже в них є трьохкімнатна квартира. Іванка зраділа, так як розуміла що житло будуть обмінювати на квартиру в Івано-Франківську. А хоча б навіть не получилось б так зробити, все одно тепер вони вже не є без житла, хоча воно так далеко, але думка про те що все ж таки є в Аташеків своє помешкання, надавало надії, що все в них ще можливо

направиться в майбутньому. Звичайно дівчина не думала їхати туди в Росію, але тепер є можливість поміняти житлом, а коли ще три кімнати, тоді площа також має свою вартість. Хоча Іванка вже знала трьох з сім'ї Маковських, вона не уявляла собі щоб жити разом з ними, просто привикла жити сама, так було у Львові, так і трапилось їй тут, тому якось їй важко було собі уявити що вона зможе з Сашком жити разом з його батьками, братом і ще сестрою. А напевно - думала дівчина - самі Маковські, думають хлопців в зяті відправити, а Ірку тримати вдома і прийняти зятя до себе; наприклад Олега Марчука. Правда думати про це не приходилось так достоменно, тому що ще були впереді роки навчання в школі, а також Іванка рахувала якщо Сашко мужчина, тоді він повинен думати про таке, а її завдання для нього народити донечку, про яку він мріє ще з армії.

На початку місяця квітня, Григорій Миколайович, зустрів Леоніда Павловича біля будинку, Павлович випив і почав відкривати душу сусідові:

- Миколайович, ви погляньте що твориться навколо: «Варшавський договір» розпадається.

- Може там щось зміниться в Кремлі, - натякнув Миколайович.

- Сталін в гробі перевертається напевно, як скільки будувати державу, а вони тепер що там творять? Тисячі людей погинуло щоб наступне покоління жило в «світлому майбутньому», а тапер як буде? Мій син загинув, навіть поховати не привезли, хто знає яка там причина. Чує моє серце, що їх там просто кинули на виживання. Махнули рукою на них і кінець на тому.

- Чув я, що з вертольотом впали.

- Хто знає що там було, може він вже половину року не жив, листи ж не приходили. Ніхто нічого не сказав точно. От такі діла Миколайович!

- А як Галя ваша, не бачу щоб приїздила?

- Ой, не травіть мені душу: сидить коло старого, а в того ні смерті, ані попусту. Зоряна вибирається від нас, що їй робити зі мною тут. Жаль малого мені, я вже кажу: якщо вийдеш за когось, малого мені віддай, щоб жив зі мною. Мені вже п'ятдесят п'ятий, вийду на пенсію, тай буду з малим. Буде мені замість сина. Вона ще може родити діти з кимось, а мені вже Галя сина не вродить.

- Воно правда Павлович, - зігхнув Миколайович.

- Якщо ще пенсію дадуть таку як заслужив, тому що не знаю що буде скоро з усіма.

- Кажуть що підводна лодка затонула велика дуже?

- Так, «Комсомолец». Війська з Афгану вивели, лодки тонуть, але воно ще так з лодкою: аварія, можна так сказати. А от в Грузії мітинг був, уявляєте собі: шістдесят тисяч зібралось. Ні, ви Миколайович, скажіть мені так на пряму: що тим грузинам не хватало? Та Сталін їм рай зробив, та вони там в горах крім баранів і каміння нічого не виділи, а тепер в кожного Волга, і кожен чорної хоче Волги. Що їм треба? Якщо б десь скажімо в Сивтвікарі бунтувались, чи десь в Улан-Уде, там умови більш такі важчі, а то в Тбілісі!

- Та я був в одного товариша, він перкладач, а там прийшов один також з Грузії, робить документи в Америку. Дивлюсь така Волга нова, вже нова модель, не така як вас возить. Ого, думаю собі, ще йому Америки забаглось. А жінка як вбрана, а донька яка, люди добрі мої, як князівна грузинська якась.

- Побачите Миколайович: доведуть до такого, що їсти не буде що. Банди розведуться як воші. Пригадаєте що я сказав тепер! А я б їх усіх до тої Америки, хочеш їхати - марш звідси! Там пити не буде одно з другим, і той грузин не буде на базарі стояти; витирає гранату чи апельсин, і за нашими жінками зиркає.

- Праві ви Паловичу: тепер жити легше стало, свободу мають люди. Я пригадую за польської, яка то нужда була, вбратись не було в що, як вони наш народ зневажали. В магазинах мали євреї всього, але грошей в людей не було. Я вже вчився в школі, підемо з хлопцями на базар, той вкраде яблуко з воза, я також якусь грушку вкраду, хто сливку в якоїсь баби, зберемо усі фрукти, і вже поділимо разом.

- Нічого Миколайович, ще будуть оглядатись за тим що було: ой будуть, будуть. Як помер Брежнев, я сказав в нас на роботі: ми їли хліб і не лишень ми: багато країн годували, а тепер як прийдуть такі що не знали війни, молоді, так як Горбачов, вони своє знають, але біди не знають. Старі фронтовики знали ціну миру і ціну хліба. Дивітся як на Кавказі там з тим Карабахом; нема миру.

- Ви кажете Паловичу що країни годували, та люди в селах свині хлібом годували, як Женя нераз каже: «я не годую свиню хлібом, я переробляю таким способом хліб на м'ясо, а фабрика моя в карнику хрюкає». Чуєте як сміється? А вона не одна така: в селах кожен так робить.

- Ні, скажіть правду, я так само можу запитати і Тараса, і Олексія Михайловича, та кого завгодно: скажіть, хіба не мирно жили усі народи в нас? Кого де назвали що він киргиз, чи казах, кого вигнали чи з поїзда, чи з готелю, що він вірмен чи естонець? Не раз жартуємо так одні про одних: москалі, хохли, кацапи, і так далі, але воно не з ненависті, а просто так для жарту. Люди одружені з різними націями, нащо на тому Кавказі пороти те що вже пошито і роками так існує?

- Люди вже забули що таке біда, хочуть щось міняти. Міняти можна, тому що так життя проходить, але як починаються битись, тоді лиш руйнують, а не міняють.

- Не знаю Миколайович, що то з того всього буде... – Махнув рукою Павлович від розчарування.

Коли Братинський зайшов в свою квартиру, Іванка сказала йому що написала Людка і обіцялась приїхати з хлопчиками на свята. Також сказала що батько її вже отримав квартиру в Тюмені і буде напевно міняти.

- Там скоро дають квартири, не так як в нас люди по п'ятнадцять років можуть чекати.

- А можна тут скоріше яось, щоб не чекати так довго? – Поцікавилась дівчина.

- Можна: треба їти робити в ЖЕК, прибирати вулиці, тоді скоріше. Також ще будівельні кантори, такі як РСУ ГЖО, вони ремонти роблять по квартирах, там люди переважно з селів працюють і звісно усі хочуть щоб дітям квартиру придбати. А там на півночі чи за Уралом, люди не дуже хочуть жити і менше там людей як тут, тому будують багато щоб було кому працювати. Там бурові, рудники, комбінати великі і робітників недостача постійно. Наприклад на БАМі, платять помічникові зварщика, сім сотень на місяць, а шофера більш тисячі. Стропольщики і висотники напевно до двох мають в місяць. Це коли в нас на будові сто двадцять в місяць. Тут не дали б людям з однією дитиною, три кімнати ніколи, а там дадуть.

- А ось тут у вас також три кімнати, а Людка у вас лиш одна була?

- Ми давно тут жили, з нами ще моя теща жила також; Анна Казимирівна. Вона твого діда Славка мама була, а померла давно, Людка тоді мала одинадцять років. Правда як її не стало, я просив Павловича щоб мене не заставили міняти житло, а він також не знав які сусіди будуть нові і впігнувся про нас там в міському щоб нас не турбували.

- Напевно вже Чернецькі думали про Людку, в невістку собі намітили і боялись щоб з очей не пішла.

- Можливо, - посміхнувся дядя Гріша і потер борідку. - Тоді люди з селів не могли отримати квартири, тому що паспортів не мали, були такі як колись кріпаки давно. А вже Щолоков, він добився щоб паспорти людям давали. Навіть кудись поїхати далше, як без паспорта? А в літак напевно не впускали таку людину.

- А ви летіли коли в літаку?

- Летів, в Одесу з жінкою.

- Подобалось вам?

- Ой не питай краще. Ні, я не кажу, коли б на великому лайнері, тоді можна, а ми на «кукурудзяннику». Так кидає, що світ не милий, так немов тебе хтось в залізну такчку вкинув і бігом по шутрованій вулиці що сили погнав з тобою. Ми до Людки летіли, а моя Любаша казала мені: Гагарін того в космосі не пережив, що я в тому літаку зазнала.

- Розкажіть мені ще якусь пригоду, чи історію...

- Анка, ти жевеш в період, коли вершиться історія. Такого в Союзі ще не було від коли він існує. Дивись Павлович мені сказав що розпадається «Варшавський договір», тепер вже точно ядерної війни не буде. Але можуть бути малі війни, національні, також небезпечно. В сильній державі є порядок, а так різні банди почнуть утворюватись, політичні гуртки, комерція ліва і все таке інше. Але в нас є плюс навіть в такому.

- Який саме?

- Твою маму тоді випустять. Можна буде відкупитись навіть. Думаю що грошей усіх вони не знайшли в мами тоді і щось мусить бути заховано в неї.

- Мама колись переказала була такою Аллою, вона була мене знайшла тут, коли перший лист передала нею мама, тоді сказала що я буду багатою.

- Якщо мама навіть усі гроші віддасть щоб вийти на волю, ти тоді станеш багатою, в тебе сім'я знову буде. Так що інколи комусь біда, а іншому вигода.

- Виходить що кожна справа має два полюси: мінус і плюс.

- Правельно сказано. – Підтвердив Миколайович.

Великодні свята, по Юліанському календарі, виходили того року тридцятого квітня, і тому було вже досить тепло. На свята приїхала Людмила, з нею були її два сина, Едік та Радік. Хлопчики, яким було чотири роки, гралась з малим Сергієм, сином Зоряни. Дні вже були досить теплими, тож діти проводили доволі часу на дворі.

Іванка, сподівалась що коли хлопці прийдуть, тоді буде щось жахливе, так як вона ще їх не бачила, а Женья наговорила їй про них негативне, тому в дівчини склалось таке враження, про малих «чумачків», як звав їх дядя Гріша. Але все виявилось не таким жахливим, діти були не такі вже енергійними і поводитись навіть досить скомно як для свого віку, Іванка переконалась що Женья перебільшує в тому що їй хочеться і не вартує приймати надто до уваги її характеристики про інших людей.

В понеділок, Іванка не пішла в школу, вона махнула рукою на все і вирішила провести час з Людмилою, яка в середу вже поверталась в Ізмаїл.

Люка вирішила в понеділок взяти хлопців своїх і піти з ними в парк Шевченка, Іванка з ними також. В парк можна було потрапити з трьох вулиць, з східної сторони з вулиці Пушкіна, по середині ішла вулиця Шевченка, яка просто заходила в парк, а з західної сторони вулиця Держинського. Усі три вулиці виходили на вулицю Чапаєва, дві з них впирались саме в неї, біля центру міста. По двох сторонніх ходили автобуси, а по середній, тобто вулиці Шевченка, не ходив міські транспорт, ані проїздіні автомобілі, лиш нею рухались автомобілі тих хто тут мешкав. Вийшовши в центрі, Людмила вирішила пройтись вулицею Шевченка пішки, та налюбуватись весною в своєму рідному місті.

Коли вони пройшли вже більш половину вулиці і залишилось третя частина щоб дійти до парку, Іванка побачила край дороги по правій стороні, стояв автомобіль темно-сірого кольору Волга, модель 3102. Вона б не звернула увагу на самий автомобіль, але з дверей будинку, вийшов мужчина, який був гарно одітим в костюм, під яким була чорна сорочка. Іванка глянула на номери Волги і зрозуміла хто це такий.

- Людка, - прошептала вона, - цей мужик він грузин. Я про нього дещо знаю.

- Точно: номера в машини грузинські, - підтвердила Людмила.

- Твій тато, був в перекладача, він там з ним познайомився. Одним словом, він з жінкою і дочкою, їдуть скоро в Америку.

- Нічого собі. Видно що не простий мужик, а якийсь оригінал.

- Казав твій тато, що вони багаті, гарно одіваються.

- Він чекає на когось, давай побачимо хто вийде, - запропонувала Людка. Вона сказала хлопцям щоб гралась, хто кого спіймає навколо дерева, щоб була нагода зупинитись та поглянути. Дві повернулись в сторону мужчини, і немов розмовляючи, стали спостерігати.

Мужчина щось нервно ходив кругами, глянув на годинника, потім знову глянув, приперся на крило машини і дивився на вікна будинку. Нараз відчинились двері і вийшла жінка, вона була гарно одітою, на ногах були кремові туфлі. Чоловік безцеремно та голосно, став говорити до неї:

- Таня, скільки ждять можно? Давай поехали уже!

- Постой Арк, - жінка зупинилась і стала шукати щось в своїй сумочці. – Я не знаю где ключ от квартиры.

- Да ладно, Лиза вдома, зачем тебе ключ?

- Тогда поехали. – Жінка відчинила дверцята і одночасно двоє сіли в Волгу.

Автомобіль, вмикнув лівий поворот, об'їхав якогось Жигуля, який стояв впереді і помчав в сторону парку. Жінка яка сиділа спереду, звернула увагу на малих Чумаків, які бігали навколо дерева, повела поглядом за ними.

- Він грузин, а вона не думаю, - промовила Людмила. - В них жінки такі овального обличчя, вона наша.

- Дивись де живуть, машина яка, а вони їдуть кудись, - Іванка зітхнула.

- А Ліза напевно дочка їхня?

- Я думаю. Казав твій тато, що вона має тут жениха, він в армії. Я зразу тебе пригадала що ти мені говорила колись, щоб не дружити з таким, що ще в армію повинен іти.

- Ой, бідна та Ліза, якщо в неї так сладається, - Людмила заклала руки і вони почали іти, - а ще як молода, влюбила, перша любов, то взагалі.

Людмила просто так говорила, не вдаючись в деталі, так як люди, про яких вона говорила, були невідомі для неї, але насправді, все до ювелірної точності саме так відбувалось.

Пройде час і не один раз, Іванка пригадає те що сьогодні вона побачила, пригадає розмову з Людмилою, але не все так просто в житті та в майбутньому, про якого людина знати просто не може.

А за короткий час, усі четверо були вже в парку; дітей повели на колесо, щоб піднятися над містом, пішли на озеро погодувати лебеді, купили морозива, хоча держава не святкувала релігійне свято, але люди, все одно були одітими по-святковому і відчувалась урочистість в усьому що було навколо, особливо гарна веснянна погода, сприяла такому святу.

- У вас тут ще Рядянський Союз, - почала Людмила, - а в Одесі, вже другий світ. Там на Привозі що твориться, купити що забажнеш, як за кордоном взагалі. Також євреї їдуть в Ізраїль з Одеси багато. Вже скоро тут те саме буде, воно розповзеться по всій країні. Кавказ бунтується, Карабах не можуть поділити, щоб чого і в нас не було біди якої. Тут ще так собі, місто дальше від такої конфліктуючої території, а там де я живу, різні люди живуть. Ізмаїл також колись був турецькою фортецею, там люди перемішані, різні нації, немов так дружно живуть, але хто знає що в середині людини... Мій Володька розказує, що в школі з ним навчались різні діти, бувало що бились ромуни з москалями, українці з молдаванами, але діти поміж собою б'ються, а вже через десять хвилин футбол грають, а з дорослими не все так просто; старі - це тобі не діти.

- А люди з Кавказу, вони такі що не прощають, мені мій Сашка розповідав що були з ним в армії вони.

- Правельно замітив твій Сашка. Послухай що мені мій Володька розповів. Коли вони вчилися в школі, ще в молодших класах, здається що в п'ятому були, тай хлопці зробили якусь там шкоду. А вчитель був один румун, взяв указку, завів в учительську і наказав шибинників. А там з ними вчився один вірмен, він сказав хлопцями що румун пожаліє про це. Хлопці почали сміятись; мовляв що той зробить йому. Сама подумай: хлопець в дванадцять років, що може помститись вчителю. А вірмен каже: «клянусь Араратом», сами увидите. І що ти думаєш: через кілька днів, може до тижня часу, приходять класна керівницка і розказує що той учитель їхав на велосипеді зі школи, наскочив на якісь рівчик на вулиці і вилка в велосипеді підстрибнула, а передне колесо залишилось. Він падає на швидкості головою вниз, перебив носа, побив руку собі, піджак порвав. Вона так розповідає, діти співчувають, а вірмен говорить на увесь клас: «а мне сон был, что с Арарата, камень скатился большой». Хлопці зразу все зрозуміли, на перерві питають його, мовляв що буде як той визнає, хто йому колесо передне відкрутив, кажуть вірменові що вчитель ще не так дасть тобі за таке. Вірмен відповідає: «если тронет, зарежу баран парживый, клянусь Араратом!»

- Нічого собі, - здивувалась Іванка. – Ромун вбитися міг на швидкості.

- А тому що, хоча б і всі ромуни в Чорному морі потопились, - пожатувала Людка.

- Щось було тому хлопцеві за таку помсту?

- Не думаю. Ромуни вони герої в хаті перед дітьми і жінкою, а так бояться. Хіба якщо багато їх і разом, тоді може щось рипнутись, а один боїться. Напевно подумав: якщо малий таке робить, що ж тоді буде коли старому пожаліється вдома?

- Завтра Сашка прийде, побачиш його. – Тихо проговорила Іванка.

- А коли він буде? Питаю тому, що хочу зайти до Чернецьких.

- Ти до них підеш? – Здивовано запитала Іванка.

- Зоряна просила, сказала що поговорити щось важливе хоче, а немає з ким.

- А зі мною чому не говорить?

- Ой, не усі так з школярками відверто як я з тобою.

- Ти в мене просто супер Саламандра. – Пожартувала Іванка.

- Нічого, ви тут двоє, а пізніше я підповзу тихо, так поміж маки і тюльпани.

- Класно придумала. Колись може буде в нас багато маків і тюльпанів, а зараз лиш двоє: один мак і тюльпанчик.

- В квітнику, також може інколи ящірка проповзти так тихенько, - пожартувала Людмила.
- Тоді можна, головне що камбала не запливе, - стала сміятись Іванка.

У вівторок, останій третій день свят, Людмила пішла після обіду до Зоряни. Іванка чекала на телефонний дзвоник, але дзвоник пролунав в двері. Коли вона підійшла, на порозі стояв Сашко, одіти по-святковому, в білій сорочці та в костюмі.

- Ух ти Сашка, - від захоплення не втрималась дівчина.
  - Можна зайти? Ти сама чи є хто?
  - Сама. Дядя Гріша пішов до когось в гості. Тут є Людка, вона там в Зоряни, але прийде на тебе глянути.
  - А ти хочеш похвалитись мною, чи хочеш щоб вона мене оцінила і похвалила?
  - Одне і друге. А ти сьогодні так одівся, ти в мене молодець просто. Вона як побачить, тоді ще й мене похвалить за правельний вибір.
  - Мала Ірка хотіла їхати, а я не взяв.
  - Треба було взяти, хоча Олько поїхав в село до діда на свято.
  - Що казав про Ірку?
  - Казав що напевно коли вона підросте, не полюбить його, так само як я не полюбила.
  - Та він брат твій, що таке говорить?
  - Казав що троєрідні вже побираються інколи, - Іванка зрозуміла що вона від радості сказала те що не повинна була говорити Сашкові, також боялась щоб Людка не проговорилась те саме.
  - А Ірка мені знаєш що говорить? Каже мені: в мене більший шанс як в тебе. Я питаю про що вона, а мала відкажує: в Олька є брат, його зі мною в Америку відпустять, а тебе з твоім Тюльпаном навряд, вона єдиначка, так що рости тобі тут на місцевому квітнику.
  - Нічого собі яка вже, - похитла головою Іванка.
  - Анка, а ти волосся підріжеш трошки?
  - Для чого?
  - Я хочу щоб в тебе була коротка стрижка, ти така красива з нею, просто така школярка спокуслива мені.
  - Завтра піду і підстрижусь як ти хочеш.
  - Иди до мене, - Сашко підійшов і став гладити дівчину, від нього пахнуло чоловічим одеколоном.
- Правда довго не прийшлося, відчинились двері і в квартиру зайшла Людмила, вона була сама, без хлопців своїх, які також грались в Чернецьких.
- Людка, познайомся з Сашкою. – Запропонувала Іванка, поглянувши на Людмилу, яка була геть зовсім розсіяною. Вона протягнула руку Сашкові, і як людина яка робить щось, а думає зовсім інше, промовила:
  - Привіт Саша.
  - Привіт Людмила. – Сашко не знав чи говорити на «ти», чи на «ви». Боявся що не виглядав невихованим і одночасно щоб своїм зверненням на «ви», немов не зробив Людмилу старшою особою, так як знав що Іванка звертається до неї так само як до нього, на «ти».
  - Тато вдома? – Тихо запитала Людка.
  - Ні, ми самі, а що трапилось? – Іванка переконалась, що таки щось відбувається насправді.
  - Пішли сюди, - Людка вказала на кухню, сама пройшла вперед і зачинила двері на балкон.
  - Людка, що трапилось? – Не терпілось знати Іванці.
  - Анка, Саша, він свій тут в нас; я правельно зрозуміла?
  - Звичайно. – Іванка глянула на Сашка.
  - Я вийду, ви тут говоріть, - Сашко направився на коридор.

- Саша, будь тут з нами. – Людмила вказала рукою щоб хлопець сів на табуретку за столиком. - Я прийшла взяти кофту показати, ми з Зоряною там про одяг говоримо, я зараз іду до неї, але я таке почула від неї, що я просто не вір'ю вухам своїм.

- Що там такого? Можеш сказати вже на кінець, - не терпілось Іванці знати.

- Я просто повірти не можу, як таким бути.

- Ти про кого Людка? – Іванка вже стала настоювати.

- Про Толіка Чернецького, він просто скотина така.

- Людка, як так про покійника говорити? – Іванка перехилила голову і зробила благальний вид.

- Та живий він, живий, розумієш тепер!

- Толік живий? – Іванка відкрила рот і тут же присіла на другу табуретку. - Тоді добре що живий.

- Давай я все по-порядку вам - стала розповідати Людка, - ти ж мені написала що він загинув, я вдома сказала, а моя сверуха, Васирина Василівна, дуже церковна жінка така. Каже вона, що все одно потрібно відправити службу в церкві, навіть якщо не знають коли дев'ятий і сороковий день. Я прийшла до Зоряни, стала говорити що ми були близькі, росли разом, кажу: ти все знаєш без мого пояснення. Тоді сказала що добре так зробити як моя свекруха говорить, хоча Павлович не вірить в ніщо, але він може не знати про таку справу навіть. Кажу їй: піди таємно до священника, навіть мій тато знає того що править тут в кафедральному соборі, отець Орест, він його попросить і він все відправить як повинно бути по-християнському обряду. А вона мені говорить: я вже з одним таємно зустрічалась, подзвонив мені чоловік якийсь щоб я з ним зустрінулась таємно, задля важливої інформації. Домовились ми з ним в парку тут коло вкзалу. Прийшла, і він підійшов і говорить що він все знає про Толіка, що той не загинув, а просто перекинувся до британської розвідки, і розказав усе про Кубу та Анголу, видав усі таємниці які знав. Ніби його там образили чимось дуже в Анголі і він так помстився нашим.

- А де він тепер? – Запитала Іванка.

- В Штатах зараз. Живий, здоровий, їсть, п'є, гуляє. А тут жінка плаче і дитина сиротою росте. Скажи тепер чи не скотина він?

- Точно скотина. – Підтвердила Іванка.

- А старий не знає, говорить Зоряна що руки накладе на себе як почує. Нехай краще думає що той загинув.

- А воно правда? Може хтось розіграє її так?

- Фотографії дав їй, там Толік разом з аглічанами. Він також скоріше всього з тих, що роблять на захід, переказав щоб не плакала жінка за чоловіком, а виходила собі заміж і жила спокійно, мовляв він не вартує щоб за нього бути самою і побиватись горем. Я бачила фотки також, але ви нікому: Зоряна вам не покаже.

- Я чхав на таке, - проговорив нарешті Сашко.

- Але ви ні слова, я татові сама скажу і Камбалі треба. Зоряна не хоче щоб її жаліли як вдову, вона точно вже чхала зараз на партію і на розвідки їхні дурноваті. Хотів Павлович мене виховувати, вже виховав свого, так виховав, що далі нікуди вже. Мені в голову не вкладається, щоб Толік таке витворив.

- Та ми тихо будемо, ми нікому. – Пообіцяла Іванка, хоча тут же подумала: Олькові прийдеться сказати все ж таки.

- Все, я побігла, а то Зоряна подумає що десь також вже зв'язалась з розвідкою якоюсь і пропала. Ви тут двоє, вам краще коли ви самі. – Людмила потерла долоні рук і вийшла з кухні.

- Але вона справжня Саламандра, - прошептав Сашко, глянувши в коридор.

- Нічого собі Толік. А Павлович так гордився ним, але дід Олекса як визнає.

- Що зробиш Анка, як поїхав Горбачов в Америку, усіх потягнуло туди: Толіка, грузинів якихось з нашого міста, мене з тобою і навіть Ірку з Ольком. Що воно буде далі?

- Толік вже там, грузини скоро будуть, а ми з тобою не знаю, Олькові ще в армію.

- Хто його знає що буде з країною і армією, не бачиш що відбувається навколо?

- Як тобі Саламандра: доступна і своя, правда?

- Я бувши на місці її чоловіка, не відпустив б саму так далеко.

- Переказати?

- Ні, не подумай навіть, скаже що заглядаю за нею.

- Ти не можеш на неї задивлятися, я тобі не дозволяла такого, - Іванка загрозово помахала пальчиком на хлопця, і подумала що він всього п'ять років молодшим від Людки. - Це Олько в нас має право на свої вільні почуття. Вірніше поки що має таке право, а там вже нахай Ірка твоя вирішує що з ним робити і куди його подіти.

- Ми вже заочно їх немов одружили, хоча може таке бути в майбутньому; ніхто не знає. Але коли б Івана нашого оженити, о тоді справді було б свято в нас.

- Нехай одружується з Зоряною, сам почув що вона вже може заміж виходити.

- Ой, Анка, в тебе все так просто і ніби правельно навіть звучить.

- Малий Сергій з дідом буде, а вони свої «маки» будуть рости і все гарно буде.

- А ще колись в Америку поїдуть і там той Толік буде, як тоді?

- Можна подумати що сам буде? Вже буде мати якусь міс Джейт.

- Його може наша розвідка там прикончити, вони таке не прощають.

- Сам сказав що не знати що буде з країною; з розвідкою також.

- А що думаєш Анка: воно зараз звучить страшно як кажуть «предатель родіни», а пройде час і може все зміниться, може буде все нормально пізніше. Хоча зрадники, вони в усі часи були зрадниками, якщо людина державу зрадить, тоді і жінку може і усіх решта. В такої людини святого вже немає, я так вважаю.

- Цікаво що там таке відбулось що він, такий кар'єрист, комуніст, як кажуть переконаний більшовик, і таке вчудив, - задумлась Іванка.

- Можливо нічого особливого: мужик побачив життя інше як тут, якусь вгоду персональну, людина є людина. Тут був комуніст і патріот, а там побачив що все не так як тут вчили його.

- Ні, Сашка, сам подумай: якщо б він десь в Англії був, чи в Італії, а в Анголі, в Африці, що він міг там побачити? Там слони і зебри, ще мавпи є напевно.

- І бегемоти, такі більшенькі, - пожартував Сашко.

- Взагалі я б сама не проти там побувати.

- А я помітив що в тієї вашої Саламатри, такі очі як в тебе.

- Ми ж родина. Що тут надзвичайного?

- Вийдемо на балкон, будемо чекати поки дядя Гріша не прийде.

- Давай, - Іванка схопилась з табуретки, знаючи чому Сашко її кличе.

Вони двоє обнявшись, стояли на балконі, а в квартирі Чернецьких, сміялись діти, які гралась між собою.

Вже досить пізнім вечером, коли Сашко поїхав додому, а Людмила вклала свої хлопчиків спати, на кухні, вона призналась батькові, про Толіка. Іванка сподівалась що дядя Гріша почне зневажливо говорити на сусіда, але він зрадів тому що той живий.

- Ніяка політика, чи державна справа, не вартує людського життя. - Категорично заявив Миколайович.

- Але як так людина може: своїх кинути, а до чужих, зовсім чужих людей перекинутись? – Не могла второпати Людмила.

- Людка, послухай, - Григорій Миколайович спокійним тоном став вправляти мізки своїй доньці. – Ти також Анка послухай, що я вам розповім. Ми ту зачепили тему чужі і свої, я згідний що видавати секрети, воно підло, не гарно, злочинно і так далі. Але по-поводу чужих і своїх, в мене є неоднозначний погляд на таку суть речей.

Колись давно, ще коли ти Людка в школу ходила, в Чернецьких робив один майстер ремонт в квартирі. Чоловік був дуже лагідний, спокійний, він був з якоюсь віри іншої навіть, тому що не вживав алкоголь взагалі. А серед майстрів, таких практично не зустрічається. Його будівельна організація, напружала до високо посадовців робити: людина чесна, не вкраде, не розкаже зайвого нікому що побачив в квартирі,

не залізе сам в холодильник, коли нікого немає вдома і так далі. Так він тут роблячи спілкувався з Галиною Михайлівною, мамою Толіка. Розказував їй, що народився перед війною може тиждень. Батька забрали зразу, тому що це було в Львівській області, вона поруч кордону і німці наступали вже. Коли вели на воєнкомат, офіцер знайшов кишенькового годинника. А тоді таку річ знайти, це було як не знати що цінне і дороге. Коли підняв його, чоловіки обступили щоб побачити знахідку, а він захотів відчинити кнопкою кришку, лиш натиснув, а годинник взірвався. Виявляється що німецькі деверсанти, вже підкидали такі міні бомби: порцигари, годинники, іграшки дитячі, одним словом такі штуки що людей цікавили і примановали. В середину напихали куски різаного металу, щоб при взриві побільше посікло людей. Одним словом того майстра батько там на місці і загинув. Залишилась мама і троє дітей малих. Казав що вже батько був придбав матеріал будувати хату, але війна помішала. Сусіди покрали дерево, палити не мали чим люди зимою, все розтягнули що було. Залишились жити в старій хаті яка падала на голови їм. В хаті земля, по середині дерев'яна підпора, щоб стеля не впала, в куті з дощок загорода і там картопля на зиму стояла. Але до чого я веду тему: казав той майстер, що пам'ятає як німці втікали і десь в сусідній stodолі склали свою амуніцію тимчасово. Він як малий, в сорок четвертому році, вони втікали вже з України Західної, той чоловік мав всього три роки, але запам'ятав добре. Покликав його хлопець, солдат німецький, зняв з голови кашкета в нього і повний кашкет насипав шоколадних цукерків. Поглядив по голові малого і відправив. А вже пізніше, як були партизани українські, казав що однієї неділі мама готовила вареники, вони вже діти так чекали на них, тому що ще до того було якесь свято тієї неділі. Нараз з городу приїхав на коні з лісу партизан, наш, український націоналіст. Зайшов в хату і сказав щоб дали йому їсти. Та мама взяла вареників йому на стіл, а він візьме руками, розірве, картоплю на землю, а вареницю в рот. Поїв, взяв ще добавки і з хати, навіть не подякував. Взяла та жінка ту картоплю, віником повимітала з хати щоб кури з'їли. А тепер скажіть мені таку справу і розсудіть: німець, з чужого народу, не знав що діти сироти, дав цуерки дитині, а наш хлоп, свій, може з другого села був, але люди знали в селах, а якщо навіть не знав, сам бачив в якій нужді живе жінка з дітьми, так повівся як хам. Хто і як запам'ятався тим дітям? Свій і окупант німецький, двоє військових людей, а яка різниця в поведінці.

- Думаю дід Марчук, так не поступив б ніколи, - промовила Людка.

- Він так, він такий чоловік сумлінний. Але серед людей, чужих, своїх, є люди, а є такі хами також.

- Так що Толіка можна зрозуміти якось? – продовжує Людмила.

- Ти сама знаєш як він виростав, як Павлович його пресував тією партією своєю. Можливо він немов годився з ним, а в душі, він був противний тому. Ми не можемо судити його поступок, тому що ми не почули причини з його вуст, ми не почули як він може це коментувати. – Розвів руками Григорій Миколайович. – Ти пам'ятаєш Людка, коли мама жила і щось тебе сварила, що я коли втручався в справу, тоді говорив?

- Пам'ятаю що казав завжди: почекай, нехай вона пояснить чому вона там була, або чого вона так зробила. – Посміхнулась Людка, пригадуючи батька і маму в дитинстві.

- Тому що кожен суд, якщо він справедливий, він дає слово тому, кого обвинувачують, більш того: дає адвоката, тому що людина може не знати усі можливості які враховує суд для оправдання. А так просто почули що щось там було і ми вже Толіка на смітник з нашого двору; не гарно так з людиною. Головне що він живий, а там якось буде.

- Що ж Людка, - зітхнула Іванка, - може він ще не повністю скотина?

- Ідемо спати, - Людка поглянула на годинника, на якому була вже дванадцята ночі, - ідемо, а то мені ще німці присняться в ночі сьогодні.

- Не так все просто в житті... – Втаючи за столу, зітхнув Миколайович.

Наступного дня, Сашко ввечері зателефонував до Іванки. Він хотів їй розповісти яка вчора була розмова про неї в його домі. Сашко повернувся ввечері десь о половині одинадцятої, і тому його відсутність на свята, не могла бути непоміченою, тим більше що були в них гості з маминої родини.

- Анка, - почав хлопець – я вчора повернувся, а мене мама питає чому я не запросив тебе в гості до нас. Говорить що вже хотіла б побачити тебе. Я нічого не сказав, а Ірка мала говорити: вона єдиначка, жила у Львові, не проста дівка. Мама питає де та єдиначка працює чи вчиться, думала що в інституті якомусь, а Ірка сказала що в сьомому класі. Мама не повірила, говорить: тоді вона так до мене по телефону що вона Іванна Богданівна, я подумала що десь бухгалтером працює, а може вчителькою. Питає тоді мама мене: а ти туди ходиш вже до неї до дому таки, чи десь на лавочці сидиш увесь вечір? Я не відповідаю, а Ірка за мене все розказує: не лишень він, вже я там була також в них в квартирі. Мама говорить вже з Іркою: а батьки тієї школярки хіба не мають бука до неї і до нього також? Тут вже я відзиваюсь і кажу: мамо, скоро подивлюсь який в тебе буде бук до неї, вказую на Ірку. Там також є брат в неї якийсь троєрідний, такий що вже скоро тюльпани почне носити. Мама мені відказує: я йому дам тюльпани. А я кажу: нічого, підкажу щоб перші тобі приніс, вже як будеш його сварити? Тут батя відзивається і мамі говорить: певно що так, вже як крикнеш, скаже хлопчисько: якась баба дика. Так що Нелю смаруй п'яти смальцем і до сватів з пробуксовкою аж бігом. Ми так насміялись з тата вчора. Мама знову говорить: Ірка, а батьки які в неї, до кого мені бігти з «пробуксовкою»? Мала відповідає: а я не виділа там її батьків, я не знаю які вони, їх не було вдома в той час. Мама відказує: тоді все зрозуміло, як кажуть: кіт з хати, а миші на стіл. Правда, казав мені Роман на роботі, що якась дуже принадна дівчина, казав що підходить Сашкові нашому. Я вже сам тоді відказую: молодець Кузя, добре що не висадив тоді в Крилосі перед Галичем, була б в нього друга характеристика для нас двох. Став розказувати як ми у Львів їхали, так насміялись усі вчора, що аж сьогодні ще згадують про Кузю. Так що ти вже можеш до мене в гості скоро.

- Але твої батьки не знають де мої батьки зараз, думають що єдиначка, батьки культурні, дозволяють в квартирі зустрічатись з хлопцем, а насправді куди більш плачевно в мене.

- Іван розкаже коли буде потрібно, він в нас з людьми говорити уміє, тим більше з своїми в хаті.

- Почекайте ще з Іваном, може квартиру поміняємо і вже я буду в своїй хоча жити, а не в дяді Гріші.

- Та він помре без тебе там, зачакне як Кашей. Ти його відрода в квартирі на старість.

- Також правда. – Погодилась дівчина. – А ти Сашка, видно що в театрі працюєш, так все переказуєш як якусь виставу на сцені; ролі усі зрозумілі. Ти б міг бути дарамтургом п'єси писати і сценарії. Я так слухаю і немов сама побувала в той час в тебе вдома, і все вислухала своїми вухами.

- Дякую, що ти так мій талант оцінила.

- А скажи що в тебе була п'ятірка з літератури?

- Була. Я виступав в шкільному гуртку мистецькому. Ставили п'єсу «Котигорошко» в малих класах, а пізніше я грав роль батька в «Катерині», Шевченка. А ще одного разу, також в молодших класах, ми грали виставу «Сніжна королева». А там моя напарниця грала Герду, а я Кая. В кінці є такий момент що вона немов повинна заплакати щоб я ніби ожив, а я також повинен і вийшло так, що я справді заплавав. Усі стали так дивитись на мене, а в актовому залі стало так тихо, я думав що спротив виставу, а опісля мене почали вихвалити дуже що я зіграв по-справжньому. Ще були вистави пізніше, і я грав постійно в них. Може тому що мама в театрі вже давно працює і я приходив бувало до неї і дивився як тренеруються актори і собі щось таке саме хотів зробити.

- Дивитись можна, але як нема таланту тоді не вийде нічого. А ти талановита людина виходить.

- Дякую, ти мій ліричний Тюльпанчик. Пам'ятаю добре, вивчити якісь речення чи вірш, мені не складно.

- А про любов знаєш вірші гарні?

- Знаю. Є такий коротенький, називається: «То было раннею весной». Але розкажу при зустрічі; не по телефону. Другі також знаю.

- Хто автор?

- Алексей Толстой; класика.

- Ми щось проходили його в школі здається.

- Не думаю що того. Толстих було три, Льва Толстого вивчають і Алексея Николаевича, а цей був, що я назвав його вірш, по-батькові Константинович. Він лиш прожив сорок п'ять років.

- Поспитаю дядю Грішу, думаю що він знає про нього.

- А вірш я тобі розкажу, коли побачимось.

А наступного дня, Олег прибіг покликати Іванку, дівчина подумала що Сашко приїхав, але насправді приїхав дід Олекса, він чомусь захотів поговорити з нею. Коли вона оділась, вийшла в двір, старий Марчук сидів за столиком і читав якусь газету.

- Добрий день. – Привіталась дівчина і присіла. Іванка стала натягувати коротку спідницю щоб більше закрити ноги.

- Добрий, - відказав Олекса. – Я хотів тебе щось запитати, може ти мені правду скажеш, але лиш правду.

- Добре, питайте. – Іванка трошки відчула себе не зручно, стала швидко думати чому так серйозно, майже строго питає її дід Олекса.

- Ти, так казав Олежко, що у Львові буваєш час від часу, воно так?

- Була ще зимою, сніг був пам'ятаю.

- А тепер десь не була: може тиждень два тому?

- Ні, не була.

- Я думав може ти була і бачила навіть. Сказали мені, - дід оглянувся і поглянув на вікна Чернецьких, - сказали мені що в Львові, вивішили синьо-жовтий прапор, ти не бачила там такого ніде?

- Ні, не бачила. А що за такий прапор?

- Синьо-жовтий прапор, прапор наш, Української держави. Він заборонений москалями, а там кажуть вже організація наша підпільна не боїться і вивішили щоб люди виділи, що Україна ще не вмерла наша.

- Не бачила такого, може все бути...

- А як там в школі щось не чути щоб вже так щось мінялось? Я Олежка питаю, а він каже що так як було, може ти щось таке побачила?

- Вже про галстуки не говорять так щоб носити. Також сказав нам учитель географії, що ходив святити пасху в церкву.

- О, вчитель так сказав перед дітьми в школі?

- Так. Навіть один хлопець засміявся, а вчитель каже йому: тобі також треба піти в церкву, може мудріший станеш, а то дурний як віник.

- Ти дивись як вже пішло. А ти як тут? Кажуть що в мамі була, тата любиш свого дуже.

- Також правда. Там ціла історія як ми їхали. Тато був два рази і знову приїде скоро.

- А ти вже підросла так скоро, дівчина вже така зробилась. Кажуть що навіть кавалера маєш якогось.

- Є такий Сашка, він гарний, розумний, Олег знає його також.

- О, то файно. – Марчук подумав що в селі ніяка дівка не призналася б в такому, а в місті діти інакші, тут немає сільських пліток, наговорів і може краще для людей.

- Ви частіше приїжджайте і побачите його.

- А хоть не комуніст якийсь? Чи родичі може в партії?

- Ні, він працює в театрі, мама також там, а тато на ескаваторі. Вони такі що їх не люблять комуністи тому що вони мають Америку.

- О, Америку мають? А кого там мають ті люди?

- По батьковій лінії, бабусі рідний брат там.

- Може з наших хлопців, а ще може «дивізійник» бути.

- А хто це такий?

- Та була така дивізія «Галичина», вони потому усі на захід перейшли. Хто б не був, але вже наш в любому випадку. Якщо в Америці, тоді наш хлопець.

- Якщо я поїду у Львів, я запитаю про прапор синьо-жовтий.

- Запитай, може хто видів таке чудо в нашому краю.

- Там в оперному, працює така бабуся дуже приємна, вона все знає.

- Коли там мешкає в місті, тоді повинна чути про такі справи.

- Добре, я запиатю, а може ще і сама побачу. Думаю якщо почепили тоді десь в центрі міста, а оперний це серце Львова, повинен там близько бути.

- Якщо ще нема в центрі, то скоро буде, тому що ще зараз так: одні можуть почепити, а москалі зняти.

В кінці травня, коли закінчувалось навчання в школі, приїхав батько Іванки. Він привіз їй натуральні роги оленя, які сам знайшов в лісі. Також інші подарунки, один з яких дівчину зацікавив найбільше. Богдан привіз гарний бінокль, який був новим і Іванка взявши його, зразу подумала про поїздку в село Довге і які там вона бачила крєвиди по дністровській низовині. Дівчина тут же постановила що виманити Сашка, поїхати знову туди і знову тим же маршрутом через Дністер, поромом, на другий берег. Їй дуже запам'яталось місце, де вперше вона почала цілувати свого коханого, тому знову хотілось там побувати а ще тепер весною, коли все розквітало та готовилось до літа.

Богдан вийшов на балкон, і покликав дочку, так як в квартирі Жєня щось готовила, а Григорій Миколайович, пішов до сусіда який жив в одній з чотрьох квартир на першому поверсі, через стіну з Марчуками. Його всього разів три може бачила Іванка, так як чоловік постійно сидів в хаті і перечитував книжки. Миколайович бувало що навідував його час від часу, це був той самий фронтовик Сьомко, про якого колись розказувала тьотя Жєня дівчині, коли та була лишень переїхала сюди жити. Стоячи на балконі, Богдан вказав рукою на свого атомобіля, який стояв на вулиці:

- Їванка, може вже скоро нашої Ниви не буде в нас.

- А чому? Що продавати вирішив?

- Є одна справа: я шукаю обміняти квартиру, так як ми говорили минулий раз. Але були квартири в других областях, найблище сюди була в Калуші якомусь, правда «хрущовка», мала дуже. Тепер мені підказали що є тут, на вулиці Московській. Я вже там був ранком коли ти була в школі, хотів з тобою, але думаю поїду сам, маю час, а тобі вже розкажу чи вартує там їхати і дивитись.

- Так що бачив?

- Бачив, але не знаю чи потягнемо таку оперцію.

- Не розумію, поясни виразніше.

- Квартира гарна, також три кімнати, але в венгерському домі. Сама розумієш що на Тюмень, вона не рівняється, і люди не захочуть. Я запропонував їм машину нашу в добавок.

- Тобто квартиру твою там і плюс Ниву нашу?

- Так. Але проблема є ось яка: чоловік той, він вподобав машину дуже, він пенсіонер, має також Ладу.

- Для чого йому друга вже?

- Дивись що відбувається: в Тюмені живе їхній син, він має троє дітей, має там квартиру, але жінка в того якась не важна, одним словом вони розводяться. Вони хочуть щоб син там пішов собі сам з дітьми жити, а квартиру залишив їй. Якщо він почне щось там ділити, тоді вона діти стане ділити, а він хоче щоб діти з ним були, вони вже такі твого віку. Тут старі хочуть іти до дочки жити і зятєві подарувати свою Ладу, а собі тримати Ниву нашу. Десь дочка живе їхня з сім'єю в якійсь Пасічній. Тепер потрібно щоб домовились двоє і тоді ми зможемо щось вирішувати: там в Тюмені щоб їхня горе-невістка погодилась залишити діти йому, а сама користуватись квартирою, а тут щоб зять погодився прийняти старих до себе. З зятєм простіше, так мені той дятько сказав, а ось там, він не впевнений. А квартира в них шикарна тут; ох шикарна. Тобі б точно тоді в Львів вже не захочеться ніколи. А для мами, буде подарунок гарний.

- Мені вже не хочеться і тим більше коли ми там будемо разом жити. А захочу Львів побачити, так поїду погуляти собі там; яка проблема?

- Ми то може будемо, але з тобою справа інакше стоїть в нас.

- Не розумію.

- Їванка, я коли приїхав з Московської нині, ми говорили з дятьком Грішею, послухай що він мені каже: говорить що він мав розмову з дочкою, з Людою, вона десь тепер тут була.

- Так була; на Великодні свята.

- Вона йому сказала, щоб коли ти станеш виходити заміж, за того хлопця, що ти з ним ходиш зараз, тоді щоб ти ішла тут жити де ти зараз жевеш, а вона батька забере в Ізмаїл до себе. Просто ти будеш в

неї жити на квартирі. Тому що в них виходу нема: сам він тут не буде, постаріє до того часу поки ти школу закінчиш, а щоб ти з чоловіком тут жила і дятко з вами, вона так не хоче. У вас діти появляться, а він вже спокою захоче, в той час в неї підростуть сини вже. А коли ти підеш з відси, тоді тим більше він сам не буде без догляду, Женя також старіє, вона не буде завжди тут коло нього. Когось шукати, якусь молодшу жінку, Люда не хоче, тим більше вона не знає ще про квартиру яку я бачив. Вона хоче щоб поки її малі підростуть, щоб один мав квартиру тут в місті, а може поміняють собі пізніше також, але то вже її справа як і що буде тоді.

- Ой, все так скадно, - Іванка стала думати, їй не хотілось щоб щось мінялось, а все було як воно є на даний час, хоча дівчина розуміла що довго так продовжуватись не може.

- Проблема з мамою. Я вже думав про таке: мамі зараз тридцять два роки, якщо вона вийде скоріше і я все ж таки виміняю тут квартиру, я хотів щоб в нас були ще діти.

- У вас діти? – Іванка засоромилась перед батьком.

- А в тебе брат чи сестра; хіба ти проти?

- Я, чи проти? Навіть не знаю, не думала про таке ніколи.

- Йванка, мені один на роботі мужик сказав: хочеш що баба хвостом не крутила, зроби її зайнятою в хаті. Я питаю як зробити? А він відказує: нехай дитину народить і вже на сім років заняття благородне. Я так подумав і погодився: новий період в неї буде після колонії, нове місце проживання, нова сім'я, вірніше більша і може забуде ті дурні львівські драми.

- Ну і діла пішли, - Іванка глибоко зітхнула. – А мама, вона захоче?

- Для того я тобі признаюсь таку справу. Ти тепер в нас як капітан на кораблі, ти повинна її підговорити на таке, так що я в тебе допомоги прошу тепер.

- Ні, я розумію, лиш я не уявляла майбутнього такого, якось не заглядала так далеко в нього.

- Тому я тобі бінокля купив щоб ти поглянула в майбутнє. – Пожартував Богдан до доні.

- Ой, тату, - Іванка взяла батька за дві руки, - може в нас все вийде краще як було до тепер. А когось в сім'ї, нам ще потрібно обов'язково, може я кудись поїду дальше жити, а так ви вже будете мати когось біля себе. – Іванка натякнула про Америку, про те що Сашко їй говорив.

- Лиш щоб знати коли мама звільниться, тоді можна щось планувати на таку тему.

- А коли я вийду скоріше заміж, щоб таке не було, що в нас двоїх будуть діти маленькі; люди засміють.

- Нічого страшного, таке також буває. Але думаю що мама там довго так не буде, а тобі ще мінімум три роки школи. Але одне другому не помиха.

- Ой, голова починає боліти, думаєш про все...

- Йванка, воно не станеться все за один тиждень, час, він все розставить, просто я тобі як дорослій людині, так все виклав на перспективу, а там побачимо чи що з того вийде. Але я квартиру буду тут шукати навіть якщо на Московській не вийде нам.

- Тату, а коли буде треба грошей щоб справу мамину не перегляд взяли, ти звідки візьмеш, коли машину проміняєш?

- Йванка, житло, а ще там де нам потрібне, в такому місці де ми шукаємо, така нагода може бути раз на сто років, а гроші вони всюди однакові. Можна буде позичити навіть. Я заробляю нормально там, щось підбираю собі. А ще там в нас працюють два брати і швагер з Молдавії, я їм так розказував свою долю, вірніше недолю і вони мені співчують. Там на Сибіру люди пропивають гроші, а вони з такої віри що їм пити не можна, тому вони мають грошей багато. Один там живе постійно, а двоє, їздять додому туди в Дубоссари.

- Ой, я десь чула таке місто, хтось казав мені про Дубоссари.

- Може в школі щось говорилось на географії.

- Ні, я вже пригадала: Людка, плила Дністром з мандрівниками, вони там були.

- Так, там є Дністер в них, розказували мені. Дуже гарні люди, такі розумні, майстерні, і побожні. Швагер їхній, там з дружиною живуть, а брати будують хати там в Молдавії і заробляють гроші в нас. Я з ними подружився, тому що лиш таким способом, там можна уникнути товариства, такого що пропивають гроші. А мені зараз потрібно усю заробітню плату, зібрати в один мішечок.

- Думаєш якщо б потрібно, вони зможуть виручити?

- Там один з них, такий Петя, мені казав щоб звертатись коли потрібно буде. Вони хочуть щоб в нас сім'я встановилась і все було як в людей. Я сам вже так приглядаюся як вони живуть і так само хочу жити. На фоні усіх тих людей, вон просто святі виглядають, дуже приємні такі люди.

- Тату, тебе всюди люблять на роботі, друзі в тебе гарні. Я пригадую коли в нас в Львові постійно були товариші твої, як розповідали про ліс, про пригоди різні.

- Може мама полюбить? Мені вже такі гарні листи стала писати, прощення просила в мене.

- Справді? – Іванка з радості відчула як слюзи навернулись їй на очі.

- Правда, писала так. Про тебе, як ти там була, з якими ти хлопцями гарними приїхала, яка ти розумна. Призналась що думала що я просто так пишу їй про тебе, але коли побачила, коли дізналась як ти все зробила щоб вам дали зустріч в колонії, вона просто з дива не може вийти.

- В житті як і в природі є два полюси: коли в чомусь проблема, виходить на другій стороні краще, а інколи коли все гарно, виходить проблема де не сподіваються.

- Може мама вже залише все що там було і почнемо наново жити. Я також бачу свої помилки і признаю їх так як повинно бути.

- Я так скучаю за мамою, мені порою буває так важко що її немає поруч...

- Ти не думаєш ще раз поїхати до неї? Коли ми вже з квартирою владнаємо, будемо мати свій куток тут, щоб було що розкаузвати там мамі.

- Поїду. Мене вже там знають. Правда ми були з замісником начальника, не знаю чи начальник мені дозволить зустріч.

- А ті хлопці тобі допоможуть знову організувати таку справу?

- Думаю що так, лиш не знаю коли. А до речі, завтра я скажу щоб Сашка прийшов, я його хочу з тобою познайомити, він тобі буде подобатись, такий скромний і одночасно добрий молодий чоловік.

- Тоді добре, я хочу з тим молодим чоловіком бути знаний, також мамі буде про що писати в листах.

- Завтра, буде у нас вечором, щоб цього разу ти вже не поїхав як минулий раз, без знайомства.

- А ти як думаєш: він буде женитись на тобі?

- Хоче, вже говорив мені про таке.

- А ти хочеш?

- Коли б не хотіла, не ходила б з ним вже скільки часу. Я не люблю драми і якісь ігри, вони вимотують душу і роблять людей нещасними. А коли все по-справжньому, тоді є мета в житті і правильно все послідує одне за одним. Сашка, він такий талановитий, він творча натура.

- Все правильно, - погодився батько з Іванкою.

- Я признаюся одну справу: мені тут пропонували мак вирізати, гроші обіцяли, але я відмовилась. Брат Сашка в міліції, і тому я навіть не стала думати щоб пускатись на таку догогу. Я ж спілкуюсь з порядними.

- Який мак? Я тобі гроші дам на що хочеш, а ти втікай від таких.

- Я ж сказала: від-мо-ви-лась.

Здавалося б що все вже вляглося на привичне місце: екзамен Іванка здала успішно, батько поїхав назад заробляти гроші, перед тим познайомився з Сашком, а також залишив грошей для дочки на розходи.

Іванка подумала над тим що мала розмову з батьком про візит в колонію, вона відмовилась від подальших дій по двох причинах: головною була перша причина, що дівчина не була впевненою що її знову дозволять зустріч, і тут вже навіть якщо надрукувати нове прохання, на одному з чистих аркушів з гербовою печаткою, може нічого з того не вийти. Не такі там люди вже, щоб їм носити кожного разу прохання міському, і вони не запідозрили що тут щось не те як звичайно повинно бути. Друга причина була такою, що Іванка не хотіла використовувати Маковських, особливо Івана, який вже допоміг їй і

також її мамі, щоб вони побачились. Хоча в серці дівчина дуже хотіла побачити маму, особливо після того як батько їй сказав, що в них відносини стали теплішими.

Але в липні прийшов лист з колонії, він змінив русло подій і те що прочитала Іванка в листі від мами, заставило її подумати по-іншому як перед тим. Лариса просила щоб приїхати в серпні, в суботу, дванадцятого числа, але натякнула що Семьонова пам'ятає про неї, хоча тепер вже набір косметика вартує двісті карбованців. Іванка зрозуміла що потрібно мати при собі гроші, заплатити таку суму, щоб зустрінутись з мамою. В кінці листа було написана інструкція, як себе поводити, коли та приїде. Перше щоб був обов'язково день і дата які вказані, тоді підійти і сказати вартовому що в неї зустріч о другій після обіду, коли він її впустить, підійти до вікна вже в колонії, там потрібно привітатись і сказати одне речення: «Доктор Живаго, на этот раз не прав». Далше все домовлено, вони будуть мати годину для необхідної і важливої розмови.

Іванка ходила по кімнаті і повторяла речення, якого зразу запам'ятала. Коли прийшов додому Григорій Миколайович, вона йому сказала про лист і запитала:

- Дядя Гріша, а хто такий доктор Живаго?

- Знаю хто.

- О, ви його знаєте? – Дівчина здивувалась, так як ніколи не чула скоріше такого прізвища.

- Це такий роман є підпільний. Мені на кафедрі розповідали про нього. За кордоном багато фільмів знято по тому роману, автор Пастернак Борис. За цей роман, автору Нобеля присудили, премія є така в грошовому розмірі досить великому.

- А чому я повинна говорити про якогось «доктора» в колонії?

- Пароль такий напевно.

- Точно, ви додумались. Виходить там також знають про такий роман.

- В тюрмах про все знають, більше чим в академіях.

- Цікавий пароль, чому саме такий...

- А я знаю чому: тому що в романі є дівчина Лариса, той Юрій Живаго влюбляється в неї. Думаю тому щоб там знали що про маму Ларису іде мова, ось тобі усі розгадка.

- І більш нічого?

- А чого ти хотіла більшого?

- Щоб якийсь знову не влюбився в мою маму, мені їхні драми вже просто неможу.

- Не думаю, тато тут був говорив що все налаштовується, просто пароль такий і все на тому.

- Коли побуду там, тоді буду знати більше. Передачу також приготую; мама написала що можна буде передати не багато.

- Може про квартиру хоче говорити, не знати чи мама захоче жити тут в місті, може у Львів захоче знову.

- Буду просити Сашку що поїхав, напевно двоє поїдемо. – Іванка стала думати яким транспортом їм прийдеється їхати в Хмельницький.

Тим часом в домі Маковських, а вірніше в гаражі на їхньому подвір'ї, також ішла розмова про Іванку і її батька. Іван з Сашком робили порядок в гаражі і вели розмову:

- Як ти там з майбутнім тестем, вже досить знакомий? – Запитав Іван брата.

- Та він такий як тобі сказати; одним словом якийсь баламут, - махнув рокою Сашко.

- Що любить випити?

- Ні, не в тому, але сам подумай: робить в лісах постійно, розказує про звірину різну, палатки, вогні в лісі, якась робота в нього така дика. Та коли б я мав таку доньку, та я б її на руках носив, така розумна, красива, любить його, нащо тобі хлопе лісу та ведмедів диких. Ще якийсь медвідь може черево розпороти на біду.

- Так ти тут мені нявкав що він може забрати її, тепер він не забрав, а ти кажеш що він баламут? Ти Саша є баламут, лишив тобі, щоб ти на руках носив ту доньку розумну.

- Добре що не поїхала, бачиш який ялюбимий в неї?

- А вона в кого пішала: в тата, чи в мамашу свою?

- Любить також ліс, біноколь їй привіз, а вона так тішиться немов її плаття весільне подарував. Уявляєш собі подарунок: роги з оленя привіз аж з Сибіру. Правда вона більш в маму напевно, любить якісь справи крутити де можна заробити гроші; хватку має для такого.

- Романтична коли любить природу. Саша, та в неї ще дитячий розум, тому тішиться біноклем.
- Але знаєш Ваня, не можу я її характер розкусити, яка вона в середині, якось так поверхово ніби знаєш людину, а що там в душі, не можу побачити.
- Ти про що говориш? – Іван поклав на землю те що складав, став дивитись серйозним поглядом на брата.
- Наприклад: не знаю чи вона буде дітей любити, якщо піде в маму, не знаю яка її мама, тато такий ніби холостяк не одружений мені виглядає. Наприклад я бачив ту Людку, що її звать Саламандрою, так вона якась більш доступна і відкрита, здається що за якихось три години що я був з нею, немов більше знаю як про Анку, з якою я часу багато більше провів.
- Я скажу в чому справа: Анка, вона ще формується як людина, думає як поводитись щоб тобі подобатись, а та Саламандра, вона вже такою якою є перед тобою, для чого їй собі таким голову морочити щоб ти думав про неї добре чи щось подібне. Ти повинен врахувати що вона пережила в такому віці розвалення сім'ї. Уяви собі що в нас когось за ґрати, хтось втікає десь, а ти до когось жити поїхав в чуже місто.
- Воно правда... В дванадцять років така травма, це ж дівчина, вона хоче щоб її жаліли, любити, ніжності хоче, а в такий час така біда.
- В дванадцять років, це просто дитина ще. Візьми Ірку нашу відвези десь жити в Тернопіль, туди де вона ніколи не була в житті, та буде ридати як не знаю хто.
- Правий ти Ваня, тобі також сироту підшукати щоб ти жалів її, - посміхнувся Сашко, - а я вечером може задзвоню до Анки, пожалію Тюльпанчика свого.
- А ти візьми того Тюльпанчика і десь повези на річку, вогонь розпалить, в біноколь подивитесь двоє, а ще краще візьми Ірку нашу і того Олька їхнього, щоб було вас більше і ти вже побачиш як вона з ними спілкується, харктер вивчиш більше.
- А що Ваня: ідея в тебе не як в мента, а як в письменника якого.
- Вчись, поки я живу.
- Щоб осінь скоріше, в ліс на підпеньки візьму її.
- Якщо вона любить таке, тоді ти повинен дбати про те що їй подобається, ти вже для неї повинен жити і старатись вгодити. Тим більше, якщо ти вже думаєш женитись на ній, тоді привикай.
- Боюсь щоб мене не лишила потому, дивлюсь така виробляється дівка кожен день, що хто його знає що в тій голові замотається.
- Тоді не тягни довго; оженежся і вже твоя буде.
- Яюсь нашим про маму Ларису признатись треба, може ти яюсь Ваня так як ти умієш пояснити.
- Мовчи: може скоро там і гляди мама Лариса вдома буде.
- Як вдома?
- Робиться Саша щось таке, що ніхто не знає. Вірніше ніхто не може розібратись з тим. Я дивлюся в нас, вже скоро не буде з ким працювати в карному розшуку. Розумієш що з людьми відбувається: говорить тобі одне, нарочно заплутує або час протягує, ти мотаєшся і думаєш що то має бути, а справа проста: там вже пообіцяли гроші йому і він вертиться як вуж на сковороді щоб яюсь і тут як кажуть зеберегти честь мундира і заробити на дурняк гроші. Послухай що було недавно: зловили одну дівку, торгувала наркотиками, таке нагле, просто слів нема. Матюкається до лейтинанта, погрожує, одним словом – дрянь. Приїхав папаша, сунить тому гроші, лейтинант відказується, не випустив її. Ранком прийшов докладати майорові, той перш чим щось хотів сказати, майор йому говорить: Ти що там якусь неповнолітню тримаєш і кричиш на неї? Ти хочеш щоб дитина травму психічну мала? Лейтенант пояснює в чому справа, признався що вчора йому грошей хотіли пхнути. А майор йому говорить: а мені ніхто не пропонував навіть, але в мене є офіцерська честь, я з дітьми не веду показову боротьбу, так як ти. Той йому каже що через неї вийде на тих хто возить в місто, а він йому мовляв: якщо б ти був такий як потрібно, ти не виходив б низу вгору, а навпаки згори вниз. Одним словом наказав щоб той випустив і ще вибачився. Плюнув той лейтинант і каже що піде геть з минтовки. Я так послухав і думаю якщо так далі піде в нас, я також все залишу там.
- І чим займешся тоді?
- Поїду в Америку, до вуйка Михайла.

Іванка вийшла на балкон, щоб підлити вазони які там були, внизу побачив її Олег. Він стояв і чекав поки дівчина закінчить поливати і гукнув до неї.

- Анка, в нас нарешті вже провели телефон. Тепер в любий час я можу переказати що тобі треба для твого Мака. Так що мама Неля нам не страшна вже зовсім.

- Тоді давай зараз таки скажи щоб мені передзвонив, якщо він вдома вже після роботи.

- Сказано-зроблено, - Олег справді побіг в квартиру щоб викликати Сашка, він навіть вже знав номер телефону Маковських, запам'ятав коли Іванка назвала одного разу п'ять цифр.

Раптово пролунав телефон в квартирі і Іванка не сполівлась що так швидко два хлопці справились з її бажанням.

- Алло, я слухаю вас.

- Анка, привіт!

- Привіт Сашка, ти так швидко. Олег сказав тобі?

- Так. Я зразу до тебе, тому що все одно я хотів сьогодні тебе побачити і обговорити одну справу.

- Яку справу?

- Ти маєш бінокль новий і думав куди б ми поїхали його перевірити як він показує.

- А в мене є інша справа, прийшов лист від мами і потрібно мені їхати в серпні до неї.

- Що може щось зрушилось з місця там в неї з судимістю.

- Приїдеш, тоді розкажу тобі.

- Анка, я гляну чи Лада вдома, щоб батя десь не поїхав, якщо є, я в тебе зараз буду. Якщо нема, я також буду, але пізніше трошки.

- Давай я одінусь хоча нормально.

- Ти завжди гарно одітою.

- Чекаю.

Сашко приїхав Ладю через половину години. Іванка зійшла з балкона і сіла до нього в автомобіль.

- Поїхали кудись може щоб сусіди не двивились поки ще видніє день. – Наказала дівчина.

- На Вовченецьку гору їдемо?

- Хоча туди, щоб тут не стояти.

Сашко поїхав. Вже коли були на місці, Іванка почала розмову про яку надумала собі скоріше.

- Сашка, мені необхідно до мами в колонію. Ти відпускаєш мене саму поїздом?

- Ні, не відпускаю.

- А колись мені обіцяв ся, що я буду робити що мені захочеться, а бачу воно не так як я тобі повірила.

- Тому що я з тобою поїду знову.

- Я не смію тебе просити, тим більше що ти захочеш машину взяти робочу, можуть бути в тебе неприємності на роботі.

- Анка, яка вже буде більша неприємність, як тоді коли Кузя виліз на дорозі нам?

- Сашка, я думаю що мама написала не просто так, там щось відбувається і вона хоче зі мною зустрінутись. Тепер вже не потрібно як тоді прохання, Івана просити вашого, я не осмілился б такого робити коли б не вийшла ініціатива зі сторони мами. Я так зрозуміла, що там є договір з начальством, тому що я повинна сказати пароль і мене впускають.

- Коли плануєш їхати?

- Є точна дата: дванадцяте серпня, в суботу.

- Щось взяти можна з продуктів?

- Так, я приготую передачу.

- Анка, я принесу копченого сиру і сирків різних. Сирки такі, самі делікатеси.

- Сашка, як ти будеш з дому брати, питати почнуть тебе для кого.

- Не з дому: я сам домовлюсь з тією жінкою що там працює і ще замовлю щоб нікому ні слова. Скажу що зустріч з хлопцями з якими в армії був і порядок. А поїду з тобою також, сама не поїдеш без мене.

- Також скажеш що до хлопців з армії?

- А хоча навіть, яка різниця куди. Візьму машину і можу сказати що на автобазар поїхав чи ще кудись, воно не проблема.

- Сашка, що я робила б без тебе? – Іванка стала жалюгідним поглядом, дивись на хлопця.

- Це що б я робив без тебе, тобі допоміг б другий з мужчин. – Сашко обняв дівчину в салоні Лади і наклонився в її сторону.

- Вийдемо на траву туди? – Іванка вказала рукою далше від дороги.

- Ходімо. – Двері в автомобілі двоє разом відчинились. Коли сіли на траві, Сашко приперся спиною до переднього колеса з лівої сторони, щоб з дороги не було їх видно, так як автомобіль був розвернутим в сторону міста, та стояв на траві, далше від проїздної дороги.

- Анка, ти можеш покласти голову мені на коліна; просто лягай собі ніби ти на зорі дивишся.

- Для чого? Зірок ще немає... Ще скоро. – Дівчина засоромилась, хоча їй хотілось цього.

- Я хочу тебе розглядати зблизька. Я думав про твої очі і вії, хочу мати тут в руках тебе.

- Добре, коли так. – Дівчина зробила так як просив хлопець.

- Я думав про твого тата: щасливий він що має таку донечку.

- Я думаю що він любить мене, але також любить волю. Він знає що мені тут добре, не переживає що коло мене якась проблема, чи щось інше. Мама зараз пише йому і в них вже краще як було скоріше.

- Анка, скажи мені правду, - хлопець став ніжно водити стеблом подорожника, дівчині під очами і навколо обводити губи, лоскатавши її та любуючись як вона водила очами за його рукою.

- Що ти питаєш, щоб тобі сказати?

- Ти мене ніколи не залишиш? Якщо чесно, тоді я боюсь дуже.

- Не залишу.

- Думаєш що не поміняєш свою думку?

- Думки міняються, а любов ніколи.

Сашко підняв коліна і Іванка стала вище, він нахилився щоб дівчину поцілувати, але вона перед тим як торкнутись його вуст, поклав руку йому на губи і промовила:

- Я люблю тебе Сашка, я клянусь тобі що це правда. Мені ніхто непотрібний лиш ти один. Ти не думай що я ще неповнолітня, що в мене ще розум такий як малолітки, я надивилась з коліски таких драм, що мені невірність і зрада, найгірше що може бути поміж людей на землі. Я люблю своїх батьків, вони мають право на своє життя як їм хочеться його провести, але таким способом я не буду жити ніколи, воно мені наскільки в моїй пам'яті, що я ніколи не стану щось подібне, навіть припускати в своєму серці. Так що можеш не боятись.

- Розумна ти дівчина Анка, мені знову хочеться щоб ти сказала що станеш мою дружиною.

- Я буду твоєю дружиною Сашка, вірною тобі. Якщо хочеш знати правду, в мене вже таке відчуття що я твоя жінка, я відчуваю немов супружний обов'язок перед тобою, так що не хвилюйся за мене безпідставно. Правда ти змушений почекати до того часу, напевно так як ваша мама чекала колись на тата вашого, у вас таке вже по роду передалось мабуть. А тепер можна так, - Іванка обняла рукою хлопця і почала гаряче цілувати. Опісля Сашко запитав:

- А бінокля чому не взяла щоб на місто дивитись з відси?

- Забула, нічого ще поїдемо сюди і подивимось.

- А я хочу з тобою десь поїхати над річкою щоб вогонь палити, можемо Олька взяти навіть щоб нам дров наносив.

- Ти поїдеш на річку? – Іванка схопилась і сіла поруч.

- А що такого дивного тут?

- Та це ж класно так. Ірку візьмеш свою, Олька візьмемо. Можна картоплю спекти на вогні, чи м'яса.

- Давай на Дністер поїдемо, я знаю місця гарні.

- А я думала що мій рюкзак мені не пригодиться ніколи, але бачу що пригодиться напевно.

Сашко став дивитись на дівчину мовчки, коли та кусала стебло трави і дивилась на місто в якому вже перші вогні почали мерехкотіти. Іванка хотіла щось сказати, але поглянула на нього і запитала:

- Сашка, що так задумався?

- Дивлюся які в тебе очі, в тебе такий погляд, що коли хто побачить, відчуває зразу симпатію до тебе. Ти будеш подобатись моїм батькам; інакше бути не може.

Дванадцятого серпня, досвітнього ранку, Іванка з Сашком виїхали в Хмельницький. Так розраховали щоб там бути десь біля дванадцятої в обід, і мати ще запасного часу. Сашко купив сиру якого обіцяв а Женья приготувала варення, меду, і напекла періжків для Лариси. Усі хто хотів допомогти, робили це суто задля Іванки, так як згадані особи, (окрім Миколайовича), Ларису не знали і не бачили ніколи зблизька.

Коли приїхали під колонію, Сашко став чекати на вулиці і сказав що буде дивитись в те саме вікно, коли хто там появиться він побачить. Також він мав бінокль і сподівався вкрадкою притягнути коли там хтось з'явиться, так як постійно спостерігати за вікнами колонії, було небезпечно.

Іванка взяла сумку з передачею і пішла до воріт. Вона вже знала який тут порядок, тому постукавши стала чекати. Через якийсь час, відчинилось віконце і солдат глянув на дівчину.

- Здравствуйте, у меня свидание в два часа.

- Ещё половина первого. – Солдат зачинив віконечко в воротах.

Іванка стала думати, вона поглянула на дорогу де стояв Сашко, та постукала знову. Віконечко відчинилось, і знову те саме обличчя виглянуло.

- Ну что ещё там? – Запитав солдат.

- Я извиняюсь: но у меня исключение, у меня пароль к сотруднику; к Семёновой лично. – Дівчина придумала на ходу, впевнено дивлячись в очі солдату

- Подожди. – Віконце знову зкрилось і Іванка подумала що він буде кудись телефонувати. Вона вже стала думати чи правильно вона повелась перед солдатом. Але клацнув замок і відкрились малі двері в воротах.

- Проходи; туда иди. – Солдат вказав рукою на те саме приміщення, що минулого разу. Іванка зайшла, заглянула у вікно з залізним сонцем з арматури.

- Фамилия? – Жінка яка була за вікном замість того що вислухати привітання, запитала.

- «Доктор Живаго, на этот раз не прав!» – Іванка виговорила пароль, сама не віривши що так без підготовки спрацює домовленість.

- А что он бывает иногда прав? – Жінка не дивлячись на дівчину запитала, але потішило те, що вона не здивувалась на речення такого змісту, тоді виходить що вона знає про кого іде мова.

- Я не знаю... – Іванка відказала те що думала.

- Подожди в таком случае. – Жінка встала, поправила військову сорочку яка була короткою для її живота, підійшла до календаря на стіні, який був списаний різними кольорами, шарикових ручок.

- Ты в компетенции Екатерины?

- Семёновой? – Перепитала Іванка, знаючи лиш одне прізвище в колонії з працівників.

- Ну да.

- Наверное.

- Как это «наверное»? Сейчас спрошу, если она на месте, а то Семёнова, ... та ещё. – Жінка висказалась матом, не то жартуючи, не то просто для зв'язку слів. Вона набрала номер телефону, чекала досить часу, а потім хтось зняв трубку.

- Слушай Катя, здесь девка на свиданку, ты в курсе? Да, но без «доктора». Поняла, ти это, да ладно ... – Жінка знову виразилась нецензурним словом, засміялась, а Іванка зрозуміла що в них така лексика в нормі і жарти також. – Жди здесь, сейчас позовут. – Наказала вона дівчині повиліваючи, та сіла знову за стіл.

Через якісь час, прийшла сама Семёнова, вона як і першим разом була гарно зачесана та намальованою. Поглянувши на Іванку, лиш кивнула головою щоб та ішла. В коридорі вона пропустила дівчину на перед себе, а сама ішла за нею. Іванка запам'ятала куди іти, їй навіть самій було дивно, що

вона знає де кімната зустрічей. Підійшовши під двері, обидві зупинились, Семьонова відчинила двері і Іванка побачила маму яка стояла біля вікна.

- Так Ларка, - промовила Семьонова, - у тебе час!

Іванка швидко підійшла до мами і стала її обіймати, Лариса почала цілувати дочку, але цього разу вона була набагато спокійнішою і навіть веселішою як першим разом.

- Іванка, як ти піросла, яка ти дівчина в мене. Тато писав, що твій хлопець, каже на тебе що ти чешка з Європи; ти справді такою.

- Мама, тут гроші, двісті, як ти писала. Тато дав мені на розходи, він не знав що я поїду до тебе. – Іванка протягнула дві коричневі коп'юри по сто карбованців.

- Ти з своїм приїхала?

- Так, він там на вулиці чекає.

- Зараз поговоримо про нього, але найперше про те для чого ти тут: слухай уважно і запам'ятовуй до точності. В нас після Нового року, таки зразу, міняється начальство колонії, начальник іде геть, а замітник його стає замість нього. Вже все домовлено і затверджено. Мені сказала Семьонова, вона з замом разом справи різні мають, так вона сказала, що після Нового року, є тринадцять справ на переогляд, моя також там під номером дев'ять. Можуть мене на хімію відробляти, а може і вдасться на волю. Вже готують мені похвальну грамоту за план і таке інше. Але головне: будуть потрібні гроші.

- Ми знаємо з татом, ми вже думали про таке.

- Слухай мене уважно, я тобі даю зараз, а ти читаєш, в голос не називаєш жодні імена людей, місцевості і номера. Коли я питаю відповідай: так або ні. – Лариса покрутила пальцями біля вух і піднявши вказні пальці двох рук, повела по периметру кімнати, вазуючи на стіни, що тут можуть прослуховувати. Іванка кивнула мамі що все зрозуміла. Вона почекала поки мама витягне складений папір, десь примотаний на стегні ноги, коли Лариса подала, Іванка стала розгоратати.

- Ти пам'ятаєш де похоронені Бабаки; дід з бабою? – Запитала мама Іванку, але досить голосно, немов нарочно, на всякий випадок, якщо б хтось прослухав.

- Так. – Коротко відказала Іванка, слідуєчи по домовленій інструкції.

- А ти знаєш в якому селі жила сестра баби Марії?

- Так. – Знову відповіла дівчина.

- Тепер дивись тут. – Лариса перейшла на шепіт і вказала на папір де було написано: «В тому селі, на цвинтарі, після каплиці внизу, гріб на плиті якого напис: Гроздецька Анастасія Євстахівна, 1924-1982. В квітнику перед плитою в головах, відкопати 40 см, знайти шклянну банку на 3 літри. В банці гроші. Забрати гроші до дому».

- А я справлюсь? – Іванка прошептала дивлячись на маму.

- Поверни ззаді, - Лариса шепотом вказала на папірець. Коли Іванка повернула, там була олівцем намальованою карта, стежка і вказана могила. Лариса двома пальцями вазала на очі та на паір, щоб та двились і запам'ятала.

- Я з собою заберу може? – запитала Іванка, боячись щоб не забула коли поїде додому.

- Ні, звідси виносити не можна такі речі. – Лариса взяла папірець і тут же порвала на маленькі кусочки, вона заховала їх в шарпитку, щоб опісля викинути в туалеті.

- Справлюсь і зроблю, можеш на мене надіятись - пообіцяла Іванка мамі.

- Не спіши, до Нового року маєш час. Ніхто про це не знає; тато також.

- А коли ти там була?

- Поїхала була один раз і все зробила як потрібно.

- З ким ти там була?

- Сама була. Таксист мене привіз і залишив там.

- Скільки? – Іванка вказала на пальчиках, хотіла знати суму.

- Досить, - Лариса посміхнулась і поглянула на годинника. Часу було ще сорок хвилин.

- Мама, дивись тепер туди, Сашка зі мною. Він мені дуже допомагає, ми з ним дуже близькі, в мене таке відчуття що я його жінка вже.

- Так «вже», чи просто відчуття?

- Мама, я ще школярка, і не думай такого про нас. Я ж тобі сказала минулого разу, і так само воно тепер. Він сирків тобі купив гарних, там передача є для тебе.

- А в нього скільки грошей, щоб мені навіть щось купляти?

- Мама, вони Америку мають, вони такі гарні люди. Його сестра приїздить до мене з ним інколи, дядя Гріша їх любить дуже. Вони такі прості: я лиш задзвоню і він вже в мене.

- Іванка, дивись щоб ти заховала те про що я тобі сказала. В мене немає людини такої щоб довірити їй таку справу, на тебе вся надія. Від цього залежить моя воля і наша сім'я. Я хочу знати точно, чи те що там, вже в нас, тоді я буду спокійною. Тоді я тут можу щось домовлятися.

- А тебе тоді там ніхто не бачив? Ти впевненою, що ніхто не поцікавився що там таке?

- Повинно все було обійтись нормально. Я квіти купила була, пішла посадити там, з відерком, все як в людей. Не спішила, щоб все було оглянуто як слід.

- Я все зрозуміла тепер.

- Ми ж знаємо з татом що ти розумною в нас дівчинка. – Лариса посміхнулась.

- Мама, а колись якась дівчина приїздила від тебе, ще тоді коли я лишень в Івано-Франківськ переїхала була, хто вона така?

- А ти про Алку, вона вже тут знову.

- Як, посадили її?

- Була в ресторані і побачила в одній жінки кульчики дорогі, пішла за нею в туалет і там відібрала насильно, а жінка виявилась дружиною якогось начальника; «прийняли і упакували» Алку до двох годин.

- Мама, я скучала так за тобою, я писала тобі в листі, я все зроблю щоб ти повернулась скоріше.

- Коли все там владнаєш, напиши мені такий пароль: «Мишка знайшла сир».

- Добре, напишу. – Пообіцяла Іванка.

Дальше розмова пішла про квартиру, Іванка все мамі розповіла щоб та не чекала коли лист прийде з Тюмені, а вже знала що сім'я готується до її повернення додому. Усі розуміли що найголовніше не бажання і не старання, а те що відбувалось в державі все розвалювалось і кожного дня. Новини були не такі як скоріше, про стабільність, план перевиконання і таке інше в соціалістичній пропанді. Тапер все мінялось і тому самі бажання і старання щоб Лариса вирвалась з неволі, були доречними і час підганяв щоб їх реалізувати, очікуючи нагоди яка скоро може появиться.

Дві стали біля вікна і бачили як Сашко дивився в бінокль на них, потім він помахав рукою.

- Мама, бачиш як приготився татовий подарунок: він мені бінокль привіз з Тюмені.

- Твій Саша, точно бачить, через той подарунок нас двох, - Лариса посміхнулась та обняла доню.

- Мама, я хочу такий салат як ти робила з огірків свіжих, так пам'ятаю його.

- Зроблю тобі, не лишень з огірочків, що захочеш буду тобі готувати, за всі роки розлуки буду старатись відслужити тобі і татові.

- В нас все вийде мама, побачиш, я чекаю на тебе і молюся про тебе...

- Може незадовго твій візит буде для того, щоб забрати мене до себе вже. Тепер ти в нас будеш господиня і голова сім'ї. До твоїх порад нам прислухатись разом з татом. Я тут маю час і на календарі підрахувала: ми не бачились від січня до сьогодні, двісті тринадцять днів.

- А мені здавалось що так довго, - призналась Іванка.

- Скучаєш за мною? – Лариса стала милим поглядом дивитись на доню.

- Надіюсь що довго вже скучати не буду.

А година часу швидко пробігла і цього разу їм не продовжили часу на бесіду, навіть хвилини. Іванка натякнула що вийшовши з колонії, все тут же запише в машині щоб не забути. Жінка-конвоїр, сказала що передачу оформили і сумка стоїть на виході. Іванка попрощалась з мамою, лиш цього разу, саме прощання, було куди більш надійним на те що зустріч відбудеться набагато скоріше, як думали вони ще половину року тому, тому що для цього були вже підстави, які виходили від самого начальства колонії.

Допомога Сашка, була надзвичайно цінною для сім'ї дівчини, вони це будуть пам'ятати скільки житимуть, хоча сам хлопець все робив залюбки з задоволенням того, що про нього говорять батьки дівчини і він може стати в пригоді для них, як людина яка хоче бути для них близькою, та увійти в їхню родину через їхню юну дочку, яку Сашко називав Тюльпанчиком.

Коли Іванка з Сашком виїхали додому, хлопець стрався розгадати настрій дівчини. Він пригадував як було тоді в січні місяці, коли вони перший раз їхали сюди і що було після того, коли він якийсь час не бачив Іванку. Але через короткий час дороги, він зрозумів що тепер все по-іншому і замість того щоб скучати і плакати за мамою та її опікою, його подруга має завдання діяти і тому не до сліз і зітхань.

- Сашка, - почала Іванка розмову, - ти боїшся кладовищ?

- Боюсь.

- Як саме і наскільки?

- Наприклад спати там я б не осмілюся, чи з тобою проводити час щоб хто не бачив. В нас в армії був один такий, що дівок водив і любився з ним поміж гробами. Я коли почув, тієї ночі спати не міг навіть.

- В нас є одна справа невідкладна і вона зв'язана з цвинтаром.

- Що може Смирнова зарити треба десь?

- Сашка, - дівчина жартуючи вдарила його по руці, - що за думки в тебе?

- Думаю може мама наказ такий дала тобі. Не дармо терміново тебе викликала до себе. Якщо в листі тобі не написала, виходить щось таємне і скрите має бути.

- Терміново воно правда, лиш до Смирнова відношення немає жодного тут. Ти правий, такого в листі писати не будеш, більш того: вона мені показала карту і тут же порвала.

- А мені признаєшся яка справа?

- Прийдеться; ти ж мене саму не відпустиш напевно?

- Сама сказала що ти мені жінка, щоб я був за чоловік, щоб єдинну кохану жінку, десь відпускати на цвинтар і якісь справи з небіжчиками вирішувати там?

- Але ти смішний Сашка, щоб ми усі без тебе робили?

- Хто ми?

- Всі Аташеки: ти в нас на всі випадки в житті.

- Що я, Аташеки твої тебе народили, як та баба в Довгому говорила: «ноги як свічечки рівненькі, очі як чукуляда нівроку».

- Сашка, можеш бути серйозним трошки, я тобі хочу довірити справу нашої сім'ї, таку справу що Олько лиш взнати зможе опісля, а ти перед тим.

- Все, я слухаю. – Сашко став дивитись на дівчину, нахмуривши брови. Іванка не видержала і весело розміялась.

- Сашка, потрібно поїхали на Львівщину в одне село, з того села моя бабця, мамина мама походить і там похоронені її рідні. Мама моя, коли працювала, вона заховала гроші там, а гроші заховані в шклянній банці в могилі бабиної сестри. Мама передбачала що може попасти і будуть шукати щоб все конфіскувати, також по рідних можуть робити перевірки, так вона знала що в її тітки не було дітей, чоловік також помер, а виходить що ніхто на гробі робити нічого не буде. Вона під виглядом того, що пішла посадити там квіти, на могилі, тоді і закопала банку з грошами. Тепер мені потрібно поїхати, вирити і забрати їх. Може мама думає що я на тата стану чекати, але я хотіла б якнайшвидше це зробити, щоб гроші були вже в мене.

- А їх там багато?

- Думаю що так. Банка трьох літрова, думаю що там напхаєш доволі.

- Коли їдемо?

- Поїдеш зі мною?

- А хто з моєю жінкою поїде?

- Ой, Сашка я не можу просто: «жінка, з жінкою». Ти ще вдома проговорися так, дасть тобі мама Неля таку жінку, що будеш мене звати Іванна Богданівна.

- Так коли їдемо туди?

- Може на другу суботу, якщо в тебе з часом буде. Може ти на робочій машині у Львів будеш їхати. Потрібно якимось перед тим як школа почнеться, все зробити.

- Добре літом, на кладовищі листя від дерев і так не видно хто що там робить. Хоча якщо ми знайдемо гроші, тоді нам немає кого боятись в якомусь селі. Але добре щоб ніхто не бачив, в селех різні пересуди, пустять щось про могилу покійної, що хтось там щось рився, щось придумують як люди вміють. А взагалі твоя мама досить обдуманно поступила: ніхто не запідозрить що на якомусь гробі є банка з грошами.

- А коли вже хтось знав і забрав?

- Поїдемо, заберемо і будемо вже знати.

- Що мужчина в мене, то мужчина: нічого не боїться, ризикує задля мене, для такого нічого не жаль, навіть вийти заміж після шіснадцять і забути про дівочу юність. – Похвалила Сашка дівчина.

- Хочеш щось смішне розкажу?

- Давай, ми ж не спішимо нікуди, послухаю і дорога швидше проїдеться нам.

- Жив-був один ветлікар. Поки був ще так собі простий хлоп: їв пив з хлопами. А коли вже в партію записався, тоді вже з простими не водився навіть. Пішов до одного кури щепити, щоб не здихали. Вже закінчив, а той просить в хату. Ветлікар каже йому: я пити не буду, а так чого мені сидіти за столом. Той господар питає його: а що взагалі не п'єш ніколи? Та хіба що коньяк – відказує ветлікар. Господар пропонує: давай ходи, маю коньяк для тебе. Той подумав і каже: ну якщо маєш коньяк, тоді справа друга. Зайшли в хату, той йому самогону такого з малясу, а він колір має такий до коньяка схожий, налив в банячок і подав. Ветлікар випив і каже: що коньяк то коньяк.

- Ти вже з нагоди що я сказала «що мужчина то мужчина», пригадав собі напевно?

- Бачиш Анка, ти вже навіть думки мої знаєш; все ти вже знаєш про мене.

- Так повинно бути, - посміхнулась дівчина.

- Що жінка то жінка, - додавив Сашко.

Коли вже двоє втомлені дорогою приїхали нарешті на вулицю Коперника, Сашко сказав Іванці.

- Анка, ти все розкажи щоб дядя Гріша знав. Він ваш родич, тебе прийняв, знаєш якщо б він знайшов гроші якісь, яких ще правда ми не знайшли самі, тоді він буде думати що ти щось криєш від нього, подумає що ти вкрала гроші звідкись, навіть якщо тоді ти вже признаєшся, він буде думати що ти живеш в його домі, а його маєш за чужого, і між вами буде тінь недовіри.

- Але спочатку знайдемо їх, а тоді коли вже привеземо, я так поступлю як ти мені сказав.

- Домовились.

- Сашка, я вдячна тобі, ти так втомився дорогою, а все задля нас: мене і мами.

- Нічого страшного, думаю колись теща не посміє кричати на мене.

- Дякую Сашка, може мої батьки, тобі колись в пригоді стануть...

- Біноколь не забудь в машині, - Сашко поцілував дівчину і поїхав, щоб відпочити завтра в неділю.

Але в неділю Сашкові не прийшлося довго спати і відпочивати після вчорашнього повернення пізнім вечером додому. Ранко його розбудила мама і почала вести строгий допит:

- Саша, де ти вчора був цілий день з машиною?

- Я, я поїхав був на базар – Сашко протирав очі від сну.

- Знаєш що: ти ще не такий дорослий щоб мене обманювати, а я ще не така стара, щоб тобі вірити. Де ти був від досвітку до темної ночі?

- А якщо десь відпочивав, що заборонено може чи в неділю мав щось робити?

- Ти для кого сирки в Ганьки заказав?

- А, що воно. Вже наговорила? Я ж заплатив бабі, просив тихо бути. От не баба, а стара ринка.

- Ти до кого в тюрму їздив? Хто з наших знайомих тепер вже в тюрмі сидить?

- Є один що в армії був зі мною; попався по дурості.

- Саша, ти не заговорюйся мені тут: та твоя кохана, вона вже щось витворила і її посадили?

- Мамо, вже як скажеш, - на хлопця немов хтось вилив холодну воду, він як лежав та зівав, тут же сів на ліжку. – Як її посадити можуть, як вона у восьмому класі?

- Чому ти ніколи не привезеш її до нас, де вона зараз?

- Вдома спить. Вона живе на вулиці Коперника, тут в місті.

- Живе, чи дзвонить десь з кабінету начальника тюрми і викликає сучасно тому що там не будеш дзвонити коли захочеш, приставляється мені: Іванна Богданівна?

- Якого начальника? Я ж з Іркою були в неї недавно, запитай її сама.

- Хто її батьки? Яка в неї сім'я?

- Нормальні люди, жили в Львові, переїхали сюди щось по роботі. Тато в Тюмені на роботі, гроші заробляє, мама також бухгалтер, що за проблема не розумію?

- Тоді залишимо її: а сирки все ж таки для кого брав?

- Та поїхали ми відпочивати з нею та з Ольком, тим що в театрі був. Він брат її троєрідний, живуть в одному будинку. Тато її біноколь привіз з Сибіру гарний, ми їхали на Дністер дивитись, що за проблема з самого ранку хтось скаже мені? Літо кінчається, їм в школу, хотіли десь відпочити, розвіяти з міста. А для Ганьки я так придумав щоб звучало серйозно, що скажу що їдемо на природу, тоді нести буде два місяці. Я ще хотів сказати що в лікарні хтось, але подумав що точно тебе питати буде хто в нас в лікарні, подумав тюрмою заговорити її. А особа про яку ти говориш, не в тюрмі, а в школу ходить.

- І все ж таки привези її до нас якнайшвидше, мені спокійніше буде.

- О, як її побачиш, зразу полюбиш.

- Вже Іван вихваляв мені які там очі і які ноги, тому вже хочу побачити чи ти розумієш що таке красива дівка природньо, а що обвішана модою.

- Ще побачиш.

- Саша, ти як будеш так багато часу з дівчиною проводити, вона так привикне що не захоче жити без тебе, дивись щоб не було так, щоб поки шкільний диплом дадуть їй, не дали Свідоцтво про народження.

- Яке народження, про яке свідоцтво говориш?

- А таке, щоб перш чим будеш жонатим, ти не став перед тим татом.

- Не бійся, не стану перед тим. Вона не якась така що вітер в голові.

Тут зайшов Іван, він хотів чогось поспідати і шукав маму, коли він відчинив двері, Неля вже звернулася до нього:

- Слухай Іване: каже Саша, що його дівчина дуже розумна, але не каже в чому проявляється її мудрість.

- Про неї можна роман писати, це справді розумна молода людина. – Іван, немов прибив печатку.

- Тоді іду на кухню, може вже колись дочекаєш щоб мені допомогла та «розумна людина» готовити для вас, а то все на мої руки постійно.

Сашко почекав поки мама піде, і шепотом сказав братові:

- Здала мене Ганька з маслосирбази.

- Як здала?

- Сказала мамі, що я в тюрму їхав. Я ж просив її не казати нікому, просто сказав щоб вона не тягнула з тим, щоб скоро принесла, заплатив їй як вона хотіла, а тут тобі на масш.

- Лиши дурну бабу, знайшов з Ганьки якусь відповідальність згирбати. Що там в колонії?

- Все добре, набулась з мамою, говорить що після Нового року, буде перестановка кадрів і її справу розглянуть. Тринадцять справ є таких там що будуть переглядати.

- Грошей хочуть, - однозначно озвучив Іван. – Я знаю як там розглядається, хто дає того розглянуть, а тут ви поїхали, вони побачили що донька така що з горкому папір випросила, виходить з такими можна домовитись. Тим більше в неї злочин економічний, а зараз сам бачиш що в державі робиться, виходить так що хто мав можливість а не вкрав, дураком був і сам собі винен. А хто вкрав, тепер має навіть відкупитись за що. Вони мають машину: продасть і вудкупиться.

- Там окрім машини є гроші, все повинно обійтись.

- Саша, ти сам зрозумій: в колонії розуміють якщо людина крутила грошами, не без того щоб заховала десь, навіть позичала знайомим і тепер вона може попросити щоб допомогли її. Завжди такі люди які при грошах, мають таких самих друзів з грошами і так одне другого виручає в біді.

- Але я переживаю трохи. – Признався Сашко.

- За кого?

- Прийде її мамаша, може мене не впадобає, скаже що Анка ще дитина, проженуть мене геть. Я вже привик що той дядя Гріша, такий собі як старий грибок, а тут батьки появляються в неї.

- Чого ти боїшся? Добре що появляються, буде кому онуки бавити.

- Уявляєш собі: говорять що вона вже себе почуває як моя жінка, поклялась мені що вийде за мене.

- Самому треба якусь шукати, піддав ти охоти мені до такого, - Іван почухався за вухом.

Тут мама Неля, покликала хлопців снідати, так як Ірка ще спала. Коли два брати сиділи за столом, а мама продовжувала смажити блінчики, вона стала говорити з ними:

- Іване, тобі напевно потрібно відібрати в Саші його дівку, вона Іванна зветься, двоє будете мати ім'я однаково, а він ще молодий, ще якась його запримітить.

- Він не віддасть мені, ти просто не знаєш про кого говориш, не бачила її.

- Та вже почула що про неї роман треба написати, вже хотіла б увидіти, але не привезе ніколи.

- Принеси фотку, - звернувся Іван до Сашка. – Як рідна мама тебе годує, а ти фотографію навіть не покажеш? Та я тебе за таке, з неділі на п'ятнадцять суток запхаю.

- Там стоїть в мене, йди сам покажи, - Сашко продовжував їсти.

Іван справді встав, підтягнув спотртивні штани і пішов взяти світліну, яку Іванка зробила в ательє, тоді коли була разом з батьком. Він взяв таку, де дівчина сама стоїть біля білого крісла і тримає руками за спинку. Іванка була в кофті та спідниці вище колін. Права нога трошки зігнутою в коліні, на вустах ледь помітна посмішка. Саме таку посмішку дівчина собі виробила, розглядаючи себе в люстро. На ногах були чорні туфельки на каблучках. Коли Іван приніс, мама Неля витерла руки в фартушок, підійшла до вікна кухні і стала розглядати. Сашко дивився на реакцію мами:

- Так хто вона є, ти Іване щось був проговорився раз?

- З Чехословачії родаки в неї. – Підтвердив Іван.

- Та що хлопці вам скажу, справді чешка вона. Жаль, не повезло мені і цього разу.

- А чому так? – Запитав маму Іван.

- А тому, що така мені не буде на кухні блінчики допомагати смажити. Я думала собі що вона до того брата схожа, що в театр приходив, дивлюся на нього тай думаю собі: він такий нічого хлопчина, а тут бачу зовсім не схожа до нього. А ноги таки хотіла показати; от дівка нівроку. Мають батьки ким тішитись і живуть на Коперника, - сама до себе промовила Неля.

- Мамо, блінчики горять! – Вигукнув Сашко.

Мама Неля покла фотокарточку на стіл, сама стала знову коли газової плити, вона повернула блінчики, повернулася сама до синів і поглянула на Сашка:

- Що ж Саша, Іван правий: про таку можна точно роман написати. Невжеш моя невістка буде? Як Іване думаєш? Ти з сторони краще бачиш, тому що того питати немає сенсу; там голова не варить вже напевно.

- Буде. – Впевнено сказав Іван.

- Тепер навіть не знаю як до нас просити, я думала привезе Саша якась дівчисько, а тут не знаю навіть як зготовитись щоб її в нас погостити якось. Ти Саша хоча скажи чи сирки любить, які ти в Ганьки купляв?

- Блінчиків напечеш, - Встаючи за столу, сказав Сашко мамі, взяв з стола світліну і вже з недільним настроєм, вийшов на двір з хати. Він сам про себе подумав: якщо б не ситуація в якій вона опинилась, напевно не була невісткою в нас, не звернула б уваги на мене. Сашко завжди ставив сам собі занижену оцінку, і це можливо тому, що мавши старшого брата, який все був над ним, і також чомусь батьки, з Іваном більше радились, як з дорослим в домі.

В той самий час, в домі Братинських, також снідали: Іванка і Григорій Миколайович. За столом, Іванка все розповіла про маму і про гроші, вона не дочекавшись щоб поїхати, подумала що опісля якось буде не по-людському коли тиждень пройде, а вона тоді признається. А так як вони вчора повернулася, вартує посвятити дядю Грішу в таку таємницю.

- Ти Анка що зроби: приїдете в село, в день, явно, відверто. Думаю що вночі будете боятись, я б точно не пішов в таке місце вночі. А коли в день, потрібно мати на увазі, що в селі люди заглядають одні за одними, коли хтось появиться на кладовищі, можуть побачити і будуть підглядати. Люди подумують що хтось щось чи ворожить, або щось замовляє, для чого воно щоб таке думали та підглядали за вами.

Кладовище таке місце, що коли думаєш що тебе ніхто не бачить, саме хтось може заховатись і дивитись. В селах різні забабони, передання, і таке інше.

- Тоді як зробити правельно?

- Вам потрібно знайти когось що від того кладовища, якась є людина відповідальна за порядок там. Прийдете, привітаєтесь, скажеш що ти онука Марії, а твоєї бабці сестра тут похоронена. Ти приїхала могилу поглянути, квіти покласти, що тобі так мама наказала. Люди тобі покажуть де могила, тому що в селі люди знають хто де похоронений, особливо жителі старшого віку.

- Ви праві дядя Гріша: ми як самі почнемо ходити по цвинтарі, шукати, нам дві години пройде якщо ще за такий час знайдемо.

- А я про що тобі кажу? Прізвище маєш, дату народження і смерті також, якщо є напис, тоді вас приведуть, ти прочитаєш, перконаєшся що ти там знаходишся де потрібно. Тоді почнеш полоти там, думаю якщо ніхто не доглядає, там є роботи для тебе трохи.

- Справді, ми візьмемо відерко, роскалик такий, букет купимо і все буде виглядати по-натуральному.

- Не спішити, прополоти, оглянути все навколо, а тоді так глибше, глибше, і до тієї банки вже не далеко буде. Банку у відро, травою прикрити, немов траву десь викинути потрібно і поволі до машини. Може там нікого не буде, але такий сценарій, потрібно мати наготові для себе.

- Дякую вам дядя Гріша, - Іванка потрела руки, їй вже хотілось їхати туди і щось робити. – Сашка сказав щоб з вами поговорити про таку справу.

- Бачиш: мужчина він і тому розуміє що я вже маю досвід. – Задоволено, похвалив себе Миколайович.

Того ж, 1989 року, в шкільній програмі, пройшла реформа. В середніх та восьми річних школах, вводили період навчання одинацять років. Якщо до того часу було середня освіта десять класів, тепер ще рік добавили. Але учні які вже навчались, вони перестрибнули один рік, і так як Іванка з Олегом повинні були іти з першого вересня в восьмий клас, вони зразу попадали в дев'ятий. Іванка зраділа від такої новини, хоча нічого по суті не мінялось в роках, але якось вже бути на рік вперед, виглядало що вона більш дорослою. Насправді питання віку дівчини не стояло так гостро в домі Маковських, чомусь Іванка сама собі внушила так, мовляв її вважають за дитину, в той час коли вона відчуває себе куди більш дорослою. Справа в тому, що підлітки дивляться на подібні речі своїми очима, а дорослі зовсім по-іншому, хоча інколи висловлюються не те що думать, мовляв: куди їй малі, чи йому малому, ще про таке думати. Але насправді, дорослі люди люблять поглянути на молоденьку дівчину, чи навпаки жіноча половина на юного хлопця, тому що все що юне та невинне, воно гарне і прекрасне як для очей, так само для почуттів.

В неділю, день був дуже насичений, вже зранку Іванка побачила Олексу Марчука, який тягнув якісь дві великі сумки своїм дітям і онукам. Також Леонід Павлович був вдома, тому що зранку вже грала в нього музика і отже можна було сподіватись що сьогодні розгориться дискусія, тим більше що подій на політичному полі, ставало кожного дня куди більше.

Але в дівчини було бажання, чи вірніше сказати обов'язок, щоб закінчити справу яку їй поручила мама, і перш чим піти в школу, вона хотіла туди поїхати і все зробити як порадив їй Григорій Миколайович. Іванка думала може вдасться батькові зберегти Ниву, щоб не продавати, адже з людьми, які мали квартиру на вулиці Московській, можна і грошами домовитись, хоча останнім часом, надії на ту квартиру стало чим раз менше, так як нічого батько не написав по такому поводу.

Під час обіду, Іванка побачила що Олекса Марчук вже сидів сам за столиком і читав якийсь журнал. Вона вирішила піти поговорити з дідом.

- Дорого дня вам! – Привіталась дівчина і сіла навпроти за столик.

- О, доброго, доброго. Як ти тут? Давно видів тебе. – Олекса закрив журнал і став дивитись на дівчину.

- Нічого, дякую.

- Таки до мене ти не приїхала на яблука до тепер. Обіцяла мені, а не приїхала.

- Може ще колись приїду.

- А в Львів їхали десь тепер?

- Ні не були. В мами були.

- А коли мама додому вже?

- Не знаю. Думаємо що може скоріше як в дев'яносто сьомому.

- Там не буде вона довго. Мама не вбила нікого, не покалічила. А гроші всі брали хто лиш мав до них доступ. Зараз міняють закони, одне друге, крутять як можуть. Яле я тобі скажу: якщо в хаті темній лиш одна свічка, куда її не перставляй, постійно світліше буде лиш в одному куті, так само в державі: що не вигадують, а економіка розвалюється і нічого не вдіють вони. Кажуть як був Горбачов в Львові, тепер в зимі, в лютому, сказали йому люди в місті, щоб поставив їм пам'ятник Бандері. Не знаю чи правда, але так мені сказали.

- А прапори таки є жовто-блакитні, воно правда. Мій тато приїздив був, а перед тим він завжди у Львів прилітає літаком, там машина в нас стоїть, я запитала його і він бачив кілька разів в різних місцях. Також казав що в автобусах міських чіпляють такі на скло.

- В нас також в машинах вже чіпляють, я видів вже так само.

- А ви знаєте про Толіка?

- Так каже мені Олежик. Казав що тато його не знає нічого.

- Напевно що не знає.

- Як ви думаєте, що спонукало людину так зробити? Думаєте заплатили йому багато, чи може наші образили його так дуже?

- Не знаю. Але може бути проста справа навіть. Там на заході таке вміють робити, вони вивчають мужчину, підсовують йому жінку, таємно роблять знімки і потому вже шантажують його. Якщо йому покажуть фотографії з нею, тоді йому вже тут біда буде і кар'єра вся як кажуть: котові під хвіст. А він був кажуть бабник, от і скоріше всього так сталося там. Але добре що живий, а час пройде тай якось воно буде. Як людина жива, то є надія якась що здияляться може. Зараз поміняють в державі закони, так вже не буде як було скоріше.

На їхню бесіду вийшов Леонід Павлович. Він був одітим в сині спортивні штани, білу майку та по ній сорочка з короткими рукавами. Іванка встала щоб іти, але дід Марчук махнув щоб сиділа. Коли підійшов Павлович, він привітався, подав руку Олексі і став коло столу:

- Чуєш Павлович, каже ось ваша сусідка, що казав її тато, що в Львові вже є національні прапори, на будинках таки. Так що димократія в нас процвітає.

- І чим радуєшся Михайлович? Дивись який безпорядок пішов: черги довгі, товару немає, почали люди на Кавказі бунтуватись, в Прибалтиці так само, робити не хотять. Тепер скажи до чого довела та гласність і димократія?

- Довела що Чорновіл зараз у Львові, кажуть що активний дуже. Він політв'язень, тепер такі як він до влади прийдуть скоро, а своїх катів, вони в тюрму!

- Нічого страшного, зараз і в тюрмі вже не так страшно, ось Іванна їздила до мами, кажуть що впустили, побула з мамою. Правда Іванна?

- Правда. Я мала прохання зі школи, директорка написала.

- Бачиш Михайлович? Люди вони скрізь люди.

- Може довго там не буде її мама, як думаєш Павлович?

- Все можливо. Якщо визнає що була не правою, гарно буде поводитись, можуть помилувати.

Іванка все ж таки встала щоб не заважати дрослим мужчинам вести діалог, Павлович ще запитав дівчину:

- Як Іванна, вже в школу скоро; хочеться вже на навчання?

- Я вже в дев'ятому буду.

- Бачиш як гарно, прижилась ти тут з нами і думаю що не пожалієш в майбутньому.

- Я вже не жалію, тепер навіть. – Дівчина посміхнулась.

- Бачиш Милайлович, - оглянувся Леонід Павлович, на Іванку яка побігла, - щоб таких людей в нас побільше, держава була б то что надо. Не обвинувачує нікого, не жаліється нікому, весела, щаслива, і їй добре і нам приємно.

- З доброї родини вона Павлович. – Похитав головою старий Марчук.

Тим часом, Григорій Миколайович зібрався вийти в двір для загальної бесіди, але сказав що недавно дзвонив Сашко, і хотів щось запитати Іванку. Коли Миколайович вийшов, Іванка ходила по квартирі, чекаючи що хлопець передзвонить, але телефон мовчав. Тоді вона, вирішила сама набрати номер до Маковських. Дівчина хвилювалась коли знову трубку зніме мама Неля, тому що якось з батьком, було простіше порозумітись. Але все ж таки прийшлося набрати номер.

- Алло, - Відізвався Іван, голос якого, вже Іванка могла впізнати.

- Привіт Ваня, а Сашку можна мого?

- Сашка твій, він вчиться блінчики смажити. А то мама поглянула на невістку майбутню і сумнівається що така буде йому готувати ранком сніданок.

- А про кого мова: хто буде тією невісткою?

- Десь є така, живе на Коперника, родом з Богемії.

- Звідки я родом?

- Там історика запитай свого що таке Богемія, а я йду того знайти що шукав тебе, кого шукаєш ти і ще буду шукати я. Навіть в нашому карному розшуку, не задіти скільки людей в неділю для пошуків.

- Дякую Ваня.

- О, йде сам! – Вигукнув Іван.

- Алло, Анка? – Привітався Сашко.

- Привіт Сашка, дядя Гріша сказав що ти питав про мене.

- Так. Хочу знати як ти почуваєшся після поїздки; чи не сумуєш багато.

- Нормально почуваюсь. Бачу пам'ятаєш перший раз.

- А я думав що добре, а ти лиш «нормально».

- Добре буде коли ти будеш поруч мене, а коли тебе немає тут, тоді лишень нормально.

- Тоді приїхати може?

- А без «може» не умієш запитати?

- Тоді буду перед вечером десь шоста, добре так?

- Чекаю. – Іванка поклатла трубку, поглянула на себе в люстро, і промовила сама собі: завжди чекати, це така бабська доля...

Тут раптово відчинились двері і прийшов Григорій Миколайович, він пояснив без запитання:

- Окуляри хотів взяти, щось там Марчук прочитати приніс.

- Дядя Гріша, а що таке є на світі, що зветься Богемія?

- Богемія? Та це таке князівство було в Європі. О, та воно було там де зараз Чехія: Богемія і Муравія, ці князівства складають Чехію. А Словатчина вже тут до нашої границі, тому двоє звуться Чехословатчина.

- Дякую вам, вже буду знати.

- Та тобі обов'язково про таке знати, твої ж коріння звідти.

- Точно. Я пригадала: ви колись мені говорили про це, а я забула виходить.

- Саме власне що «колись», а я окуляри мав десять хвилин тому і забув де поклав.

Тут прибіг Олег, він задихаючись від того що біг по сходах сказав:

- Дядя Гріша, не шукайте, їх газетою на столі прикрили, окуляри там стоять на столі.

- Ой дякую сину – Миколайович пішов на двір знову.

- Що Ольку, коли їдемо кудись вогонь палити?

- Хто їде?

- Ми їдемо; парами.

- Поїдемо коли так. Ти свій рюкзак візьмеш і біноколь, а я хіба м'ячик для Ірки.

- Ой, Ольку, що ти так її принижуєш постійно. Дівчину так не можна вважати, тому що вона є дама навіть коли ще дівчина в колісці, а вже дама. Ти повинен бути як джентельмен, а не хлоп з колгоспу імені Ілліча.

- А що є десь такий колгосп?

- Напевно є якщо я знаю. Хоча вже пригадала: їхали ми з Сашком і якась ванатажна машина стояла, ми так помаленько проїздили поміж корови які ішли з пасовиська, і я прочитала на дверях тієї машини.

- Може десь підемо на вокзал?

- Я чекаю на Сашку.

- Тоді я піду до однокласника Діми, він має мені колекцію марок показати. Щасливо вам там двом.
- Що для Ірки переказати?
- Нехай росте, я ходити так довго не буду як ти з Сашею; я зразу до шлюбу і порядок.
- Ох, Марчук, - посміхнулась Іванка.

27

Дівчині було потрібно готуватись в школу, так як вже через тиждень починалось навчання, але їй було не до школи. В суботу, двадцять шостого серпня, Іванка з Сашком виїхали на Львівщину, щоб виконати на кладовищі те, що сказала мама Лариса. Сашко взяв свою Ладу, і двоє виїхали ранком о дев'ятій годині. Вони послідували пораді Григорія Миколайовича, Сашко купив квіти, взяв відро і роскаль, також малу мотику, що все виглядало як повинно бути.

Коли вже проїхали Рогатин і Бібрку, Іванка витягнула свій записний блокнот і стала в голос читати:

- Так, виходить нам потрібно слідкувати вулицю на првій стороні, після села Відники.
- А те село яке шукаємо, називається на подобу шлема, якось так ти говорила?
- Шоломинь, воно буде під горою на горі кладовище. Потрібно трохи дальше проїхати селом і там така розвилка буде, наскільки я пам'ятаю.
- Давно там була?
- Давно, може коли мені було сім років.
- Потрібно питати когось, не думаю що запам'ятала.
- Напевно...

Приїхавши в село, вони запитали дітей, які грались на вулиці куди на кладовище. А коли приїхали на місце, побачили що кладовище розділено вулицею на дві частини, а навколо немов ліс. Нікого з людей не було видно, хоча внизу село вирувало своїм життя, так як літо доходило до кінця.

- Ми будемо шукати довго, потрібно когось запитати. Давай повернемося в село, знайдемо когось.

- Тоді їдемо, - погодився Сашко.

Повернувшись в село з гори, вони побачили три жінки які стояли: одна на своєму подвір'ї, а дві на вулиці. Сашко зупинився і двоє вийшли з машини.

- Добрий день вам! – Привітався Сашко.

- Добрий, добрий, - відказала одна з жінок, а дві так дивились на молодих людей, що навіть не відповіли.

- Ми приїхали сюди з Івано-Франківська, а ось ця дівчина, вона родом зі Львова. Ми були на цвинтарі, шукали могилу її тітки, але не можемо знайти.

- А хто така була її як ти кажеш «тітка»? А то ми тут кажемо цьоці, або цьотка.

- Гроздецька Анастасія Євстахівна. – Відповіла Іванка.

- А, то певно же Настуні Комарикова, - жінка поглянула на односильчанок.

- А коли вмерла, може знаєте? – Запитала та що стояла на подвір'ї.

- Народилась двадцять четвертого, а померла вісімдесят другого року. – Пояснила Іванка.

- Певне же вона, так було, вона вмерла десь тогди. – Відказала жінка, а Іванка зразу відчула місцевий суржик.

- Та її поховали коло Волекси Вольджиного, там є плита і пише на ній. Ади будети їхали так на гору, тай там вже зобачите де дерева такі високі, - жінка стала пояснювати, але Сашко склав руки як перед образом в став просити.

- А ви хто могли б з нами проїхати та показати нам? Я привезу назад сюди. Ми вже були там, але не знаємо; могил багато.

- А то во що за родина має бути, що ніц не знає про свого небожчика? – Промовила третя з жінок, яка мовчала до тепер.

- Я тут була ще коли мені було сім років, - стала пояснювати Іванка, - мою бабцю покійну звали Марія, вона була моєї мами, мама. А в цієї цьотки, не було дітей, тому мама мені сказала, щоб я поїхала і могили доглянула, ми квіти купили, прополоти хочемо.

Жінки глянули в салон Лади і справді побачили букет.

- Та знали твою бабцю також; в Львові жила. А цьотці тут була. Але як вам сказати, може ви не знаєте того; та певне же не знаєте.

- А що таке? – Настрожився Сашко.

- Може би с ім вповіла Параню, ти більше того знаєш як тогди було. – Одна з жінок звернувся до господині подвір'я.

- Та що буду вогорила, та най йдут діти тай посадет там що хочут, та нащо їм во того.

- А що таке? – Ще більш насторожився Сашко, а Іванці стало якось не по собі. Вона водила своїми карими очами то на одну, то на другу жінку, щоб щось запримітити.

- Йди во Парню, тай сидь в машину, покажи їм де гріб. Тай вже розкажеш во їм тото.

- Та певне же так, - добавила дуруга жінка.

- То хіба так зроблю.

- Йду вже, бо маю ще полоти бульбачинку, тай колінтини крільом кинути, бо той мій во старий ніц не зробит без мене, - зітхнула жінка, яка чомусь не добрим поглядом дивилсь постійно на дівчину.

- Зараз поїдем, лиш всиплю пацетю грису, тай ябка м насікла му, бо буде во верещило на все село. – Сказала жінка-господиня, яку, як вже зрозуміли молоді, що звали Парані, правда ні Сашко, ані Іванка, не знали що за таке ім'я, і що насправді вона зветься Парасковія.

- Коли сіли в машину, і почали їхати, Сашко став настирливо питати жінку:

- А що таке відбулось що ті люди щось знають і не хочуть сказати нам?

- Та що во було: десь був приїхов якийсь хлоп, і питов сі так само як ви про гріб Насті. А там був на цвинтари такий наш Миханьо, він там косив собі, тай щось того не вподобов си, каже му: ади вона тут похована, просто так сказов на якийсь гріб другий, же не мов ні хреста, ані ніц. Той подивився, поїхов гет, а коли на другий день прийшов Миханьо сіно первернути, же би сі не спарило, та во дивитсі, а той гріб, на якого він му вказов, переритий як би дик го зрив.

- Хто «зрив»? – Перпитав Сашко.

- Так як би дик, та ніби свіне з лісу дика, ми дик вогорим на него.

- А, дикий кабан. – Повторив Сашко.

- А хто такий був, вірніше на якій машині приїхав?

- Та не виділа м ніц, треба аби питати Михане, Павлусевого.

- А де він жеве?

- Ади тут під цвинтаром, я покажу зараз, аби с знов.

Приїхвши на кладовище, жінка пішла поміж ряди, а Іванка стала перелякано оглядатись. Коли вона зайшла під старі дерева, вона вказала на пам'ятник, який вже позеленів від того що листя падало на нього пістійно. На тому місці де повинні були рости квіти, росло бадилля, рівно з пам'ятником. Іванка прочитала прзівище і дату життя покійної.

- Дякуємо вам, - прошептала дівчина.

- Ходіть я відвезу вас. – Сашко звернувся до жінки.

- Та не, я тут ще до своїх піду на гріб глипну, тай потому піду сама вже додому поволи. – Жінка махнула рокою і пішла поміж гроби в сторону.

- Смирнов шукав. – Прошептала Іванка. – Напевно мама проговорилась йому, а може скоріше сказала що хоче так зробити.

- Так Анка, - Сашко звернувся до дівчини наказом. – Часу мало, зараз по селі піде, що якісь знову могили шукають, ти сама чула що люди знають і дивляться на нас як на злочинців. Давай ти дивись навколо, а я рию швидко як той «дик», і вже втікаємо звідси.

- Давай. – Іванка стала на виступ нижньої сходини пам'ятника, щоб більше бачити, вона стала розглядатись кругом. Сашко в той час почав швидко полоти траву, вириваючи з корінням те що витягувалось, а що залишавсь в землі, просто зривав що рвалось. Потім він почав копати, земля була волога, після дощу. Він почав свіжу землю розгорати по квітнику, і тут почув як роскаль скользнув по чомусь. Сашко зрозумів що банка на місці.

- Є щось Анка, думаю що ми знайшли те що шукаємо.

- Сашка: атас, яксь мужик на велосипеді їде, - швидко промовила Іванка.

- Де він? Далеко ще?

- Став з тією жінкою говорить, кашкета поправляє. Може про нас йому вона каже.

- Дивись за ними, не випускай з поля зору, а я досягну зараз. – Сашко почав розривати землю і побачив білу пластикову кришку на банці, він обкопав банку і підпхав роскаль знизу, вивернув її вгору. Навіть не витираючи землю, швидко поклав банку у відро, і пішов з ним до машини. Поклав відро в багажник, накрив старою курткою і повернувся.

- Так Анка, тут рівненько зробимо, став квіти, вже можна не боятись, робимо як повинно бути. А я ще тут задню половину провір'ю, можу тут щось є.

- Не думаю. Про одну банку мама сказала. – Іванка стала збирати стебла і траву, яку нарвав Сашко і все те понесла на край кладовища, щоб викинути.

Сашко поклав роскаль і мотку в багажник, витер чоло від того що швидко робив і хвилювався і поглянув на дівчину.

- Вдома порахуєш, але щось там є, важка банка така.

- Все погнали звідси. – Потерла долоні Іванка.

Сашко нічого не говорив, але коли з'їхав з гори, на якій було розташоване кладовище, він зупинився біля господи того чоловіка, про якого сказала жінка.

- Ти куди Сашка? – Запитала Іванка від несподіванки.

- Якщо хтось є, може запитаю на якій машині був той що питав його про могилу і коли саме.

- Нащо він тобі; поїхали геть.

- Хвилинку, я не довго. – Сашко вистрибнув з Лади і таки пішов на подвір'я.

Іванка стала оглядатись, вона сама дивувалась як так що вона жила в місті, а ще колись у Львові, нічого не боялась, а тепер їй тут в погідний день, страшно якось. Але причиною було те, що люди в селах мали різні персуди і передання, тим більше коли питання стояло про могилу. Вона не хотіла щоб Сашко щось потерпів через неї, або щоб хтось вкинув каменем в його машину. В місті дівчина знала як поводитись навіть з хуліганам, а в селі вона навіть не завжди могла зрозуміти про люди говорять і чим закінчиться розмова. Вона дивилась і не могла второпати: чи людина жартує, чи говорить серйозно.

Сашко повернувся, завів двигун і виїхав на вулицю.

- Був Смирнов. Сказав мужик що біла машина, модель він не розбирається, такий пиячок. Щось мнув, а я йому троячку дав, той все виложив що знав. Виходить він тут був зразу після того як ми провели операцію «Ескадрон» в Львові. Напевно зрозумів, що тепер він вже нічого не зможе мати з мамою, тому що ти не дозволиш такого. Хотів ще гроші взяти на кінець. Знав про них якось.

- Сашка, а якщо він взяв, а в банку пхнув чогось іншого? Ти ж не бачив грошей там.

- Зараз виїдемо на львівську дорогу, я погляну, лиш щоб з села подальше.

Коли вже від'їхали по львівській трасі, Сашко зупинився, двоє вийшли з машини і швидко з нетерпіння підбігли до багажника. Сашко відчинив, витягнув банку, протер землю і побачив що банка в середині біла, немов стояв якийсь папір навколо скла. Коли він відчинив кришку, під кришкою стояла марля, він витягнув її і побачив гроші. Сашко вигукнув:

- Є Анка, мама Лариса знає що робить: вміє робити заготовки на зиму.

- Давай банку викинемо, якось з кладовища вести в квартиру не нормально, а гроші висипай в мій рюкзак.

- Відкривай рюкзак, - посміхнувся Сашко.

- Багато напевно, порахувати потрібно.

- Вдома порахуєш; став в салон касу.

- Так страшно, якщо б міліція зупинить і перевірить нас?

- Скоріше багажник перевіряють як салон, я буду поволі їхати, а за Галичем вже свої менти; наші Станіславські.

- Сашка, я тобі зпалачу за таку послугу. Грошей вже в нас є тепер.

- Не думай навіть. Гроші твої і я твій, в мене касу в сім'ї, буде тримати жінка.

- Сашка, ти ж бензин хоча купи що ти їхав, сам сказав що троячку дав тому Миханьо, чи як він.

- Я зливаю бензин з «буханки», є ще Іванів ментовоз; про що говориш?

- Ой напишу мамі сьогодні таки, там пароль повинен бути: «Мишка знайшла сир».

- А дивись що людина жадібна втрачає: каже мені той мужик що він косив на цвинтарі, обкосив старі гроби, а тут Смирнов приїхав. Питає того де така похоронена, той каже: дай рубель на чорнило, є таке вино дешеве в буфетах по селах, - пояснив хлопець, - а він до нього, мовляв: я про таку справу у вас питаю, на могилу приїхав, а тобі не соромно за гроші і алкоголь говорити на такому місці і торгуватись? Той каже мені: я так подивився на гріб який мав обкосити, обійшов кілька гробів, тай кажу: та отут Насті похована, тут: я точно знаю. Смирнов ще перепитав чи той правду каже, а мужик йому: сам кажеш що на такому місці не торгуються, як я буду брехати, тут мені також лежати терба буде скоро. А вже на другий день він приходить траву обренути, щоб сохла на сонці, а той гріб перекопаний повністю. Мужик до тепер не знає що той хотів там. Мене питає що таке може бути, а я сказав, що напевно якийсь дурний на голову був.

- А справді ми їхали коли траву косили, тому що я здала екзамен і десь після того до місяця часу, ми поїхали у Львів. – Пригадала Іванка.

- Питання одного рубля вартувало, а Смирнов пошкодував.

- А коли ми виїхали з колонії, ти питав чи не Смирнова зарити треба, коли я сказала тобі про кладовище, я ще так відповіла, мовляв нічого він не має до цієї справи, а виявляється що мав він відношення до неї.

- Мамі повідомиш що рився він на якомусь гробі?

- Напишу мамі про це, нехай знає який він насправді; про рубля одно напишу також. А ще коли ти став просити тих жінок щоб показали нам могилу, так склав руки, я побачила що в тебе таки талант, думала ще заплачеш зараз як тоді в ролі Кая, з казки Андерсона.

- Добре що показала нам та «цьоці», а то б ми ходили по цвинтарі до вечора двоє і шукали...

Вдома Іванка перерахувала гроші, сума була двадцять п'ять тисяч, сто п'ядесят карбованців, в основному коп'юрами по «25», а також по «100» та «50», банкнот.

Григорій Миколайович підрахував, що робітникові який працював на автобусному заводі, звідки і Лариса тягала гроші, потрібно було працювати щоб заробити таку суму, більш як сімнадцять років! Але ні Миколайович, ані Іванка, не знали, що це були далеко не усі гроші, якими володіла Лариса.

Почалась шкільна наука, Іванка перестрибнувши через рік, опинилась з сьомого, зразу в дев'ятому класі. Прийшовши в школу, вона, а також усі учні, відчули вільнішу атмосферу. Здавалось що немов нічого аж такого не змінилось очевидного, але все ж таке відчуття якое послаблення і навіть безпорядку, вже літало над головами учнів. Міністерство освіти робило реформу немов для кращого, хоча насправді вже все почало практично розвалюватись. Але не лишень в школі: забігаючи вперед, слід замітити, що до кінця року пройдуть такі зміни в світовій політиці, що просто люди не встигатимуть за усім слідкувати.

Але учениці дев'ятого «б», не до того, вона отримала листа від Людмили, яка обіцяла приїхати зразу після Нового року. Також прийшов лист від батька, все немов іде на краще в неї, навіть в Маковських вже знають про неї і як вона зрозуміла з переказу Сашка, що вони важають її з вищої еліти в суспільстві, навіть вищою як вони самі, не дивлячись що в них є родич за кордоном. Поїздка в село Шоломинь, лиш підтвердила те, що вона може вирішити складні питання, адже сума грошей, яку довірила їй мама, на той час досить велика. За такі гроші, можна придбати новий цегельний будинок в селі неподалік міста.

Що по поводу каси, яка хоронилась в домі Григорія Миколайовича: Іванка кілька днів думала що робити з грошами, вірніше де їх зберігати, тому що в квартирі досить часто так відбувалось що нікого не було, а значить є загроза пограбування. Іванка вже себе сама ганьбила для чого вона призналась Олегові, звичайно в них секретів не було, але тут вже не юначі інтрижки чи забаганки, тут серйозна річ, з серйозними наслідками. Звичайно що Олегові вона вірила, але якое міг він проговоритись перед кимось навіть вдома, а гроші це така річ, що людям, так би мовити, лоскоче вуха. Іванка подумала щоб домовитись з Миколайовичем і гроші перевезти в його гараж, адже там можна заховати надійно, навіть в

підвалі закопати в землю, щоб у випадку пожежі вони не пропали. Але інколи на Олега було більше надії як на самого Миколайовича, той міг похвалитись Жені, а там вже про таємницю мови не могло бути взагалі. На той час, таких мотоциклів Ява -350, про якого мріяв Олег, можна було купити двадцять п'ять штук, за ті гроші, які знаходились в дівчини. Коли Іванка в школі могла почути як її ровесники рахували гроші карбованцями, щоб щось придбати, вона лиш посміхалась сама до себе і відчувала себе мільйонеркою, але дівчина також розуміла що мамина воля, вартує більше як її бажання щось придбати. Хвалитись вона не осмілювалась, навіть перший місяць нічого не купила собі зайвого, а опісля вирішила тих сто п'ядесять карбованців, які були зверху круглої суми, все ж таки витратити для себе. Іванка сама собі пояснила: якщо навіть прийдеться віддати усі кошти, така сума не дуже щось змінить в такій справі. Також Іванка думала про Женю, вона знала що та любить гроші, і хоча вона їх заховала надійно, там де Женя не добереться без потреби, все ж таки чужа людина в квартирі, часто одною годинами, якось було моторошно.

В Григорія Миколайовича, на видному місці, в центральні кімнаті біля вікна, стояла радіола «Дружба», великого розміру, яка стояла на ніжках, подібно як старі телевізори і ще в цього радіоприймача, відкривалась верхня кришка, для програвача платівок. Рідіо хоча було робочим, але його давно ніхто не слухав, заді його закривала кришка з твердого паперу, на подобу фанери, яка закурчувалась болтиками і мала дірки для того, щоб лампи охолоджувались, під час коли радіола працювала. Іванка зняла кришку, завернула гроші в папір, обмотала стрічкою і поклала де було місце з сторони біля ламп. Коли добре було приглянутись, то через дірки можна було побачити пакета з коричневого паперу, але хто не знав, додуматись, чи щоб запідозрити, було практично неможливо. Радіола стояла перед вікном кімнати і на ній стояв вазон з широкими листками. Також дівчина витягнула в середині запобіжник, щоб хто ненароком не вмикнув радіо і при нагріванні не загорілись гроші. Одним словом, все було забезпечено надійно.

Іванка також знала, що саме гроші були горем і бідною в її домі, адже саме за них в неї розвалилась сім'я, хоча вона не було такою міцною як їй хотілось, але все ж таки вона жила там де народилась, їла те що приготувала її мама, і в квартирі слухала голос рідного батька. Тепер лиш була надія що ті гроші підуть на те що відкупитись від провини, а виходить такий кругообіг не приніс нічого доброго крім переживання, та неспокою в її юному віці. Виходить що через те що мама списувала суми грошей, прибираючи і ділючись з іншими, вона попала за ґрати, і щоб з відти вийти, потрібно було знову гроші повернути, щоб викупитись від неволі. В результаті все стане на місце, сім'я можливо збереться, а питання стоїть для чого було потрібно скільки біди і яка з того є користь? Виходить що жодної немає, це те саме що людина купила корову, продала від неї молоко щоб купити корові сіна і корму, щоб від того корова знову гарно доїлась, щоб можна знову продати добре молоко і було за що купити корм і сіно. Так званий замкнутий круг, результат якого лиш робота і знову все спочатку, як було перед початком процесу.

Позитив був лиш в одному, а саме в тому, що дівчина познайомилась немов випадково з хлопцем, який припав їй до серця і це не тому що не було іншого, адже в школі в неї був вибір як такий, але інкаше шукати мужчину тому що вже час мати його, чи просто щоб інші не говорили що нікому не потрібна, а зовсім інша справа, коли він постійно в пам'яті і в мріях і від цього лиш є одна єдинна порада, зблизитись з ним щоб бути поруч, а жодні інші методи, не дадуть позитивного результату як такого. Тому роздумуючи над усім що спіткало дівчину, Іванка могла рахувати прогулку по вулиці Грюнвальдській як щасливу і знахідку не що інше як знахідку своєї власної долі. Навіть одного разу вона пригадала що коли вони з Женею приїхали в Івано-Франківськ, та сказала що іде до когось там і що їй мають дати маку, а на другий день вона принесла печиво з маком, навіть таку деталь, Іванка пов'язувала як якесь Провидіння і вважала що саме такий випадок, мав відношення до прізвища коханого хлопця. Дівчина вірила що саме Сашко її доля, тому їй було приємно перед собою самою, називати себе його жінкою, тим більше що він коли це слухав, дивився на неї щасливим поглядом.

Іванка не знала як віднесуться батьки Сашка до неї, коли все ж таки їй прийдеться одного дня з ними побачитись, але вона вважала що вже з ним, в неї було скільки справ та зустрічей, що вони просто змушені будуть порухуватись з нею і з її почуттями, адже вона вже не просто подруга їхнього сина, а можна сказати що вже спутник по житті. Дівчина не знала, не лишень вона, ніхто не знав, що мама Неля, від того часу від коли побачила Іванку на фото, стала думати про неї, вона відчувала якусь симпатію до

дівчини, не знаючи її зовсім, тим більше її характеру, Неля просто уявляла собі свого сина з такою дружиною і їй ставало від того приємно.

Про своїх батьків, дівчина навіть не думала що може вийти від них якась перешкода що до створення сім'ї з Маковським, адже він особисто вже багато зробив для її рідних.

В школі, багато тих хто звертав увагу на дівчину, вважали що вона дружить з Олегом, навіть хлопці дивувались що в неї випав вибір на Марчука, так як їх бачили однокласники разом в кіно, а також можна було побачити в місті на вулиці, помімо того, що завжди двоє разом приходили ранком в школу і бувало що повертались також разом з уроків додому.

В Іванки було таємне хвилювання про маму, вона боялась що коли мама звільниться скоріше як вони зможуть роздобути з батьком квартиру, щоб вона не хотіла повертатись до Львова, адже там було доволі знайомих в неї і прийдеться змінювати знову місце проживання. Дівчина розуміла що для неї хоча вже стало близьким місто Івано-Франківськ, то для мами воно чуже і нікого вона тут не знає крім Григорія Миколайовича, який для неї не був таким вже і близьким, коли вони жили у Львові. Іванка сподівалась що батько не закинув пошуки квартири на обмін, хоча про таке нічого не написав в останньому листі. Якщо б щось подібне відбувалось, тоді він обов'язково повідомить її – думала собі дівчина.

В одну неділю місяця листопада, Сашко домовився щоб поїхати з Іванкою десь посидіти над рікою та запалити вогонь. Також він запитав чи вона не проти щоб ще хтось поїхав. Іванка погодилась щоб той взяв кого завгодно і чим більша компанія, тим буде цікавіше. Сашко взяв Івана, сестру, а також троєрідного брата, який бувало що приїздив інколи до Маковських з Галицького району, коли бував в місті. Хлопцеві було двадцять три роки і звали його Василь; він був роком молодшим від Івана, і один рік старшим від Сашка; тобто поміж них. Сашко запропонував його взяти, так як той добре знав Дністер, тому що був рибалкою і знав де можна гарно відпочити над рікою.

Іванка стала збирати свій рюкзак, вона почувала себе на місці свого батька, який любив ліс та природу. Дівчина поклала туди термос, щоб перед дорогою налити чаю, хоча насправді не чай був головним в цьому, але термос повинен бути в туриста при любых умовах. Також взяла запальничку, яку давніше придбала в Харитонича, поклала біноколь, розкладний ніжик, компас, свисток, і військову флягу для води. Сама оділа матроску, з довгими рукавами, так як могло бути під вечір холодніше, адже на дворі була вже вистояна осінь, джинси, черевики, а також пхнула в рюкзак плетеного сірого светра, так на всякий випадок. Зверху планувала одіти штурмовку з капюшоном військового кольору, яка була для хлопців, але Іванка саме любила такий одяг. Взяла плетену двогу шаль, яка могла обвити тендітну дівочу шийку, в кілька разів. Ще пригадала про парасоль, яка складалась і була не великого розміру. Іванка оділа електронного годинника з чорного пластика, хоча він був чоловічого розміру, але на природу в самий раз.

Коли вже все було готовим, Іванка стала чекати на Сашка і підглядала чи Олег вже зібрався також. Хоча Марчуки не хотіли його відпускати, Іванці прийшлося поручитись за нього і сказати його мамі, що нічого поганого не будуть робити і вона хоче щоб він оцінив її біноколь, яким в місті не дуже можна було полюбуватись. Іванка перерахувала усіх хто там буде і наголосила що буде сам лейтенант міліції, так що навіть думки про яесь хуліганство чи щось подібне, в присутніх не може бути і їхня програма віддиху чисто культурна і романтична на лоні природи.

Юлія, мама Олега, ніколи не запідозривала Іванку в чомусь пересудному, ні в обмані, ані не бачила в ній нахил до розпусти, тому що в такому віці, вже можна робити певні висновки про дівчину чи хлопця, тим більше що Юлія вже знала що Олег просто друг, а хлопець в сусідки вже давно є і він старший від її сина. Про Ірку Маковську, Юлія не подумала, якось випустила з під уваги, вона навіть була радою що Олег крутиться поміж нормальних друзів, а не серед таких що курять, випивають і роблять різні непотребства.

Сашко приїхав робочою машиною, усі троє вже були з ним, лиш Олег з Іванкою застрибнули в УАЗ, і Сашко виїхав на центральну вулицю.

- А де ми будемо? – Запитала Іванка Сашка.

- Знаємо місце гарне, там Вася рибачив, дуже тихо і від людей далеко. Ми взяли сардельки жарити, також картоплю пекти будемо.

- Далеко дуже? – Поцікавилась дівчина.

- А там де їхали в Довге і під тою горою були, але ми будемо з цієї сторони Дністра, щоб не їхали через міст в Галичі, чи поромом. Каже Вася що він десь там з друзями були на ночовці кілька разів.

- Там корови можуть пасти, - обізвася сам Василь, який говорив по-сільському, - але вони на піску не пасут, а в корчех, і саме посовиско блище села, а там вже просто так заходить в кінець. Там від одного села до другого далеко досить, людей нема ніколи. Ми мали ночовку навпроти, ніби на лівому березі.

- Ти Вася будеш рибу ловити, а я вогонь палити, - промовив Іван. - Тут хто має пару будуть гуляти понад берегом, а ми без пари виходить. Взяв хоча закурити пачку?

- Маю, - відказав Василь, який вже був таким худим, сам виглядав на цигарку і то зігнути.

- А ти що Ваня куриш? – Не сподівано запитала Іванка, яка до того часу не бачила щоб той курил.

- В мене робота така: як не закуриш, можеш сам задиміти.

- Я розумію... – Іванка зітхнула і поглянула навколо на природу.

- А що Вася, - почав Сашко, - маєш вже дівку?

- Маю. Дівка в мене є хлопці.

- А чому не взяв з собою?

- Е, хлопці: ви що нинішні, не знаєте як то є?

- Не розумію, - Сашко поглянув в центральне люстерко на родича.

- Та я в селі жию. Як дівку білоденно десь заберу з хати, та старий прибіє вечером її. Буде з тої дівки пляцок потому.

- А чому так? – Іванка повернулася і стала співчутливо дивитись на Василя.

- Та то не в місті що старі такі культурні, дівка пояснила що поїхала на природу, чи день народження відзначити. А в селі переше старий лупить, а потому каже чого впалив в рило.

Іванка вислухавши подумала про себе: але культура в того горе-родака, нічого не скажеш. Вона від здивування запитала:

- Можливо якщо хлопці щось там витворять шкоду яку, батько може, я ж розумію, а що дівчину також?

- А дівка що не хоче кулака? Лиш ту кулаком в плечі скорше і вже стара може, щоб старий не переломив хребти ще до холери.

- Вася, - вмшався Сашко в розмову. – Ти мені дівчину мою перелякаєш, вона подумає що ти з печери виліз тиждень тому. Що таке говориш: яким кулаком в плечі, в яке рило?

- А що їй не перепало ніколи від предків, що така тут делікатна?

- Мені? – Іванка здивовано зробила великі очі і стала відповідати за себе.

- Тобі, тобі: предки що не вчили як жити? Не перішив старик?

- За що повинно було таке зі мною бути?

- Щоб було кого, а за що, то старики все знайдут.

- Не було такого, не «перепало» як ти кажеш.

- То і видно.

- Ти про що саме, коли сказав «видно»?

- Хирньою страдаєш; кінів надивилась про тих волосатих.

- Що таке «тіні»? - не зрозуміла дівчина.

- Він кіно індійське мав на увазі, - пояснив Сашко, - просто в множині говорить.

- Вася, а як ти вважаєш: як правельно повинно бути? – Продовжувала Іванка.

- Ти про що?

- Ось наприклад: ти любиш свою дівчину?

- Ще м не вживив сі.

- Я не про те, я про кохання: там квіти принести, в серці відчуття таке ніжне, сниться ночами, мрієш про неї. Щось з того, знайоме тобі?

- Ой, слухай: бабі квітів? Та квітки небіжчикові на цвинтар, а бабі баньку від молока, аби корову доїла.
- Так почекай, - не здавалась Іванка. – Але дівчині приємно коли їй квіти принести.
- Які квіти?
- Наприклад троянди.
- Таке колюче як терне? Та вона си руки подре до них.
- А тюльпани? – Іванка заклала руки, і сиділа спиною до дверей, дивлячись в салон на хлопця.
- Ой, тюльпани, ще може скажи вирити моркву і принести дівці?
- Та тихо будь, - вмішався Сашко, знаючи до чого приведе зараз подібний діалог – та ж Ірка в машині.

Усі почали сміятись, а хлопець побачив що може розвеселити компанію, особливо малу Ірку, почав таке сплітати, що просто «буханка» тряслась від сміху усіх шістобох. Іванка так сміялась що вже не могла, сльози виступали дівчині на очі; усі зрозуміли, що правельно зробили, що взяли того Василя з собою.

Коли виїхали за село Стригнці, в напрямок Побережжя, Вася став слідкувати дорогу і коли доїхали до невеликого повороту, немов дуги, він сказав щоб звертати вправо і їхати дорогою до ріки. Приїхавши на Дністер, усі стали розглядатись навколо, витянули сокиру щоб нарубати сухого гілля, а тим часом Сашко взяв Іванку і почав вчити водити машину. Поки розклали вогонь, Олег вже почав спілкуватись з Іркою, так як Іван з Василем носили дерево, а вони двоє розпалювали, тому вже змушені були розмовляти поміж собою. Була третя година дня, хоча день в листопаді вже коротким, все одно часу було доволі, особливо сидіти цікаво вечером коло багаття над рікою, де навкруги тишина, лиш ледь чутно шумить та хлопоче річка, яка на цій ділянці тихо плила, омиваючи піщанну косу.

Коли Сашко пішов щоб пройтися з Іванкою, він обняв дівчину за талію і почав їти дорогою, яка вела на дамбу, з дамби було далеко і гарно видно захід сонця, так як вже почало темніти.

- Сашка, а він, цей Вася, він родина вам по-батьковій лінії, чи по-маминій?
- А чому питаєш про нього?
- Просто хочу знати більше про твою родину.
- А скажи чи я не відгадав те що ти думаєш: ти від мене почула що Маковські більш такі люди м'ягкі і гуманні, а мамині більш строгі. Тепер ти зробила висновок, що він з маминої родини; я відгадав?
- Приблизно так. – Призналась дівчина.
- Ні. Він є татової тітки онук. А мамині вони хоча строгішими, але дурість і строгість, це дві різні речі.
- Ще не скоро я зможу запам'ятати усіх твоїх.
- А Олько по якій лінії тобі родина?
- Сама не знаю. Я ж не жила тут скоріше, а він жив. Знаю лишень що мій дід Славко, був з Станіслава.

Двоє вийшли і стали на дамбі, Іванка взяла біноколь і стала дивитись в нього на купол церкви, села Маринопіль. - Сашка, дивись як гарно, немов на картині якій в музею. Тут бачу кращі красвиди як там на Львівщині.

- Дністер прикрашає природу.
- Так що виходить в нас: тоді коли ми їхали і зупинились там на горі, ми стояли десь в тому місці? – Дівчина вказала рукою на гору з правої сторони.
- А ти пам'ятаєш той час? – Посміхнувся Сашко.
- Таке не забувається ніколи.

З над ріки час від часу доносився веселий сміх тих хто слухав Василя, хоча було досить далеко, але так як в таку пору дуже тихо, тому було чути, особливо виділявся дзвінкий сміх Ірини, яка сьогодні вже насміялась напевно на рік вперед.

Сашко став заді дівчини, коли та дивилась в біноколь і взяв її обняв навколо над поясом. Він легенько почав піднімати матроску, водячи руками.

- Сашка, ти що собі дозволяєш?
  - Мені в руки холодно, - хлопець легенько пропхав ліву руку під матроску і став водити нею по животі дівчині. – Ти така тепленька, напевно коло вогню нагрілась.
  - А ти, мені здається що зимою народився, а чому так холоду боїшся?
  - Тому що не літом родився, тоді б спеки боявся.
  - Тоді погрійся коли так,
- Сашко поклав голову наплече дівчині, він прошептав їй на вухо:

- Анка, поклянись мені знову.
 - В чому?
 - Що ти мене не залишеш ніколи.
 - Я тобі вже поклялась, ти мені не віриш виходить?
 - Анка, ти вже тепер маєш скільки грошей, а коли мама повернеться, ви станете знову багатими. Твоя мама ділова людина, вона почне знову щось крутити щоб ви жили краще других, стояли вище інших. Ви будете вище нас набагато і тоді ти можеш просто забути якомсь Мака з драмтеатру. Скаже мама тобі: з ким ти зв'язалась, облиш його, в тебе перспектива на майбутнє, ти лиш починаєш дорогу в життя...
 - І що ти думаєш я тоді їй відкажу?
 - Не знаю, не знаю що навіть думати.
 - Тоді я тобі скажу, щоб ти знав. Скажу мамі: дивись коли маленька пробудиться, щоб молока не забула дати дитині, тому що ми з Сашкою прийдемо пізніше з театру сьогодні.
 - Тюльпанчик, - прошептав хлопець, - ти все що в мене є найдорожче на землі...
 - Але ти не віриш мені.
 - Анка, а ти мені віриш? Ти ж мені не сказала до тепер коли в тебе день народження. Вже знову грудень скоро і мені буде двадцять два, а про тебе я не знаю до тепер.
 - Коли мама повернеться, вона мені зробить моє свято і ти будеш присутній.
 - Обіцяєш що скажеш тоді?
 - Як тобі обіцяти, коли ти все ж таки мені не віриш, думаєш що я коли не маю паспорта, тоді нічого не можу сама вирішувати про себе.
 Сашко не сказав жадного слова, він більш не хотів виявляти свої сумніви в голос, але вони в нього залишились, хоча як старалась юна дівчина його переконати, він знав своє, мовляв вона ще неповнолітня і насправді нічого не може вирішувати на майбутнє, яке невідоме як для неї, так само для нього...
 Але повернувшись до вогню, настрої змінився тут же. Іванка запитала Ірку чого та так голосно сміялась що сміх її чути було аж не дамбі, Ірка звернулась до Василя:
 - Васька, перекажи їм про ту Білугу; вони ж не чули.
 - Та десь кажуть люди, - почав тихо Василь, - що в Дністрі є якесь таке що людей лапає.
 - А яке воно? – Запитав Сашко.
 - Кажуть ніби має дві чи три голови, як хапне людину, то вже людина не годна від него вирватись. Якісь такі змеї, то з горів пустили. А називають його Білуга.
 - А чому не стрілять? – Сашко тримався щоб не розсміявся, а Ірка вже не могла з сміху.
 - Та кажуть же стріляли марамполени, або гадаєш хоть одно вбили? Воно піде на дно і всьо.
 - А вже були випадки що з'їло когось? – Допитувався Сашко.
 - На Довгому троє вже пішло.
 Усі присутні почали так сміятись, що було чути їхній сміх напевно справді до села Довге, а Ірка вже аж палкала зі сміху. З таким розповідальником як був Василь, вечір вдався на втіху.

В кінці року, почався в державі стрімкий процес розвалу економіки, а в політичному житті, почались відбуватись просто нечувані речі. Ще скоріше трохи, створюється нова партія, Народний Рух України. А перед тим, в Соціалістичній Польщі, офіційно сформовано партію «Солідарність». Одним словом, противників комуністичної ідеології, держава стає визнавати. В Східній Європі робиться щось не зрозуміле, Венгрія відкриває кордон на захід, та розпускає домінуючу в країні робочу партію. Починаються безпорядки в Молдавії, в Чехії мітинги, там приймається закон про відміну КПЧ, як керуючого органу держави, в слід те саме робить ГДР. В рамках Радянського Союзу, компартія Литви, виходить з компартії Союзу, в Москві офіційно засуджують політику Кремля, та колишніше вторгнення

радянських військ в Афганістан, іде критика партійго курсу минулого на повний голос, навіть в далекій Монголії, мітинги за димократію.

На початку листопада, починають розвалювати відому Берлінську стіну, люди стають розуміти що соціалізму в Європі настав кінець.

Відбувається подія, яка не могла комуністові, типу Чернецького, приснитись в кошмарному сні: Горбачов їде на зустріч до Папи Римського, а в Румунії, обстановка накалюється до краю, кілька днів народиних мітингів і керівника засуджують до страти, разом з дружиною. Соціалістичні країни в Європі, починають змінювати символи своїх держав і назву своїх країн.

Від розвитку таких подій, опускаються руки також в комуністів, які живуть в Радянському Союзі, все заборонене вилазить на зовні, більш того: дисиденти рвуться до влади, а якщо б лиш вони, бандити, мафіозії, криміналісти утворюють так звані організовані злочинні гурти, розробляють нові джерела доходу, проникають в політику органів і місцевого урядування.

Леонід Павлович, починає пити кожен раз більше, він старається не спілкуватись з сусідами, живе сам, так як Зоряна переїхала з сином до своїх, сам говорить вечорами в квартирі, кричить так що Іванка може почути в своїй спальні, але нічого не може вдіяти. Він не один такий, просто не усі ще розуміють, ще думають що щось поміняється, але Павлович знає з самого Обкому партії, що насправді відбувається в колись могутній державі. Він знає що простий народ ненавидить уряд, жартують на своїми керівниками, складають вульгарні анекдоти і злобно спльовують їм вслід.

Павлович стає розуміти що те що вважали його соратники по партії, а саме: що молоде покоління любить і шанує заслуги та надбання «великого жовтня», тепер стає очевидним що воно все не так. Виходить що лиш задля страху показували люди вид, немов вони задоволені життям і добробутом, а насправді тепер, коли дозволили злочинцям, як ідеологічним так само кримінальним, підняти голови, народ став поважати таких, навіть кримінальний злочин не ріжить вуха людям, не говоячи вже про адміністративний. Молоде покоління стає цікавитись керівниками мафії, люблять дивитись зарубіжні фільми про мафію, бантитизм, кожен хлопець хоче знати прізвища, хоче похвалитись немов і в нього хтось є в родині що знає такого-то бандита, а той бандит має такий чи інший автомобіль, а жеве він там або там. Одним словом, авторитети для захоплення, молоде покоління вибирає з тих, що аж ніяк не слід ставити подібний прошарок в суспільстві для еталону. Мораль падає на ноль, те що коли було соромно говорити, тепер вихвалається а кожного хто стане захищати базові традиції минулого, стає об'єктом насмішок як пережиток і затурканий комсомолом і партією. Тепер Олег Марчук може відмовитись комсомолу, Іванка також може, та взагалі хто захоче лиш, може не поступати в комсомол. В книжних магазинах, появляється скоріше заборонена літаратура, друкуються газети приватного змісту, реклами і об'явлення набирають обороту немов за кордоном. Відкриваються кооперативи, тепер те що називалось скоріше спекулянтство, стає називатись бізнесом і комерційною діяльністю.

Хто працює в уряді, чи на подібних посадах, ніхто не знає що буде далі, люди таких посад сподіваються що в любий час їх можуть звільнити, адже ідуть постійно розмови про вільні вибори, про те що безпартійні можуть заніматися посади наряду з членами партії, є так звані народні активісти. Також утворилась партія яка бориться за захист природи. В учобових закладах, студенти задають запитання викладачам такі, що давніше навіть поміж собою боялись говорити, в програмах освіти інший погляд на історію країни, світу, і навіть історію партії. Багато викривається такого що тим хто працював роками в області освіти, важко пояснити, або взагалі не можуть. Якщо скоріше Григорій Миколайович, почувши якусь новину, обходив своїх знайомих і переживував її цілий тиждень, то тепер він при зустрічі міг почути що це вже вчора було, а сьогодні вже подібних новин з добрий десяток. Якщо скоріше Іванка шукала якусь закордонну музику, і могла побачити десь фото виконавців, вона приглядалась до одягу, що на них начеплено з прикрас, то тепер на радянській естраді було те саме: такий одяг модний, західний, і така поведінка виконавців, що перед дітьми, людям старшого віку, було соромно дивитись навіть. Появилось багато музикальних гуртів, ансамблів, нових зірок естради і усі вони зовсім не відповідали моральному кодексу комуністичного виховання.

З іншої сторони коли глянути, в країні люди видихнули вільніше від того що послабився значною мірою тиск зі сторони держави та її ідеології. На Прикарпатті в кожному селі, люди стали відремонтовувати церкви, будувати нові. Але разом з тим, прийшла релігійна ворожнеча, хто з якої віри:

чи Православної, чи Греко-католицької, яка була до недавнього часу забороненою взагалі і перелідувалась державою.

Правда що буде далі, більшість людей не могли до точності передбачити, просто привикли вже жити десятиліттями як було скоріше, а тепер важко було щось прогнозувати, дивлячись на те все що відбувалось навколо і повсюду. Саме суспільство, розділилось на три групи людей, одна група були оптимісти, які надіялись що ось скоро усі заживуть як за кордоном; добре і багато. Була друга група, яка протилежною першій, вони вважали що скоро усі дійдуть до бідноти і буде страшно вийти у вечері на вулицю і в таких людей куди більше було підстав, щоб робити основу своїм невтішним прогнозам на майбутнє. А тертя, це були особливо молоді люди, які не думали про те що буде, не засуджували також те що вже проминуло, а просто жили сьогоднішнім днем, про яких говорили їхні опоненти, що таким, яка кажуть в народі: «море по коліна».

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

НІЧНИЙ ТУМАН

1

Наступив 1990 рік. Іванка з Олегом були на новорічних канікулах і люди готовились до Різдва. Іванка чекала з години на годину, що в квартиру постукає Людмила, яка обіцялась приїхати з Ізмаїла до батька. Також можливо приїде батько з Сибіру, адже свята по всій країні, і вже тепер люди святкують більш вільно і говорять про це офіційно.

Але того самого дня, таки першого січня, пролунав телефон в квартирі Григорія Миколайовича. В той час Іванки не було в квартирі і сам Миколайович зняв трубку. А коли вже дівчина повернулась, він їй переказав:

- Анка, лишень що дзвонила якась жінка, вона сказала що шукає Богдана, тата твого. Говорить що хоче з ним поговорити про квартиру. Я сказав що його нема тут, кажу їй що є донька його, вона тоді каже що може бути і донька. Дала мені адрес і просила якщо можна сьогодні вечером під'їхати до них.

- На Московській вулиці?

- Так, тут я записав собі.

- Ой, та це ж гарно. Там кварити в венгерських домах, дуже гарні. А тепер є вже гроші, навіть машину не потрібно продавати буде.

- Ти сама поїдеш, чи я з тобою піду? – Запитав Миколайович.

- А може Сашку попрошу.

- Гарзд. Ви молоді люди, одне говорить, друге розглядне все як слід. Буває що людина з сторони, може запам'ятати те, що той хто слухає співрозмовника, якомсь машинально пропускає мимо. Так що ви там обдивитесь все як слід. Правда не знаю як ти туди переберешся жити, як я знову буду сам.

- Я буду до вас приходити.

- Ти так зараз говориш, а там підеш вчитись, а може заміж видадуть тебе і забудеш за старого діда Братинського. Так що не дуже я це сприймаю як позитив з вашою новою квартирою. Хоча коли мама звільниться, потрібно їй десь жити також.

Половина шостої, приїхав Сашко. Іванка вже чекала на нього, вона оділась і ходила по вулиці. Двое поїхали на вулицю Московську, знайшли будинок і під'їзд. Квартира знаходилась на другому поверху. Але перед тим як вони знайшли її, трапилась неприємно пригода; Сашко виходячи з Лади, посковзнувся і впав просто на спину, він добряче вдарився в голову заді. Іванка швидко оббігла спереду автомобіля, і присіла біля нього:

- Ой, Сашка, ти як такий неуважний? – Дівчина стала оглядатись чи хто не побачив з посторонніх.

- Але болить голова, - скривився хлопець, - з самого Нового року вже потерпів. Напено для того, щоб твій адрес запам'ятався новий.

- Ми ще не знаємо чи що домовимось. Але все пусте, як з тобою? – Іванка стала легенько гладити хлопця заді по голові, який вже встав і приперся на крило машини.

- Ходімо, - крізь біль виговорив Сашко.

- Так почекай, нікуди вони не втечуть. Може перестане боліти тебе; давай сядемо в машину.

- Вже нормально, ходімо. – Хлопець посміхнувся, показуючи що вже все пройшло.

- Все через мене; якщо б сидів був в хаті, такого не трапилось. – Обвинуватила себе Іванка.

- Забудь, все нормально.

На дверях стояв дзвоник який набирався в квартиру, щоб відчинились двері під'їзду. Іванка поглянула на номерок, натиснула кнопку і стала чекати:

- Хто там? – відізався жіночий голос.

- Добрий вечір, ми по поводу квартири від Богдана.

- Заходьте. – В замку щось забриніло, а так клацнуло.

Коли жінка зустрінула їх на сходовій площадці, вона була страшого віку і низького зросту.

- Ви що до нас може? – Здивовано жінка, оглянула двох молодих людей, від голови до ніг.

- Так, до вас. – Відповіла Іванка.

- А де Богдан? Я ж просила щоб обговорити квартирне питання. Ви що прийшли по цьому поводу? Я сказала що дочка може бути, але доросла вже, я так подумала. А де батьки кінець кінцем?

- Я замість Богдана, він мій батько і я вирішую замість нього.

- Хто? Ти вирішуєш? – Жінка скептично вазала пальцем на дівчину.

- Послухайте, - вмшався Сашко, - ми приїхали поглянути на квартиру, Богдана немає зараз в місті, він далеко. А ось ця дівчина, вона все перекаже йому і коли він приїде, тоді вже буде про все знати. Ми не прийшли вже переписувати квартиру вашу, просто хочемо вислухати вашу пропозицію. Хотите я повернусь і привезу одного дятка старшого, ви ж з ним розмовляли сьогодні; я можу поїхати.

- Тоді заходіть, - жінка стала в сторону і вказала на двері. – А то знаєте який час зараз: прийдуть такі як вашого віку, обдивляться кругом і вже за кілька днів можуть залізти в квартиру.

- Ми розуміємо вас, - спокіним тоном відказав Сашко.

- Сідайте, мене звати Катерина Володимирівна.

- А я Саша, а це Іванка, або просто Анка, так її усі звать близькі.

- Ми тоді мали розмову з Богданом, з татом твоїм, але були передумали. Там вже в Тюмені ніби все встряслось: син наш пішов на квартиру, як тепер кажуть в «оренду» взяв, з дітьми пішов, казав що нормально все. Але буквально в кінці жовтня, мій чоловік мав інсульт і помер. Тепер я хочу іти до дочки жити, мені не потрібна така квартира, а там синові власна пригодиться, адже в нього троє дітей. Він працює там начальником, сюди не збирається їхати. Одним словом перекажіть своєму татові, що квартира є, але машини нам не потрібно вже. Потрібно якось домовитись по-другому.

- Так почекайте, - поцікавився Сашко, - коли ваш син начальником, тоді хіба йому важко там отримати квартиру для себе?

- Йому вже дали, там жінка залишилась в ній; не будуть другу давати через півтора року. Тому нам поміняти потрібно, але самі розумієте що тут краще місце і квартира на квартиру не піде просто так.

- А коли грошами домовимось? – Запитала Іванка.

- Якщо тато приїде, тоді поговоримо.

- Ви можете сьогодні поговорити, - сказав Сашко. – Ви не думайте що вона молода дівчина і нічого не вирішує, зараз в неї є навіть гроші.

- Все одно я думаю що переписувати будемо квартиру на Богдана, так тоді і вирішимо.

- Ні, - Іванка розвела руками, - так справи не робляться: ви нам називаєте суму, ми робимо баланс житлової площі і вартості і тоді я вже буду мати про що з батьком вирішувати.

- А мами немає в тебе напевно? – Запитала жінка.

- Мама є, але вона не тут і ми обмінюємо житло з батьком.

- Тоді якщо така справа, я скажу: мебель я залишаю тут, там в дочки все закладено новою мебіллю. Заберу лишень піаніно і телевізор. Також де-які книжки заберу, але не усі; там немає місця для такої бібліотеки.

- Що збираєтесь робити з холодильником? – Запитала Іванка.

- Купите в мене. – Жінка встала з дивану, щоб поводити по квартирі покупців.

- Тоді домовимось про нього також.

- Ви Анка, сюди погляньте: балкон з кольорового скла, вікна бачите які, - жінка розтягнула тюль. – Ви звернули увагу як високо тут перший поверх, це не так як наші в місті будують, які сходи гарні, підвал який тут великий і майже над землею. Вікна з підвалу на вулицю видно гарно, світло там. Я просила щоб дочка сюди переїхала, але в них там більша площа і зять не хоче, він працює на радіозаводі, там в Пасічній, і пішки ходить на роботу. Також там гараж має близько і тому їм не виходить. В нас є ще син один в Тернополі, але він нас не послухав, оженився нам на перекір і тому чоловік мій не хотів щоб він

тут був, а про невістку я вже мовчу взагалі; знайшов собі таке що світ білий не бачив. – Жінка махнула нервно рукою та глибоко зітхнула.

- Тоді ви нам скажіть суму, яку ви хочете виручити за все майно яке ту залишається, тому що я не знаю що там в Тюмені є в батька мого в квартирі, тоді вже той ваш син що там живе, нехай піде і огляне все.

- Добре, я ще суму сьогодні вам не скажу, ми з дочкою обговоримо все, але ви зрозумійте що тут ми робимо для вас більшу вигоду, і тому щоб вас не лякала сума, коли ми її озвучимо.

- Я розумію, лиш також зверніть увагу що ви нам запропонували першою тепер, тому що квартира гарна, ви її обміняєте рано чи пізно, але час також має значення і самі бачите що в державі робиться. Так що будемо так як говоїється: вовк ситий і коза ціла.

- Нічого собі, таки підхід всесторонній: от молоде покоління, - жінка поправила окуляри і стала з цікавістю дивитись на дівчину. – А я перепрошую, це ви брат з сестрою може?

- Ні, це мій жених. Мій наречений. – Відказала Іванка.

- А я перепрошую: тобі скільки років?

- П'ятнадцять скоро буде.

- От казав мій чоловік покійний: побачиш до чого Перестройка доведе. Та я в таких роках ляльками гралась на підлозі.

- Немає часу гратись, - Іванка зітхнула як людина з досвідом, - ось заміж кличе, донечку хоче маленьку.

- Люди добрі, а тобі скільки, кандидат в молодого батька?

- Двадцять два. – Сашко відказав впевнено.

- Ой, що ж то робиться на тому світі, скажіть мені діти дорогі, - жінка заломила руки.

- Нічого страшного – посміхнувся Сашко, - ідемо «курсом ускорення», як сказав Горбачов.

- Добре, - жінка розвела руками. – Ви молоді люди все тут побачили, оглянули, і тепер я хочу якісь ваші дані, хто ви все ж такі є по документах.

- Не довіряєте може? – Сашко посміхнувся.

- Скажу правду: не довіряю. Боюсь думати, але щось воно не те. Ми в такий час жевемо...

- Послухайте, мій брат тут на вашій вулиці працював в міліції, він лейтенант, я вам права свої можу навіть залишити на тиждень, щоб ви спокійними були. Паспорт я не взяв, але свій телефон запишу, адресу. А з нею ще солідніше: дятько, це хто говорив з вами, бувший доцент кафедри історії, жінка його покійна лікарка бувша; інтелігентні люди.

- А чому батько в Тюмені, а мама, де ж мама тоді? – Жінка стала дивитись на дівчину. – Ні, я розумію що можете сказати що не моя справа, але я таки хочу знати з ким маємо справу, тому що виглядає якось не реалістично щоб дівчина п'ятнадцять літ, вела такі діла з житлом.

- Катерина Володимирівна, - звернувся поважно Сашко. – Хочете, поїдемо до Григорія Миколайовича, познайомитесь з ним, а хочете зайдіть чи в архів наш, чи в Ратушу, чи в інше місце і запитайте хто такий Братинський Григорій Миколайович.

- А ви хоронили свого чоловіка з священником? – Несподівано запитала Іванка.

- Так. А чому питаєте? Що думаєте що душа його по квартирі буде ходити?

- Та ні, я не про те, я тому що дядя Гріша, він знає добре отця Ореста, того що ту в катедральному соборі служить.

- Я також знаю, я думаю що прізвище Братинський десь чула скоріше. Мій чоловік був членом партії, але тепер вже багато так хоронять; по-християському обряду.

- Так що можете нам вірити, ми не хулігани і все що вам сказали, воно є правда.

- Але ви не відповіли мені на запитання, я ж про маму питала.

- Мама, - зітхнула Іванка, - вона зараз в колонії, відбуває покарання. Але в неї злочин таки зв'язаний з професією, просто так трапилось. Вона не хуліганка, чи якась бандитка була.

- Я знаю, мені Богдан все розказав. Я просто хотіла переконатись чи ви взагалі знаєте про таку людину і чи правду мені скажете.

- Все правда, ми відкриті перед вами. – Сашко посміхнувся до жінки.

- Тоді як вже так, ходіть поийте чаю. – Запропонувала жінка-господиня.

Коли вже нарешті Іванка з Сашком попрощались з Катериною Володимирівною, вони вийшли на двір, сіли в Ладу і виїхали додому.

- Анка, добре що ти правду сказала про маму? Ти бачиш як вона нас перевіряла?

- Менше з тим, ти скажи чи тебе голова не болить?

- Ніби нормально.

- Можеш бути обережним?

- Не можу думати щось друге, про тебе думаю, про те що ти квартиру поміняеш.

- Вже наскільки задумався що не бачиш куди ходиш і де стаєш ногою?

- Так виходить.

- Сашка, не знаю коли мама повернеться, але коли буде в мене вже своя квартира, ти будеш в мене більше часу проводити?

- Звичайно що буду приїздити вже, але не знаю як батя твій: чи далі поїде в Тюмень, чи вже тут буде.

- Також не знаю.

- А коли його не буде, ти що там сама будеш, чи далі будеш жити в дяді Гріші, до того часу поки мама не повернеться?

- А що може підеш зі мною в квартиру разом? – Дівчина спокусливо вщипнула хлопця за руку.

- Я не знаю навіть. А твої зберуться потім і мене виженуть. Ти ж рахуєшся неповнолітня ще, а з мене питати стануть як з дорослого вже.

- Ще не маємо квартири, а вже думаємо як жити в ній. – Іванка потерла задоволено долоні рук.

- Вже якось буде, головне що ти не поїдеш нікуди звідси.

Коли приїхали додому, стали прощатись, Іванка знову запитала хлопця чи його вже нічого не болить, ніжно погладила по голові, а так вони попрощались.

Вдома чекав на дівчину неприємний сюрприз, насправді він був незрозумілим для неї. Написала мама листа, коли Іванка кинулась його читати з захопленням, так як під впливом емоцій того що вони вже можливо обмінюються квартирами, і вона мріяла про щасливу сім'ю, в листі була новина яка застала дівчину погляднути з іншого ракусу на події. Немов нічого особливого, але мама написала що в Львові, в їхній бувшій квартирі, живуть військові люди які повернулись з Афганістану, чоловік який там служив офіцером і дружина його, яка працювала медиком. Іванка стала думати: звідки мама може знати хто там живе і хто їй написав. Про те що тато написав, вона сумнівалась, так як коли він приїздив з Сибіру, він хоча прилітав у Львів літаком, але зразу брав таксі, їхав в Дубляни, там жив його знайомий, в якого він тримав свою Ниву, а вже звідти просто їхав до неї. Жодного разу він не розповідав якісь подробиці про Львів. Тим більше щоб знати хто там живе, потрібно було питати сусідів, а навіть Дмитрович жив на другій стороні міста.

В Іванки пробігла жахлива думка, вона стала запідозрювати маму в тому що та переписується з Смирновим. Їй стало якось образно, хоча доводів ще в неї не було, але підстава думати про те, моталась навколо її роздумів. Як тепер виходить – думала дівчина – я стараюсь щоб ми разом жили, з Сашком їхала два рази в Хмельницький, рилися в горобі щоб витягнути гроші, а тепер бігаю щоб виміняти квартиру, а вона далі за своє? Це повинно навпаки бути: батьки повинні за нею слікувати, а не вона за батьками. Якщо таке відбувається і про це дізнається Олько, а якщо мама Неля, що тоді буде? Люди живуть з своїми сім'ями, виховують дітей, а в неї все як не в людей надалі буде? Тоді для чого усі старання які вона до тепер реалізувала і задля кого? Потрібно питання ребром ставити: перше з них повинно бути наступне: звідки Смирнов знав що в Шоломіні на кладовищі заховані гроші? Чому він вчинив вандалізм на чужій могилі? Друге питання: звідки мама знає в колонії хто живе в їхній квартирі тепер? Іванці так стало образно, що вона сама не побачила що в неї стоять слози в очах, зате побачив їх Григорій Миколайович.

- Анка, що не виходить там нічого?

- Ще не знаємо, але жінка така нормальна, спочатку запідозрила нас, думала що якісь наводчики на квартиру, але з часом вже повірила нам, за стіл покликкала. Ми зіслались на ваш авторитет, а вона десь чула ваше прізвище.

- А чому плачеш? Я бачу що ти плакала?

- Ой, дядя Гріша. Хоча я вам признаюсь. Написала мама про нашу квартиру, що там якісь військові живуть, з Афганістану вони перебрались сюди.

- А тобі пригадалась квартира і жаль зробилось?

- Ні, я тут люблю. Я думаю звідки мама може знати що відбувається у Львові? Хтось пише їй звідти.

- Цікаво... – дядя Гріша став терти бороду, (він так завжди робив коли думав).

- Я боюсь таке думати, але якщо той знову, тоді для чого я все старюсь тут? Мені просто так жаль моїх старань і ще Сашко з братом допомагали, Зоряна, тьотя Женя. Тепер що виходить в нас?

- От біда з тим усім, - глибоко зітхнув Миколайович. – Присядемо на кухні, я чаю хочу того що Женя приносить з якогось зілля. – Іванка пройшла за Миколайовичем і сіла на кухні за стіл, вона була в спортивних штанах, і підняла праву ногу на табуретку, поклала на коліна руки, а на них голову.

- Дивись Анка що виходить тоді: я хочу тобі сказати про твого діда Славка. Я з ним спорив нераз, а не тому спорив що я така людина що люблю спорити, а просто він так настоював, що я вже не мав куди подітись. В нас двох були доньки: в нього Лариса, а в мене Людка. Твоя мама старшою правда на п'ять років нашої була, але він дуже її контролював. Бувало що приїде і побачить нашу Людку, і починається кожен раз: чому так одита як, не хочу виражатись, а він так виражався перед нами, про нашу єдиначку, чому так говорить, куди пішла, з ким дружить і так без кінця. Я думаю що твоя мама, просто як кажуть, вискочила заміж, щоб від нього вже звільнитись на кінець. Тому що наша мала волю, а твоя мама нічого не мала. Тепер що вийшло в результаті: наша так би мовити подурачилась за молодості і стала нормальна сімейна жінка, а Лариска нічого не могла, вийшла також заміж і вже опісля пішло все так в неї. Але поки він жив, вона не думаю щоб зустрічалась з тим другим. Славко, він міг просто прибити за таке.

- Щось подібне як з Толіком Чернецьким? Його також битьки контролювали так. – Підкинула Іванка.

- Ось маєш влучний приклад другий - підтримав дядя Гріша.

- Я майже діда Славка не пам'ятаю; трошки так.

- Розумієш Анка: в кожній людині, є певна міра дурості, так би мовити. В одного проявляється в тому що гроші в карти програє, другий краде навіть те що йому не треба взагалі. Третій лізе битись постійно, а хтось, - розвів руками Миколайович, - хтось береться за чужу особу.

- А про діда Лукаса, щось знаєте більше як я?

- Знаю лиш що він навчався у Львові, познайомився з своєю бабцею Софією. Потому він їхав туди на Чехи, тому що коли помер Сталін, тоді щось з студентами з братніх країн, був не порядок. Одні країни ще були за Сталіним, а другі вже Хрущова признали. Знаю добре що Албанія, усіх свої відкликкала була назад. Правда Сталін помер п'ядесят третього в березні, а коли вже почали його критикувати, було досить пізніше, так як тато твій з п'ядесят п'ятого, виходить що дід Лукас ще був тут. Але там в Чехословачії, саме шісдесят восьмого, було повстання і щось він там попав під політичну підозру. Після того його не впускали якийсь час в Союз. Навіть заарештували були його там здається тоді.

- Але він був приїхав, а ж його бачила один раз.

- Так, був приїхав, мені здається що Софія вже не жила тоді. Він приїхав був вже до вас. Хтось казав що мав він другу жінку там на чехах, але я не знаю точно, не буду запевняти. Він також не жив довго, здається що в поїзді помер. А ти схожа до них, до Аташеків; дуже схожа. Навіть коли щось тебе здивує, ти так очі робиш великі як він робив, я так запам'ятав був його. А коли ти приїхала була тоді зі Львова і Женя сказала що до нас не їде, а їде кудись, тоді ти здивовано так глянула на неї, а я зразу пригадав собі його; так передалось до точності. Я ще так про себе подумав тоді, про твого тата: і де той Богдан подівся, така донечка геть чисто в його родину, молоденька Аташка. А в Софії, був брат лісничий, він жив на хуторі і брав твого тата до себе часто, не був жонатим взагалі, жив як руські кажуть «бірюком», але любив тата твого. Він брав його до лісу і тому вже тато твій так полюбив дику природу.

- А він там десь коло Шоломіні жив?

- Е, ні: з Шоломіні була твоя баба Марія, це по маминій лінії, та що за Бабака вийшла Ярослава, а я про татових кажу зараз. Я забув як Софія з дому писалась, якое так смішно і коротко; забув просто.

- Цікаво так знати про своїх в минулому що було...
- Ти Анка, собі так постанови: менуле воно звичайно що цікаво, але ми його не можемо змінити і тому вартує більш прикладати уваги про своє особисте життя. Як там не було з мамою, і якщо ще продовжитися, ти не надто перймайся, ти думай про себе. Вийдеш заміж, будеш догоджувати чоловікові, і все буде добре. Якщо тепер ти його любиш, тоді ще краще буде коли вийдеш за нього.
- А хіба така різниця до того, і після того, коли вийдеш за чоловіка?
- Велика різниця. Ось дивись сама: я готую чай, відчуваю його запах, дивлюсь який він колір має в гонятку, руками можу зрозуміти наскільки він гарячий, але вже коли його спробую, тоді вже точно знаю який він. – Дядя Гріша справді сьорбнув з горнятка чаю.
- Дуже звучить конкретно ваше порівняння. – Іванка злегка засоромилась.
- Саме так: чоловіка потрібно спробувати, тоді вже буде набагато краще як до того було.
- Вас напевно студенти колись любили, - посміхнулась дівчина.
- Обожили просто!

3

На наступний день, Григорій Миколайович порадився з Іванкою і пішов на пошту дати телеграму в Тюмень, щоб Богдан при можливості терміново вилітав, тому що питання про квартиру стало очевидним. Він сказав дівчині що сам все владнає, спершу зайде на пошту, а так по своїх справах.

Того вечора, Сашко передав через Олега що він приїде, він телефонував до Іванки, але її в той час не було в квартирі. Також Іванка сподівалась що сьогодні чи завтра, приїде Людка з Ізмаїла, правда не знала як в неї вдалось з квитками, тому що перед Різдвяними святами, не так просто було кудись переїхати поїздом. Іванка думала що Сашко просто хоче зустрітись з нею, але він мав для неї сюрприз.

Вечером, десь від половини сьомої Іванка вже ходила по вулиці сюди та туди, вона хотіла зустрінути тут Сашка, тому що в квартирі була тьотя Женя, яка щось там готовила перед візитом Людмили. Іванка знала що Женя вже в курсі усіх справ, але щоб не злити її та не викликати заздрість, дівчина вирішила сказати що піде пройтись по зимовій вулиці, тим більше що було досить тепло, як для місяця січня. Звичайно що Женя все зрозуміла, так як дівчина сама ніколи не гуляла вечорами, а тим більше зимою.

Половина восьмої, коли вже Іванка втрачала надію на сьогоднішню зустріч, до неї під'їхала стара Волга, вона впізнала її по тому, що саме нею, вони їхали перший раз до мами в колонію і також тоді воно було на зимових канікулах. Іванка зрозуміла що хтось з Маковських, вона подумала можливо Сашко переказав щось Іванові. Волга зупинилась і Сашко відчинив вікно.

- Анка, ти вже чекаєш мене довго напевно?
- Вже трошки чекаю, напевно годину.
- Не замерзла? Куди Тюльпанчику зимою на холоді; ниряй скоріш, во чрево сього крокодила – вказав хлопець на довгу машину, темно-зеленого кольору

Іванка обійшла перед автомобіля, відчинила двері і сіла поруч Сашка.

- Можеш тут стояти, - промовила Іванка, - хто побачить, подумують що до Павловича хтось приїхав такою машиною великою.

- Анка, ти не даремно чекала, я тобі щось привіз гарне.
- Що саме?

- До нас прийшла посилка з Америки від вуйка нашого. Він хотів напевно на саме Різдво, але прийшла скоріше. А там були різні речі, для тебе не було такого чогось підходячого з одягу, але мамі прийшов гарний годинник. Мама поміряла на руку, а браслет короткий для неї, тато говорить щоб для Ірки був, а мама каже: нехай Саша подарує своїй дівчині, а Ірка ще колись буде мати, вона загубить чи в школі вкрадуть в неї. Мама думала що я буду чекати коли в тебе день народження, а я зразу тобі привіз його.

- А може не треба було, дорогий напевно якщо з самої Америки.

- Не дорощий за тебе. Бери приміряй. – Сашко протягнув довгий футляр, червоного кольору. На ньому було намальовано золотистою фарбою значок у вигляді якоїсь вилки, не то рюмки, а під ним напис «Vulova». Іванка взяла і обрежно відчинила. Перед нею заблищав годинник овальної форми, золотистого кольору з таким же золотистим цифриблатом, та з декоративно виробленим браслетом.

- Нічого собі, такі подарунки вам присилають?

- Тобі також. Мама ще сказала що поділки маленькі, а вона не бачить вже добре. Колись шила вечорами при лампі і зір згубила через те.

- Сашка, як мені ти привіз, а якщо завтра мама передумає, запитає тебе про годинника?

- Кажу вже другий раз: сказала щоб тобі дати.

- Я навіть не знаю, якось так вже про мене твої усі знають.

- А ти що хотіла: сама сказала що будеш моя жінка, нехай привикають мої до невістки.

Іванка взяла на руку годинника, вона оділа і стала любоватись ним, протягуючи руку до лампи яка світила в салоні Волги.

- Вже два будеш мати: від мами Лариси і від мами Нелі.

- Ой, а коли Людка побачить, нехай її Одеса заховається. Що не кажи, але уміють вони зробити там на заході; така красота.

- Він оригінальний американський, там написав вуйко в листі. Він такий що любить похвалитись нам що він купив, скільки воно вартує, напевно для того щоб ми були вдячні за те, що він так нас любить.

- Нічого собі: буду тепер не лишень чешка, а вже і американка трошки через годинника такого.

- Подобається? Вартувало чекати мене?

- Питаєш: я б за ним була прийшла пішки до вас туди.

- А я від п'ятої години як на шпильках: батя десь взяв Ладу, моя «буханка» не заправлена, а Ванька збирався їхати, я його з машини витягнув: давай «крокодила» свого, а то не доберусь нині на Коперника, хоча таксі замовляй.

- Покажу дяді Гріші, він любить такі штучки що блистять.

- Анка, я змушений їхати; Ванька чекає.

- На крокодила?

- На нього. Вибачай вже на сьогодні.

- Ще вибачаєшся: такий сюрприз мені зробив. Навіть страшно одівати в місто, щоб з рукою не відірвали разом. Знаєш скільки вартує така штука? В мене каталог був, в Хартонича купила була, там ціни на такі годинники, як в нас на машини легкові.

- Візьми покажи Харитоничу, цікаво що скаже.

- Я зайду в майстерню для годинників, там розбираються більше як Харитонич.

- Твоя справа.

- Сашка, велике спасибі, може мамі подякуєш, а може не кажи що сьогодні вже відвіз зразу. Дивись сам як там у вас в хаті; я ж не знаю.

Сашко поцілував дівчину, Іванка взяла годинника поклатла у футляр; вони попрощались. А коли дівчина зайшла в квартиру, вже був повернувся Григорій Миколайович. Вона вирішила йому похвалитись подарунком, тому що Женя вже збиралась іти, але Женя запитала:

- А там вже той твій поїхав геть?

- Поїхав, він спішить сьогодні.

- Дивись був б мене підкинув хоча до Декабристів; також спішу.

- А ви чому не сказали? Він тут стояв на вулиці.

- Так кажеш що спішив він, подумає: ще з старою жабою возитись треба.

- Ну куди вже так на свою персону, тьотя Женя. Хоча б вже до риби порінвались, а не до жаби.

- Знаєш сама як є. Ти вийдеш з машини, а я сяду на твоє місце і йому везти мене? Погляне вправо, а тут не ти, а я сиджу, що з хлопцем буде?

- Ой не смішіть мене, - Іванка справді засміялась.

Коли Женя вийшла, дівчина пішла до Миколайовича в його кабінет.

- Дядя Гріша, погляньте що Сашка мені подарував. – Вона протягнула червоний футляр.

- Ой, який цінний подарунок, звідки взяв?

- Сказав що з Америки посилку отримали. Повинні були на Різдво, а отримали перед ним.

- Ні, це тепер в нас Різдво, а в Америці в кінці грудня, просто вони отримали поміж дві дати свят.
- В них так як Польщі?
- Так. Зіхдний світ так відзначає; по Григорянському календарю.
- Зрозуміло тоді.
- Люби́ть тебе, бачиш які коштовності тобі припідносять, не жаліє для тебе нічого.
- Я не сумнівалась навіть.
- А я також. Так як ти: не сумнівався в тому. – Григорій Миколайович посміхнувся до дівчини.

Іванка стала думати що можливо вже час показатись Маковським, якщо вже там іде мова про неї, а тим більше коли їй вже передають подарунок з самої Америки, тоді вона вже напевно має свою ціну в їхньому домі. Правий дядя Гріша: потрібно думати про себе, тому що справедливість не встановиш для когось, а своє життя можна владнати більш-менш нормально. Іванка думала над тим як таке може відбуватись: вона знає Сашка вже кілька років, а їй здається що кілька тижнів, невже ж в закоханих життя побігає скоріше як в простих людей? Але коли розлучені, коли чекає одне на другого, тоді напевно навпаки час іде дуже по волі. Виходить коли мама Неля чекала так довго, тоді не що інше як любов було поміж ними, а коли так тоді Сашка з такої сім'ї, він народився від таких людей. А тепер поглянути на своїх: з мамою взагалі не зрозуміло нічого до сьогодні, напевно правий знову дядя Гріша в тому, що дід Славко був просто диктаром почутів в своєї доньки, виходить що тепер сам Братинський має ким похвалитись: Людка на місці правельному, а старий Бабак щоб сказав коли б живий був? З татом також напевно те саме: дятко-лісник вплинув на хлопця ще від його дитячих років, сам той був не одружений і чомусь такий стиль життя, передався частинно на батька... Чому воно якимось так, що такі люди різні зібрались під одну стелю львівської квартири? Іванка стає думати про себе: а якою я буду, на кого з них схожою, адже в мене пряме відношення до батьків, можна хвалитись Людкою і її батьками, але вони не мають нічого до мене – думає над тим усім дівчина - до мене мають відношення мої рідні, як сказав дядя Гріша: молоденька Аташка...

Коли вже Іванка пішла в ліжку, вона не могла заснути, думала над тим що сказав їй дядя Гріша, що відбудеться велика переміна коли вона стане жити з людиною. Її так зацікавило таке питання наскільки, що жотілося щоб приїхала Людка, щоб з нею поговорити про таке, а коли та не захоче, тоді в школі з кимось з дівчат, вона знала таких що дружили з хлопцями вже тривалий час, але Людка признається, лиш чомусь цього разу довго вона добирається до них, справді повзе з того Ізмаїла, як саламандра.

Ранком Іванка встало рано, чомусь їй не спалось, хоча були канікули. На дворі світило сонце, було гарно як для зимового дня. Вона оділась і пішла в центр міста. Зайшовши в майстерню годинників, вона почекала поки якийсь чоловік забере свого будильника, підійшла до віконця:

- Добрий ранок.
- Добрий ранок, - відказав чоловік з лисуватою головою, та худого обличчя.
- Можна вас щось запитати?
- Звичайно що можна.
- Ви можете оцінити такий годинник і сказати його вартість? Хоча приблизно що воно таке?

Чоловік відчинив футляр, але в руки годинника не взяв. Він поклав в сторону, витягнув каталоги зарубіжних годинників і став шукати. Щось знайшов і запитав:

- А ти що хочеш в комісійний здати може?
- Ні, це мій подарунок.
- А може продаш все ж таки?
- Продати?
- Я знаю хто купить, гроші добрі дасть тобі за нього.
- Ні, я не думаю такого робити.
- Звідки взяла, якщо не секрет?
- Хлопець подарував, а йому з Америки прислали.
- Слухай, продай. Ще раз пришлють, скажеш що загубила десь.
- Ні, не продам.
- Зрозуміло. Що скажу тобі: вартість його мінімум двісті доларів американських.

- Ви що серйозно? – Іванка здивувалась і пригадала собі як їй Миколайович говорив що в таких випадках вона робить великі очі. Якщо вона торгувала годинниками по тридцять долларів і це вже був престиж, тоді в такому випадку цей був справді цінна штука.

- Позолочений, скло міцне дуже.

- Віддавайте назад мені. – Посміхнулась дівчина, та протягнула тендітну ручку.

- Але коли передумаєш, можеш продати. – Майстер протягнув футляр дівчині не зачиняючи. Також коли батарейка помре, приходь я тобі заміною. Дивись щоб хтось не колупався в ньому, а то знаєш які бувають «майстри»: давай сюда, що там робити: все він знає, все вміє, а потому задіне катушку і розводить руками. Потому каже: та щось не йде, може в майстерню піди. Так що в майстерню треба іти коли ще йде.

- Зрозуміло. А це оригінальний американський годинник? – Поцікавилась Іванка.

- Зробив фірму таку, один чех в Нью-Йорку, вони ще з вісімсотих років роблять годинники, до речі саме «Vulova», має багато жіночих моделей, тому другі що компанії, в основному випускають чоловічий ряд.

- Хто ви сказали: чех він був?

- Так. Йозеф Булова, таке його прізвище, так і назвав фірму свою. Молодий був на той час: двадцять три роки мав.

- Ви правду сказали?

- А чому не віриш?

- Тому що хлопець який мені його подарував, в цьому році буде мати двадцять три роки, а мій дід був чех, мене звать «чешка» інколи.

- Тоді годинник тебе сам знайшов виходить, але твій хлопець не знає історію фірми. Я знаю тому що працюю в цій області, я цікавлюсь усіма годинниками яких лиш побачу.

Тут в майстерню зайшли два чоловіки, Іванка подякувала і здивована тим що почула, вийшла з дверей майстерні, на Площу Адама Міцкевича.

Людмила приїхала дев'ятого січня. Скоріше не могла вибратись. Цього разу вона була з чоловіком; двоє. Іванка познайомилась з Володимиром Чумаком. Він був високого зросту, тому що сама Людка також була ростом метер сімдесят два, носив вуса, а голова була майже побритою. Володька сам признався що хотів побачити Іванку, так як Людка кожного разу розповідала про неї, після свого повернення від батька.

Вечером, прийшов Леонід Павлович. Він вперше зайшов в квартиру Братинських, від коли Іванка жила тут, від десятого травня, вісімдесят сьомого року. Павлович собі випив і шукав щоб з кимось поговорити, а вірніше вилити свій жаль на все що його дратувало останнім часом. Він був одітим в костюм, краватку, правда сорочка розщіпленою в горі і краватка опущеною нижче. Виглядало що чоловік повернувся звідкись, з якоїсь забави.

- Ви Миколайович не проти щоб я з вашим зятьком поболтав? - Звернувся він до господаря.

- Ні, зовсім не проти. – Миколайович розвів руками.

Людка пішла на кухню з Іванкою, а мужчини залишились в залі. Але так велась розмова, що скоро Людка підняла руку щоб Іванка не говорила і дві стали слухати що там говориться. Павлович вже почав кричати:

- Кажеш нормально?! Що нормального видиш: торгаші, коопиративи з шарпотребом, та що тобі не нравиться Советская власть? Та ви продали мать родіну, такі торгаші!

- Та при чому тут Володя? – Обіззався Миколайович.

- Ви Гріша, знаєте, ви не злітсья, але правда є правда: ви постійно і з нашими і з тими: трохи там, а трохи тут. Ніби за партійний курс тягнете, а приїде Марчук, той стрий бандеровець і ви вже за ним. Ніби

починаєте про традиції українські, культуру, фольклор, а тягнете за ним. Я хорошо понимаю Гріша, так що не надо!

- Павлович, коли я був проти вас? Ви ж допомагали мені постійно, та ми тут як одна сім'я жили. Нащо зять таке слухати має.

- Жили, помагав і не жалію. Я прожив так, що мене і родіна буде поважати і люди які знали. Усі хто у вас тут були і є Миколайович, усі мені подякують, та дівчина не в інтернаті, а чому? А тому що Льоня є тут, тут на Коперника живе Льоня; поняв! – Павлович вказав на Володьку пальцем.

- Знаю Павлович, - Володька старався лагідно з непрошеним гостем, - Людка мені розказувала про вас.

- Людка? Це вона про мене?

- Лишень добре вас згадує. – Швидко виговорив зять Братинського.

- Та якщо б не я, та вона б вже не знаю де була. Ось тато, вихователь, знайшовся, тоже мені. Ти знаєш скільки я разів просив комітет комсомолу за неї? – Павлович перейшов майже на шепіт.

- Щось чув про таке.

- Чув він, та я як за свою доньку просив, та коли б таке з моїм сином, я б йому шию намилив скоро, а тут куда там, Братинська Людмила, зірка місцевих рекеторів міста, міліція вітається, оглядаються за нею сержанти, шепчуться поміж собою: знову та «плямка на шийці». Знаю я про все Вовочка, знаю.

Іванка не видержала і підкинула Людмилі:

- Іван Маковський в тому числі, також за плямку твою знав.

- Анка, слухаємо. Зараз договоряться, відчуваю серцем що щось зараз буде. – Прошептала Людка.

- Леонід Павлович, - почав поважно Володька, - я правду кажу: ми вас згадуємо лиш добрим словом, і все правда що ви сказали. Ми будемо пам'ятати про вас як про людину, яка завжди виручала своїх сусідів.

- Ще запам'ятайте усі що я скажу: я стояв високо, і буду ще стояти! – Павлович стукнув кулаком по підлокотнику дивана. - Я ще прорвуся, є в нас товариші що в них під контролем навіть такий хаос як зараз. Є люди свідомі, вони вичікують і коли проб'є наш час, а він буде, тоді ми станемо плече о плече на боротьбу. Ми ще заспіваємо «Да здравствует созданий волей народов!»! Ще такі молоді як ось ця Іванна, будуть іти тут по вулиці Леніна і співати Інтернаціонал, наш героїчний, тому що в багатьох в крові любов до вітчизни, з молоком матері. А ті суки, продажні, вони ще шпалів натаскаються за полярним кругом, ще вусатого почеплять на стіну барака не одного. Ще не потерено надбання «великого октября»!

- Але каже Марчук, - вмшався Миколайович в розмову, - що вже дозволили другі партії, вже офіційно зареєстровані, по-закону.

- Думає що дочекався? Вже б такі як його побратими далі ходили і наши активісток насилували? Та вони груди відрізали таким як ось твоя квартирантка, та вони пляшками, - Павлович махнув рукою, щоб Людка і Іванка не почувли. – Ви історик Гріша, хіба вам того тай не знати?

- Тапер вже люди більш гуманніші стали, - став заспокоювати сусіда Миколайович.

- Гріша, не буде добра! Ми братская страна! Ми вместе сила, а наші врагі, вони як змії подколотні лиш чекають. Є такі навіть предателі серед наших рядів, я знаю. Думаєте в партії все чисто? Було колись, а тепер налізло таких що їх до стінки! В разход пускати, маузери їм в пику приставляти! Та ви думаєте чому мій син загинув? Та були там такі що продали їх, знайшлись там такі. Володя, - Павлович звернувся до Чумака і став плакати, - сину, єдинного сина мав, ти ж батько, понимаєш, а вони в мене забрали все що я мав на світі. Та як би мій син жив, навіть якщо б він думав як той Марчук, але був би він, я б не пив зараз, а тепер в мене лиш одне на розумі: помститись за нього, я розкручу справу. Я ходив в КГБ, ходив всюди, вони крутять, не признаються, ми не знаємо що сталось конкретно до тепер. Нічого предателі говорить не хочуть там! Але нічого, я ще доберусь до них, я ще їм встрою, продавникам. Добюсь свого: обещаю именем Революции!

Тут Людка почувла як Павлович від роспуки заплакав, вона поглянула на Іванку, яка взялась долонями за щоки. Людмила більш не могла тримати себе, вона встала з таубретки і пішла в зал. Підійшовши, Людмила присіла біля дивана, взяла Павловича за плече і промовила:

- Леонід Павлович, послушайте. Не плачте за Толіком, як за покійником.

- Як не плакати? Ти ж сама мама, хіба ти не розумієш? – Павлович взяв Людмилу обома руками за руку і вона відчула як дрожали його руки. Губи в нього тряслися від судорогів, а Людмила ще від коли жеве, не бачила його в такому розпачі; вона не могла більше і призналась.

- Леонід Павлович, послухайте що я вам скажу: ваш Толік живий. Він не помер, він живе, тому вам правди не скажуть.

- Хто сказав це слово? – Павлович раптово встав з дивану і гойдаючись щоб встановити собі баланс, став посеред кімнати.

- Мені сказала особисто Зоряна, вона боялась вам признатись. Один чоловік приїхав був, зустрінувся з нею і все розповів. Їх здали якись там зрадники і в Толіка не було виходу, він втік в Америку. Зоряна фото бачила його тепершніє. Живий ваш Толік; повірте мені.

- Так, - підняв руку Павлович, - тепер все спочатку що ти говорила лишень що.

- Толік ваш не загинув трагічно, Толік живе в Сполучених Штатах. Може вийде навіть на зв'язок, але якщо навіть не зможе, я хочу щоб ви знали, що ви сина не втратили. Я особисто вас знаю більше як Зоряну, хоча вона мене замовила, але я не можу такого бачити щоб ви плакали за сином, а я просто мовчала. Нехай там політика, різні драми хто з ким і що з чим, мені байдуже, ваше право знати правду.

- А ви знали Гріша? – Павлович змінився на лиці.

- Я збирався вам сказати тепер, ми недавно лиш взнали також, - став викручуватись Миколайович.

- От молодчина ти Людка, от серце людяне в тебе. Не дарма тебе назвали Людмила, ти дійсно людям мила. А Зоряна боїться говориш. А я хіба звір який?

- Ви простіть Толіка, він не зрадник, він просто не мав виходу.

- Та розберемось, головне що буде з ким. Але ти мені правду, ти добре знаєш?

- Правду, такими речами не жартують Павлович. Я особисто бачила його фото біля статуї Свободи в Нью-Йорку. Також ще дві біля будику якогось і поруч автомобілі були там з американськими номерами; фотокартки кольорові. Стояв Толік з двома чоловіками, а так сам стояв; здоровий і посміхався.

- Ні, ви чули? - Де твоя Іванна? – Павлович поглянув на Миколайовича, а Іванка почула і сам підійшла.

- Ти знаєш Іванна: Анатолій Леонідович Чернецький не загинув. – Павлович стояв по серед кімнати.

- Тоді гарно, тоді все буде добре. – Відказала тихим голосом дівчина.

- О, ти розумієш правельно, ти пережила розлуку в домі.

В розмову вмішався Володька, він хотів якось пояснити Павловичу як розумів.

- Леонід Павлович, зараз з Америкою наші дружать, Горбачов їздить часто, так що розберуться і я впевнений що ваш син не просто так туди попав, напевно була загроза для його життя, а може і для його товаришів і він прийняв таке рішення не просто так.

- Так що Павлович, як кажуть: Даєш перестройка! – вигукнув Миколайович.

- Ще дамо, Гріша, ще не все потеряно. – Павлович, підняв руки над головою, заклав їх в пройшовся по кімнаті. Він взявся руками за голову і раптово промовив. – Мені додому, самому побути, в мене син немов заново народився.

- Не переживайте, якось воно буде! - гукнув Володька в догонку. А Павлович став в дверях:

- Він може на Кубу звідти перебраться, там в нього багато друзів на Кубі, а також вже наші. Ох Людка, ох молодчина, вдячний тобі без меж! Тим скажіть, - Павлович вказав пальцем в підлогу, на квартиру Марчуків. – Нехай вони не думають що я вже бездітний.

- Скажемо. – Пообіцяла Іванка, (хоча вона вже давно це зробила).

Коли двері зачинились, усі видихнули і зрозуміли що рішення в Людмили було правельним.

- Протверезів зразу, - шепнула Людка до своїх.

- Правильно зробила ти, - похвалив Володька дружину. – Якась там Зоряна, вона невістка, вискочить за другого, а він таки батько щоб хто не говорив. Бачили як ожив чоловік, тепер може і на другі партії буде по-іншому дивитись, адже син в нього, в капіталістичній країні вже.

Через кілька хвилин, було чутно як програвач грав Гімн Радянського Союзу в квартирі Чернецьких. А Григорій Миколайович, також похвалив дочку, що вона насмілилась признатись про Толіка, адже як би там не було, сам Павлович, тепер нехай вирішує як йому завгодно, лиш нехай знає що його єдиний син, живий і здоровий, тому що таке невідемне право батька, щоб знати правду.

Іванка очікувала дві події: приїзд батька з Тюмені, що домовитись з квартирою і вістки від мами з колонії, коли і як почнуть розглядати її справу і що для цього повинні зробити вони.

Богдан прилетів тринадцятого січня, в суботу. Він мав вилетіти швидше, але погода не давала цього зробити і багато рейсів затрималось. Коли він вже добрався до Москви, побачив що на європейській частині Росії, більш-менш нормально з погодою. А в неділю Богдан приїхав до Братинського десь о третій годині по полудні. Спочатку все Іванка розповідає по свої побутові справи, про школу, а так стали вести розмову про квартиру. Коли Богдан зателефонував, він домовився щоб зустрінутись з господинею Катериною Володимирівною завтра.

- Тату, коли поїдеш до неї? – Запитала Іванка батька.

- Завтра вечером.

- А чому не ранком? Вона ж пенсіонерка; постійно вдома.

- Дві причини: хочу щоб ти поїхала зі мною, і дочка її буде після роботи.

- Тоді я поїду.

Богдан ходив по квартирі, пхнув руки у вільветові штани, які мали рівно пошиті кишені вгорі під поясом. Він думав, щось і навіть шептав сам до себе.

- Ти з ким розмовляєш? – Запитала Іванка.

- Не звертай уваги, я живу сам і завжди говорю в голос сам до себе, щоб не забути що маю зробити завтра.

- Зрозуміло.

- Все тобі зрозуміло. Ти вже бачу дівка така що куди там. Як той твій, справується коло тебе?

- А хіба так змінилась?

- Ще питаєш, від минулого разу така стала доросла що не впізнаю.

Іванка покрутилась і мимоволі глянула в люстро, вона побачила як справді її груди стали виразнішими під кофтою. Дівчина засоромилась, а так навпаки набрала сміливості і запитала батька.

- Тату, коли я вже дорослою, тоді я хочу тебе запитати про дорослу справу; можна?

- Зі мною? А може тобі було краще з тою Людкою, про ваші жіночі справи?

- Та не про те що ти подумав, - махнула рукою Іванка, - стала б я чекати на тебе щоб про таке говорити. До речі ще скоріше в школі, директорка зробила виняток для мене, сказала шкільній фельдшерці що я живу без мами, і та взяла мене там в школі в амбулаторську і все пояснила що необхідно знати дівчині про себе. А тебе, я про маму хотіла питати.

- Можна; питай.

- Скажи правду: ти як почувашся до мами? Тобі образно може, байдуже, ще якимось що я не знаю?

- Скажу тобі як було в мене постійно: коли я був десь далеко, я відчував що скучаю за нею, хотів з нею зустрінутись. А коли був вдома, якимось було мені немов все одно, привик що вона поруч, чи як розуміти...

- А тепер як в тебе?

- Так само: немає її тут і я скучаю.

- Смішний ти в мене.

- Чому?

- Просто смішний, а чому сама не знаю.

- Тоді добре.

- Завтра коли я буду в школі, ти собі ранком щось візьмеш поснідати, може вже дядя Гріша піде кудись ранком. Ти взагалі довго думаєш спати?

- Як поведеться. Я чаю собі зроблю і батон якийсь перекушу; з тим не проблема в мене.

- Взагалі ти сам готуєш собі, я так надіюсь.

- Сам, сам. Не пераживай що хтось мені готує. Яка ти вже мені: «я так надіюсь», Богдан підробив голос дочки, та посміхнувся.

- Тату, а коли ми вже тут усі будемо жити, ти будеш вдома постійно?

- Як вдома? Я хіба пенсіонер вже?
- Так тут будеш працювати десь.
- Та ні, я там привик, друзі мої там також.
- Тоді для кого ми те все обмінюємо? Там віддаш квартиру і далі по чужиш кутах?
- А мені мало там треба: кут один в кімнаті навіть і розкладушка.
- А їсти хіба не потрібно? Там кухня, холодильник.
- Холодильник на балконі, а їсти в столові. В нас там готують в столовах так, що тут ресторани заховуються. Така риба смачна, оленятина, а хлібні продукти які смачні. Дешево поїсти, навіть жінки не усі готують вдома. Сама знаєш що москалі лиш гармошка і пляшка.
- Я бачу що гарно виглядаєш. А борода тобі підходить. – Іванка жартуючи потерла батька по бороді.
- Ти в квартирі будеш з мамою і з тим своїм, а я собі в путь-дорожку.
- Навичив тебе той твій дятко-бірюк: ліси, кабани, вогнища і сосни. Нащо женився тоді?
- Щоб мати доньку таку розумну; хіба не вартувало?
- Все ти знаєш, на все готовою в тебе відповідь.
- Ходімо спати, завтра тобі в школу.
- Тоді ходімо, - Іванка весело посміхнулась батькові вслід і пішла в свою кімнату.
Красива донька – подумав Богдан – а як вже говорить, треба ще дітей нам з Ларискою, в нас виходять гарні люди появляються на світ білий.
В понеділок, вечером, все було як домовлено. Богдан з дочкою приїхали під будинок, в якому вже були обоє лиш в різний час. Богдан натиснув дзвоник і господиня відчинила вхідні двері.
- Добрий вечір вам. – Привітався Богдан.
- Добрий вечір. До нас з Сибіру мороз привезли. Вчора тепло вечером було, а нині мороз вже.
- Я не хотів, так вийшло, - пожартував Богдан.
Зайшовши в квартиру, привітались з дочкою Катерини Володимирівни, яка була десь Богданових літ. Вона оцінила гостя від голови до ніг, навіть Іванка це запримітила і взяла батька під руку, якимось роздумуючи, що тим самим вона вказала, що його тримає і все бачить. Іванка тут же принизливо подумала: куди тобі до моєї мами, в нього така що тобі навіть поруч не стати; даремно дивишся так на нього.
- Що ж тоді Богдане, самі бачите і ваша дочка вже була тут, все без змін в нас в квартирі. Ми нічого не вивозимо, лиш як я сказала тоді що піаніно. Правда телевизор залишемо, а замість нього знімемо штори, вони дорогі і турецькі. Все можете обдивитись, порадитись і тоді вже станемо домовлятись.
- Нам підходить ваша хата, а син ваш в мене ще не був там. В мене майже порожня квартира, але мебелі і речі як кажуть люди: діло наживне.
- А ми вам вже нажили тут, можна зразу жити.
- Все врахуємо і розрахуємось як слід.
- Тоді як я сказала вже, що машини нам не потрібно, а про гроші поговоримо.
- Називайте суму.
- Ви перше роздивіться, що скільки вартує, щоб не думали що вас хтось старався ошукати.
- Володимирівна: ви тут краще знаєте що і скільки вартує. Я не на базарі щоб тогуватись, ви називаєте суму, а я подумаю. Там в мене квартира нова, ваш син коли побачить, там нічого не буде такого щоб він сподівався і розчарувався. Я заберу розкладушку і електроплиту, магнітофон і одяг. Також чайник один, горнятка і стакани. А так все там нормально; дітей не було, нікого не водив, тому що я на вахті в лісі.
- Тоді що Тоня, - звернулась жінка до дочки – скажи може ти, як ми говорили.
- В нас будуть переговори з Тюменем в четвер. Якщо б хтось там був з ваших знайомих, щоб ми могли післати нашого Андрія, щоб оглянув все ж таки квартиру вашу. Ми розуміємо що вона нова, але це не така будова як в нашому домі, там можливо щось зразу переробити потрібно, також який вид з вікон, який поверх. Умови нас цікавлять.
- Поверх четвертий, ліфт працює. З вікна видно ліс, але там можливо забудують через якийсь час, другі вікна в двір, заїзд гарний, широка площадка для машин. Там землю не економлять як тут, там простори куди більші і простірніші. Я скажу де ключ стоїть і ваш Андрій сам відчинить і огляне все.
- Якщо його там все влаштує, тоді ми ще будемо просити у вас зверху вісім тисяч. Ви ж машину хотіли, а ваша Нива, вона так вартує на даний час.

- Думаю що домовимось позитивно. Але мені потрібно ще злітати туди і перевезти гроші в банк щоб тут були. Можливо я позичу тут, але ще не знаю.

- А коли ви можете вже точно знати?

- Сьогодні понеділок, тоді давайте через тиждень рівно. Виходить в нас двадцять першого.

- Домовились. Але завдаток можете якийсь нам залишити?

- Скільки?

- Хоча п'ять сотень.

- Завтра завезу.

- Тоді до завтра.

Іванка встала щоб іти, вона вже відчула що вони мають квартиру і тут вона буде жити скоро.

- А кота маєте щоб перше його впустити в квартиру? – Запитала Катерина Володимирівна жартом.

- Знайдемо кота, кіт не проблема. – Засміявся Богдан. – Хоча ні: ми підемо наперекір традиції, ми мишку запустимо першою.

- Як знаєте. – Розвела руками господиня квартири.

- Щоб я не забув, - Богдан пригадав собі вже на площадці, - коли ваші син хоче потрапити в квартиру мою, я вам запишу адрес: то буде як в нас кажуть «улиця Интузиастов», тут номер дому і дам телефон одного дятка-бригадира. В нього мій ключ і він живе на першому етажі в тому будинку. Звати його Егор Афанасевич. В любий час він впустить в квартиру мою.

- Ми, так як Тоня сказала: в четвер будемо балакати з ним.

Аташеки попрощались, а коли двоє сідали в Ниву, Іванка вдарила колінами в бардачок на панелі.

- Що так місця тут мало в тій машині?

- Не місця мало, - посміхнувся батько, - а ноги довгі в тебе. В Бабаків пішла, в них усі жінки такі довгоногі: мама, Людка, і ти вже так само як вони.

- Що тим хочеш сказати?

- А то що коли я женився, тоді розумівся на дівках добре. – Богдан погладив вуса і завів двигун Ниви.

- А дядя Гріша сказав, що я молоденька Аташка.

- Одне другому не помиха, - посміхнувся батько дівчини...

6

На наступний день, Богдан взяв п'ять сотень з тих грошей що він привіз з собою, щоб віднести звдаток за квартиру. Він просто не знав що гроші Іванка викопала на кладовищі і вони стоять в магнітолі. Коли дочка йому призналась, він був наскільки здивований, що сказав що вона і без нього могла вирішити квартирне питання і він дарма летів таку далечинь і ще залишив вовчицю в лісі, які підготовував.

- А як звати вочицю твою? – Поцікавилась Іванка в батька.

- Ляля. Вона дуже розумна істота.

- А скажи що ти ще купляєш їжу для неї там?

- В нас на кухні, працює така тьотя Клава. Вона вже знає що в мене дружба з вовчицею. Вона мені в бідон такий продукти скидає після столу, а я забираю з собою на вахту.

- А тій Клаві скільки років?

- Давня вже. Ой, ти що мене запідозріла в чомусь? Та вона така як наша машина, своїми габаритами.

- Так що: твоя Ляля буде вити на місяць, поки ти тут?

- А я вже можу її погладити навіть; не кусає мене. Тварина розумна така: бачить що я годую і люблю мене. А хлопці не наближуються; гарчить на чужих. А годувати її буде Петя з Дубоссарів тимчасово.

- Зроби фотографію з нею; побачити хочу.

- Зроблю.

Вечером Богдан сам відвіз гроші, взяв розписку, пригадав ще раз в кого стоять ключі від його квартири, і усі домовились що після четверга, щось будуть вирішувати.

Тим часом, Іванка хотіла знати як справи в колонії, адже її сподівання було що зразу після Нового року, щось зрушиться з місця, але поки що все було тихо. Щоб їхати туди, якось було не зрозуміло, адже Лариса не писала про те ні Богдану, ані дочці. Хоча усі розуміли що скоріше всього після свят, може все почнеться, але також були сумніви чи там все пішло як вони сподівались, щоб не було якось кадрової перестановки, яку не було передбачено. Іванка хотіла щоб разом з батьком поїхати в колонію, їй хотілось щоб батьки зустрінулись віч-на-віч, але так не виходило і приходилось змиритись з тим що було насправді.

Коли Іванка повернулася зі школи, Богдан сидів і вже чекав на неї. Він хотів з нею поїхати щоб поглянути на заповідник «Козакова долина», який понад берегом Бистриці між селами Жовтень, Ганусівка і Побережжя. Заповідник протягувався склоном гори, заді лісу була дорога.

Богдан побачивши дочку сказав:

- Йванка, ти поїдеш зі мною в ліс один?

- Поїду. Рюкзак брати свій?

- Бери. Поглянемо що там таке і як бережуть природу.

- Добре, я швидко переодінусь.

- Йванка, - в слід сказав Богдан. – Тобі не здається що форма шкільна вже коротка в тебе?

- А чому так думаєш? – Іванка стала рівно і поглянула на свої коліна.

- Сама подивись, вам в школі нічого не кажуть?

- Багато хто так носять.

- Хлопці не пристають до тебе?

- Хлопці вже знають що я зарученою.

- Дивись мені тут. – Богдан помахав пальцем на дочку.

- Вже скільки тієї школи, доношу яку вже маю цього року.

Коли дівчина пішла переодіватись, вона відчула задоволення від того що батькові не все одно як вона ходить і з ким. Іванка сама не розуміючи чому від того що батько її звернув увагу, вона відчула його піклування, і напевно другі дівчата її віку, озлобилися б на таку увагу зі строни батьків, але не вона: дівчина була полишеною виховання і уваги батьків, тому для неї таке зауваження було приємним.

Через годину часу, двоє їхали Нивою в заповідник. Дорога вже під самим лісом, піднімалась в гору поміж двох берегів. І на щастя була сухою, тому що в мокру погоду напевно і сама Нива тут могла не справитись. Вони проїхали заді всю відстань за високовольтну лінію і два рази зупинились щоб зійти поглянути в ліс. Коли вони вже повертались, зупинились перед спуском вниз, вийшли з машини і стояли на утесом глиняного берега, а в низу був цегельний завод. Іванка розглядала панораму долини аж до Дністра в бінокль, а Богдан пригадав собі:

- Йванка, щоб ти нагадала мені вдома, я привіз тобі сухого спирту, вогник палити десь. Навіть ставиш три штуки і можна воду загірті.

- Гарно тут, правда?

- Дуже. Я ніколи не думав що Прикарпаття таке мальовниче. Навіть болота нема тут такого як там в нас на Львівщині.

- Тату, а ти мені також пригадай вдома, - Іванка направила бінокль на трактора який їхав внизу дорогою, - вдома мені пригадай, щоб я дала Сашкові надрукувати документ.

- Який документ?

- Надрукує його брат, вірніше секретарка там в його канторі, такий документ що ми швидко без черги і якось зайвої мороки, переписали квартиру.

- Ой, там зараз як прийдеш в той натаріус, ходи по тих кабінетах, підшивай папери, черги, біганина.

- Тому я кажу що портібно так зробити: Постановление Гориспокома партии города Ивано-Франковск. В виду исключения, данной личности, в кратчайшие сроки, оформить необходимые документы на жительство по такому-то адресу, и удовлетворить все последующие необходимости в данном деле. Одним словом якось так; в такому стилію.

- Слухай Йванка, ти де нахвталась такого? – Богдан від здивування розвів руками. - Як таке писати, а хто таке завірить?

- Вже завірено, в самому горкомі партії.

- Не розумію.

- В мене є ще три бланки з печаткою, я ж тобі розказувала коли до мами їхала першим разом, так Зоряна мені зробили чотири листки з гербовою печаткою.

- Нічого собі гра у вас тут. А хто надрукує, яка ти кажеш секретарка?

- В карному розшуку.

- Люди добрі, ще міліція, замість того щоб за таке розшукувати, робить на тебе?

- Як бачиш.

- Точно будеш десь в міністерстві працювати.

- Тату, а звідки ти взяв про цей заповідник?

- З цього села, зі мною один чоловік робить там, він розказав мені. До речі про дику свиню, що гналась за лісниками, що я вам розказував колись, також той чоловік говорив і воно було десь тут на цій дорозі. Коли вже сіли двоє в машину щоб їхати, Іванка сказала батькові:

- А я вже сама зможу водити. Предачі знаю куди яку пхнути.

- Тоді давай, провези мене. – Богдан загальмував і став на обочині.

- Зараз спробуємо нашу Ниву. – Іванка вистригнула з машини і перебігла спереду до дверей водія. Всівшись за кермо, вона перший раз не зрушила; Нива заглохла. Другим разом в неї получилось, вона їхала поволі селом Ганусівка.

- Тут міліція не буває інколи?

- За ментів не думай: тут в мене прикормлені вони.

- Хто б сумнівався: горком партії на службі, а менти так собі; протоколи друкують в своїх кабінетах.

- Гарна машина наша, нова майже. Так плавно переключати в ній.

- До речі, машину в заклад залишу на кілька тижнів тим людям. Вони так мені сказали коли я давав завдаток. А вже коли там перепису квартиру на їхнього сина, машину віддадуть коли приїду знову сюди.

- Я можу забрати; сам бачиш що водити умію вже.

- Ти коли забереш, будеш возитись нею без нагляду.

- Нічого собі який в мене тато строгий, - Іванка посміхнулась до батька.

- А ти як хотіла: в п'ятнадцять років на машині возитись? Тобі ще мотоциклом не можна навіть. Я розумію що менти тут свої, але розбитись можна і тоді вже лікарі свої не дуже можуть зарадити. В мене немає десятиро дітей, одна ти лиш в мене і я не можу легковажити твоїм життям.

- Таки строгий в мене тато, - жартувала дівчина, а сама тішилась що везе батька їхньою машиною.

- Також з квартирою: поки мама не повернеться до нас, в тебе ключів не буде від квартири. Також Миколайовичу не дам, ти його обкрутиш. Будуть в тих людей стояти, а та Катерина, тобі не дасть, я так з нею договориюсь.

- А чому так?

- А тому що нема чого туди водити свого кавалера і там бути двом.

- Нічого собі які правила. Я ж так старалась про квартиру нашу.

- Я також стараюсь, але про сім'ю нашу. Ні, я знаю що ти зараз скажеш, а коли не скажеш, тоді подумаєш: де раніше той тато правильний був? Але він був може тоді неправильний, а тепер, коли ти вже підросла, коли хлопці за тобою заглядають, в тебе тато буде правильний.

- Як звучить. Геть чисто як дід Славко. Також мамі нічого не дозволяв, а потім що з того вийшло?

- Йванка, ти не можеш робити такі порівняння, тому що не знаєш усіх деталей. Твоя справа слухати батьків. Я розумію що ти вільно жила до цього часу, хлопця завела в тринадцять років, але щоб ти з ним там в квартирі була разом, я такого не можу тобі дозволити. Буде мама, тоді друга справа. Тим більше тобі школу потрібно закінчити цього року тут де ти зараз ходиш, а опісля вже перейдеш в блищу.

- Я навіть не подумала що так строго зі мною буде тепер.

- Навіть сам Григорій Миколайович не захоче щоб ти тепер його покинула, а з ним потрібно порухатись, адже в важкий час, він виручив тебе і мене заодно також. Навіть завдяки йому, ми будемо тут жити тепер, в його рідному місті.

- Дисципліна як в діда Славка... – Похитала головою Іванка.

- До речі: поки дід Славко живий був, твоя мама була такою як повинно бути. А коли його не стало, тоді бачиш де опинилась?

Іванка промовчала, вона не злилась на батька, головне що він не проти щоб вона дружила з Сашком, а все решта можна пережити якось – думала дівчина.

На протязі того тижня, багато чого відбулось: Іван Маковський надрукував те що просила Іванка. Богдан домовився з Тарасом Марчуком, щоб той взяв УАЗ бортовий і перевіз піаніно, так як на вищу вантажівку було важко його висадити. Робітники від того були, а Тарас лиш послужив в ролі водія.

Постанова, яка була надрукованою, справді подіяла в наторіальній канторі на працівників, вони відклали справи і швидко оформили квартиру на Богдана. Катерина Володимирівна бачила що якийсь папір Богдан заніс, але не посміла все детально випитувати. Також гроші були з тих що Іванка привезла з Шоломіні. Богдан все вирішував з дочкою і хоча гроші придбала Лариса, тепер вона не могла щось вирішувати, головне було мати свій притулок, а там вже розберуться, тим більше що позиція було більш чим вигідна і виглядала немов на замовлення.

Автомобіль свій Богдан передав зятеві Катерина Володимирівної, як заставу. Він віддав ключі і дотримав слова: замовив щоб той без його дозволу, не давав ключі нікому. Хоча Богдан сподівався що Іванка не буде просити ключів, тим більше в неї був під рукою хлопець з транспортом, але замовити на зашкодить для безпеки. Богдан не жалів машини для своєї доньки, він боявся щоб та не зробила аварії і не пошкодила сама себе, одним словом - жалів доньку.

Те саме було з квартирою, хоча насправді він поступив по другому як сказав Іванці: Богдан взяв ключі від квартири, зачинив її і заховав в автомобілі в багажнику. Він не хотів щоб господиня, яка тепер вже бувша, чого не передумала і не поїхала забрати і так потягає все що їй забagnetься, а воно було вже все оплаченим і обрахованим разом з житлом. Правда продукти які там знаходидись, мешканка квартири перевезла ще до того, як переписали житло.

Двадцять четвертого січня, Богдан попрощався з дочкою і виїхав вдосвіта рахівським поїздом у Львів. Він звіддти мав квиток на літак до Москви, того ж таки дня. Йому здавалось що в нього такий довгий сон, якось не міг привикнути що вже в Львові, вони жити не будуть ніколи і коли б не драма з Смирновим, він напевно нізащо б не погодився залишити свій любий Львів, але чоловік розумів що коли його дружина повернеться і вони б стали надалі жити у Львові, спокою в сім'ї там не буде. Так склалось що Іванка була правою, яка хотіла щоб з батьками жити саме в Івано-Франківську. Звичайно в неї був мотив, але він співпав з інтересами Богдана, а вже Лариса, повинна було слухати їх двоїх. А головне було для Богдана, що не буде так як хотів той, хто став причиною їхнього нещастя, а також такого переселення.

Того тижня, в п'ятницю, замовила перговори Людмила. Вона хотіла знати чи приїхав був Богдан (після її візиту з Володькою до батька), і чи він щось владнав з житлом. Іванка їй розповіла як вони надрукували постанову, хоча було небезпечно так говорити по телефону, але все ж таки на дворі був дев'яностий рік, і партії люди вже не боялись; особливо молоді. Іванка не могла щоб не похвалитись своїми досягненнями. Але коли Людмила запитала чи вона буває там в квартирі, тоді Іванка призналась те що сказав їй батько.

- Я ключів не маю, тато сказав що коли мама буде, тоді ми там будемо жити, а зараз не хоче щоб я з Сашкою туди їхала.

- Так сказав тобі?

- Так сказав. Ще сказав що тепер в мене буде дисципліна, як в діда Славка.

- Ой, я не можу просто з нього, - сміялась Людка, - але правельно зробив, хоча я думаю що знаю причину.

- А я можу її знати?

- Побачив що ти підросла, стала вже дівчина така, і важко погодитись з тим що вже якийсь хлопець буде мати право до тебе. Знає що будеш думати лиш про одне, тому і не може погодитись.

- Він знає Сашку мого.

- Знати одне, а думати що ви в квартирі, зовсім інше.

- Тепер з мамою все стоїть в нас на першому плані.

- Вийде твоя мама, в нас в Одесі, вже можна сказати Радянського Союзу не існує. Її звільнять скоро, побачиш сама. Мій Володька розказує що в Новоросійську затримали партію танків, за границю везли. Танки продали з армії, ти подумай лишень що твориться. А в Ромунії заборонили компартію взагалі. По телевізору показували як в Баку побоїще зробили вірменам; просто жахи. Сто тридцять вбили, а десть сім сотень ранених, ти можеш собі таке уявити?

- А де той що клався Араратом, не ріже баранів?

- Не знаю, може не одного вже справив туди де гроші зариті.

- Не по телефоні Людка. – насторожилась Іванка.

- Не переживай, хто почує нехай шукають; Союз великий.

- А Павлович так віджив, вже напевно сам чхав на все, як ті ромуни ваші.

- Все цілую, в мене час виходить. Надіюсь що другим разом коли приїду, вже з Ларискою побачусь.

- На все добре Людка, приповзай в любий час.

- Давай Анка, до побачення.

Коли прийшов Григорій Миколайович в квартиру, Іванка сказала йому що телефонувала Людка з Ізмаїла.

- А гарно було чути?

- Дуже гарно, правда не довго. Хотіла знати про квартиру нашу.

- Не говори мені про квартиру, не говори, а то я не можу того пережити. Далі сам я буду? Нехай та Людка їде до мене, або я до неї поїду, але вже сам не хочу бути.

- Тоді ви щось мені говоріть: де ви ходили, з ким були?

- Був я в друга свого, того перекладача. Поговорили так про все. Сказав що багато людей роблять закордонні паспорти: хто в Польщу, в Чехословакію, в Угорщину.

- А ті люди, що тоді вас підвозили Волгою такою новою, вони поїхали за кордон?

- З Кавказу що були?

- Так, що дочку мали старшу від мене на два роки.

- Так поїхали, ми навіть нині про них говорили. Вони виїхали ще в листопаді минулого року.

- Виходить що реально зараз виїхати з Союзу?

- Який Союз донечко? Де ти Союз бачиш? Добре що Толік живий, знаєш як було б тяжко зараз Чернецьким: держава розсипалась, а син за її інтереси загинув. Це таке як приплисти з берега на корабель який тоне, щоб воду черпати з трюма і переше чим він затоне, самому втопитись в тому трюмі.

- Дядя Гріша, я тут буду жити з вами, точно знаю що поки школу не закінчу. Може поступлю кудись після дев'ятого класу. Не знаю взагалі що планувати, одне що можу сказати те що в комсомол не поступлю.

- Правильно думаєш. Хто його знає куди піде політика, а так коли людина вільна, вона приживеться при любій владі. Час може змінитись дуже швидко, тому потрібно думати, а краще взагалі про політику не думати, тим більше тобі.

- Дядя Гріша, розкажіть мені якусь цікаву історію.

- Про кого ти хочеш знати?

- Можна якусь драму, про дружбу скажімо.

- Про дружбу молодих людей, про неї і про нього, я правельно зрозумів?

- Можна про них. – Іванка склала руки поміж коліна і стала слухати.

- Тоді послухай, може колись пригодиться в житті, а не пригодиться, все одного знатимеш. Жили-були чоловік і жінка. Жили вони ще за австрійської імперії в нас на Прикарпатті. Народився в них син, і чоловік почав шукати роботи, щоб побудувати хату. Знайшов роботу і подумав: поки я складу гроші, стара хата впаде на голову, а мені молоді літа пройдуть так. Позичив він гроші, став хату будувати, зробив досить швидко. Перебрався туди, живуть-поживають. Але починається війна австрійська, робота губиться, а гроші людям якось віддати потрібно. Звичайно що імперія може розпастиись, гроші вже їхні зміняться але люди також не дурні: переводять в товар суму яку він винен. Там в волів, коней, свиней і так далі. Він думає щоб якось на війну не йти, якщо загине, жінка з сином з боргами

залишаться, а якщо прийде інвалідом, тоді ще гірше: буде жити і дивитись на таку нужду. Що робить той чоловік: втікає якось з дому. Одним словом, він попадає на корабель до Америки. Поїхав туди, почав там працювати і для жінки вислати посилки. Вже війна закінчилась, жінка віддала борги, а він вже привик в Америці, гроші заробляє і вони вдома добре живуть.

А поруч живе якась родичка їхня, лукава баба така, заздрісна що просто жах. Але змушена терпіти те що бачить в сусідки, тому що нічого не вдіє.

За якийсь час, в село приїхав фотограф. А тоді так було: приїжджає фотограф, чіпляють на два дерева якусь капу, чи килим, ставлять крісла і люди приходять робити знімку. Потому він записує усіх і через якийсь час привозить знімки людям і отримує гроші. Якось та жінка з сином пішли робити знімку, щоб чоловікові вислати в Америку. Зробили вони, ще сусіди прийшли, людей багато робило. А там жив один мужчина, що колись любив саме ту жінку, що вона вийшла за того що тепер в Америці. Той мужчина також зробив знімку разом з людьми і сам собі чи з сім'єю, вже не знаю деталей як там було. Проходять роки і вже той син в тих людей підріс, тоді жінка збирається до чоловіка в Америку їхати. Може вже син жонатий був, я не знаю... А сусідка що робить: бере старі знімки, іде в ательє, вже тоді вони появились, говорить фотографу що ось ці люди, вони мої батьки, чи не зміг б він взяти жінку з однієї фотокартки і мужчину з другої і зробити разом для портрету на стіну. Фотограф погодився, тоді так бувало що робили, навіть по селах ходили і збирали старі фотографії, там підмалює контури і робить нову чи більшу таку. Одним словом зробив він їй, вона бере ту знімку, ставить в конверт і викрадає адрес в сусідки до Америки і посилає тому родичу туди. Також пише листа: ваша дружина іде до вас щоб вас втроїти ядом, продасть вашу хату там, тому що тут вона живе з тим що на знімці. Вони зустрічаються, син не знає, він навчається, вдома рідко і вона таке похвалилась мені. Провірте її речі, тому що вона просила тут одного в місті аптекаря, він написав їй як робити отруту саме простіше і таку що навіть після смерті експертиза не може взнати що сталось з людиною. Просто серце зупиниться як від звичайного інфаркту.

Відправляє той лист, а сама пише якусь інструкцію, якісь малює стакани, там поділки на них скільки грам чого, якісь вигадує різні назви. Взяла книжку медичну про рослини і щось там намотала такого, що той в Америці не розбереться ніколи в тому. Той листок, взяла з собою і прийшла допомагати тій збиратись в дорогу. Тоді так звану інструкцію, пхнула десь у вишивану сорочку, яку та везла чоловікові. Подумала: як той стане надівати, а папір випаде з сорочки і чоловік побачить його і зрозуміє що воно значить, тому що лист вже прочитає скоріше.

Поїхала та жіночка, і що думаєш: чоловік вже отримав листа, прочитав, зустрів дружину і поки спала після дороги, він в ночі перерив усі речі. Знайшов папір і ранком жінку виставив за поріг. Вигнав її з хати і вона немала ні грошей, ані говорити не вміла взагалі, почала ходити по вулицях щоб роботу знайти. Добре що було літо і вона спала де прийдеться. Взяв її якийсь господар на ферму свою, заробила там грошей і відприв той господар її назад додому.

- А вона знала хто зробив таке для неї?

- Взнала з часом, але що вже з того...

- Які люди бувають погані. – Іванка глибоко зітхнула.

- Дуже потрібно вважати на лукавих людей, тому що коли в людини ворог явний, тоді інша справа, а ось коли такий облесний, ніби тобі допомагає, а хоче наробити шкоди і тоді радіє що вдалося йому. Я колись спостергів за студентами, бувають такі що немов за правду, немов хоче щось зробити для загальної справи, але насправді мета щоб насолити комусь.

- Напевно серед дівчат більше такого як серед хлопців.

- Також правда. Серед жінок більш заздрісних буває, а заздрісці, велику біду приносять. Тому краще таких людей триматись стороною. – Закінчив розповідь, Григорій Миколайович.

Пройшло трохи часу, але в понеділок дев'ятнадцятого лютого, на другому уроці української мови, в клас постукав вчитель геометрії. Коли вчителька відчилала, він зайшов і поглянув на учнів, став когось шукати поглядом.

- Іванна Аташек, є в класі?

Учениця встала з крайнього ряду біля вікна, за четвертої парті. А тим часом вчитель щось шепнув вчительці української; вона сказала.

- Іванка, бере дипломат зразу з собою, за тобою приїхали.

- Хто приїхав? – Іванка перелякалась щоб чого не сплило з тією постановою, що вони подали в натаріус, так як вона навіть забула де той папір подівся. Також пробігла думка про розмову по телефону з Людкою, але думати не було коли. Дівчина вкинула зошит в дипломат, закрила його і пішла до дверей.

Коли Іванка вишла на коридор, біля вікна стояв мужчина, малого зросту, вона побачила що він був одітим в військовий плащ, а внизу були військові штани, шапку тримав в руці. Іванка не знала чи він її викликав, так як мужчина дивився у вікно і не бачив коли вона вийшла. Учениця нарочно почала іти ступаючи чоботами по підлозі що він почув, і так відбулось; військовий повернувся і промовив:

- Ану стой!

- Іванка зупинилась. – Вона відчула страх, чоловік був військовий і тим більше так строго, без привітання до неї звернувся. Вона підійшла і привіталась.

- Добрий день.

- Фамилия, имя, отчество, дата рождения. – Строго наказав мужчина.

- Аташек Іванна Богданівна. Двадцять п'ятого березня, сімдесят п'ятого року. Дев'ятий «б».

- Это что такое «березнь?»

- То есь марта. – дівчина перейшла на російську. - Четырнадцать лет. – Іванка сказала саме менше вік, хоча їй вже до п'ятнадцять залишилось трохи більше одного місяці. Вона хотіла тим підчеркнути що вона не повнолітня і до шістнадцять їй ще далеко.

- Пошли со мной.

- Куда я должна идти? – Іванка запитала благаючим тоном.

- Счас расскажу, ну не здесь же в школе. – Мужчина вказав на двері класів рукою

- А в чём дело?

- Я с управления женских колоний, не бойся, тебя не посажду.

- От мамы?

- Ну пошли уже, - військовий почав іти і сам про себе приговорював, - что за упёртая, с места не сдвинешь; стоит как статую на Мамаев-кургане.

Біла школи на подвір'ї, стояло таксі. Він відчинив двері задні для дівчини, а сам сів спереду. В той час таксист вийшов з машини на двір.

- Так Иванны, теперь слушай и запоминай. Я приехал к этому деду, а он мне сказал где найти тебя. Там должно письмо прийти от матери, но в письме ничего не будет об этом что я тебе скажу. Вообще я не должен тебе говорить в силу твоего возраста, но уже так получается что папы твоего нет рядом, поэтому ты должна ему сегодня же передать что я тебе скажу. Поняла?

- Да конечно.

- В матери твоей, будет рассмотрение дела, и это будет знаешь когда?

- Нет не знаю.

- На день рождения Горбачёва, помнишь такую дату?

- Не знаю даже; не звал на праздник.

- Да я пошутил. – Військовий зареготав на цілий салон. – Но ты смотрию смикалистая девочка; молодчина. Так вот: всё правильно, именно в день рождения Михаила Сергеевича, в нас будет рассмотрение дела. Это будет второго марта в пятницу. И твой папа, должен быть там, в клубе колонии.

- Что он должен иметь при себе?

- Вопрос правильный: он должен приехать в четверг, то есть один день перед рассмотрением. Мать тебе напишет дату, письмо уже в пути, но ты ему скажешь чтоб мне позвонил, по этому номеру, я счас тебе напишу. И вообще, передай ему эту бумажку.

- Будет сделано.

- Вот и хорошо Иванны.

- А это, позвольте спросить: что он должен иметь с собой, - настоювала Іванка, розуміючи що ніхто б не піклувався б так за ув'язнену, коли б не було їм вигідно і ще приїхав сюди, і ще на таксі.

- Твоей матери, сколько осталось без малого ещё шить рукавицы?

- От апреля, семь лет.

- И я о том же.

- Да, я всё поняла.

- Ну вот и хорошо; ображаешь как следует. Свободна, можешь идти на уроки.

- Да какие уроки: я домой заскочу и сразу на пошту телеграмму послать папе.

- Правильно. Только если он не приедет, тогда дату перенесут. Теперь всё зависит от вас здесь.

- Подождите: если все пойдет в нашу пользу, тогда после рассмотрения, через сколько времени маму смогут отпустить?

- Оформелние бумаг, по освобождению занимает пол часа.

- То есть в тот самый день она освободится?

- Ещё не решили. Но радоваться у тебе повод есть. Бумажку не потеряй.

- Не потеряю. Спасибо вам.

- Капитан Кунаев. – Війсковий протягнув руку дівчині на прощання.

- Спасибо, товарищ капитан Кунаев. – Учениця потиснула його руку своєю тегндітною ручкою, на якій був перстень, куплений Маковським в львівській опері.

Іванка вийшла з таксі, а водій викинув цигарку і сів за кермо. Іванка швидко ішла додому щоб переодітись і піти на пошту. Вона повторяла сама про себе: другого березня, а вірніше першого, потрібно мати сім тисяч. Напевно вже бачуть самі що все розвалюється і хоча зароблять на тому, а то пізніше взагалі безплатно вийде. Але гроші є, навіть більше чим потрібно. Щасливий цей рік в нас: квартиру маємо, мама повернеться, а сьогодні потрібно похвалитись Сашкові.

На дворі було тепло, взагалі зима того дев'яностого року, була дуже тепла, а небо таке було блакитне як весною. Іванка ішла вже на пошту в центр міста, на площу Перемоги. Вона уявлялал собі нову їхню квартиру, коли мама стоїть на кухні, щось готувить. Коли ти не лишень почувашся вільною коли сама в квартирі, а також коли батьки з тобою. Також дівчина думала як вона обствить свою спальню, які плакат почепить. Можна зайти в той магазин що вже його пройшла на «стометрівці» і купити плакат з акторами чи навіть з піратами, чи щось подібне, і почепити на стіну. Хоча в Братинського ніхто не стісняв дівчину, але своє - воно таки своє і коли ти вже знаєш що воно чекає на тебе, тоді стаєш рузуміти що можна жити вільніше, і мати свій притулок. Також Іванка подумала де краще їй покласти колонки від магнітофона, і цікаво які сусіди там будуть, хоча і так було зрозуміло що прості пролетарі там не живуть, такі квартири це не на Позитроні чи на вулиці Братів Майданських, в таких живуть партійці, начальники, в крайньому випадку директор школи, але ніяк не токар, чи водій міського автобуса.

Добре що в Марчуків телефон вже є, - думає Іванка - з Ольком зв'язок буде постійний, його батьки гарної думки про неї, і де б вона не жила, з Ольком Марчуком, буде дружити. Навіть коли заміж вийде, а може пощастить що будуть родина через Маковських.

З такими думками, дівчина прийшла на пошту. Вона попросила бланк телеграми, стала думати що написати і вирішила в Тюмень, російською мовою: «Дело мамы 1 марта. Прилечай срочно. Йванка».

Дівчина оплатила телеграмму, зітхнула що вже все владнала. Правда ідучи вже додому стала думати чи тато ще буде там жити на вулиці Интузиастов, тому що він вже напевно давно переписав квартиру. І тут питання стало безпокоїти про таку річ. Повернувшись додому, Іванка висказала своє хвилювання дяді Гріші. Він вислухавши сказав, щоб вона терміново повідомила Катерину Володимирівну, якщо в випадку її син там вже живе, щоб його стала просити, по можливості щоб він передав телеграмму Богданові.

- А якщо в лісі тато десь буде кілька днів?

- Все одно є їхня кантора десь там, бригадир якийсь, нехай піде і скаже що терміново потрібно передати.

- Тоді я завтра поїду до них.

- Ти знаєш де вони живуть в Пасічні?

- В мене є телефон їхній здається туди в Пасічну. А якщо не знайду, тоді Тарас Марчук точно знає, він піаніно відвозив їм в Пасічну.

- Але Тарас був водій, він міг не бути в квартирі. Якщо були хлопці які зняли з машини, Тарас взяв гроші і поїхав. Будинок знає може, а квартир багато там.

- Тоді проблема виходить. – Іванка склала руки і стала думати, дивлячись у вікно.

- Хоча якщо будинок знає, це вже плюс. Там живуть люди і можна запитати їх. Ти знаєш прізвище їхнє?

- Я знаю Катерини Володимірної, а дочка по-чоловікові вже пишеться.

- А то що таке має бути, - знервувався Миколайович. – Давай шукай телефон, треба діяти швидко.

Іванка почала шукати, але номери телефону не було. Тоді дівчина стала думати як поступити, вона надумала запитати все ж таки Тараса, чи він був в квартирі. Григорій Миколайович, сам пішов до Марчуків, але виявилось що піаніно люди продали і він відвозив його в якусь приватну музикальну школу, яка недавно була заснована на правах кооператива. Тоді виходить що лиш сам Богдан знав де його автомобіль Нива, і де живуть люди, яких зараз так було потрібно віднайти.

Григорій Миколайович став припускати ще один страшніший варіант, він подумав: коли Богдан навіть вже переписав квартиру, але франківчанин ще не посилюся там, так як в квартирі мебелі не було взагалі, тоді може листоноша не знайти там нікого і телеграмму не віддасть до рук, а просто може байдужно покласти її в поштовий ящик і на тому кінець: стоятиме той папірець там, довго, довго.

- А як ви домовились з татом про мамину страву? – Поцікавився Миколайович.

- Тато сказав що думає що до кінця березня нічого не зміниться, а там він приїде на моє день народження. Але як щоб щось змінилось, тоді дати йому телеграмму.

- Тоді може він дивиться там за поштою, але хто його знає. Робота в лісах, там вже не живе напевно...

- Є ідея! – Вигунула дівчина.

- Посвячай в неї.

- В селі Побережжя, є чоловік що з ним працює разом, він йому про заповідник розказував. Поїхати туди і людей розпитати хто працює в Тюмені.

- Може і кілька мужиків там працювати, хоча б прізвище чи ім'я того чоловіка.

- Я ще Сашка запитаю, можі він щось запам'ятав як Катерина Володимирівна розповідала, може він щось підкаже. Вже сьогодні все одно пізно щось вирішувати чи шукати. – Іванка глибоко зітхнула, стомленою за увесь не простий день

- Не переживай Анка, якщо вони хочуть заробити там в колонії, вони перенесуть і все одно будуть розглядати справу. Але як час змінився...

- Ви про що дядя Гріша?

- Колись при Сталіні, за такі справи до стінки зразу, ще при Хрущові могли таких як Лариска «пустити в разход». Навіть за Бежнева, не відкупилася б ніколи за таку махінацію, а тепер все по-іншому...

Наступного дня, Іванка спішила зі школи додому, щоб післати Олега в дрмтеатр, і після роботи щоб Сашко заїхав до неї, вона хотіла з ним поїхати в село Побережжя і можливо щось дізнається про працівника в Тюмені. Але коли вона прийшла, її чекав сюрприз. Відчинивши квартиру, вона побачила що Миколайовича немає, так як пальто його і черевиків не було. На кухні на столі, стояла записка, Іванка взяла і прочитала: «Анка, нікуди не потрібно їхати, пошта парцює прекрасно. Тепер глянь на стіл». Коли дівчина поглянула, на столі стояла телеграма. Іванка взяла і прочитала текст: «Буду. Тато». Дівчина видихнула на повні груди. Вона пішла в свою кімнату і лягла на ліжко щоб помріяти.

Через дві години, повернувся Григорій Миколайович. Він був мокрим від дощу.

- Дядя Гріша, я вам чаю зроблю теплого.

- Грячого давай; замерз старий гриб від дощу.

Сіли двоє за стіл, Іванка наклала варення з смородини на білий хліб Миколайовичу, а сама просто сиділа.

- Як там в школі? Науку встигаєш?

- Нормально.

- А то в тебе скільки всього зараз: мама, квартира, хлопець твій, тато, Людка була з Володькою, просто якийсь не рік, а мішок розв'язаний; сиплеться в кожную сторону.

- Головне що новини і події приємного характеру. А в школі як звичайно. Сьогодні на географії нам розказувала вчителька про Еверест. Сама висока в світі гора.

- А знаєш як грузини співають?

- Ви про що?

- Співають: «На Кавказе есть гора, самая высокая. А под ней течёт река, самая глубокая».

- То ж не правда. - Розвела руками дівчина.

- А їм що до того, вони своє знають. Подумаєш якийсь там Еверест хтось поміряв, в них на Кавказі своя гора і своя ріка; тому і співають. Але то веселий народ там на Кавказі; які танці, пісні, просто житерадісні люди там живуть.

- Смійні вони. Ви про Грузію пригадали, а ті люди що виїхали за кордон, ми бачили їх з Людкою. Вони жили на вулиці Шевченка. А як звати того грузина?

- Він не грузин, він абхазець.

- А воно що таке?

- Така народність там є: абхази. А звати його Аркадій. Дуже культурні люди, аж надто виховані. Дружина в нього зветься Тетяна, а донька Ліза. Мені навіть якось жаль що вони виїхали з нашого міста. Немов не знав людей, а так один вечір поспілкувався і скільки дізнався від них, немов десять пар відсидів в інституті якомусь по міжнародних відносинах.

- Дядя Гріша, як ви думаєте: полюбить моя мама Сашку мого?

- Я боюсь щоб мені ще не виписала добре: скаже мені, ви що тут розвели кохання малолітнє в своїй квартирі? Все через мене буде тепер. Але я скажу як було: кожен вечір дівчина в хаті була, кожного дня в школі вчилася, кожної неділі на кухні готовила, а коли з ним знюхалась, я просто не відаю.

- А мама запитає, коли ви особисто були вдома, що так запевняєте?

- А куди мені старому ходити; я кожного дня вдома.

- Ой, вже як скажете: та ви ще б вилізли на ту гору що на Кавказі, про яку співають.

Двоє розсміялись, але їхній сміх, заглушив звоник телефону. Григорій Миколайович кивнув головою щоб Іванка підійшла, так як він саме підніс до рота хліб з варенням. Дівчина швидко встала і підійшла в коридор.

- Алло!

- Анка, привіт.

- Привіт Сашка.

- Де пропала, я вже так заскучав за тобою.

- Ой, та в нас такі зміни зараз. Вже з тією квартирою владнали, а вчора якийсь капітан приїхав прямо в мою школу і сказала що першого березня, тато повинен їхати туди в колонію до мами, тому що другого будуть переглядати її справу.

- Що можуть вкоротити строк їй?

- Ми сподіваємось що відпустять взагалі додому.

- Нічого собі. Вам щастить цього року як ніколи.

- Коли приїдеш?

- В любий час.

- Давай сьогодні, шоста, сьома.

- Приїду.

Іванка оділась в теплу куртку і чоботи, на ногах в неї були чорні теплі колготи і джинсова спідничка, з протертого джинсу майже білою. Коли Сашка під'їхав Ладою, дівчина перейшла вулицю і застрибнула в його автомобіль.

- Привіт. – Іванка привіталась, і почала надувати кульку з жувальної гуми.

- Анка, ти що про мене забула так надовго?

- Забігалась сюди-туди.

- Це що в мене за жінка така що не пам'ятає своїх супружних обов'язків?

- Нічого собі. Ви що домовились разом щоб мені дисципліну встановлювати?

- З ким і про що ти?

- Тато був, мені почав такі рамки вставляти, чому форма шкільна в мене коротка, від квартири ключі заховав щоб я часом з тобою туди не поїхала, також машину заховав щоб я не взяла і сказав що тепер буде не так як скоріше. А тут ти також від жінки вимагаєш свої права.

- А про те що ми зустрічаємось, щось казав тобі може?

- А ти вже перелякався Сашенька?

- Може заборонити, тобі ще немає п'ятнадцять.

- Ой, вже пригадав напевно свої п'ятнадцять; проводи в друга пригадалися?

- Анка, ти коли вже такою дорослою, тоді чому ми видно таку бесіду. – Сашко, взяв рукою дівчина за шиню, потягнувся щоб поцілувати, а ліву руку пхнув під куртку і став гладити дівчину по ангоровій кофті, спочатку над поясом, а так по грудях.

- Відчуваєш себе жінкою моєю? – Прошептав хлопець.

- Ой, які в нас відвертості вже, а може ти вже сам моєму татові скажеш про мої відчуття.

- А чому ти такою впевненою що в нас все було як до тепер?

- Не може бути завжди однаково.

- А що зміниться?

- Ні, будемо так дружити, зустрічатись в твоїй Ладі чи «буханці», а ще в бінокль дивитись з Вовченецької гори і виглядати чи вже не летить той чорно-білий.

- А хто має летіти?

- Бузьок, той що тобі донечку має принести.

- Яка вона розумна та чешка мала, - Сашко став жартуючи лоскотати дівчину по ребрах. – А як ми назвемо нашу маленьку?

- Сашка, ти не загадуй так далеко, тому можуть самі хлопці родитись і що тоді?

- А придумати щось можна в такому випадку?

- В нас в школі, - Іванка почала сміятись, - одна дівка говорить нам: хочете родити хлопчиків, перед тим потрібно їсти сметану з цукром, а дівчат, тоді солити. А друга питає: а якщо не їсти взагалі? Перша так дивитися на неї і відказує: в тебе точно немає хлопця ніякого. А чому так кажеш? - запитує друга. А тому, що дурні питання задаєш мені - відповідає перша. Ми так насміялись з них двох.

- А про тебе знають що ти маєш?

- Знають, питають мене як почувашся після першого разу. А я відказую що ще не знаю і в нас кохання.

- Анка, а нічого що ми тут на вулиці, побачить той Дзержинський ваш, чи Марчуки.

- Дош падає, скло мокре, не видно нічого. – Дівчина байдужно махнула рукою.

- Розкажи мені про щось цікаве.

- Цікаве? Ти знаєш скільки вартує та Булова твоя?

- Хто така?

- Годинник твій. Я була в майстерні і майстер сказав що вартість його вище двісті долларів, просив продати. До речі компанію заснував чех, уявляєш як співпало і мав на той час двадцять три роки.

- Розумний наш вуйко Михайло. Знає що шукати і передавати.

- Він хотів так твою маму пошанувати, а вийшло бачиш сам як в результаті.

- Не думай про таке, в нього грошей багато там, а дітей не мають. Його жінка, вона не може родити, тому що була в Німеччині колись і там так робили з дівчатами.

- А вони тут були колись може в гостях?

- Були давно, але не в нас вдома: приїзджали туристами в Київ. Мої їхали до них, давно було, ще Ірки не було нашої на світі.

- Може тепер стане вільніше і знову прийдуть?

- Вже старі, хіба ми поїдемо до них. Іван хоче поїхати звідси, він не може дивитись на те що робиться в мінтовці і в прокуратурі зараз. А такий час може прийти, що ті бадити, яких вони посадили, можуть вийти і помститись. Так що йому кращий варіант при нагоді, відчалити за тим чоно-білим, як ти сказала.

- Сашка, ти мене б проміняв задля Америки?

- Ніколи. Немає на землі чогось такого, за що, чи за кого, я б зміг тебе проміняти.

- А чому так?

- Поглянь на свої очі і все решта.
 - Ти ж всього не бачив, - дівчина засоромилась, але в машині було темно, лиш світло лампи на вулиці виблискувала на краплях, які стікали з переднього вікна.
 - Анка, ти в день любиш спати? Вірніше чи можеш спати не вночі як люди, а вдень?
 - Я хіба сова якась?
 - Прийдеться переходити на режим сови.
 - А чому так? – Дівчина не зрозуміла куди клонить Сашко.
 - Тому що кожну ніч, я буду любоватись тобою, а в день коли я буду працювати, ти будеш спати.
 - Спробую завтра в школі поспати на уроках, може привикну, - пожартувала дівчина.
 - А я не жартую.
 - Дивись я запам'ятаю тобі що ти сказав.
 - Навіть запиши собі якщо хочеш, мені не потрібно; пам'ятаю без того.
 - Завтра в школі похвалюсь перед однокласницями.
 - Скажеш, нехай їдять сметану з цукром.
 Двоє, щасливих молодих людей, розсміялись...

Автомобіль Нива, тюнового кольору, після десятої години ранку, вже під'їздив до міста Хмельницький. Іванка вже заснула від п'ятої ранку, так як прийшлося їхати поволі від того що густий туман вкрив все навколо. Коли вже приїхали в місто, Богдан розглядав щоб побачити телефонну будку. Зупинився біля одної, але там була відірвана телефонна трубка. Біля другої взагалі телефон не подавав признаков життя. Нарешті Іванка побачила будку яка виглядала на нову, шкла були в дверях не вибитими і фарба немов вчорашня. Вони зупинились і нарешті зраділи що можна звідси зателефонувати. Богдан набрав номер і став чекати.

- Алло, - роздався жіночий голос.
 - Здравствуйте, мені капітана Кунаєва якщо можна?
 - Нет его, за полтора часа дзвоните. – Телефон клацнув, зв'язок пропав.
 - Що за баба дика, - пробурмотів Богдан невдоволено. – Пояснила б як слід що і як. Знаєш Йванка, там на Сибіру люди такі кращими як тут. Там чи ти на дорозі поламався, чи просто став собі, зупиниться кожен, запитає чи все в порядку в тебе. Правда там така мова, що потрібно ще знати, як який мат до чого віднести: чи подякувати за нього, чи в пику дати. Але нема такого як ось тепер: взяла кинула трубку.
 - Може десь поснідаємо, - Іванка протягнула руки над головою після сну.
 - Часу маємо, але десь буфет знайти потрібно нам.
 - Карту купити, якщо нам зустріч назначуть не в колонії, а десь в місті, тоді шукати треба буде.
 - А ми Ниву десь тут лишимо коло парку, а самі таксі візьмемо, гроші маємо досить. А потім знову зупинемо і скажемо щоб нас назад сюди привіз.
 - Давай я пройдуся може каву яку куплю, а ти поспи торхи хоча годинку, - запропонувала Іванка батькові.
 - Я також напиша б кави.
 - Я маю флягу таку солдатську, куплю тобі і налию в неї, принесу сюди.
 - Добре, лиш не загубись далеко. Просто іди вулицею, може щось там буде, щоб не крутилась вулицями.
 - Лягай в машині. Я все вирішу з кавою.
 Богдан так заснув, що прошло вже дві години, аже поки донька його не розбулила.
 - Тату, випий кави. Я печення ще тобі купила.
 - Ой, добре. - Богдан потер бороду і сам до себе проговорив: прибіє Лариска, як побачить мене зарослого.

- Давай вже час телефонувати. – Іванка спішила батька.

- Все, я пішов. – Богдан взяв дрібні монети з собою.

Через три хвилини, він повернувся. Сів в машину, взявся руками за кермо.

- Їдемо Іванка до колонії, там нас зустрінуть.

- А хто говорив з тобою?

- Якась жінка, російською говорила.

- Напевно Семьонова.

- Може...

Іванка вже трошки знала як заїхати до колонії, це вже втретє вона туди їхала. Під'їхавши близько, Богдан зупинився на обочині дороги. Іванка дивилась у вікно, де була кімната для зустрічей, а так як листя не було, то вікна було видно гарно.

Через десять хвилин, під'їхав якийсь військовий УАЗ, з дверей вийшов молодий лейтенант, той самий що першим разом заводив Іванку з Іваном Маковським в колонію. Він приглянувся що номера львівські на автомобілі, підійшов до Ниви.

- Здрастуйте.

- Добрий день.

- Вы по консультации Кунаева?

- Да. – Відповіла Іванка, побачивши що батько розгубився.

- Тогда пошли, а девочка здесь посидит.

- Давай Іванка, почекай мене тут. – В пів голоса, промовив Богдан доні.

Пройшло може сорок хвилин і Богдан повернувся. Він сів в автомобіль, зітхнув і промовив:

- От банда, а не органи.

- Що сказав тобі? – Іванка дивилась на батька.

- Грошей хочуть більше. Їх там багато таких що хочать пожитись. Сказав мені що прокурор за таку суму, може відправити на хімію, щоб пацювала ще чотири роки, і відмічалсь в міліції і так далі. Я питаю якщо повне звільнення, він каже що хіба що в вересні переглянуть.

- А щоб зразу звільнили, так можливо?

- Не знаю. Сказав що та Оля, що дали їй були шість років, ще в грудні вийшла. За других не хотів говорити. Я думаю що вони так по два, чи три місяці, усіх відпускають. Правда Оля не тут була

- Ти ж питав скільки потрібно щоб домовитись так: звільнили і людина вільна.

- Нятякнув щоб порохувати скільки людина відробляє за рік державі і мовляв вони таку суму переведуть в державний бюджет.

- Не правда, - з іронією похитала головою Іванка. – Усі гроші поділять, хто про яку державу думає зараз.

- Давай підрахуємо разом: якщо чотири роки по дванадцять місяців, виходить сорок вісім і по сто двадцять в місяць скажімо, тоді маємо п'ять сімсот. Якщо навіть скинуть сім соток, ще п'ять тисяч потрібно.

- Чому тоді сім сказав той капітан?

- Не знаю... Також чомусь тепер немає його ніде, того Кунаєва.

- Я думаю щоб апетит в нас появився, а тепер натягнути ще майже скільки ж грошей.

- Я сказав йому що компенсую державі сім тисяч сьогодні, а він посміхнувся лиш.

- Якій державі?

- Та не скажу, я вам дам зараз гроші і заберу жінку додому.

- А пізніше можна доплатити? Щоб сьогодні ми дали їм скільки привезли, а пізніше доплатили?

- Думаю що можна, але потрібно рішати сьогодні тому що завтра засідання і коли не буде те про що вони кажуть, вони підуть на принцип. Я тошки дурницю заповор там, - признався Богдан, - ти якась розумніша в тих питаннях, а я буває що не думаю про наслідки. Дивись що я випалив: кажу йому, що хто знає що з державою буде до вересня, так все міняється, може тоді безплатно вийти, а він мені говорить, що може ще і строк за вбивство накрутити тут, якщо комусь буде потрібно. Так що вона в такому місці де вони встановлюють правила гри.

- Як таке говорити їм, обережним потрібно бути. - Іванка взялась за щоки.

- Яка година вже? – раптово запитав батько.

- Без десяти хвилин, перша.

- В мене зустріч з мамою в першій годині. Вони сказали що дадуть пів години. Напевно хочуть щоб ми порадилися і погодилися.

- Я також піду?

- Тебе не впускають. Вони хитрі; на почуття далять. Мені зустріч, а дочка в машині чекає, поруч мами але не бачить її; натягують нам нерви.

- Тату, скажи їм, що дамо все що вони скажуть; в нас є гроші.

- Все, я пішов, без п'яти перша. Чекай мене тут, але закрій двері. По під тюрму різні люди лаять.

Іванка старанно вдивлялась у вікно, з якого вона колись виглядала на вулицю. Вона нікого не бачила там. Пройшло вже половина години, а батько не повертався. О другій годині, Іванка побачила постаті у вікні, може вони вже там стояли якийсь час, тому що вона дрімала після половини другої. Іванка швидко вийшла на вулицю і стала махати рукою але ніхто у відповідь їй не махав. Вона подумала може батьки спиною стоять до вікна, припершись на підвіконник. Але раптово двері відчинилися і батько вийшов, а постаті стояли далі. Іванка зрозуміла що напевно якісь інші люди. Богдан був задоволений, він підходячи сказав:

- Сідай в машину. Холодно на вулиці.

- А що там, бачив маму?

- Бачив; сідай кажу.

Двоє сіли в салон. Богдан завів двигун. Іванка думала що він прогріває щоб тепла надув вентилятор, але батько став розвертати автомобіль.

- Куди їдемо?

- В центр. Сказали гроші в банк покласти і дали номер рахунку. Їм напевно повідомлять з банку і мені квітанцію дадуть зараз.

- Що далі буде?

- А далі мама вже в Івано-Франківську, буде викуповуватись. В них така система вироблена: спочатку на хімію, а там через половину року знову перегляд. Але вже хоча жити буде вдома.

- А гроші справді в державу переводять?

- Яку державу, свої зади прикривають. Це називається відмивання коштів. Звідки я знаю на чий рахунок я гроші ставлю, але в банк державний, все по закону. Там вони скоріше всього, покладуть їх на рахунок місцевої прокуратури, а ті розподілять у вигляді премій і порядок.

- Не розумію. Як можуть розподілити таку суму грошей?

- Просто. Головне щоб було що розподіляти, а такі як наша мама була на ЛАЗі, вже знайдуться.

- Ой, що воно робиться навкруг. – Іванка глибоко зітхнула.

- Чому ніс повісила Іванка, - посміхнувся батько, - маму скоро побачиш.

- А коли побачу, вони зможуть завтра таки відпустити?

- Куди завтра? Сьогодні о п'ятій годині!

- Ти жартуєш.

- Як вона з татом говорить: ех нема дисципліни в нашій хаті.

- А засідання коли буде їхнє?

- Яке там засідання: зараз папери оформлять, завтра суддя підпише. Тому що немає його десь в місті нині і порядок. Мама вже не буде ночувати в колонії цієї ночі.

- Ой, як гарно, - Іванка потирала долоні з радості.

- Тобі гарно. А мені мама виписує чому я не привіз їй одітись нормально, ніби вона зразу на бал поїде з колонії, не вірить що потрібно речі збирати свої і здавати ліжко зараз.

- А в яку квартиру поїде: на яке ліжко зразу, мебель готова, вода гаряча постійно в нас, не те що в Львові: ранком і в ночі лешень. До речі ключі від квартири ти взяв в тих людей?

- А вони в них не були, вони тут в машині стояли заховані. Ще б стара Катерина потягала половину квартири, поки ми заїдемо туди.

- Розумно придумав.

Богдан з Іванкою, в першу чергу знайшли банк, поклали сім тисяч, а опісля пішли поїсти. В них було не так багато часу вже до п'ятої години вечора. Коли вони їли переїжки, Богдан сказав:

- Йванка, ти б побачила ту жінку в банку. Я прийшов і кажу до касирки що мені потрібно гроші на такий рахунок, та схопилась побіга кудись, приводить таку як циганка, висока, грудаста, напавно єврейка якась. Золота на ній, хоча зразу магазин відкривай ювелірний і продавай разом з нею. Років так десь коло п'ядесятки, з ними напевно зв'язана. Взяла гроші, і не в сейф якийсь чи в шухляду, а з собою понесла. Та касирка мені квітанцію, штамп, а я так стою, дивлюсь і думаю: та моя Йванка також такий штамп може роздобути, напевно точно така квітанція, як наша «постанова» горкому була.

- Тату, коли Чернецький в Штати втік, тоді що ти хочеш від єврейки якоїсь позолоченої.

- Хто його знає що з того всього вийде...

- Мама вийде зараз. – Засміялась Іванка від щастя.

11

Перед п'ятою годиною вечора, автомобіль Нива вже стояла навпроти сірих воріт колонії. На дворі було сиро і гостре повітря немов щипало за щоки дівчину. Іванка не могла спокійно сидіти, вона ходила навколо автомобіля. Скоріше вона думала що поїде зустрічати маму з Сашком, але так не відбулось і вона розуміє що Сашко ще не познайомився з мамою і при такій зустрічі він і також мама, будуть почувати себе зв'язано. Хоча для неї він як рідний, але мама його ж не знає все ж таки, тому все що відбувалось, немов проходило правильно.

Пройшло двадцять хвиин, і коли Іванка обходила вже якийсь може тридцятий раз машину, і було повернута спиною до воріт, нараз почувся метелічний звук клацання. Дівчина швидко повернулась, вона побачила що двері в воротах привідкриті і за кілька секунд, вийшла мама з колонії. Лариса була одіта так само як Іванка пам'ятала її останній раз, коли та вийшла з квартири на роботу. Той самий плащ кремовий, спідниця, і чобітки на ногах. Іванка побігла на зустріч, вона обняла маму і почала цілувати, Лариса також, притулила дочку до себе і обидві закрутились навколо. Вийшов також Богдан з машини, він почекав поки двоє вже натішаються зустрічю, потім підійшов і взяв сумку з рук Лариси.

- Давайте поїхали, пізно, а дорога далека дуже.

- Почекай, нехай надихаюсь повітрям вільним. А ми тепер куди? – Лариса поглянула то на чоловіка, то на дочку.

- В нашу квартиру, в Івано-Франківськ. – Відказала Іванка.

- Які ви в мене розумні: все вирішили, все владнали. Я думала що через десять років не зможемо нормально встановитись як люди, а тут ще трьох не пройшло, а ми вже люди стали.

- Коли сіли в машину, Іванка запитала те що її мучило вже певний час.

- Мама, а звідки ти взяла що в львівській квартирі живуть якісь люди?

- Мені Оля написала. Вона звільнилась ще скоріше за мене. Хоче приїхати, коли я вже буду вдома.

- А Людка також приїде, ми так дружимо з нею. – Похвалилась Іванка.

- Людка вже заспокоїлась з мотоциклами своїми?

- Звичайно мама, вона така дама стала розумна, хлопчики такі гарні в неї.

- Мені розрахуватись з доцентом потрібно; прийняв тебе до себе.

- А він далі не хоче відпускати мене, вже привик до мене і хоче щоб школу я закінчила тут біля нього.

- А школа дуже далеко щоб ти ходила з тієї квартири нашої?

- Досить далеко, на другій стороні міста майже. Через центер увесь переходити треба.

- Тоді переведешся в тому районі де ми жити будемо. Ще три місяці школи, ти ж не будеш жити в чужій квартирі, а я сама вдома. Тато наш знову кудись поїде лисів приручати своїх, а ми обидві будемо.

- Не знаю чи привикну. Мені тут так гарно вже, сусідів, знаю, вітаються усі зі мною.

- Там правда що дуже гарне місце. – Підтвердив Богдан.

- Іванка, - Лариса повернулась на передньому сидлі щоб поглянути в салон, по середині якого сиділа дочка. – Ти що хочеш сказати що тобі потрібно привикати з мамою жити, а там тобі вже аж так добре?

- Ні, я не кажу що постійно там буду. Хіба як мене ображати станете, - посміхнулась Іванка.

Якийсь час їхали мовчки, так як Лариса заплющила очі і відпочивала, їй не вірилось що вона їде з колонії додому, а вірніше на нове місце проживання, якого вона ще не бачила. Іванка також лягла на батькову зимову дублянку, вона не могла спати. Дівчині вже не хотілось жодних перемін, хоча вона розуміла що так завжди продовжуватись не буде і все ж таки квартира Братинського, не її місце постійного проживання.

Через якийсь час, Лариса проснулась, вона стала вести розмову з Богданом, оглянувши дочку чи та вже спить. А так як Іванка заплющила очі, вона змогла почути.

- Послухай, Богдашек, - (Лариса, інколи так звала свого чоловіка, вживаючи ім'я і частину прізвище, вона так робила ще з молодості немов на жарт, але з часом привикла) – ти сказав що Іванка любить там бути, я розумію в чому справа. Дятько Гріша, він їй дозволяє всього. Вона з хлопцем водиться від тринадцять років, перший раз приїхала до мене, - Лариса перейшла на шепіт, - мені про нього не те що призналась, а просто хвалиться без жадного сорому, розкажує як молодиця про чоловіка. Він колись так своїй все дозволяв, Людка робила що хотіла, тьотя Люба не могла собі ради дати з нею. Тепер вона така родинна дуже, а скільки вона їм сорому нанесла в родину.

- Про сором не будемо, - відказав Богдан, - ти Ларка забудь що було, так як я писав тобі. Нове місце, в нас, нове життя і нова ера. А Братинські, вони так виручили нашу дитину, що ми їм як кажуть по гробову дошку будемо винні. Я коли приїхав першим разом, знайшов її, думав що вона мені жалітись буде, плакати на нас, а вона така щаслива була що я подумав: в Львові, в рідній оселі, я ї таку не пригадую.

- Не забувай що Братинські з моєї сторони родина. – Похвалилась Лариса.

- Втягнемось якимось вже, - відказав Богдан дружині, - головне що є де жити, правда грошей пішло в нас доволі на такі перестановки. Люди все життя збирають подібні суми, а ми просто так як осіннім листям розкидаємось. Дивись нині в банку: сім тисяч виклав. Це ж машина ще одна жінко!

- Писала мені в останньому листі Іванка що вода гаряча тут постійно в квартирах, не те що в Львові.

- Правда. Тут дешевше жити. Підеш на базар, за половину ціни купиши те що в Львові

- Я не знаю чи Іванка має якийсь шампунь гарний, вже так хочу відпочити в вані, в гарячій воді. Також рушники треба купити на перший раз щоб були. Заптаю чи якусь косметику має для мене, щоб я на людину виглядала.

- Є в мене все для тебе мама, - Іванка піднялась на сидінні і сіла, протягуючи руки над головою.

- Може ми заїдемо туди де ти живеш і даш мені для ванни рушник, мило, шампунь для волосся.

- Там є на новій квартирі, але мене завезети на Коперника все одно.

- Ти завтра в школу, тому будеш там напевно ночувати, а ми з татом поїдемо на нашу квартиру. Вже побачу що ви без мене заорудували в тому Франківську вашому.

- Я можу не піти в школу; в нас така подія відбулась. А ще свято державне також.

- Яке свято?

- День народження Горбачова.

- Тоді може справді не підеш: завтра потрібно буде щось купити нам необхідне, поїдеш з нами по магазинах; на ринок підемо.

- Але спати я буду в дяді Гріші сьогодні? – Іванка запитала і стала спостерігати як батьки поведуться на її запитання. Батько глянув на маму, він чекав що вона скаже.

- Ти Іванка після дороги і на новому місці можеш не виспатись добре, а завтра нам потрібно купити багато чого, щоб ти не було втомленою. Так що краще тобі буде в Братинського. – Пояснила Лариса доні.

- Я також так думаю, - Іванка потерла долоні рук, як завжди вона робила від напливу задоволення.

- Вона вже дорослою в нас Ларка, - Богдан був задоволений рішенням дружини.

- Вже наша «мишка» виросла, - Лариса жартома потягнула руку, що полоскотати дочку, як вона любила робити в динстві щоб та сміялась. – А коти не бігають за нашою мишкою, щоб її спіймати?

- Є коти, ще б не було на таку добичу, - пожартував Богдан.

- Не знаю чи привикну там жити, колись як ми їхали в Івано-Франківськ, мені здавалось що в село кудись приїхала, а не в обласний центр. Порівнянно з Львовом: ні трамваїв, ні тролейбусів, зате таксі стояли вільні в любий час, не так як в нас на вокзалі: черга до таксі була.

- Зараз є тролейбуси гарні в Івано-Франківську. Дві річки також в місті. Вода літом і зимою, постійно в крані. А вулиця наша така гарна там де ми будемо жити; до центру близько. – Промовила Іванка.

- Говорили мені в колонії що в партію мене не встановлять вже. А я подумала що зараз самі виходять люди з неї; потрібна вона мені, як зайцеві стоп сигнал.

- Мама, а ти що комуністка в нас?

- Ні, я не комуністка, а просто була член партії, тому що робота така в мене була; з грошами.

- А що без того, не довірять гроші нікому?

- В колгоспі, корови не довірять ветлікареві без партії, а ти про гроші питаєш?

- Та вже кінець тому напєнво скоро, - махнув рукою Богдан. – Іванка розкаже тобі за сусіда Братинських, син якого був таким з перших на рахунку, за кордон відправили працювати, а він втік в Америку. Так що може і добре що тебе звільнили з партії самі перед судом; менше тобі мороки буде з тим.

- А наша Нива, так їде гарно як колись, - яось по-дитячому, Лариса погладила двері і панель автомобіля.

12

Наступного дня ранком, Лариса з Богданом, приїхали до Братинського. Після того коли вони по-родинному привітали Григорія Миколайовича, він став розглядати племінницю, покійної дружини.

- Ти Лариса помолоділа там, я так бачу.

- Ой, не вигадуйте вже так. Я ж не повиністю звільнена, ще відробляти буду вже тут. Але вдома вже не в колонії; яось воно буде. Зараз такий час що можна і працювати і ще з сторони заробити гроші.

- Зараз встане Анка ваша. – Тихо, щоб не розбудити дівчину, промовивив Миколайович.

- А ви що так звете її; Анка?

- Так усі тут зуть. Вона коли приїхала, сказала сусідньому хлопцеві щоб так звав її і вже ми також.

- Той самий хлопець що привозив її до мене туди два рази?

- Ні, цей малий; однокласник. А Саша той вже справжній хлопець для неї.

- А подружки були тут в неї?

- Ні, вона з хлопцями ладить більше. Говорить що дівки заздрісні, пересудливі, обманюють задля своєї вигоди, а хлопці, особливо той Олег що тут нижче в нас живе, дуже добрий такий.

- Так що вже немає жодної дівчини нормальної щоб дружити з нею?

- Не так просто. Вона вродою вийшла у вас, а дівки таких не люблять. Хлопець стане говорити і на Анку дивиться, а подружки злі за такі речі. – Розвів руками Миколайович.

- А в школі як вона вчиться?

- Добре вчиться. Має пам'ять гарну і любить вчитись.

- І хлопці не мішають їй в науці?

- Ні, вона скромна, не ходить нікуди вечорами. Не було проблеми в мене з нею; гріх було б щось жалітись.

- Та все дозволяєте, тому які проблеми можуть бути?

- Я правду кажу, ніколи не пожалів що вона в мене живе.

- Ви зробили велику справу для нас, ми вам не забудемо за те що погодилися її прийняти до себе. Зараз з тим інтернатом почалося б в нас, а так вона вже і нас тут припише заодно.

- В Львів, Богдан не зміг б виміняти таку гарну квартиру. В нас простіше з тим.

Тут почувся шорох в кімнаті Іванки, Григорій Миколайович, підняв палець і промовив:

- Анка пробудилась. Я пішов по своїх справах, а ви тут будьте як вдома: ідіть поснідайте собі на кухні. Сьогодні п'ятниця і повинна прийти Женя, моя домохозяйка. Вона тут в нас працює, готує на неділю, так що не здивуйтеся як вона прийде; Богдан вже знає хто вона така.

- А Іванка чому не прибирає, я жінка якась?

- Анка вчиться, вона немає часу.

- Та кажете що хлопця завела, виходить вистачає в неї часу на нього.

- Діло молоде. - Розвів руками Миколайович і став надівати пальто, шалю і шапку.

Коли двері зачинились з другої сторони, Лариса здивовано глянула на чоловіка, вона завжди думала що Іванка вигідна Миколайовичу задля того що йому допомагає на старості літ, хоча він був ще досить жвавий мужчина, як для свого віку.

В той час вийшла Іванка з своєї спальні, вона була одіти в шовкових спальних штанах і майку. Побачивши батьків, дівчина здивувалась що вже так зранку вони тут.

- Мама, а ти ще думаєш що в колонії, що так ранком встала?

- А ти вже тепер в нас Анка виходить. Бачу що ти Анка добре прижилась тут. Тепер зрозуміло чому тобі не хочеться міняти так скоро місце проживання.

- А Камбала ще не приплила?

- Хто приплив? – Не зрозуміла Лариса, яка присіла край дивану.

- Та Женя що тут рабинею, її Людка назвала «Камбала».

- Богдане, чи чуєш яка баришня в нас: рабиня в неї навіть є.

- Мама, вона сама боїться щоб її не відправили на пенсію, гроші гарні заробляє в дяді Гріші. Навіть не хоче щоб я вазони полила сама. – Дівчина позіхала зранку і робила розминку шії, крутячи головою.

- Нічого собі, не дарма тато писав що тепер ми тебе будемо слухати що ти скажеш; бачу ти не така вже дитина як я думала про тебе. Иди поснідай і поїдемо, собі хоча приготуєш сама, чи будеш на ту Камбалу якусь чекати?

- Приготую. Також вам двом приготую. – Посміхнулась Іванка до мами.

- Ти бачив? – Тихо промовила Лариса до Богдана, коли дочка пішла на кухню. – Ти як приїжджав, вона така сама була?

- Я коли перший раз приїхав, вона була в школі, а коли прийшла, стала там в дверях, таку позу зробила, що коли я поглянув, розгубився зразу, не знав що говорити навіть. А Григорій Миколайович так легенько, мовляв: тато приїхав твій. Навіть не привіталась зразу.

Тут Іванка покликала батьків до столу, усі троє сіли пити чай. Лариса собі взяла міцнішого чаю, поглянула на дочку і стала цікавитись.

- Анка, я вже тебе також буду звати як усі тут: а що тут за хлопець жеве що ти з ним в школу ходиш?

- Олько Марчук. Також мій раб. Все що мені потрібно зробить в ночі і в мороз.

- А батьки його, вони не проти що дівчина дружить з їхнім сином; ви вже не діти?

- Їм за щастя така дружба. Він не водиться з хуліганями різними і з нами дружить.

- Так почекай: а які у вас відносини, ви ж підлітки: ти дівчина, він хлопець?

- Він говорить що мій брат. Сашка так і думає до тепер що в мене є троєрідний брат.

- Нічого не розумію. – Лариса здивовано стиснула плечима і глянула на чоловіка.

- От тобі «мишка» наша, - відказав Богдан.

- Бачу що маємо другу Людку Братинську. Вона також жила собі вільно, думала що хотіла, робила що хотіла, копманія в неї була яку вона хотіла, і бачу що в нашої щось те саме.

- Мама, - обізвалась сама Іванка, - я думаю що зараз потрібно тобі всього накупити, я витягну з радіоли решту грошей, а там коли вже все встановиться, тоді я тебе познайомлю з моїми друзями, все тобі розкажу, що біля мене проходить і тобі все проясниться.

- Як буде з школою?

- Я буду ходити тут до кінця навчального року і екзаменити тут буду здавати. А там вже після дев'ятого класу тепер, як раніше після восьмого було, я поступаю в Торговельний технікум.

- Вона правельно каже. – Підтримав Богдан ідею. – В неї тут вчителі усі знайомі, прикормлені можна сказати, а там піде на нове місце і зараз екзаменити будуть за три місяці.

- Як розуміти вчителі «прикормлені»?

- Мама, я торгувала в школі, викручувалась щоб гроші мати свої, а директорці заносила різні штуки бабські, вона зі мною рахується і це вже вчителі знають. Справку написала тоді в колонію, одні словом своя людина в мене.

- Нічого собі, ще й директорка працює на неї. - Лариса взялась руками за голову. – А для мене знайдеш якісь як ти сказала «бабські» штуки?

- Все знайдеться. Зараз тобі чемодан свій покажу.

- Казала мені Катерина Володимирівна про неї, - став розповідати Богдан, - ваша донька нехай в МГУ поступає, вона дипломатом буде, або міністром якимось. Така молода, а скільки там ділової хватки, що просто дивлюсь і не можу з дива вийти.

- З наукою я так дивлюся що менше-більш в неї, а ось з хлопчиками, ми розберемося детальніше.

Іванка, яка скоріше випила чай і стояла коло вікна, підійшла і обняла маму, нахилившись заді над нею:

- Мама, вже пізно розбиратись, все вже розкладено на свої місця в мене.

- Ми ще побачимо. Розпустив тебе Братинський, може була б ти в Дмитровича до тепер, такою не була б ти в нас.

- Ой, я б тебе так на день залишила в них: крики як в окопах на війні.

Тут раптово клацнув замок, хтось відчинив двері. Насправді прийшла Женя, вона привіталась і стала знайомитись з Ларисою. Коли Лариса встала щоб подати руку Жені, та оцінила її поглядом. Лариса була високого зросту, майже рівною з Богданом. В неї було темно-каштанове волосся, також риси лиця схожими до Людки, хоча не зразу можна було визначити чим саме вони схожі, тому що Братинська була блондинка, а Лариса шатенка, але з родини Бабаків, щось передалось їм по наслідству.

13

Через два дні, все вже було домовлено: Іванка залишалась жити до закінчення навчального року, а також поки не здасть екзамени шкільні, надалі в Братинського. Лариса зрозуміла що в неї доволі проблем з її судимістю, також потрібно було купити багато речей першої необхідності в квартиру, а ще Богдан, нікуди не відходив від дружини, тому що тепер, як йому здавалось, немов він одружився місяць тому. Лариса це побачила і зрозуміла.

Іванка післала телеграму до Людмили, в якій повідомила, що мама вже вдома. Хоча Лариса працювала на хімічному заводі, тому що так визначила судова інстанція, але вже ночувала тепер в своїй квартирі і так як вона мала ще заховану суму грошей, яку не конфіскували в неї під час слідства і обшуків, вона не переживала тим що працює, а не отримує зарплату. Виходило так, що вона собі сама заплатила наперед від держави, на роки вперед.

Слід зазначити, що два фактори які зіграли в тому, що справу Лариси перетягнули терези правосуддя на її сторону, були саме такі: слідство так і не взяло всього до кінця, усі кошти не були вилучені, тому що Лариса досить обережно вела свої справи, а ще більш обережніше, замітала сліди своїх махінацій. І коли б після арешту Лариси, не зачепилось ОБХСС саме за Ольгу, яка працювала разом, Лариса не отримала б такий великий строк покарання. Другим найголовнішим фактором являлась немов випадковість часових обставин в самій країні, тому що саме стрімкий розвал Радянського Союзу, посприяв тому, що її звільнили достроково, хоча на хімію, але все ж таки жінка не проводила свій час за ґратами колонії. Кілька років скоріше, при жодних обставинах не могло ніщо їй допомогти, ніякі гроші чи знайомства, і взагалі ніхто, але на дворі був дев'яностий рік, перший рік, який вже остаточно визначив державі кінець.

А кінець намічався конкретно, тому що таки того ж самого місяця березня, чотирнадцятого числа, був офіційно піднятим Український національний, жовто-блакитний прапор, на будинку міському в місті Стрий, що на Львівщині. Це був перший прапор, який затріпотів березневим вітром, на будинку місцевої влади, хоча до того часу прапорів було багато по селах навіть, але цей першим був офіційним викликом від лица влади, який провіщав перемену влади в країні.

В п'ятницю, шінадцятого березня, приїхала Людмила; сама приїхала. Вона зустрінулася перше з Іванкою, воно не дивно: дівчина продовжувала жити в Григорія Миколайовича, а так сказала Іванці що хоче побути з її мамою. Іванка зрозуміла що вона хоча віч-на-віч поспілкуватись і тому запитала чи завтра або в неділю, та не збирається кудись з татом поїхати.

- Я вам мішати не стану, ви собі говоріть про все що завгодно. – Стиснула плечима Іванка.

- Тата кудись забери з собою хоча на дві години. – Конкретно висказалась Людка.

- Добре, але ти мені пообіцяй що поспитаєш те що мені потрібно.

- Кого поспитати?

- Маму мою.

- Тобі потрібно, а я буду питати? Ти що не розмовляєш з мамою?

- Ні, в нас все прекрасно, правда мама по-своєму інколи дивиться на речі, але воно втретєся. В мене є важніша справа: мама немов не хоче слухати, коли я щось про Сашку закину їй. Я вже сама з ним давно бачилась саме через неї, все щось потрібно, все кудись мене тягне з собою, але я переживу, лиш чомусь вона постійно змінює тему розмови, коли я щось про нього почну казати.

- Домовились, - погодилась Людка. - Я особисто запитаю, взнаю і тобі все передам.

- А коли щось мама таке скаже що тобі буде неприємно про нього, а може щось про мене що мені не потрібно знати того, ти хоча якось мені так поясни, щоб я орієнтувалась що відбувається в нас в сім'ї, тому що завжди в нас щось скривали від мене.

- Послухай Анка: твоя мама, постійно так жила що вона від батьків скривала все чим занімалась, що думала і що хотіла. В неї вже таке хронічне виробилось немов усі проти неї, ніхто її не підтримає в жодній ідеї і тобі не потрібно на такі речі звертати уваги. Але щоб вона мені не сказала, я тут же тобі все передам.

На тому так і домовились: Іванка попросила батька, що з ним поїхати в суботу після обіду, та більш навчитись водити автомобіль. Вирішила зробити такий круг, як колись вони їхали з Сашком. Богдан зрозумів що Людмила, хоче побути з його дружиною і без зайвих запитань, погодився. І коли Людмила з Іванкою приїхали на квартиру, Богдан вже чекав на дворі на дочку, він тут же поїхав з нею, куди вона йому сказала, а Людмила пішла в квартиру до двоєрідної сестри.

Слід замітити що колись в дитинстві, вона бачились не часто, але при зустрічі веди досить відверті розмови, хоча була різниця в віці п'ять років, Людка хотіла про все знати, а Лариса вже дещо знала, і тому та її випитувала, а старша сестра немов не охоче, а все ж таки їй розповідала і хотіла щоб та просила її ще більше. Але такий підхід до речей, які часто обговорюються як таємниці, зіграв велику роль в тому що вони через довгий відрізок часу відсутності, могли швидко відновити такий контакт та відвертість.

Коли Людмила зайшла в квартиру, вона перш всього, після того коли обняла Ларису і поцілувала три рази, не стала розглядати помешкання, як це часто буває в жінок, а стала розглядати сестру.

- Ларка, та тобі пішло все на краще. Слухай, ти така дама зробилась. Ні, я розумію що там їжа не така, на повітр'я мало водять, але все ж таки повір мені що ти якась молодшою стала на років десять.

- Виходить тепер ти старшою на п'ять від мене? – Посміхнулась Лариса.

Людка поклала коробку шоколадних цукерків, а Лариса зробила каву, дві сіли на кухні за стіл.

- Так послухай, - почала Людка, - а там в колонії, охорона мужики, чи баби?

- А чому питаєш? Напевно думаєш чи там приставали до мене?

- Та що гріха ховати; подумала вже.

- Людка, та там баби таке витворяють, що просто не повірила б я, коли хтось розказував мені, коли б там не була. Там мужики їх бояться. Взагалі не думала ніколи, що баби, такий дурний народ.

- А ти як там трималась? Маю на увазі ти себе не відносиш до того «дурного народу»?

- По-різному було Людка, - махнула рукою Лариса. – Воно зовсім інакше тут говорити, а там знаходитись довший час, там свої правила і поведінка і умови виживання. Тому я сказала що бувало по-різному.

- Добре що Анка дала телеграму, я так хотіла тебе побачити. А ти такою як була Ларка, я люблю тебе за твою простоту і відвертість; я взагалі вас люблю усіх.

- В нас була така Семьонова, вона побачила Іванку, питала мене чи я такою була молодою як дочка. А я сама очам не повірила, така дівчина, такі замашки ділові в неї, що не одіне, так до лица їй.

- Воно правда; розумна вона у вас.

- Людка, а як в тебе з твоїм? Я питаю тому що свого не впізнаю просто - прошептала Лариса.

- Що саме?

- Нікуди не їде, як скоріше, Анку, як ви звете і я вже так само, сюди ще не хоче.

- Спати не дає також, - добавила Людка.

- Що там спати: з'їсти не дає навіть. Не може налюбитись, я просто не впізнаю його.
- Тоді добре, тоді ми усі радіємо з вами.
- Дітей хоче ще. В мене донька рівна зі мною, а йому діти маленькі в голові.
- Ларка, та тобі саме час. Що воно є: тридцять три роки.
- А вже як буде, так буде. В нас тепер як в молодожонів якихось. – Лариса повела очами і засміялась.
- Любить він тебе Ларка, і добре що тебе відпустили. Уяви собі ще сім років твоїх, скільки б тобі пропало там. Так що тепер, за три роки наздогнати потрібно вам.
- Твій батько, як нас виручив. Мене як забрали, я лиш думала що буде з дитиною.
- Та куди її в інтернат: ти знаєш що там твориться?
- Люка, та в колонії жінки по сорок п'ять років таке говорять поміж себе, що просто вухам не віриш а коли взяти інтернат, підлітки, так це лишень уявити собі.
- Мій тато, признався мені одну справу: він постійно жалів тебе Ларка. Завжди рахував що твій батько не правий, нічого тобі не дозволяє, якусь дисципліну австрійську вбив собі в голову.
- Я не жалілась нікому на нього.
- Ларка, що ти бачила: уроки кожного дня, а так зустрінула хлопця на поминках? Батьки твої тут же тебе заміж. А там дочку народила, знову наука далі, якісь курси, знову наука; хіба не правду я кажу?
- Тоді так більшіть жили, хіба за виключенням одних Братинських.
- Хіба воно життя Ларка?
- Тоді як ти вважаєш: приїхала моя Анка і говорить мені за хлопця. Говорить без жадного сорому, як про чоловіка свого. Я так думала опісля на тим. Ні, ти вважаєш що це нормально?
- А до речі, я тебе про нього запитати хочу; як він тобі?
- Я не бачила його. Я не знаю хто навколо неї: один раб в неї, другий коханий, якийсь Харитонич, міліціонер також.
- Харитонича вже списуй.
- Куди списувати?
- На цвинтар. Гендляр старий він. Вона на ньому бізнес підняла свій в школі.
- Ти бачила який товар він її носив? Мені подарувала, так мій Богдашек любувався мною, одіватись не давав мені, щоб такою по квартирі ходила.
- Товар такий ходовий, в школі директорка, вчительки, саме їм таке подавай. А Харитонич вже, як кажуть «на ладан дише».
- А якийсь Олько, хто він?
- Я тобі все розкладу зараз по порядку: Олько Марчук, він сусід наш. Може йому Анка подобається, але ні: він любить старших, таке буває з підлітками. Сашка Маковський, він такий нічого хлопець, правда є одна проблема.
- Яка саме?
- Він може взяти її в Америку податись. Зараз в нас кордони вже відкривають, а туди молодь тягнеться магнітом просто. Так що з ним коли справа піде, можете залишиттись без Анки. Хоча ви палнуєте ще когось, наскільки я почула.
- Людка, а вона з ним вже була разом? Ти там з нею близько.
- Скоріше всього, що не були. Я б зразу це відчула по розмові. Вона ще в такому не розбирається як повинно бути. Я досить з нею близька і вона б мені призналась в такому. Тому що іншими відносинами і розмовами вже хвалилась; дівчина, сама розумієш, хоче поділитись своїми втіхами.
- Вона ще не розуміє так, немає жодної практики в такому. Я переживаю щоб якийсь просто не приглянувся на її ноги, візьме що йому хочеться, а потому вона плакати буде.
- Я не можу щось запевняти, але вже за такий час, скільки вони двоє ходять разом, вже хлопець міг як вони кажуть «вламати» дівку. Просто вона ідейна людина, а в таких, все по-іншому відбувається. Є такі люди що вони можуть цілий вечір проговорити про поезію скажімо чи про інше мистецтво. Ось так зустрічається хлопець з дівчиною і про музику розмовляють п'ять годин. Я особисто знала таких. Так собі дружать двоє роками, а пізніше побираються і живуть прекрасно все життя.
- А коли народиться хтось в них, тоді напевно замість пляшки з молоком, дають мікрофон дитині щоб співала їм під музику їхню, - поажартувала Лариса.
- Анка ваша, вона ідейна, а Сашка той, такий ліричний собі юнак...

- А чому подружок немає в неї?
- А тут вона правою: вони заздрісні і проблеми постійно. Важко знайти надійну подругу, щоб була добра.
- Змушена погодитись.
- Та якось воно буде Ларка, добре що ти тут, що ти вдома. А пригадуєш як ти себе мала що ти львів'янка, а ми в Станіславі якомусь тут, а тапер і ти вже з нами тут.
- Зате тебе кудись понесло з водою.
- Нічого, я живу там, але душею тут з вами. – Посміхнулась Людмила.

Сашко Маковський, останім часом, взагалі не бачився з своєю дівчиною. Хлопець розумів що в неї зміни: отримали квартиру, повернулась мама і все встановлюється до нормального образу життя. Він розмовляв по телефону напевно три рази, так як інші рази, ніхто не здіймав трубки, або Григорій Миколайович, говорив що Іванка на новій квартирі. Туди ще не переоформили номер телефону на нових мешканців і Сашко не міг зв'язатись коли дівчина там знаходилась. Але хоча б навіть телефон там працював, він напевно не наважився б телефонувати, хлопець не знав як на нього відізветься її мама, так як з батьком він вже був знайомий і майбутній тесть він просто тесть, а теща, це вже питання зовсім інше.

Сашко під час останньої розмови по телефону, почув від Іванки, яка призналась, що мама хотіла її зразу забрати на нову квартиру, а тепер немов про те не говорить, але хлопець зрозумів що не те що він, а сама дівчина, ще не може розібратись в тому, що відбувається в її домі.

Але незадовога, Сашко почує про одну справу і така звістка заставить його хвилюватись за свою кохану.

Одного дня, Олег ішов зі школи, разом з Іванкою. Наближались веснянні канікули для учнів, і тому Олег став питати чи його подруга піде на той період жити з батьками.

- Дивись Ольку що в мене виходить зараз. Двадцять п'ятого березня, в мене день народження. Я хотіла щоб Сашку покликати, він до тепер не знає дати, але не зможу.

- А чому не зможеш?

- Мама говорить що тоді буде неділя і до нас прийдуть гості зі Львова. Я їй сказала що нехай собі будуть, Сашко познайомиться з ними, поспілкуємось, а вона не погодилась.

- А чому не погодилась? – Олег зробив здивовані очі і зупинився на тротуарі щоб не іти далі, поки не почує якого пояснення на таку відмову.

- А тому що говорить мені, що приїде така Оля, вона також судима була, але не з мамою разом сиділа. Вірніше вона працювала там де мама і її також посадили. Вона приїде з чоловіком і з двома синами.

- Ого, нічого собі. Ще сватати почнуться з вами.

- Ольку, я відмовляла, просилась, а мама мені знаєш що говорить?

- Що?

- Каже що ту Олю, посадили через маму. Фактично вона також не чиста в тій справі була, але накрили органи маму найперше, а там вже потягнулось з іншими. Тієї Олі чоловік, він працює десь там вище, він взяв як можна строк скоротити чи перевести на вільне поселення. Добився того для своєї дружини, вона звільнилась в грудні минулого року, а вже вона написала мамі як потрібно діяти і тому завдяки їхнім порадам, мама вдома зараз.

- Нічого собі поради: ви сім штук вгрохали за маму.

- Гроші Ольку вони важливі, але ніхто не стане в тебе брати їх, коли не наведеш який потрібно зв'язок. Це ж не те що з начальником колонії домовився і вже порядок, там ціла судова система працює. Вони не могли маму звільнити повністю, але хоча добре що так вдалось нам.

- Тоді Анка ти змушена вже відбутися з ними як повинність, але дивись мені щоб ти там поводи́вся як треба. Я не знаю чи твоєму Маку казати про таке, може щоб йому пояснити, щоб поміж вами було все чесно і ясно.

- Нічого не кажи йому. Він буде переживати за мене, але пізніше я може сама якось розкажу.

- А ті сини їхні, вони якого віку?

- Два в інституті навчаються.

- Якраз така спокуса.

- Можливо мають вони вже дівчат, хоча мама щось мені так про одного, старшого, вже дещо натякає.

- Що він там має, якщо навіть має, тебе увидить і вже передумає.

- Я хіба одна на світі?

- Я розумію, але ті львівські можуть свататись: ти єдиначка, квартира у вас гарна, машину маєте і саме головне сама знаєш.

- Так почекай Ольку: ти що думаєш що в них машини немає чи квартири? Вони також не прості пролетарі, два в інституті навчаються, з дівчатами спілкуються. Одним словом хлопці львівські. А про що хочеш сказати коли говориш «головне сама знаєш»?

- Про тебе Анка. Подивись на себе в зеркало, але так нижче, так покрутись щоб зрозуміла про що я.

- Ольку, ти батяр такий, що львівські хлопці такого не додумуються навіть.

- Я то може і батяр, але такого щоб хтось заповз поміж тебе в Сашка, я не позволю.

- Молодець Ольку. – Іванка штовхнула жартуючи Олега, в ліве плече.

- Побачиш, я Марчук, я людина слова: сказано-зроблено!

- Саламандру бачив?

- Коли?

- Була тиждень тому, з мамою хотіла побачитись. Мама така задоволена від тієї зустрічі. Людка, вона просто молодчина в нас.

- А чому мені ти не свиснула що вона є тут?

- А ти що хотів побачити?

- Здалось вже б подивитись, щоб пам'ять відновити.

- Ольку, я Саламандрі скажу.

- Сама знає вже давно. Вам бабам не треба говорити навіть; ви зразу знаєте все про нас.

- Звідки таке в тебе склалось враження.

- А ти що не виділа як тоді вона тут була, так по кухні крутила своїм «багажником», в тих джинсах, щоб я надивися наперед на пів року.

- Ольку, - Іванка розсміялась на всю вулицю Коперника, - я просто не можу з тебе, який ти смішний. Але ти молодець в мене. А до речі Саламанра перед тим як ти повенен був зайти до нас, переоділась і натягнула ті джинси; я вже пригадала собі що саме так було.

- А про що тобі кажу; вже сама побачила.

- Телефон вже провели?

- Там є лінія, але ще не зареєстрували на нас. Якщо буде вже, я тобі сама зателефоную.

- Дивись мені Анка, - заходячи під будинок, помахав пальцем Олег. – Як львівські відбудуть, мені все розкажеш, щоб я знав що з тобою робити далі.

- Все нормально буде Ольку. Навіть як жити буду на Московській, наш Коперник, звідси мене в підзорну трубу буде бачити і тобі перкаже все. – Пожартувала дівчина.

Двадцять п'ятого березня, Іванці виповнялось п'ятнадцять років. Аташеки вже майже все впорядкували з своїм новим житлом, так як Богдан привіз грошей з собою тих яких заробив в Тюмені. Лариса, вона мала ще гроші, про яких ніхто не знав, але це залишалось на пізніше, тому що вона боялась щоб за нею

не запідозрили; немов вчора з нарів, а сьогодні баришня. А так як судима справа в неї була пов'язна з грошами, тоді краще почекати з ними.

Богдан був вже змушений на початку квітня, їхали знову на роботу, так як місяць його відпуски вже закінчувався. А відпуску йому дали охоче, тому що в них відбувався такий графік відпусток: літом усі заробітчани хотіли додому, особливо українці, яких там було дуже багато, а зимою росіяни, які хотіли довгими вечорами сидіти в банях, паритись, а ранком спати. Такий місяць як березень, не дуже комусь підходив на відпуску, навіть вересень, пералений йому, все ж таки мав охочих, які хотіли вдома викопати картоплю. По цій причині, Богдану дали з охотою те що він просив своє начальство. Так що останній тиждень березня, Богдан ще був з сім'єю разом.

Іванка зрозуміла, що поки тато вдома, її ніхто не стане вговорювати щоб ішла жити з ними на нове помешкання, а коли він поїде, тоді мама сама не захоче бути в квартирі. Сама дівчина також десь глибоко в душі боялась, щоб якої біди і мама від самотності не стала наводити контакти з тим, про кого дівчина навіть не хотіла згадувати, але як не думай, свого часу ця людина, якщо його так можна було назвати дівчині, мала відношення до її сім'ї і тому з таким неприємним явищем, потрібно було рахуватись і не випускати його з під уваги. В протилежному випадку, усі страння які було вкладено до цього часу, могли виявитись просто непотрібними.

Тіє неділі, приїхали гості зі Львова до Аташеків. Десь біля дванадцятої години обіду, приїхало чотири особи: Петро Михайлович, чоловік літ сорока восьми, його дружина Ольга Василівна, а також два сина. Старшого сина звали Ігор, а молодшого Михайло, він носив окуляри. Люди були інтелігенти, батько працював начальником в енергосистемі міста, а мама, разом колись з Ларисою на заводі ЛАЗ. Сини навчались: Ігор на юриста, а Михайло на дитячого лікаря. Правда батьки звали молодшого - Михайлик.

Коли гості привітались, сіли разом в великій гостинні квартири, Оля зразу безцеремонно пішла на кухню до Лариси. Дві жінки були дуже близько знані одні одній, разом працювали, разом попали в біду і разом вибирались з неї. Оля була повнішої будови, волосся помальованим на чорний колір, вона виглядала досить порядною людиною і кожне слово було сказано нею доречно і вчасно.

В залі сиділи Богдан і Петро, вони почали як звичайно чоловіки, розмову про роботу, про зарплату, про автомобілі, одним словом - бесіда чоловіч.

Іванка оділась в плаття, вона трошки відростила волосся, хоча вже збиралась постригтись, щоб дотримуватись такого вигляду, який подобався Сашкові. Але сьогодні вона була зла сама на себе: чому було не запросити хоча Олька на день народження, все таки він міг щось заговорити гостей молодих – думала собі дівчина-іменинниця. Іванка також зрозуміла що гості про те не знали що їй сьогодні п'ятнадцять років, вони про те не згадали і не привезли жодних подарунків. Такий сценарій дівчині подобався, краще щоб не дарували і не бути їм вже вдячною з першого разу.

Хвилини дві, дівчина покрутилась по квартирі і вийшла на балкон. На дворі було не холодно, навіть пригріло сонце. Хлопці немов чекали такої нагоди, вони встали з дивану і вийшли також на балкон. Сташий поправив штани і заразу взявся за розмову.

- Знайомитесь вже не будемо, знаємо що тебе звати Іванка.

- Можна Анка, мене так друзі кличуть.

- Як ти тут, за Лембергом не скучаєш?

- За ким скучаю?- Іванка поклала одну руку на перела балкона і нею підперла собі голову, а сама трошки нахилилась опершись на перила.

- Вона не чула вже тут напевно, в такому «уезді», - з іронією, промовив Ігор до брата Михайлика.

- Знаю я про що іде мова, також чула я багато про те, лиш мені соромно називати місто, в якому я родилась, такою назвою.

- О, щось цікаве почулось мені. А чому соромно?

- А тому, - Іванка повернувшись, приперлась до перилів і заклала роки, - тому соромно, що Львів так звали німці під час окупації. Я один раз так висказалась була, а Григорій Миколайович, він доцент кафедри історії, мені розповів детально чому так люди говорять.

- А хіба німці вже такі були погані? Ні, я розумію що пропаганда наша рідна, радянська, але не все так було погано навіть при німцях. Дивись тепер стіну розвалили, культурні досить вони. Це в нас нічого не говорили про когось, а якщо говорили, тоді лиш погане. Німці культурна нація, вони не такі вже аж як нас вчили про них.

- А хтось з вас, один раз хоча читав дерективу Рейха щодо слов'ян? Тобто нас з вами?

- А що так важно? Та деректива тоді писалась, а я про тепер кажу. – Не здавався Ігор, який зрозумів що не з простою дівкою має справу.

- Дуже важно, тому що коли б вони її виконали тоді, то тепер, не було б нас взагалі на світі. Ось вам хлопці культура і пропгада. А Лемберг, вони були перетворили в той час на катівню людей.

- Чому так грубо, прямо таки на катівню?

- А ти рахуєш що жінок обнажених тягати за волосся вдень по місту, це нормально для Львова?

- Вона про жидів, - підкинув Михайлик братові, який бачив що той вже вичерпався для діалогу.

- Було таке, я не відкидаю. Але це ж сама чула хто були. З українцями вони такого не робили.

- А з такими як я, як вони б поступили наприклад?

- А ти також з тих? – Ігор вказав пальцем на свій ніс, протягнувши дугу по ньому.

- Я чешка, також не українка повністю.

- Та облиште ту бесіду, - махнув рукою Михайлик. – Краще скажи звідки такий пестень гарний взяла?

- Зі Львова до речі. В самому оперному купив мені мій хлопець.

- Ого, яка офіційна заява «мій хлопець».

- Правду сказала. Купив мені мій Сашка.

- А як ти думаєш, після школи куди підеш на навчання? – Запитав Ігор, цілком серйозним тоном, а дівчині стало зрозуміло що той порахував дружбу її з хлопцем, як каприз неповнолітньої, тому перемкнувся на такий діловий тон в розмові.

- Ще не знаю. Можливо в Торговельний технікум тут в нас.

- Нічого собі: не знає вона. – Ігор поглянув на барата, і принизливо на дівчину.

- А хіба так важливо?

- Звичайно, це ж від цього життя залежить людини і взагалі все.

- Ой, ще скажи що залежить твоє існування в цілому всесвіті від твого диплома.

- Так є як ти сказала. Від твого диплома, твоє життя залежить і не як будь.

- Послухай що я тобі скажу, - Іванка посміхнулася і пішла в наступ. – Як ти, як ви обоє думаете: в нас в десятирічній школі, директорка має нормальний диплом по освіті?

- В обласному центрі, звичайно що напевно Чернівецький університет, або Львівську політехніку.

- Так коли я їй принесла панчохи закордонні, поклала на стіл, в неї мову відібрало. Диплом є звичайно як ти сказав, лиш той старий гендляр Харитонич, що мені їх пхнув на продаж, носить під старим плащем не диплом, а такі штуки що ваші дипломні особи, лиш мріють про них.

- Знаєш, воно бувають такі випадки як виняткові, але диплом він говорить все про людину. Якщо ти скажімо вийдеш заміж за якогось того як він? – Ігор глянув на брата, а той підказав.

- Саша якийсь. – Посміхнувся згорда Михайлик.

- Не «якщо», а вийду за Сашку, - виправила дівчина, - тоді поїду з ним в Америку і мені дипломи там жадні не потрібні.

- А що там будеш робити?

- Ой, хто там робити збирається; його дятько мільйонер, а дітей не мають.

- А що так робив що немав коли сім'ю завести? – Хотів висміяти якогось вуйка Маковських, Ігор.

- Ні, є в нього дружина, лиш твої «культурні» німці, так з нею поступили, що не могла вони мати дітей. Тут раптово Лариса покликкала усіх трьох з балкона за стіл. Розмова перервалась і Іванка була задоволеною тим, що останнє слово було саме за нею.

За столом коли вже усі всілись, Оля, промовила:

- А молоді вже подружились поміж собою, я так бачу.

- Наша Йванка, - сказав Богдан, - вона швидко, а ще з хлопцями, вона з ними уміє розговоритись.

Лариса, невдоволено глянула на чоловіка, а Іванка на маму, тут розрядив обстановку Петро, який взявся за прибори, тому що був голодний.

- Давайте обідати, мене не просять ніколи за столом, зате я можу похвалити кожную гарну господиню.

Після того як поїли, а обідали гості довго, не спішили, тому що було гарно наготовлено всього. Лариса справді була господиня на кухні, вона ще в Львові завжди могла погостити Богданових товаришів по роботі, гості стали обговорювати останні новини які відбувались в державі.

Хлопці стали цікавитись чи є якісь відеосалони, щоб піти подивитись закордонні бойовики. Іванка хотіла запропонувати піти в парк, але все ж таки в березні це не літом, тим більше що ідея про відеосалон, їй більше підходила. Ще хтось мене з ними побачить в парку – думала дівчина – а так нехай дивляться бойовики свої. Вона оділась, хотіла взяти нові чоботи, які мама їй подарувала ранком і вона вже встигла їх приміряти, але пожаліла. Вірніше сказати дівчина хотіла щоб перешим разом вона оділа їх коли піде на побачення з Сашком, а для таких гостей можна і черевики взяти. Правда черевики не прийшлося брати, тому що була неділя, але якось по-собливному наряджати себе, також дівчина не стала.

Усі троє пішли в відеосалон і там просиділи майже до вечора, правда сама Іванка відбула як якусь повинність, їй було неприємно що саме сьогодні в неї день народження, а через якихось двох студентів, їй приходится тут нудитись і сидіти. Іванка вирішила в тому відеосалоні, що вже більш ніколи не буде святкувати своє день народження, щоб не запроси Сашка до свого дому, а якщо навіть не до дому, тоді поїде кудись з ним, щоб побути їм разом.

Після того коли вже Богдан полетів в Тюмень на роботу, Іванка, думала що кожен день буде з мамою, але так не відбулось: Лариса працювала на хімічному заводі, відробляла повинність, а Іванка робила уроки, а також потрібно було іти через увесь центр міста з однієї квартири на дургу. Ще одним фактом було саме те, що три роки колонії, в Лариси виробили режим, і вона ранком вставала, а вечером, скоро ішла спати. Коли б Іванка змогла так само, вона спокійно могла б спати разом з мамою, а ранком їхати атобусами в свою школу. Але як в Лариси, так само в Іванки, вже були вироблені свої навички і їх ні одна, ані друга, не хотіли змінювати.

Але в неділю після того як пройшов тиждень, коли були у них львівські гості, Лариса почала розмову з дочкою, коли та прийшла до неї після обіду.

- Іванка, я хотіла з тобою, як з дорослою вже особою, обговорити одну справу.

- Добре, я уважна.

- Думаю що ти вже погралась кохання коли жила без батьків, а тепер вже все закінчилось: над тобою будуть наглядати батьки і вже так не буде як до тепер.

- Мама, ти жартуєш? – Іванка так скиптично висказалась, що Ларису почала роздражати така поведінка п'ятнадцяти літньої доньки.

- Ні, я не жартую. Тобі потрібно вчитись, здобувати професію, жити нормальним життям, яким живуть молоді і гармотні люди.

- І хто вони такі?

- Ти бачила коли в нас були гості, бачила як хлопці вчаться, хочуть вийти в люди. На таких людей ти повинна орієнтуватись, а там різні мотоциклісти, шофера, знаєш сама як воно є насправді. Якщо в тебе буде диплом, лишень тоді зможеш увійти в родину інтелігентів, освідчених людей і бути на одному рівні.

- Мама, як прізвище тих що тут були?

- Понамаренко.

- Тоді нехай собі «помарять» за такими як самі, а я якось сама своє майбутнє покерую.

- А хіба Ігор поганий? – Вже відверто запитала Лариса.

- Ти б побачила як вони там у відеосалоні, реготались як два придурки, хоча б було з чого. Думають що зі Львова приїхали і вже не знати хто вони?

- Так почекай Іванка. Хлопці вони можуть і посміялись.

- Мама, мені ні один, ані другий, не потрібні. Ти Сашку бачила мого, і твого також. Він вже зять твій буде, тому я так сказала що мені вони не потрібні ніхто.

- А мене хтось питав чи я хочу такого зятя? Як ти вже вирішила за себе і за нас?

- Давно вирішила.

- Іванка, - стала спокійно говорити Лариса, - я розумію твій вік, також знаходилась в такому віці як ти зараз. Час пройде і ти зміниш не один раз свою думку. А якщо навіть ти захочеш того Сашка, тоді ти це повинна зробити вже скажімо в двадцять років, коли ти вже поступиш кудись, вже будеш бачити який горизонт свого майбутнього. Я не проти твого вибору, але зараз воно ще скоро для тебе.

- Мама, як тобі сказати... – Іванка зробила жалюгідний вигляд.

- Послухай, я знаю що ти хочеш сказати: не можу жити без нього, не сплю ночами, коли він мене доторкнеться, в мені щось повертається в середині і так далі. Я, давно пройшла ці всі параграфи юності.

- Мама, а Людка мені говорила що в тебе не було такої юності, що тебе тримали вдома, не відпускали нікуди. Ти що також хочеш мені таку колонію зробити тут?

- Людка, нехай розкаже тобі де її тримали, і звідки відпускали. Мої батьки не ходили в міліцію за мною як за нею ходили по езоляторах.

- Мама, ти що не любиш Людку?

- Чому не люблю, просто вона про мене тобі говорить, а я про неї.

- Тоді я посеред вас стою двоїх?

- Ти думаєш що я не знаю що Людка набагато більше тобі про мене розказала і ти мені про те не признаєшся ніколи. Лиш я хочу щоб ти знала, що я любила своїх батьків, може не так виростала як вона, але я не ображаю на тата свого. Завдяки йому, я здобула освіту, в мене була робота гарна, а те що трапилось з арештом, так другі обставини були. Твій тато, ніколи б не купив Ниву за свою зарплату. Все в нас було і буде знову.

- А я не змогла б так жити як ти колись; я люблю волю.

- Нічого, побачимо чи не зможеш.

- Ой, мама, - Іванка встала і почал ходити по хаті, зовсім не збентежившись від того, що почула, - втечу я від вас напевно, як Людка колись в Ізмаїл поплила.

- А ти куди намірена втекти, чи може плисти?

- Далеко. В Америку з Сашком попливемо.

- На паруснику, з попугаєм на плечі. – Лариса висміяла як свою дочку, так само Сашка.

- Мама, Сашка тобі буде подобатись, він любить нашу сім'ю.

- Ти до Ігоря придивись, можна мати вибір більший на твоєму місці. Дивись яка ти дівчина зробилась, правда тобі вже потрібно залишити свої черевики, рюкзак, і біноклі.

Іванка стала мовчки дивитись у вікно, вона щось думала. Лариса поглянула на неї і хотіла знати про що дочка думає, вона запитала:

- Що так задумалась; може я не правую?

- Я думаю коли ти так гарно наготовиш як минулої неділі, і запросимо Маковських до нас. Ти познайомишся з ними, і мама Неля тобі розкаже як вона колись чекала довго на свого коханого з флоту...

- А в тих Маковських, хоча хтось один має вищу освіту, враховуючи ту маму Нелю?

- А хіба воно так важно для нас?

- Звичайно. Як ти собі уявляєш таку родину: швея, мент, шофер і ще ескаваторщик що в землі риється?

- А наш тато хіба не риється в землі з геологами?

- Тато твій має інститут, я також і ти будеш мати. Ти що хочеш юриста порівняти з шофером?

- Навіть не хочу таке порівнювати. Я нікого з Сашкою не порівнюю і хоча він буде продавати капусту на базарі чи биків пасти, все одно він для мене буде тим хто є на сьогодні. Я бачу що ти вже знаєш про усіх, напевно Людка тобі розповіла.

- А ти хіба знаєш його батьків? Ти про них говориш, в гості готовою просити, а вони тебе просили хоча один раз?

- Сашка просить постійно, але я ще не рішилась.

- Тоді правильно що не рішилась. Ти ж не знаєш які вони люди, як вони живуть?

- Нормальні вони люди, одіваються так гарно, машина є в них. А Іван, він скільки допоміг мені щоб я тебе побачила. Ти думаєш написати в міліції подробний документ так просто: це ж міліціонер через честь свою переступає, і все задля нас з тобою.

- Я вдячна йому, можемо навіть заплатити за таку послугу, але життя подружнє, це зовсім друга справа.

- Мама, я вже про своє життя, якимось сама. Так що давай не будемо.

- Що ж тоді: прийдеться ламати твій характер, правда тобі не десять років, але ще справлюсь.

- Не думаю. – Іванка почала злитись на маму і Лариса це побачила.

- Ти ще не знаєш що я можу. – Лариса нервно перекинула ногу, сидячи на дивані і гладила руками коліна.

- Якщо хочеш довести мені що ти можеш, тоді помстися за все те, що тобі зробили.

- Кому я повинна помститись?

- Знаєш сама кому.

- Це вже не твоя справа, ти ще мала для таких розмов.

- Я вже з своєї сторони зробила, і вони, - Іванка вазала рукою в сторону півночі, тобто туди де знаходився Львів, - мене запам'ятають. Я так його висміяла перед тими з ким він працює, що лиця не було на ньому.

- Що ти сказала? – Лариса змінилась на обличчі.

- Запитай тата, він про все знає.

- Братинський знає? Хто ще знає?

- Сашка, Людка і тато.

- А я виходить не знаю. Так, тепер все мені дослівно, до малих подрібностей – мама промовила наказом.

- Можу розказати. Я не боюся і мені не соромно за мої поступки. Операція називалась «Ескадрон», і ми провели її успішно.

- Так признавайся про свої успіхи. – Лариса стала дивитись на дочку.

Після того, Іванка все дослівно розповіла що відбувалось в Львові, як вони з Сашком їхали і як їм вдалося покласти Смирнових в дурне становще перед працівниками кінотеатру. Дівчина не сподівалась що саме тим, чим вона хвалилась, наробить сама собі шкоду, а тим більше Сашкові.

Коли Лариса вислухала все до кінця, вона не відповіла нічого, лиш Іванка побачила що мамі в край не подобався подібний сценарій. Лариса сидячи на дивані, перекидала ногу кожного разу, а так встала і пішла до вікна. Вона не повертаючись, розвела руками і сердито промовила до доні:

- Все, вже більше не старайся: досить на сьогодні.

- Мама, ти ж сама сказала щоб все подрібно розказати тобі.

- І ти хочеш після такого, щоб я його просила сюди до мене в хату. А він дивися на мене і думав собі.

- Що Сашка буде думати?

- А що мужчини думають про жінку, коли жінка в подібних драмах заплутається?

- Він не подумає нічого поганого про тебе.

- Давай, іди вже до свого Братинського; потішила сьогодні що не знаю як жити далі з таким.

- Мама, все пройшло, все номально. – Іванка хотіла підійти і взяти маму за плечі.

- Іди вже я сказала!

- Ти мене проганяєш звідси?

- Мені самій потрібно побути, що не розумієш? Якщо вже берешся за такі справи, тоді повинна розуміти.

Іванка не попрощавшись, тихо вийшла в коридор. Оділа курточку і клацнула дверима. Вона не могла розібратись в тому чи вона поступила правильно, те що призналась саме вона мамі, а не тато переказав, чи навпаки. Але те що мама знає, воно добре, навіть дуже добре. Також Іванка ще чекала нагоди, щоб розповісти як той негідник, розрив, якусь чужу могилу в Шоломіні.

Два дні після тієї розмови з мамою, Іванка поверталась зі школи. Вона хотіла піти до мами, але немов щось її не відпускало. В дівчини було відчуття своєї правоти і одночасно образи, за те що вона скільки постаралась для батьків, а тепер мама вирішила ламати її характер, а з другої сторони, вона також розуміла в якому положенні знаходиться її мама. Наприклад перед тими самим Понамаренками, вона

виглядає нормально, адже Ольга також була в колонії, тому вже не дивились на неї звисока. Друга справа була такою що мама ставила високу ціну диплому, а в Маковських з тим не дуже захоплювались. Виходило так що освіту Аташеків ніхто не оцінить достойним образом, а драму з Смирновим, осудять як повинно бути, якщо не в голос тепер, то колись точно зможуть.

Іванку наздогнав Олег, він віддихавшись, став іти поволі разом з нею.

- Ольку, в мене проблеми - призналась Іванка.

- Що таке сталося?

- Мама моя, вона не слухається мене.

- О, вигадала проблему: це хто кого має слухатись?

- Ольку, вона не дуже одобряє мою дружбу з вами: тобою і Сашкою.

- А я вже що їй не вгодив?

- Мовляв з хлопцями дружбу завела, учитись треба, освіта, диплом, а не черевики і рюкзак.

- А ти поступай так як тато твій. Так треба щоб були і рюкзак і диплом в тому рюкзаку.

- Більша проблема: до нас приїздили гості зі Львова і там є два пацани. Я думаю що сватати прийдуться до мене. Мама одного вже мені вихваляти стала.

- Тоді ти скажи що все пропало. Ти в нас людина вільна, сама собі давала раду все і тепер будеш.

- Сказати то можна, але сама не знаю...

- Сашка знає?

- Саме тому і думаю: чи признатись йому чи може лишне, щоб не хвилювався він.

- Також сам не знаю...

- Він і так постійно в мене питає чи я його не покину, а тепер ще підстава буде боятись за мене.

- Не раз дівки хотіли б щоб хлопці так за них боялись, щоб годили їм, а ти наоборот не хочеш.

- Я не люблю грати таку, ким я не являюсь.

- Та я знаю Анка. Я хіба тебе знаю від вчора? Все знаю добре. А ти коли була з ним послідний раз?

- Давно вже, боюсь що я себе видам своєю поведінкою. Сашка, він така тонка лірична натура, зразу відчуває як зі мною щось не те. Почне питати мене, я признаюсь, а він буде переживати потому. Думала його запросити щоб з мамою познайомився, а тепер не знаю навіть як бути. Мама почне якісь запитання йому завдавати, мовляв він шофер, а ми такі інтелігенти з дипломами, якось він себе почує немов його зневажають мої батьки і тому така проблема в мене тепер.

На їхню розмову, надїхав Тарас, батько Олега. Він кивнув щоб Олег сідав в бортовий УАЗ і їхав з ним. Олег махнув рукою до Іванки і кудись поїхав з батьком, не договоривши до кінця почату розмову.

Коли Іванка зайшла в квартиру, вона почула що Григорій Миколайович розмовляв по телефону. Дівчина додумалась що він веде розмову з її мамою і про неї. Миколайович оглянувся і хотів щось сказати. Але напевно з другого кінця ішла інтенсивна мова і він змушений був дочекатись можливості висказатись. На кінець, коли вже учениця переоділась, замінивши шкільну форму на спортивну, вона почула як дядя Гріша сказав:

- Добре Лариска, я передам і вона тобі передзвонить, чи прийде до тебе. Ти також забула про родака свого, так що прийди до нас при нагоді.

- Що є вже телефон там в нас? – Запитала дівчина.

- Є Анка. Є телефон і мама мені говорила про тебе.

- Щось погане?

- А що ви не спілкуєтесь?

- Ні, просто останній раз я так пішла якось, не то щоб посварились, але не попросались.

- Говорила мені щоб ти прийшла, тому що в неділю будуть гості львівські в неї.

- Як знову? Вони ж були два тижні тому.

- Щось там та жінка повинна зробити для мами твоєї і тому приїдуть.

- А я для чого їм потрібна там?

- Як тобі сказати: мама хоче щоб люди бачили що ти з нею живеш, хоче похвалитись яка донька в неї вже доросла.

- І мене заміж за того Ігоря видати?

- Правда, казала мені щоб я поговорив також з тобою про таку справу, а я відмовився. Я не можу нав'язувати комусь свою думку, хоча моя думка скоріше тобі до вподоби як твоїй мамі.

- Яка саме у вас думка?

- Щоб ти дружила з Сашою і вийшла за нього, тому що він твоя перша любов. А першак, він всюди первачок. Так що як тобі цікава моя думка, тоді ти її почула.

- Дякую дядя Гріша. – Іванка щасливо посміхнулася. – Я думаю що Людка так само скаже, коли її запитують, по такому поводі.

- А з мамою не сварись, навіть через обранця свого. Я завжди жалів твою маму, навіть коли до мене приїхав був той родич ваш, я тут же погодився тебе взяти до себе.

- Але мама мене не розуміє, як мені бути?

- Все наладиться. Терпіння і тільки терпіння. Такі справи робляться розважливо і не швидко.

- Тоді прийдеться іти до мами...

- Вона хотіла щоб ти в суботу прийшла і переночувала в неї. Потрібно допомогти приготувати на стіл, а вже в неділю там не знаю як буде.

- Знову Сашку не побачу, - немов сама про себе промовила дівчина.

- Задзвони йому, поясни, він доросла людина вже.

- Добре, я так зроблю. – Пообіцяла Іванка.

Насправді, дівчина попала в складне становище. Їй глибоко в душі було жаль що вона так розійшлась з мамою останній раз. Вона пригадала собі коли перешим разом в колонії, мама побігла їй на зустріч і як цілувала після тривалої розлуки. Напевно не треба було признаватись про те що відбулось тоді у Львові – думала дівчина – хоча в той час, їй так не виглядало. Тоді тепер потрібно піти, побути з гостями, а вже Сашкові компенсувати наступнім разом. Іванка підраховувала, якщо минулим разом гості виїхали в шостій вечора, тоді цього разу вона відбуде з ними, щоб вгодити мамі, а після шостої, нехай Сашка забере її і повезе на Коперника, там вже і набудуться двоє, чи кудись поїдуть просто.

Сашко був всього один раз, тоді коли він впав на льоді, але щоб він не забув адрес, Іванка намалювала будинок, написала номер телефону і надіялась передати через Олега, щоб той відніс в драмтеатр. Тому того ж вечора, вона зателефонувала Олегові щоб той зателефонував Сашкові, та сказав щоб Сашко зателефонував її, вона повинна йому щось сказати. Олег не протягуючи час, тут же так поступив. Правда Сашко не зразу дав про себе чути, але вже аж коло дев'ятої вечора, так як допомагав батькові щось в гаражі і думав що ось, ось, закінчить та поміє руки від мазуту. А коли вже звільнився, він зателефонував.

- Алло, - підняла трубку дівчина.

- Привіт Анка. Як ти там?

- Привіт. Я хотіла тобі сказати що в неділю не зможемо побачитись.

- А ти не думаєш як ми вже давно не бачились? Я вже забув коли навіть останній раз було.

- З тим переїздом мороки скільки: тато вже поїхав, мама працює і все щось їй потрібно допомогти.

- Тоді давай в суботу.

- Не зможу також. В нас гості будуть в неділю і тому я повинна допомогти мамі в суботу, а в неділю бути з ними. Тата немає зараз і тому я змушеною побути разом з мамою.

- Анка, а ти мамі щось про мене сказала? – Сашко запитав веселим тоном, як людина яка нічого не знає.

- Ще скоро, - дівчина глибоко зітхнула. – Ще тепер в неї, коротше як тобі сказати...

- Нічого страшного, нехай привикає тут в нас, а там буде видно. – З простоти душі, відказав хлопець.

- Може в неділю вечером побачимось. Тут також вже телефон є в нас.

- Анка, в тебе такий голос стомлений. Ти може прихворіла?

- Ні, все нормально. – Дівчина відповіла не впевнено, немов хтось з сторони стояв і заважав говорити.

- Тоді до зустрічі. До неділі.

- Можливо побачимось.

- Я хочу щоб таки побачились. – Настоював хлопець.

- Давай Сашка... – Іванка поклатла телефон.

Сашко відчув тривогу, вона ніколи так не прощалась з ним. Завжди говорила якось ніжно про поцілунки, і все подібне таке, а сьогодні немов якась друга людина. Також не дала номера телефону нового... Щось змінилось в неї там – думав собі хлопець – коли її батько приїхав був, тоді все було як перед тим, а тепер щось воно не те, і не зрозуміле... Але потрібно почекати до неділі, а там якось може проснитись що і як.

На тому тижні, ранком Сашко приїхав на роботу. Поруч театру, стояв автомобіль водопровідних мереж. Якись мужчини ремонтували подачу води в приміщення. Сашко підійшов і привітався з ними, також підійшов Кузя. Поміж чоловіками, а усіх назбиралось шостеро, почалась розмова. Один з них сказав:

- Хлопці, може ви тут знаєте в місті, бо я з села доїжджаю, чи то правда що вже тепер не буде Горбачов як скоріше Перший секретаар, а Президент називатись, як в других країнах.

- Правда, підтвердив Кузя. Там міняють в Москві що лиш можна змінити.

- Хлопці, - промовив один найстарший з мужчин, - що тепер буде, ніхто не знає. Литва виходить з Союзу, їздив Горбачов ще минулого року, просив, обіцяв їм блага усякі, а вони ніяк. Тепер ще другі республіки можуть вийти також. Армію вже виводять з Чехословакії і від мадярів. Також кажуть що не будуть служити в армії по два роки хлопці, а по одному.

- Дорожає все на прилавках, - підкинув перший з тих, який почав розмову.

- Ні, я не кажу – продовжував старший віком – що вони дозволили тепер релігію, це добре. Народ має мати церкву, молитись як люди роблять. Зараз навіть монастирі відновлюють як було давно; так має бути. А то що починають битись, воно не добре хлопці. Знаєте мій зять, він тут з села недалко міста, розказував що в них в колгоспі, був такий бригадир. Був той бригадир чоловік гордий, але чесний. Одного разу колгосп здав врожай добрий, тай вже як впорядкували, сказали щоб усі трактористи, комбайнери, шофера, конюхи, пішли на вечір в чайну погоститись. Посходились хлопи, тай сіли за столи, а начальство собі за свій стіл сіли. На столах казав зять, бо він там був також, всього що душа бажає; столи вгинаються. Хлопи п'ють, закушують, жартують, одним словом: йде забава. Але згодом, привозять копчене м'ясо, свіже. Як занесли такі куски великі, лопаткі, шинки, запах на всю чайну. Тай поскладали там на якийсь стіл, а той бригадир бере такий кусок великий на руки, приносить де сиділи хлопи, там зробили місце на столі, він кидає на стіл і каже: «Їж дідовіє, бо не все вам так добре буде. Їжте, щоб пам'ятали мене!» А тепер говорить мені зять: а що тату, може правду казав: хто тепер що дасть хлопіві взяти? Колгоспу не стане, тай нічого не буде. Так що хлопці хто його знає до чого воно дійде далі.

- А хто такі ті люди що він так назвав їх? – Поцікавився Сашко в того дятка.

- А, та колись на бідноту казали такі заможніші, називали «діди», або на багатьох говорили «дідовія».

- Ще казали «старці», - добавив один з слухаючих.

- Так що хлопці, хто його знає куда ще покотиться наша держава... – Похитав головою той хто розповідав.

Робітники стали збирати свої речі щоб вже їхати на другий виклик, а Кузя підійшов до Сашка. Він покрутився, почекав поки люди, які розмовляли коло них підуть геть, і став того просити.

- Саньок, є одна справа, важна.

- Яка в тебе Кузя може бути справа і ще важна?

- Треба на Довге доставити одну баришню твоєю машиною.

- Хто така?

- Одни словом, я старим знайшов козу. Договорився з жінкою що вона продасть мені.

- А баришня тут при чому?

- Коза, та сама баришня, звати її Маркіза.

- Не розумію що ти в мене хочеш?

- Козу треба відвезти в Довге старим.

- Я своєю машиною в салоні козу повезу?

- А що тут такого? Візьмеш свою дівку, вам весело буде: ти, дівка і Маркіза з вами.

- Кузя, а як та Маркіза поведеться так скажемо не по-дамському в салоні?

- Старі все приберуть, виміють тобі машину рік наперед. Жінка та не дасть їсти козі ранком і буде все в порядку і взагалі коза не корова чи свиня.

- Як їсти не дасть, буде мені та Маркіза всю дорогу мекать. А роги має?

- Має, що за коза без рогів? Роги, хвіст, ратиці, вим'я; все в порядку в неї з тим.

- Ой Кузя, я не можу з тебе.

- Саньок, коза породиста, не просто така собі. Ти її як побачиш, будеш вести і радуватись.

- А знаєш Кузя: я думаю що Анка погодиться на таку авантюру. Коли їхати?

- Може в суботу чи в неділю.

- Не зможу цих вихідних. Давай з неділі відпрошусь і повезу.

- Але мені день наперед треба знати, скажеш як виходить тобі.

- Добре: думаю що в вівторок зможу, а ні, тоді в середу точно.

- Саньок, там тобі меду, ще чогось старі надають.

- Кажуть що козяче молоко добре дуже пити. Думаю що правильна ідея в тебе Кузя.

- І я про то сам кажу. – Кузя випростав груди, як молодий півень.

- Але ти тут нікому, знаєш як наша «барішня» з драми, взнає, може не похвалити мене за таку справу.

– (Сашко мав на увазі свою начальницю, яка керувала в драмтеатрі).

- Я могила.

- А там такий сад великий, для кози саме райське місце буде.

- Видно що живеш в місті Саньок. Хто козу в сад пускає?

- А чому не пускають?

- Та коза тобі всі щепи пообгризає до голого прута. Якщо сад старий, тоді так, кору не гризе. Але там є молоді щепи в старого.

- Там і без саду є де пасти. Дуже там місцевіть гарна. Навіть мій майбутній тесть побував в тих місцях і казав що ніколи не думав що наше Прикарпаття таке мальовниче і гарне.

- А тесть ще майбутній в тебе? – Кузя засміявся.

- Ні, Кузя ти мені скажи таку річ: чому моя любов з дівчиною, постійно перплітаєть коло тебе десь. Що таке може бути?

- Добрий я на руку.

- Воно правда Кузя, хоча ти смішний, але ти не поганий чоловік... – Цілком серйозно промовив Сашко. Коли Сашко вийшов на двір, він подумав: але буде сюрприз для Анки. Кому сказати не повір'ять: козу в «буханці» везти. Вже якийсь не театр, а цирк виходить.

Але хлопець не знав, який сюрприз трапиться в нього ще до того часу, поки він везтиме Маркізу в Довге.

Сьомого квітня, в суботу, Іванка прийшла до мами. Коли вона подзвонила в вхідні двері, Лариса відчинила їй, не промовивши жодного слова. Двері квартири були привідкритими. Зайшовши в квартиру, Іванка тихо пройшла на кухню. Лариса стояла біля газової плитки.

- Що підкрадаєшся як лисиця? – Запитала вона дочку.

- Не знаю чи прогониш як минулий раз.

- Я не проганяла тебе, просто хотіла побути самою.

- Але ти могла мене в другу кімнату відправити.

- Я тебе відправлю зараз на ринок, купити овочів. Тут є список всього і його не багато дуже щоб принести.

- А можна я машину візьму татову? Стоїть тут в дворі вже кілька тижнів.

- Куди машиною, ще заїдеш в когось. Це не в селі возитись десь над рікою.

- Тоді давай мені список; я побігла.

Іванка подумала коли повернеться, вона скаже мамі що завтра вона вечером довго не буде тут з ними і її заберуть щоб відвезти на Коперника.

Коли дівчина прийшла щоб побачити Харитонича, його не було на місці, тому купивши всього що було написано, Іванка пішла на автобус, щоб проїхати кілька зупинок.

Повернувшись, вона стала питати маму:

- А чому твої гості знову приїдуть? Може вже щоб ми десь до когось в гості поїхали?

- Тобі до кого хочеться в гості?

- Ні, якщо вони кожних два тижні будуть їхати до нас, тоді ти просто замучишся готувати сільки як минулого разу.

- Цього разу приїдуть лиш тьотя Оля і Ігор, він привезе її машиною.

- А чому так?

- Вона мені повинна привезти одні документи, щоб ми ще раз переглянули бухгалтерію.

- Тоді в них візит робочий виходить.

- Для неї так, а для Ігоря, напевно дружній. Він також тебе хоче побачити, тому що, казав, що ти цікава дівчина. Дивись щоб ти вділила йому увагу, він наш гість і розумний дуже хлопець.

Іванка хотіла розповісти яка була на балконі розмова, минулого разу, але не наважилась. Боялась щоб знову не дійшло до якого скандалу з мамою.

Пролунав телефон, новий апарат видавав зовсім інші звуки, як старий телефон в квартирі Григорія Миколайовича. Лариса не знала хто телефонує, так як лишень Миколайович мав їхній новий номер. Вона промовила до дочки:

- Іванка, візьми трубку, напевно Братиський дзвонить нам. В мене руки мокрі зараз.

- Хвилинку. – Іванка побігла до телефону, який стояв біля вхідних дверей в коридорі. Коли дівчина зняла, вона почула голос Олега.

- Анка, це ти там?

- Так Ольку. Ти знав що я тут?

- Так. Мені дядя Гріша сказав. Я тобі хотів сказати що ти забула дати мені номер квартири і дому вашого. Казала що намалюєш мені і забула.

- А телефон звідки в тебе новий наш?

- Дядя Гріша дав мені.

- Ольку, Сашка був один раз, але якщо б забув, тоді коли заїдете в двір, там наша Нива стоїть так коли проїзду на траві. Навпроти двері і кнопка наша замальована зеленою фарбою. Нитискаєш її і в квартирі нам повідомляє.

- Добре Анка. Я приїду з Сашком твоїм. Шкода що ти пішла, я сам вдома, мої в село поїхали, а мене з малим Віталіком залишили, але ми могли б піти в кіно кудись. Правда малого тягнути треба з собою.

- В нас завтра гості будуть зі Львова.

- Знову ті пацани будуть?

- Один старший з них. До речі мама говорить, що він щось говорив своїм про мене.

- Тоді до завтра Анка, я вже йду бо щось малий хоче в мене. – Ольку поклав трубку телефону.

Іванка поклала телефон, вона пішла знову до мами на кухню.

- Мама, я завтра не буду тут спати з тобою, мені в школу в понеділок.

- Не знаю доки гості будуть, ти не можеш залишити хлопця самого щоб він тут нудився. Я з його мамою будемо підрахунки робити і ви собі поїхати можете кудись, завтра гарна погода буде.

- Куди мені їхати? Ще хтось побачить і Сашкові моєму скаже.

- Іванка, ти чому боїшся якогось того Сашки. Ти що йому жінка? Яке він має прово до тебе не розумію. Нехай знає що ти не лишень одного бачила і більш нікому не потрібна, в тебе вибір повинен бути і конкурс свій. Так щоб я більше не слухала подібного від тебе. – Лариса виговрила швидко і підвишила голос.

- А коли твої гості будуть сидіти до дев'ятої вечора? Я що через них в школу не піду в понеділок?

- По-переше, не лешень мої вони гості, а твої також. Якщо Оля сказала що її чоловік хотів приїхати але син переговорив його, сказав що сам привезе маму, тоді виходить що не до мене їде Ігор, а до тебе.

- А мене хтось питав чи я хочу з ним час провести?

- Нічого страшного: цього разу проведеш задля пошани до гостей, а там побачиш як вже тобі захочеться. А навіть якщо школу пропустиш, чи раніше встанеш і звідси підеш, тоді нічого старшого не трапиться з тобою. Ти інколи така виглядаєш як десятирічна дівчинка, а рахуєшся немов дорослою. Якщо ти вже доросла в нас, тоді поведись відповідно.

- Як це ти вважаєш поводитись по-дорослому?

- Не замикайтесь на одному чомусь, а мати більш ширший кругозір навколо себе, це також відноситься до хлопців які хочуть з тобою дружити і в тебе повинно бути ще п'ять років впереді, щоб подумати, приглянутись і вирішити хто є хто.

- Добре, я буду вирішувати тепер по-дорослому. – Іванка похитала головою, але своє подумала.

Через якийсь час, Лариса стала говорити про щось інше. Іванка також не хотіла продовжувати розмову про Сашка, тому що відчувала що рано чи пізно, така розмова доведе до скандалу і потрібно буде тепер скривати свої зустрічі і з мамою це не перед батьком, щоб надалі вести подібні бесіди на таку тему.

Дівчину радувало те, що сам Ігор, якого також звали так само як Смирнова, (що давало більш неприязні до його імені), не дуже цікавився нею як дівчиною, з якою йому б хотілось дружити ближче. Можливо що його батьки не були проти породичатись з Аташеками, але сам хлопець не виглядав таким, щоб йому батьки вказували у виборі супутниці життя, тому Іванка не дуже хвилювалась що їй прийдеться боротись проти такого явища як сватовство з Понамаренками. Але все ж таки потрібно було завтра провести час з гостем, дівчина зрозуміла що так як вона мамі хоче показати своїх друзів, в мамі також є право приводити в квартиру тих, хто має якусь вартість для неї самої. Бувало що скоріше ще в Львові, тьотя Оля приходила до них, правда не часто, але тоді ще діти були малими і про такі речі розмов не велось взагалі. Так що такі гості, не були вже аж такою трагедією для дружби Іванки з Маковським.

Також дівчина знала по собі, як було не просто прижитись на новому місці, коли вона переїхала сюди і навколо неї появились до того часу невідомі люди, то вже тепер, коли вона знала усіх, здавалось що все нормально і гарно, а тоді так не було. Тому Іванка могла зрозуміти маму, більш того: над мамою висіло клеймо судимості, так що потрібний був час, щоб все якось само собою стало на своє місце.

А те що дівчина не бачила свого коханого вже довший час, для неї кожного дня збільшувалось бажання побути з ним, і чим далі час протягувався, тим більше відчуття побачити Сашка, зростало в її серці. Вона вважала що в хлопця не інакше відбувається, так що необхідність побачитись, вже досягала свого епогею, як такого.

В неділю, Понамаренки приїхали десь коло першої години. Оля пояснила що Ігор прийшов пізно вечером з день народження одного студента і тому не могла його ранком підняти. Посидівши може половину години, усі четверо сіли до столу. За столом почалась розмова як очікувала Іванка, суто про науку. Оля стала радити куди дівчині поступати, яка де буде перспектива на майбутнє, людина наскільки була впевненою, що дівчині просто було смішно. Іванка подумала: хіба не бачуть люди що на дворі дев'яностий рік, все розвалюється, все перемінюється, а вони з тією освітою своєю запаморочені до крайності. Хто його знає що завтра буде і кому той диплом, з прогармою максизму-ленінізму, взагалі буде потрібний. Вже навіть сам Чернецький, поміняв свої думки, а вони немо не в Львові живуть, в місті, в якому вже вирує антирадянська політика не лишень в головах людей, а вже немов все повітря наповнене нею. Іванка хотіла висказати свої сумніви, але задля поваги до мамі, щоб гості не подумали що в Лариси дочка якась бунтівної вдачі, вирішили витерпіти все те що їй приходилось вислухати за столом.

Коли вже Лариса з Ольгою сіли за стіл, взяла калькулятори, а Ольга виклала два ящика паперів на стіл, Іванка зрозуміла що це надовго і потрібно час вкоротити лиш одним способом; кудись піти з квартири на двір. Вона вирішила піти в парк Шевченка разом з тим Ігорем, так як більш нічого не залишалось з ним робити. Потрібно було задовільнити маму і відбути таку повинність сьогодні.

Іванка збрала зі столу хліба, також взяла сухий, щоб в парку кинути диким качкам на озері. Вона оділась і двоє вийшли на двір.

- Може машиною поїдемо? – Запропонував Ігор.

- Можна. Але я ключі не взяла від нашої.

- Моєю поїдемо. – Хлопець направився до нової машини Волги, моделі 24-10. Автомобіль був білого кольору, але брудний від того що дорогою був дощ. Коли Іванка сіла в салон, Ігор запитав:

- А що ти також вже дорвалась до баранки?

- Звичайно.

- А мусора не тормозять?

- В мене тут свої; прикормлені.

- Та що тут їхати; село і люди. В Лембергу не так, там сама знаєш.

- А де ви живете в Львові?

- Ми жили скоріше на Зорге, а зараз старому вділили в Сихові нову клітку.

- А мені тут подобається, тихо так, немає трамваїв.

- Романтику любиш?

- Люблю. Я з Сашкою, часто їдемо на берег Дністра, палимо вогонь. Особливо як холодніше, сидиш біля вогню і так гарно: річка хлюплече, дрова тріскотять, в ми сидимо і мріємо.

- Ой мрієте, не сміши мене. – Ігор глянув на ноги дівчини і посміхнувся.

- Мріємо, а що думаєш не правда?

- Мріє про твої ляшки він коли тебе нема коло нього, а як разом, тоді сама знаєш які «мрії».

- А чому ти так про усіх хлопців судиш погано?

- Що тут поганого? Для чого дівка не розумію: вогонь палити з нею?

- В нас кохання, таке чисте, щире кохання. – Іванка засоромилась, але сказала з великим внутрішнім задоволенням.

- А йому що також як тобі: п'янадцять може?

- Чому? Сашкові двадцять три.

- А що сектант якийсь?

- Не розумію. При чому сектант?

- Ну є такі сектанти, чи суботники на них кажуть, або штунди, вони до того як їх не повинчає їхній старейшина, не мають права з дівками нічого робити. Тому питаю чи який не сектант.

- А хіба це погано, якщо навіть так як в сектантів заведено. Дівчина чекає на день весілля, якое воно романтично, гарно, чесно.

- Ой, я неможу. Виходить що ти сектантка і бідний той якийсь Саша з тобою. – Ігор зітхнув і різко повернув на вулицю. Ти не стісняйся, я можу допомогти тобі розслабитись; я знаю як робиться такі діла.

- Ой, не забувай що я неповнолітня ще, а взагалі, для чого я з тобою веду таку тему; не цікаво мені з тобою про твої погляди.

- Дура ти. – Не стісняючись дівчини, випалив Ігор.

- І це такий юрист майбутній, з людьми буде на такому рівні спілкуватись.

- Правильно ти сказала: «з людьми», а ти поки що ще в школу ходиш.

- Тоді не людина?

- Тоді ще учениця, і при тому така що романтику собі наміряла якусь.

- А що тоді в тебе романтикою?

- В мене?

- Чи не бойовики з яких ви реготались як два придурки на увесь салон, - дівчина вже пішла в наступ, не запобігаючи зовсім авторитету в такого студента.

- Да ладно, ти вибач що я сказав що ти дура, я просто не так виразився.

- Ти все правильно сказав. Краще знати про людину, як думати собі не те що насправді.

Коли приїхали в парк, двоє пішли до озера. Спочатку було лиш чотири качки, а пізніша підлетіло їх більше. Іванка відрива хліб кусочками і кидала їм. Ігор став заді дівчини і рукою взяв за лікоть. Іванка кинулась немов від електричного струму:

- Ти куди руки розпускаєш юрист?

- А що не можна?

- В мене чоловік є, а тобі хто дозволив таке?

- Чоловік? Точно дура конкретна. Ще нема шіснадцять, а вона вже вірна як не знати хто навіть. Не надійло ще грати таку недоторкану персону вікторіанської доби?

- Я не граю нікого.

- Ой, які ми тут романтичні, на озері, - Ігор став згорда покривлятися дівчині.

- Знаєш що я тобі скажу: все ж таки пощастило мені з моїм Сашкою. Я уявляю коли б він був таким як ти скажімо, щоб я робила тоді: лишати було б важко, тому що влюбила і дружити якимось також не просто, якщо б він так мене понижав постійно.

- Давай пробач, я просто з різними тьолками общаюсь і є такі що люблять жорстко з ними. Ну щоб пацан був мужиком, а не млявкою якоюсь. Пішли щось тобі куплю, може морозиво чи чогось хочеш. Ти скажи що ти хочеш, не стісняйся. Зараз ти вільна і вже за стінами свого «морального монастиря».

- Тоді скажу: постарайся щоб наступнім разом, твій тато привозив маму твою до нас. Через тебе мені неділя пропала, якщо хочеш знати; мама ламала мене, щоб я була з нею цілий день, і все за тебе.

- Тоді поїхали до вас, тай іди собі куди хочеш. Я піду просплюсь трохи перед дорогою.

- Я не спішу взагалі, в мене побачення вечором. – Авторитетно заявила дівчина.

Перед вечором двоє приїхали назад. В квартирі Лариса з Ольгою сиділи далі над паперами. Побачивши їх, Лариса сазала до дочки:

- Іванка, зроби нам кави і Ігор нехай вип'є також.

- Добре, зараз зроблю. – Іванка пішла на кухню, а Ігор на балкон.

Опісля Іванка взяла горнятко кави і винесла на балкон гостеві, Ігор взяв, подякував і став розпитувати про Григорія Миколайовича, про його наукову діяльність. Іванка так розговорилась, що ніхто б з сторони не повірив що годину тому, поміж двох молодих людей, була неприємна словесна перепалка. Але дівчина насамперед хотіла вгодити мамі, а вже потому просто потрібно було щось говорити щоб скоротити свій час. Розмова справді відбулась конструктивна поміж двох на балконі.

Під вечір почалсь щось неймовірне, на місто став опускатись туман. Туман так раптово став згущатись, немов хтось надував його з усіх сторін. Буквально через годину, не було видно протележні будинки через вулицю, а ще за пів години, навіть землю під балконом другого поверху.

Лариса стала воговорювати Ольгу, щоб та сказала синові що нікуди вони не поїдуть, а залишаться ночувати. Тим більше що в них роботи ще залишалось досить на увесь вечір. Туман реально був такий, що їхати було практично не можливо і сам хлопець зрозумів що вибратись додому, не буде просто.

Іванка зайшла в кімнату і покликкала маму на кухню; вона промовила:

- Мама, мене вечором заберуть на Коперника.

- Хто тебе забере Іванка? Ніхто не приїде за тобою, туман дивись який.

- А вони як поїдуть додому?

- Також не поїдуть. В нас переночують, а ранком вже побачимо. Ти що не бачиш що два метра перед собою нічого не видно? Ніхто нікуди не поїде.

- Я що тут спати буду?

- Звичайно що будеш. Ти в своїй спальні, а тьотя Оля з Ігорем в залі на диванах будуть. Що ж зробимо, ми проти природи безсильні.

- А коли нас не було, ніхто не дзвонив за мною?

- Ні, ніхто. А що мав хтось за тобою дзвонити?

- Я просто так запитала. Ще ніхто телефона не знає нашого тут.

- Все Іванка, вже сьогодні буде як сама бачиш. – Лариса далі пішла за стіл до праці.

Іванка ще стояла на кухні, в неї настрій так зіпсувався, що вона не знала що робити. Дівчина виглянула у вікно і побачила що мама правую: ніхто не поїде в такий вечірній туман. Вона вирішила щоб вже бути тут, а коли Сашко, а скоріше Олег, зателефонує, тоді послухає що він скаже по поводу погоди, а вірніше негоди, сьогодні.

Вечір продовжувався і Лариса, вирішила щоб дочка не подалась кудись, на всякий випадок, вимкнути телефонну лінію, тому що молоді вони не розуміють що сьогодні їм не так як хотілось. Вона тихо підійшла до телефонного апарата, витянула з нього проводок, який залишався так стояти під апаратом немов нічого не відбулось. Також вона від'єднала проводок з трубки, яка була замість дзвоника, щоб відчиняти вхідні двері в під'їзд. Саме таких два рішення, зіграло цього вечора важливу роль.

Іванка не знала яку вона допустила помилку, що запитала маму чи хто не телефонував за нею. Вона продовжувала розмову на балконі, так як не було холодно, далі з Ігорем і вже в них розмова пішла досить можна сказати навіть цікавою. Ігор з своєї сторони зрозумів що дівчині подобається і що її цікавить.

Тим часом, Сашко Маковський зателефонував Олегові. Олег сказав щоб Сашко приїхав до нього і він поїде з ним щоб подивитись і вже знати де живе Іванка на новій квартирі. Олег поговорив з братом, щоб той сидів тихо сам, не підходив до газової плити, також не відкривав воду в ванні і чекав поки той не повернеться додому.

Поки Сашко зібрався, а ще таким туманом, приїхав коли вже була восьма година. Сашко знав місто на пам'ять, тому він рухався навіть в такий туман і вони двоє поїхали на вулицю Московську, заїхали в двір і зблизька розглянули дві легкові машини з львівськими номерами, які стояли поруч.

- Саша, - прошептав Олег. – Дивись є ті з Львова в них далі. Непевно тому що туман, не поїхали в Львів. Це їхня Волга стоїть, а це Нива Аташеків.

- Що будемо робити?

- Нічого старшого: я піду в двері задзвоню і хтось щось скаже зараз. – Олег відчинив двері Лади і пішов дзвонити. Але він натиснув кнопку і не почув жодного голосу в апараті. Повернувся до Сашка, Олег повідомив що ніхто не відповідає взагалі.

- Тоді давай телефонну будку знайдемо зараз. – Запропонував Сашко.

- Біда я телефон забув, третю цифру не пам'ятаю: чи три, чи чотири.

- Наберемо раз три, а як нікого не буде, тоді чотири.

- Давай ідемо десь шукати.

Коли хлопці знайшли будку, Олег став набирати, але абонемент не відповідав на такі цифри.

- Саша, поїхали до мене, я з дому подзвоню і там я номер маю. Тим більше я малого самого лишив в квартирі. Сашко погодився і двоє повернулись на Коперника.

Від Марчуків, телефонували може разів шість і не було жодного результату. Двоє стали думати що таке може бути.

- Я розумію що гості, - став в голос виказувати свою думку Олег, - але вона ж мені сказала як поступити і вона знає що ми будемо чекати на неї.

- Тоді виходить що сама не хоче з нами зв'язатись. Якщо щось в неї там в квартирі, тоді чому тобі не задзвонить сама? Дивись вже дев'ята година і вона знає що ми її шукаємо. Нехай вже сьогодні пізно для неї, але по телефону може сказати що не виходить їй, що вийти не зможе, ми хіба не розуміємо?

- Саша, - почав Олег признаватись – вона сказала мені що її мама говорить про того хлопця львівського постійно, що він вчений, батьки начальники. Одним словом давні друзі і вже напевно щось таке як було з Саламандрою, що її сватали від малої до Чернецького.

- Я відчував що таке буде з нею, - з гіркотою промовив Сашка і важко зітхнув.

- Ще не здавайся, гості поїдуть, а вона тобі не говорить тому що боїться щоб ти не переживав, так мені сказала. Як вже сама скаже тобі, тоді можна робити наступ на неї.

- Що вона мені скаже: ось так поволі з'їде в сторону і чим раз далше. Я послідним разом вже відчував що вона мені не все розказує правду. Я її питаю, а вона щось про інше говорить.

- Маєш підставу так думати?

- А чому мені номер телефону не дала? Для чого я тебе маю забирати? Що не могла адрес мені точний дати чи сказати на яку годину вийде? Та скоріше тут по Копернику, годинами ходила коли я мав приїхати.

- Не можу таке повірити щоб Анка таке могла.

- Мама повернулася, свої розрахунки там. Знаєш тато її це мужик, а мама як коли хоче чого добитись, вона знає як з дочкою поговорити. Я знаю по своїй сім'ї: мама постійно так зробить як сама захоче.

- А чому вони не поїхали цікаво мені знати?

- Може тому що туман такий.

- Але туман вечером почався, чого сиділи так довго і дотримались до вечора.

- З ними вже таке, але чому Анка не повідомить нас, що не може вийти? – Сашка настоював на своєму.

- Нічого, завтра в школі її запитаю, я її випишу добре. – Олег став сердитись

- Викрутиться, вона. – Сашко махнув безнадійно рукою. – Ніколи не було такого щоб вона так поступала а тепер є явна причина: хлопець приїхав львівський. Пролетів я Ольку, повіриш мені завтра; сам почувеш від неї, а якщо не так відкрито, тоді зрозумієш що щось мутить вона. Ось тобі мій Тюльпанчик... – Сашко останнє речення висказав з такою гіркотою, що самому Олегові, на очі навернулись сльози.

- Але почекай Саша: як вона в школу піде завтра, як вже половина десятої, а вона не в Братинського.

- Може щоб його запитати щось? – Сашко підкинув ідею.

- Пішли до нього. – Олег зхопився з дивану як пружина.

Двоє постукали до Григорія Миколайовича, він відчинив хлопцям двері. Коли хлопці привітались, вони зайшли в квартиру.

- Дядя Гріша, - почав Олег, - ми вибачаємось, але хочемо запитати чи Анка тут вже є, чи нема її?

- Нема. Напевно ночувати там буде на Московській.

- А чому ми дзвонимо і не можемо дозвонитись до них?

- Я не знаю... Зараз я спробую сам. – Миколайович набрав номер, але відповіді не було. Він поклав телефон і розвів руками.

- Що ж ходімо, - сумно промовив Сашко, стоячи в дверях. – Все одно вже пізно і спати люди пішли може.

- Тоді вже завтра можливо ви побачитесь, чи по телефону якимось. – Промовив Миколайович, він далі промовчав: не хотів говорити хлопцям, що в Аташеків є гості, хоча хлопці про це знали без нього.

- Давай завтра я в школі виясню і в театр прийду зразу. – Став заспокоювати Сашка Олег.

Сашко попросився, так як була вже година пізна і поїхав додому. Вдома він не мав спокою, ходив сюди та туди по подвір'ї. Коли вже було біля дванадцятої ночі, його доманші заперітили що з ним щось не в порядку. Першою побачила мама, вона покликала Івана і сказала щоб той переговорив з братом в чому справа. Іван вийшов до брата на двір:

- Саша, що з тобою? Чому тут ходиш сам?

- Знав я що так буде; відчував серцем.

- Ти про Анку може?

- Дивись, приїхали якісь пацани львівські до них вже другий раз, вона ні телефон не бере, ані в квартиру не впускають. Знає що я чекаю на неї і навіть Олькові не задзвонить.

- Не похоже на неї... Хоча коли глянути, тоді є підстава переживати.

- Ти про що Ваня?

- Що говорити Саша: ти поглянь які в неї ноги, яка походка, таку дівчину хлопці не пропускають.

- Тоді чому зі мною закрутила? Нехай шукала б собі вченого, багатого, чи ще якогось.

- Є такі жінки і дівки, що вони постійно хочуть мати хлопців коло себе, постійно бути під увагою мужчин. Є один, вона з ним, а тим часом за другим дивиться. Підійшов другий, вона вже з другим і за третім двивиться. Не тому що перші були гіршими, а тому що хочеться щось міняти людині і постійно бути бажанною комусь чужому. А коли той чужий вже свій стає, тоді далі чужого хоче.

- Думаєш вона з таких?

- Не знаю Саша, але шкода тебе, і її нам шкода. Вже якимось так привикли до неї, така гарна була, ростом до тебе підходила, фігурка така симпатична в неї. Тоді в колонії взяла мене під руку, а опісля так обняла нас двох, я тоді так відчув серцем таку симпатію до неї, відчув що вона нам близька така і рідна

- Не добавляй мені жалю, - зітхнув Сашко.

Коли двоє зайшли в хату, Сашко пішов в спальню і впав на ліжко, а Іван переказав мамі в чому справа. Неля зітхнула і пішла також в свою спальню до чоловіка, який вже заснув.

Іванка глянула з балкона що туман став підійматись, все було видно світло лампів на стовпах. Вона глянула на годинника і побачила що минула дванадцята ночі. В той час Ігор похилився на диван і задрімав, а Іванка пішла на кухню напитись соку і вже хотіла переодіватись з свого плаття недільного, якого оділа задля гостей. Але чомусь на серці не було спокою, дівчина немов відчувала що щось відбувається і перш чим переодягнутись, вона стала думати про Сашка...

Нараз прийшла їй думка, що Олег сам в квартирі, хоча з братом, можливо вже сплять двоє, але батьків його немає і все одно можна розбудити. Вона вирішила зателефонувати Олегові і запитатись як там було сьогодні, чому ніхто не дзвонив їй. Хоча Іванка собі сама дала відповідь; мовляв туман був і ніхто не їхав нікуди, але все ж таки їй хотілось знати, чи так все відбулось як вона собі змалювала в своїй голові.

Підішовши до телефону, дівчина зняла трубку, але гудків не почула, вона рукою постукала по пластинах, на яких ставилась трубка, але звуку не було. Напевно коли б не Ігор який задрімав, вона б голосно запитала маму чому телефон не працює, але так як той спав, Іванка не хотіла підвишати голос, щоб не розбудити гостя. Дівчина знову стала мотати телефоном, поглянула на розетку і лиш коли підняла апарат, побачила що провід від'єднаним від нього. Кілька секунд подумавши, вона зрозуміла в чому справа. Іванку взяла така образа, вона хотіла іти свартись з мамою, але стала думати. Нараз приєднала провід і набрала номер Марчуків. Трохи почекавши, вона почула сонний голос Олега.

- Ольку, - Іванка шептала щоб мама не почула з кімнати, - ти спиш?

- Я чи сплю, а це хто вночі?

- Анка, дзвонить Ольку. Я подумала що ти сам і запитати хотіла як там відбулось сьогодні.

- Анка! – Олег нараз став так голосно говорити, немов на хлопця хтось вилив відро холодної води. – Ти де була цілий вечер? Я з Сашком приїхали до тебе: дзвінок в двері не робить, телефон не робить, дядя Гріша дзвонив тобі! Сашка такий ображений, він вже вирішив що ти його проміняла на того львівського.

- Ольку, ти що сплітаєш? Кого я проміняла?

- Я сплітаю? Сказав Сашка що пропав його Тюльпанчик, дядю Грішу запитай, як Сашка ледь не плакав від образи. Каже мені він: не дармо я впав на лід, коли перший раз приїхав під ту квартиру, зразу було видно що мені не піде на добро, коли Анка туди перебереться жити.

- Ольку, як таке ви собі надумали?

- А ще жінка називається перед Маковським; не вірна ти жінка Анка, я з тебе не сподівався такого.

- Ольку, я подумала що туман, що він не приїде. Я нічого не маю з тим львівським.

- Мені не розказуй, дзвони до Маковських і там поясни. Вже дзвони!

- Ти бачив яка година?

- Що година тобі? Хто знає чи він до ранку дочекає з такого горя. Там справа не так собі: він ревнує тебе, він собі місця не знаходить через тебе.

- Ольку, ти жартуєш може?

- Які жарти? Ми під твоїм будинком, Волга львівська стоїть, телефон не береш, сама не дзвониш мені, що він мав думати? Сказав що так і думав постійно що ти його покинеш і собі в сторону підеш. Казав, я немов відчував постійно, тому казав щоб поклялась мені що не залише мене, а все ж таки залишила.

- Він сказав так тобі?

- Анка, знаєш що? - Олега голос був такий сердитий, що дівчина зрозуміла що справді не так просто все.

- Що Ольку?

- Я б на його місці, якщо б моя дівка таке мені зробила, ти знаєш що за таке я б дав їй?

- Не знаю. – Не сміливо відказала Іванка.

- Я б їй дав, двадцять п'ять буків, на голу задницю. Це ж явна зрада, а ще жінкою себе назвала перед ним.

- Ольку, - Іванка глибоко зітхнула, - я вже завтра якось з ним поправлю відносини.

- Не завтра! – Олег перевав в розмові, - зараз дзвони йому, а як ні, тоді ти зрадниця для нього. Я бачив в якому він стані був. Зараз, або буде пізно! – Олег нервно кинув трубку телефону.

Іванка стала думати, якщо телефонувати, зараз немає нормальних умов говорити по телефону, тому що розмова може бути емоційною, а в квартирі мама і тьотя Оля. Вона стала нервно водити очима, перелистувати в пам'яті все, що Олег наговорив. Погляд її впав на висячі ключі, серед яких були ключі від Ниви. Дівчина не роздумуючи про наслідки, нятягнула нові чоботи, подаровані мамою, оділа курточку і тихенько вийшла з квартири. Іванка стала думати де живуть Маковські і яка дорога до них найблища. Вона не знала адресу, але скоріше розглядаючи карту міста, вулицю собі вона уявляла вже. Також була надія що котрась з машин, УАЗ, чи Лада, або навіть Іванова Волга, стоїть на подвір'ї, а значить можна по тому взнати де їхня хата.

Туман піднявся ще вище і дівчина завела Ниву, виїхала легенько на вулицю. Вона вирішила об'їхати центр і повернула вправо, щоб виїхати на вулицю Кармелюка, а з неї повернула на Набережну. Іванка знала що їй продеться проїхати близько пост міліції, але він на Галицькій, а вона внизу проїде під мостом, а там вже недалеко до Маковських. Поволі їхавши, дівчина доїхала до їхньої вулиці, і так як Сашко їй розказував, вона стала поволі їхати вуличкою. Нараз показався УАЗ, який стояв на вулиці біля воріт. Іванка впритул зупинила свою Ниву до мікро автобуса. Дівчина поглянула на подвір'я, там стояла Лада і вже сумнівів не було жодних, що тут живе той, хто терпить через неї.

Іванка вийшла з машини, поглянула на вікна і в одному вікні, було видно нічне світло. Вона обережно пройшла на подвір'я, собаки не було, дівчина набрала в груди повітря і натиснула дзвоник. Через короткий час, почувся рух в хаті, Іванка не знала хто вийде, але вона вже була готовою на любий сценарій сьогодні, після того як Олег наговорив їй такого. Почулися кроки і вмикнулось світло над сходами, а так став ключ клацати в замку дверей. Коли двері відчинились, на порозі з'явилась мама Неля, в нічній сорочці з накидкою, а за нею заглядав батько. Іванка почала першою з вітання:

- Добрий вечір, - несміливо промовила дівчина, опустивши очі.

- Добра вже ніч, доню. – Відповіла Неля, кутаючись в накидку від холоду, який ішов з надвору.

- Я дуже перепрошую, я хотіла запитати, чи я можу побачити вашого сина?

- А, міліцію нашу треба? – Обізвався Зеновій заді дружини, а сам подумав що якась дівчина втекла від хуліганів і їй потрібна допомога.

- Ні, Зеник, - відказала Неля чоловікові, яка впізнала дівчину, побачивши скоріше на фото. – Це ж Іванка, я правильно зрозуміла? Тобі Саша потрібний, а не Іван?

- Якщо Сашка не спить, будь ласка, я ж приїхала сама задля цього. – Іванка стала просити умоляючим голосом. – Коли він заснув, розбудіть його, я вас прошу.

- Не може він спати чомусь сьогодні, і думаю ти правельно зробила що приїхала. – Неля глянула на дівчину, яка була гарно одітою і в нових чоботах. - Заходи в хату, я покажу його спальню.

- Ой, мені не зручно, може щоб він на одну хвилинку вийшов.

- А коли не захоче вийти, давай проходи; будь в нас як своя. Чоботи не знімай, на дворі сухо.

Іванка не сподіваючись, опинилась в хаті Маковських, половина другої, посеред ночі. Неля пройшла першу кімнату, відчинила двері і тихо промовил, але Іванка могла почути:

- Саша, ти не спиш?

- А що таке? Чому ходить хтось під хатою і по хаті ходить? – Роздався голос Сашка, а Іванка почувши його голос, відчула як сльози навернулись їй на очі.

- Саша, тут до тебе приїхала дівчина?

- Хто приїхав до мене? – Хлопець не повірив чи він пробудився, чи це сон.

Неля оглянулась і підійшла до Іванки, вона промовила:

- Пройди туди до нього, він не спить. – Після того пішла в бокові двері своєї спальні і зачинила їх.

Іванка тихо, піднімаючи каблукі чобіт, пройшла в спальню Сашка. Хлопець вже сів на постелі, накинув ковдру на коліна, в куті світила лампочка нічого світла. Іванка легенько опустилась на коліна перед ліжком і прошептала:

- Сашка, я приїхала в тебе пробачення просити, мені Олько наговорив такого, що я не могла чекати до завтра. В мене телефон не працював, а так я йому подзвонила і він все розказав мені. Сашка, я тобі вірна, як ти про мене таке подумав? Дивись, я сама приїхала до тебе, щоб тобі це сказати.

- Ти з ким приїхала? – здивовано запитав Сашко.

- Сама: викрала Ниву татову і до тебе. Хату знайшла сама, розбудила батьків, не знаю що вони про мене подумують. Я хотіла щоб ти не думав чогось поганого про мене, я люблю тебе Сашка лиш одного на світі. Ти пригадуєш коли ми не бачились після колонії, після першої поїздки і тоді ти мені привіз цукерки «кара-кум», ми сиділи в машині і я пообіцяла тобі що не буду більш показувати свій характер тобі, тому я не хочу щоб щось таке відбувалось, про що ти не знаєш, а надумаєш собі щось зовсім інше про мене.

- Ну ти даєш Анка, - Сашко посміхнувся веселою посмішкою.

- Давай одівайся, вийдемо в машину мою сядемо; там поговоримо.

- А може тут, - Сашко жартуючи взяв за рамена дівчину, підвів і посадив поруч на ліжку, а після поклав її на подушку. Іванка розкинула руки в сторону.

- Як тут гарно в тебе, - прошептала вона, - я б не проти, але ще не зараз. Давай вийдемо, а то твої подумують про мене погано дуже.

- Ніхто не посміє думати.

- Сашка, воно зовсім неправильно.

- Що неправельно?

- Просто з вулиці в чоботах в спальню до тебе.

- Ходімо тоді в твою Ниву. – Хлопець став швидко одіватись.

Іванка розуміла що батьки не зможуть спати, поки вона в хаті, тому вирішила повестись правельно. В машині двоє сиділи до ранку, а вдосвіта Сашко хотів відвезти дівчину разом з Нивою і автобусом повернутись, але Іванка сказала що вулиці ще порожні і вона сама легенько поїде на Коперника, зателефонує мамі, піде в школу, а мама пояснить гостям, що дочка сама водить машину і побачила що туман ровіявся трохи, поїхала що не пропустити науку сьогодні. А вже опісля, нехай буде, що буде...

Першим, хто став розбиратись в нічній пригоді, був Григорій Миколайович. Коли Іванка відчинила сама двері його квартири, він вже був пробудився. Вона все розповіла йому як на сповіді, і стала дивитись як він стане коментувати її поступок.

- Добре, що ти знайшлась. Мені мама твоя дзвонила десь вже по п'ятій було. Я зараз її передзвоню що не переживала де ти поділась. Мама думала що ти в мене спиш, але я їй сказав що все буде добре, сказав що Сашко твій був в мене. Тепер ти лягай спати, школа почекає: змушена муза науки, поступитись амурним баталіям, а машину я сам відгоню, я вмію водити таку техніку.

- Мама злилась на мене дуже?

- Нічого, вона думала що я не мужчина, тому що не зміг собі ради дати з Людкою своєю, тепер нехай трошки подумає як старого Братинського, «підсмажувати» так злегка. Ти скажи чи у вас з Сашком все добре? Як тебе зустрінули з першим візитом батьки його?

- Ой, не знаю що робилось зі мною. Олько так перелякав мене був. Але вже все гарно; Сашка задоволений такий, так здивувався серед ночі; не спав бідний, важко йому було...

- Все я йду повідомлю маму що ти тут, нехай не переживає за тобою, тому що мені таке відчуття знайоме.

Коли Григорій Миколайович набрав телефон, Лариса підняла трубку, так як гості ще спали.

- Лариска, ти вже встала?

- Давно встала, лиш немає ні малої, ані машини.

- Все в порядку: Анка в мене спить, машина коло будинку; ціла і збережена.

- А вона де була?

- Там сама запитаєш, хоча думаю що все знаєш без пояснень.

- Ой, була б вона в мого тата таке зробила.

- Давай не будемо, я хотів сказати що машину сам привезу, і піду собі по місту після того.

- До мене зайдете, квартиру глянете вже.

- Можна, зайду. А людям скажи що в неї котрольна і вона поїхала до мене, як завжди. Скажеш що машину вона водить інколи. Не було вже автобусів пізно і дівчині пізно не ходити по місту, коли машина є своя.

- Ой, дятьку Гріша, як ви умієте прикривати тих дівок неслухнянних, ви вже так за неї, як за Людку свою.

- Я і тебе б прикрив коли була б потреба. А там не свари вже її, в них там любов. Вчора той хлопець був в мене, він гарний, вихований, скромний молодий чоловік.

- Дякую що мені сказали, а з нею я поговорю пізніше. Треба ж такого: коли гості в хаті таке вирбити?

- А ти Лариска також знаєш, як кажуть, не медом мазана: нащо телефон відключаєш? Не треба такого робити. Анка так тебе любить, так за тобою. Вона коли з колонії повернулась перший раз, сама не своя була, так скучала за мамою. Маєш єдиначку, шануй її, не ображай її почуття. А можливо вони були б по телефону поговорили і на тому закінчилось. Так що тут і твоєї вини є частина. Я коли приїду, ще поговоримо собі.

- Але вечором, після шостої. Я їду на хімзавод, через дві години. А тепер дуже вам дякую що сказали.

- Гарзд Лариска.

Через годину часу, Григорій Миколайович кудись подався вже, а Іванка раптово пробудилась і просто лежала на ліжку, надіявшись що скоро знову засне. Вона стала роздумувати над своїм поступком, дівчина не вірила що вона минулої ночі була в домі Маковських, що мама Неля, так співчутливо провела її аж в спальню сина, і саме приємним що дівчині не виходило з голови, це відчуття на постелі в спальні коханого.

Після того її думки переходять про свою маму, для чого вона вимкнула телефон, для чого вона так робить на зло для неї, невже ж мама не розуміє що в неї почуття до хлопця, що вона полюбила Сашку. Але раптово неначе блискавка, в пам'яті дівчини, слова тьоті Жені, коли та розповідала про Людку і той момент, коли померла Любов Олександрівна, коли Людка приїхала і голосила над покійним тілом матері промовляючи «мамочко, мамочко», але що з того... - саме так висловились Женя про той час. Іванка думає собі щоб пробачити маму, вона ще не бачила Сашка, можливо розказати як Ігор називав її дочку «дурою», але сваритись не можна з мамою. Дівчина собі думає, якщо прийде колись такий для неї момент який пережила Людка, щоб не жаліти за якесь слово, якусь образу, нанесену матері. Можна потерпіти від неї, адже мама від свого батька напевно також інколи терпіла, але вона сама говорить що не ображається на нього. А який смішний тато Маковських, подумав що міліції шукає якась. Іванка засміялась сама про себе з Зенка Маковського, але так без підготовки, просто експромтом опинитись в спальні Сашка, якое в голові не вкладається, але воно вже відбулось, все закінчилось гарно, сьогодні усі можуть спокійно спати чи працювати, навіть з мамою владнав трохи дядя Гріша. А після обіду обов'язково піду до мами, навіть попрошу в неї пробачення, воно не важко, особливо перед людиною яку ти любиш. Іванка пригадала як вона вчора, навіть не думавши над тим, якое машинально, стала на коліна перед Сашком. Вона уявляла собі що він вийде з хати, будуть говорити біля воріт, він як ображений навіть не захоче в її машину сісти, але все відбулось зовсім по-іншому, так гарно, романтично, є про що загадати. І хоча вона не хотіла образити свого улюбленого, якое так вийшло як непорозуміння якое, але те що все так не плановано склалось, воно так повинно було відбутись і стати на коліна перед скривдженою людиною, воно не так важко як можна собі думати, але опісля так легко, так приємно, що просто благодать в душі...

З такими думками дівчина знову понурилась в тихий сон і спала аж поки не почула дзвоник телефону. Коли вона встала, взяла трубку, вона почула голос Олега:

- Анка привіт. – Голос був бадьорим в хлопця.

- Привіт Ольку. В мене така новина для тебе, але я лиш що встала з ліжка.

- Знаю твою новину. Я був в театрі в твого. Сашка такий радий, розказав мені.

- Вже бити мене не будеш?

- Простігільно, як Павлович говорить, на перший раз. А завтра знову школу пропустиш.

- Чому так думаєш?

- Макізу повезеш з Сашком.

- Кого повезу?

- Козу Маркізу в Довге, до тих людей смішних.
- Козу? А як козу везти будемо?
- В «буханці». Вже Кузя все рішив там і завтра казав Сашко щоб ти тут була, забере тебе з під школи.
- Тоді класно, я поїду з ним і з козою.
- Тоді продовжуй спати, я пішов щось поїсти.
- Куди спати Ольку, до мами піду зараз.
- Та вже іти куди хочеш, головне що в ночі ти поїхала до Сашка.

Перед тим як Григорій Миколайович мав відігнати машину, Іванка хотіла бути скоріше з мамою, тому вона вирішила поїхати перед п'ятою годиною на квартиру. Іванка мала ключі від квартири, коли вона приїхала атобусом, стала наводити порядок після гостей, щоб якимось придобритись перед мамою. Після того коли дівчина помила всю посуду, порозкладала в шафи на кухні, заварила каву, стала чекати на маму. Вона не знала як почнеться розмова, адже на протязі минулих років, в неї з мамою не велось бесіди подібного характеру, тому навіть передбачити як все відбудеться, Іванка не могла.

24

Почулись кроки під дверима квартири, а за короткий час, клацнув замок дверей. Лариса прийшла як звичайно з заводу, коло шостої години.

- Мама, я тут в нас! – Промовила з кухні Іванка.
  - Ану іди сюди! - строго промовила Лариса, знімаючи чоботи.
- Іванка вийшла в коридор, вона була підперезана фартушком.
- В зал пішла туди швидко я сказала. – Лариса не підвишувла голос, зате інтонація була строгою.
  - Мама я хотіла сказати щоб ти мене зрозуміла правильно, - Іванка ідучи назад стала оправдуватись перед мамою. Коли вона зайшла в зал, дівчина сіла на диван.
  - Встань з дивану! - наказала Лариса і також стала в дверях кімнати.
- Іванка встала, вона дивилась на маму, а так опустила очі.
- Де ти була вчора вночі?
  - Мені Олько сказав що Сашка шукав мене і дуже погано себе почуває. Я поїхала щоб сказати йому що в нас все добре, щоб він не переживав.
  - До нього поїхала? А він хіба сам живе?!
  - Ні, були усі вдома. Але все добре мама.
  - Звичайно: серед ночі появляється така фея під хатою в людей. Вони не знають чи воно сон, чи правда. Що про тебе подумают? Ти знаєш що я тобі за таке зроблю зараз? Виходить що в мене виросла друга Людка Братинська?! – Лариса стала поглядом шукати якого предмета щоб взяти в руки, але нічого не попалося підходячого їй на очі.
  - Мама, я нічого поганого не зробила, просто зустрінулась з ним і поговорили. Після того поїхала до дяді Гріші і все. А вони мене в хату запросили, все було нормально. Вони гарні люди.
  - Та замовчи вже ти! – Лариса тримала себе в руках щоб не вдарити по щоці дочку. Я за теке тобі не знаю що зараз зроблю; дівка яка мені, вночі по хлопцях їздить.
  - Я не «по хлопцях», в мене один, і все що зі мною будеш робити, я йому перекажу.
  - Йому перекажеш? – Лариса підійшла ближче.
  - Так, щоб поспівчував мені. Він любить тебе мама так само як я, а ти вже сама дивись як поступати з тими хто тебе любить.

Лариса тут же пригадала коли вона дивилась з вікна колонії на вулицю, коли два барти Маковські махали руками їм. Їй стало якимось не по собі, вона подумала коли дочка все розкаже, а розкаже точно, коли вже вона посеред ночі біжить до нього щоб той не хвилювався про неї, тоді буде виглядати що Маковські культурні люди, які впустили серед ночі в хату її доньку, а вона буде перед ним як невдячна за все що для неї зробили вони.

- Тобі такого тата треба, як дідо Славко був, а не такий як твій, що тобі рюкзаки возить, а ти його машину викрадаєш. Ти так мене любиш і так соромиш мене перед гостями? Що вони подумують: донька в Лариси, п'ятнадцять років, в ночі втікає до хлопця щоб полюбитись; воно нормально?

- Мама, ти б послухала що той Ігор говорив мені вчора, він мене «дурою» називає тому що в нас з Сашком не так як він вважає повинно бути. Сміявся з нас двоїх.

- Ти що з ним говорила про свого може?

- Змушеною була, він приставав до мене. Він не дивиться що мені ще немає шіснадцять, розказував з якими він спілкується дівкаками, а ти ще хочеш говорити про нього?

Тут пролунав дзвоник вхідних дверей, Лариса повела очами по стелі, а так вказала рукою щоб дочка була тихо, вона підійшла до дверей квартири, а Іванка почула як мама промовила: заходьте дятьку Гріша. Лариса швидко повернулася і строго швидко висказала:

- Я ще не закінчила з тобою, - поміряла дочку від ніг до голови і добавила, - подумаєш, яка там любовних, вже б побачити того любимого мені також, лиш вдень, а не серед ночі, як вони тебе.

Коли зайшов Григорій Миколайович, він зняв взуття, і пройшов в зал, посеред якого стояла Іванка.

- Як ви тут: все в порядку?

- Ви дятьку Гріша знаєте що вона витворила і питаєте про порядок? – Запитала Лариса.

- Лариска, що воно є ще: подумаєш поїхала на дві години до хлопця якого усі знаємо вже. Це не в Одесу Дністром на два місяці, як моя колись. Я б сміявся з такої проблеми тоді.

- А хіба воно нормально таке як вона виробила?

- Не знаю чи нормально чи ні, знаю одне: те що відбулось в ночі, як каже мій сусід, Леонід Павлович: ще не «мировая революция».

Іванка посміхнулася, повівши очами за Миколайовичем, який заклавши заді руки, розглядав квартиру, а Лариса просто зрозуміла що донька її вже не боїться, що те що сім'я якийсь час була розкиданою, вже дало свої наслідки і ще не аж такі погані, коли врахувати усі обставини пережитого до тепер.

- Що мені з нею робити дятьку Гріша? – Благальним голосом промовила Лариса. А сам Григорій Миколайович, так тримаючи заді руки, став розглядати бібліотеку книг, яка залишилась від попередніх жителів квартири. Він немов сам до себе поволі промовляв:

- Такі поступки, навіть описані в літературній класиці. Так що все що відбулось поміж знаних нам двох молодих людей, вартує описати в романі, ли не знаю як назвати такий твір.

- «Два полюси», - підказала Іванка.

- Послухайте лиш яка глибина змісту, який ідейний аналіз, яка ліричне широке поле, для маневру думок. Влучно досить, повинен признатись... – Похитав головою Миколайович, оцінивши вислів дівчини.

- Але що скажуть про неї наші знайомі зі Львова, про її нічні маневри? – не здавалась Лариса.

- Є речі, - підняв поважно палець дядя Гріша, - які не можна руйнувати через якісь так сказати пересуди, подумаєш: хтось там скаже щось зі Львова. Нехай подумає та людина, як Лариска просто з колонії опинилась на батьківщині свого батька і ще в такій квартирі, що я розглядаю і просто зачарований від того що тут зараз бачу. Чому ти тут Лариска? Знаєш сама чому, і тому мовчиш; мовчи, мовчи... – Григорій Миколайович, задоволено потер долоні.

В вівторок, десятого квітня, Іванка оділась не як в школу на уроки, а як на прогулянку. Вчора вона повернулася з Григорієм Миколайовичем, вечером від мами, і коли вони ішли з автобуса, дівчина трмаючись його під руку, сказала йому: якщо мама мене буде питати де я поїхала і коли, я можу все їй правду сказати, тому що ми з Сашкою, нічого не робимо поганого і його батьки про це знають. Також я хочу щоб мої знали.

Миколайович думав над тим, він знав багато молодих людей за свій вік, але як правело завжди вони скривали свої поступки від рідних, а тут дівчина думає зовсім в іншу сторону, тому вона в його очах, виглядала як винятковий оригінал.

Лариса чекала на Людмилу, яка пообіцяла приїхати на Великодні свята, тобто п'ятнадцятого квітня, в неї зібралось багато чим поділитись з сестрою, особливо про дочку. Але ще потрібіно було почекати ледь не тиждень, а в вівторок був звичайний день, лиш не для Іванки і Сашка.

Не дішовши до шкільного подвір'я, Іванка стала крутитись на вулиці, проходячи то в одну сторону, то в другу. Час вже був такий що уроки почались, але Сашко не появлявся. Було домовлено що він її почекає, а тут виходило навпаки. Іванка вже надумала повертатись додому, коли є дядя Гріша, щось придумати, і тоді чекати коли Сашко зателефонує. Але дівчина подумала що напевно хлопець затримався, мабуть спершу поїхав козу завантажити, тому що минулим разом коли вони їхали, саме так було з медогонкою тоді. А тим більше, що можливо козу ще подоїти було потрібно зранку, адже це жива істота, а не бочка якась металічна. Вона вирішила ще почекати і справді почекавши десять хвилин, нараз почувся знайомий звук його автобусика. Автомобіль різко загальмував поруч тротуару.

Іванка відчинила двері і побачила козу, яка стояла в салоні спереду за перегородкою, і дивилась на неї.

- Сашка, але красива та Маркіза. Я собі хочу її забрати. – Сідаючи в салон, промовила Іванка.

- Куди везти? На яку квартиру? – Посміхнувся хлопець.

- Я ж тобою, я не їду на жодну квартиру. – Дівчина не зрозуміла.

- Кажеш що козу хочеш, тому питаю куди Маркізу везти тобі.

- Та я жартую, але коза гарна таки справді, якась не простої породи напевно.

Коза пртягнула голову і стала нюхати дівчину, а Іванка повернувся до неї і стала її гладити по носі та навколо голови.

- Як ти Анка, як там з мамою?

- Все нормально. А як твої, про мій візит посеред нічного туману?

- Тато каже мамі: Нелька, ти що мені не дала навіть на невістку подивитись? А мама йому відказує: Зеник, вона ще в день приїде і ти будеш одітий як людина, а не в маці і в сімейних... – Сашка почав сміятись.

- Сподівалась гіршого, якщо чесно.

- Правда прийшлося якось пояснити щоб вже відчепились від мене, сказав просто що не домовились, вірніше туман мені помішав, а тобі не зміг, тому ти приїхала. А мама задоволена; знаєш яка честь для її сина, мовляв приїхала дівчина тому що боїться, щоб він не був сумний.

- Сашка, я до тепер не можу повірити, що я була в тебе вдома. Той Олько, він так перелякав, накричав на мене і телефон кинув. Я думала дзвонити тобі, а так вхопила ключі і поїхала на все що буде.

- Я сказав своїм що в тебе були гості, і про те що я сказав Олькові що там є хлопці і тому ти не вийшла, він тобі переказав, а ти вже хотіла щоб все було поміж нас зрозуміло, приїхала мені повідомити що воно все не так як я собі надумав.

- Добре що все обійшлося в мене.

- Анка, ти в мене справді жінка така як повинна бути. Думаєш про мої переживання, навіть до ранку не хотіла чекати. Усім твій поступок подобається, навіть Ірка мала питала хто в нас був, що так духи гарно пахнуть жіночі.

- Що правда?

- Так що скоро ти до нас в гості, тепер вже вдень можеш.

- Сашка, ти як мужчина, першим разом до нас. Мама тебе коли побачить, вона вже не стане думати щось інше лиш про зятя свого. – Іванка не призналась про вимкнутий телефон, щоб хлопець не переживав що Лариса його не поважає і він не бажаний в їхній родині. Сама Іванка сподівалась все владнати з мамою а якщо Сашко буде знати, такий осадок залишиться йому в душі.

- Ти так вважаєш? – Повільно проговорив хлопець.

- Знаю. А ти переконаєшся сам в тому.

Далі Іванка почала розповідати хто такі львівські гості, і по якій причині вони приїхали, вона пояснила що ніхто там не парує когось до неї, тому що хлопці мають напевно дівчат і вона має також. Одним словом, Іванка старалась усіма способами захистити коханого від напливу поганих чи сумнівних думок.

Дівчина себе відчувала наскільки близькою до Сашка, як ніколи, немов вона вже жила разом з ним і проводила час в тій спальні де вона перед ним вибачалась.

Коли вже приїхали в Довге, (а вони не їхали через пором, а через Галич), старі господарі були вдома. Вони знали що повинен хлопець з Станіслава привезти для них козу, але не знали в який саме день. Коли УАЗ, згальмував біля воріт, двоє вилізли з пивниці де щось там робили.

- Доброго здоров'я вам вуйку Василю і вам цьотка Марина! – Гукнув Сашко з кабіни автомобіля.

- О, доброго синочку здоровле! Ми чекаємо тебе, та ніби вас двох чекаємо.

Двоє молодих вийшли з кабіни мікроавтобуса. Сашко пішов відчиняти задні двері щоб випустити Маркізу. Коза обнюхала йому руки і вистрибнула на дорогу.

- Ой, людоньки! – почала голосно радіти господиня. – Базю, дивись яка коза файна, а панночка таки казала що приїде до нас і приїхала таки. Та ходіт на подвір'ї. – Стала запрошувати господиня, тримаючи мотузку з козою. Сашко пропустив наперед себе дівчину і сам зайшов за нею.

- Козу звати Маркіза, пояснив хлопець.

- Ади йди Базю напиши на дверях стайні бо забуду, а треба кликати так як назвали, бо коза вже привикла.

- Та ти стара читати вже забула, я буду писати тобі?

- Та гій тебе Базю, та як забула? Там ходила до школи за польської, тай маю дві клясі.

- А скажи як написати добре «жеба», - почав сміятись дятько Василь.

- Та треба, якось як тото, - стала думати жінка.

- Правельно буде «жаба», - пояснила Іванка.

- Та вона і так не напише вже. Так смієм сі одне з другого старі. – Господар махнув рукою.

- А диви сі як піросла твоя синочку дівчина, яка файна аби здорова була. – Господиня глядила козу по хребті, коли та паслась на подвір'ї, а очей не зводила з дівчини.

- Ти стара дай ми козу, а сама взьми ведро, тай йди помий може там за козов треба ладу дати.

- Ой та вже трап біжу, - жінка кинулась за відром.

Поки дятько Василь розповідав про свій сад, дружина його повернулась з відром і тряпкою.

- Що не було роботи багато Марино? – Запитав Василь дружину.

- Не, так цяпку мокрого, я витерла чистенько як в аптеці тепер.

- Тепер стара сама вмий си руки і тримай ми козу тут.

- Йой, та певно же вмюю.

Іванка засміялась, почувши таку смішну місцеву мову.

- Ой Базю, ади так сі сміє як тогди, як файно, я як чую аж лохну. Та таку жіночку в хаті мати, лиш би сі сміяла, то вже може ніц не робити синочку. Яке воно миленьке, яке файне, провда старий?

- Аякже Марино. Молоді всі файні, тай ми такими не були вже старими. Молодими також були кращими.

- Та вже аж такими не були с мо, як вони двоє, - відверто промовила жінка.

- Так стара: бери тримай козу, а я піду всього наберу їм за то що послухали. Для вас маю яблука: ренету золоту, піпінні такі добрі що пальці відкусиш хлопче. Таки дам вам грибів дві в'езки: тобі і дівчити дам.

- Та ні, пальці нехай не кусає, - пожартувала Іванка.

- Та я так кажу, так сі говорить. Пальців треба му.

Старі господарі надавали молодим всього, навіть часнику дали. На прощання подякували, а Іванка обняла козу на прощання і сказала до господарів.

- Ви не ображайте її, може ще колись приїдемо до вас. Щоб вам була здоровою і ви щоб пили молоко на здоров'я. – Побажала Іванка старим.

- Та де ми б щось її недобре робили. Та ми старі, а вона як донька нам буде, провда Марино?

- А ти вже певно що забув як ту «доньку» звати?

- Та чекай якось так як тебе подібно, - господар, жартуючи кліпнув оком дівчині.

Іванка раптово почалась весело сміятись на все подвір'я. А Сашко взяв ручку і таки записав на одвірку стайні, великими буквами «Маркіза».

- Та мудро назвали, можна так собі прочитати що Маринина коза. – Пожартував дятько Василь.

Сашко з Іванкою попрощались з старими, а вони двоє стояли, гладили козу і махали руками молодим, поки ті не поїхали дальше.

Того дня повернувшись в Івано-Франківськ, дівчина просила поїхати на нову квартиру і зайти поїсти чогось, так як мама була ще на роботі, але він змушений був ще їхати швидко в драмтеатр на роботу, так як була лишень половина третьої дня. Тоді вже Іванка вийшла на Коперника, щоб хлопець не витрачав час везти її аж на Московську, вона пішла взяла ключі і свій рюкзак і подалась на нову квартиру.

В квартирі Іванка стала чекати на маму, а коли Лариса прийшла, вона зраділа що дочка в неї.

- Мама, я тобі принесла щоб повернути твій годинник. Я коли збиралась в Львові тоді, кинула його в чемодан, і потім знайшла його, наскільки я знаю, мені сказали що він позолочений.

- Правду тобі сказали. – Лариса взяла годинника і стала заціпати його на руку.

- Глянь який я маю?

- Ой, це звідки ти взяла такий? – Лариса взяла за руку дочку і стала розглядати подарунок Маковського.

- З Америки.

- Нічого собі: в тебе на службі не лиш раби і горком, а також вже там маєш за океаном своїх поклонників.

- Поклонник тут, а там лиш його родич.

- Вже тато приїде після завтра, поговорить з тобою і про поклонника твого і про Ниву, яку ти викрала в нього. Як дівчисько в п'ятнадцять років, такі справи крутить навколо, потрібно щось робити з тим. А дятько Гріша як уміє тебе виручати. Я тепер переконалась що саме він Людку зробив такою був колись.

- Але ти також могла сказати дяді Гріші, що не лишень тато виміняв на свою квартиру яку отримав в Тюмені і я його переконала тут бути, але там грошей ми твоїх заплатили доволі, так що тут і твоя велика частина; чому не сказала, а промовчала?

- Тому що коли старші щось доводять, тоді потрібно мовчати, а не як в тебе: на кожне слово, дві відповіді.

- А, школа діда Славка.

- Тобі хто б провів хоча два уроки такої школи, а твоєму татові ліс та вовки в голові, а не донька.

- О, добре що про ліс пригадала. Поглянь що я принесла, - Іванка висипала з рюкзака яблука, часник і в'язанку білих засушених грибів.

- Ой, а звідки це в тебе, що за «дари природи»? Хто вже поділився? – Змінила тему Лариса від побаченого на столі.

- Добрі люди дали, - посміхнулась дівчина мамі.

Перед святами прилетів Богдан з роботи. Він заскучав за дружиною і Іванка як вже доросла особа, старалась не заважати батькам своєю присутністю. Вона коли заходила, тоді лиш на годину чи дві, а так залишала батьків одних.

Людмила приїхала в самі свята, вірніше в другий день, в понеліок. Так як перед святами квиток було дістати неможливо, а вже в самі свята, люди були на місцях: хто в гостях, а хто вдома. Людмила приїхала знову з чоловіком і тому Іванка вирішила на два дні, перебраться до батьків, а ранком тато відвезе її в школу. Правда перед тим, вона побула з Саламандрою і захоплено призналась все що відбулось тієї туманної ночі в неї в домі, і в хаті Маковських.

В третій день свят, після обіду, Людмила була в Лариси, а Богдан взяв Володьку Чумака, щоб тому показати Карпати. Двоє мужчин виїхали в сторону Надвірної, щоб хоча трохи заїхати в гори і до ночі повенутись назад.

- Людка, - почала Лариса розмову. – Я взагалі не розумію що навколо нас відбувається. Приїхала до мене зі Львова така Оля, працювала разом і посадили її також тоді коли мене. Вона мені розказує що в Львові, тепер багаті люди і навіть поважні, не як скоріше хто мав авторитет, а прості бандити. Виходять з тюрми і роблять свої кооперативи, різні ігрові точки, одним словом, не так як було до тепер. Розказує що сусід їхній, вже мав три ходки, а тепер відкинувся по УДО, і вже на японській машині їздить. Вона

не розуміє як вони з чоловіком працюють на поважних роботах, сини навчаються, а тому бандитові звідкись машина і син директорки школи, мисе йому за пару рублів машину в дворі. До чого держава докотилась, я просто не розумію. Я вимагала від Іванки щоб та залишила бавитись кохання, бралась за голову і поступала, робила кар'єру, а тепер вже сама не знаю як бути.

- Ларка, ти почула тепер, а я те бачу в нас постійно. В Одесі таке твориться, що люди не пам'ятають такого найстарші. Там кавказці свої ресторани, взятки за місце на Привозі беруть; банда на банді.

- Знаєш, я лиш півтора місяці на волі, а вже такого наслухалась, що просто не знаю що з того буде.

- Потрібно спостерігати куди клониться все. Мій тато мені розказував, що коли розпадалась польська влада, були люди що не хотіли вірити, вперались, висміювали все що було пов'язано з совітами, чекали що поляки повернуться назад, і так не дочекались. Так що впіратись в чомусь, немає сенсу, краще дивитись щоб якось переоборудуватись вчасно і не залишитись в старій системі, тому що вона все одно розсипається: чи ми хочемо того, чи не хочемо.

- Я також так думаю, хочу поговорити з Богданом, може щось почнемо, який кооператив. Маємо ще гроші, щоб так не стояли десь заритими і потрібно їх в хід пускати.

- А як Анка твоя, слухається? А то мені повідомляють що про мене часто згадуєш, - Людка посміхнулася.

- Згадую, тому що немов вона твоя донька, а не наша. Такою впертою, що захоче, зробить хоча вночі, а таки свого доб'ється. В кого вона такою, сама не знаю. Богдан мій ніколи не стоїть на своєму, я також можу змінити думку, а вона напевно в Бабаків пішла, чи хто там в Аташеків був таким; я ж їх не знаю...

- А ти вже знайома з зятем? – Людмилу цікавило те, що вона хотіла пізніше переказати Іванці.

- Ой Людка, ти вже хоча не починай.

- А все ж таки? Рано чи пізно, а до того прийде.

- Та я вже так зрозуміла, - Лариса зітхнула, - любов така що куди там. Готовою за ним в вогонь і в воду.

- А я зрозуміла що ти вже здалась, не будеш її підсувати когось іншого.

- Може вона краще знає хто є хто, я по правді не можу якось реалізуватись в суспільство. Просто через три роки, поки я рукавиці шила, пройшли такі переміни, що мені здається що я ще при Брежнєві живу, а вона вже десь в Європі. Все що вона робить чи говорить, виходить немов правильно, а в мене навпаки.

- Розумна вона у вас. Надіюсь що не робить проблем вам. – Людмила хотіла почути коментарій Лариси про те що відбулось туманної ночі, а так як Ларисі не було кому поділитись, Людка знала що сестра не вистерить щоб не признатись вслід за дочкою, яка вже похвалилась своїми успіхами.

- Щось минулої неділі з ним домовилась і не пішла, він обідився на неї. А той її «раб», десь все розказав, перелякав її, що десь той Саша, вдома дуже страждає через те що вони не побачились, так вона вночі машину викрала і поїхала миритись з ним. А його мама, ще в хату запросила, до сина просто в спальню, в другій ночі. Але говорить, що вони вийши на двір і в машині сиділи. Взагалі все мені так розказує, немов я в неї подруга.

- Так воно добре: будеш знати і не боятись за неї.

- Людка, якщо по правді, я в неї можу повчитись навіть. Не знаю як буде далі, але вона все що робить, виходить на добре. Також якщо вони люблять одне одного, тоді я вже змушеною пожертвувати своїм переконанням.

- Хто б сумнівався: вночі їхати до нього.

- Мені вже стає подобатись тут жити; людей вже знаю по роботі і сусіди нормальні тут.

- Ти Ларка не свари Анку, будеш все знати про неї і спокійно тобі буде. В такому віці коли на дівчину чи навіть хлопця наїхати, вони замикаються в собі і вже тоді ніколи не стане довіряти батькам. А так все буде добре. Знаєш які комппанії зараз погані? А той як ти кажеш «раб», він такий нічого, сусіди наші там на Коперника. Прості такі люди і звжди поговорити з ними можна.

- Добре що вона переговорила Богдана, і він туди не забрав її. Зараз мені б прийшлося на Сибіру жити. Куди б я подалась була після колонії? А так тут живемо, як не як: наші Бабаки звідси, батькове рідне місто.

- Квартира у вас Ларка, - Людка стала розглядатись навколо, - як в секретаря обкому.

- Правда... Я коли прийхала, просто не повірила: мебель стоїть, холодильник новий, вода гаряча постійно, мені здавалось що я в гостях в когось. Виглядало як казка якась: з колонії в квартиру таку

зразу, по квартирі дочка доросла вже ходить, чоловік немов вчора одружився, зачіпляє мене, жартує постійно. Ну думаю собі: Лариса, про що лиш мріяти можна - ти вже маєш.

- А я вже забула, в Львові постійно ви жалілись, що з водою проблема була.

- А там в вашому місті немає такого?

- Ні, Ізмаїл на Дунаї, там води скільки, що хоча мити можна вулиці кожного дня. А тобі потрібно з своїм Богданом приїхати, я просила Анку, але вона не має часу; в них зустрічі.

- Хіба не бачиш що трапилось коли одного разу не пішла на побачення, які образи в нього. Поїхала посеред ночі перепрошувати його, коли б мене хтось так любив і шанував, - зітхнула Лариса.

- Нічого собі поміж ними, а він також її любить, я його бачила. – Прошептала Людмила сестрі.

- Людка, та вона його, та не лишень його, ще брата, того міліціонера підговорила щоб добитись зі мною «свіданку на тічу», той брат його надрукував якогось листа, пішов з нею до замісника начальника колонії.

- Вона мені розказала про все і коли б не Іван, її б не дозволили тебе побачити.

- Я була здивованою наскільки, що в камері говорила тиждень про той візит. Напевно вони не були так здивовані коли вночі її під хатою побачили.

- А чому на свята не запросила до себе?

- Кудись поїхали.

- Нехай погуляють поки молоді. Потому почнеться життя і буває не все так, як хочеться людині, хіба не так Ларка?

- Правду кажеш. А в мене знаєш як було: дев'ятий лиш клас закінчила, заміж вже зразу, заочна школа, народила дочку, далі інститут, робота, а так ще колонія; щоб всюди побувала.

- А тепер ще хімія. Так що лишається тобі Ларка, відкривати свій кооператив.

- Лиш не знаю який саме.

- О, та Маковських хлопців мама, вона кравчиня гарна, вона дуже гано шити уміє. Відкривай щось як весільні сукні шити наприклад. Люди будуть одружуватись поки живуть, а значить і робота буде в них.

- Я також рукавиці шила, смішно, але кравчиня виходить. А ти вже сватаєш нас до купи, я так зрозуміла.

- Ларка: рано чи пізно прийдеться.

- Я також так бачу. – Погодилась Лариса.

- Ларка, а ти думала над тим, що зять молодшим від тебе всього на десять років?

- Як бачиш; донька моя вже мужчини хоче, а не юнака якогось. Тут все серйозно Людка, - Лариса похитала головою.

- Він гарний, підходить їй, а на вигляд як юнак. Зве її «Тюльпанчик».

- Ось тоді як виходить: романтик...

- Любить він вашу дочку Ларка.

- Усі ви за одно: тато твій, мій Богдашек, вже і мені прийдеться, а то скаже той зять про мене: усі родина як люди, а мама її вперлась і мене не хоче, якась не теща, а баба дурна. Подумає: краще б була сиділа там ще сім літ. Так що виходить: виріс наш Тюльпанчик.

- Як сама бачиш: заходить в хату посеред ночі як невістка, усі для неї дрогу дають просто в спальню сина, адже справи якісь вирішуються сіменій, - Людмила розвела руками і стала спостирігати за Ларисою, що те як вона поведеться, переказати Іванці пізніше.

- Ти знаєш Людка, як вже так думала: якщо б якісь такі люди були скажімо як наші Бабаки, сказали б їй: ти що мала не маєш батьків вдома що повзаєш по ночах? Вже пішла додому, а ми ранком подзвонимо твоїм родичам, чи вони знають де їхня донька лазить серед ночі.

- Виходить тоді що авторитетна особа вона в них, навіть чобітки просили не знімати, просто по килимах в твоєму подарункові пішла.

- Я без слів. – Лариса встала щоб долити кави і розвела руками по серед кухні.

Дві почали сміятись.

- Часи Ларка міняються, колись наш дід був в кавалерії при конях, а тепер молодь до Європи тягнеться, так що вже люди які мають когось за кордоном, в них і культура відрізняється трошки і відносини до інших людей також своєрідні. Так що потрібно нам привикати до такого ходу подій.

- Я так зрозуміла, що ти мені хочеш так заочно пояснити: мовляв, якщо вже того Саші батьки мають Америку, тоді і мені, а вірніше нам, потрібно поводитись більш так як в тій самій Америці?
- Бачиш яка ти в нас розумна, - розвела руками Людмила, - а ще питаєш в кого ваша Анка пішла.
- Тюльпанчик вона вже тепер. – Виправила Лариса.

Після Великодніх свят, помер тесть Леоніда Павловича і вже в четвер на тому тижні, дружина Павловича, Галина Михайлівна, повернувся додому. Вона стала робити порядок, попросила Женю, щоб та їй допомогла, звичайно за плату. Женя в суботу разом з господинею, вимивали квартиру, переставили увесь хрусталь і сервантах, а його в Чернецьких було дуже багато.

Сам Леонід Павлович, вийшов в двір, він куриє і сів за столик щоб не заважати жінкам в квартирі. Випадком надійшов Григорій Миколайович, який повернувся з хлібного магазину. Братинський не пішов в свою квартиру, а просто до сусіда.

- Леонід Павлович, як ви тут? Бачу Галя ваша вже з вами.
- Сідайте сусідо. Якщо час маєте.
- Можу посидіти. Дивлюсь в магазині, люди такі нервові, без черги одне наперед другого, такого не було скоріше в нас Павлович. Ніхто не звертає уваги чи хто старий стоїть, чи дитина чиясь: хто сильніший фізично, той і пробивається неперед усіх.
- Миколайович: бандити рвуться до влади. Пригадаєте моє слово: вони спочатку так під прилавком почнуть, а потому вже явно стануть лізти в огани влади.
- Так почекайте: в органах щоб працювати, чи на якісь посаді, потрібно мати освіту, диплом.
- Вже багато хто заочно оформлені, вони собі гуляють, а курс науки іде, а потому диплом одного дня гульк, і готово.
- Не було такого ніколи Павлович: ні за австійської, ні за поляків, а тепер не знаю як назвати таке низькоморальне явище.

- Де той Марчук Олекса? Він думав що націоналісти прийдуть, усі одінуть вишивані сорочки, підуть в церкву, діти стануть усі вітатись, молодь також культурною. А тепер подивись на наше місто: бандити базар тримають, не заплатиш їм, не зможеш продати моркву навіть за столиком. Ходить їхній посіпака по базарі, збирає з жінок тих сільських гроші, і заносить директору ринку. Директор з них вираховує циганам, бо вони дають дозвіл, вдумайтесь Миколайович! Цигани дають дозвіл, директору ринку, вести торгівлю. Що з такого суспільства стане за десять років? Та будемо жити як на Мадагаскарі, любий закон, любе право, будуть вирішувати бандити в місті! Я вже так кажу: не підходить вам партія комуністична, робіть свої, але беріться до порядку, наводіть порядок.

- Я також дивлюсь що котимось Павлович.
- Миколайович, під Універмагом, стоять такі «бики», поголені на лисо, в таких штанах як піджама в мене, міняють валюту в людей. А знаєш скільки там підроблених доларів в них? Приїде якийсь хлоп з зарбітків, піде гроші помінати, хоче в долари перевести, так вони йому половину підроблених дадуть. Навіть якщо він і побачить що щось нечисте, мовчати буде, тому що все заберуть в нього.
- Я не знаю що далі буде з грошами Павлович, ціни так ростуть що просто жаж.
- Кажуть що машину купити зараз, ще так раз платиш. Вже не сім тисяч Лада, а п'ятнадцять вартує! Дивлюсь мій водій прийшов на роботу і куртка така шкірянна в нього. Я дивлюсь, а вона з кусків позшивана до купи. Такі куски малі як би хтось порізав на ширину долоні: трикутники, прямокутники, такі без форми куски. Я питаю що ти надів куртку з відходів, а він мені каже що наймодніші зараз куртки такі. Говорить з Турції привозять, їх. Та турки щоб не викидали відрізки в сміття, збирають під фабрикою, шиють вдома, і нашим людям возять. А наші як придурки радіють як не знити чим. Воно модне, воно престижно. Та яке воно модне, нехай німець увидить ту моду, чи який француз. Та колись драби в латках ходили, а тепер самі ветртаються до тих латок самих.

- Ой, Павлович, - зітхнув Братинський, та махнув рукою, мовляв: не має про що говорити навіть.

- Дався Толік наш чути, - прошептав Павлович, змінивши тему.

- Живий таки, як добре.

- Нам не писав на нашу адресу, написав своєму однокурснику, а той привіз листа нам сюди.

- Та якось воно буде Павлович, щось його спонукало на таке, ми не будемо судити передчасно, тому що не знаємо.

- Миколайович, послухати що в Москві робиться, а там хто знає як було в тій Анголі.

- Я так само казав: Толік розумний і думаю що його рішення було не просте.

- В Москві, Горбачов підписав закон про власність землі чи майна. Це було тепер, шостого березня, два місяці тому. Але я вже почув таке, що кажуть, ніби буде такий закон, що хто колись мав землю чи майно, щоб зміг собі повернути. Як Миколайович, ви собі таке уявляєте скажіть мені?

- Тоді коли в кого було поле, скажімо за польської влади, а зараз там вулиця з будинками, тоді виходить що люди на його землі живуть?

- Миколайович, ви самі знаєте краще мене, що за польської, поділ землі в селах був нікудишній. Люди ходили на своє подвір'я, часто по сусідньому, їхали возами по чужих городах, тому що земля була дорога дуже і на дорогу, ніхто б не відпустив її. А якщо навіть відпускали, люди можна сказати згризли ту дорогу, щоб собі до ділянки прибавити хоча кілька сантемертів землі.

- Павлович, колись як мав господар діти, він ділив подвір'я, землю і часто ходили по тому подвір'ї свої спочатку, а так старі помирили, молоді приводили зі сторони вже: хто пристав в зяті, хто за невістку і починали сваритись, проклинатись, не пускали одне одного.

- Для чого підіймати такий скажімо вопрос? Знову щоб за сокири брались люди в селах? Вже як є, нехай так буде, як говориться в тій прислів'ї руській: Что было, то прошло; быльём поросло...

- Так що виходить Павлович: людям дали свободу, а вилазять бандити на гору? Беруться до того щоб тримати місто в руках? Я розумію політична свобода, релігійна, економічна кінець кінцем, але не кримінальна. Тепер страшно вечором на вулицю вийти.

- Але я повертаюсь до того з чого ми почали: запитати Марчука тепер: чи хоча один, хто був вивижений на Сибір чи Казахстан, прорвався до влади? Тепер будуть бандитів і циганів благодворити!

- В нас ще так немов наполовину біда. Моя Людка говорить що в Одесі, там вже немає держави. Кавказці захопили все: порти, ринки, заправки, склади з овочами. В нас хоча ще так собі, а там банди такі, що не погодився скажімо якийсь начальник і дитину вкрадуть зразу.

- Таке було перед революцією в Росії. Царський режим послабився, а банди почали орудувати. Тому і змушені були зробити більшовики, диктатуру пролетаріата.

Коли Григорій Миколайович вже пішов в свою квартиру, він думав над тим що колись висказалась була Іванка, про два полюси. Справді так виходить: коли б був порядок як скоріше в державі, ніколи б Ларису не перевели на хімію, вона б продовжувала сидіти свій строк. Але тепер хоча бардак в країні, лиш він страшний найбільше Чернецькому, тому що той добре жив до тепер і тому побоюється щоб чого не трапилось гіршого, але другим людям тепер краще жити стало. Наприклад вже говорять що в армію хлопців не будуть брати в інші республіки, а кожен в своїй буде проходити службу, також може лиш один рік. Ніхто не боїться що в Афганістан можуть взяти служити. Все ж таки виходить де є якийсь мінус, там є також плюс і навпаки: де є плюс, обов'язково буде мінус.

Братинський рахував що навіть те що Лрися перебралась жити в його місто, також великий плюс, адже вже своя племінниця є на всякий випадок поруч, а так як вона не має тут родини, тоді вона вділить йому уваги якщо в тому стане потреба. А найбільше те що вже того якогось Смирнова тут нема, може тепер сім'я Аташеків стане нормальною, і все забудеться що було в тому Львові.

А найбільшим плюсом було те, що Миколайович прийняв Іванку до себе, навіть Людмила стала частіше їхати до батька, тому що їй цікаво що тут відбувається в Лариси і Іванки. Виходить що таки правдива поговорка, яку росіяни вживають: «Не было бы счастья, да несчастье помогло».

Правда, перечити Чернецькому чомусь Братинський не смів, просто коли з ним вів бесіду, тоді годився, навіть підказував аргументи в користь Павловича, а коли з Марчуком, тоді був на стороні того, якось так поведився поміж двох напрямків, хоча своє знав і ніхто не в силах був його повернути в якусь сторону іншу; такою він був людиною.

В першу неділю травня, перед обідом, Іванка прийшла до мами. Богдан після свят знову поїхав на роботу в Тюмень. Потреби як такої не було працювати, тому що гроші в Аташеків були, але він не міг постійно сидіти вдома і побувши з дружиною, вже хотів побути з товаришами по роботі, а також на природі. Такий періодичний стиль життя, йому подобався.

Коли Іванка прийшла, мама була на кухні, вона собі наспівувала якусь пісню.

- Мама, як ти тут?

- Добре що ти прийшла, я хотіла тебе щось запитати.

- Я слухаю, - Іванка взяла кружок з огірка, якого нарізала Лариса до салату.

- Я готую посилку дівкам в колонію. Я обіцяла їм тоді коли виходила і вже більше як два місяці пройшло. Хотіла тебе запитати як і через кого, ти діставала ті сирки, що мені привозили ви тоді в передачу?

- Через Маковських.

- А можна щоб я заплатила і мені знову дістали їх, твої Маковські?

- Запитаю Сашку свого.

- Як звучить, - посміхнулась Лариса, - «свого». Як про чоловіка вже відзиваєшся.

- Мама, а якщо я вже так привикла?

- Якщо дістане сирки, я заплачу гарно; там такі делікатеси дуже ціняться в колонії.

- Може копченого сиру ще покладеш туди?

- А що також може дістати твій Сашка?

- Він все може. - Іванка підняла задоволено голову і підійшла до вікна.

- А браслет в тебе також його подарунок?

- Ні, браслет з Куби цей.

- З Куби? Ти що знаєш когось на Кубі?

- Зоряна подарувала.

- Нічого собі, які тобі люди дарують подарунки.

- Так на коли сирки потрібні? І скільки штук?

- А ти можеш сказати, щоб Саша до нас прийшов і я вже з ним сама домовлюсь?

- Сюди до нас?

- Звичайно, лиш не вночі в другій годині, а хоча вечером. - Лариса посміхнулась.

- А коли він може?

- Наприклад сьогодні вечером?

- Сьогодні? - Іванка здивувалась від почутого.

- А чому ні? Я приготую вечерю, торта купимо. Все одна я сама вдома, так веселіше буде нам. Дивись салат з огірочків тобі готую, ти ж мені говорила про нього в колонії, що чекаєш коли я повернусь і тобі приготую такий салат.

- Дякую за салат, а Сашку я запитаю чи він зможе приїхати.

- Запитай, скажеш що хочеш щоб в гостях побував в тебе тут.

Іванка швидко пішла набирати номер до Олега, щоб той переказав Сашкові, нехай зателефонує обов'язково в нову квартиру, а вона буде чекати. Чекати довго не прийшлося, і через кілька хвилин, Іванка домовилась про зустріч о сьомій вечора. Коли вона поклала телефонну трубку, пройшла на балкон де була мама, Іванка промовила:

- Мама, він зможе, але не сам.

- А що може батьки приїдуть розбиратись зі мною, як наша донька перелякала їх в ночі?

- Ні, він візьме Олька і Ірку, сестру свою малу. Просто перший раз, тебе ще не знає...

- Нехай візьме, вже заодно я твого «раба», також гляну.

- Але мама, один договір з тобою, воно дуже серйозно.

- Що таке?
- Олько рахується мій брат, щоб часом Маковські не знали що він просто сусід Братинських і не більше того. Тому що я так колись сказала Сашкові і до тепер він так вважає.
- А для чого така конспірація в тебе?
- Щоб Сашка не злився на мене що ми дружимо двоє. А так немов троєрідні брат з сестрою.
- Все в мене тут появилось за такий короткий час: квартира, зять, і племінник ще взявся. Так як звати його, щоб не забувалась хто є хто в «родині»?
- Олег Марчук. Тато Тарас, мама Юля, а брат молодший в нього Віталій.
- Ой, люди добрі; вивчити потрібно.
- Ти про це не говори, просто май на увазі.
- Ти мені ще може підкажи що потрібно знати, я ж тут не жила і не знаю всього.
- До речі: батьки Сашка, не знають що ти була в колонії, тому я скажу щоб Ірку малу взяв Олько на балкон, а ти поговориш, хоча можна сказати що передачу, а мала не зрозуміє для кого. Він хотів її залишити, лиш вона дуже його любить і з ним постійно хоче їхати; дівчисько ще, сама розумієш.
- Ой, яка доросла говорить про когось, - Лариса оцінила поглядом дочку і посміхнулася.
- Давай, ідем щось приготуємо для вечері, - відказала Іванка мамі.
- А що він любить на вечерю?
- Цього ще не знаю. Хоча я сама повинна вирішувати що йому готувати.
- Що справді такий м'який до тебе по-характеру? – Цілком серйозно запитала Лариса дочку.
- Він дуже гарна людина. Вони такі мирні і спокійні люди.
- Не дарма таке прізвище в них. Знаєш колись малим дітям варили з маку такий відвар і до молока давали щоб спали діти і не плакали, коли там зуби прорізались.
- Зате так званий брат в мене такий, що собі ціну знає не як будь.
- В чому саме?
- Тоді коли були в нас Понамаренки двоє, я не вийшла на зв'язок і Сашка переживав чому так відбулось. Олег так набрав на мене, так мені наговорив всього, а на кінець сказав: якщо б його дівка так поступила з ним, він дав б їй за таке двадцять п'ять буків.
- Нічого собі, - посміхнулася Лариса.
- Мама, вони тобі будуть подобатись; після того як вони побудуть в нас і підуть, сама так мені скажеш.
- Виходить що усім вгодив, навіть Людка так за нього в мене вивідувала що лиш могла, напено твоя ідея була щоб мене так прочитати з середини?
- Людка також на мене працює.
- Воно і видно.

Біля сьомої години, приїхав Сашко на Ладі з сестрою і Олегом. Іванка зустрінула гостей, а Сашко привіз з собою букет тюльпанів. Коли Іванка побачила Ірину, вона очам не повірила яке в неї було гарне плаття. Іванка зразу зрозуміла що його пошила мама Неля, плаття було жовтого кольору і мала Маковська, в ньому вже виглядала не на неповнолітню, а на юну дівчину. Олег був одітим в модну чорну футболку, на якій був напис «Boos» і «варені» джинси, а Сашко був одітим більш урочисто: в білу сорочку і чорні штани, яких тримав шкіряний, вешневого кольору ремінь. На ногах були американські лаковані мешти, такого ж кольору як ремінь, але він їх зняв, коли зайшов в квартиру.

Гості зайшли, привітались з Ларисою, яка так дивилась на плаття Маковської, що забула що в неї на плиті закипіла заварна кава. Вона зразу подумала, що з такою кравчиною, можна справді відчиняти коопертив, який запропонувала була Людмила.

Молоді люди пройшли в зал, стали розглядати квартиру і Лариса пішла на кухню щоб розібратись що з кавою трапилось. Виходить що люди якісь порядні, одіваються гарно, і Олько такий собі вже молодий орел, напевно справді компанія не поганою, з якою дружить її дочка. Також якщо Сашкові вже двадцять три роки, а він з собою бере молодших і возиться з ними, виходить що хлопець любить дітей і не задирає носа перед молодшими віком. А якщо люди такі прості та розважливі, напевно і нічний візит не вразив їх на скільки, щоб скандалити щось – думала собі Лариса. Також Лариса зрозуміла якщо сестра Сашка, а також він сам, так оділись, не інакше як мама їх оділа в гості до них.

Через короткий час, Іванка допомогла мамі розкласти вечерю на стіл в залі, усі крім Лариси сіли за стіл. Сашко сів з Іванкою на одну сторону, а Олег з Іркою напроти них. Лариса все поклала, а сама сіла трохи пізніше, там де переважно сидить головна особа сім'ї.

Лариса украдкою спостерігала як Іванка старалась обслужити свого коханого, як він немов відказувався що недавно поїв, але коли вона поклала йому в тарілку, він тут же брав покірно виделку і починав їсти.

А Лариса не могла змиритись з думкою що період коли її дочка виростала вже пройшов, роки загублені в яких вона була позбавлена волі, а дочка її уваги, не повернуться ніколи, і тепер реальність була така яку вона спостерігала і потрібно було в такому виді її прийняти...

Почались розмова спочатку про театр, а так про Львівську оперу. Лариса помітила коли хлопець опустил руки під скатертину на коліна, як Іванка, яка сиділа після Сашка з лівої сторони від мами, також опустила праву руку і напевно що взяла його за руку, лиш не було видно, а Сашко хотів одночасно щоб такою поведінкою не образити господиню дому, а також щоб не витягнути руки, і тим самим не образити дівчину, яка була в своєму домі і поводитись на багато вільніше за нього. Сашко, щоб перевести увагу на щось інше, тут же почав розповідати кого бачив з відомих акторів, як встановлюються декорації в театрі, а коли пішла розмова про Кузю, тоді вже так насміялись усі, що Лариса сама себе відчула немов вона ще студентка, їй здавалось що до неї молоді люди привезли разом з собою юність і молоді роки, хоча насправді вона була ще молодою жінкою, всього тридцять три роки, було їй віку...

Коли вже гості повечеряли і поїхали, Лариса стала збирати з столу, а Іванка мила посуду на кухні. Через якийсь час, Лариса запитала:

- Іванка, а цей Саша, він завжди такий був з тобою?

- Ти про що мама?

- Бачу так слухається тебе, все що ти скажеш робить. Навіть щось розповідає, а ти хочеш підказати, він дає тобі місце висловитись, а мужчини переважно так не роблять. Часто мужчин злить коли жінка втручається в бесіду.

- Бачиш мама: в тебе від першої зустрічі такі враження позитивні, а далі ще більш ти побачиш які вони гарні; я не сумніваюсь навіть в такому.

- Яюсь важко привикнути що в родині появляються досі невідомі люди. Може тобі вже з роками все привичним з ними, але не мені.

- Нічого мама: до чогось приємного і гарного, легко привикнути.

- А той твій «брат», бачу вже такий орел молодий.

- Я приїхала сюди в Івано-Франківськ, десятого травня вечером, а вже на наступний день, з ним познайомилась і так ми двоє дружимо від того часу. Правда тепер вже усі разом буває що бачимось.

Через два дні, тобто у вівторок, Сашко зателефонував на квартиру Братинських, він хотів повідомити Іванку про те що він домовився про те що його просила Лариса.

- Анка, - після того як привітався хлопець, - я хотів сказати щоб мама готовила передачу в колонію, тому що до п'ятниці будуть сирки як мама просила. Я домовився з Ганькою, і вона все зробить.

- Тоді добре, нехай мама знає з ким я веду дружбу; все можеш вирішити.

- Що там про мене в вас говорилося опісля?

- Все нормально. Мама уявляла собі що ти виглядаєш більш таким старшим і коли побачила, подумала на тебе що це Олько зайшов першим, а вже коли Олька побачила, тоді зрозуміла хто є хто. Звернула увагу що мене слухався увесь вечір. Навіть коли я сміялась, ти ще більш хотів розказувати про Кузю.

- Мама так само як Ірка наша: прийшла в неділю вечером і говорить: а в Анки мама така молода, що я тепер зрозуміла чому Анка так скоро почала з хлопцем ходити; напевно її мама в шіснадцять вийшла

заміж. Також салат ваш з підпеньків дуже їй був до смаку; розказувала Іванові, що аж він такий апертит дістав до нього.

- Нічого, другим разом Івана також покличемо, він допомагав нам багато. Салат обов'язково для нього буде готовим.

- Іван і вчора пригодився. Коротше я з ним поговорив і він батькам розказав про маму що вона була в колонії. Розказав як ми туди їхали; все як було.

- І що з того вийшло після того коли почули батьки? – Насторожилась Іванка.

- Нічого. Все добре, просто склалась така була обстановка. Ірка приїхала і рокажує як у вас квартира, а мама говорить що на Коперника немає венгерських будинків, Ірка стала пояснювати що ви вже маєте нову квартиру. А тато запитав чи ви поміняли квартиру, Ірка йому говорить що ти ходиш в школу ту саму як скоріше. Вже прийшлося все розказати про вас. Правда, Іван, в нас все може пояснити як слід.

- Як повелись батьки, після такої новни про нас?

- Мама говорить татові: а ти Зеню дивувався що вночі сама на машині приїхала, та вона до начальника тюрми пішла в кабінет. Тато так покліпав очами і каже до Ірки малої: видиш яка дівка, не те що ти боїшся в школі що вчитель кричить, а ти плачеш від того. На твоєму місці Сашова дівка, поки він би кричав, намалювала за той час докумнет з печаткою, і показала йому що він вже ніякий не вчитель більше.

- Ой, я не можу просто. – Іванка зраділа що все в них добре в відносинах двох сімей.

- А ще мама говорила що у вас прізвище гарне дуже; не довге і легко запам'ятати. А Іван каже тоді: все одно прийдеться їй поміняти на наше.

- Ніхто нічого не сказав проти?

- Хто посміє? Усі вже знають через ту Ірку, що ти Тюльпанчик звешся також.

- Сашка, ти вже такого мені нарозказував, що я не наважусь прийти до вас знову.

- Нічого, ще Олько щось придумає, щоб ти приїхала просто і без підготовки.

- Не жартуйте так більше зі мною. – Іванка зітхнула, пригадуючи ту туманну ніч.

- А хіба вони жарти, коли в тебе в гостях якийсь львівський сидить, а ми не можемо з тобою поговорити навіть? Думаєш що Олько неправду сказав тобі чи пожартував? Все так було; я поїхав від нього дуже сумний.

- А сукня в Ірки яка, це просто клас! – Змінила тему Іванка.

- Хочеш тобі таку пошиємо, вибереш собі колір любимий.

- А мене мама буде міряти для того?

- Звичайно: метром таким як срічка поміряє тебе з усіх боків, запише розмір, а тоді вже почне шити.

- Не знаю навіть: якимось не зручно.

- Така скромна ти в мене?

- Краще скажи, коли ти приїдеш до мене?

- Сирки привезу і тоді приїду.

- Тоді мені потрібно бути там в мами.

- Заберу тебе з Коперника і поїдемо двоє до мами.

- Нехай буде. – Погодилась дівчина.

В п'ятницю, вечером, двоє поїхали до мами Лариси. Сашко повіз сирки, прихватив також з дому банку американської, а вірніше натуральної колумбійської кави. Коли зустрінулись з Ларисою, Сашко все виклав на стіл. Лариса взяла гроші щоб заплатити.

- Я не візьму гроші. – Сашко взяв руки назад.

- Послухай Саша, - Лариса стала дивитись на хлопця, - давай ми зараз вирішимо на майбутнє: якщо в нас ділова якась домовленість, тоді щоб не було поміж нас такого: я не візьму, та ми якимось там потому, та не потрібно і так далі. Ми, я так надіюсь, будемо надалі співпрацювати, і мені ще не одну справу потрібно буде вирішити разом з вами – Лариса повела рукою кругом, вказуючи на дочку і Сашка. – Тоді як ми взялись вже за такі справи, в нас все повинно бути як в ділових людей. Так що тепер ти візьмеш в мене гроші, а коли ні, тоді я навіть не знаю як далі нам бути.

- Ти почув Сашка? – Іванка вслід за мамою, глянула повеліваючим поглядом на хлопця.

- Тоді я щось куплю тобі за них, - в пів голосу сказав хлопець до Іванки.

- А каву також тобі та жінка принесла? – Запитала Лариса, хоча сама зрозуміла що з маслосирбази, каву не приносять.

- Ні, кава з Америки, нам наш вуйко Михайло присилає в посылках.

- А в вас хіба не люблять таке кофе?

- Ми ще маємо. В нас лиш мама і я любимо, а так більше ніхто. – Пояснив Сашко майбутній тещі.

- Тоді дуже дякуємо, будемо тримати для гостей такий напитек.

- Ви самі пийте; я ще принесу.

- А ваш вуйко що там живе, він не приїжджав до вас сюди? Тепер можна приїхати в Союз до нас.

- Колись давно, він в Київ туристом був приїхав. Тепер не знаю, він вже старий напевно.

- Зрозуміло. – Лариса стала збирати продукти зі столу щоб покласти в коробку, а Іванка кивнула щоб Сашко вийшов на балкон з нею. Коли двоє опинились самі на балконі, дівчина зачинила двері і посміхнувся до хлопця.

- Анка, а в мамі очі такі як в тебе і в Людки. Ви усі такі кароокі нівроку, і знаєш що?

- Не знаю. – Іванка була такою веселою, що хлопець не знав в чому справа.

- А тому що в дівчат з такими очами, ніколи не буде проблеми з увагою з сторони мужчин.

- Сашка, ти подобаєшся мамі.

- Сказала тобі?

- Сама бачу: мама коли когось не вподобає, вона не буде мати нічого з такою людиною і тут говорить що ще справи будуть поміж нас на майбутнє.

- Але видно що вона ділова людина: такий погляд в неї впевнений, така дама що куди там.

- А схожа до Саламандри?

- Очами лишень, а так не скажеш навіть. Людка вона така весела, як кажуть душа компанії, а мама вона виглядає з характером людина.

- Ти правий Сашка: бачу що розбираєшся в людях.

- А за того львівського не гнівається на нас?

- Ти про Смирнова, чи про Ігоря того?

- Та про двоїх, - махнув рукою хлопець і перейшов на шепіт.

- Все нормально.

- Що Анка говорить: ти бачила жінку Смирнова того, куди її до твоєї мамі, навіть близько не стане. Я розумію тепер як ти йому поперек дороги стала, і я також вже з тобою.

- Зате в нас сім'я тепер. Скоро тато повернеться знову і мене відправлять до Братинського. Там екзамени будуть зараз, але добре що вони двоє собі; мені спокійніше.

- Смішна ти Анка.

- В людей навпаки батьки бувають неспокійними про дітей, а в мене так виходить що я за батьків думаю.

Після того Іванка пішла з Сашком в його машину посидіти, вона сказала мамі що будуть під будинком і нікуди не поїде, тому що буде ночувати з нею сьогодні. Коли дівчина повернулася, а були вони не довго, тому що Сашко повинен був вдосвіта виїхати в дорогу, вона сіла навпроти мамі.

- Мама, як тобі Сашка?

- Ще скоро щось сказати. Це що він тобі подобається і ти йому, звичайно що не погано, але потрібно знати про людину набагато більше, якщо таку людину допустити близько в сім'ю. Я ще буду працювати з ним і побачу для чого він надається в відповідних ділах.

- Ти щось надумала вже робити? Якийсь коопертив хочеш відчиняти може?

- Не будемо так сидіти і чекати, потрібно щось придумати щоб жити якимось. Ми ж не маємо вуйка в Америці як Маковські, хоча вуйко також не вічний там.

- А про нього можеш сказати все ж таки?

- По-іншому собі уявляла його; якщо чесно. – Призналась Лариса.

- Чому так?

- Тому що коли ти приїхала в колонію, тоді я подумала що ти з синком якогось начальника великого водишся, ви ж справу таку повернули що не кожен дорослий осмілювався б на таке. Так що коли я побачила Сашу, він не виглядав таким як я собі уявляла його, якийсь геть скромний. Також боюсь щоб тоді, коли в нас, а особливо в тебе, було таке жалюгідне становище тут, він зміг просто пожаліти бідну

дівчину, і його почуття були чисто співчутливі. Я бачу що він надається до такого, навіть взяти те що з дітьми водиться.

- А хіба погано що він дружить з молодшими від себе?

- Навіть не знаю... А може бути так що тебе також вподобав тому що ти ще була неповнолітня. Напевно такої вдачі він.

- Але Сашка не знав тоді коли ми познайомились, в чому я знаходилась, вже пізніше Олько йому признався про тебе. А до того він таки до мене тягнувся всім серцем.

- А з іншої сторони, коли на тебе глянути, тоді було б якось не реально, коли б він взяв посвідчення знайдене тобою і лишень подякував. Так що його також можна зрозуміти, коли такими молодими очами поглянути на тебе.

- Що така вже красивою стала? – Іванка почла водити очами.

- Тобі ще правду скажи, тоді взагалі не знаю що будеш про себе думати. Виходить три роки моїх пропало не лишень волі, а також я була полишена щоб бачити як ти виростала. Залишила дитиною а зустрінула вже з молодим дружком.

- Все буде добре мама.

- Думаю що кава справді добра, яку Саша нам приніс.

- Пішли спробуємо. – Іванка встала з дивану.

- Ходімо Анка. – Лариса назвала дочку так само як звали Іванку її близькі друзі, вона встала за дочкою і обидві пройшли на кухню.

В неділю, третього червня, Лариса вирішила зробити прощальну вечерю в Братинського. Вона хотіла запросити усіх людей, які допомагали реалізуватись її дочці саме тут в Івано-Франківську. До таких відносились Чернецькі, тьотя Женья, також Марчуки, так як мама Олега допомагала спочатку з одягом дівчині. На жаль не можливо було знайти Зоряну, вона кудись поїхала була з своїми рідними на курорт.

Про Маковських, Лариса пояснила Іванці, щоб цього разу їх не звати, так як вони вже мали відношення до неї самої, допомагали попасти на побачення в колонію, а на початку були задітими лиш вище загадні особи. Також важливим аргументом було те, що Лариса сказала що коли будуть Маковські, особливо батьки, з якими ще не були знайомі Аташеки близько, потрібно буде вдяляти їм уваги більш як іншим, так як сусіди Братинського знаються поміж собою і люди вже такого віку, що кожен хоче щось своє висказати. Іванка подумала і погодилась, навіть мало значення те, щоб Маковських не звати в квартиру Братинського, а вже в свою нову, і при них вже можна не згадувати про колонію взагалі, чого в квартирі Миколайовича, не можливо буде не згадати на подячній вечері.

Богдан також був приїхав, він мав бути три тижні вдома, але саме на третього червня, обіцялась приїхати з Ізмаїла Людмила, тому вже стали під час її візиту, підлаштовуватись.

Лариса хотіла подякувати людям, які допомогли в такий складний час, адже усі знали в чому була справа і чому дівчина зі Львова опинилась поруч них на вулиці Коперника. Також після екзаменів, Іванка повинна була вже на постійно перебраться жити разом з батьками, а для самого Григорія Миколайовича, ще відкривався один маршрут в місті щоб заходити на квартиру Аташеків в гості.

Коли Іванка вислухала пропозицію мами, вона попередила Ларису:

- Мама, ти коли будеш там усім персонально дякувати, дивись щоб випадково не проговорилась перед Леонідом Павловичем, про печатку і прохання, яке Іван надрукував. Щоб не вийшло з того вечора вдячності, якийсь скандальний вечір в кінцевому результаті.

- Тоді я попрошу в присутності Братинського, щоб він пояснив хто що зробив для нас і тоді вже зможу знати що кому говорити.

- Щоб він чого не переплутав також, - Іванка посміхнулась.

- Накрутила ти тут таких справ, що не знаю з якої сторони підійти. Тобі в театрі працювати сценаристом якимось. Справді як сказав дядько Гріша, що роман можна написати про тебе.

- Те саме казав Іван Маковський; також що про мене книжку можна написати.

- Перший том лиш до п'ятнадцяти років твоїх, а далі що буде?

- Все нормально буде мама.

- Дивись мені, щоб я не пригадала тобі що ти також маєш пряме відношення до родини Бабаків, а там такі ігри в них, не проходили просто так.

- Перша буква в алфавіті є «а», а «б», вона вже друга. Я ношу прізвище перших, а вже Бабаки, вони заді залишились. – Відказала Іванка і посміхнулась.

- Що тебе лиш не навчив той Братинський.

- Тому тепер ти змушеною йому подякувати. Як не обходити таке питання, а все ж таки Бабки наші, повинні посунутись в сторону тепер, перед тим самим Братинським.

- Все ж таки наш дядько Гріша, він завжди був проти Бабаків, хоча як виявляється що мене жалів і тебе вже само собою. – Похитала головою Лариса.

В неділю вечером, усі були зібрані в Братинського в квартирі. На жаль Людмила не змогла приїхати, але вже як було домовлено, вечір все одно відбувся. Женья допомогла Ларисі наготовити всього, також Леонід Павлович, прийшов з своєю дружиною. Не відмовились і Марчуки, їм було жаль що Іванка вже піде від них жити дальше. Якось привикли були що їхній Олег, постійно мав з ким ходити в школу разом, останніх три роки. Але одночасно люди які були присутні того вечора, розуміли що це хоча з однієї сторони прощання з прийнятою сусідкою, але так як в Іванки сім'я зібралась і все стало на належне місце, тому був повід радити з того.

Богдан з Ларисою, кожному з осібна подякували за те що допомогли в скрутний для них час, і кожен вніс свій вклад щоб життя їхньої дочки не пішло по інтернатах, а саме тут, на тихій вулиці, вона знайшла свій затишок. Тепер було лиш оглянутись на минуле, жах обгортав від того що вже було позаді пройдено.

Після того коли вже повечеряли, почались розмови. Люди літнього віку не могли що говорити інше як про життя яке змінювалось майже кожного місяця в країні. Першим почав Тарас Марчук.

- Не знаю що буде далі, але в нас в автоколоні, почались проблеми з запчастинами. Техніка різна в нас, роблять по всьому Союзі, тому вже деякі заводи, щось не справляються.

- Біда буде! – вигукнув Леонід Павлович, він розтягнув краватку і розщепив верхній гудзик білої сорочки.

- Якщо так далі піде, тоді не знаю навіть... – Продовжував Тарас.

- Вот товариші скажіть мені таку спрву: ми тут відверто обговорюємо про рідних нашої сусідки, трапилось так що те що ми вже знаємо. Але коли є держава, можна якось знайти вихід. Є завжди альтернатива, так сказати. Я домовився з школою, приписка, владнав вопрос житловий і так далі. Було так Миколайович?

- Так. – Підтвердив Братинський.

- А тепер, послухайте: почали в нас на базарі, відкривати магазинчики свої, називають їх тепер «крамниці». Ранком проходить обхід: бандит, який так сказати прикриває, або як вони говорять самі, «кришує» того бізнесмена, ранком їде по базарі, а до нього вибігають молоді з тих лавочок з рюмкою спиртного і з закускою на тарілці. Він те пхає в морду, ви мені вибачте за такий вислів, - поклав Павлович долоню на груди, - але я не можу сказати інакше. Він їде з кількома так званими посіпаками, а міліція вітає його поклоном, він так погляне і бовкне міліціонеру «подвинся мусор». Тепер скажіть: хто з таким може про щось домовитись? Автобазар тримають як свою власність; що хотять те роблять.

В розмову приєдналась дружина Павловича, вона хотіла зробити поправку про свого сина:

- Напевно скоріше всього, що наш Толя, він може те побачив скоріше як ми тут, тепер хто знає чи він не правий був що не повернувся до нас назад. Він не міг того знести що так розвалюють державу.

- Все може бути Галя, - хотів потішити сусідів Миколайович.

- Я ще хотів сказати, - почав Богдан, - що до нас туди приїхав один на роботу мужик, звати його Валентин. Скоріше жив він на Діксоні, якщо хтось не знає, тоді це поселення на самій півночі де живуть люди, не враховуючи научних станцій. Він казав що скоріше в них видавали по талонах продукти безплатно, а ікра чорна стояла в магазині як в нас скумбрія стоїть. Хліба бери скільки хочеш дармо, а

риби, якої дужа бажає. Тепер люди стали виїжджати звідти на материк, кожного разу менше їх там і все приходить в запустіння. І так по усій півночі зараз, починаючи Мурманськом і кінчати Магаданом.

- Ви Богдан сказали про північ, - підтримав Павлович, - а тепер на південь глянте і приставте собі: в Баку, армія вся піднята на ноги, цілу ніч внутрішній війська чекають на площі, в повному бойовому зборі. Солдати стоять, офіцери бігають, тому що місті, в столиці республіки, ріжуть одні других, азрєбайджанці вірменів, а з Вірменії втікають азера. В місті крики, жінок насилують, різанина як на бойні, а з Москви приказу немає щоб зупинити таке. Як можна назвати таку пасивність? Один дзвоник і за кілька годин Баку зачистять військові. Але приказ не поступив. А це лиш початок того, що може скоро буде.

- Але як би воно не було, - почав Григорій Миколайович, - головне що ви мої сусіди, зберегли пошану до мене і один до одного. Найголовніше щоб в усі часи, а особливо складний час, залишитись людиною. Ви знаєте як одного разу сказала мені Іванка, я так подумав і став над тим задумуватись глибше: вона говорить що в природі є два полюси, маємо північний і південний. Також в усьому, навіть в любій справі, є два подібних полюси: добро і зло, втрата і вигода, щастя і нещастя, одним словом так воно складається якось в нашому житті. А нині мені приємно тому що це моєї покійної дружини племінниця, і те що я зразу погодився взяти Іванку до себе, це не те що я такий добрий чоловік, це просто мій обов'язок так поступити. Якщо б я відмовився, тоді за кого мене б вважала навіть рідна моя дочка? Я сидів б тут сам в квартирі, а моя родичка в інтернаті десь; хіба воно нормально? Так що головне бути людиною! А все решта, воно якось вже перемелеться само собою і не завжди ми можемо змінити щось в суспільстві, зате коло себе все ж таки щось зробити можемо. Так що на майбутнє я надіюсь, що ви сусіди Чернецькі зустрінитесь з своїм сином Толіком, все пройде що було, а ви є рідні, також наша Лариска, стане щасливою з Богданом тут біля нас. А Іванка, - Григорій Миколайович оглянувся, хоча дівчини не було, так як вона пішла з Олегом вже давно з квартири, - вона повинна мене навідувати хоча один раз в тиждень.

- А ви нас обіцяли навідувати, - обізвалась Лариса.

- Буду. Приведу Женю, щоб показати де ви живете.

- В любий час. – Лариса поклала руку Жені на плече, що говорило про те що запрошує її до себе також.

- Я пам'ятаю як нині, - почала вже говорити сама Женя, - падає такий дощ, а Миколайович мені каже: я вже більше сам жити не буду. Я подумала: все приїхали - женеться наш доцент!

Усі присітні почали голосно сміятись, а Миколайович обняв Тараса Марчука, додавив:

- Правда що так було; точно дощ падав тоді увесь день, а ми з Женею радидись як привезти з Львова до нас Іванку. Також Олег, він дуже допоміг, почав дружити з дівчиною, такий веселий, жвавий, не давав їй скучати. Так що добрий у вас син росте, сусіди.

- Я все так любила казати щоб Іванка невістка наша була, - признала Юлія, - а мені Олег говорить що вона старшого хоче, але каже мені так: мамо, я все одно буду в родині з Анкою.

- Я вже знаю про кого іде мова, - тихо промовила Лариса.

- Пішли розкажеш, - Юлія кивнула і вийшла за столу.

Лариса пішла з нею на балкон, на дворі було тепло і гарно. Зачинивши двері, Лариса почала признаватись своє враження від того, коли вона побачила плаття Ірини Маковської, Юлія слухала відчинивши рота.

- Я думаю щось мусить бути що мій так з тим Сашком тримається; тепер все ясно.

- Здається нам що вони ще діти, але хіба ми в такому віці не такими самим були?

- Але час тоді інший був. Вони ще досить гарно поводяться, якщо взяти наш час.

- Права ти Юля... – Погодилась Лариса.

ЧАСТИНА П'ЯТА

АКТОР

В кінці місяця липня, Іванка була зайнятою тим, що хотіла поступити на навчання в Технікум радянської торгівлі, в Івано-Франківську. Вона вже жила разом з батьками в новій квартирі, але від того що дівчина не бачилась з Олегом, як скоріше вони бачились кожного дня, в неї була більша спрага що до дружби з Марчуком. З Ольком, вона могла поділитись своїми переживаннями, чомусь в дівчини вже так вкоринилось, що він для неї не просто друг, а щось ближче і родинне, адже те що хлопець став поруч в тяжкий для дівчини підлітковий час, принесло свої результати на майбутнє і досить позитивні.

Олег часто телефонував до так званої «сестри», також вона кожної суботи після обіду, приходила до Григорія Миколайовича, тому що Братинський так вимагав від своєї бувшої квартирантки.

Але одного дня, а саме в суботу перед обідом, Олег сам зателефонував і сказав що в нього невідкладна справа і щоб дівчина прийшла як можна скоріше, тому що завтра він поїде в село до Марчуків; діда і баби.

Іванка сказала мамі що сьогодні скоріше піде до дяді Гріші, на що Лариса погодилась, яка останнім часом стала дуже ніжно відноситись до дочки, а сама Іванка не знала в чому причина, лиш подумала напевно що мама привикла вже до всього що тут відбувається і тому їй все вже стало подобатись.

Прийшовши на вулицю Коперника, дівчина побачила що Олег вже її очікував біля будинку. Він навіть не привітавшись, вийшов на вулицю на зустріч подруги.

- Анка, давай на вокзал зразу підемо: є одна справа для тебе.

- Пішли тоді, - Іванка не збавляючи хід, пройшла повз будинок Братинського і сусідів.

- Як там в тебе вдома?

- Нічого, нормально.

- Як мама твоя з тобою?

- Знаєш Ольку, якось краще як було скоріше. Така добра стала до мене, не питає про наші зустрічі навіть, як бувало скоріше. Але воно таке, ти мене чому покликав? Починай викладати свою справу.

- Я вже почав, - Олег посміхнувся.

- Не розумію тебе.

- Справа з твоєю мамою, а ти не знаєш нічого. Тому напевно вона така добра до тебе, не знає як ти віднесешся до такого.

- Так що трапилось? – Іванка з тривогою глянула на Олега, і зразу подумала про давні драми в Львові з мамою. В неї пробігла думка, що напевно мама поділилась якоюсь таємницею з Юлею, коли були вечерея в Братинського і мама щось розмовляла з Марчучкою.

- А що трапляється коли люди люблять одне одного, навіть якщо ті люди батьки? – Промовив Олег, і тим самим перевів думки дівчини і інше русло, всього одним словом «батьки».

- Ольку, ти можеш мені пояснити як слід, я вже дивлюсь що мені бука до тебе брати потрібно.

- Твоя мама буде мати дитину.

- Моя мама? – Іванка як ішла, зразу зупинилась на тротуарі.

- Так.

- А ти звідки таке знаєш?

- Послухай що я тобі розкажу, тому що для того я тебе витягнув з квартири нині.

- Давай, я уважна. – Двоє почали іти далі, але вже повільніше.

- Вчора було так: взяла твоя мама таксі, а перед тим зателефонувала до моєї мами, моя відпросилась з роботи і з нею поїхала в жіночу якусь поліклініку. Твоя мама не знає тут нікого, а Братинського не буде кликати щоб її показав куди іти в такому разі. Коротше я підслухав як моя перед татом розказувала що там було; говорить татові так: та Лариса, тобі не що будь, видно що в колонії була. Приїхала по мене, взяла в таксі, поїхали ми в жіночу консультацію. Заходимо, а там така черга жінок, саме літо і багато хто родити має. Лариса так поглянула що часу потрібно доволі, не хотіла щоб я там сиділа і чекала і ще таксі стоїть, також чекає. Питає вона санітарку де кабінет головного лікаря. Санітарка їй показала, вона сказала щоб мені почекати в коридорі, а сама зараз повернеться. Дивлюсь виходить якась лікарка і Лариса з нею, а Лариса в білому халаті, якась папка в руках, на очах окуляри, немов сама лікарка. Дві під двері підходять, заходять туди і та лікарка вийшла, а Лариса через десять хвилин також. Пішла кудись

щоб той халат білий здати і окуляри також, я вже за нею. Жінки як чекали в черзі, навіть ніхто не додумався що вона не лікарка, а клітка така як вони. Мама так розказала, а тоді тато питає маму: а що там сказали їй, хоч призналась? Мама відказує: Лариса на шостому тижні вже.

- Нічого собі, - Іванка злегка засоромилась перед Олегом.

- Я коли почув, зразу думаю тобі докладу, як повинно бути.

- Ольку, а Сашка надіюсь ще не знає нічого.

- Не знає. Я без тебе такі справи не вирішую.

- Ольку, ти просто в мене супер брат.

- Почекай Анка, може в тебе буде натуральний брат, а може сестричка буде.

- А воно добре, тоді вже вся увага, буде на того хто народиться. В Америку вже тоді відпустять мене мої.

- Якщо Сашка визнає, ти йому так поясни: краще жити з такою що має когось з рідних, як жити з єдиначкою. Тому що коли єдиначка, тоді в життя вмішуються теща і теща.

- Ось ти і сам йому так поясниш.

- Я маю признатись Сашкові про таке?

- Так. Ти все розкажеш як мені сьогодні, і скажеш що я вже не буду єдиначка і який в тому плюс для нього. Але давай я переше сама визнаю від мами, і тобі по телефону скажу.

- Якийсь пароль скажи, щоб не знала мама що ми про неї таке завели поміж собою.

- Тоді скажу: «Бузьок вилетів».

- Точно: класно придумала.

- Тато мені скоріше про це так натякав, виходить що не просто так сазав, - в голос, немов сама до себе, промовила дівчина.

- Але як тепер буде з хімією що вона відробляє? Хто з дитиною буде вдома?

- Напевно декрет дадуть, а може звільнять взагалі. В вересні знову буде перегляд справи, так нам в колонії сказали тоді.

- Та все буде добре Анка, головне що ти в Львів не поїхала назад і тим більше на Сибір кудись, а тут будете усі жити.

Коли вони вже прощались, Іванка глянула на хлопця і зробила йому комплімент:

- Ольку, ти вже бачу мужчина виробляєшся так швидко, якщо Ірка тебе не вибере, тоді вона не Маковська. Так що дивись мені, щоб ти не випустив її з поля зору.

- Сказано-зроблено! – Олег задоволено поправив свою гриву.

А через дві години, дівчина повернулась додому. Вона не пішла сьогодні до Григорія Миколайовича, вирішила зватра це зробити в неділю і побути довше в нього, а сьогодні напевно Женя буде і він не мати ме часу скучати.

Коли Іванка прийшла в квартиру, Лариса була на кухні.

- Мама, я хотіла тобі щось сказати дуже важливе.

- Що саме? – Лариса взяла горнятко з напитком і пройшла в зал де була дочка.

- Мені сон був на сьогодні, такий гарний.

- Що тобі наснилось такого гарного? – Лариса стала дивитись на дочку.

- Білий лелека летів і щось ніс.

- Хто летів?

- Лелека білий, або бузьок по-місцевому.

- Дивись щоб чого «доброго» і справді тобі не приніс.

- Але чомусь тебе він шукав. – Іванка посміхнулась мамі.

- По розмові відчуваю що ти знаєш щось більше як сон.

- Знаю. – Дівчина посміхнулась і стала щиро дивитись в карі очі мамі, таким ж самим карими очами.

- Так хто сказав все ж таки? Ніхто не знає ще.

- Мама, а воно гарно буде. Я така задоволена що в нас так все пішло добре тепер.

- Ти не злишся на нас з татом? – Цілком серйозно і навіть здивовано запитала Лариса.

- Я чи злюсь? Я радію що тепер нас більше тут буде.

- А я думала що сердитись станеш, якось тобі буде можливо неприємно перед друзями, тобі вже п'ятнадцять років...

- Мама: мої друзі розумні люди, і мені буде нагода навчитись всього необхідного перед тим, як той бузюк, почне питати мою адресу.

- Як назвемо? – Лариса присіла край дивану.

- Якщо сестричка, тоді буде Людка, так само як Саламандра наша.

- А коли хлопчик буде?

- Навіть не знаю...

- Чому не знаєш? Олег назвемо. Вже будеш мати справжнього брата.

- Ой, як гарно. Я ж забула навіть що вже привикла що брат в мене Олько.

- Так що якимось так, в нас виходить тепер. – Розвела руками Лариса і сіла на диван.

- Мама, - Іванка підійшла і стала на коліна на килим напроти мами, взяла за руки Ларису, - тепер що потрібно ти мені скажи лишень, щоб ти не підносила чогось важчого, на роботі вважай на себе дуже.

- А що справді ти не проти того щоб в нас хто був в сім'ї нашій?

- Мама, я ж з татом про це говорила ще скоріше, навіть пам'ятаю що на балконі в дяді Гріші.

- Послухай: а може це твоя ідея була така? Я бачу що в нас все переставлено місцями в домі: дочка вирішує за батьків, а батьки її слухають.

- Але все виходить на краще, навіть в такій послідовності.

- Ти вже перестрибнула Людку: вона робила що сама хотіла, а в тебе вже так виходить що ми повинні виконувати що ти хочеш.

- Мама, все буде дуже добре в нас.

- А Саша коли дізнається, що подумає про нас з татом?

- Що я йому накажу думати, те він і подумає. Ти ж не виновата що мене так скоро народила, а я так швидко виросла. І звзгалі: ніхто не має такого права, щоб осуджувати все що відбувається в нашому домі. А Маковські, вони не такі люди щоб робити пересуди, в них також Ірка від Івана молодшою на багато років. В них переживалась також драма в сім'ї колись, так що не думай про таке більше навіть.

- Там в колонії була одна жінка, звати її Ніна, вона звільняється через два роки і сказала що ще народити збирається. Їй вже сорок років, а народить, буде сорок три. Але вона говорить що хоче мати потіху на старості літ.

- Що другі казали на таке?

- Сприйняли позитично. Це тут люди якісь стандарти ставлять: кому коли заміж добре виходити, хто за кого має, скільки дітей родити і так далі. А там коли людина опиниться, тоді все в неї змінюється в голові.

- Ось бачиш: а в нас коли тобі буде сорок три, тоді хто народиться, буде мати вже десять років, в третьому класі вже буде.

- А звідки ти взнала про мене, ти ж не відповіла мені?

- Мій раб все прослухав, коли його мама була здивованою в поліклініці вчора і призналась його батькові.

- Виходить що справляється не погано твій «раб».

- Так на який час нам очікувати все ж таки? – Іванка взялась руками за лікті і почали хитати в сторони, немов когось заколисують.

- Виходить що на березень також.

- Тоді гарно.

- Спасибі тобі Іванка за те що ти в нас розумна і розумієш по-дорослому вже.

- А як тобі вдалося без черги там зробити все так швидко? – Пригадала Іванка розповідь Олега.

- Дала двадцять п'ятку лікарці і порядок.

- Все правельно: грощі маємо, а тим більше для такої справи. – Іванка одночасно піднесла два великих пальчики вгору.

Дівчина почекала поки мама піде в спальню, вона швидко набрала номер до Олега щоб сказати гасло, а той зрозумів щоб потрібно піти до Сашка на роботу і про все йому признатись, а також докласти як Сашко відреагував на таку родинну новину.

- Алло Ольку: бузюк велетів, так що також лети в театр.

- Анка: сказано – зроблено. – Запевнив Олег «сестру».

В неділю, не вдалось двом молодим зустрінутись, Сашко поїхав на похорон з батьками, так як померла бабця того самого Василя, в селі Медуха, Галицького району, (що був разом тоді над Дністром, коли палили вогонь). А в понеділок, Олег перед обідом пішов в драмтеатр, щоб виконати доручення Іванки. Сашко в той час завантажував якісь великі лампи і стояки до тих ламп.

- Саша привіт, - Олег вийшов заді машини.

- О, здоров Ольку.

- Саша, є розговор один з тобою.

- Пішли в машину сядемо.

- Саша, - Олег заліз в кабінку на переднє сидіння. – Тебе не було вчора, а в суботу ми обговорили одну справу з Анкою і я хочу щоб ти знав.

- А що таке? – Сашко насторожився.

- Просто не знаємо як ти віднесешся до такої справи, тому я хочу тобі сказати, щоб коли ти побачиш Анку, вже був ознайомлений з тим.

- Ольку, вже говори давай. – Не терпілось знати Сашкові.

- Одним словом, її мама, вона зараз як тобі сказати. – Олег вказав рукою на живіт.

- Не розумію.

- Вона буде мати дитину ще одну.

- Мама Анки з дитиною ходить зараз?

- Так, вже шостий тиждень. Я вже сам підрахував, що десь на весні народить.

- Так почекай: тоді Анка буде мати шістнадцять років і ще хтось народиться в них? Виходить що мама від неї старшою на вісімнадцять, хоча мама з кінця жовтня, так було в тих даних, що Анка була дала Іванові друкувати тоді.

- А що так нема в нікого?

- Я не знаю, але їм краще видно як треба.

- Її мама ще молода; тато також.

- Виходить, що коли хто народиться, проживе десять років, татові буде сорок шість років, а мамі сорок четвертий. Тепер я подумаю що є в нас: нашій Іринці дванадцять, а татові сорок п'ять. Мамі сорок два роки. Нічого як бачиш страшного, просто нас троє, а Іван від Ірки також старшим на тринадцять років. Якщо б хтось був поміж них двох, тоді так не помітно в сім'ї, але воно таке; справа їхня. Ти скажи мені як Анка відноситься до такої новини?

- Вона задоволена, ще з татом говорили про таке скоріше.

- Якщо вона не проти, тоді я тим більше не можу, навіть права не маю такого.

- Саша, воно краще для тебе: може ти захочеш в Америку, а так вже Аташеки будуть мати когось і Анку відпустять з тобою. Знаєш що коли єдиначка, тоді вся увага на неї буде постійно і ти змушений будеш годити її батькам.

- А дивись, Чумак, не годить Миколайовичу.

- Таких випадків мало дуже. І воно тому, так що Людка не хотіла жити коло Чернецьких близько.

- Ти правий Ольку. Тут обставини склались такі...

- Так що переказати для Анки?

- Нехай вчиться колисати, пригодиться пізніше.

- Все бувай, я побіг. – Олег вистрибнув з машини і таки побіг через площу що перед театром.

Але насправді Сашко здивувався, хоча перед Олегом він не показав того. Він став думати і якимось було йому не зрозуміло; не міг розібратись сам з собою. З однієї сторони немов все було правильно: молода жінка, повернулася з колонії, має здорового нормального чоловіка, все як повинно бути. Але з другої сторони, Сашко не міг собі якимось уявити Ларису вагітною, він коли її бачив, вона була струнка молодичка, а тепер в неї фігура на якийсь час зміниться. Хлопець став пригадувати коли мама ходила з Іркою, адже

йому було вже одинадцятий рік, коли сестра народилась, але він чомусь не пам'ятав щоб мама виглядала іншою, немов звжди вона була однаковою. Одне що було добре для Сашка, це те, що таку новину сказав йому саме Олег, а не Іванка, а коли вже її побачить, тоді якось привикне до того що повинно відбутись в сім'ї коханої.

Але того самого дня, його думки змінились і завдяки братові Івану, який набагато серйозніше відносився до подібних речей, і не дарма батьки завжди радились з ним в домі. Коли Сашко його покликав щоб розказати йому, той вислухав і відповів:

- Та це ж чудово що так розвиваються події.

- А чому так думаєш?

- Ти ж сам казав що вона така впевнена, ділова жінка, з вищою освітою. А тепер коли буде бавити мале, трошки стане мамою і ніжнішою, простішою, bliще до таких людей як ми з тобою. Для неї нормальна така справа, тому що вона погодилась щоб родити, в такому випадку їй захочеться щоб усі близькі так вважали, щоб зрозуміли її, адже різниця поміж дітьми, справді не малою. Але коли б в них було скажімо четверо дітей, тоді ніхто б не звертав уваги навіть на різницю першої і останньої дитини. А так все одно гарно, я радий що в них укріплюється сім'я, а через дітей, щоб ти знав, сім'я навіть неправильно побудована, стане на правильний курс.

- Ти молодець Ванька, правельно розумієш і переконати можеш любого. Я вже радий стаю також за них. Що не кажи, але вони мені вже не чужі люди.

- Тоді купи апельсинів тещі, тоді також будеш молодець.

- А що ідея Ваня; я куплю таки.

- Саша, зрозумій: воно може звучить непривично що немов вона вже теща, а тут родити буде, але хіба воно привично що ти з її дочку взяв коли тій було тринадцять і водився з нею? Якщо б вона дозволила їй з тобою зустрічатись скажімо в сімнадцять років, тоді та дитина вже б була народилась і ти не думав б тоді що майбутня теща в роддом поїхала.

- Та все нормально Ваня. А хоча б я жонатий був, тоді що я маю право вказувати її батькам що вони роблять і як собі живуть і дітей наживають?

- Добре що для тебе народила колись того Тюльпанчика, а тепер нехай кохається з тим сибіряком своїм скільки можуть на здоров'я.

- Перекажу Анці що ти також радий за їхню сім'ю. А ти пам'ятаєш може з якого місяці мама Лариса? Мені здається що з жовтня.

- Двадцять сьоме жовтня. – Підтвердив Іван.

- Тоді їй тридцять три, буде ще через три місяці.

- Саша, ти послухай що тобі розкажу. В мене на роботі є один чоловік, він має двадцять дев'ять років. Жаліється що теща його, ще до того як він одружився, розвелась з чоловіком. А тепер живе з дочкою і зятем і постійно злиться коли дочка її, а його жінка, вділяє чоловіка увагою. Говорить нам: сам стара без хлопа і хоче щоб молода так жила. Так вже достала його та теща, що каже він: я вже б її десь пхнув якомусь дідикові ще б і машину свою віддав, щоб дала спокійно дихати нам. Так що Саша зрозумій собі: якщо мама Анки з татом, живуть так як повинно бути поміж людьми, тоді вона захоче щоб дочка так само мала задоволення в подружжю житті. А діти нехай ростуть на здоров'я та втіху в родині.

- Розумний ти Ваня, хоча і мент.

- Вчись, поки я живий. – Іван посміхнувся і похлопав брата по плечу.

- Вже хочу привітати Анку, якось маму Ларису не посмію.

- Вже коли народить, тоді привітаєш.

- Ти правий Ваня.

- А ти казав що батя її якийсь баламут, а виходить що справляється з подружжю обов'язком.

- Знову ти правий Ваня.

- Вже почув про свою правоту, кілька разів від тебе.

- Знаєш, вони також правельно думають. Дивись той Братинський, мав одну дочку, поїхала кудись і він бідний сам просить щоб Анка приходила до нього постійно. Одна дитина воно мало, я також хотів щоб було хоча двоє в нас, а може троє, так як в нас вдома.

- Спочатку оженись вже, а там побачиш.

- Вже коли дождемо до весни, Анка паспорт може зробити собі.

- Нехай ще вчиться, нащо тобі спішити.
- А ти коли вже порадуєш нас своїм вибором?
- Не буду тут Саша. Поїду до вуйка Михайла, а там може що знайду. Якщо зможу поїхати, тоді поїду, а ви вже тут якимось без мене давайте собі раду.
- Думаєш там щось знайдеш краще як тут в нас?
- Я не хочу в зяті іти до когось; не люблю з чужими людьми жити в хаті. Жінка вона не чужа тобі буде, а батьки і там ще рідні можуть бути в неї сестри чи брати, тоді мені якимось страшно робиться щоб разом.
- Я також не знаю де буду жити.
- Ти приживешся з людьми, тобі простіше. Я принциповий, я не можу як щось не так як повинно бути. Вийде так що буду мучити себе і ще когось своєю принципіальністю.
- А там хіба ти поміняєшся?
- Там всі окремо живуть, там зовсім інше як тут. Ось тобі приклад: той Володька, що живе на Льотчиків, мені признався, що його сестра, полюбила одного солдата, що служить тут в нас в місті, а їхня мамаша, готує для неї якогось іншого; не хоче того кого донька вибрала. Але жити треба в них в квартирі разом, тому мамаша вирішує, а там за кордоном, пішла б вона собі з солдатом і жили двоє окремо.
- Володьки сестра, здається ровесниця Анки моєї.
- Може бути, я не бачив її ніколи.
- Так що це що в твоїх Аташеків, зовсім не проблема, якщо хочеш знати...

Два дні після того, приїхав Богдан з вахти. Він зайшов в квартиру, коли Іванка вже ранком встала і мила зуби. Лариса була на праці. Богдан, поклав свого дипломата, і пройшов в велику кімнату. Іванка була одіти лиш у матроску, яка була нижче пояса. Коли вона побачила батька, вона з радості підбігла до нього.

- Тату, ти вже приїхав? – Дочка кинулась на шию батькові, а так пригадала що їй потрібно одіти щось на ноги, закрила очі йому доленею. – Тату, дивись в стелю, мені одітись треба. Я ж не знала що ти прийдеш так швидко зранку.
- Давай, я почекаю. – Відказав Богдан і справді заплющив очі, а сам відчув задоволення від того, що його донечка вже виросла.
- Тату, - буквально через кілька секунд, натягуючи шовкову піджаму, продовжувала Іванка, - в нас новина така що ти не повіриш.
- А що таке тут за новина?
- В нас сім'я побільшиться.
- Хто тобі сказав таке? – Здивовано запитав батько.
- Мамі лікарі сказали; вже на сьомому тижні мама.
- Ти правду мені говориш? – Богдан почухався в голову від почутого.
- Правда. Я думаю що це гарно, це ж так тобі хотілось.
- Сідай тут. – Богдан вказв на диван і сам присів.
- А мама що каже на таку новину?
- Думала чи я не буду сердитись на вас, а я хотіла так само, як ми говорили з тобою.
- Правельно робиш Іванка. Я тобі признаюсь одну справу як дорослій людині: там в нас зі мною товаришують такі люди розумні. Я ж тобі казав про них скоріше.
- З Дубоссарів вони?
- Так. Прізвище Мацюра Петро і брат його Віктор. Так Петя ще скоріше мені сказав: хочеш щоб сім'я в тебе була, не обходіться однією дочкою. Дочка підросте, а поміж вас не буде такого стержня за що

триматись можна, вам ще дітей потрібно, ви ще молоді люди. Коли в хаті діти, тоді жінка має те, для чого вона живе на землі, в мене самого четверо дітей, - сказав він. Я так подумав і погодився з ним.

- А мама така ласкава стала до мене, думаю ти також це відчуєш.

- Йванка, - батько взяв дочку за плече і від радості притулив до себе, - я мамі коли сказав що я ще хочу щоб в нас діти були, вона погодилась на таке. Я не вірив що це вона, тому що скоріше у Львові, про таке мови не могло бути навіть. Думаю що в колонії вона багато чого передумала і тюрма це таке місце, що люди там змінюють свої погляди і принципи. В них другі цінності появляються, і там є різні люди які можуть розум вправити другій людині, куди потрібно. Тюрма, це місце де людина все обдумує від народження, і робить оцінку всьому, кожному випадку в житті.

- Мама мені те саме сказала про колонію.

- Так що ми на вірному шляху виходить.

- Так що новину ти почув, тепер можеш думати про неї.

- А з технікум як твій?

- Все добре, ще екзамен і я вже там.

- Добре що ми тут, а не в Львові.

- Я також так думаю.

- Добре, я їду помиюся з дороги, а ти мені чаю чи кави загрій.

- Та без проблем. – Іванка схопилась з дивану і пішла на кухню.

- А як там Братинський?! – Богдан гукнув з ванни.

- Нормально.

- Буваєш в нього?!

- Сьогодні піду ночувати туди. – Іванка посміхнулась, зрозуміла чому мова зайшла про Миколайовича.

- Я відвезу Нивою, що будеш добиратись, коли машина стоїть в дворі.

- Домовились.

У ванні почала шуміти вода, а Іванка стала думати що сьогодні нагода щоб вечером, побути з Сашком.

Після того як Богдан помився, він пішов спати і спав увесь день до надвечір'я. А коли прийшла Лариса, вона почула що в кімнаті дочки, грає тихо музика, також побачила чоловіка на дивані в залі. Взагалі Лариса знала що він приїде, але сподівалась вечером. Вона підійшла присіла на край дивану і стала лоскотати Богдана щоб розбудити. Нараз від відкрив очі і поглянув на дружину.

- А вам що так весело: музика грає, а ти протягнувся тут як кіт на сонці?

- А що нема поводу радіти? Думаю що є великий.

- І який саме, - хоча Лариса вже додумалась і зрозуміла що чоловік вже знає.

- Що четверо то не троє. – Пожартував Богдан і сів поруч дружини.

- Що наша закохана говорить на те все?

- Радісна і задоволена.

- Знаєш Богдашек, я думала що злитись буде, адже в її віці коли таке відбувається в батьків, підлітки не хочуть слухати про таке, втікають, сердяться, перед другими їм соромно.

- Вона не така. – Впевнено сказав Богдан.

- Не драма той хлопець каже що вона європейка, справді зовсім інша як її ровесники. Мені на роботі жінки кажуть, щоб якимось через когось переказати їй, що я в положенні, я їм розказую про Іванку, а вони не вірять мені. Та кажу правду вам говорю: стала на килимі на коліна коли я сиділа і говорять щоб я важкого не підносила, допомагати буде мені і так далі. Зовсім доросла людина вона в нас.

- Ідіть поїжте двоє чогось, - вказав Богдан дружині і погладив Ларису по животі.

А вже перед вечером, Іванка зібралась до Григорія Миколайовича, вона мала ключ від його квартири і тому не думала чи дядя Гріша є вдома щоб впустив її в свою квартиру. Богдан відвіз дочку на Коперника і навіть не зайшов привітатись з Братинським, так як відговорвся тим що спішить далі відпочивати. Іванка вийшла з машини, поглянула в слід батькові, коли той поїхав, задоволено зітхнула і посміхнулась, вона промовила сама до себе: двоє як діти просто.

Зайшовши в квартиру, в якій нікого не було, дівчина набрала до Олега.

- Алло, - відізналась Юлія.

- Тьотя Юля, це Анка вас турбує, я Олька хотіла на хвилинку.

- Зараз буде, але скажи мені як там мама почувається?

- Тато приїхав, а я тут біля вас зараз.
- Тоді добре почуваеться, - Юлія посміхнулась і гукнула за сином.
- Так Анка, - відізався Олег.
- Ольку, я хочу Сашку сьогодні.
- Вже викликаю. – Телефон перервав зв'зок.
- Через хвилину зателефонував знову апарат.
- Я слухаю, - промовила дівчина.
- Анка, привіт. – Привітався Сашко.
- Сашка, як ти там? Я вже заскучала за тобою.
- Сама виновата: свиснула б, я скоро підїду.
- Тоді приїжджай.
- А чому: можу приїхати. Машина заправлена моя.
- Лиш на Коперника давай; я вийду.
- Все: взлітаємо. – Пожартував хлопець.

Але насправді Сашко ще пішов в душ, помився після роботи, переодівся, щоб їхати на побачення. А коли приїхав своєю «буханкою», Іванка вже ходила по вулиці очікуючи його. Під'їхавши, Сашко загальмував просто дівчини. Вона відчинила дверцята і сіла в автомобіль.

- Привіт знову, - сказав хлопець, - тебе відпустили сюди на вечір.
  - Тато приїхав, він з мамою, двоє.
  - Розумна ти людина Анка: батькам зустріч і мені також те саме.
  - Там в нас будуть зміни, Олько розказав тобі?
  - Так. Я думаю що так добре, ти як про таке думаєш?
  - Тато давно мені признався, що хоче дітей більше. Він зі мною інколи ділиться на подібні теми.
  - Їхня справа. А я думав про тебе; постійно думаю. Ти кожного дня красивішою. Боюсь за технікум, щоб там не було в тебе багато поклонників.
  - Завжди боїться він. Візьмемо і поженемось на весні і вже твоїм страхам кінець прийде.
  - Далі буду боятись: мужчини навколо нас і тебе бачать.
  - Тоді не вигідно так швидко заміж: я не закінчу технікум, а твій страх все одно не пропаде.
  - Знаєш, тоді на початку коли ми познайомились, я був більш впевнений, а тепер бачу які батьки в тебе, ти вже живеш вище як інші, тому переживаю за тебе.
  - Сашка, ти так будеш мені постійно говорити до одного дня, а після знаєш що буде?
  - Не знаю. А що буде?
  - Я знову приїду до тебе до дому і скажу що вже тут повинна жити, тому що просто цей хлопець помре від жахів, що мене не бачить постійно поруч.
  - Також вночі приїдеш?
  - Посеред ночі. Тоді коли буде сніг, заметіль, віхола така що аж твоя «буханка», буде хитатись від вітру під хатою. Тоді я приїду під двері, а хтось мені відчинить, і я тоді шмигну в твою спальню, просто під ковдру теплу.
  - А чому саме в таку погоду?
  - А тому щоб пожаліли мене Маковські, та зразу в хату впустили.
  - Тобі Анка десь в театрі виступати; талант маєш для такого.
  - Вже знаю одного театральника, гарний, добрий, щедрий, одне лиш проблема.
  - Яка саме?
  - Жаху в нього, хоча відбавляй. Просто не хлопець, а заєць якийсь. А ще коли на мене увесь зал буде дивитись, а я буду на сцені, тоді вже не знаю що буде навіть після того спектаклю.
- Двоє молодих почали сміятись самі з себе, та з своїх фантазій.

Лариса працювала надалі на хімзаводі, але взяла справку в лікаря що вона вагітною, тому її перевели з цеху, де вже досить гарно справлялась з роботою, в кантору. Лариса уміла друкувати і мала диплом машиністки. Звичайно що до бухгалтерії і грошей її не могло допустити керівництво заводу, але друкувати протоколи взяли. Там вже посеред кількох жінок, які разом працювали, Лариса стала приглядатись хто є хто. Вона досить швидко могла ввійти в довір'я людини і навіть заслужити повагу. Начальство розуміло що усі хто має доступ до грошей, коли вони нормальні люди, а не фанати комуністичних ідей і їхньої утопії, беруть гроші в держави. В такому випадку, коли людина відбувала покарання, їх більше цікавить як вона попалась, а не скільки вона взяла грошей. Кожен хотів знати безпосередньо для себе, може щоб застрахуватись від подібних помилок; так на крайній випадок.

З нагоди такої справи, директор заводу викликав Ларису і обговорив з нею таку тему. Немов на перший погляд, він вів допит в жінки, але Лариса розуміла суть справи і її зовсім не здивувало, коли після такої відвертої розмови, при зустрічі, директор люб'язно вітався з нею, і називав працівницею, Лариса Ярославівна.

Наближався місяць вересень, і Лариса знала що буде переогляд її справи знову. Тепер плюсом послужити могло те, що молодиця була вагітною, хоча вона розуміла що без грошей, нічого не зрушиться в позитивний напрямок. Тому в останню неділю серпня, а саме двацять шостого числа, вона поїхала разом з чоловіком на Львівщину, щоб забрати другу замасковану, банку з грошами. Друга банка, знаходилась вже не в Шоломіні на кладовищі, а в другому напрямку зовсім.

Ще скоріше, одного разу, Богдан купляв картоплю на базарі. Але коли вже він став купляти в однієї і тієї самої жіночки, яка з села привозила її продавати, між ним і продавщицею зав'язалась бесіда. Жінка, яку звали Марія, запропонувала по дешевій ціні картоплю не кілограмами, а кілька мішків щоб Богдан купив на зиму. Лариса поїхала з чоловіком в село Великий Любінь, що на південний захід від Львова, і там купили картоплі скільки їм було потрібно. Так відбувалось кілька років, Аташеки стали досить близькими з Марією. Жінка жила сама, була дуже моторна і працююча, а син її, був протилежений в цьому питанні, він жив не з мамою, хоча скоріше приїздив, а так кудись подався був далше дому.

Одним словом, коли стала очевидна потреба з зберіганням грошей, тому що практично такі суми вдома ховати було небезпечно, Лариса стала міркувати куди заховати гроші, щоб у випадку перевірки чи конфіскації, не втратити все що назбиралось. Коли одного разу, вона приїхала з чоловіком до Марії, і попросила чи вони не можуть в неї тимчасово, покласти на зберігання покришки від свого автомобіля. Аташеки мотивували тим, що в них ще нормальні які в даний час стоять на колесах, а тут хтось віддавав майже безплатно і вони взяли, а тримати не мають місця. Жінка-господиня, нічого не підозрюючи, погодилась і вказла місце в сараї, де можна було покласти чотири користованих покришки.

Коли їх привезли, Богдан приїхав з дружиною, вони сказали що почекають поки потемніє, щоб хто не побачив і не вкрали покришки, хоча, як висказалась Лариса, навіть якщо таке «добро», пропаде, тоді не буде великої шкоди, мовляв все одно майже безкоштовно їм дісталось воно.

Але в той час коли Марія світила в сараї, а Богдан носив по одній покришці, не спішивши, Лариса пішла в сад, на місце яке собі приглянула скоріше, і заді пивниці, попри самий бетон, який був заднією стіною самої пивниці, викопала яму, пхнула туди шклянну банку з грошами і тут же засипала землею. На те місце знову поклала старі дахівки, які стояли там перед тим. Коли вона все впорала, Лариса камінцем зробила знак на бетоні, протягнувши вниз, хоча запам'ятати було легко, тому що сама банка була закопаною по середині стіни, яка мала всього до трьох метрів ширини, і перекопати навіть по периметру повз всієї стіни, не було багато роботи.

Двоє подякували Марії і вернулись назад у Львів. Лариса розуміла що ніхто ніколи не додумається, щоб в якоїсь жінки, яка не мала відношення ні до родини, ані взагалі не могла попасти в поле зору органам, якимось чином, хтось стане шукати якісь гроші.

Від того часу, пройшло більш чотири роки, і тому ні Богдан, ані Лариса, не знали які справи коло Марії, як вона поживає і чи взагалі живе.

Гроші потрібно було забрати саме тепер, сума яка там знаходилась, була шіснадцять тисяч, триста карбованців. Лариса вирахувала якщо навіть колись хтось інший буде жити, можна просто зайти з саду заді пивниці і вирити банку так, що ніхто не почує і не побачить, хоча покришки стояли як заклад, щоб за ними повернутись, а коли навіть хтось їх забрав, (якщо б там появились з часом нові господарі), все

одно вони їх бачили і кудись поділи чи залишили на місці. В кожному випадку, була причина приїхати Аташекам за своїми покришками і вже на місці розібратись з тим питанням, а тим більше таємно відкопати свої гроші. Але надія була на те що Марія жива і здорова і зараз починає копати картолю, так що нагода була доречною, тим більше що в селах, переміни майже не проходили за такий період часу.

Сам Богдан не знав де заховані гроші, він не хотів знати по тій причині, щоб коли його взяли на допит, він не сказав правди, хоча насправді він думав що гроші десь в саді, а можливо в городці де були грядки.

Лариса не могла довірити Іванці саме це сховище, так як було ще одне, крім двох згаданих, але і там дівчина не справилася б напевно непомітно, а ось на кладовищі в Шоломіні, Іванка могла справитись, хоча там була найбільша сума, яку Лариса довірила доні.

Тієї неділі в кінці серпня, Богдан з Ларисою поїхали в село Великий Любін, щоб зробити те що їм було потрібно і коли прийдеться до перегляду судової справи, гроші були в них готовими.

Марія, була на місці, покришки також, хоча Богдан не хотів їх брати з собою, тому що вони навіть не підходили до його автомобіля, але прийшлося все ж таки, щоб все виглядало реально. Коли він носив, Лариса, немов пішла назбирати собі яблук в сад, вона швидко взяла роскаль з дривітні, викопала банку, яка немов чекала на неї скільки років, Лариса зраділа що було все на своєму місці і збереженим. Вже в саді Лариса витягнула усі банкноти, розпихнула по кишнях безрукавки, а банку залишила в саду.

По поводу своєї довгої відсутності, Аташеки пояснили що переїхали жити в Івано-Франківськ, мовляв отримавши в Тюмені квартиру, Богдан не зміг поміняти на Львів з такою площею, яка підійшла їм в Івано-Франківську. Вийшло так, що свою львівську і тюменську поміняли на крашу, також в цьому місті народився батько Лариси і там є їхня родина. Тієї ж неділі двоє вернулись до нового дому.

Богдан запитав Григорія Миколайовича, чи він не знає щоб хто з сусідів по гаражу, мав Запорожець, адже саме покришки були від цієї машини, Братинський подумав і сказав що є такий один чоловік і можна йому запропонувати те, від чого хотів Богдан звільнитись. Щоб просто викидати, також було якось не по-людському. Могли підлітки взяти з смітника щоб розпалити вогонь десь далше міста, а покришки цілком були придатні, щоб якийсь час комусь послужити, тому вирішили їх комусь віддати, через Миколайовича.

Сума грошей ще була на руках в одних знайомих, яким Лариса позичала гроші рік перед своїм арештом; люди купляли автомобіль Лада 2108, але там їм не хватало п'ять тисяч і тому така сума не була великою в порівнянні з тими, що були в шклянних банках та в землі. Правда гроші потрібно було просушити від вологи, але вони не наводили зовсім ніякої підозри, і легко зливались з іншими банкнотами, які ходили по руках в людей, у вигляді заробтньої плати і витрат за послуги.

Також в Лариси був ще останній тайник, але вона поки що, грошами які були в ньому, не користувалась, так як потреби такої не було. Потрібно було почекати щоб не купляти чогось такого, що могли привабити око тих, хто слідкував за такими людьми, а самій вже було досить того що її спіткало від вісімдесят сьомого року.

Богдан шукав придбати гараж, навіть вже питався Григорія Миколайовича чи той не думає свою стару Волгу продавати і тоді щоб гараж відпродав йому, але Братинський не хотів. Правда Лариса сказала щоб ще почекати з гаражем, так як щось подивитись до машини можна було в тому ж гаражі Миколайовича, а на першому плані стояло її звільнення остаточне і усіма очікуваний новий член родини, якого очікували ранною весною.

Того вечора вдома говорилось про гроші. Хоча Лариса спочатку старалась так щоб дочка не слухала того, але все одно коли вже сіли вечеряти усі разом, Богдан час від часу перепитувався знову щось по такій темі. Іванка слухаючи батьків, запитала:

- Мама, а коли в нас обшук робили в квартирі, вони знайшли гроші в нас?

- Знайшли.

- Багато було?

- Не багато: шість чотириста тридцять.

- Забрали їх?

- Само собою. Оля менший термін отримала через те що в неї вилучили багато грошей вдома: двадцять три тисячі забрали. Я хотіла признатись щоб віддати, але мене порадили що коли викласти їм усі гроші, тоді ще гірше може бути, тому що так вийде, немов вже сама на себе вирок напишу.

- Мама а скажи правду: ти сама придумала як заховати гроші чи хтось підказав тобі? Вірніше я хотіла запитати чому ти вирішила не вдома тримати їх?

- Були в нас вдома, але я побачила що за мною слідкують два молоді працівники. Я зрозуміла що може щось трапитись. Коли я призналась одному на роботі, він сказав що також щось помічав: за ним машина їздила, тому що він сам переміщався на своїй машині. Правда якийсь час все затихло, а так десь через два місяці, вже взяли конкретно за нас. Мене стали радити щоб я з татом розвелась, щоб квартиру йому залишити, але ми не встигли.

- Але все ж таки поступив сигнал на когось з вас? – Іванка обережна натякнула на дружину Смирнова.

- Я не хочу те згадувати, - відказала Лариса, - зараз мені потрібно думати позитивно і про щось приємне.

- Все правельно. – Погодилась Іванка з мамою, враховуючи що в даний час, формується ще один член їхньої сім'ї, тому потрібно щоб мама була веселою і задоволеною постійно.

5

Іванка поступила в Технікум радянської торгівлі, що на вулиці Дадугіна в Івано-Франківську. Вона вже познайомилась з однокурсниками, також з вчителями. В технікумі було досить студентів з навколишніх сіл, або таких що жили по квартирах в місті, але це було видно і зрозуміло хто є хто.

Не далеко, на вулиці Фрунзе, на квартирі в своєї родини, жила одна дівчина, яка навчалась разом з Іванкою, її звали Оксана. Іванка з нею подружилась, але все ж таки це було лиш для того, щоб не скучати коли приходилось добиратись автобусами додому, але насправді в неї другом залишався Олег Марчук, який так і залишився надалі в своїй школі. Оксана знала про Олега, вона хотіла з ним познайомитись, але Іванка сказала що в нього є молода дівчина, таки з міста і там все по-справжньому. Звичайно що для Оксани таких шансів не було, тому що насправді Ірка Маковська, була куди більш привабливою блондинкою, хоча зовсім юною. Також для самої Оксани, Іванка виглядала як багата і ділова, вона і подумала що Олег з такої ж самої еліти, коли така дружба з давнього часу поміж ними.

Бувало що Сашко приїздив забирати Іванку що відвезти додому, також вони вже брали заодно і Оксану, яка бачила що хлопець має Ладу і подумала що він син якогось чиновника в місті. Правда Іванка пояснила що він працює в драмтеатрі, а його мама там щось керує; подруга повірила без зайвих запитань.

А тим часом, Лариса хотіла знати щось більше про Маковських, вона зрозуміла що рано чи пізніше, але прийдеться посвататись з цією родиною. Лариса рахувала що все що зробили Іван з бартом для неї особисто, це відноситься до того що так просила Іванка, адже Маковські не знали Ларису особисто. Тому вона порахувала що добра справа, вона звичайно заслуговує подяки, а життя впереді, заслуговує більш придиристого підходу і оцінки з усіх сторін.

Лариса зрозуміла що на Людмилу, в таких питаннях надії було мало; взагалі не було. Людка так само думала як дочка: все гарно, все добре, головне що любов і Тюльпанчик росте. Потрібно було другий підхід. Лариса не могла зрозуміти саме поведінки Маковських, коли вони вночі впустили дівчину в хату, і до сина в його спальню. Можна звичайно це віднести до такого ввічливого виховання, культурної поведінки, але опісля кожна мама чи батько, якимось вийшли б на зв'язок з батьками дівчини і якимось пояснили чи запитали, по крайній мірі дали б до відома що таке відбулось в їхньому домі. Лариса розуміла по-своєму, дивилась з сторони свого виховання і поведінки своїх батьків. З молодими все зрозуміло, але ж батьки вони не підлітки вже, в них троє дітей, вони люди які вже життя побачили.

В таких роздумах, Ларису навела на одну ідею немов випадковість. На роботі з нею працювала одна жінка, років тридцять п'яти, звали її Віра. Жінка любила гарно одягатись, хоча була повнішої будови, але вишуканий стиль і правильний підхід до свого гардеробу, робив її привабливою і помітною. Коли Лариса почала питати де та бере такі гарні сукні, вона сказала що шие в приватної кравчині. Лариса запитала як звати ту кравчиню, Віра відповіла що зветься вона Лена і вже старшого віку. Але хоча

кравчиня була не та про кого подумала Лариса, хоча в такому місті просто було б дивом щоб все склалось так як хотілось для самої Лариси, все одно вона не втрачала надії щоб реалізувати свій план. Лариса сказала що вона також знає що є інша, дуже талановита кравчиня, і не заважає щоб ще з нею познайомитись і навести контакт. Віра погодилась, так як їй все хотілось чогось нового і вишуканого, а в Лени, вже немов все вона знала. Лариса подумала щоб нічого не признаватись хто така для неї Неля Маковська, хоча особисто вона не була ще знайома з нею, а просто щоб можна чогось довідатись через Віру в розмовах на роботі в канторі, як живуть Маковські і хоча поверхнево знати, які в них погляди, на ті, чи інші, життєві речі.

Лариса нічого не призналась вдома, Іванка не знала що вже складаний такий план, також Віра не повинна була знати про це, все було коспіративно і скрито. Але все ж таки того вечора коли Лариса собі надумала, вона хотіла запитати дочку про Маковських. Розмова почалась не просто, а немов закрученою, хоча в кінці Лариса таки не дізналась і просто забула що її цікавило.

В той час коли вона готовила на кухні, тому що Богдан мав приїхати додому, Іванка повернулась з технікума і сіла на тубуретку в кухні, припершись до плитки, якою була обкладена стіна, а Лариса почала:

- Іванка, мені дівки написали з колонії. Дякують за посилку для них і пишуть що коли Катька Семьонова взнала що я чекаю на дитину, сказала що сама приїде мене привітати. Дуже чомусь їй дивно і сказала що бачила тебе, мовляв яка в неї дочка гарна, щоб ще така була друга.

- Навіть там люди мають почуття нормальні. – Відказала Іванка.

- Так що подякуєш від їхнього імені Саші, скажеш що його сирки були в самий раз там.

- Саша для нас все що завгодно дістане, він любить нашу сім'ю.

- Сьогодні мав тато приїхати, напено завтра ранком вже буде. Коли дощі, буває що літаки затримують на кілька годин. – Змінила тему Лариса.

- Тоді я піду спати до дяді Гріші.

- А чому там спати? Завтра неділя, підеш собі до нього.

- А ранком тато приїде, буде ходити по хаті, а я відпочити хочу. Там ранком так тихо, немов десь на в лісі дрімучому і безлюдному... Вечером покупаюсь і вже висплююсь від того технікума.

- Але вже тобі потрібно збиратись, тому поки автобусами доберешся, вечір буде.

- Сашка відвезе мене.

- Зрозуміло тоді. – Лариса стала дивитись на дочку, а Іванка на неї, не зрозумілим поглядом.

- Щось не так може? – Запитала Іванка.

- Іди тут помийся в нас, а тоді вже поїдеш якщо так хочеш.

- А чому тут?

- В тебе ж була фізкультура сьогодні, наскільки я знаю. Ти там набігалась і з хлопцем зустрічаєшся? Бачу ти ще мала і тобі такі речі потрібно підказувати?

- А може я духи маю покропитись, такі гарні. – Іванка пожартувала, і стала дивитись на маму.

- Послухай, - Лариса повернувшись до дочки і стала цілком серйозним тоном настановляти її. – Є хлопці що не люблять духи, наприклад твій тато, він не любив сам кропитись і не хотів щоб я кропилась. Я користувалась там при зустрічі з ним, але коли ми вже побрались, він сказав що він натураліст такий і любить все натурально. Так що ти можеш думати що робиш для хлопця щось приємне, а воно може бути навпаки і але він не сміє признатись в такому.

- А мені Людка навіть давала свої духи, сказала як користуватись ними.

- Людка нехай для Чумака свого лиє на себе, а ти повинна знати як тобі бути.

- Тоді вдячна за таку підказку, - Івана злегка засоромилась.

- Хлопці вони мужчини, а мужчину кожного потрібно вивчати досконало. Коли знаєш що йому подобається, тоді знаєш як ним керувати куди тобі потрібно.

- Нічого собі наука.

- До речі, - стала тихіше говорити Лариса – в нашій родині, такого не було, щоб чоловіки жінок залишали, і це говорить про те, що в нас є щось особливе, чого можливо немає в інших.

- А жінки щоб лишали, бувало таке?

- На жаль бувало...

- О мама, - пригадала Іванка, - казав дядя Гріша, що в татової мами, було якесь смішне прізвище, ти знаєш може?

- В баби Соньки?

- Так. Як вона з дому була?

- В неї прізвище було Пітько. А брат її постійно перебував в лісі, тому назвали були його трошки інакше, і дітей ним лякали малих.

- Тоді мені пора, - Іванка витягнула руки над головою і встала з табуретки.

- Що їдеш автобусом до Братинського?

- В ванну їду; все як ти мені сказала. – Іванка посміхнулась до мами, а Лариса відчула задоволення, що її доня вже такою дорослою і принадою, а Іванка подумала про себе також: якщо мамі не все одно якою я їду на зустріч, тоді вже привикла що в мене вже є хтось такий, що потрібно думати про те, що йому подобається.

6

В кінці вересня, відбувся перегляд справи щодо судимості Лариси. Як було узгоджено, і домовлено через посередників, Аташеки виплатили ще п'ять з половиною тисяч і тоді вже Ларису звільнили повністю. Також не маловажну роль відіграло те, що жінка була вагітною вже більш три місяці. Зразу на наступний день, Лариса залишила працювати на хімзаводі, навіть не відпрацювала два тижні, яких було потрібно по законодавству, після заяви про звільнення з роботи. Лариса мотивувала тим, що погано почувається і коли буде потрібно, принесе справку від лікаря. Директор заводу, підписав папір про її розрахування, так як мав такі повноваження, щоб людину звільнити від праці в той самий день, коли поступило від неї прохання про звільнення. Тепер вона відчувала себе справді вільною: могла їхати куди їй хочеться, купляти що забагнеться і так далі. Повне звільнення вилось в суму близько чотирнадцять тисяч карбованців. Але якщо врахувати ціни вже в вересні дев'яностого року, які саме літом підстрибнули вгору, тоді вже сума в п'ять тисяч, не було такою вражаючою якою вона могла бути навіть на початку того ж самого року.

Богдан був дуже радий що так все відбулось і одного вечора він відвозив дочку до Братинського, почав з нею відверту розмову:

- Йванка, я питаю маму як назвемо коли хто народиться на весні. Каже мені мама що коли буде дівчинка, тоді ти хотіла щоб звалась Людмила, а коли хлопчик, тоді назвемо Олег. Я подумав що скаже Ігор, а вона не сказала так.

- Бачиш яка велика користь з того що я стала дружити з Ольком.

- А я ще про тебе став говорти їй, кажу: Дивись Ларка як наша мала за тим хлопцем; всією душею.

- Що мама відповіла?

- А мама мені говорить що він догоджає її як повинен мужчина: вона лиш скаже що хоче поїхати кудись, і він вже тут через десять хвилин. А ти коли поїдеш по своїх лісах, тоді чекати і чекати...

- Ой не можу які ви смішні двоє. Мама так говорить, але може краще що ви не кожен день разом; щось поспорите поміж собою, а так не бачитеся і скучаєте.

- Йванка, - Богдан нахмурился на дочку, - ти так говориш про нас і до мене, ніби це моя мама, мені радить як я повинен жити з жінкою в хаті. Ти не думаєш що це я повинен тобі поради давати свої, а ти повинна їх виконувати безприкословно?

- Я готовою вислухати перше їх. – Іванка засміялась.

- Ну ти подивись на неї: не боїться тата взагалі дівчисько. А коли б хто з сторони послухав як ти з татом говориш? Я взагалі хто для тебе такий?

- Ой, давай не будемо: хто ще так для того тата може постаратись як я старюсь з кожної сторони?

- Ой не знаю: світ перевертається вже напевно. – Богдан зітхнув і поглянув на дочку.

- Якщо вже світ перевернеться і в Тюмені будуть рости пальми, а по Франківську ходити пінгвіни, тоді будемо усі так важко зітхати, а зараз ще все на своєму місці стоїть.

- Ти хоча пообіцяй що коли мама народить, ти її будеш помагати з дитиною що необхідно.

- Мені потрібно самій навчитись, так що буду допомагати.

Нива зупинилась на вулиці Коперника і Богдан побачив Братинського, який вийшов з Женею з будинку, провожаючи її. Коли Богдан запропонував підвести Женю, вона відмовилась, мотивуючи тим що ще повинна зайти до знайомої, неподалік, на вулицю Льва Толстого. Іванка побігла в квартиру, а Григорій Миколайович, став розмовляти з Богданом біля машини.

- Ти чув Богдане що дали нашому Горбачову Нобелівську премію за мир?

- Не чув такого, але який мир, як від коли той став на посаду, в нас якісь мітинги і бунти з розбоями по країні? Брежнев був за мир постійно, а тепер не бачите що твориться навколо.

- Ти так кажеш як Чернецький, вже такий злий як пантера. Говорить що дали тому що він розвалив державу яку вони не могли, він має на увазі капіталістів захадіних. Хоча я вважаю скоріше всього за те що він дозволив німцям об'єнатись в одну державу.

- Не знаю що буде Миколойович, може німцям краще, але не нам. Раніше в нас там було якось нормально працювати, а тепер вже рекет появилсь, можуть гроші відібрати, не знаю скільки ще там робити мені прийдеться взагалі. Там і так випивали досить, а тепер ще зарплату почали затримувати на роботі, щось воно не йде до кращого, а до гіршого бачу.

- В мене також на кухні, - посміхнувся Миколойович, - так само іде до гіршого: пламався холодильник наш. Майстра покликав, казав що аж з неділі прийде.

- Ви тут дивитесь щоб та дівка не ходила без вашого дозволу, а коли не послухає, тоді скажіть мені.

- Не такої вона вдачі Богдане. Якщо від коли в мене не робила проблем зовсім, тоді не буде далі; розумна вона у вас.

- Я бачу що так зі мною говорить як з дружком своїм, але була без батьків і напевно дається таке відчувати тепер нам.

- Не гріши Богдане, - обурился Григорій Миколойович. – Знаєш як все було і при такій обстановці, вона виросла просто ідеальною. Так якщо по правді, тоді я твої замітки не приймаю взагалі.

- Як знаєте: ви доцент, а я лісовик темний.

- Богдане, ти як той вовк: я не чужий до вас, я тобі правду кажу, а ти послухай мене.

- Але що ж воно таке має бути: я повинен слухати жінку, дочку, вас, а мене хто буде?

- Ось народиться в тебе, виростиш, виховаєш і тоді нехай слухає тебе уважно.

- Ага: так послухає як усі решта мої.

- Тоді ти їх слухай, така вже доля твоя Богдане.

- Я також таке бачу. – Богдан погладив вуса, а Григорій Миколойович одночасно свою борідку, а про себе Братинський подумав: з тебе такий тато, як з мене космонавт.

На тому розійшлися, залишившись кожен при свої поглядах. Але коли Богдан приїхав додому, він все переказав дружині, а Лариса подумавши на тим, не стала говорити про те хто кого повинен слухати, а запропонувала інше:

- Богдашек, а давай купимо Братинському новий холодильник.

- Так як подяку за Йванку?

- Сам подумай скільки він зробив для нас. Ми грошей маємо ще, а такої нагоди він не відмовиться. Так щоб заплатити він не візьме грошей, а хату не буде, щоб ти зміг йому допомогти фізично, я також не бачу способу як мені віддячитись, а так вчасно буде коли купимо холодильник йому, навіть Женя оцінить, тому що вона на кухні в нього і з продуктами там возиться.

- Як скажеш: він сказав мені що я повинен усіх слухати, а ще каже, що я як той вовк.

- Ти ж вовчицю годуєш свою, тому так сказав тобі. – Лариса посміхнулась і сіла чоловікові на коліна, вона знала як робити, коли Богдан ображався на щось. Також вона знала що йому інколи напливають такі думки, але він відходить за короткий час. Лариса розуміла що коли хтось хвалиться як в нього в домі порядок, як дітей виховує, як все вирішує, тоді Богдан хотів себе покласти що в нього так само повинно бути, але не хотів собі правду сказати в тому, що він людина не від сім'ї, і в нього так не буде ніколи.

Через дві години, в Лариси вже була ще одна ідея щодо покупок, вона покликала чоловіка в велику кімнату і сказала йому:

- Я думаю що нам потрібно продати цей мебельний набір, а купити другий.

- Для чого? – Богдан розвів руками.

- Купимо набір «Калина». А для того, якщо прийдуть колись до нас пани Маковські, щоб ми не виглядали на пролетарів, а якось в нас було нормально.

- А вони що такі гонорові дуже?

- Мають Америку. Поглянь який лишень годинник малі нашій подарував їхній Саша.

- Ще скажеш Волгу купити, а Ниву продати.

- В них Лада, так що Нива з того ж заводу також.

- А що думаєш, що дійде таки до того що прийдуть до нас свати? – Богдан присів на диван і став дивитись на дружину.

- А куди подінуть ся? Хлопець не піде вже нікуди від нашої Анки, поглянь на неї лишень, там любов така як в романі французькому.

- Ларка, ти хоча якось скажи нехай почекають щоб ти вже народила. А то знаєш як вийде: донька під вінець, а мамі родити реченець; якось смішно буде людям.

- Їй лиш шіснадцять весною, куди заміж Богдане, - посміхнулась Лариса. – Нехай вчиться, а він нехай почекає. Чекав скільки, тоді ще почекає на нашого Тюльпанчика, якщо вже так любить без пам'яті.

- Усі хтось когось любить, лиш мене ніхто. – Богдан встав з дивану щоб іти на кухню.

- Жінка йому погодилась народити після такого перериву, п'ятнадцять років, а він тут образи якісь ще сміє говорити? Де той Мацюра твій, я б його запитала як таке пережити мені.

- А що може любиш? – Богдан повернувся назад в кімнату.

- А що може не бачиш?

- А трохи щось видно.

- А трохи не рахується.

Тут роздався дзвінок телефону, Богдан невдоволено зітхнув що хтось перервав таку бесіду з дружиною. Він взяв трубку і тут же покликав дружину:

- Ларка, якась баба тебе хоче!

- Вже іду, нехай почекає. – Лариса підійшла взяла трубку, а Богдан, несподівано поцілував дружину в шию і злегка вщипнув її. Лариса хотіла щось сказати, але тут же зрозуміла що хтось почує.

- Алло, Лариса, ти чуєш? Де ти там?!

- Так Віра, я слухаю тебе.

- Ой, була я в тієї кравчині що в театрі шие.

- Як вона тобі? Щось уміє пошити?

- Так слухай, та в неї каталоги з одягом американські, та як вона мені показала малюнки в тих журналах, я такого ще не бачила від коли на світі живу.

- А звідки в неї такі журнали?

- Ти скажи краще звідки ти її знаєш?

- Яка тобі різниця, а що вона питала тебе може?

- Питала звичайно, я сказала що одна жіночка на роботі сказала мені що в драмтеатрі така кравчиня працює. Вона ще запитала чи та жіночка щось в неї замовляла, я сказала, що не знаю навіть.

- А ім'я моє питала в тебе?

- Ні, ми якось так зразу заговорились про матеріали різні і так вже забули про тебе.

- Ти що була в неї вдома чи в театрі?

- Була переший раз в театрі, а так вона з сином взяли мене і я поїхала з ними до дому. Вони живуть над Бистрицею. Вона як мені показала які своїй доньці пошила сукні, люди добрі мої: яка красаота, це просто щось надзвичайне.

- Бачиш Віра, тепер будеш мати мороку де матеріалу дістати гарного.

- Більшу буде мати: де подіти мої всі шмотки; нових хочу вже.

- Десь був якийсь Харитонич на базарі, яле він напевно не продає жіночий одяг.

- Ой прийдеться в комісійний носити напевно.

- А яка вона людина взагалі, так взагальному?

- Така весела, жартує постійно, сміється багато. Не ля звати її.
- Кажеш що син і дочка в неї?
- Два сини має, а донька така менша, яка кажуть: мамина доця.
- А сини одружені в неї?
- Я не знаю... Але не думаю: живуть усі разом, а дітей маленьких не було там.
- Тоді добре якщо так. – Лариса відчула що більше від того що вже Віра сказала, вона не знає, адже ще не встигнула все роздивитись і почути, за такий короткий час знайомства, з Маковською Нелею. Але раптово Віра пригадала:
- Але почекай Лариса: мають вони невістку вже, про невістку сказала була мені.
- А що саме сказала? – Відверто запитала Лариса.
- Там коробка така стояла гарна, а я так глянула і вона побачила що мені цікаво, витягує такі туплі гарні з неї і показує мені. Говорить що малі на неї, а дочка ще мала також до таких і на шпильках не вміє ходити. Я кажу що можна продати тоді вигідно, а вона мені відказує: невістка буде носити, в неї саме такий розмір.
- Зрозуміло тоді, - Лариса сама до себе посміхнулась.
Коли вони вже попрощались, Лариса сама до себе повторила: невістка буде носити, а невістку скоріше всього звати Анка, і вона народилась у Львові.

З холодильником, виявилось не все так просто. В магазинах не було і тому Лариса вийшла на директора однієї бази. А вийшла на цього, саме завдяки директору хімзаводу, який підказав їй де таку особу шукати. Директор бази не знав її, але мав потяг до жіночої половини і тому став пристально розглядати молоду жінку. Коли Лариса призналась де вона працювала і яким способом опинилась саме тут в іншому місті, той зацікавився нею. Лариса нарочно призналась що відбула покарання в колонії, щоб директор зрозумів що людина мала справу з подібними речами. Але коли вже вдалось переконати його, суму він назвав ще так раз, як вартість холодильника, але відступати вже не було куди, тому що на усі речі побутові, ціни повзли в гору кожного місяця. Коли вже було домовлено та оплачено і ще прийшлося почекати два тижні, нарешті до Лариси зателефонував директор бази і сказав щоб таки завтра холодильник забрати.

Прийшлося просити Тараса Марчука щоб якимось привіз, тому що Сашко не зміг по тій причині що в його автобусик, холодильник не покладиш вертикально, а щоб його горизонтально перевозити, директор бази заборонив. Ще була проблема що Богдан вже поїхав був знову на роботу і Лариса стала думати чи просити Сашку щоб допоміг, але Тарас нятакнув якщо вона зплатить, тоді він візьме з автоколони хлопів з рембригади, такі знайдуться з охотою, щоб заробити собі на пляшку випивки. Також Тарас сказав, щоб дала адрес бази і може сидіти вдома, так як він сам владнає: поїде туди і сам завезе до сусіда. Але це був сюрприз і питання стало куди подіти старий холодильник, щоб звільнити місце для нового. Лариса сказала щоб вирішив на місці вже з Братинським.

Але коли вже все Тарас заорудував, привіз під будинок, виявилось що Миколайовича немає вдома. Він зателефонував до Лариси, а та сказала що зараз Іванка візьме таксі і привезе ключ від квартири. Так відбулось: Іванка виклала усі продукти і Тарас вирішив щоб старий холодильник, завантажити йому на бортовий УАЗ, так як було вже перед вечером і автомобіль повинен був переночувати біля будинку до завтра. А до ранку само собою що Братинський прийде і вже скаже чи йому в гараж відвезти, чи ще кудись.

Три чоловіки, які приїхали з Тарасом, були на Москвичу, так як в кабінку УАЗа, усі не могли поміститись.

Іванка заплатила їм, як сказала їй мама і вони все завантажили, поїхали геть. А тим часом Іванка зложила усі продукти в новий холодильник, який дуже тихо працював в порівнянні з старим.

Коли Григорій Миколайович підійшов під свій будинок, він глянув на машину Тараса і побачив свій холодильник, обійшов навколо, таки переконався що це його, а не такий самий інший, в непорозумінні, став дзвонити в квартиру Марчуків.

- Я перепрошую, - сказав до Юлії, яка відчинила двері, - я щось не розумію що відбувається.

- Я вам скажу – Юлія посміхнулась до сусіда і не дала йому закінчити почате запитання. – Вам ваша родичка, подарувала новий холодильник. Тут була Анка, відчинила хату. А старий ваш, Тарас не знає куди подіти, тому вирішив щоб стояв на машині поки вас не побачить, а ви вже вирішуйте що з ним робити.

- Я хіба що майстрові подзвоню, він казав що вже довго не попрацює цей старий і казав коли будемо викидати, він собі щось там зніме на запчастини. Йому скажу нехай забере собі і там розбирає.

- Тоді вирішіть, щоб ранком Тарас відвіз куди потрібно. Вже все оплачено з перевозом також.

- Гаразд сусідо. Йду погляну що мені за подарунок такий зробили.

Коли Миколайович зайшов в квартиру, Іванка була там.

- Дядя Гріша, де ви ходите так довго?

- Та вже бачу що мій старий «Донбасик», не буде ночувати на моїй кухні.

- Ідіть гляньте сюди, - Іванка пройшла на кухню, а Миколайович за нею. - Погляньте сюди. – Дівчина вказала рукою на новий холодильник.

- Ой люди добрі: тепер усі речі на кухні такими старими виглядають напроти вашого білосніжного подарунка. Хіба виносити стіл і табуретки, також на машину Тарасову.

- Погляньте в середині. – Іванка відчинила двері.

- Як все гарно, світло світить. Все йду дзвонити до мами, подякую і розрахуюсь за нього.

- Це ж подарунок вам.

- Подарунок що дістали і привезли, а гроші я заплачу як повинно бути.

- Лиш ніхто їх не візьме у вас.

- Як не візьме. Зараз все вирішу з тим і візьмуть гроші як повинно бути.

- Мої батьки, вони хочуть вам віддячитись за мене. – Пояснила Іванка.

- Якщо хотять віддячитись, тоді нехай частіше тебе сюди присилають. А холодильник грошей вартує і не малих. Так що давай не будемо.

Григорій Миколайович, тут же набрав телефон до Лариси.

- Алло, - відізначалась мама Іванки.

- Добрий день Лариска.

- Доброго дня вам також.

- Мені він дуже добрий, ось в кухні холодильник новий, лиш як він так з'явився в мене, може ти знаєш?

- Так само як одного дня, наша дочка з'явилась у вшій квартирі.

- Лариска, я гроші поверну до копійки, це не пачка печення чи склянка кефіру.

- Ми не візьмемо, ми хотіли вам віддячитись, але не знали яким способом, ось і підійшла нам нагода.

Наша Іванка жила у вас три роки, це ж так само як служба на флоті. Так що про гроші говорити більше не будемо навіть. Тарас також оплаченим і хлопці які носили холодильники.

- А я знаєш що зроблю: коли Анка буде виходити за Олександра заміж, я подарую їй гроші, і тоді ти не заборониш мені: подарок буде не тобі, а молодим.

- А ви вже так впевнені що саме за нього вона буде виходити?

- Так само як в тому, що в моєї покійної Любаші, вдячна над міру племінниця.

- Дякую вам; ви мене так похвалили.

- Це я вам дякую! Мені Анка все склала в холодильник, як прийде Женя, подумає що в другу квартиру забрела. – Пожартував Братинський.

Під таким веселим настроєм, Григорій Миколайович, став вести розмову з Іванкою, яка не спішила іти додому, тому що в дівчини залишились романтичні спогади про квартиру на вулиці Коперника. Воно не дивно: адже тут вона розглядала посвідчення водія Маковського, тут вона чекала на першу зустріч, а пізніше розглядала себе в люстрі як краще посміхатись, як водити очима, коли поруч кохана людина. Три роки життя в цій квартирі, ніхто, ніколи, дівчині не забороняв нічого, за винятком Жені що тоді була так мовити наїхала на неї, але вона тут лиш прислуга, а Братинські: ні дядя Гріша, ані Людка, ніколи поганого не сказали дівчині, навіть не шептались за її спиною невдоволено, чого Іванка просто не

переносила по своєму характеру. Доречно замітити, що з таким неприємним для неї явищем, вона зустрічалась в Львові в квартирі Дмитровича, і те що після такого дівчина опинилась в оселі Братинського, було просто як лотарея щастя для неї в тій ситуації, в яку вона потрапила, в своєму юному віці.

Ранком наступного дня, Тарасові Марчуку, прийшлося зтягнути того старого холодицька на землю, тому що майстер сказав Григорію Миколайовичу, що приїде на робочій машині і сам його забере собі. А коли прийшла Женя, вона була здивованою як Лариса, не знаючи людей в місті, тим більше начальство, могла дістати такий холодильник, адже за таким товаром, люди стояли на черзі довгий час і ще при тому кілька років назад, коли все було стабільно і впорядковано. А тепер про порядок чи якусь стабільність, навіть мови не могло бути.

Бытову техніку: праски, духовки, телевізори, швейні машинки, все люди вивозили в сусідню Польщу. А звідти везли інший товар, речі, які були потрібні людям, які жили по східну сторону кордону.

Молодь усі без винятку, немов ішли по сходах моди: першим разом коли хлопець повертався з армії, було необхідно купити джинсові штани і куртку, краще таку універсальну щоб знімались рукави і кожушок зимовий. Все те повинно було бути вивареним до білого, і щоб побільше було нашитого на тому одягу. Також кожен повинен був мати турецького светра, а дівчата джинсову спідницю, шатни також, і волохаті ангорові светри. Кросовки були невідемний аксесуар моди, і щоб язик їхній, був пухнатим і стирчав вгору над штанками джинсів. А на руці годинник електронний «Montana»; куди ж без нього. Якщо раніше старше покоління складали гроші, молодь про те не думали, вони все купляли що могли, адже вибір товару, ставав кожного разу більший і мода змінювалась швидко. Поки в село доходили якісь светри для хлопців, в місті вже їх заміняли зовсім інші, те саме було з жіночим одягом: якщо дівчина купила якусь гарну кофту, за кілька місяців вона вже могла пхнути її мамі, тому що мода звала по новий товар. Але слід замітити, що хто мав справді щось дороге, скажімо одяг американський чи італійський, на такі речі мода не діяла своєю безпощадною перемінливістю, тому що такий одяг був класичний і він справді відрізнявся від турецького, пошитого в мануфактурних умовах. Наприклад коли Іван Маковський носив сорочки Levi's, вони звжди були гарними та популярними. Те саме було з взуттям: якщо хто мав італійські мешти чи туфлі, тоді вони були неприклоні перед модою часу і завжди можна було такі речі продати досить дорого, але виключно таким покупцям, хто розбирався в тому, і міг оцінити справжню вартість такого якісного товару.

А ще одного разу був такий випадок, коли Іван Маковський на роботі став доводити що його механічний годинник, американського веробництва Hamilton, набагато якісніший чим нові електронні, хоча виглядав він просто як звичайний радянський і вдобавок вуйко Михайло прислав його вже користованим. Але коли колеги по роботі Іванові не вірили, той взяв в туалеті напустив повний умивальник води, зняв годинника і поклав у воду. Усі стали спостерігати що відбудеться, але не відбулось нічого: Іван витягнув, надів на руку як нічого не бувало, і тоді усі замовчали.

Одного осіннього вечора, падав дощ. Лариса прилягла на диван, накрилась шестяним покривалом і лижачи так дививлсь в стелю. Вона була сама вдома, так як Іванка поїхала до Григорія Миколайовича, а туди ще повинна була прийти Женя і вони збирались їхати купити капусту щоб засолити на зиму.

Ідею підказала дівчина, вона одного разу проїжджала з Сашком через село Побережжя, і побачила великі теплиці, а на полі росло багато капусти. Насправді це був тепличний комбінат і тут не лиш вирощували капусту, а також помідори, огріки, печериці, моркву, червоний буряк, і навіть троянди, для яких були споруджені нові теплиці. А самі теплиці були під склом, так що кожного вечора одна сторона села світилась немов великий аеропорт, а самої капусти, тут вирощували кілька видів.

Також те саме підтвердила Женя, коли одного дня вона побачила авомобіль ГАЗ-53 з будою, і з нього продавали овочі на міському базарі. Коли Женя поцікавилась звідки вони їх привозять, виявилось що з

того самого Побережжя, і з тих самих теплих, про яких говорила Іванка. Жінка яка продавала, сказала Жені, щоб та приїхала до них на комбінат і просто запитала її ім'я, а та вже все вирішить на місці з покупкою овочів і досить вигідно для покупців.

Прийшлося взяти Сашка, тому що Женя настояла на тому, щоб капусту купити і для Аташеків, вона побачила що люди мають гроші, (коли такий холодильник дістали і ще в такий не простий для покупки час), а значить є нагода і в них підзаробити, тому вона пообіцяла що сама наріже і засолить для них. В загальному Женя була правою, так як Лариса ходила вже на п'ятому місяці, їй не тягаться з бочівками чи відрами для капусти, а Богдан заробляв гроші в Сибіру.

Сашко також сказав що запитає батьків чи їм потрібно, лиш він не спішив, так як в Побережжя було всього якихось шіснадцять кілометрів з міста, тому він міг під'їхати в любий час, щоб ще купити для себе. А тепер він хотів послужити, щоб Братинський не пхав мішки в свою стару Волгу, так як в «буханку», куди більше можна була завантажити мішків з капустою.

Тим часом, коли Лариса так лежала і думала про своє життя, нараз роздався телефонний дзвоник. Лариса встала, взяла апарат, в якого був довший провід, і перенесла на кухню, щоб присісти край столу.

- Алло, - відізналась вона на виклик.

- Лариса, це Віра тебе турбує; як ти там, що нового коло вас?

- Новий адрес в нас.

- Не розумію, який адрес новий?

- Змінили в нас назву вулиці. Тепер вже не Московська, а Бельведерська називається.

- Ой, люди ще довго будуть вживати стару назву, хоча саме стара назва і є Бельведерська, так звали вашу вулицю ще давно. – Пояснила Віра, яка більше знала про місто як Лариса.

- Також чекаю на свого Богдана, повинен прилетіти після завтра.

- А чому я дзвоню: хочу тебе запитати щось, тому що вже попала в якесь непорозуміння.

- Питай тоді, а якщо я знаю, тоді скажу тобі.

- Звідки ти про Нелю знаєш; про ту кравчиню?

- А чому тебе так зацікавило, - Лариса посміхнулась.

- Я з нею була вже кілька разів, тому що в мене вже такий апетит появився на її роботу, що просто не знаю. Але менше з тим: вона мене питає чи я не знаю якоїсь дівчини, щоб, як вона виразилась, «вкрутила» голову її синові, тому що вже йому буде двадцять шість, а він не хоче женитись. Я кажу що чула про невістку, про ті туфлі пригадала їй, а вона мені говорить що менший вже знайшов собі, а старший не хоче. Я нічого не сказала, але через кілька хвилин її дочка прийшла, а Неля сказала щоб принесла фотокарточку якусь. Дівчисько принесло і вже Неля стала хвалитись мені, показує дівчину якусь на тій фотокарточці. Говорить що вчиться в Торговельному технікумі, переїхала зі Львова, живе на Московській вулиці. Я так лиш покліпала очима і думаю що можливо таке, що та так звана невістка, має відношення до Лариси.

- Привельно подумала, - підтвердила Лариса. – Та дівчина, це не хто інша, як моя дочка.

- О, тепер все зрозуміло стало.

- Що вона ще про неї сказала?

- Жалілась на неї.

- Жалілась? – Здивовано перепитала Лариса. – Я чим її образила так звана невістка?

- Жалілась тому, що так звана невіста, не хоче ніколи прийти до них. Говорить мені: мій Сашка вже з нею дружить три роки, ще як вона була школяркою, а вона лиш один раз була тут і тому що там щось відбулось поміж них, а так не приходиться; якась дуже гонорова напевно.

- А не сказала коли вона була той один раз?

- Нічого не розказувала більше.

- А взагалі яки вони люди; так на твою думку?

- Нормальні люди. А якщо ти хоч більше чогось довідатись, ти скажи про що поговорити з нею, я тобі все зроблю і перкажу.

- Я не хочу тебе використовувати Віра, але якщо по правді, немає чогось такого щоб я хотіла вивідати через тебе. Просто моя Іванка, вона такою що сама про все ділиться зі мною.

- Таки про все? – Перепитала Віра.

- Ні, я не про таке хотіла сказати: звичайно що дівчина і хлопець мають свої таємниці, але про те яка сім'я там в нього, що мають вони Америку, такі справи мені призналась.

- Тоді виходить вони вже дружать довго.

- Мене не було поруч, а вона собі знайшла хлопця, а тепер вже як кажуть привикли одне до одного.

- Тоді якщо надумаєш, скажеш мені, я тобі перекажу.

- До речі, можеш сказати що я працювала з тобою і тобі підказала що Неля кравчиня гарна, все скажеш як було: ми ж дорослі люди, для чого якісь ігри грати заочні.

- Пізніше може, а тепер може що проговориться твоя сваха про вас.

- Тоді як знаєш, - погодилась Лариса.

Того вечора, коли повернулась Іванка, вона сказала мамі:

- Нам потрібно купити якусь бочівку, або хоча два відра поливаних таких з кришкою, тому що тьотя Женья, нам засолить капусти такої з морквою.

- Вона так сказала тобі? – Здивувалась Лариса від почутого.

- Я сказала їй, коли буде нарізати і солити, щоб нам також так зробила, а ми заплатимо.

- Може я б сама вже нарізала була.

- Мама, хіба жаль кілька рублів дати людині?

- Ні, не в тому справа: подумає що ми такі вже ліниві, вже її хочемо переманити щоб на нас працювала.

Вийде що Братинський подумає: приїхала Лариса, забрала дочку і ще господиню переманила від мене.

- Мама, тобі зраз спокій потрібний, щоб ти не морочила собі голову з тим, а то народиться в нас похоже на зайця, коли з морквою і капустою будеш возитись.

- Ти справжні так переживаєш щоб я берегла себе?

- Звичайно. Я хіба маленька і не розумію.

- Дякую, якщо так. – Лариса задоволено глянула на дочку.

- Так що Женья з охотою зробить, вона нарізає вдома дуже багато за один раз і вже нам вділить також.

Лариса підійшла до дочки, обняла її рукою і промовила замріяно:

- Знаєш Іванка, мало в житті моему хто жалів мене, може тому я такою інколи буваю холодною...

- Все нормально мама, - відказала Іванка, - ти дуже гарна і добра.

- В тебе життя таке складне було до недавня, а ти про мене що я добра?

- Все мама, перестань таке пригадувати, і не думай над тим що було. Ще розплачешся зараз, а тобі тим більше не можна. В житті кожна справа має свої два полюси: плюс і мінус. З кожного випадку чи пригоди, можна виявити щось крисне, хоча буває що зразу того не видно, але з часом так відбувається.

- Тоді мені поясни про такий плюс: чому мама твого Сашка, ображається на тебе?

- На мене? – Іванка вказала рукою на свої груди.

- Ось перед тим як ти повернулась, мені тьотя Віра дзвонила і була розмова в неї з Нелею Маковською. Говорила їй Неля, що ти дуже гонорова і хоча скільки часу ви дружите, ти не прийдеш до них, звичайно за винятком нічного візиту серед туманної ночі. Тому я питаю: який ти плюс бачиш в тому?

- Тепер знаю що вони мене там чекають, і їм хочеться щоб я прийшла.

- Тоді піди напевно, може на свято якість.

- Я думаю що Іван сказав Сашкові, що тепер вже я не буду єдиначка і воно краще для них. Мовляв не буде такою гордою перед нами.

- А вони вже знають що в нас народиться дитина?

- Знають.

- Як Саша твій, повівся на таку новину.

- Дуже позитивно. Навіть Іван як я сказала тобі, коментував таку подію.

- А може Сашка скрив свої емоції перед тобою?

- Ой, мама: в нього завжди одні і ті самі емоції.

- Можеш не продовжувати. – Лариса підняла дві руки долнями в сторону дочки.

- Не те що ти могла подумати, тому дозволяю продовжити.

- Дозволяю.

- Сашка постійно боїться, щоб я не проміняла його на другого. Завжди мені говорить про таке.

- А ти як думаєш про таке?

- Мама, зрозумій правельно: якщо я б його проміняла, а він за мною жалів постійно, я не можу бути щасливою. Так воно напевно від Бога в людей. Ти згідна зі мною?
- Виходить що ти правельно думаєш. Знаєш, коли я була малою, до нас приїхали одні люди в гості. А в мене було іграшок досить, тому що наша сусідка, працювала в дитячому магазині у відділі іграшок. Вона завжди мамі пропонувала щоб мама мені купила коли якісь гарні привозили з бази. А пізніше вже сама приносила, знала що мама заплатить їй скільки б не вартувала та іграшка. Я ж сама була і мені батьки не жаліли щось купити.
- А мені лишень що сказала, що в житті тебе ніхто не жлалів ніколи. – Іванка перевала в розмову маму, щоб підняти їй настрій, мовляв: не все так погано в неї було також колись в дитинстві.
- В цьому ти правую: мені батьки купляли всього; воно правда.
- Так про що ми вели мову? – Іванка хотіла знати до чого веде мама тему про іграшки.
- Так в мене була така гарна білочка, звичайна іграшка така. Але чомусь я її любила дуже. А коли були ті гості, з ними була дівчинка моїх літ, ми гралась цілий день, а коли вони вже повинні були їхати, я сказала що хочу її подарувати щось і просто запропонувала щоб вона вибрала собі щось з іграшок.
- І вона вибрала саме ту білочку напевно? – Випередила маму Іванка.
- Так, саме її. Я думала щоб хоча половину інших я б їй не пожаліла, але чомусь саме її вибрала. Я жаліла за нею і вона загубила її десь. Так і сказала мені: не треба було мені брати, ти мені віддала, але я бачила що тобі жаль...
- Тому мене напевно в школі назвали «Білка», - призналась Іванка мамі.
- А що було пізніше: іду вже з екзамену додому, напевно сьомий закінчила і дивлюсь в магазині така білка продається дитячому. В нас напевно одні і ті самі іграшки фабрика роками випускала.
- Було потрібно купити, хоча сьомий закінчила.
- А я купила. Відправила дві подружки, сказала що забула газету з телевізійною програмою купити татові, повернулась назад і купила білку собі.
- Правильно зробила. Ніколи не потрібно дивитись на людей і як вони ввжають. Так мене Людка навчила Братинська.
- Ой, з тією Людкою, вона не те що на людей, вона вже на ніщо не дивилась. Уявляєш собі дівчисько від п'ятнадцять років, так як саме ти зараз, на мотоциклах ганяє як батяр якийсь? Вона могла покалічитись чи взагалі забитись. Одна в батьків, а вона таке їм витворяла. Скільки з нею пережила тьотя Люба, ти собі не можеш приставити.
- Виходить що тьотя Женя правду говорила; так само мені розповідала про Людку.
- Тому завжди мій тато коли приїжджав сюди, тьотя Люба тоді жалілась йому як сестра бартові, плакала постійно перед ним. А дятько Гриць, обстоював за Людкою. А мій тато, на місці Братинського, швидко б зроби був порядок з нею і з тими рокерами заодно. Він не боявся б так за її мотициклів дурних і не переживав.
- Виходить хтось боїться щоб не покалічилась на мотоциклі, а хтось боявся наказати єдиначку.
- Але від мотоцила, кожен третій на кладовищі, а від того що батьки накажуть, ще ніхто не помер. Так що тут серед твої двох полюсів, плюс в другому випадку.
- А до речі в мене є мотоцикл, Людка подарувала. Але я слухнянною в вас. Мотоцикл стоїть в гаражі, а я автобусами користуюсь.
- А Нива, виходить наша, інколи сама їздить. – Пожартувала Лариса.
- Тоді був унікальний випадок, сама сказала що навіть Неля Маковська, не рахує що я в них була вдома.
- Добре коли є з ким так поговорити як ми з тобою... – Похитала головою Лариса.
- А можливо в мене брат буде, тоді подарую йому мотоцикла того, коли вже виросте.
- А тобі кого хочеться, якщо так відверто?
- Думаю що братчик: вже я у вас була, а так ще хлопчик щоб ріс в хаті. Але дівчинка також не погано; вже хто буде.
- Смільна ти Іванка... Тато приїде, я розкажу йому про все...

В неділю, вісімнадцятого листопада, Сашко зібрав усе товариство і вони поїхали щоб побути на природі, як вислововся сам хлопець: попрощатись з літом. Хоча насправді вже було потрібно прощатись з осінню, але ще бували дні помірні, що було тихо без вітру, немов вичікувала природа коли наступить зима, з своїми правами морозів і завірюх.

На природу поїхали: Сашко з Іркою, також той самий дальший родич Василь, так як саме за нього вибрали таку дату, тому що він приїхав до Маковських. Сашко хотів щоб знову він щось розказував, а усі сміялись. Хоча недавно померла його бабця, але як побачили молоді Маковські, що той не переймався тим. З ними поїхала також подружка Іванки з технікуму Оксана, Олег Марчук, і звичайно сама Іванка. Виходило так немов усі парами, хоча про таке ніхто не натякав, просто усі знали що серед усіх, справжня пара це Сашко і Анка.

На тому самому місці де вони були першим разом, над Дністром, розклали велике багаття, так як знайшлося доволі сухого дерева, якого нанесла вода. Сашко поклав чотири камені, а на них чавунний кусок бляхи, якого помив в ріці. Олег показав як нарізати картоплю і тонкі кружки пекти ставивши їх на бляху. Також Сашко взяв з собою сирого м'яса, якого стали пекти.

Через якийсь час, почались різні розповіді про те що відбувається навколо за останній час. Василь став знову жартувати щоб усі сміялись, а Сашко відкликав Іванку, хотів щось їй сказати.

- Анка, мама говорить щоб ти приїхала до нас.

- Я вже думала про те, навіть вже мені моя мама так сказала.

- Анка, моя мама хоче з тобою поговорити одну справу.

- Яку саме? – Дівчина насторожилась.

- Просила тобі не казати.

- Виходить що ти знаєш, але не скажеш? А я буду думати і переживати що воно таке має відбутись при зустрічі. – Дівчина заклала дві руки на талію і стала хитати головою як господиня.

- А хочеш я тобі скажу, щоб ти спокійною була.

- Звичайно що хочу.

- Мама хоче поговорити з тобою, щоб ти сказала мамі Ларисі, може їй потрібно пошити щось на переїзд там семи-дев'яти місяців. Говорить що має багато матерії для такого, так що про таке буде тобі казати.

- Добре що вже знаю, а то я подумала може щось про нашу дружбу, а може про Олька і Ірку, стане мені моралі читати.

- Так, коли до нас? – Настоював Сашко.

- А давай в театр зайду завтра, мама буде там?

- А давай зайді, - Сашко раптово схопив дівчину за талію.

- Щоб ти там також був на місці обов'язково.

- Звичайно що буду, ще скажу щоб Кузя поголився для такої події.

- Тоді домовились – погодилась дівчина.

Скоро стало темніти, а небо було чисте без хмар, тому стали показуватись перші зорі і ясний місяць. По воді річки, лягла срібна доріжка від місяця, вони хвилювалась водою і протягувалась що раз дальше. Сашко виніс з машин військовий бушлат і надів на плечі Іванки, усі присутні стали гріти руки біля вогнища. Раптово на заході, десь на горі, стало виблискувати світло, першим його побачив Олег.

- Що таке може бути? – запитав здивовано хлопець.

- Що з тобою Ольку? – Іванка оглягулась куди дивився Марчук.

- Щось там блискає на горі, а небо чисте, звідки блискавка може бути?

- Справді... – Іванка також побачила як по небу блиснуло два рази.

- Ану відгадайте, - весело промовив Василь, родич Маковських.

- Не знаємо ніхто, - признався Сашко.

- А я знаю. – Василь відчув гордість, мовляв усі тут з обласного центру, такі розумні, а такого не знають що відбувається.

- Давай, розкажуй скоро нам. – Наказав Сашко.

- А «шановний», чому не кажете? Або «будь ласка», як там у вас в місті кажуть.

- Також не знаєш напевно, - махнув рукою Олько.

- Якщо не скажеш а знаєш, - пожартував Сашко, - тоді ми тебе в ріку усі зараз вкинемо з того берега; правда дівчата?

- Давайте! – Відказала Ірка Маковська з веселим азартом.

- Тоді слухайте, - почав поважно Василь. – Там в Марамполи, бо то село в мому районі, того знаю про то. Там є тюрма бабска, і робит напевно нічна зміна зараз. А світло від того що апаратом варут щось там. Так буває багато раз, так що мене тим не здивуєш так як вас.

- Та ж неділя сьогодні, - відказала Іринка.

- То для тебе неділі: сидиш тут і на Олька глипаєш, а там план дають.

Усі присутні, окрім Ірини, розсміялись з Василя.

- Так почекай Вася – обізвалась Іванка, яка хотіла заговорити щоб не сміятись з Ірки, і щоб Олько не злився також. – Як в селі якомусь може жіноча колонія бути? Потрібно конвой, охорона, щоб не порозбігались з віддти.

- А що думаєте – приєднввся Олег, - баби собі кілька дощок, пліт такий і з гори в ріку зразу. До ранку вже будуть в другій області. Так як Саламандра колись.

- Ольку, та друга область тут поруч, ось за тією горою, - вказала рукою Іванка, - там вже Тернопільщина.

- А хто така Саламандра? – Запитала Оксана, дівчина як навчалась разом з Іванкою в технікумі.

- Оксано, - посміхнувся Олег, - про неї особлива розмова, довга дуже. Ти скажи коли буде нудно на парах висидіти вам, нехай тоді Анка розкаже про таку персону.

- Та почекайте, - Вася став продовжувати. – Там не сидит такі що вбили когось, чи якусь державну тайну видали американцям, а просто баби які десь п'яному хлопкові вперіщила по черепу. Або така що якісь сикавці врзала між очі. Може ще вкрала в колгоспі бураків мішків десіть.

- Кому поміж очі? – Не зрозумівши сказаного, перепитала Іванка Василя.

- Та бабі другі. Що не знаєш яка буває їдь між бабами?

- Та само собою, - підтримав Сашко, - ми ж бачили жіночу колонію таку серйозну, там все як має бути.

- Скорше там був дитбудинок. – Промовив Василь.

- Що таке там було? – Перепитала знову Василя, Іванка.

- Такий будинок, як воно буде по-міському... Ну там де діти такі що не мають старих своїх і не знають звідки вони на світі.

- Інтернат може? – Іванка продовжувала розмову.

- Так, таке щось. Але напевно діти повиростали, а нових не було, тай для старих вже зробили клітку.

Іванка відчула себе щасливою, тому що два слова «жіноча колонія» і «інтернат», були до болю знайомі дівчині. Але тепер, вона відчувала задоволення від того, що її мама вже не в колонії, а вдома, в теплій і зручній квартирі, чекає на неї сьогодні і на тата, а усі разом чекають на когось, хто повинен поповнити їхню сім'ю. Також слово якого вона боялась колись у Львові «інтернат», вже не лякає її більше, вже ніхто не шепчуть поміж собою за її спиною, куди її подіти і що з нею тепер робити. Сьогодні вона студентака технікуму, навіть ось цей гарний осінній вечір, такий цікавий для присутніх завдяки їй, адже Сашко саме задля неї організував поїздку на Дністер.

Тут раптово її думки і спогади, перервав Олег. Він покрутився на колоді на якій сидів і сказав:

- Анка, можна я щось тебе запитаю?

- Звичайно Ольку.

Олег встав і Іванка зрозуміла що щось в нього персональне і потрібно відійти в сторону. Вона також встала, і закриваючись спереди бушлатом, відійшла від присутніх.

- Анка, як думаєш: Ірка не обідилась на того клоуна? Ти сама чула як він сказав був.

- Може хочеш щоб я запитала її?

- Давай поговори з нею. Як таке дівчині випалити? От деревеньщина тупа той Васька. Я вже хотів сказати: Васька, та недавно твою бабу похоронили, а ти тут регочешся як верблюд, але не казав щоб вечір не спортити нам усім, тому що так гарно нині, а йому я не дивуюсь.

- Нічого, головне що він до неї родак, а не твій.

- Давай якось з нею поговори, скажи що я на неї дивлюсь постійно, а не вона на мене.

- А що таки зовсім не гляне?

- Так треба сказати, а коли вона гляне, я вже побачу сам, без того Василя.

- Боїшся за неї? - Іванка посміхнулась.

- А ти ніби Анка не знаєш як на початках буває? Добре знаєш; так що давай не трави мені душу.

- Почекай, нехай пригадаю свій початок, як воно буває.

- Я підкажу якщо вже забула: коли ми сумки занесли до діда одного і пропустили школу, сиділи коло ялинок на розвилці, коли Сашка питав про нас в школі в той день.

- А, тоді коли ми зайшли в «Прикарпатський коровай» і з маком купили щось поїсти.

- Як тобі було тоді?

- Ірка! – раптово гукнула Іванка, повернувшись в сторону вогнища.

- Та може не зараз, - Олег швидко виговорив.

- Іди звідси, - наказала Іванка Марчукові. – Ірка! Можна тебе на хвилинку.

Дівчина встала, поправила свою теплу безрукавку і підійшла до Іванки.

- Що таке? – просто запитала мала Маковська.

- Ти не ображаєшся, що твій родич, так висказався перед усіма про тебе?

- Йому ніхто не подивується.

- Тоді я хочу щоб ти знала, що Олег, він хвилюється про тебе, хоча тому так само не дивується.

- А чому?

- А тому щоб тобі настрій не впав, щоб ти не подумала що хтось хотів тебе висміяти. Він дуже джентельмен такий, хоче щоб було все гарно.

- А в нього є якась дівчина може?

- Ні, немає.

- Тоді чому йому не подобається, коли той сказав що я дивлюся на нього?

- Йому навпаки дуже подобається, просто він хоче щоб ти знала що це він більше дивиться за тобою.

- Давно знаю. – Дівчисько розвело руками, немов нічого не відбувалось і немов мова ішла про когось іншого і не вартувало її відривати від розповіді, яку вона слухала біля вогню, коли щось сплітав Васька.

- Але ти даєш Ірка.

- А щось може не так?

- Ні, все так.

- Тоді пішли погріємось; тут холодно.

- Ходімо. – Іванка посміхнулась і подумала про себе: але молодь пішла, не те що в моїх роках. Хоча насправді було три роки різниці між Іванкою і сестрою Сашка, але різниця в виявленню емоцій і почуттів, була великою і це не просто: час який став переломним для школярів, зробив багато такого, про що ще кілька років назад, їхні сучасники, будучи в такому віці, не могли собі дозволити подібного.

Іванка грілась біля вогню і думала, вона хотіла щось запитати Ірку, але чекала нагоди, тому що щось розповідав Сашко про армію, я Іванка не хотіла переривати розповідь.

Коли вже на кінець стали усі збиратись, Іванка підійшла до Ірки щоб таки запитати, тому що знала, що після поїздки, Олег тут же подзвонить їй і поцікавиться чим закінчилась їхня розмова про нього.

- Ірка, а чому ти запитала чи в Олька є дівчина? Ти може щось сумніваєшся чи запідозріла його в такому?

- Ні, просто я знаю що коли хлопець багато стає жаліти дівку, тоді він хоче від неї вхилитись в сторону. Буває що кажуть: ти така гарна, в тебе ще буде так багато друзів, усі на танець тебе стануть звати, ти не звертай уваги хто що говорить, а це для того, щоб її обманути так і щоб вона про інше думала і він тим часом шмигнув як шур в дірку кудись до другої.

- Звідки в тебе вже такі бачення на відносини?

- А що може не правда?

- Так ти думаєш: якщо хлопець строгіше поводитьсь, тоді він хоче з нею бути? А коли так переживає про її почуття, щоб вона не образилась, тоді він хоче втекти собі?

- Думаю якщо любить, тоді він вимагає від неї більше як від інших, а дівки буває що не розуміють хлопців і думають що він знущається з неї, а він її любить, тому такий.

- Нічого собі, - Іванка здивувалась від почутого. – А хто тебе навчив такого?

- Дещо Івана питалась, а багато сама додумалась.

Тут Василь почав гукати щоб вже сідали в машину, Іванка поглянула на Ірку і промовила ідучи в УАЗ:

- Ви двоє підходите одне одному.

- Так думаєш?

- Точно знаю: буде в тебе вимогливий і ти розумієш чому.

Коли вже їхали додому, Іванка думала про Маковських: усі вони різні характером, хоча рідні як по-батькові, так по-мамі. А Олькові буде сюрприз таке почути, так що може свої Марчуківські навики, пускати на повний хід, а Ірка оцінить достойно таку поведінку. Нічого собі мала – не могла вийти з дива Іванка, - такі в неї погляди як в Саламандри вже можуть бути, але не в дівчиська якому ще немає тринадцяти. Про себе Іванка забула вже, скільки було самій, коли не могла спати через Мака свого, але таке буває інколи з дівчатами, що вони забувають якими вони були і тут нічого не вдіяти...

Не тільки час змінювався в політичному плані, а також люди замінювали свої погляди, свої правила поведінки, і хоча старше покоління впиралось щоб не зраджувати своїм навикам, молодь пішла під впливом часу, стрибнувши у вихор, його перемін.

10

Коли Іванка повернулась, вона була дуже веселою, хоча завтра іти на зустріч до мами Нелі, їй не дуже хотілось, якось ще вона почувала себе не зручно, а особливо за того, коли вона в ночі приїхала була до них. Але на дівчину чекав сюрприз. Коли Іванка вирішила поділитись мамою тим в чому признався Сашко, вона почувала те що її здивувало.

- Мама, тобі потрібно збиратись на примірку одягу до кравчині Маковської.

- Завтра після обіду іду, - спркійно відказала Лариса, немов нічого не відбувається.

- Не зрозуміла: куди ідеш завтра?

- До Нелі, сама сказала що потрібно збиратись мені.

- Мама, ти жартуєш може?

- Чому жартую: завтра Віра, зайде за мною і ми візьмемо таксі і поїдемо до Нелі, а вже звідти нас хтось привезе з хлопців: може Іван, а може і твій.

- Так почекай хвилину: мені Саша сьогодні сказав що його мама хотіла зі мною поговорити про те щоб тобі коли потрібно пошити одяг до весни. Я домовилась з ним завтра в театрі зустрінитись і познайомитесь з його мамою, там вона мені повинна була сказати про таке.

- Поки ти зберешся з нею знайомитесь, мені вже не потрібне буде такого одягу. Віра сьогодні була в них, сказала звідки знає про неї, а Неля все те саме запропонувала для мене, але через тьотю Віру. Так що запізнилась ти цього разу.

- Нічого собі, вже завтра я не піду туди; пронесло мене і цього разу.

- Так що тепер я вже буду багато знати про Маковських твоїх.

- Мама, а ви там про мене будете вести розмову може?

- Звичайно що будемо: я ж не скажу Нелі що не знаю такої Анки. Як ти собі уявляєш коли вона мене почне питати чи ти слухаєшся в нас?

- Ой, ніби про маленьку буде питати. Хіба що запитає, чому я вас не привезла Нивою до них.

- Вже завтра почую.

Іванка глибоко зітхнула і всілась на диван.

На завтра, дівчину чекав новий сюрприз, і він виявився куди більш госросюжетний, як хвилююча зустріч з майбуньюю свекрухою. Справа в тому що в технікумі, подружка Іванки сказала їй що один хлопець, зацікавився нею. Іванка навіть не стала вести про таке розмову, вона пригадала Оксані щоб та не забувала про те що є такий хлопець Саша і він для неї все що є на цьому світі. Оксана неохоче посміхнулась і промовчала. Але коли прийшлося їхати додому, Іванка сказала що сьогодні Саша

повинен її взяти машиною, так як вони домовилась поїхати в театр до його мами, хоча плани помінялись вчора вечером, але хлопець скоріше всього про те не знав.

Коли закінчились заняття в технікумі, Іванка стала квапно збирати свої зошити і книжки, Оксана вже через вікно побачила що Сашко під'їхав на робочій машині і коли дівчата вийшли вже до роздягалки, Оксана сказала до Іванки:

- А ти зошит взяла там де по економії ми писали?
- Думаю. – Відказала Іванка, одіваючи куртку.
- Ти ж поклала його на крісло була, ану подивсь в дипломаті своєму?

Іванка справді відчинила дипломат, перекинула зошити і згаданий не знайшовся там.

- Я побігла, якщо Сашка приїхав, скажи щоб почекав мене.
- Давай, іди вже, - якимось не звичайном голосом, відказала подружка.
- Тим часом поки Іванка пішла шукати свого зошита, який насправді вже був в сумці Оксани, (а взятий для конкретної мети), Оксана вийшла з дверей будинку і швидко підійшла до автомобіля. Відчинивши двері, вона сказала до хлопця:

- Саша, давай поїхали, Анки не було нині в технікумі.
- Як не було? Ми ж домовились...
- Поїхали кажу, зараз тобі покличу якщо хочеш, - Оксана оглянулася на двері технікуму.

Сашко нічого не підозрюючи, вмикнув передачу і виїхав на вулицю. Коли вони приїхали під будинок в якому жили Аташеки, Оксана стала викликати в дзвоник на дверях. Трубку зняла Лариса, а Оксана в присутності Сашка заптала:

- Лариса Ярославівна, а Анку можна щоб вийшла в двір?
- Анка ще в технікумі. А це ти Оксана?
- Тоді зрозуміло: я не ходила нині і думала про завдання запитати її.
- Тоді пізніше приходи.
- Дякую. Я прийду може.

Коли вона поклала трубку, Сашко здивовано запитав:

- Нічого не розумію. Анка не вдома, а ти говориш, що ти була вдома.
- Так треба, поїхали на Фрундзе скоро.
- Почекай, - запротестував хлопець. – Я нікуди не їду з тобою.
- О, ти хоч щоб її мама тебе і мене разом виділа?

Сашко подумав що зараз таке може відбутись і він швидко пішов до свого автобусика. Оксана пішла за ним, сіла на передне сидіння і покрутила рукою щоб той швидко змотався з під будинку. Сашко завів двигун і виїхав на вулицю в напрямок куди було потрібно Оксані.

- Саша, ти нічого не знаєш, - Оксана змінила голос, як любили робити люди в селах. – Анка, вона тебе за ніс водить, вона не була в технікумі, але в неї вдома ніхто того не знає, а я знаю де вона.

- І де вона?
- Запитай її лиш одне ім'я з другого курсу, і подивись як в неї очі забігають зразу. Так брехливі дівки роблять щоб ти знав.

- Яке ім'я?
- Володя його звати, а прізвище Синюк. Запитай її де вона з ним пропадає.
- Я тобі не вірю. – Сашко різко загальмував посеред дороги.

- Як знаєш. Хочеш, щоб тебе такого після армії, дурила мала якась, тоді як хочеш. Ой, таким бути, людоньки мої добрі, - Оксана глибоко зітхнула немов пожила особа.

- Вийшла з машини! – Строго наказав Сашко.
- Я можу вийти, але я тобі таки скажу.

- Вийшла вже, це я тобі сказав! А ні, так зараз в минтовці будеш, і пришиють що мак ріжеш по селех. Мій брат тебе оформить по усіх правилах і ще того «синячка» погребуть за тобою.

- Ти що такий дурний, чи так прикидаєшся?

- Ну, а то що таке має нині бути, - Сашко вистрибнув з кабіни і став обходити спереду автомобіль, щоб витягнути Оксану з нього. Коли вона побачила що вже нічого більш не зможе зробити, вона сама вийшла і зачинила двері. Оксана хотіла щось сказати, але Сашко протягнув руку, склав два пальці і наказом промовив - Ніколи не підходи до мене, навіть на відстані десять метрів!

- Подумай добре. – Оксана відказала і пішла тротуаром.

Коли Сашко сів за кермо, він так натиснув на педаль, що його «буханка» зірвалась з місця з піскотом. Хлопець не знав куди їхати: якщо в технікум - вже пізно. Якщо Іванка там була, вона поїхала автобусом, а коли не була, та ні була вона, сам почув коли мама її сказала що ще не повернулась – думав Сашко. Але чому вона не вийшла з технікума, він же чекав на неї, щось тут нечисте – подумав хлопець.

Тим часом, Іванка не зрозуміла що відбулось: зошита ніде не було, вона вже затрмалась і коли вийшла без зошита, Сашка не було також. Оксани не було так само, вона не чекала на неї, що ж воно таке повинно бути – думала собі дівчина. Але коли вона вже прийшла додому, мами не було в квартирі. З мамою зрозуміло: поїхала до свахи, але де Саша подівся? Іванка довго не думаючи набарал номер до Олега, може він щось порадить. Олег підняв телефон особисто.

- Привіт Ольку.

- Анка, добре що ти вже є? Де ти була.

- Я в технікумі, а що трапилось?

- Саша шукає тебе: приїхав під технікум, вийшла та Оксана, сказала йому що тебе не було там, він повіз її додому. Щось там наговорила на тебе йому.

- Звідки ти все те знаєш?

- Саша сказав мені. Він ще на роботі, але хоче в'яяснити з тобою.

- Скажи йому нехай до мене приїде додому, я сама зараз.

- А мама де твоя?

- В Маковських вдома.

- Нічого собі: що вже знакомі поміж собою?

- Так Ольку; треба ж колись.

- Послухай Анка: мені та Оксана не подобалась. Вчора ми коли вогонь палили, я зачув як вона Василеві тому переляканому сказала: що за вечоринка без самогонки.

- А він що відказав?

- А він каже: тут п'єні від любви.

- Нічого собі як просвітився вже.

- Нездала вона дівка, не щастить тобі на подружки.

- Зате на «брата» пощастило.

- Розберемось з нею, але ти краще мені скажи що там Ірка вчора?

- Все в порядку. Вона навіть вдячна тому Васькові що так сказав про неї.

- Не вірю – здивовано відказв Олег.

- Мені не віриш?

- Тобі, прийдеться все ж таки повірити Анка.

- Так що вона вважає коли хлопець багато жаліє дівку, тоді він її хоче комусь пхнути, а сам до другої, а коли вимогливий, тоді він її любить і ревнує. Так що думай Ольку як коло неї бути, хоча я завжди на підхваті щоб прояснити, коли вона щось неправильно тебе зрозуміє.

- Анка, ти в мене просто супер «сеструха».

На жаль, того вечора не вдалося поговорити з Сашком, він поїхав в Коломию по роботі і повернувся досить пізно, зате мама, яку привіз Іван, розповіла про зустріч і як вона з Вірою, побувала в Маковських, які вони прості люди і вже вона з Нелею перейшли на «ти». Також сказала що Неля веселої вдачі, постійно сміється і жартує, так що Іванка зрозуміла що дружба поміж родинами, що раз більше закріплюється.

На наступний день, Сашко приїхав під технікум. Він почекав на Іванку, і коли вона вийшла, хлопець стояв на дворі і відчинив їй двері. Лиш дівчина сіла в його робочий автомобіль, Сашко тут же почав.

- Анка, а та твоя бувша подружка була сьогодні?
  - Ні, чомусь не було. А чому ти зразу «бувша».
  - Вона якась пририта мокрим мішком напевно. Вчора ти була в технікумі, я так зрозумів.
  - Звичайно що була.
  - А чому ти не вийшла з нею разом?
  - Пропав мій зошит один, до тепер немає.
  - Хто тобі сказав що він пропав?
  - А чому ти про нього питаєш?
  - Не про зошит мені треба, а хто тобі сказав: саму ту особу я хочу знати?
  - Оксана сказала.
  - Тоді все ясно: вона напевно сама його кудись поділа, тобі сказала щоб ти пошукала, а сама вибігла і мені говорить що ти не була на парах. Ми до тебе поїхали, а вона мені давай сплітати що ти пропадаєш з якимось з другого курсу. Якийсь Синюк, знаєш такого? Говорить що ти з ним кудись пропадаєш з технікума.
  - Він десь звідти де вона живе; з Надвір'янського району.
  - Коротше я її вигнав з машини, і більше я не буду там де вона.
  - Так конкретно визначився?
  - Для чого тобі дура якась? Якщо вона вже таке починає після того коли ми її взяли з собою, а вона не вдячна людина, нехай собі шукає таких як сама.
  - Правельно ти сказав Сашка, я так поступлю з нею, коли вона така людина. Не буду з нею дружити взагалі. А вона не задоволена поїздкою, почув Олько як вона Васькові жалілась що немає самогону.
  - Знаєш Анка, я живу з ментом під однією стелею і Ванька розкажує інколи такі історії, а все з такої неправди починається. Коли вчора вона такий голос зробила не свій, мені так противно стало, просто я не люблю таке дуже. Говори як нормальна людина, а взагалі хто вона щоб я став слухати її наговори? Це її не в селі там «кісточки перемивати» одна другій, тут ми культурне товариство. А вона нехай шукає собі разом з самогонами, таких як сама.
  - Надіюсь ти їй не повірив про мене, що в мене хтось другий?
  - Анка, ти що питаєш таке? Я б їй вірив? Скоріше повірю що крокодили літають. – Сашко махнув рукою і завів двигун щоб їхати.
  - Як вчора там в тебе гості?
  - А, ти про маму і тьотю Віру. Жаль що не повіз додому маму, я пізно повернувся, вже тобі не хотів дзвонити навіть. Думаю вже склав мій Тюльпанчик листочки, заплющив карі оченята і спить...
  - Гарно умієш сказати, видно що театральна людина.
  - А пригадуєш який ми спектакль зіграли тоді в Львові? Як той, вже забув його прізвище.
  - Добре що забув, я також хотіла б забути.
  - Забудеш... Все пройшло в тебе погане, тепер все гарно буде.
- Того дня, двоє молодих провели гарно час: Сашко купив солодке пирожине для Іванки і каву, вони сиділи на так званій «Стометрівці», в центрі міста.
- Навтра, в технікумі, Оксана підійшла до Іванки, немов нічого не відбувалось. Вона не питала її ні про зошит, ані про Сашка, поводитись так, немов нічого не відбулось взагалі. Іванку стала дразнити така нахальна поведінка, вона підняла питання першою:
- В мене запитання до тебе, - Іванка не назвала однокурсницю по імені норочно
  - Яка ще питання? – Немов принизливо виразилась Оксана.
  - Як ти посміла сісти на моє місце в машині?
  - О, ти маєш місце? В селі корова має місце.
  - Там і сиди собі коло корови в селі.
  - А щось говорив може з тобою той Маковський?
  - Не з тобою мені обговорювати розмови з чоловіком своїм.
  - Ого, «з чоловіком», не сміши мені Анка.
  - Ще раз підійдеш до його машини, тобі буде не до сміху.
  - Ой, а якщо підійду, що ти мені зробиш?

- Скажу доцентів Братинському Григорію Миколайовичу, і він зробить один дзвоник в технікум і ти вилетиш звідси як пробка з шампанського і той Сенюк за тобою; можеш не сумніватись. І ще: ми тобі не компанія більше.

- За всіх вирішуєш?

- Усі так вважають. Іди пошукай собі з ким самогон пити.

- Ой, ой, яка мені. Ще подивимось.

Іванка підняла голову і відійшла до вікна, щоб більше не вести бесіду, вже тепер з бувшою подругою.

Але десь вже під кінець заняття, раптово Іванка побачила білий папірець, в щілині свого дипломата. Коли вона його витягнула, там був номер телефону і написано: «подзвони коли прийдеш до дому, щось розкажу». Іванка хотіла викинути, подумавши що вже Оксана з кимось домовилась щоб її розіграти, але не хотіла кидати на підлогу папірець, і склавши його вкинула в дипломат свій. Вдома коли вже дівчина поїла, поговорила з мамою і Лариса пішла відпочивати собі в спальню, Іванка пригадала собі про той папірець, вона витягнула з дипломата свого і набрала номер.

- Алло, - відізвався якась дівчина.

- Я перепрошую, лиш хтось, хто має в своєму домі саме такий номер телефону, і хотів мені щось розповісти.

- Це Анка?

- Так, вона сама.

- Я Наташа, знаєш хто така?

- Що окуляри носить?

- Так, бачу що знаєш.

- Слухаю тебе Наташа, про що ти хотіла говорити?

- Я хотіла тобі переказати те що я почула від Оксани, твоєї подруги.

- Наташа: мене вона вже не цікавить як подруга.

- Так що не хочеш знати?

- Вже розкажи, коли почала.

- Одним словом я не хотіла тобі в технікумі, щоб хто не побачив. Не подумай що я боюся Оксани чи інших, просто не хочу встрягати в якісь сторонні стосунки.

- Але встрягаєш як так розумію.

- Пояснюю тобі чому: я дуже не люблю таке яким вона зацікавлена, тому що близька мені людина, потерпіла від подібного і тому я вирішила тобі просто переказати, а ти вже дивись сама. Але хочу тебе запитати чи вона тобі говорила колись про якогось хлопця може?

- Ні, мені не говорила, зате сказала моєму хлопцеві, про якогось Синюка, чи як він там.

- Він до неї родич, вони двоє заодно. Одним словом вона хоче твого хлопця переманити, а щоб було правдоподібно що ти йому не вірна, вона хоче того родака свого ніби тобі підсунути.

- Ой не можу: невжеш вона думає що я на таке можу опуститись і Сашка мій також?

- Говорить що якісь зілля знає, любого хлопця може вкрутити.

- Ой, нехай не вигадує. Що вона там знає, не сміши мене.

- Так впевнено говорила, немов вже все зробила і вдалось їй.

- Дура вона Наташа. Думає що королева, а саме доярка.

- Я також так думаю, але ти будеш собі знати.

- Знати добре, а то ми її з собою брали на відпочинок, вогонь палити над рікою, а вона бачиш яка людина.

- Скажи щоб твій хлопець нічого не брав від неї їсти.

- Він тепер бачити її не буде навіть.

- Правельно Анка. Так з хлопцями потрібно.

- А в тебе є вже хтось?

- Є звичайно. Ми дружимо вже сім місяців.

- Тоді розумієш мене.

- Само собою.

- Що ж, я вдячна тобі за таку інформацію, буду обережна з тією особою. – Іванка зітхнула.

- Давай, завтра побачимось. – Наташа попрощалась.

Іванка покла трубку і сама про себе промовила: я львівського не хотіла, а тут мені якось хоче «синячка» підпихнути. Лиш Іванка відійшла від телефону, як він пролунав дзвоником. Дівчина повернулась, подумавши що Наташа щось не доказала і пригадала собі опісля, лиш коли вона зняла трубку, вона почула знайомий голос:

- Ларка чи Анка там на проводі? – Запитав жіночий голос.

- Щось знайоме, але нехай пригадаю.

- А я тут зараз, на Коперника свого рідненького.

- Людка! – Іванка вигукнула з радості і тут же піднесла руку до вуст, пригадуючи що мама спить напенво.

- Вона сама, як бачиш приповзла.

- Ні, я розумію на свята там, Новий рік кінець кінцем, а щоб так в листопаді.

- Говорив мені мій Чумак: поїдь ще тепер, а другим разом нехай вони до нас вже їдуть. Вже та дівка виросла і сестра твоя вже вільна, так що нехай збираються.

- Ти коли до нас сюди?

- Завтра напевно. Відпочину, побуду з татом і Камбала прийде під вечір.

- Чекаємо.

- Як у вас: все норально? – Перше чим зустрінутись, хотіла знати Людмила.

- Так. Все добре. Мама в Маковських була, там шиють одяг для неї щоб був на період для двох.

- Розкаже мені; нікуди не подінеться. А я тобі вже пізніше перекажу що там і як відзивається родина твого про тебе. Так що побудемо разом трошки.

- Людка, я так заскучала за тобою, - благальним голосом промовила Іванка.

- Я коли скучаю, купляю білет і їду, а ти коли скучаєш, тоді що ти робиш для того щоб не скучати?

- Чекаю коли ти приїдеш.

- Хитра; друга Ларка.

- Давай до завтра; чекаємо на тебе.

- Приповзу. – Пожартувала Людмила.

Коли Іванка поклала трубку, Лариса покликала її до себе.

- Правда що Людка є тут? – запитала Лариса.

- Приїхала; завтра прийде до нас.

- Пригадую коли Братинські в Львів приїзджали до нас, Людка завжди сідала на диван і любила одну ногу загинати, так виглядало немов вона в себе вдома, а не в гостях.

- А дід Славко що казав на таку позу її?

- Казав, але вже коли вони поїдуть: Гриць навіть не може навчити малу щоб сиділа як люди, а про щось далі казати немає чого навіть.

- А ви дві гуляли по місту, чи дід Славко не відпускав вас нікуди?

- Гуляли постійно. Хоча я тобі скажу що Львів це не те що тут зараз: там небезпечно було, бандитів скільки що просто стануть дівчину тягнути і ніхто з людей не заступиться. Тут твій дід Славко правий був, ми ж були дівчата такі що нас запримічали хлопці і навіть коли я вже заміжня була, тебе залишала з татом, а з Людкою по Львові ходили. А як хлопці приставали до неї постійно, просто я вже злилась на неї інколи. Мала така ще була може чотинадцять років, а хлопців як магнітом до неї тягнуло. А вже коли вона тут вчилась в інституті, також мала поклонників багато; сама призналась мені.

- Запитаю завтра щоб мені призналась.

- Ти вже одного тримайся, тому що я вже знаю його рідних і тепер ти нікуди не подінешся від мене і від них також.

- А я не збираюсь нікуди. В мене також було вже досить таких що не проти зі мною дружити, лиш мені ніхто не потрібний.

- А «брат» як там твій?

- О, треба йому сказати що Людки приїхала, він любить привітатись з нею. Хоча йому вже про друге потрібно думати... – Іванка зітхнула і вийшла в кухню, щоб мама не питала нічого більше, про кого повинен вже думати Олег.

Іванка спішила до дому, сподіваючись що Людка вже в них. Але коли вона повернулася з технікуму, мама сказала що Людмила телефонувала і приїде коло шостої вечора. Справа в тому що вона з Женею поїхали в гараж, привезли звідти картоплі, яка була в підвалі під гаражем, також готували обидві на кухні.

Близько шостої години, приїхала Людмила. Вона принесла з собою торт, «Чорнослив», якого любила Лариса. Коли вже привіталась з Ларисою і Іванкою, пройшла з ними в зал і всілась на дивані.

- Я вчора розказала Іванці, - призналась Лариса, - як ти до нас приїжджала колись давно і постійно ногу підвертала коли сиділа.

- Було таке, пригадую...

- Ми сподівались що ти на Новий рік, а може на Різдво приїдеш, але добре що скоріше.

- Ларка, я просто так не приїхала. Я задля однієї справи приїхала, тому що вже після Нового року, може бути пізно.

- А що трапилось? – З тривогою запитала Лариса і пристано глянула на сестру чи та не хвора часом.

- Не так ти зрозуміла. Я чому приїхала: справа в тому що ми дізнались про одну справу, але перш всього, я хочу подякувати за холодильник, якого ви купили татові. Нам не зручно, я хотіла б розрахуватись за нього. Зараз такі речі вартують дуже дорого.

- Так ти за холодильника приїхала? – Здивовано глянула Лариса на сестру.

- Я приїхала щоб вам повідомити про одну справу. В наших сусідів, син служить в Москві, він десь там в якихось таких елітних військах що в Кремлі самому. Написав батькам, щоб ті робили щось з грошами, тому що йому сказав якийсь генерал по секрету, що буде грошова реформа.

- А що думаєш Людка: дивись що робиться в державі; все може бути.

- Ларка, він написав що це не просто слухи такі, а правда, тому що той генерал, скуповує все що бачить, дачу свою заклав під стелю різними речами. Там люди не дурні в Москві і звідти все піде далі. Я сказала своєму Володькові, а він те саме почув в Одесі, вже туди добрався слух такий. Я подумала що у вас є гроші і тому потрібно щось з ними робити. Я не хотіла по телефону такі речі розказувати, ані в листі писати. Подумала щоб таки поїхати і вас повідомити; тому я зараз тут.

- А в чому та реформа буде проявляться?

- Міняти будуть банкноти. Але знаєш як в нас міняється? Поки до людей дійде, вже буде пізно щось робити. Хтось там в верхах собі обмінюють, а прості люди просто потерплять і загублять гроші.

- Ти поглянь як ціни ростуть, воно не може так завжди продовжуватись.

- Ти бухгалтерка Ларка і сама знаєш що щось не нормальє відбувається.

- Такий процес, називається інфляція. – Пояснила Лариса, а Іванка вперше в житті почула таке слово, (і тоді ніхто не подумав, що скоро знатимуть навіть малі діти що таке інфляція).

- Ми також маємо трохи складених грошей, і Володька хоче поміняти машину нашу.

- У вас машина є? – Запитала Іванка Людмилу.

- А ти хіба не знала?

- Ні, я впеше почула.

- Маємо Москвича такого, кажуть на нього «Супер-люкс». Але Володька хоче щоб Ладу якусь придбати новішу. Може «дев'ятку» чи «сімьорку» візьмемо.

- Так що робити з грошами потрібно? – Лариса стала в голос думати.

- Купляйте щось цінне, тому що може бути біда в кого є гроші.

- Приїде Богдан, буду з ним щось говорити про таке. – Лариса не хотіла перед дочкою вдаватись в деталі про сімені кошти.

- А як свати ваші? – Змінила тему Людмила.

- Іванка, а ти чому не робиш уроки свої, а тут сидиш? – Лариса вказала очима на кімнату дочки.

- Ой, в мене скільки їх, я вже пішла робити. – Іванка зрозуміла натяк мами і моргнула на Людку, знаючи що та все перекаже опісля. Коли вже Іванка зачинила двері своєї кімнати, Лариса поправила дивані, почала признаватись сестрі, про свої враження від зустрічі в домі Маковських.

- Людка, я була там в них.

- Тоді добре. Я навіть не дивуюсь; давно пора вже.

- Пошиє мені Неля щоб мала на місяць січень-лютий.

- Як вони тобі?

- Так нічого, але одна проблема з ними.

- Яка саме?

- Мають родину в Америці і там їхній дятько немає дітей. Призналась Неля, що син старший хоче їхати туди до нього. А там можуть і усі поїхати; молоді точно захочуть.

- Боїшся що поїде ваша Анка за ними?

- Боюсь...

- А може не поїдуть. Знаєш тут живуть, а звідти допомагають жити і чому їм шукати собі чогось?

- Той дятько не вічний, ось постаріє, помре, а в них є нагода тепер щось думати.

- Нічого коли помре: спадщина прийде їм.

- Вони такі люди, як тобі сказати: одним словом досить переймаються тією Америкою не лишень з матеріальної сторони, а взагалі постійно приклади наводить як тут, а як там. Напевно їм описують детально про все як там жити і ще той дятько був приїхав колись давніше до них. Правда сюди не впустили, але зустрічались з ним в Києві.

- Ларка, та у вас ще хтось народиться.

- А коли мені Богдан все розказав про них, тому що Анка, як усі її тут звуть, скоріше з ним ділилась усім, коли ще мене не було. Сама розумієш що скучала вона і про все розказувала йому, так він мені так пояснив що добре було б коли в нас ще б хтось народився. Я так подумала над тим і вирішила що він правий, тому ще коли є час приймати такі рішення, потрібно прийняти правельне, щоб не залишитись на старість двом одиноким. З однієї строни той Саша не поганий хлопець, не випиває, не нахабний такий як зараз пацани бувають; любить нашу Анку.

- Звичайно що любить, скільки часу вже дружать разом. А ти поглянь на неї, така дівчина що в самий раз. Їй ще коли плаття пошити гарне, тоді взагалі принцеса.

- Так годить їй, як не знаю навіть кому. Буває що так дивлюсь вона вже крутиться і чекає щоб я з кухні пішла і не почула що вона в коридорі говорить по телефону. Я вже розумію в чому справа, піду сюди а вона лиш йому телефоном два слова і вже він тут за десять хвилин. В любий час: чи в робочий, чи пізно ввечері; немає значення.

- Я так бачу що ти поважаєш їхні взаємні почуття?

- А вона так швидко закрилась в свою кімнату, щоб я тобі побільше призналась, а ти їй все переказала, хіба не так?

- А ти може проти?

- Я, не проти в принципі, вона також розуміє нас батьків, задоволена що в нас ще хтось народиться, не злиться, не вникає таких розмов про нового члена сім'ї, виходить що з такою вже дорослою особою, можна про все поговорити відверто. Правда я одного не розумію...

- Що саме?

- В неї якийсь підхід я б сказала філософський, на таку справу як відносини з мужчиною. Скільки вже разом і я не помічала що вони двоє займались тим, як часто буває поміж парами до вінчання. Воно помітно зразу коли дівчина вже собі дозволила, вірніше йому дозволила.

- Саша скромний хлопець, - похвалила Людмила Маковського.

- Тоді був приїхав зі Львова Понамаренко, старший, Іванка призналась що приставав до неї. Один раз пішов з нею в парк і вже собі позволяв.

- Батяр львівський, що тут дивного.

- Правда я не веду з нею такі розмови як вона там з своїм, але бачу немов все в порядку. Чесно кажучи я б в такому випадку, сама за себе не поручилась. – Лариса останнє речення прошептала і посміхнулась.

- Тоді добре якщо так.

- А з грошами щось робити потрібно... – Змінила тему Лариса.

- Купіть Ларка ще одну машину. Гроші не тримайте щоб чого не трапилось, для молодих купіть щоб мали. А там якось буде з тією Америкою, не вартує переживати передчасно тобі.

- Можливо ти правою Людка, в такий час живемо, що не знаємо що завтра буде...

Коли вже Людмила хотіла іти додому, хоча Лариса запропонувала щоб та залишилась в неї спати, тоді вона ще й випросила Іванку, щоб поїхала з нею. Лариса погодилась, так як хотіла самою побути і відпочити перед тим як мав повернутись через два дні Богдан з роботи, а також через годину повинен був початись серіал, якого Лариса дивилась від самого початку.

Коли вже Людмила з Іванкою їхали дві в міському автобусі, Іванка призналась їй про скандал з Оксаною в технікумі. Людмила подумала і виклала свою версію бачення на побіні речі:

- Анка, є люди з селів, що вони любою ціною хочуть залізти в місто щоб жити. Такі люди перед ніким і нічим не зупиняються.

- Але я не хочу того Синюка якогось, він мені не подобався б навіть коли я б Сашку не знала.

- А їй головне щоб хлопця звести; я про Сашу твого.

- Як вона може? Він має дівчину, любить, зустрічається.

- Вона не зробить нічого, хоча думає що зробить. Просто ви двоє розумні і маєте вже практику в своїх відносинах, тому що ваші стосунки вже перевірені часом. А коли б в тебе був хлопець такий що любить випивати, вона б йому припіднесла щоб загрівся, а там пішло-поїхало як кажуть. Не послухає наговорів, так на п'яну голову можна і друге пустити в хід. А коли вже хлопець буде з нею і не буде пам'ятати нічого що відбувалось, тоді скаже щоб в батьки готовився, навіть справку сфабрикує десь в селі від фельдшера якого. Люди на все спосібні щоб досягнути мети, навіть на низкі і підлі поступки. Щоб тепер свого добитись, а там вже як буде - так нехай буде.

- Я вже з нею не буду дружити зовсім.

- Правильно. У вас вже своя компанія і вам добре так.

- Що мама про Сашкових говорила?

- Боїться лиш одного: щоб ти не поїхала з ним в Америку.

- Я не збираюсь їхати.

- Це зараз ти так думаєш, а піде сім'я і діти, ти подумаєш по-іншому тоді.

- Тут також люди живуть з дітьми.

- Одне жити тому що немає куди подітись, а друга справа використати нагоду, якщо така появилась.

- Тому мама боїться що я її використаю нагоду?

- Я так зробила б на вашому місці. Уявляєш собі: сукні які хочеш, машини шикарні, ресторани нічні.

- Я вже хочу туди, - посміхнулась Іванка.

- В нас один привіз відеомагнітофон, продав і купив машину собі. Уявляєш яка різниця ми, а вони?

- А за скільки часу можна зібрати грошей на той відеомагнітофон?

- Два дні, може три. – Розвела руками Людмила.

- Ти що серйозно? Просто я знаю що Сашка говорив що їм дятько купив машину з Америки.

- А ти що подумала що складав на неї кілька років горші? Дивись сама і подумай: в нас хустина турецька, така з дорогих, яку присилають, вартує скажімо сімдесят карбованців. Це ж місячна заробітня плата, прибиральниці в школі, чи десь в дитячому садку. А там таку хустну заробиш знаєш за скільки?

- Днів десять, може сім... – Припустила Іванка.

- З ранку до обіду, навіть не цілий день.

- Нічого собі, тепер я зрозуміла в чому справа що в нас люди бояться, переживають як жити далі, а Маковським як кажуть: «море по коліна».

- Анка, вже так як ми жили до тепер, так дальше не буде. Все міняється на очах і не знаємо в яку сторону.

- Воно правда. Я, наприклад вчуся і не знаю чи мені буде потрібне воно.

- Ніхто не знає, не лишень ти.

- Те саме Палович говорить, він також не впевнений зовсім.

- Так що може і краще що в Маковських є родина за кордоном.

- Все може бути... – Погодилась Іванка, яка глибоко не задумувалась ніколи, над такою реальністю.

На другий день, ранком, почав пролітати сніг. Григорій Миколайович збирався вже кудись іти, а Іванка вирішила пропустити науку через те що хотіла побути з Людмилою і поговорити про все що в неї на душі. Якось так склалось що Людка стояла поміж Ларисою і Іванкою, хоча мама з дочкою могли дійти спільної згоди, все ж таки якимось з Людкою було простіше порозумітись Іванці.

Перед тим як виходячи з квартири, Миколайович попередив обидві гостюючі особи в своїй квартирі:

- Так, мої шановні: якщо побачите Леоніда Павловича, страйтесь не говорити з ним. Можна привітатись так лишень і все на тому.

- А чому так? – Поцікавилась Людмила в батька.

- Злий як голодний вовк.

- Хто довів до такого щоб той «пововчів»? – (Людмила придумала своє слово).

- Звільнили з роботи. Перестановка в кадрах і його просто пхнули геть.

- Що він на те говорить? – Людмила, з якимось задоволенням розпитувала далі.

- Не говорить, а гарчить як пес скажений, вибачте мені за таке порівняння. Це ж трагедія такого більшого масштабу, це не просто так тут в нас.

- А я думала що смерть Цоя найбільша трагедія цього року, виявляється тут ще місцева в дворі нашому.

- Йому не до жартів Людка; він справді злий дуже.

- Нічого собі. От дослужився партії.

- Ви тут тихо. – Григорій Миколайович підніс палець до вуст. – Тихо... Ви нічого не чули і не знаєте.

- Та хто б насмілювався чіпляти його зараз, - посміхнулася Людмила в слід батькові.

Коли вже господар пішов, Іванка оділа матроску з довгими рукавами і пішла на кухню приготувати чаю.

- Анка, - Людмила стала жартувати з дівчиною. – А твій бачив тебе такою?

- Бачив. Подобається йому коли я не стандартно одітою.

- Ще б не подобалось таке щастя. Змінилась ти досить від останнього разу коли я була тут.

- В яку сторону?

- Давай повернись навколо, - Людмила покрутила рукою, а Іванка повернулася як тій хотілось.

- Що тепер? - піднесла дві долоні перед собою дівчина

- Слухай Анка, та тебе на сцену хіба лишень. В технікумі пристають хлопці?

- Сашка приїжджає постійно і усі знають що вже є в мене половина.

- Скоріше ти була така спортивна школярка, а тепер вже виробляєшся як говорять британці: янк леді.

Так що вийдеш заміж, поїдеш в Штати і будете там двоє: твій буде містер Елекс, а ти міс Айвенна.

- Добре Людка: а ти на моєму місці, поїхала б кудись не занати куди?

- Звичайно щоб поїхала. До речі це вже знаєш куди: це в саму Америку.

- Не даремно в тебе прізвище Чумак: чумакам лиш кудись їхати постійно.

Обидві сіли пити чай. Людмила поглянула на Іванку, яка сиділа напроти неї обличчям до балкона і промовила:

- А твої вихователі молодці просто.

- Хто такі в мене вихователі?

- Твої батьки.

- Ой, вже як придумаєш: «вихователі». Це я для них стараюсь.

- Головне що все в вас направилося, мені тепер приємно сюди їхати, тому що маю рідню тут.

- Спільними зусиллями: я, з своєї стони, Сашка також допомагав мені, Іван, брат його. Там в Сибіру якийсь Мацюра над татом попрацював, тепер дядя Гріша і ти вже особливо Людка, приймала участь в такій справі. Якимось так вийшло в нас те що маємо зараз...

- А холодильник гарний, я лиш в квартиру, а мені тато став показувати; хвалився мені яка в нього тут родина є в місті. Говорить що одне з правельних рішень, яких він мав в житті не багато, було те, що він вирішив тебе взяти зі Львова до себе. Я також його похвалила за таку справу, тому що скоріше навіть

мама твоя була якась трошки інакша як зараз, тепер вона дуже стала такою близькою до нас. Так що як бачиш, ти в нас немов в галактиці сонце, навколо якого, вертяться планети.

- Людка, а ти як думаєш: хто народиться в нас?

- Звідки я можу знати, але я вже сама б не проти народити когось.

- А якщо двоє буде в тебе знову?

- Тоді вже буде в мене не двоє, а четверо. – Людмила засміялась і облизала губи від полуничного варення, якого принесла Женья, Братинському.

- Цікаво як там Зоряна з малим...

- Не бачиш її ніколи в місті? – Поцікавилась Людмила.

- Ні, не бачила. Буває що гуляю по центру, на базар заходжу до Харитонича, але Зоряни не бачила жодного разу. Може поїхала кудись жити...

- А Харитонич як там?

- Нічого так. Говорить мені, що коли йому хто скинув років так тридцять назад, тоді влюбився б в мене.

- А йому вже скільки?

- Шістдесятка напевно.

- Коротше: старий мухомор.

- Людка, - почала Іванка, ліниво попиваючи чай. – Я б хотіла десь на кораблі по морі, ну хоча б на човні десь по озері якомусь. Буває що я бачу якусь картину і там море, мені так гарно подобається такі красиви... Хоча ліс також гарно, така хата в лісі, падає сніг, а в куті камін чи пічка і дрова в ній горять. А ще на підлозі собака такий лежить і голову поклав на передні лапи, водить так очима коли хтось ходить по кімнаті. А в кімнаті так не дуже світло, щоб було видно сніг за вікном вечором... Тобі подобається таке?

- До речі ти про озеро пригадала, - Людмила схопилась за столу, - я тарані привезла гарні. Володьки тато уміє якось по-особливому їх сушити. Правда не знаю чи ти вечором на побачення підеш, щоб твій не подумав що ти пачку солі з'їла.

- Давай пожуємо разом, до вечора ще далеко.

Людмила принесла чотири штуки сушеної риби, поклала на стіл, а поруч дві імпортні пляшки з напитком.

- О, ти навіть Пепсі маєш? – Здивовано запитала Іванка і стала шукати прибор, щоб відкрити пляшки.

- Для нас двох привезла, просто уявила собі, як з тобою буду жувати рибу і запивати Пепсі.

- Людка, а ти пила колись алкоголь?

- Ой, не питай краще. В мене організм не приймає: одного разу на день народження пішли в інституті, а хлопці просто заставляли дівчат. Я думала що мені вже кінець буде, все що з'їла там; кортше не буду подробиці. Думала що обірву собі все в середині. До дому ледь приповзла, просто реально приповзла як ящірка. Мама мені зразу почала медичні процедури робити, промивати мене як лишень могла.

- А Миколайович що казав на таке?

- Ходив лиш і махав руками, повторяв постійно: як так можна напиватись, для чого вже так багато було.

- А в нас з Сашкою, навіть мова не заходить про випивку.

- До речі: мама дивується і я так побачила що вона задоволено, тому що вважає що ви ще не були разом за скільки років вашої дружби. А мені все ж таки цікаво чи мама справді може визначити по вигляду чи вона собі так вже внушила що ви такі скромні? Якщо питання надто інтимне, так і скажи мені; я не буду ображатись - розумію.

- Щоб я тобі не призналась Людка, та я тобі зразу телеграму напишу і Ізмаїл, коли щось подібне трапиться в нас. Ні, не було такого; мама правою. Він дуже такий соромливий хлопець, а я також такою самою. Так що двоє зустрінулись однакових.

- Тоді добре, тому що коли вже відбудиться, тоді постійно вже захочеш.

- Так вважаєш? – Іванка відчула як в неї нагріваються щокі.

- По собі знаю.

- А можливо я іншою в таких відчуттях.

- Не думаю. Я колись на кораблі, перший раз по Дунаю, і мій...

Раптово роздався дзвоник телефону, і як завжди, перервав розмову на самому цікавому. Людмила встала і вийшла в коридор. Коли вона взяла трубку, почувся голос Сашка. Людмила здивовано глянула на Іванку, чому половина одинадцятої ранку, він вже телефонує.

- Алло! Мене хтось слухає.

- Так, це Людка.

- Добрий ранок. А Анка є там зараз?

- Так, вона тут в нас.

- Можна її?

- Звичайно. – Людмила кивнула головою щоб Іванка підійшла.

- Саша привіт. – Привіталась дівчина.

- Анка, ти можеш десь коло другої години приїхати в театр?

- Мені в театр? А для чого?

- Дивись що тут робиться: повинен відбутись якийсь новорічний спектакль, навезли різного одягу, костюмерка тріщить просто і є фотограф тут. Я хочу щоб ти оділа кілька костюмів і він тобі фотки зробить; я вже домовився з ним.

- А мама Неля там також зараз знаходиться?

- Звичайно, побудеш з нею, вона тебе одіне гарно. Там плаття такі як королеви носили, такий костюм для «червоної шапочки», з шнурочками на грудях, ти в ньому будеш просто супер.

- В мене волосся коротке, яка з мене королева?

- Є парики такі як колись при французькому дворі носили, я також одінусь на мушкетера якогось. А є ще для ковбоїв костюми: пояс для патронів і револьвери такі як справжні. Капелюхи такі великі, тебе одінемо в такий костюм також. Начальства не буде після дванадцятої і ми тут самі господарі будемо.

- А Людка може зі мною прийти?

- Нехай приходить, також зробить фотки собі.

- Тоді ми пішком підемо, часу в нас доволі зараз.

- Будемо чекати.

- Сашка, а звідки ти взнав що я на Коперника зараз?

- Я в технікум дзвонив, там шукали і сказали що сьогодні ти не появилась. Тоді я до вас додому, а мама так мені гарно пояснила, сказала що ти з Саламандрою, на Коперника, що там ночували.

- Нічого собі наробив шуму такого.

- Бачиш наскільки серйозне стоїть питання.

- Все, побачимось.

Коли Іванка поклала телефон, вона сказала до Людмили:

- Підеш зі мною в драмтеатр?

- А що вистава якась може там?

- Фото зробити в костюмах тетарльних. Сашка просив тому що немає нікого з начальства, а є фотограф і він з ним домовився. А там також є мама Неля, яюсь я сама не смію.

- Підемо; чому не піти. Я ще за сценою не була в театрі. Познайомлюсь заодно з твоєю свекрухою. Щось може перказати хочеш, а сама не можеш?

- Ні, поки що не потрібно. Одінемо тебе Людка в костюм ковбойський, чи в плаття королеви, зробиш собі фотку і своєму Чумакові покажеш вдома.

- Королеву можна, колись плаття були гарні такі, а в ковбойські штани, це ще питання.

- Не розумію: в чому питання?

- Тому що можна лиш в такому випадку, якщо моя задниця влізе в ті штани, - пажартувала Людка. – А від Чумака, можливо прийдеється ховати такі фотки, ще коли там той Кузя стане поруч.

- А що в тебе є такі фотки може, що ти ховаєш від когось?

- Анка, запитай маму свою де вона поділа свої.

- Мама моя? – Іванка здивовано глянула на Людмилу.

- Ой, а ти думаєш що все так було як ти собі намалювала в голові. В неї були такі фотки, така міні спідничка що хіба в Америці таке можна побачити.

- А дід Славко що казав?

- Він не бачив. Знаєш коли дівчата стають підростати і тоді коли на них ставити контроль, тоді вони замикаються в собі і стають обманювати батьків. А ще краще не давати поводу щоб батьки щось питали чи запідозрили, так що твоя мама не виняток була. З дому виходила скромно одітою, а в подружки переодівалась і хто її з рідних побачить в місті, тим більше коли намалює собі очі і все решта, тоді рідна мама не впізнає. Нічого тут дивного немає: щоб Ларка свої ноги не показала, та бути такого не могло ніколи. Мама ще в інститут на сесії такою ходила. Думаєш чому той Смирнов не відставав від неї. Ось наприклад: Камбала до тебе сказала строгіше про хлопця і вже ти їй не скажеш ніколи про таке.

- Ти ж мене так навчила.

- Тоді учись, поки маєш мене, і ще не поїхала десь до ковбоїв туди.

- А хтось казав що в сімдесятих роках, дуже була мода на міні, напевно мама тоді була модною такою.

- Ой було, було, - посміхнулась Людка.

14

Без десяти хвилин другої, Іванка з Людмилою підійшли під театр. Вони жували жувачки, щоб не було чути від них соленою рибою. Іванка вже знала куди заходити з службового входу, тому вона повела Людмилу за собою. Біля дверей стояв Кузя, він курих цигарку. Коли він побачив обидві особи, він тут же став рукою пригладжувати волосся, якого вже не було багато, зате стирчало в різні сторони. Іванка хотіла розсміятись, але побоялась щоб той не образився.

- Привіт, - привіталась першою дівчина.

- Здоров Анка. – Кузя зтягнув диму і став дивитись на Людмилу.

- Моя родичка, звати Людка. – Пояснила Іванка.

- А ти Анка знаєш як мене все ж таки звати?

- Звичайно що знаю: Роман.

- О, хоть добре що ти знаєш.

На їхню розмову, вийшла Неля, вона була одітою в кремового жіночого светра, який був нище пояса і в чорні штани, на яких були вигладженні гості смужки. Рукави светра були підтягнутими і на лівій руці була стрічка у вигляді браслету, на якій була почепленою кругла подушечка, а в ній застромлено багато булавок, головки яких були різних кольорів. Зразу було видно що жінка швея і кравчиня.

- Ой, добре що ви вже тут; ми вас чекаємо, - промовила Неля, немов давня знайома людина.

- Ви Неля Іванівна? – Людмила подала руку. – Мені, моя племінниця, розказала про вас.

- А ви Людмила, - Неля також подала руку, - а мені ваша сестра Лариса, також розказала про вас.

- Виходить що ми вже знаємо одні про одних.

Тим часом Іванка побачила Сашка в середині і шмигнула до нього, а Людка ще стояла з Нелею біля порогу в будівлю.

- Це була моя ідея, - стала шепотом говорити мама Сашка, - Анка до нас не приходять, напевно дуже проситись хоче, а я хотіла щоб вона зробила фото тут і хочемо вислати в Америку, там рідний дядько мого чоловіка. Ми маємо такі фотографії, які вона дала Сашові нашому, але вона там ще меншою, і Сашко не відасть їх мені, а тепер тут є гарний фотограф і він все знає як зробити.

- А костюми також є, чи Саша просто так сказав, щоб Анку заманити?

- Є костюми різні; мають ставити новорічну виставу.

- Цікаво дуже. – Людмила стала розглядаючись поволі проходити в середину разом з Нелею.

- Я надіюсь що ви вже знаєте про них? – Неля вказала рукою на молодих які стояли двоє і Сашко щось показував дівчині.

- Звичайно; все так гарно, - прошептала Людка.

- А я вже знайома з Ларисою, ще з Богданом потрібно познайомитесь ближче. Пережили таке вони були, нам хлопці наші розказували, але добре що вже все проминуло.

- Ларка вже похвалилась мені що була у вас – призналась Людмила – і добре що в них все внормувалось в сім'ї, я так переживала за них. Знаєте Неля Іванівна, я тоді порахувала десять років вперед, це ж думаю дев'яносто сьомий рік буде. А тепер все так налагодилось в них вдома, а ваші хлопці допомогли багато, мені Анка все розповіла коли вони їхали в колонію, це не що будь на таке рішитись.

- А я не знала тоді нічого, але може краще що не знала. Тепер вже знаю хто такі люди і все добре вже.

Тут фотограф, дятько віку шістидесяти літ, став звати щоб вже починати свою фото сесію. Усі шестеро, враховуючи Кузю, стали в коло і Неля розпорядилась наступним образом:

- Ти Саша побіжи в Гастроном, тут за парком, і купи печення чи булок якихось до чаю. А ми закладемо тут перегородку і буде наша роздівалка. Давай Роман, поклади тут щитки, а я притягну вішак з костюмами. Ви пане Андрію, готуйте свого апарата, а дівчата за мною, будемо вибирати одяг.

Коли Людмила оділа плаття іспанської придворної сеньори, Кузя від здивування виголосив:

- Таку даму там на горі в коридорі покласти на портреті, а то начепили таких, що як подивився яке худюще, аж страшно стає: ніби з гробу вилізло два дні тому.

- А давай Кузя ми тебе на короля одінемо зараз? – Запропонував Сашко.

- А що? Давай, буду король іспанський. Як звати будете тепер мене?

- Фердинанд, ваша величносте, - відказала Людмила.

- Давай Ференат, - не зміг вимовити зразу Кузя.

Так і зробили: оділи Романа в костюм короля, дали шпагу в руку і покляли корону на голову. Вже коли той роздівався, сказав до Сашка:

- Повезеш мій портрет на Довге старим. Як покажеш, перше дідові, а він бабі Марині перекаже, скаже Марина що білу гарячку хватнув старий Базь.

- Як треба буде, тоді все зробимо. – Пообіцяв Сашко.

Коли вже зробили доволі знімок, Іванка взяла п'ять видів костюмів, також зробила знімок разом з Сашком, окремо з Людмилою і в кінці переодяглись в свій одяг і зробили усі разом. Опісля коли фотограф уже склав свій інвентар і лампи, він порохався і поїхав своїм Москвичем, Неля покликала щоб посидіти в костюмерні і випити чаю. Насправді Неля хотіла більш розглянути майбутню невістку, так як після того коли в неї побувала Лариса, і мала в невдовзі знову прийти, в Нелі прибавилось впевненості що вже скоріше всього, Аташеки будуть сватитись з ними.

В костюмерні не було столу для гостей, то ж поклали горнята і стакани на тумбочку яка тримала люстро, і хто де вибрав собі місце, там і присів. А коли вже електричний чайник закипів, і стали усі розкладати горнята, нараз Кузя, який також був покликаний, оглянувся на підлогу і проговорив:

- Ади вже знов прийшов прибудда.

- Хто прийшов? – Перепитала Неля, не дивлячись на двері, так як наливала кип'яток в горнята.

- Кіт, той чорний.

Усі стали дивитись на підлогу і першою побачила Людмила, вона нахилилась і погладила чорного кота.

- Актор напевно ваш місцевий. – Промовила Людка.

- Я вже йому молоко дав зранку, а він знову прийшов.

- Напевно його ніхто не годує що він тут приходиться. – Продовжувала Людмила розмову.

- Я вже кажу: або годувати, або втопити. Ще б якоїсь другої масті був, може забрав б я його в село старим на господарку, а чорного як сажі хто захоче. – Кузя сказав і дав котові кусок сиру зі столу.

- А чому не захочуть? Яка різниця в кольорі? – Запитала Іванка.

- Та знаєш як то в селах люди: чорний, щось погане, перебіжить дорогу, тай не пощастить після такого.

- Якщо б я тут жила, собі б забрала його. – Сказала Людмила.

Але кіт взяв в зуби сирок і побіг кудись собі далі і тут же про нього забули. Пішли розмови про театр, про вистави, про костюми і так далі. Опісля Людмила почала розповідати про Ізмаїл, про Одесу, про порти і про все що цікавило Нелю і Кузю. А коло шостої години вечора, Сашко відвіз Іванку з Людкою на вулицю Коперника.

Вже коли були вони обидві в квартирі, Людмила почала розмову:

- Анка, а ти не хочеш того кота собі забрати?

- Кота мені?

- А що такого дивного: покладеш йому на балконі коробку з піском, а може в двір станеш випускати через тиждень часу коли вже приживеться, а так буде хтось у вас і мама коли сама, буде мати з ким говорити. До тварини так привикаєш як до людини.

- З котом буде говорити?

- Так мого Володьки тато, він коли човна якого робить, сам з собою говорить. Мої хлопці сміються з діда, а він собі розказує сам, і сам себе запитує щось.

- Запитаю маму, чи їй підійде такий співрозмовник в квартирі.

- Довго не тягни з тим, а то ще справді Кузя його втопить на біду.

- Людка, але той Кузя дивися на тебе. Я думала що лиш Олько любить глянути, а бачу що так як мама мені сказала, що тебе в Львові хлопці зачіпляли постійно.

- Ой, Ларка так все пам'ятає про мене.

На їхню розмову, відчинились двері, прийшов Григорій Миколайович. Людмила хотіла запитати батька:

- Тату, а скажіть як історик: чорний кіт, він має якісь погані прикмети?

- В кого як: в таких людей не освідчених, він поганий, а в розумних кажуть що приносить щастя.

- О, чуєш Анка: візьмеш собі чорного кота, щасливою станеш, ти у нас розумна людина.

- Коли Христофор Колумб шукав Вест Індію, він з собою мав чорного кота на кораблі. І як бачите, пошуки вдалились йому, правда не в Індію попав, а туди що навіть сам не знав, що він відкрив людям Новий Світ. – Пояснив Миколайович.

- А я вже завтра їду назад, - зітхнула Людмила.

- Ніби була в мене донька і ніби не було.

- А потрібно вдома сидіти, а не ходити по своїх приятелях; тоді б ми набулись разом.

- Ніби ти Людка тут сиділа і чекала на мене: то до Лариски пішла на половину дня і вечора, то ще десь по театрі ходиш, а я що сам буду чекати: дивитись що твоя сумка стоїть на вішаку?

- Завтра підемо на вокзал двоє, до Анки тато приїздить завтра, а я в Одесу.

- Що ж воно з того всього буде? - став в голос думати Григорій Миколайович, - а грошами, щось потрібно робити, якщо воно правда що ти Людка переказала нам. Може б Павловичу сказав я, він також гроші має, шкода щоб пропали людям...

- Потрібно сказати. – Погодилась Людмила.

Богдан сидів на кухні, і їв жарину картоплю, з маринованими огірками. Іванка сиділа поруч на кухні, і вела розмову з батьком:

- Тату, я хочу кота мати тут в квартирі.

- Тоді придбай собі такого звірка.

- З мамою потрібно поговорити.

- Зараз скажемо їй що в нас ще буде кіт.

- Людка поїхала сьогодні, але вона приїде знову, а в мене буде кіт вже.

- Лариска! – гукнув Богдан з кухні.

- Слухаю тебе, - відказала Лариса і прийшла на кухню.

- Нам якоїсь животики треба в хату.

- Ти про що?

- Наша Іванка каже що кота хоче.

- Ой, а я вже подумала що вовка якогось привезеш з Тюменя.

- Мама, такий кіт чорний, гарний, великий досить. – Стала розповідати Іванка батькам.

- Кота? А якщо він буде дряпати дивани нам і нас також?

- Я навчу його щоб не дряпав. – Відказала Іванка.

- Але якщо вже хочеш, тоді щоб був кіт, тому що коли самка буде, почне родити котяття часто і що з ними робити будемо? Наш тато не піде топити їх.

- Ні, цей «хлопець», я в театрі бачила, він там їсти не має так багато; приходять туди постійно.

- А ти сказала що чорний він?

- Так. Повністю чорний як сажа, така шість аж блищить.

- Коли б якого другого кольору був, а чорний може воно не добре в хаті таке тримати...

- Мама, ти що якась такою: ти хіба десь в Шоломіні виросла і віриш в таке? Людка коли б почула, сміятись буде з тебе. Навіть Колумб мав такого чорного кота з собою, коли шукав Америку, так що чорний кіт приносить щастя.

- А ти в Америку також хочеш туди за Колумбом і тому свою ідею з кота починаєш?

- Людка сказала щоб я забрала його собі і тому я хочу його щоб жив з ними.

- Ой, з тією Людкою нашою: уявляєш Богдане, пішла з нею в театр, і там були костюми, так вона переоділась на іспанську королеву, а якийсь там є чоловік що робить, а з жінкою не живе разом. Того оділи на короля і двоє зробили фото. Ще чого до біди, побачить таку фотокарточку Чумак, тоді сюди приїде, і нам усім буде такий іспанський двір королівський, що мало не покажеться.

- А він нащо саму відпускає з дому? – Сказав Богдан. – Мацюра таке б не похвалив.

- Та вже привези колись сюди того Мацюру, хотіла б його живого побачити, - сказала Лариса. – Скільки чую про нього, вже пора ближче знати.

- Поки я тут, той вовчицю годує мою.

- Тоді вже везіть ту вовчицю свою заодно.

- А ти йому хіба умієш приготувати мамалигу?

- А воно що таке?

- О, навіть не знаєш, а в них національне блюдо в Молдавії.

- Людка точно знає, - підкинула Іванка, - там в них молдаванів багато дуже в Ізмаїлі.

- Хіба вже щось є таке на світі щоб Людка не знала? – Похитала головою Лариса.

- А мене коли познайомиш з сватами? – Запитав Богдан дружину.

- Після завтра поїдемо. Ми так домовились що вже будуть сарафани мені майже готовими і ще підігне Неля куди потрібно. Там і познайомишся з ними заодно вже.

- Тоді добре. – Погодився Богдан.

Тим часом поки батьки розмовляли, Іванка вийшла в коридор і набарала телефон до Маковських. Вона вже після зустрічі в театрі, не приховувала свої бажання поспілкуватись з коханим. Телефон підняв Іван.

- Алло, добрий вечір. – Привіталась дівчина.

- Добрий вечір. Ти Анка?

- Я, а це Іван напевно.

- Так, Сашка немає ще. Поїхав з татом кудись.

- Ваня, я що хотіла: одним словом, там в драмтеатр приходять такий кіт чорний. Я обговорила з батьками таке питання, щоб його забрати собі. Хотіла просити щоб Сашка його зловив і там закрив, а я прийду за ним. Просто Кузя якось так сказав що йому вже досить його годувати і потрібно втопити. Я боюсь щоб справді не зробив такого.

- Скажу що ти просила. А Кузя коли б таке зробив, тоді я йому те саме що той котіві. – Пожартував Іван.

- Завтра субота, напевно ніхто не працює.

- Добре братова, я все владнаю з тим котом. – Пообіцяв Іван дівчині.

- Тоді до побачення і дякую тобі.

- Ти в неділю також прийдеш?

- А хіба я повинна прийти до вас в неділю?

- Та твої будуть тут; я почув як мама наша говорила з Сашком.

- Взагалі я також лишень що почула що поїдуть мої до вас, а про мене мови не велось.

- Тоді як захочеш, може ви молоді знаєте кудись краще місце щоб побути.

- Привіт для Ірки передавай.

- Предам. – Пообіцяв Іван.

Тим часом поки Іванка думала де виділити місце щоб кіт, якого ще не було, мав де поїсти і де поспати, також потрібно було на перший раз на балконі, зробити йому пісочну скриньку.

Батьки вели розмову про гроші. Лариса перказала Богданові про все що почула від Людмили і Богдан став думати над тим, що можна було придбати, щоб гроші справді не обезцінілись в скорому часі. В тому що Людмила була правою, сумніватись не приходилось, так як з кожної сторони було видно що відбувається в державі, якщо ще можна було назвати в кінці дев'яностого року, Радянський Союз, взагалі державою.

Обговоривши становище, Богдан запропонував щоб таки завтра в суботу, поїхати у Львів і забрати решта гроші. Правда потрібно було придумати як це зробити, тому що хтось з людей могли поцікавитись що дві особи невідомі роблять у їхньому будинку, хоча на таку справу, як висказалась Лариса, їй хватить до п'яти хвилин, це лиш в тому випадку, коли нічого не помінялось на тому місці, де знаходилось сховище. Тому подумавши добре, Лариса хоча не зразу, але пізніше все ж таки погодилась поїхати у Львів, так що коли в неділю вони повинні були піти до Маковських, їй хотілось щоб вже бути спокійною що по поводу грошей, які вже пора було забрати ще скоріше.

Того вечора, Богдан пішов готувати свій автомобіль в дорогу, також Лариса йому сказала щоб він взяв інструмент: молоток, ножниці від металу і можливо монтріровку невелику. Все те поскладати в сумку, щоб можна було взяти з собою, не привертаючи увагу посторонніх людей, таким інвентаром.

Іванка здивувалась, коли мама її покликала і сказала що завтра вдосвіта, вони виїдуть у Львів. Іванка подумала що вона повинна збиратись їхати з ними, але Лариса їй заспокоїла і лиш хотіла щоб та знала коли пробудиться ранком, не шукала куди батьки поділись.

- А ви до тьоті Олі може їдете? – Поцікавилась Іванка.

- Ні, ми не їдемо щоб в гостях побути; ми по справі.

- А я можу знати? – Іванка насторожилась, подумала що можливо щось вияснювати з Смирновим, тому що поїздка намітись якось не плановано і вона не чула щоб мама кудись збиралась ще годину тому.

- Не переживай. Ми в тебе слухнянні батьки, - пожартувала Лариса до дочки.

В той час Богдан повернувся з двору де був коло Ниви. Він почув розмову і додавив:

- Ййванка, ми їдемо щоб забрати те що мама колись заховала і зразу додому.

- Правду сказали двоє? – Іванка посміхнулась.

- Ти Ларка дивись яке воно виросло: до нас говорить як до Олька того.

- Що на таке твій Мацюра сказав б коли почув? – запитала Лариса.

- Навіть вже сам не знаю – стиснув плечами Богдан – нема слів в мене на таке, а Нива наша готовою в дорогу, - змінив тему Богдан.

Наступне сховище де були гроші захованими, знаходилось в самому Львові, а також сума позиченою одним знайомим людям. Тих що були захованими Лариса пам'ятала суму, (вона взагалі пам'ятала суми до одного карбованця, в усіх трьох сховищах). Тому у Львові, в одному з старих будинків на горищі, було захованими ще вісім тисяч, двісті п'ядетсят карбованців. До речі це було перше сховище, коли Лариса потягнула з бухгалтерії з інтервалом десять тисяч і залишила з них в хаті на розходи тисячу сімсот п'ядесят, а решта гроші заховала. На цьому сховищі було все продумано, так як Лариса розуміла що по горищу можу лазити підлітки і щось шукати, хоча вона гроші там залишила, але опісля стала придумувати більш безпечні місця, такі як в Марії за пивнецею і в могилі на кладовищі.

У Львові, на одному старому будинку, було не випадково вибране місце для заховання грошей. Ще коли Лариса ходила в школу, в неї була подруга-однокланиця, а в тому будинку, на третьому поверху, проживав дід з бабусею тієї подружки, яку звали Надія. Дівчата коли були підлітками, любили залізти на горище в будинку, так як після третього поверху, вже були двері на вишку, і хоча вони були зачинені на колодку, дівки вхитирились витягувати цвяхи разом з скобою і опісля все ставити на місце. На третьому

поверху, жили самі старі люди і вони нічого не запідозрювали. Пізніше коли вже Лариса працювала, вона переоділась на працівника побутових послуг, вибралась на вишку і там заховала гроші просунувши руку понад балкою і поклала залізну скриньку з грошами на виступ, який висів над дорогою. Причиною послужив ще такий фактор, що перед тим поремонтували дах і перекрили його, тому Лариса сподівалась що наступних років двадцять, ніхто не робитиме нічого на горищі. Взагалі якщо взяти практично, хто того не знав, просто так грошей знайти не міг, тому що саму скриньку не можливо було очима побачити, а лишень нащупати рукою, при тому однією і жіночою або дитячою, так як місця в щілині було обмаль.

Коли батьки ранком виїхали, Іванка пішла в технікум. Вона чомусь не могла нормально сприймати науку, можливо тому що її думки кудись перелітали з одного місця на друге, якимось так було на душі одночасно спокійно і якась ностальгія за минулим. Дівчина відчувала себе якимось вже наскільки дорослою, що вона вважала що їй самій вже приходиться приймати важливі рішення і також коли щось неправильно, тоді нести за них відповідальність самій.

Після закінчення науки, вона думала піти до Братинського, адже все одного вдома нікого не було і раніше напевно вона б раділа з такої нагоди і покликана щоб хлопець приїхав терміново і з ним побути разом в квартирі, лиш сьогодні, чомусь вона хотіла навпаки піти до дяді Гріші, тому що поїхала Людка і йому напевно самотньо... Іванка мимоволі задивилась на Оксану, яка сиділа в глибині класу, вона стала порівнювати її з собою. Непевно Оксана, коли б добила чого їй хочеться, порахувала б що вже на вершині свого досягнення в житті, але хіба воно досягнення коли неправдою і різним способом обманювати немов ти любиш, а сама якісь розрахунки зводиш обманючи когось і сама себе. Ось в мене досягнення – думала дівчина – немов не давно, так само зимою, збиралась разом з Маковськими їхати до мами в колонію, а тепер мама з татом по Львові возяться двоє, своєю Нивою і збирають гроші. Навіть коли б ті гороші усі пропали, або їх хтось там знайшов, не так вони важливі, але те що вони разом, що в них житло таке гарне, хіба це не причина бути задоволеною своїми стараннями. Звичайно що вона сама не вирішила ні з колонією, ані з квартирою, але якимось була немов в центрі цих подій. Навіть люди які їх оточують, завжди допомагають в чомусь. Коли взяти, якийсь Мацюра, що лишень тато його знає, старається допомогти щоб в них все було добре, а про других що й казати після того всього, що прийшлося пережити їй, від дванадцять років...

Також дівчина побачила що вона також змінилась, якщо скоріше їй лиш одне цікавило щоб зустрінутись з хлопцем, а все решта відклала на пізніше, тоді тепер в неї більш був розширений кругозір і діапазон відносин. Вона вже без вагання пішла в драмтеатр, спілкувалась з мамою Нелею, не старалась заховатись з Сашком десь щоб з близьких ніхто не знав, одним словом вона впевнено хоча поволі, входила як повноправна кандидатка на невістку Маковських. Іванка відчувала що навіть те що колись батько з нею поділився про те що він хоче щоб в них ще були діти, і тоді вона одобрила рішення батька, хоча він і без неї міг вирішувати подібну справу, але все ж таки батько рахувався з її думкою. Так ось саме те що мама стала вагітною, такий факт приблизив також сім'ю Маковських до них, адже Неля також народила троє дітей, також мама і тому хотіла наладити контакт з мамою Ларисою. А ще дівчина розуміла що кожна свекруха, якщо вона розумна людина і не дивиться через призму суто матеріальних речей, в душі розуміє що краще щоб невістка була не єдиначка, тому що синові прийдеться більш терпіти її батьків, адже вся увага буде в них на дочку, поки вони житимуть.

Коли Іванка після занять, просто поїхала до Братинського, там була тьотя Женя, вона привіталась і сказала що зараз буде свіжий борщ і щоб дівчина нікуди не думала втікати. Іванка знала що батьки повернуться пізно ввечері, а коли навіть скоріше, тоді нехай побудуть собі двоє, адже тато знову поїде на працю, а вона постійно з мамою в квартирі.

Коли вже усі сиділи за столом і їли борщ, нараз пролунав телефон.

- Напевно тебе шукають Анка, - промовив дядя Гріша.
- А чому так думаєте? – Встаючи за столу, на ходу запитала дівчина.
- Чує моє серце.
- Алло, - відізвалась Іванка.
- Знайшов нарешті, - почувся голос Сашка.
- Я після технікуму сюди зразу.
- Анка, привіт, - Сашко пригадав що забув привітатись.
- Привіт.

- Анка, я вже маю «актора».

- Кого маєш? – не зрозуміла дівчина.

- Кажу того kota чорного, його ж Людка назвала «Актор», тому кажу що вже зловив його. Ти ще не передумала його всиновити?

- Звичайно що не передумала, просто я сподівалась що в понеділок якимось буду тобі говорити про нього.

- Ванька сказав мені, а я поїхав і сидів тут більше трьох годин, аж поки він появився.

- Він бідний там приходиться також на вихідні, але не було нікого хто б кинув йому чогось шматок.

- Я взяв йому тут кусок риби мороженої щоб зловити, а він сам прийшов до рук мені.

- Так він в тебе вже.

- В машині сидить, а я пішов щоб з автомата задзвонити тобі. Перше я на Московську, вірніше на вашу Бельведерську дзвонив, а так подумав що ти тут можеш бути.

- Все, я зараз попрощаюсь тут і вийду на вулицю.

- Давай Анка, залітаємо зараз на Коперника.

Через десять хвилин, Іванка вже стояла напроти будинку і вела розмову з Павловичем, який вийшов покурити на балкон. Перш вього Іванка запитала що Чернецький дуже постарів і обличчя його вже не було таким живим, вже не блищало так як скоріше. Мимоволі на згадку прийшов образ робітника, піднімаючого стяг на мостовій, поруч пересічення трамвайних колій, з картини, яку давно Іванка побачила в квартирі Павловича. Скоро він стане напевно схожим до того що там написаним був на картині – подумала собі дівчина і їй якимось стало жаль пенсіонера, який скоріше гордою походкою підкреслював своє становище в суспільстві.

Щоб вести розмову, з Павловичем, вона призналась що чекає на kota, якого зараз привезуть. Іванка наголосила що кіт чорний, а вона особисто не вірить що він може принести лихо, і також переконала маму в тому. Дівчина знала що Леоніду Павловичу, таке переконання буде по душі, (хоча він також не вірив що є душа). Павлович похвалив бувшу сусідку за те що змилосердилась на котом, який був уроженцем рідного міста і сказав, щоб коли багато таких людей було свідомих як вона, тоді не трапилося б те, що трапилось з державою. Павлович розпитував про технікум, і похитав задоволено головою, що говорило що сам він одобрив вибір студентки.

Коли Сашко під'їхав, Іванка ввічливо попрощалась з Чернецьким і легенько відчиняючи двері, стала дивитись щоб кіт не вистрибнув на двір і не втік.

- А він Сашка є тут? – Оглядають по салоні, запитала Іванка.

- Поклич, мусить десь сидіти.

Іванка стала на коліна на сидінні і стала розглядатись по салоні, опісля глянула за перегородку і побачила як кіт, підняв свої зелені очі, дивися на неї.

- Актор, ходи до мене.

- Як назвеш його? – Поцікавився Сашко.

- Так і буде він «Актор».

- Нормально, коротке ім'я і статус солідний як для kota такої породи.

- Саламандра коли що скаже, так завжди «в десятку». – Тут Іванка пригадала що забула запитати Людку, що відбувалось на тому кораблі коли вони ішли по Дунаю, вона просто не вірила сама про себе, що так їй було цікаво і як вона могла опісля забути.

- Ой, Анка, - продовжував Сашко - Кузя не перестає про Саламандру говорити. Каже мені: дивись Саньку, мають люди таки щастя в житті своєму. Я питаю про яке щастя той говорить. А він мені каже: таку жінку мати як та Люда, хіба не щастя? Така біленька, вродлива, як намальованою.

- А я буду мати також щастя – пажартувала Іванка – але таке чорне як ніч.

- Ти про мене може?

- Та ні, про kota. А ти вже щастя постійне в мене, а він лиш починає зі мною дружити.

- Поїхав я десь після дванадцятої, по твоє «чорне щастя», думаю там буду сидіти, поки не прийде кіт.

- Не полінувався, в вихідний день, поїхав, часу загубив скільки. І ще холодно на дворі сьогодні

- Все для тебе Анка. Правда я в машині сидів і грівся час від часу.

- Ой, спасибі тобі Сашка, - благальним голосом промовила дівчина.

- Так тепер слухай уважно: зараз тебе залишу з котом, сам поїду зроблю коробку таку, наберу піску на Бистриці коло себе і привезу. Кіт не буде терпіти через вихідні і на двір не випускай щб не пішов кудись; нехай привикне трошки там бути. А хочеш зачини його в квартирі і двоє поїдемо.

- А він не буде боятись сам?

- Він ні тебе не знає ще, ані квартири вашої, все одно прийдеться йому переходити період влаштування на новому місці. Налиєш йому молока і поїдемо двоє.

- Добре, нехай так буде. – Погодилась дівчина.

- Я вже думав щоб один столяр зробив скриньку таку, але воно не добре: потрібно щоб не протікала вона, виходить якась пластикова повинна бути.

- В нас є таке як мильниця невелика така з паластика, правда глибша, але кіт перелізе думаю.

- Тоді добре. Відерко маєш щоб піску набрати гарного?

- Маємо в підвалі.

- Порядок тоді. – Сашко потер долоні рук.

- Ой Сашка, я просто не впізнаю маму свою. Що не скажу не стає проти мене в жодному питанні, раніше коли ми в Львові жили, вона якась була така не приступна, завжди спішить, не вислухає ніколи, може тому що той Ігор був замотав їй голову?

- Колонія також дала результати свої, і на щастя позитивні.

- Можливо... Дивись: я про кота сказала, мама зразу погодилась. А скоріше навіть не стала б слухати про кота мене. Так що все ж таки моя теорія правельною.

- Яка теорія?

- Все в природі і навіть в відносинах людей, має свої два полюси: плюс і мінус, або навпаки перше мінус, а пізніше плюс. Так що виходить інколи починається з поганого, а опісля стає на краще.

- Ти вже мені говорила колись про свої два полюси.

- А хіба не правда?

- Звичайно правда: я загубив портмане, а ти знайшла, ти віднайшла мене, а я влюбився в малого Тюльпаника тоді. Бачиш як зіграла твоя теорія в мему житті?

- Тоді вона правильною.

Наступив 1991 рік. Цей рік буде останній для існування такої держави як Рядянський Союз. Люди ще всього не розуміли що відбувається, багато людей не розуміло, хоча були такі, які слідкувати за подіями дуже пильно. Однією такою особою, була саме Лариса.

Лариса мала доволі часу, вона вже ходила на восьмому місяці і постійно перебувала вдома. Богдан надалі працював на бурових роботах, він прилітав після вахти і знову летів на свою працю. Для Лариси кіт, якого принесла дочка, став найбільшою потіхою, тому що вона з ним проводила час коли нікого не було в квартирі. Лариса його розчісувала, розмовляла з ним, годувала його і сам кіт вже так привик до неї, що ходив за нею слідом.

Ще на початку того року, ніхто не знав куди повернеться грошова реформа, але те що відбувалось в державі, само нашттовхувало на таку тривогу. Тому коли минулого місяця, повернувшись зі Львова, Богдан з Ларисою вирішили щоб основну суму грошей, покласти в державну збіркасу, рахунок в якій Богдан вже мав, тому що туди перказували гроші його заробітньої плати з Тюменя. Так багато практикували щоб не возити з собою готівку і не попастись десь тим хто полював за такими сибіряками. Після того коли двоє вдома перерахували усі гроші, Лариса залишила на розходи три з половиною тисячі, а решта Богдан відніс і на протязі чотирьох день, поклав на свій рахунок, а також він поділився з дочкою своїми думками.

- Я думаю Йванка, що тепер в нас вже все внормувалось на кінець.

- Я так вже давно вважаю.

- Ти подумай: мама усі гроші які мала в Львові і вдома, погодилась покласти на мій рахунок в касу. Вона не хоче щоб за нею щось могли запримітити, а я працюю на платній роботі і тому все нормально.

- Людка допомогла своїми прогнозами, - підказала Іванка батькові.

- Може воно так, але все одно мама вже так мені довіряє як своєму.

- Я задоволеною що так все направилося. Ми усі тут свої, навіть наш Актор, якого мама полюбила більше напевно від мене. Вже не лишень ти любиш тварин, а мама також має улюбленця на чотирьох і з хвостом.

- Ти пристав собі Йванка: говорить мені мама, коли ми вже виїхали зі Львова додому: як я жила колись тут, такий шум, дороги криві, чому мого тата сюди занесло? Хіба не міг взяти маму і в Станіславі жити тоді, мама все одно не мала свого постійного місця, а по квартирах переїздила постійно. Продукти дорогі, бандитів на кожному кроці, крадуть, матюкаються, просто жахи. Говорить мені: я пригадую коли була малою, якась проблема була в нас з опаленням, ми так намерзлися однієї зими, що до тепер пам'ятаю як вода буда замерзла на кухні.

- Виходить я правою була що вламала щоб квартиру тут виміняти.

- А на Львів я б не виміняв, там з житлом не так як тут. А я ще мамі кажу: воду маєш постійно, вулиця в нас тиха; живи і радуйся.

- Тату, ти дивись щоб приїхав коли мама родити буде, щоб я не вирішувала за тебе таку справу, - цілком серйозним тоном сказала Іванка.

- Я візьму відпустку, там в березні не дуже беруть мужики, так що дадуть мені.

- З якого числа візьмеш?

- Таки з першого березня.

- А ти пригадуєш що було рік тому в такий день?

- Ми в колонію їхали двоє, а приїхали назад троє, - Богдан посміхнувся і погладив вуса.

- А був час що я була злою на вас двох, мене саму залишили, я тут переїхала... Але вже все добре, так що нам потрібно берегти наш сімейний затишок.

- Навіть сусідів наших тут не видно по площадці, яось так гармонічно все.

- Лиш щоб ще десь гараж придбати для Ниви нашої.

- В Львові, якщо б так машина в дворі стояла, давно колеса б зняли з неї, а тут ще яось стоїть.

- Відчувають злодії що я мента знаю. - Пажартувала Іванка.

Після Різдва, Богдан знову поїхав на роботу, а Лариса одного вечора, а саме двадцять друге січня, сиділа і дивилась телевизор. Нараз вона стала слухати про постанову яка була підписаною в Кремлі Горбачовим, і в ній мова ішла про гороші. Уважно вислухавши що говорилось в новинах, Лариса зрозуміла що настав час, про який говорила Людмила. Але їй пережити не прийшлося, так як грошей багато вдома не було, а що буде з тими що в збірках, не говорилось нічого тривожного. Але забігаючи трошки вперед, можна поспівчувати людям в тому, що їх в невдовзі спіткає. Люди, а також Лариса, не могли повірити що в скорому часі усі гроші, не лешень згадані банкноти, просто стануть наскільки знецінені, що те що було наскладено і зберігалось роками, можна буде використати за кілька днів і купити щось таке, що можна понести в руках додому з базару.

Зразу, на наступні три дні, люди почали нести свої гроші щоб обміняти їх, тому що банкноти вартістю в п'ядесят і сто карбванців, підлягали обміну на протязі трьох днів. Напевно якщо б скоріше, Лариса б мала мороку і думала постійно про гроші, але тепер вона себе сама не впізнавала, яось було їй байдуже про те що відбувається. Вона думала про те хто в них народиться, тим більше гроші в них були, хоча насправді в них вже не було аж такої потреби: чоловік заробляв добре, дочка доросла і навчається, машина стоїть в дворі і немає кому на ній їхати кожного дня і ще в родині, куди дочка збирається увійти невісткою, є родина в Штатах.

Після колонії, Лариса поміняла багато своїх поглядів, і сама вона змінилась в кращу сторону. Як не парадоксально воно звучить, лиш Лариса стала таємно приглядатись до своєї дочки і задумуватись в чому джерело її щастя. Вона спостерігала за відносинами поміж дочкою і Маковським, і багато брала для себе уроків з того. Правда про це ніхто не знав, так як Богдан думав що це поради Мацюри змінили дружину, хоча насправді Петро Мацюра був правим, але його поради змінювали саме Богдана, який сам того не помічав. Одним словом як воно б не проходило, але сім'я, набирала свій правельний курс, якого не було в домі Аташеків, в той час, коли вони скоріше ще жили у Львові.

Навіть тепер гроші для Лариси, які давніше були метою її життя, не були такими важливими, їй навіть було противно пригадувати те, чим вона занімалась скоріше, і як її в тому зупинили органи. Лариса побачила що можна бути щасливою і задоволеною життям, не виходячи далеко за рамки сімейного бюджету, але зате спокіно жити, мати волю, і відчувати себе з легкою душею, як вільна птаха.

Коли так Лариса роздумувала про своє минуле, нараз вічинились двері і прийшла дочка. Іванка ходила в магазин купити хліба і молока. Лариса пройшла на кухню.

- Ой, ти Іванка така рум'яна як снігурочка новорічна.

- Мороз такий на дворі; сніг рипить як старі двері. – Відказала дівчина і стала складати в холодильник пляшки з молоком.

- Розуміється на дівках твій Саша, - спостерігаючи за дочкою, промовила Лариса.

- Ти про що мама?

- Не про що, а про кого. А я про тебе. Дивлюсь така вже дівка стала що куди там.

- Ой мама, вже не починай про нас.

- А я була в Маковських, дивлюсь, а їня Ірка також вже так підтягнулась, виробляється така вже дівчина також. Скільки їй вже? Неля сказала була, а я забула якось.

- Вона з сімдесять восьмого, три роки від мене молодшою. В цьому році їй тринадцять буде.

- Але дивлюсь що вона така ніжна цяцька в них. Неля щось їй говорить може три рази щоб принесла з другої кімнати, а вона немов не чує її. Дивлюсь сама встала Неля і ще так перед нами сама до себе промовляє: от діти вже пішли тепер. Навіть Неля не відчула себе якось не зручно переді мною і Вірою; напевно вже привикла що мала не слухає її, а може і тата також.

- Вона ж не знає що в Бабаків на таке увагу звертали колись по-особливому.

- Правельно робили: діти повинні слухатись, а ще перед людьми тим більше.

- Нічого, нехай ще поживе трошки Ірка так як хочеться їй, а там Марчук візьме її до рук. Олько це не Сашко мій, він собі ціну знає не яку будь.

- А вона думаєш буде терпіти йому?

- Їй такий подобається. Сама мені сказав що коли хлопець любить дівчину, тоді повинен бути до неї вимогливий і навіть строгий інколи.

- Є такі жінки, воно правда. – Підтвердила Лариса.

- Бачиш і ти про таке знаєш також.

- Там в колонії я такого надивилась і наслухалась, що на волі людина проживе все життя і не буде знати того що там за два роки дізнається.

- А чому так?

- Тому що на волі переважно люди такі речі не обговорюють і ще там так би мовити специфічний контегент людей. Наприклад: ти в технікумі багато знаєш дівчат що документи підробляють?

- Не знаю, хоча знаю: я підробляла прохання в колонію.

- Але про це не знали ні твої однокласники, ані студенти не знають в технікумі. А там люди як щось зробили таке що ненормальне для суспільства і вже не ховають свої поступки, а просто коментують чому саме так поступили. З того всього, мимоволі дізнаєш ся що побудило дівчину чи жінку, вбити когось, а чому жінка з багатой сім'ї, пішла грабувати золото по квартирах. А був в нас випадок що сестра взяла вину на себе, щоб її сестра молодша не сіла на вісім років, тому що в неї двоє дітей малих. А через мужчин скільки попадають жінки в різні становища. Ось так поспілкуєшся з таким людьми і тоді стаєш думати по-іншому. Дивись та сама Катя Семьонова: строга баба, але є в неї такий корінчик таємний, що коли про те нятякнути, не може щоб не посміхнулась, і хто про такі таємниці людини знає, тоді вже може нею в якісь мірі маніпулювати, навіть змінювати в певній мірі її напрямки і поступки. Але з другої строни, коли про це сказати іншим, тоді людина тебе зненавидить і при спробі пригадати їй подібне, вже злості і ненависті буде вдвоє більше. Так що тут потрібно дуже тонкий підхід і вміти правильно підібрати ноту, до душі даної особи.

- А що саме за таємниця була в неї?

- Не можу сказати про таке. – Лариса розвела руками і посміхнулась. – Є речі про які ти також не можеш мамі сказати, і я не претендую щоб взнати навіть другим шляхом, тому що розумію що кожен з нас має право на свої індивідуальні мрії і захоплення.

- Не знаю хто в нас народиться в сім'ю, але напевно буде філософ... – Зітхнула Іванка.

Богдан взяв відпустку з першого березня як обіцяв, він вже знаходився вдома, відвозив і привозив дочку з науки, тому що мав доволі часу.

Дванадцятого березня, день був вівторок. Іванка ранком поїхала в технікум, з батьком машиною. Десь коли першої години дня, в двері постукав якийсь студент, він звернувся до вчителя фізики, і щось тому сказав. Вчитель поглянув на студентів і промовив:

- Іванна Аташек, тебе до телефону викликають терміново.
- Мене? – Вн несподіванки перепитала дівчина.
- Так. Іти в прийомну директора, там чекають на тебе.

Іванка швидко встала, дорогою вона вже надумала що скоріше всього щось з мамою, можливо потрібно їхати до дому щось допомогти. Коли вона забігла в прийомну, секретарка промовила:

- Трубку ту що на столі знятою, візьми.
- Дякую. – Відказала студентка і підійшла до столу де стояло два телефонних апарати, один з них, який був сучасної форми, салатового кольору, стояв з знятою трубкою. Коли вона приклала до вуха, почула шум:

- Алло, я слухаю. – Промовила дівчина з тривогою в голосі.
- Йванка? – Почувся голос батька.
- Так, що трапилось?
- Радісна новина: в тебе братчик народився!
- Ой, коли народився?
- Недавно: я відвіз маму, почекав там щоб з лікарем поговорити, а медсестра сказала що почались роди, і буквально через сорок хвилин, мама народила.
- Я додому відпрошусь зараз, приїдь за мною сюди.
- Давай я приїду за тобою. Мамі там потрібно щось взяти з одягу, ми спішили коли туди їхали.
- Так як я хотіла, як гарно. – Іванка раділа від почутої новини.
- Так що ти вже не єдиначка: маєш барта, а ми маємо сина.
- Вже наше прізвище не загубиться в родині. – Відказала Іванка батькові.

Іванка оглянулась на секретарку, яка щось шукала в паперах, набрала номер до Маковських, але нікого не було. Воно не дивно: усі працюють, а Ірка в школі. Після того вона стала набирати швидко в драмтеатр, але секретарка побача що та стукає по клавішах, сказала:

- Ти що тут комутатор зробила?
- Я хочу повідомити близьких людей, в мене радісна новина.
- Яка така новина може в нас бути тепер радісною ще?
- В мене братчик народився годину тому.
- О, поздоровляю.
- Дякую вам.
- Тоді вже повідомляй коли така новина. – Нараз стала добрішою секретарка.

Іванка знову набрала номер в драмтеатр, а там відізвався Кузя.

- Добрий день – првіталась Іванка.
- Добрий день.
- Я перепрошую, а можна когось з Маковських? Сашку, чи маму Нелю?
- Ще не прийшли з обіду двоє.
- Я вас Роман хочу просити: зможете перказати їм що в мене брат народився сьогодні.
- А, то Анка може?
- Вона сама. Я з технікуму дзвоню вам.
- Перекажу, як не сказати.

- Дякую вам Роман.
- Тобі дякую. Ще мене по-імені мама звала колись, а так в школі, в армії і тут, кожен зве як хоче.
- Потрібно було мені скоріше сказати, я Сашку перевиховую в цьому.
- Ні, Неля Іванівна нормально: вона мене зве по-імені, а усі решта сама знаєш як.
- Візьмемо це під увагу, я вам обіцяю.
- Анка, а той кіт що тут приходив, правда що в тебе він?
- Правда. Мама його так любить, називається Актор.
- Добре що змілосирдилися над ним, ходив тут постійно голодний. Він молодий, може рік має. Перший раз коли прийшов ще невеликий був, він вже за осінь підріс.

- Тепер йому добре живеться.
- Як дійсно театральному акторові. – Кузя засміявся.
Коли Іванка поклала телефон, подякувала секретарці, вишла з кабінету і пішла щоб відпроситись, вона подумала про Кузю: усі його звать Кузя, він посміхається, усі думають що вже так привик, а людина десь глибоко в душі ображається на таке. Обов'язково сказати Саші потрібно і Олькові, щоб більше собі такого не дозволяли. А тепер до Олька повідомити якимсь терміново, хоча він в школі зараз, але краще почекати, поки не визнаємо як назвуть малого Аташека.

Коли приїхав Богдан, дочка вже чекала на нього. На дворі почав накрапати дощ, і березневий вітер, мотав в сторони голі дерева. Іванка сіла в машину і промовила до батька:

- Погода знає своє, а в когось сьогодні перший день на землі...
- Почався відлік нового життя... – Похитав головою Богдан. – Я, пригадую коли ти народилась, тоді ще Бабаки жили: тесь і теща. Навіть твій дід так сказав був нам: ще вам хлопчик здався б на господарці, так пожартував був, а тепер його нема, а хлопчик народився в нас.

- А може назвемо його Ярослав, як дід був?
- Олег буде він, так мама сказала коли ми їхали. Говорить назвемо так як Іванка хотіла: якщо дівчинка тоді Людмила, а хлопчик Олег. Так що Людмила може в тебе народиться, як будемо живі-здорові, а Олег вже є в нас. – Богдан відпустив кермо і задоволено потер долоні рук.

- Потрібно дяді Гріші сказати.
- Я вже сказав: Братинський запитав чи можна йому Марчуковій Юлі говорити, а сказав що можна звичайно. Так що напевно вже Марчуки знають також.
- Цікаво так: така маленька людина живе на світі вже.
- Коли ми їхали, мама мені сказала що коли все обійдеться добре в неї з родами і вона повернеться, тоді зготує передачу в колонію, щоб там також святкували народження нашого Олежика маленького.
- Я сама приготую. Нехай мама скаже що купити, як покласти, і я займусь тим.
- А я думав що ти в нас егоїстка, лиш себе любити будеш, а бачу що воно не так.
- Я ще вас також люблю: тебе і маму.
- Ми винуваті перед тобою Іванка, - зітхнув Богдан, - не правельно в нас було спочатку і ти натерпілась багато через нас. Але тепер ми хочемо поправити все наскільки це можливо.
- Давай не будемо про щось погане згадувати, в нас сьогодні святковий день.
- Правду сказала. – погодився Богдан з дочкою.

Того дня перед вечером, приїхав Сашко з сестрою і з ними Олег Марчук. Гості привезли торт «Перлина» з собою, і Ірина принесла якийсь пакет. Коли вже привітали Богдана з народженням сина, той зрозумів що потрібно кудись подітись з квартири щоб не мішати молодим провести час. А так як гості виявили таку повагу до події яка відбулась в родині, тому і Богдан хотів бути ввічливим. Подітись не було куди, тому що моросів дощ, щоб кудись походити по місту чи парку, як тільки один вихід: поїхати до Братинського. Богдан так і поступив, він подякував і тут же зібрався також в гості. Він знав що коли признається Григорію Миколайовичу правдиву причину, тоді доцент зрозуміє його і порадить такий поступок благородним. А Іванка тим часом поставила чайник щоб зробити каву гостям. Коли вже сіли на кухні за стіл, Ірина стала витягувати з пакета те що принесла.

- Ух ти, - здивовано відказала Іванка. – Це звідки такі іграшки гарні?
- З Америки, - відказала Ірка, - мама написала ще на Новий рік, щоб прислали їх і тітка Маланія, купила і прислала.
- А це дружина вашого дядька Михайла?

- Так, вона його дружина.
- Що ви так дуже тут по-офіційному, - вмiшався Сашко, - був би Васька, не зрозумiв б вашої бесiди. Кажі Ірка: вуйко Михайло і цюці Маланка.
- А це не лишень iграшка, - Ірка вказала на колечко на якому було шість подушечок, і воно було запечатаним і прозорій пливці, - це для того, коли вже в дитини зуби починають прорiзатись, тоді йому давати щоб він собі навчився гризти і скоро зуби появляться. Так мама мені сказала щоб я переказала вам.
- Нічого собі американці роблять, - посміхнувся Олег. – Я би сам зараз погриз таке, може ще б задні якісь вирости мені.
- А ти подружку не просила? – Запитала Ірка Іванку, яка нічого не знала про скандал з Оксаною.
- Ні, ми свої тут а вона...
- А вона своє знає, - підкинув Олег. – Ми каву, а вона самогонки хоче.
- Бачиш Ольку, - став говорити Сашко – поважають тебе в родині: назвуть новонародженого Олег, так само як тебе.
- А хто сказав тобі? – Запитала Іванка, яка хотіла зробити сюрприз для Марчука і чекала нагоди, а Сашко її випередив.
- Миколайович сказав. Поки тато тебе забирав, мені Кузя вже повідомив, я сюди дзвонив три рази і так на Коперника, а Миколайович вже все знав.
- До речі Сашка і ти Ольку: щоб ви більше не звали Кузю в його присутності так як ви робите. Він ображається, мені сам признався.
- Ти що серйозно? – Перепитав Сашко.
- Цілком серйозно. Пообіцяй мені що так до нього звертатись не будеш. Людина має ім'я, досить легко звати і будь ласка так звiть його.
- Його так одна москалька в нас назвала.
- Їй ніхто не подивується, а ми, особливо ти Ольку, який мені колись при першій зустрічі говорив про москалів, так не можемо. Ми – інтелігенція, а не якісь невиховані люди.
- Все, зрозумів. – Сашко підняв руки вгору. – Тепер буде Роман Степанович.
- Ти Ольку також дивись мені.
- А тепер вже навіть починають звертатись «пан» і «пані», - відказав Олег.
- Та вже «товариші» накерували; тепер все мiняється. – замітив Сашко.

Лариса ще не повернулася з пологового будинку, і Богдан вже записав малого так як домовились, його звали Аташек Олег Богданович. А в неділю вечором, Іванка прихворіла і мала невелику температуру, тому була вдома з батьком. Коли вони двоє вже повечеряли, Іванка запитала батька що хотіла взнати про маму, але не наважувалась розпитувати її про те, щоб не пригадувати минуле життя у Львові.

- Тату, а яким способом мама і другі з нею, брали гроші з заводу? Вони що по рублеві з кожного робітника тягали може?

- Ні, людям виплачують плату як повинно бути; таке ніхто не робить. Гроші тягає начальство і звісно що бухгалтерія, тому що усі фінанси ідуть саме через них, іншим способом.

- Яким саме?

- Є багато способів. Я наприклад знаю що робилось так, по крайній мірі там на ЛАЗі: приїхав скажімо за автобусом чи кількома автобусами з автопарку якийсь з Баку. Приїхав на завод, і тут мають вони там такого свого так сказати «пертрушку». Це така людина що вона слiдкує за тими хто приїжджає, поки той чекає десь в прийомній, той підходить, починає бесiду і нятякає: щоб оформили автобус, потрібно чекати тиждень, а коли дати двісті рублів, тоді за два дні, а може скоріше. Той покупець порухає собі готель, їжу, таксі, щоб їздити на завод кожного дня, тоді він вже питає кому можна гроші занести, а той

йому вже вказує. Так за день можна заробити тисячу карбованців. Також знаю що економили на фарбі: дець в середині малюють, підкрутять пістолет той що малює і вже з автобуса половина літри фарби залишається. А за фарбою черга тих хто ремонтує машини людям, тож продають їм. Ще дуже на запчастинах наживались, тому що з автобусних парків приїзджали щоб придбати нові, всюди націнка і накрутка. А ще бувало що списували ніби скло розбилось, полкляли друге і вже тому що вкладав заплатити і скло продали, тому що вікна розбивались, особливо передні на дорогах. Усі такі неправдиві доходи, стікаються в бухгалтерію, а там вже бригада є від того як їх розприділити і кому. Ціла сестема працювала. Мама там мала авторитет, в неї голова до того була.

- Нічого собі.

- А що буває ще: будуть стоянку скажімо чи територію під новий цех. Там привезли гравію вісімдесят Камазів, а записали що сто тридцять. Хто там буде міряти гравій коли вже бетон залиють. А на такі розходити ідуть скажімо на рік часу по триста тисяч карбованців, одним словом є звідки потягнути.

- А як вони попались?

- Можна легко попастись: ось сидять в ресторані, ще як один вечір на місяць, так не помітно. А коли кожної суботи, танці, випивка дорога, коняки з самого Єревану, і так далі. За один вечір пара протратила п'ядесят чи більше карбованців і так кожного тижня. А в ресторанах, працівники на КГБ працюють, так як кажуть такі сексоти, вони спостеігають, пів року, рік, а після вже слідкувати органи починають.

- А правда що Смирнова жінка видала маму і усіх потягнули через неї?

- Воно так, але не зовсім. Те що вона написала скаргу чи донос на ім'я начальника ОБХСС, воно правда. Але в нас не тридцять роки що ранком занесли донос, а в ночі вже «воронок» приїхав за людиною. Якщо б лиш мама була там винуватою, тоді не відреагували б зразу на таку скаргу, але там вже давно надозрівало таке, що рано чи пізно, повинна була наскочити комісія з перевіркою. В них було все також там влаштовано з органами, але хтось там помер і замінили когось і новий став наводити порядок. А Смирнова слідкувала за подіями і вчасно підвернувся їм під руку. Я так не знаю всього, але якось таке щось відбулось там. Якщо б навіть зачепили когось першого, тоді все одно маму б потягнули, вона багато чого знала вже на той час.

- Може добре що мама тепер не в Львові живе? Там є люди напевно що злі на неї.

- Ольга Понамаренко те саме сказала їй була. Так що тут нам вигода на усіх сторонах.

- Я б навіть не подумала була скоріше що мама так гроші любить.

- Ні, воно не так: якщо ти в системі такій, тоді ти повинна так працювати як вони. А коли не будеш, тебе просто вкинуть і все. Мама любила свою роботу і тому влилась в такий «колектив». Уяви собі шестерні з десяти коліс; якщо скажімо четверта чи шоста клинить, що тоді роблять?

- Викидають і замінюють іншою.

- Те саме там: якщо крутяться, тоді усі, хоча п'ять в одну сторону, а п'ять в протележну, але головне що крутяться. А коли клинить одна, увесь механізм зупиняється, її необхідно просто списати і покласти іншу.

- Але мама одівалась так гарно, я наскільки пригадую, а коли лиш жити на місячну плату, так собі не дозволиш; хіба не так?

- Мама, бувало як їй щось подобається, наприклад побачила шубу якусь на вулиці в Львові, захоче мати її, хоча з під землі витягуй, але знайди. Так само якийсь сервіз наприклад. Але в неї не було таких забаганок багато, хоча тим добре. Так що якось так приходилось жити нам.

- В нас держава так побудованою: усюди крадуть.

- Нема вже в нас держави, не бачиш що твориться?

- А що там Мацюра на те все говорить?

- Він каже що Радянський Союз, багато невинних людей знищив і тому його кінець вже неминучий. В нас також там вже такий безпорядок почався що не знаю що буде далі. Так що може добре, що ти знаєш тих Маковських, ще чого доброго поїдеш з ним за бугор, а ми потому за тобою; забереш нас?

- Не знаю...

- А що може не захоче женитись на тобі?

- Як не захоче? Тату ти про що подумав? Ми вже як чоловік і жінка, а ти якісь питання такі завдаєш нерозумні. Куди він подінеться від нас.

- Ви що собі дозволяєте таке? Як це «вже чоловік і жінка»?

- Ти вже як мама: постійно думає одне і те саме і ти вже починаєш. Все в нас нормально і романтично, і нічого ми не дозволяємо якщо хочеш знати. Мама вже Людку замучила своїми переживаннями по поводу подібного. Будь спокійний, і ми поведимось так як хоче твій Мацюра.

- Дивись, що нам не було сгідно за тебе перед людьми.

- Не бійся не буде: перед Мацюрою точно не буде, він може лишень захоплюватись нашою дружбою і одобряти такий варіант. Не всі хлопці погані і не усі дівчата дурні, є хлопці виховані і витривалі в такому і дівчата розумні, так що ми двоє в другому варіанті. Як дядя Гріша говорить: ми ідейні люди.

- Яке мудре воно і ще ідейне в добавок, - посміхнувся Богдан до дочки.

Тут кіт прийшов на кухню, витягнувся ліниво і вистрибнув на стіл. Іванка почала його гладити, а він ліг і став кусати її за руку, граючись з дівчиною. Богдан встав і пішов на балкон покурити, а Іванка гладивши kota, мимоволі стала думати про Кузю: цікаво якось виходить: той Кузя немов стороння людина, а скільки романтичних згадок пов'язані саме з ним. Вперше коли вона його побачила, тоді вони їхали у Львів і телефонували в школу, щоб випросити Олька. Пізніше вона їхала в Довге, везли медогонку і перевозились поромом через Дністер. Опісля повертаючись вона вперше цілувалась з Сашком. А як смішно було коли той заховався під костюмами в машині і перед Галичем дав про себе знати. Також козу Маркізу вони відвозили, а тепер ще кіт тут якого той самий Кузя приручив в драмтеатрі, приносячи йому молоко і чогось іншого щоб той не був голоний. А сам чоловік не має долі особисто, а якось мимоволі, стає причиною романтичних поїздок і подій...

Коли батько повернувся знову на кухню, Іванка почувши запах від цигарки, запитала:

- Тату, а той Мацюра також курить?

- Як би він курил; не курять вони ніхто.

- А тобі що не сказав щоб ти кинув?

- А я перед ним не курю ніколи.

- Тоді його боїшся, а переді мною куриш і я повинна дихати димом тут разом з Актором?

- А що чути від мене димом?

- Ще дитину принесе мама в квартиру, а ти далі будеш диміти як паровоз?

- Там Мацюра не дає, а тут вже другий «мацюра» в хаті. – Богдан розвів руками. – Хоча бери і закривай свій димохід взагалі на консервацію.

- Давно пора. – Іванка встала в взяла kota на руки, а він немов ображеним поглядом глянув на Богдана. Постоявши трохи Богдан сам до себе промовив: хто я тут в хаті? Донька вказує що мені робити і ще принесла того чорного як ніч котяру, і він ще на мене глипає як Ленін на буржуазію. Що ж воно на тому світі вже робиться, хто його розбере... Тут Богдан став відкашлюватись, а Іванка почула і вигукнула з кімнати:

- Бачиш як вже докурився?! Кажу тобі що давно пора кинути таку погану привичку.

- Усі ви праві постійно – відповів Богдан – ти права і кіт вже навіть.

- Мацюра також! – Добавила Іванка.

- Почекай ще трохи: підросте мені Олежек мій, тоді ми двоє будемо проти вас тут.

- Тату, я піклуюсь про твоє здоров'я, тому хочу щоб ти кинув курити і щоб в того Олежика, був здоровий батько. Хочу щоб зімг його в ліс повести, побігати з ним, а не задихався в сорок п'ять, як старий дід. Я б не дозволила своєму чоловікові щоб він накурився і дихав коло мене.

- А він що не курить?

- Звичайно що ні. Не випиває, не матюкається, по крайній мірі я не чула щоб переді мною.

- Скажу Мацюрі, що в мене зять з такої віри як він сам.

- Можеш сказати, а я думаю що твій Мацюра, похвалить мене коли дізнається який образ життя я веду.

- Краще мовчати, а то подумає він: батьки якісь не дуже порядні а дочка напевно не їхня якщо така розумна. Хоча чому: таке також буває. Взяти наприклад Бартинських: батько викладач, мама лікарка а їхня Саламандра - рокерка. Як тобі така композиція під однією стелею в одній квартирі?

- Нормальна вона була, а там мотоцик, та з ким не буває.

- Але ти чомусь не возишся на тому мотоцику, хоча стоїть там в гаражі?

- Мені Сашка не дозволяє, він боїться за мене.

- Тоді виходить коли б я не дозволяв, ти б не звернула уваги, а коли він, тоді ти слухаєш його?

- Але коли хтось робить твою роботу, або те що тобі хочеться, хіба воно вартує сердитись на нього?

- Так почекай: а то він твій тато, чи я твій тато, кінець кінцем?
- Ти мій тато, не вкрав ще мене ніхто від тебе; що ж воно вже має бути таке нині, - Іванка зітхнула і повела очами по стелі.
- Вироджена Бабачка, так твоя мама водить очами постійно, показує що вже не може мене терпіти. Як ви себе маєте високо: що вона, що ти.
- Тому мій Сашка боїться постійно щоб я не пішла від нього до іншого когось.
- Що може до того Олька?
- До Олька ні. Олько не буде боятись, там його потрібно боятись. Це такий Марчук, що він швидко покладе на місце особу, яка погодилась бути його власністю.
- І правельно зробить. А той твій Сашка, буде ходити за тобою все життя, як я за мамою твоєю.
- Для того ноги в мужчини щоб ходив за жінкою. – Посміхнулась Іванка.
- А в жінки тоді для чого ноги?
- Щоб любовався мужчина. – Іванка засміялась сама з себе що так придумала.
- Що та Перестройка з дітьми зробила, - махнув рукою Богдан, - це просто труба!

Дев'ятого квітня, в другий день Великодних свят, приїхала Людмила з Ізмаїла. Вона просто з вокзалу, зателефонувала батькові, але в квартирі нікого не було. Людмила зрозуміла що вона буде сидіти сама в квартирі до того часу, поки батько не повернеться. Подумавши, вона взяла таксі просто до Аташеків; приїхала до них.

А вже вечером, коли на дворі був сильний вітер, Лариса з Людмилою сиділи на кухні і пили чай. (Богдан поїхав минулого тижня на працю), а Іванка носила на руках малого, щоб той заснув.

- Як Ларка. Не важко тобі з малим?
- Знаєш Людка, якось немов повернулась я в свої молоді роки, правда зараз розуму більше як було тоді.
- А в тебе хіба не молоді вони зараз?
- Але що не кажи, що родити в сімнадцять років, тому що коли мені стукнуло вісімнадцятий, Іванка вже прожила була сім місяців, а тепер народити, воно є велика різниця. Мене питає Іванка коли вона народилась, чи я тоді так любила її як малого зараз, я їй відказую що навіть більше. Тому що вона першою була, хоча тоді я так не думала про те що в мене є вже дочка, як думаю тепер, і при тому зразу про двох.
- Я також думала зразу про двох, - почала сміятись Людмила.
- В тебе свекруха була; допомагала тобі.
- А сусіди не вірили що ми зжились нормально, думали що скриваємо правдиві відносини, але з часом побачили що в нас все нормально. Навіть призналась мені одна сусідка, така тьотя Даша; говорить: я жду когда все таки на конец-то бабахнет в вас, а смотрю не дождусь наверное.
- Сама так сказала?
- Так, призналась мені. Вона любить собі «бабахнути» зранку вже і мете язиком як віником.
- А батько Володьки, він нормальний чоловік?
- Він такий смішний: бувало на початку коли я вже там стала жити, хтось прийде до нього, щоб той човна йому робив, там до мотора подивився, чи якусь пробоїну залатав. А Несторович, так я зву його, любить так щоб по-батькові його звати. Так він мене кличе з хати, спочатку я думала що справді щось йому потрібно, а він так щоб мене той хто прийшов побачив, мовляв: погляньте люди яку я маю невістку гарну. Я виходжу, а він мені говорить бувало: доню, дай щось їсти «Циганові», це такий чорний собака був в нас. Пес само собою гавкає на когось чужого, а Несторович вже з нагоди має причину мене викликати на показ. Я, бувало на початку біжу і готую вже щоб собака поїв, дивлюсь а там вже хтось дав йому, а пізніше я вже зрозуміла в чому справа. Бувало почую що гавкає, сама без виклику вийду, собаку поглажу за вухами щоб не гавкав і вже Несторович отримав що йому потрібно і огляд закінчено.

- А той хто прийшов напевно подумає собі: така слухнянна невістка в Чумакив живе.

- Напевно. – Посміхнулась Людмила сама з себе.

- А друга невістка як з ними? – Лариса мала на увазі дружину Міші, Володькового брата.

- Ти про Віку? Так вона вже не так дуже. Вона насміховується над тим що Василина Василівна в церкву ходить, а я це побачила зразу і вирішила навпаки похвалювати такий поступок, тому свекруха мені жалітись почала на Віку навіть. Але вони так часто не приходять до нас. Також в них двоє дітей, правда син і дочка. Віка така худа, Несторович жартує і говорить: Міську, годуй жінку, бо вона як весло до човна. Вона навіть образилась була на нього, але він не бере собі таке в голову ніколи.

- Зараз вже багато людей ходять в церкву, може тому і люди такими стали злими що не молились. Мені сваха Неля розказує, що їхній дятко той що в Америці живе, коли був приїхав давніше в Київ, здивований був і дуже йому було неприємно що люди такі в нас постійно сердиті, не посміхаються, дітей шарпають на вулиці батьки, просто йому була дикою така поведінка. А я питаю Нелю: а хіба в них не так як в нас? А вона мені відказує: там все по-іншому, навіть близько не порівняти.

- А я до речі також з свекрухою інколи заходжу в церкву. Знаєш Ларка: вийдеш і якоесь зосім по-іншому себе почуваєш, щоб хто не говорив, але коли ти відчужеш душею, ніхто тебе не переконає тоді. Я пригадую колись я ще в школу ходила і тато хотів книжку передати священнику нашому, що тут в кафедральному соборі править. Післав мене і я взяла Альонку, свою подругу і пішли. Зайшли в церкву, передала якусь книжку, вийшли, а мені Альонка говорить: ти знаєш Людка, я не проти вийти заміж за ксьондза, жили б добре і свистати б мені на атеїстів і їхні доводи. Дивись: нас з школи водили в музей «Релігії і атеїзму», щось таке сплітає той курсовод, хтось там запитав його щось, він заплутався. А я їй відказую: Альонка, я б запитала того атеїста, чи він переночує на кладовищі за сто карбованців, якщо ні, тоді він також в щось вірить і боїться.

- Людка, мій Богдашек, помінявся досить в кращу сторону. Працює з якимось Петром Мацюрою, той з якоїсь віри, але напевно розумний дуже, тому що моему радить як бути в сім'ї і бачу що радить на добро. Скоріше бувало що мене міг назвати поганим словом, матом до мене звернутись, а зараз став якийсь терпеливий більше, навіть Іванка його сварить щоб не куриє, а він мені говорить що напевно вона свого скоро досягне. Я вже хотіла б щоб той Мацюра приїхав колись з ним сюди і більше розпитати його про все і про його віру також. А ще казав що з ними працював якийсь такий комуніст, одного разу коли вони летіли в Москву, почало літаком так трясти, що вже думали їм кінець настав. Той комуніст так хрестився з переляку, мій не зміг повірити, що страх таке може зробити з людиною.

Ларка, - змінила тему Людмила – добре що у вас все нормально, ти також не залишай увагу чоловіка. Знаєш, вони мужики, такі герої інколи, а жінки так хоче як твій Олежик малий грудей, так що не все від того Мацюри залежить; від тебе також.

- Казав Іванці що вона горда Бабачка, така як я.

- А він чому не брав ту що бігала клись за ним по Львові? Як її звали?

- Светка. Він казав що їй рости потрібно, але вже на жаль не росте, тому щоб з ним цілуватись, їй потрібна табуретка. Я, по росту саме для нього підходила.

- Хотів з довгими ногами, скажи йому тепер, нехай гладить тебе по колінах, - посміхнулась Людка.

- Йому скоріше було потрібно казати, а зараз вже не потрібно, якщо хочеш знати.

На їхню розмову, Іванка пройшла на кухню і сказала що маленький спить.

- Як Анка; любиш брата свого? – Запитала Людмила.

- Такий маленький, а очі наші має; карі.

Тут раптово на кухню пройшов кіт, він вистрибнув на коліна Лариси. Людмила поглянула на нього і впізнала.

- А скажіть мені що це той самий що в театр приходив?

- Звати його Актор, тепер вже подумайся чому таке ім'я в нього. – Відказала Іванка.

- Ви просто супер в мене. Я так ще тоді подумала щоб коли я жила тут, забрала б його собі в квартиру.

- Сашка привіз. – Похвалилась Іванка.

- Ой, той Сашка твій, запитай його коли тебе до мене в Ізмаїл привезе вже на кінець.

- А ми літом приїдемо. – Відказала Лариса. - Візьмемо Ниву нашу, а може Саша свій автобусик, тата твого візьмемо і усі разом на південь поїдемо.

- А тата візьмемо нашого? – запитала Іванка маму.

- Звичайно, заодно до Мацюри заїдемо в Дубоссари.

- Тоді якщо Сашка поїде, я поїду.

- Ти з Сашкою своїм на судні пройдешесь по Дунаю. Скажу щоб Володька взяв вас з собою десь і Іллічевськ чи в Одесу.

- А Актора з ким тут залишимо? – Взявши на руки кота, запитала Іванка.

- Ірка погодує, прийде сюди і догляне його.

Раптово роздався дзвоник телефону, Іванка поглянула на маму, а Лариса кивнула щоб та пішла зняти трубку. Іванка так поступила, коли вона зняла почула голос Сашка.

- Анка, я ти там?

- Нормально, що вже від вчора заскучав так швидко?

- Чим займаєшся?

- Саме про тебе говорилось в нас: Людка просить щоб літом до неї ми поїхали усі і взяли дядю Грішу з собою. Ти повинен послужити нам в такий мандрівці.

- А я саме тобі хочу сказати про подію яка відбудеться в нас літом, правда літо велике, часу доволі.

- А що повинно відбутись?

- Ми отримали листа від вуйка Михайла; він приїде до нас.

- Гість поважний, а на скільки часу?

- Не знаємо точно, але коли приїде сам, тоді напевно не надовго. Але я хочу щоб ти прийшла до нас і батьки також, щоб він побачив яка в нас родина побільшилась вже.

- Прийду звичайно, цікаво його побачити і почути про життя за океаном.

- Тоді добре, перекажеш мамі що я вже від тепер вас прошу до нас.

- А твій вуйко знає про мене?

- Знає: ми фотки вислали ті що в театрі зробили.

- Тоді точно прийду вже. – Пообіцяла Іванка.

Поклавши трубку, Іванка тут же звернулась до мами:

- Добре що Сашка пригадав мені: ми ж мали фотки віддати для Людки з драмтеатру.

- Молодець твій Сашка, - відазала Лариса – іди принесли їх, якщо б не він, точно збули б ми були про них. Там покажеш своєму Людка яка ти «королева іспанська».

- А «королю» дали вже знимки?

- Звичайно, як без його волі щось в тому театрі може відбуватись. – Пожартувала Лариса.

Коли Іванка принесла світлини, там були з однієї камери чоно-білі, а з другої кольорові. Усі троє стали розглядати, а Людмила з Іванкою, стали сміятись самі з себе.

- Послухай Людка, - звернулась Лариса до сестри, - а ти привези нам фото Чумаків, родину їхню.

- Нестровича вже можеш побачити, якщо у вас десь в книжках є картина Репіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану», той що стоїть з таким животом в червоному вбранні і в білій шапці з барана

- копія Нестровича.

В місяці червні, того дев'яносто першого року, до Маковських приїхав гість з-за кордону. Сашко зателефонував до Іванки і сказав щоб в неділю були готовими прийти до них в гості на третю годину дня. Також сказав що мама Неля, ще особисто буде просити їх, щоб все ж таки вони усі четверо могли бути в них, так як гість вже знає про малого Олежика і також про майбутню невістку, яка увійде в їхню родину. Сашко ще попередив, щоб вона сказала своїм батькам, що вуйко Михайло любить хвалитись і ще жартує багато і їхні жарти, (Сашко мав на увазі закордонні), якісь трошки можуть бути такими що можуть викликати образу, в такому випадку щоб старому не дивуватись, так як потрібно врахувати що людина довгі роки жила в іншій культурі і порядках, а те що йому запам'яталось з рідної землі, воно

було дуже давно і тоді Михайлові лишень було всього двадцятий рік, коли він залишив своє гніздо і рідних...

В суботу вечером, зателефонувала Неля, вона просила так само щоб Аташеки приїхали до них, хоча насправді Лариса готовилась до приїзду гостя напевно більше як самі Маковські, їй дуже хотілось знати як живуть люди в самій Америці.

В неділю, Лариса оділа Богдана в нову сорочку, також сама гарно оділась, взяли вони коляску для малого і половина третьої, виїхали до Маковських. Аташеки розраховували на особливо церемонію прийому, тому купили торт, пляшку шампаського і коняк. Але зустріч відбулась досить примітивно і навіть смішно.

Справа в тому, що коли Аташеки приїхали до Маковських, вийшли з автомобіля і обережно зайшли на подвір'я, в хаті було чути якийсь шум, було зрозуміло що іде підготовка до гостини, а на дворі під виноградом, який висів через металічний каркас над проїздом в гараж, на розкладужчі спав сам гість-американець. Почувши який шорох, чоловік прокинувся і тут же глянув на незнайомих людей. Він схопився з розкладушки, поправив шовкову літню сорочку і підтягнув білі шатни.

- Добрий день! – Трохи голосніше привітався Богдан до дятка.

- Добрий день панове. А може то вже рано, бо я спав і не знаю який час на світі.

- Ні, в нас третя після обіду, - пояснив Богдан.

- О, а сонце де тут з якого боку встає і сідає?

- Ми навіть не знаємо як тут подвір'я розміщено, - стала повертати голову Лариса і дивитись по небі.

- Та вже як є. – Махнув рукою дятко. Він сам був не високого росту, волосся на голові було мало і він чесав його назад на потилицю, а воно було повністю срібне.

- Ми близькі до ваших родичів, - став пояснювати Богдан.

- Ага, та казала Неля що маєте бути тут нині. – Дятко підійшов і подав руку, після вже досить як для знайомства, тривалої бесіди. – Мене звить Михайло.

- Я Богдан, а це моя дружина Лариса, донька Іванка і синок Олег наш. – Пяснив Богдан.

- Тоді файну маєте фамілію, якщо так пане Богдане.

- А як вас по-батькові, тому що привик людей поважних так звати постійно.

- Я Пантелеймонович, але то довго так говорити, кажіть просто пан Михайло і досить. Колись, як я тут жив, тоді казали мені хлопці з якими я ріс, «Місько Паньків», або «малий Панька горбатого». Тато не були горбатий, але чогось так люди казали нам, може який прадід був горбатим, ади до тепер сам не знаю навіть; але щось мусіло бути таке...

На розмову вийшла Неля і чоловік за нею, так як Сашко кудись поїхав, тому що не було Лади.

- Привіт гості наші, - привіталась Неля.

- Вітаємо, дякуємо за запрошення, ми так хотіли побути щоб запитати пана Михайла про Америку, що були готовими без запрошення прийти. – Призналась Лариса.

- А воно так треба, - вмішався Зеновій Маковський в розмову. – В любий час до нас: вночі треба, будь ласка, вдень - тоді просто в хату.

Неля побачила що чоловік вже десь собі в гаражі сьорбнув спиртного, побоялась щоб той щось не пригадав про нічний візит дівчини, а особливо перед Богданом, так як Ларису вже Неля знала ближче, запровадила того в хату, щоб одівся для неділі. Сама стала пояснювати вуйкові про гостей. – Ось ця дівчина знається з нашим сином, а цей маленький хлопчик, той самий що я писала вам про нього, - Неля вказала на малого, який заснув дорогою і спав.

- Ой та мама така молода, я так дивлюсь і думаю чи то сестра з нею, а пан Богдан мені каже, що донька їхня. А я не смію питати коли вже така виросла та донька, як ще мама молодою такою.

- Мені ще вісімнадцять не було як Іванка народилась, а тепер вона більша, а нам захотілось кого мати ще маленького. – Пояснила Лариса.

- Зараз пройдемо за стіл і поговоримо. – Неля сказала і кивнула щоб Лариса пішла за нею в хату. Іванка залишилась возити в колясці малого по подвір'ї, а Богдан з Михайлом, пішли на лавку під виноград і сіли двоє. Якесь таке було відчуття, що люди вже знають ся роками, і пан Михайло без зайвої церемонії став розповідати про все що думав.

- Я пане Богдане, не думав їхати щоб тут бути; старий я вже ніби трохи. Але маю такого товариша, там живе коло мене, він каже мені що буде їхати в Тлумач і мене вже підговорив. Так що ми зібralись, я і той Дмитруньо і на льотніцко, а з відтди на Московщину вже. Нема щоб так тут до вас зразу прилетіти.

- А що там у вас говрять про нашу державу?

- Ми так не знаємо аж багато, там люди не цікавляться політикою аж дуже. Люди живуть, мають діти, роблять, відпочивають, тай нащо їм того що де робиться.

- А ви там працювали скоріше також?

- Так. Я працював в порті. Там в нас порти великі, велечезні, ми коло океану мешкаємо.

- Напевно кораблі великі, якщо порт з океану?

- Такі були шіфи, що якщо б ви ось цю хату поклали на нього, шукали б де вона там поділась Тяжка була робота, але платили добре. Не так щоб тяжко носити що було, лиш там вітер з води і коли зима, ми мусіли вбиратись тепло, щоб не мерзнути.

- Я також на півночі працюю, на Сибіру. Також холод, але там москалі спирту нап'ються і гріє їх.

- А то вас що заставили совіти, чи ви сами так пішли там робити?

- Сам. Добре дають заробити там.

- По своїй волі в Сибірію поїхали?

- Зараз вже нема того, вже скоро нічого не буде з совітів напевно.

- Щоб спокій був, аби не було війни, бо я вже знаю що то таке.

- А яки ви попали в Америку, який ваш шлях був аж так далеко?

- Ой, пане Богдане, якщо б я розкав вам свій шлях, але якщо так коротко: в Нмеччині, ми робили на фабриці. Тут совіти наступають; пруть як нендза. Але ми далеко на захід, таке місто Дюссельдорф. Опинились під союзниками і вже хто куда хотів, так пішов. А я запізнався з дівкою, така файна була дівка; також з Галичини. Так знаєте як вже з нею був і хочу далі бути з нею разом. А вона ніяк до краю, не хоче додому, бо боялась дуже. Я прошу, кажу: Маланю, та там в нас соловейки тьохкають так файно, та рідний корчик за хатою, рідна вербочка над ставком. Але добре що не вернулась, її всю родину вивезли і так погинули вони десь в Казахстані. А я вже задля неї виїхав до Америки, а тут сестра лишилась, так що Зенкова мама була, небіжка ніби вже. Був ще брат, але на фронті вбили. Не маю такої родини близької як вони для мене, тому я їм і пакунок пришлю, і що треба поможу. Авто купив їм, тай каже тепер той старший що їхав б до нас, а я не проти щоб приїхав. Ми вже старі з жінкою, дітей нема в нас, а вони нам найблищі люди. Кажу йому: Йвасю, ти приїдь але сам, а ми тобі вже знайдемо панночку файну там і вже.

- А молодший не хоче їхати? – нтякнув Богдан обережно.

- А як вже ще і той захоче, то вже буде мати брата там і нехай його забере до себе.

- Також самого, чи можна з панночкою? – Пожартував Богдан.

- Та кажуть мені що має тут сватати когось, Казала Неля, що мають по полудню прийти свати. – Пан Михайло поглянув на Іванку і на Богдана. – Ади, то ви певно тоті свати?

- Ми пане Михайле; ми. – Повторив Богдан.

- Так, так: ади як файно.

- О, тому ви як пробудились питались зразу яка пора дня в нас, чи вже по полудню? – Засміявся Богдан.

- Та дивлюсь і думаю чи то свати, чи то якісь другі люди. – Гість став сміятись

- Свати, свати, - підтвердив Богдан вдруге.

- Я так і подумав, бо видів пікчер доньки вашої і впізнав її тут. Але так спостерігаю і ще мовчу, аби щось не нагородив язиком що не треба. В нас там інакше: що людина думає, так і каже тобі. А тут скажеш, а потому думаєш що сказав був і чи добре. Ось вам приклад: я теліфоную і кажу до товариша: Дмитруню, я прийду зараз на до тебе посидіти. А він мені відказує: Миханьку, сиди вдома, бо я маю час з жінкою файний. Я не гніваюсь; сиджу вдома. А тут хто тобі таке скаже? Буде злий що тебе біда принесла невчасно, а в очі тобі добрий ніби, просить до покоїв, показує що радий тобі, хоч сам думає в середині: щоб той гість провалився під землю; знала мара коли принести.

На їхню розмову вийшла Іринка з хати, вона стала просити до столу.

- Що ж, ходмію, - сказав Михайло, - надіюсь тут нам раді що в покої кличуть.

- Цікаво там у вас. – Зітхнувши, промовив Богдан.

Іванка відмовилась іти за стіл, сказала що коли повернеться Сашко, тоді з ним посидить собі, а зараз з братом буде на дворі. Неля навіть вподобала собі те що її майбутня невістка, так допомагає мамі і хоче щоб та мала вільний час, для спілкування з гостем за океану.

За столом пішли різні розмови; в основному Аташеки, в яких був час, на відміну від Маковських обмежений що до гостя, вони запитувала про все що їх цікавило.

Тим часом приїхав Сашко, він вже злився сам на себе що затримався куди його посилав батько, але побачивши свою кохану дівчину так нарядно одітою, настрої його тут же піднявся.

- Анка, тобі так підходить з дитячою коляскою возитись.

- Справді, чи так просто сказав?

- Ні, я чесно: просто уявляю себе що я приїхав з роботи, а ти мене зустрічаєш тут з коляскою.

- Іди щось поїсти в хату.

- А чому мене відправляєш, я хочу на тебе надивитись в нас на подвір'ї.

- Ти ж сам сказав що уявляєш собі що ти приходиш з роботи, а я як нормальна жінка, повинна сказати щоб ти пішов поїсти в хату.

- Все в нас як в театрі, а коли вже все буде по-справжньому?

- Закінчу технікум і тоді буде...

- Потрібно щоб брат твій підріс, щоб пам'ятав весілля сестри.

- Також правда.

Сашко підійшов до коляски і став дивитись на малого Аташека, він прошептав:

- А ти малою такою самою була колись?

- Не знаю, не па'ятаю себе такою. Людка говорить на нього, «малий Бабачок».

Сашко поглянув на двері і легенько обняв дівчину за талію. Іванка також оглянулася чи хто не побачить.

- Сашка, я не можу повірити що ми усі в тебе вдома зараз – прошептала Іванка.

- Не всі: Актор ваш сам в квартирі.

- Він спить як кіт.

- А чому «як»? Він же кіт, - двоє розсміялись.

- Анка, - змінив тему Сашко, - мама хотіла щоб ви прийшли першими до нас, тому що в середу приїдуть наша родина з Галицького району. Ти знаєш того Ваську, так мама сказала що вони як візьмуть вуйка в свої обороти, все в нього заберуть і вже не відступляться поки той не поїде. Тому ми дату їм не сказали, а сьогодні мене тато послав туди. Я сказав що вуйко вже приїхав і відпочиває від дороги. Так що ви в нас поважніші гості тепер.

- А мене чому не взяв туди до них в село?

- Добре що не брав. – Зітхнув Сашко.

- А чому так?

- Сидно. Я приїхав, а тато того Васьки вже п'яний, або як вони кажуть там «п'єний». Мене за стіл кличе, а в хаті щось згоріло на кухні, дим з хати клубками як з паровоза. Я ледь відірвався від них. Ще тебе туди? Щоб там твої, карі оченята, те все оглядали?

- Я б на вулиці почекала.

- На вулиці? – Сашко став оглядати свої недільні мешта. – На вулиці я ледь не впав, так само як тоді коли ми вперше приїхали вашу квартиру оглянути.

- Тоді ж зима була, а зараз червень; де знайшов лід?

- Гірше льоду: за коровою не підбрали, просто навпроти хвіртки. Звідки я знаю що в них під ноги дивитись треба, вийшов собі, поправляю сорочку і тут: бабах!

- Що впав таки?

- За крило машини зловився, але так промчав своїми мештами добряче вперед.

- А того дятка-американця, туди повезете в гості?

- Потерпаю, - посміхнувся Сашко.

Тут, почувши сміх, проснувся малий Олежик. Іванка взяла його на руки і сказала що віднесе до мами, а Сашко ще раз оглянув свої мешти, які також потерпіли від такої пригоди.

Після тієї зустрічі, Лариса ходила як сама не своя. Вона не могла повірити в те що почула від гостя з-за океану, як живуть люди в Сполучених Штатах. Звичайно що Лариса розуміла що рівень доходу і добробуту населення там багато вищий від того що було в Радянському Союзі, (якщо ще можна було назвати те що творилось в державі, Радянським Союзом), але що так в деталях довідатись про усі побутові дрібні речі, в неї такої можливості в житті ще не було. Лариса наскільки перейнялась тим що почула, особливо про те як рівень культуру в спілкуванні, який рівень гігеєни і взагалі як можна себе почувати людиною, в неї не виходило з голови.

Одного сонячно дня, коли вже гість поїхав, і немов усі вже забули про нього, Лариса сказала до дочки:

- Іванка, ти мені сказала була давніше що ти ходила в якусь майстерню по годинниках і там запитала того майстра ціну свого годинника, ти пам'ятаєш де воно було?

- Звичайно: на Площі Міцкевича.

- Підеш зі мною туди?

- А тобі що там потрібно?

- Знаєш, я так думаю про того дятка-американця і хочу щось перевірити.

- В майстерні?

- Він мав годинника на руці, я так глянула, а він побачив, зняв його і сказав що він повністю золотий. Годинник і браслет також, не те щоб покритий був золотом, а золотий повністю. Я так тримаю в руці, відчуваю що такий важкий досить, справді золото, а він відчуває що мене ціна цікавить і говорить мені: «десять тисяч долларів». Я похитала головою, але особисто, просто не можу в таке повірити.

- Так що в майстерні ти перевіриш?

- Хочу запитати чи таке можливо, просто не люблю коли мене хтось наколює. Я ж львів'янка, а не якась баба з хуторів, тому хочу знати чи воно правда. Якщо він мене обманув, просто так щоб похвалитись, тоді все що він говорив, я не зможу вірити йому.

- А ти назву годинника запам'ятала?

- Так. Називається він Ролекс. Там ще корона така вироблена як для молодої принцеси.

- Ходімо. – Іванка сама дістала охоту до такого.

Обидві взяли коляску з малим і поволі пішли по вулиці. Обійшовши медичний інститут, вийшли на Площу Міцкевича. В майстерні нікого не було, тому Іванка першою підійшла до вікна.

- Добрий день вам. – Привіталась дівчина.

- Добрий день, - майстер підняв лупу на чоло і поглянув на Іванку і Ларису. – Що надумала таки?

- Ви про що? – Іванка незрозуміло поглянула і подумала що він щось питає маму.

- Годинника свого продати. Ти ж здається приходила з гарним годинником до мене щоб я оцінив.

- Ні, не продаю. Я бачу ви та пам'ятаєте добре.

- Тебе запам'ятав. Так що ви хотіли?

Тут Іванка відійшла від вікна і дала місце мамі. Лариса пройшла ближче.

- Майстер, - почала тихо Лариса, - в мене таке запитання, як би мовити може смішно вам буде і добре що ми самі тут, -Лариса машинально оглянулась - але для мене важно дуже.

- Та питаєте, що ви так несміло. – Майстер поглянувши на молоду жінку, трохи засоромився.

- Скажуть мені будь ласка таку справу якщо знаєте: чи можливо щоб був чоловічий годинник повністю виготовлений з золота і вартував десять тисяч, американських долларів.

- Звичайно. Є годинники по мільйонів долларів.

- Ви жартуєте може?

- Яка фірма?

- Ролекс.

- Швейцарія, Женева. Зараз самі переконаєтесь якщо не вірите. З такими шедеврами технічного діла, вам не жарти. – Майстер став шукати каталоги і знайшовши один з зеленими обкладинками, став листати.

Знайшовши щось, він поклав на підвіконник майстерні. – Тут шукайте серед інших Ролексів, який вас цікавить.

Лариса стала приглядатись і перегонувши сторінку, побачила таку саму модель, якого вона тримала в руках. Це був «Rolex oyster date just», з золотим браслетом та таким же циферблатом. Поділki годинника були в вигляді сірників. Лариса зразу впізнала, так як їй запам'ятались написи і також збільшуване шкелко на поділці третьої години. Вона стала шукати ціну і знайшовши вжахнулась:

- Ой, та тут взагалі тринадцять тисяч.

- А ви який маєте?

- Я не маю його – стала пояснювати Лариса, - я тримала в руках, але той чоловік сказав що десять тисяч. Правда виглядав повністю такий як цей що тут є. Така корона була; написано так само.

- Пояснюю. – Майстер встав з крісла. – Справа в тому що є золото чотирнадцять, або вісімнадцять, каратів. Там так в Швейцарії роблять такі сплави. Якщо двадцять чотри карати, тоді чисте золото, але воно м'ягке по собі і тому можна щось друге зробити, але не корпус годинника. Якщо цей дорожчий, напевно вісімнадцять каратів, а той що ви тримали в руках, чотирнадцять. Але по виду, щоб так без лупи, не можна оприділити, так що все правельно.

- Виходить що наш дятько скромний ще досить. – Пожартувала Іванка до мами.

- Ось вам Америка... – Прошептала здивовано Лариса.

- Послухайте жіночко: такий годинник, вартує цілий масток зараз. Ви не думайте багато і нікому не говоріть, але я знаю людей що у вас куплять, навіть розберемо по кусках браслет, і продасте як золото ювелірам. Його переплавлять, і заробите гроші великі. Я згідний: для чого носити скільки грошей на руці, щоб ще десь вбили тут в нас? До речі механізм Ролекса, не наскільки точний вже, а золота там досить.

- Ні, ви не зрозуміли: я тримала в руках, тому що до наших знайомих дятько приїхав був, а ми в гостях разом були. Він про все розказував і вже поїхав, просто ми мимо ішли і думаю чи він хвалився так перед нами, подумав що ми тут темні і нічого не знаємо, хотіла просто вас запитати; ось і вся історія з тим Ролексом. – Розвела руками Лариса.

- А хоча доїхав щасливо?

- Напевно, нічого не почули ми жакливого.

- Але старий, вибачте на слові, не має розуму: він думає що йому в нас те саме що в Америці його? Та тут за таку річ його б життя могли позбавити; от смішні люди на світі. Були гроші купити, а розуму нема як користуватись.

- Ой, та він таке мені нарозказувався про Америку, що скажу вам по правді, я хотіла взнати чи справді правду говорить і думаю собі так: якщо про годинника сказав правду, тоді мабуть і все решта правда також. Але все одно важко повірити...

- А що вас таке здивувало? – Поцікавився майстер.

- Ось наприклад: говорить що рибаки ловлять рибу і тут же випускають її в воду знову. Посто в них таке хоббі для розваг. Я питаю чому не їдять ту рибу, а він мені відказує що є в магазині готова і яка хочеш на смак. Я висказала, мовляв що за проблема рибу приготувити, а він мені каже що в кухні бути чути рибою, а на заводі людям які це роблять, платять гроші за такі незручності. Я йому далі своє, що я все одно готовила сама, а він сміється і відповідає, що тут так думаю, а там сміялась б сама з того що зараз лишень що сказала. А мій чоловік проговорився, що ми kota маємо, а він сказав що в Америці, коти ковбасу на хочуть їсти, я вже сказала що таки не могу в таке повірити, а він пообіцяв що вишле нам в посилці котячу їжу і говорить мені: а після того спробуєте дати йому ковбасу вашу і побачите чи він буде їсти чи ходити за ногами і просити того що вчора з'їв. Ще казав що в нього є яблуня за хатою, а дикі кози приходять яблука їсти, тому що вони не зривають їх, а купляють собі в магазині. Я ж питаю чи він десь під лісом живе, а він каже що в місті, має свою хату. Я ж перпитую: як кози в місті можуть бути, а він говорить що ходять дикі кози поміж хати і загород там немає. Показав знимки і справді все відкрито так в них.

- Та там другий світ жіночко, - похитав головою майстер. – Дивіться навіть ось по цих каталогах, якщо там такі ціни на годинники, виходить хтось купляє їх. Тут за десять тисяч доллраів скільки автомобілів можна придбати, а там годинника заселив дід на руку і пішов по вулиці і не боїться носити його.

- Звичайно щоб коли боявся там носити, тоді не взяв б з собою в дорогу таку річ дорогоу.

- Другий світ, що говорити...

- А ще він говорить що скільки дорослих людей в домі живуть, скільки автомобілів на подвір'ї стоїть. Моя сваха йому каже: нас дорослих четверо, і ще донька підрастає, виходить п'ять машин ми б складали тут в себе? А дятько той сміється і відказує їй: Нелю, та там дорослі діти окремо живуть, там лиш одна донька яка ще підрастає жила з тобою разом і хлопці вже б самі собі на квартирах, чи хати покупляли готові. Там такого нема щоб зять чи невістка жили з старими, там старим спокій, а молодим кохання в хаті, вибачте майстер за такий вислів відвертий, але я хотіла передати вам цитату його в оригіналі.

- А що ви думаєте: я хотів одружитись за одну дівчину колись, а мені мама не дозволила, - признався майстер. – Сказала що не хоче її в нашому домі бачити. А там, я б пішов собі і взяв кого сам хотів до свого дому. Так що хто де народився, там йому і життя стелеться.

Лариса ще хотіла переказати одну справу яку почула від дятька Михайла, але тут в майстерню зайшла якась дівчина, тому Лариса подякувала за інформацію і попрощалась з майстром, щоб дівчина не чекала, слухаючи їхні бесіди.

Вийшовши вже на вулицю, обидві пішли поволі назад додому. Дорогою Іванка котила візок з малим Олежиком, вона стала питати маму:

- А чому тобі той годинник став перед очами, що ми не полінувались сюди піти щоб взнати правду?

- Іванка, не справа в годиннику, справа в іншому: коли людина така впевненою, не зважаючи на те що чоловікові за рік сімдесятка, він їде за кордон так далеко, він не боїться нікого, нічого, йому все стелеться гаразд, це про що говорить тоді?

- Що він з другого суспільства прийшов до нас.

- Дивись і послухай, тому що ти по подвір'ї возила Олежика, а ми в хаті вели бесіди. Він був над міру здивований в нашому Гастрономі в місті, говорять нам: я стою і спостерігаю як люди купляють продукти, а одна жінка пішла у відділ де риба і купила рибу собі. Він ще так виразився, сказав «квашену рибу», я зрозуміла що сільодку купила. Видали тій жінці здачу і тут вона стала в кулінарію і купляє печення. А продавщиця без рукавиць, голими руками набирає для неї печення, та жінка дає їй гроші які видали їй як здачу з рибного відділу і та бере їх голими руками, і далі набирає руками печення. Йому дивно як так можна торгувати в магазині. Він говорить що них все впаковано, гігієна на вищому рівні, ніхто хліб не носить у відкритій сітці над землею де порох, а потім його їдять.

- А воно правда: хліб ніхто не миє в кухні, а просто так споживають. – Погодилась Іванка.

- Ми тут живемо, і не звертаємо уваги на руки і хто як бере ними, добре що черга підійшла і вдалося купити той хліб чи ту рибу, а в них все по-іншому там.

- Я думаю що там і між людьми інакші відносини і поміж підлітками, дітьми також.

- Правельно ти запримітила: в нас суспільство інше зовсім. – Лариса нараз пригадала. - А ти знаєш коли мене закрили, я коли постійно думала про тебе, я одного не могла подумати, не було в мене навіть близько такої думки і тим більше якщо б вона в мене появилась якимось чином, я б не могла просто її закріпити, тому що не знайшлося б в мене основи для такого.

- Ти про що мама?

- Я б ніколи не могла подумати, що я після колонії, тебе побачу такою, якою я тебе побачила. Уяви себе на моєму місці тепер: дитина дванадцять років, якщо не інтернат, тоді чужа сім'я, на рідного батька нідії мало, навколо вулиця, хулігани, подружки які також без догляду, тому що в кого є такі батьки як твій дід Славко був, вони не дозволять дружити з такою що її мама в тюрмі, а батько не знати де пропадає взагалі. Тепер що виходить в тієї бідної дівчинки: проводить доволі часу на вулиці, попадає поміж хулігани, різні злочинні компанії, тим більше що вородою вийшла не остання; не важко уявити наслідки.

- З довгими ногами, - посміхнувшись добавила Іванка.

- Я коли тебе побачила, не могла прийти до себе. Тому мене дивує все те про що мені розказав той дятько, адже ми справді живемо в іншому суспільстві.

- Мама, ти все правельно сказала. Мені пропонували зрізати мак, заробляти гроші, до мене клеєлись такі хулігани, ти все правельно думала про моє на той час не доглянуте життя. Але так не трапилось, а вірніше вони запізнились і я відмовилась від їхнього бізнесу, завдяки одному випадку, який все перемінив.

- Який випадок?

- Знахідка на вулиці Грюнвальдській. Я немогла собі подібного дозволити, тому що барат Сашки міліціонер, я зрозуміла що в нього, а якщо в нього, тоді і в сім'ї, просто алергія до хуліганства і чогось протизаконного. А якщо б не вони, якщо б не Маковські, я б покотилась дуже низько напевно, тому що я любила заробити гроші. Також коли ми поїхали в колонію, тоді після Різдва, я інакше стала на життя дивитись, я просто повірила що в нас все може направитись і ця віра провадила мене до того часу, поки я не почула що в нас ще хтось народиться. Я тоді зрозуміла що в тата і в тебе, все стало на правильну дорогу. Тому що коли немає згоди, люди не будуть розбудовувати більшу сім'ю.

- А коли ти так хотіла щоб все було добре, тоді чому ти Сашу свого у Львів потягнула?

- А, ти про той випадок? Я хотіла щоб витягнути головний камінь, який тримв стіну, яка розділяла тебе з татом і щоб та стіна впала. Я думаю, що вона таки впала.

- Не могла тоді придумати з татом щось разом, а хлопця взяла який про мене таке довідався перше чим мене побачив? Якщо вже на таке ти рішилась, якось потрібно було з своїм кимось робити таку справу.

- Мама, може ти не зрозумієш мене, може не погодишся, але я тобі скажу правду.

- Скажи, послухаю. – Лариса як ішла, зупинилась біля аптеки під номером «1».

- На той час, мені Сашка вже був такий близький, може ближчий як тато навіть. Тим більше тато не зміг так зіграти роль, а ще міліцейська форма була необхідна, тому що партійні люди, найбільше бояться щось провинитись проти органів.

- Ви ж добились свого, лиш тепер коли я бачу твого Сашу, коли бачу його рідних, мені постійно здається що вони думають про мене і про те як ви тоді в Львові були.

- Нічого подібного; вони думають постійно про мене. – Посміхнулась дівчина щасливою посмішкою, та піднесла долоню над бровами, тому що сонце засвітило їй просто в очі.

- Хто б сумнівався, - також посміхнулась Лариса. – Я так спостергію за тобою коли ми в них були тоді, ти такою красивою, не віриться мені що наша «мишка» така вже доросла.

- А чому мене так тато звав постіно?

- А тому що ти коли була малою, постійно гризла іграшки і все що в руки взяла. Добре що наш Олежик вже має американську іграшку для такого, а тоді в тебе не було.

- Мама, ти не думай про те що було в Львові, тому що в Маковських також в родині не все ідеально, є також і в них такі люди в родині, що їм просто соромно за них. Все нормально в нас, коли самі Маковські нас просили, щоб нами похвалитись перед тим дятком з Нью Джерсі.

Літом того року, ціни пішли стрімко вгору, почались друкуватись банкноти вартістю одна тисяча карбованців. В серпні провалилась остання спроба втримати від розвалу державу, але за кілька днів, комітет в Москві, який увійшов в історію під назвою ГКЧП, був арештований і фактично усі республіки і органи управління на місцях, залишились керівного проводу згори. Кожен став виживати як йому задвалось правильним. Хоча скоріше референдум який відбувся в місяці березні, давав малу надію про збереження республік як незалежних держав з спільною економікою, так як ніхто і нічого не міг зарадити тому, що відбувалось в колись велечезній та могутній державі.

Гроші втратили свою вартість. Нічого не допомагало те що люди оримали їх в зберігаючих касах чи в банках, все обезцінилось наскільки що ніхто вже не міг чогось передбачити навіть на місяць часу вперед.

Скоріше Лариса думала щоб починати якийсь бізнес, якийсь кооператив, але після того як вона поспілкувалась з паном Михайлом, в неї погасло бажання щось починати тут де вона живе, адже воно небезпечно, так як потрібно вділяти з грошей бандитам і ще знати яким саме, а тим більше результат був непередбачений і скоріше всього програшний. Лишень в одному випадку можна було щось робити, це заніматись криміналом, але про таке Аташеки навіть ніколи не думали щоб опускатись на таку дорогу.

Щоб хто не говорив і на що не надіявся, Лариса навіть скоріше як сам Богдан, замітила те що вони кожного дня котяться вниз в питанні добробуту і фінансів. Якщо ще рік тому сім'я відчувала себе на висоті порівнянно з іншими людьми, то тепер вже стало очевидним що гроші скоро стануть просто наскільки обезціненні, що на таку суму, яку вони віддали за холодильник подарований Братинському, можна буде купити просто щось поїсти на один вечір.

В Тюмені, Богдан також побачив що все міняється: люди втрачали роботи на місцях де проживали, в Україні, в Білорусії, також в республіках Прибалтики і подавались на заробітки, тому багато молодих мужчин стали приїздити щоб заробити грошей в Тюмень. В начальства появився великий конкурс на робочих, хоча з заробітною платою, вже почались проблеми також.

На місцях, не лишень в Прикарпатті, а взагаліному всюди, багато людей кинулись в торгівлю, почали привозити товари за кордону, в основному одяг, і вже скільки стало всього багато, що подаватись в такий бізнес, можна було лиш тим, хто хотів як говорили «зводити кінці з кінцями», але щоб жити багато, вже ставало проблематично. Кожна справа яка приносила дохід, тут же попадала в поле зору злочинцям і бандитам, які хотіли пожитись на будь чому.

Лариса з Богданом зрозуміли одну справу, про яку вони ще не признавались Іванці, вони поміж собою обговорили все те що тут відбулось і Івано-Франківську і дійшли спільного висновку: Маковські, єдинна надія на їхнє благополучне життя в майбутньому і тому потрібно обережно відноситись до того що відбувалось поміж їхніх двох родин. Лариса боялась щоб дочка не пішла на відвертись і не призналась хлопцеві про що говорилось в її домі, але Лариса таємно слідкувала щоб Іванка не вчинила який неправельний поступок, і готовою була всякого часу підказати їй, щоб все було правельно і гарно з їхньої сторони і одночасно щоб не бути нав'язливими перед самими Маковськими.

Також сама Лариса частіше стала телефонувати до Нелі, просто обговорити якісь повякденні новини, але жодного разу не опустити нагоди, щоб не похвалити дочку. Звичайно що Неля розуміла те що Лариса не знає так людей в місті, і тому коли сидить вдома доглядаючи малого, в неї є час поговорити і одночасно щоб не скучати, коли чоловіка немає вдома. А ще Лариса запримітила те, що Неля ніколи не жалілась на теперішній час і на проблеми як інші люди, а виходить з того що вони живуть в достатку, хоча на перший погляд не зразу можна було побачити. Коли глянути просто не знаючи Маковських, виглядало що люди живуть нормально, хоча насправді вони мали надійне джерело достатку, лиш цього не виставляли на показ і Лариса порахувала таку поведінку дуже розумною і правельною.

Доведенням того що Маковські немов в затишку посеред бурі часу, яка мотала людей в різні сторони, було навіть те, що все ж таки дятько їхній дотримав слова і прислав в посилці набір ласощів для кота Актора. Коли Сашко привіз, Лариса стала вділяти своєму четвероногому любимчику, кожного вечора імпортної їжі. Але ще більше Ларису здивувало, коли Неля сказала щоб та під'їхала до них додому, тому що вона має щось таке для неї, чого не хоче сином передавати. Лариса не могла додуматись і коли приїхала, Неля призналась що дружина вуйка Михайла, прислала її жіночі підкладки. Слід заміти що в Радянському Союзі, до кінця його існування, такі речі не випускались взагалі, і люди не знали що такі зручності існують в інших країнах. Лариса була просто здивованою наскільки, що похвалилась своїй знайомі по роботі Вірі. Також Неля призналась, що прислали їм зимовий одяг для Ірини, але щоб в школі не кидались в очі нові речі, мала Маковська буде носити ще куртку з минулого року, тому що час був таким, що хтось міг приглядатись до подібних оновлень навіть в школі і навести на хату непрошених гостей для пограбування.

На відміну від Аташеків, Маковські знали більше про кримінальну обстановку в рідному місті, тому що син їхній працював в органах і вдома розказував що відбувається насправді навколо них.

Ще була одна проблема, яка не давала спокою Ларисі, це її минуле. Мова не йде про її судимість, а ось про Смирнова що знав Сашко, якось було згадувати дуже боляче. Хоча насправді Лариса не знала чи Неля знає про її минуле у Львові, але те що майбутній зять знав, її непокоїло. Навіть те що Іванка хотіла маму заспокоїти, все ж таки такі переживання в Лариси глибоко посілись в думках. Вона вже навіть думала щоб якось самій виправдатись перед Нелею, але не хотілось самій починати таку тему, а з сторони Маковських звісно ніхто не підніматиме такого питання. В результаті так виходило, якщо скоріше Сашко переживав щоб Іванка його не покинула і не пішла з іншим, зараз Лариса хвилювалась навпаки: щоб хлопець чого не передумав і не знайшов другу дівчину, хоча підстав для такого не спостерігалось.

Люди усі переживали розвалення економіки, втрату роботи і достатку, але Аташеки, були з тих людей, які мали скоріше гроші і володіли великими коштами посеред інших, і тому в них більш боляче проходив такий процес опускання на низину, разом з іншими сучасниками. Одне що могло потішати сім'ю, це те що вони не пожаліли велику суму грошей, щоб викупитись з колонії, адже не звісно щоб відбувалось зараз, хоча вже можна сказали що держави як такої не існувало, перед якою провинилась була Лариса і по закону тієї держави її наказало правосуддя, але зате апетит до грошей, був більшим напевно в керівництва правоохоронної системи, навіть по тій причині, що люди працюючи в органах, вже нікого не боялись, а ті хто були поневолені в колонії, так як і скоріше, хотіли під любим поводом, вийти на волю.

Одного вечора, Сашко признався в тому що брат його Іван, напевно покине свою роботу. Причиною було те, що йому поступило кілька погроз зі сторони кримінального світу, і він зрозумів що рано чи пізно, те що сказали, так вони зроблять.

Закон і право не існувало більше, не було жодного захисту тим хто боровся з злочиним, тим більше що злочин стали розуміти по-різному навіть ті хто стояли при владі і караючій системі. Одним словом не було родини чи сім'ї, щоб переімени обійшли стороною. Кожен хто працював, відчував безпорядок на роботі, в селах в колгоспах які ще жевріли, робилось нечуване; розкрадали пальне, вирізали поголів'я худоби через брак заготівель корму, все що лежало на видній місці, тягнув хто лишень міг потягнути.

На підприємствах, змінювались начальники кожного кварталу, міняли бригадирів, хто давав яку пропозицію тут же хватались за неї щоб якось втримати те, що будувалось десятиліттями, але нічого не виходило з того. Заводи які випускали продукцію, стали не отримувати деталі, машинобудування взагалі не могло укомплектувати будь яку техніку, адже все випускалось раніше по території цілого Союзу, а тепер коли все було відділено, потрібні нові домовленості, нові ресурси енергії і так далі. Щоб щось налагодити, не вистачало часу, зате розвалювалось все само собою в швидкому темпі.

Також стали терпіти ремісники і різні майстри, тому що людей багато опинилось без роботи і кожен брався за що лиш була нагода, люди кинулись обробляти землю, але техніка не усім було по кишені, тому загалом було таке становище, що усі на щось чекали і одночасно розуміли що чекати вже на щось краще, немає жодної надії.

Гроші, які Лариса з Богданом були скоріше позичили своїм знайомим на автомобіль, тепер навіть не було охоти брати коли б навіть повернули їх, якось було образно і смішно, адже тоді на суму п'ять тисяч карбованців, потрібно було працювати чотири роки і також купити багато чого, коли тепер таку суму можна було заробити за кілька місяців. Правда розходи були в кілька разів більшими, якщо навіть взяти до уваги минулий дев'яностий рік. Одним словом все розвалювалось не по роках, а практично по днях, і люди ніхто не міг прогнозувати навіть на найближче майбутнє.

Але поміж тих усіх негарздів, були люди на подобу Олекси Марчука, які роками чекали того щоб їхня земля звільнилась від московського поневолення і люди стали вільно жити і говорити те що їм хочеться. Насправді свобода слова і демократія, немов повноводна річка яка вийшла з берегів, зносила все на своєму шляху що скоріше стояло перешкодою чи загрозою. Люди перестали боятись влади, міліції, почали привикати до того що скоріше було заборонено і лиш хтось міг про це обмовитись шепотом. В газетах стали друкувати різні статті з цікавими випадками, вже появлялась така різна інформація, що навіть в демократичних країнах, все ж таки її б не виносили на широку публіку. По місту ходили предствники різних релігійних конфесій і роздавали свою літературу, пропонували відвідати їхні зібрання. Також появились різні приватні крамниці, аптеки, книжні лавки, одним словом кругозір людей розширився наскільки, що молодь стала розумнішою за старше покоління, чого ніколи перед дев'яностими роками не спостерігалось. Правда ніхто не думав про те і не знав, що пройде десять років і теперішній період, в якому люди живуть, увійде в історію під назвою «Лихі дев'яності».

Коли Іванка пішла знову на навчання, учобовий заклад, вже змінив свою назву і тепер він був Комерційний технікум, а в листопаді того року, для Аташеків підвернулася зручна нагода купити гараж. Справа в тому, що недалеко гаражу Григорія Миколайовича, продавався такий самий гараж серед комплексу багатьох гаражів, власник якого помер. Братинський знав господаря того гаражу і сказав його доньці, щоб нікому не продавала іншому, тому що в нього є родич який купить і заплатить гарно. А в скорому часі, покупку було узгоджено з Богданом і гараж який був в кінці проїзду, на протилежній стороні де знаходився гараж Братинського, став власністю Аташеків.

Іванка запитала чи можна перетягнути мотоцикла якого їй заповіла Людмила, а Миколайович лиш зрадів від такого запитання, тому що йому звільнялось більше місця в гаражі і вже зручніше було обійти зпереду свою стару Волгу. Нива, була коротшою від Волги і тому мотоцикл, вмістився зручно в гаражі Аташеків.

Вечером коли вже уся сім'я була вдома, Богдан відігнав свою Ниву в гараж, помив її і прибрав в салоні, Іванка зайшла в кімнату де спали батьки і побачила як мама гралась з малим Олежиком який розкинув руки, лежав на спині і очами водив по стелі. Постоявши спостерігаючи за такою сценою, Іванка запитала:

- Мама, а коли я була такою як він, ти також так гралась зі мною?

- Звичано що гралась. А що може ти не віриш мені?

- Не пригадую, хоча тепер можна говорити що захочеться, все одно дитина в половину року чи навіть в два роки, не буде пам'ятати нічого.

- Іванка, - Лариса встала і зробила серйозний вигляд. - Ти може сумніваєшся в тому, що ми з татом любили тебе? Чи ти так ревнуєш, що я твого брата люблю?

- Все нормально, - Іванка повернулася і вийшла з кімнати.

Лариса хотіла іти, але малий почав щось крутитись на ліжку і скривився щоб заплакати. Через кілька секунд, Лариса почувала що дочка веде розмову з батьком. А коли вже було пізно і Богдан пішов спати, Лариса тихо встала і прошла в спальню дочки. Іванка зажди спала на дивані, на якому вдень сиділа, і не хотіла ліжка в свою кімнату щоб було для неї більше місця. Коли Лариса тихо пройшла, вона побачила нічне світло, яке світило фіолетовим відтінком, а дочка лежала на лівому боці, повернутою обличчям до спинки дивану. Також було в квартирі тепло досить і Іванка лежала розкритою, в шовковій піджамі, срібного кольору, по якій були розкидані невеликі дзвонки розділені на половину синім та червоним кольорами. Лариса прикрила двері і торкнула за плече дочки:

- Іванка, ти не спиш?

- Майже сплю, - відповіла лінимим голосом дочка.

- Можна я присяду коло тебе тут?

Іванка повернулася і зробила місце для мами на дивані, а Лариса зітхнула і почала шепотом мову:

- Я хотіла тобі щось сказати важливе.

- А завтра не можна що так вночі надумала? - Іанка встала і сіла поруч, лиш підняла ноги на диван і руками обняла коліна.

- Ти знаєш, ми з татом, особливо я, ми винуваті дуже перед тобою. Ми коли були молоді, не розуміли яке в нас щастя народилось, ми були егоїсти; я особливо. Тоді наука, кар'єра, друзі і все решта, одним словом все те що не вартувало твоєї однієї сльозинки, ані того що ти скучала самотно. Нам здавалось що ми тебе любимо, так як усі люди своїх дітей, але це було неправильно. Я хочу просити прощення в тебе, хоча вже скільки років пройшло і ти стала дорослою, але воно непевно краще навіть, тому що тепер ти більше все розумієш. Правильно ти сказала, що тепер можна наговорити що завгодно, тому я прошу щоб ти простила мене. Я зрозуміла вже після колонії, після того коли тебе побачила там, що ніщо не вартує щоб з рідною людиною поступати так, немов вона на другому плані в тебе. Я навчилася багато і навіть від тебе. Коли ти не віриш в мою сповідь, запитай Людки, я їй те саме призналась. Вона розповіла тобі може?

- Ні, - Іванка хотіла сказати, але голос в неї змінився і було відчутно що сповідь мами її заділа, вона взяла себе в руки, щоб нормально сказати, - Людка лиш переказувала постійно твою думку про Сашку і як ти характеруєш мої відносини з ним.

Тут немов самі привідчинились двері в кімнату і пройшов кіт. Він стрибнув на диван і став тертись до ніг дівчини. Іванка взяла його на руки і промовила немов до людини, хоча було зрозуміло, що дівчина сама себе хоче розрадити таким способом:

- Актор, ти тепер слухай що мама говорить, будеш за свідка, щоб колись не сказала, що такого не було і вона не говорила. – Вислів позвучав немов жарт, хоча такий досить змістовий і глибокий.

- Я не зміню вже свої думки і свого розкаяння. – Призналась Лариса.

- Мама, коли я приїхала від тебе першим разом, мені здавалось що я провалилась в пропасть. А Сашка як на збитки цілий тиждень мовчав і не показувався. Мені так було важко, що дядя Гріша побачив і Олька послав до драмтеатру, щоб той Сашку притягнув до мене.

- В кого ти такою в нас? – Лариса обняла дочку і з очей потекли слюзи. – Ми, ні тато, ані я, не заслужили в Бога такої донечки розумної і доброї. Ми не ті батьки, щоб в нас народилась така ніжна особа.

- Мама, я думаю що ви вартуєте, тому що інколи так здається людям. Думаєш Братинські колись думали що заслуговують на те, щоб в них виросла рокерка? Але час пройшов і тепер дядя Гріша пишається нею і вона любить його. Сама поглянь: лишень нагода появиться, вона вже приїде до нього і до нас також.

- Людка не погана по характеру, думаю що в неї м'якший характер як скажімо в мене, просто в неї не було виховання як потрібно і моталась з компанією різною.

- А хіба вибір компанії і друзів такий може мати вплив на людину?

- З нею саме так: їй мій тато був потрібний, вона б була ідеальна тоді.

- Думаєш дід Славко справився б з нею був?

- Щоб він не справився? Не лишень з нею, а усією тією компанією.

- Зате дядя Гріша в другому молодець: погодився мене взяти до себе тоді...

- Саме такий період коли ти ставала чим раз дорослою, я загубила.

- Нічого мама: я кажу що все добре. Навіть йому в нас добре. – Іванка погладила kota Актора.

- Ти знаєш, - Лариса витерла очі від сліз, - як мені б хотілось щоб ти була зараз такою як маленький Олежик, я б віділяла тобі увагу постійно, я вже б ніколи не вважала гроші таким скарбом для сім'ї як скоріше, тим більше щось інше, що соромно згадувати тепер.

- Все добре мама, все нормально... Я думаю коли б ми жили у Львові, я б не була такою щасливою як тепер коли ми тут, а він, - Іванка що б розвеселити маму, вказала на kota, - точно не жив б з нами ніколи.

- Але скільки прийшлося тобі пережити для такого щастя...

- Так буває: спочатку переживання, а пізніше щастя.

- Я забула: Два полюси, як ти постійно вказуєш на такий діючий закон.

- Можна і так сказати.

- Що ти хочеш тепер щоб я зробила для тебе що в моїх силах? – Цілком серйозно запитала Лариса дочку.

- Щоб в нас погостювали мої друзі: Сашка з Іркою і Олька Марчук.

- В любий день, коли скажеш, я всього наготовлю для них. – Пообіцяла Лариса.

- Мама, бачиш сама тепер, що в тебе є багато доброго також, не влазиш в моє життя як інші батьки бувають. Знаєш, коли я була в колонії тоді з Іваном, і зам. начальника став говорити мені: «мать у тебе то не путёвая, но все равно мать и это правильно», я подумала: якщо така людина, на такій професії працює, а вигляд в нього як в палача, і коли він говорить яка б мама не була, а все одно вона мамою, тоді я зрозуміла, якщо б ти навіть мене залишила добровільно, чи так обставини склались, що ти мене здала в інтернат, все одно ніхто не може відняти від людини того, що та людина вже народилась і особа яка її народила, все одно є мамою. А в мене куди краще було, і коли Олька признався Сашкові що моя мама в колонії, а він не став вважати такий випадок як надзвичайний і поганий, тоді я зрозуміла що в нас в сім'ї ще не все погано і ще не все пропало. Бувають випадки набагато гіршими, тим більше що ти зацікавилась тим, щоб ми були багатшими і жили краще інших.

Тут відчинились двері і показався Богдан.

- Я думаю де ти пропала, встав щоб Йванку запитати, а ви тут шепочетись обидві. Давай Ларка йди до дитини, він пробудився.

- А я хіба не з дитиною зараз?

- Вона вже велика, а йому потрібно щось напевно; щось він крутиться і ніби злиться.

- А ти не знаєш що робити в такому випадку?

- Само собою що не знаю. Я можу тут посидіти з цією дитиною і розказати там про тварин, чи ще щось.

- Виходить, що твій Мацюра надав тобі інструкцію як збільшити сім'ю, а що з тим хто народиться далі робити, такої інструкції не дав.

- Мама завтра поговоримо, може розплакатись зараз Олежко наш. – Промовила Іванка.

Коли Лариса встала щоб іти, Богдан поглянув на kota і пожартував:

- Слухайте: зараз жінки волосся малюють на біло, може щоб того kota пофарбувати так? Сидить в темній кімнаті і не видно його навіть; таке чорне.

- Тату, якщо б була вона, тоді можна, але він «хлопець», як його малювати?

- Треба почекати може мода для хлопців така вийде. А то зараз якась мода що на лисо бриють голови, хоча kota того також постригти так.

- Скажи Актор, - дівчина звернулась до kota, піднявши його мордочку вгору, - скажи так: ви Лукасович, там свою Лялю в Тюмені стрижить і малюйте їй шість, а мене залишіть в спокою; я талановитий театральний кіт і мій чорний колір, це такий персональний імідж.

- А дивись як він слухає тебе, так муркоче на цілу кімнату.

- Все тату, я хочу спати, до завтра... –

- З моєю шепочетесь двоє, а зі мною не меш коли говорити?

- Ой, вже не починай будь ласка. Завтра цілий день з тобою буду.

- Та вже я подивлюсь завтра.

- Обіцяю. - Іванка повернулась на дивані, а Богдан вийшов з кімнати, зачинивши двері.

Але заснути дівчина не могла, вона стала думати над тим що сказала мама, хоча її думки за короткий час змінились: я тепер в нас тихо в квартирі, ніхто не спорить з ніким, усі шануються поміж собою, навіть малий брат спить спокійно і не дуже плаче. Іванка стала порівнювати квартиру Василя Дмитровича, де вона опинилась після того як органи опечатали квартиру, напевно вже його хлопці також виростили, лиш цікаво які вони люди взагалі... Але краще не цікавитись, тому що є тут люди про яких можна подумати: наприклад Олько Марчук. Якщо б не він, наскільки в неї було б життя самотнє в чужому місті, а батьки його також нормальні люди, вони не подивились що їхній син з дівчиськом подружився, на запідозрювали чогось пустого, хоча сам Олько любив не такі теми вести бесіду, але це було скоріше немов розмова посеред двох підлітків-товаришів, а тепер вже і можна признатись Сашкові що Марчук не брат жодний для неї, але може краще нехай залишається «братом», якимось вже привиклось до такого... А ще гараж мають вже тепер, якщо б був тоді гараж коли вона з Маковським лиш стала знайома, було б де час проводити двом, але тоді не було, а тепер можна до нього просто в хату зайти, чи він сюди прийде, а також до Братинського на Коперника в любий час заїхати і можна почувати себе як в своєму домі, чому якимось так відбувається що коли потрібно, тоді того нема, а вже коли є альтернатива, тоді все і з кожної сторони готовим до послуг. Тепер вже і сама тьотя Женья не страшною, нехай знає про все, нічого вона не може сказати, адже коли батьки погодилися, тоді і їй не залишається іншого. А про маму потрібно признатись коли приїде Людка, нехай перекаже що я не осуджую вже її більше, нехай вже більш не носить мама вину в серці, адже вона має багато доброго в душі, а все що було не так як колись хотілось, потрібно забути, щоб не стати часом ще більш вимогливою понад самого діда Славка. А цікаво якою я буду мамою, - думає дівчина – коли в мене в майбутньому появляться діти, якщо вони виростуть, також будуть по-своєму коментувати відносини з батьками, і хоча здається зараз що в нас все буде добре і ми будемо зразкова сім'я, але закон Двох полюсів ніхто не відміняв, так що можна мріяти, лиш це не запевняє того, що саме так все відбудеться як людині хочеться...

З такими думками, дівчина заснула, а кіт також вклався біля її ніг і поклавши голову на передні лапи, спав в комфорті і в теплі...

Першого грудня, дев'яносто першого року, відбулась історична подія. Вперше відбулись вільні вибори президента в Україні і одночасно референдум щодо незалежності самої України, як окремої держави. Хоча скоріше вже Україні проголосила свій акт про незалежність ще в серпні того року, зразу після провалу який був останнім реваншем комуністичних сил у Москві, але тепер вже більш офіційно, з опитуванням народу, тобто повністю сучасний демократичний підхід, до такої важливої, доленосної події.

Десятого грудня, в Маковського Олександра, була дата також; йому виповнилось двадцять чотири роки. Але так як був робочий день, тому Іванка запропонувала щоб таку дату відмітити не в нього, а в неї, так як вона домовилась що батьки підуть в неділю вечером до Григорія Миколайовича, а вона хоче щоб Сашко взяв Ірку свою сестру, а також прийде Олько і побудуть собі разом до пізна. Пропозиція була вигідною, тому що молодим хотілось побути самим, а в зимовий період, усі жителі домів не мають куди подітись і вечорами в хатах своїх проводять час. Але Сашко запропонував взяти з собою свого родича Ваську, щоб було весело і нагода посміятись усім разом, Іванка тут же погодилась, тим більше що свято було саме Сашка і він вправі вибирати собі його програму.

Отже, в неділю, п'ятнадцятого грудня, Богдан вже пригнав з гаражу свій автомобіль і чекав вечора щоб поїхати з дружиною до Братинського. Тим часом Лариса наготовила салатів щоб було що покласти на стіл, а до Миколайовича прийшла Женя, так як він також хотів щоб прийняти гостей не просто так, а щоб посідила племінниця з чоловіком і маленьким сином, як належить гостям.

Коли вже Богдан з Ларисою поїхали до Григорія Миколайовича, їм на зустріч їхав Сашко, який підібрав Олега Марчука, а також були Ірина з ними і Василь, який був перед тим в суботу і ночував в Маковських, мотивуючи тим, що в селі немає зимою що робити.

Іванка гарно оділась, приготувала подарунок, правда було домовлено ще скоріше щоб таких подарунків як вона колись йому припіднесла, купивши дорогого светра, більше не робити і не запроваджувати так би мовити гонку хто кому дорожчий подарунок купить. Тому цього разу дівчина придбала для Сашка книгу про атомобілі з гарними картинками, яку батько купив в Москві, повертаючись з Сибіру. До речі сама ідея купити якусь книгу, не виникла випадково: коли Іванка була в домі Маковських, тоді коли літом гостював Михайло Пантелеймонович з Нью Джерсі, дівчина мимоволі побачила що в кімнаті коханого є книжковий шкаф і повністю закладений книгами і фотоальбомами. Також Маковські виписували журнал «За рулем», вже багато років і зберігали усі випуски таких журналів для авто любителів. Не лишень Сашко, Іван також цікавився автомобілями і навіть важкою технікою, такою як ескаватори, крани, бульдозера і грейдери, (напевно щось передалось йому від батька, лиш як відомо, по волі обставин він працював в міліції).

Коли вже гості прийшли під квартиру, а Василь був тут вперше, він ще зняв чоботи на площадці і тримав в руках стоячи на бетонній підлозі перед дверима, Іванка відчинила і поправила на собі білу кофту, яка тісно обтягувала красивий дівочий б'юст.

Також до дверей підбіг кіт Актор, усі хто прийшов, почали за чергою його вітати і гладити, а Василь став розглядатись навколо по квартирі. Але раптово він перевів свою увагу на Олега і Ірину: справа в тому що Ірка не могла зтягнути тісні американські чоботи і звернулась до брата:

- Сашка, мені потрібна твоя поміч.

- А як казав не бери їх: там нятягнути не мога, а тут не зтягнеш. Купив вуйко Михайло такі, що хіба дикій козі на ратиці натягувати, - пожартував Сашко.

Але тут раптово Олько оцінив ситуацію, поглянув що Іринка присіла на тумбочку від взуття, яка стояла біля вхідних дверей, сам став навколішки на проти дівчини і став зтягувати чобіт з лівої ноги, замочок якого вже дівчина розтянула вниз. Після, взяв розтягнув замочок правого, також обережно зтягнув, поклав чоботи поруч і подав руку щоб дівчина встала. Опісля підійшов заді, зняв куртку з плечей і почепив на вішак. Василь який спостерігав, не видержав і вигукнув:

- Ольку, ти що таке робиш? Люди дивлют сі на тебе; що с дурний?

- Так повинно бути, - відказав Марчук, зовсім не збентежившись, а навпаки з якоюсь горідстю.

- Там в мене в селі, ввиділи би пацани як ти перед дівков на коліна стов.

- В твою селі Васька, пацани тупі валенки, тому що навіть до таких американських чобіт не підходить ривняти їх. Дивись як кіт двитья на тебе, він також розумний, - пожартував Олег.

- Пішов Васька, - Іринка вдарила родича по плечах, - не бачиш що Олько джентельмен, а не те що ти.

Іванка повела очами до Сашка, їй дуже подобався поступок «брата», господиня квартири, також відчула гордість за нього. Іванка мимоволі подумала: Олько не лишень жінку зможе покласти на місце, але і сам знає як йому поводитись біля жінки в майбутньому. Також вона звернула увагу як Ірка підросла від того часу, коли останній раз зустрічались вони.

Вже коли Іванка вмикнула музику, Сашка сказав що не носити все в зал, а повечеряти на кухні. Іванка погодилась, а іменник оглянувся і промовив:

- Я вже так бачу що ми дорослі люди. Також батьки вже з нами рахуються як з дорослими; нам місце уступили щоб ми час провели гарно. Так що тепер тобі Васька також дівчину знайти потрібно тут в місті, але перед тим, тобі курси проведемо як поводитись з нею.

- Та ту в місті якось по-другому. В нас дівка в селі знає що хлоп є хлоп, а вона баба.

- А ти не будь «хлоп», а буде хлопець, а вона не «баба», а дівчина кохана і любима. – Відказав Саша

- Ага, заразу на голову вилізе.

- Так в нього є дівчина, він казав нам колись що має дівку. – Пригадала Іванка.

- Вже нема. – Відказала Ірка.

- А що трапилось? – Іванка хотіла знати.

- Нащо ти того, – махнув рукою сам Василь.

Тут Іванка стала накладати жаринної картоплі, також відбивні котлети до неї. На столі стояли салати трьох видів, нарізана шинка, а Сашко приніс з собою торта «Чорнослив», знаючи що тикий тут люблять.

За кухонним столом, стояло чотири табуретки і з однієї сторони сіли Олько з Іринкою, а напроти Сашко з Ваською. Коли Іванка все поклала на стіл, вона стояла біля вікна, а коли вже поїли, дівчина сіла Сашкові на коліна.

- Бачиш Васька: на коліна вже вилізла, але ще не на голову, - пожартував Сашко.

Тут по вулиці почувся рев мотоцикла, Олег з нагоди того, запитав Василя.

- Вася, а ти не хотів б собі купити Яву?

- Кажут що сі вб'ю. – Відказав гість, ласуючи жарину картоплю.

- А чому так кажуть? – Продовжував Олег.

- Сідаю за руль – має бути сто!

- Тоді краще сиди тут на табуретці, проживеш довше. – Посміхнувся Олег і могнув оком на Іринку.

- Чуєш Анка, - звернувся Василь – а твоя бульба смажена якась ліпша як мої рихтуют вдома. В чому секрет такий?

- На олії вона; може тому. – Іванка пригадала як Сашко розказував коли в Василя горіло щось в селі на кухні і дим ішов як з паровоза, їй стало смішно.

- О, може бути що того. Я чую щось не так, а то смальцю нема. Але добра така якась...

- Ти з тарілки все зрїбай, - вказав Олег Василеві, - тут не в селі що свиня доїсть, тут що не з'їдять треба в сімття викинути.

- Файно ту жити, я вам скажу. Може би я си таки надибов якусь дівку тут, тай посватов.

- Пошукаємо, відказав Сашко і легенько жартуючи вщипнув Іванку заді під боком.

- Йду покурити, може на балконі, аби не в хаті. – Василь встав і витягнув пачку з цигарками.

- Васька! – Вигкнула вслід Ірина, - ти там на балконі не довго, я туди піду подихати зимовим повітрям зараз. Дивись не задими балкон повністю і довго не будь.

- А він, - Василь кивнув на Олега – буде помагати аби с дихала? Дихати вона там буде, де ваші старики дивлют сі: пару років на світі всього, а вже цілювати сі хоче воно. Тобі мого старого треба: дав би кописков по хребтах; він би ті вцілювов: точно вже би с не дихала.

- А що таке «кописка» ? – поцікавилась Іванка, і тут же пригадав як колись Людка також була висловила, що Камбала перщить свого старого копискою.

- Така дерев'яна ложка довга, - став пояснювати Олег, - моя баба в селі коли варення готує, варить його, таким мішає. Правда бувало що мене потягнула нею також була, як Васька говорить.

- Вася, - пригадав Сашко, - ти давай розкажи про те що вчора, про тих людей що бились десь там у вас.

- А, про тих варятів: було що старий з строю б'ют сі двої. Стара втікає щоб старий не прибив її, а він за нив поза хатов. А вона має сапку таку щоб щось дрібне сапати на городци. Старий поки оббіжит хату, а стара молодшою і вже заду него, він зазирає де вона, а вона ззаду тою сапкою його по петах як щопне! Старий як яйкне на пів села, тай за нив, але вже в другий бік біжук двої. Ади, таке якесь є там в них.

- Це хто: може батьки твої? – Здивовано запитала Іванка.

- Не, моя мати якби старого впалила, з него було б як купа повидла з сливок. Не раз каже: дам ти, що сі роззілеш тут! Вона тинга баба така, старий боєсі її, він герой до мене, як му треба їд зігнати на кого.

- Васька, - зупинила Ірка усіх коли сміялись. – А давай розкажи ту страшилку нам тут.

- А та то прова, яка тобі страшилка. Там де мій стрик дні коротає, в колгоспі в Тустани, є якийсь старий такий десь з-за води він. Ну ніби за Дністром жиє, так в нас кажут: з-за води. А в тім селі, є якісь такі люди що чоловік з жінков поділили си хату і подвірі, бо гнівають сі. Тай хтось вмер там в тім селі і за малу трунву зробили. Тогди кажут люди що ніц не вийде: треба нову трунву робити. А той хлоп десь вчув що є готова трунва, але малого розміру. Пішов він до тих людей, лег і ту трунву і помірив сі ніби добре му така, бо сам засніток. Каже що відкупит, аби людям дошки не пропали дурно. Купив, привіз на возі до дому і поставив в сінях, а сіни були такі що дві хатчини з одного боку, а дві з другого боку, бо поділили сі з старов в хаті.

- А що так «сіне»? – Запитала Іванка.

- Коридор, - швидко пояснив Олег.

- Зрозуміло, продовжуй. – Іванка стала уважно слухати далі.

- А до него прийшов пияк якийсь, каже старому: йди купи чорнила, бо мені вже не дасть в склепі, я вже ніби віпив, тай п'єний. Той пішов, а сусід чекає довго і дивит сі кіт ходит там. Вз'єв того кота, ймив го і підоймив кришку і тут в трунву шусь і впустив туду. Через якийсь час, другий кіт приплентов сі звідкись, той ймив і ще того. Таки кинув туду до першого. Ну вже прийшов той старий, віпили, посиділи тай розійшлись, бо то вже ніч була. А в ночі ті коти давай кусати сі там в тій трунві. А звук такий як в трубі де голосно так. Як зачили вовкати та шипіти як гаде яке нечисте. Стара встала лек її ймив, вже забула про то що гніває сі і старого будити. Той встов, тай стара каже: йди бо щось нечисте в трунві там. Старий слухає: ади дійсно щось там є. Двоє вийшли з хати і до ране стояли на дворі, а вже як сонце встало, взєв старий гралі і підоймив ними кришку, а там коти два. Коти як рванули хто куду, а старий стов тай сі сміє разом з старов що двоє дурні і страхів наїли сі в ночі.

- Нічого собі до сміху, - прошептав Олег.

- Васька, а ти боїшся такого? – Запитала Іванка.

- Не, я не бою сі ніц.

- А звідки така сміливість в тебе?

- Зараза, заразу не бере.

Усі вибухнули веселим сміхом, на усю квартиру.

Тим часом, коли в квартирі Аташеків молоді люди проводили свій час, в Григорія Миколайвича також ішла розмова, лиш більш змістового характеру. Вже після вечері, на диванах сиділи: господар, Богдан, а також Женя, а Лариса носила сина на руках по квартирі. Григорій Миколайович вів розповідь.

- Зараз все так змінилось що усі залишились в програші. Наприклад Чернецький, він вже зрозумів що їхня епоха закінчилась і назавжди. Але він хоча пожив собі як йому здавалось правильним, а ось Марчук Олекса, чекав на переімени, але дочекався зовсім не того що він думав і чого сподівався.

- А чого він хотів? – Запитала Женя. – Та вже радянська розпалась, маємо свою державу, що йому тепер не так вже?

- Бачите Женя, воно так але і не так. Марчук думав що тепер вже стане все на ново: нові люди, нова політика зрозуміла для самих українців. Думав буде всюди наша мова, наші порядки і все як повинно бути в новоствореній державі. А виявилось зовсім по-іншому: чекав що виберуть на виборах Чорновола, ну ж кому як не йому: дисидентові, політв'язню, свідомому націоналістові, бути головою держави? Але ні, вибрали бувшого голову комуністичної ідеології. Марчук не знаходить собі місця, не може второпати як таке могло трапитись. Ще б коли якась перевага була така знаєте: п'ядесят на п'ядесят п'ять скажімо,

а це просто обвал непередбачений. А ще який цинізм, ви лиш вдумайтесь: головний ідеолог комунізму, іде на вибори як безпартійний кандидат! Все життя служив комуністичній партії, вів ідеологію партії, а тепер він простий чоловік, безпартійний. А той що сидів за свободу і демократію, і пішов в кандидати з Народного Руху, адже він сто відсотків відповідає програмі цієї партії, набирає трохи більше двадцять три відсотки, а ідеолог майже шістдесят два. Тепер як Марчукові радіти від такої новини, хоча наша Україна отримала свого президента, але кого вона отримала?

- Само собою що дуже скривдили самі люди того Чорновола. – Сказав Богдан.

- Та не те слово: просто як таке могло відбутись Марчук і другі люди також, не можуть зрозуміти.

- Тоді нехай Чернецький радіє, все ж таки бувший соратник по партії прийшов до влади.

- Злий як вовк голодний: рахує Кравчука зрадником. Каже що Чорновіл хоча відкритий ворог, йде просто на тебе, а цей зрадник скритий.

- Не вгодиш людям, - посміхнулась Лариса.

- А ви що думаєте? – Поцікавився Богдан думкою Миколайовича.

- Я розумію в чому справа: люди бояться щоб націоналізм не вилився в збройне протистояння, щоб не було такого як на Кавказі зараз. Нехай буде вже з старим партійцем, але мирним, чим з радикально настроєним націоналістом: ось вам розгадка.

- Там схід України увесь руський, вони бояться щоб звідси не пішла проповідь проти москалів.

- Так що те що маємо, те вже будемо мати – розвів руками Братинський.

- Тоді виходить що пролетіли комуністи, а вслід за ними і пролітають націоналісти, якимось так пішло серединою все по-своєму. – Зробив висновок Богдан.

- Час такий, покоління таке також. Не можуть люди так зразу перемінитись за такий короткий термін часу. Щоб так змінити все поітребно диктатурою лишень, а в нас вибори демократичні. Коли розпадався Польща в нас, молоде покоління також раділи що щось вже міняється, а старші люди не дуже були раді, вже привикли були так жити, знали кому поклін, кому кулак, і не дуже хотіли перемін. Так що такий перехід я вважаю як закономірний. А ще бувші начальники зараз перекинулись на демократів і поки якийсь політв'язень щось стане придивляться, звідки починати свою політику, вони вже пішли в народ, вони знають як людям наговорити, щоб люди пішли за ними. Я колись викладав і знаю психологію наших людей. Ось буває строгий вчитель, діти чи студенти його бояться і не люблять в душі, але свої протистуючі настрої, вони бояться відверто виявляти. А коли вже екзамен скажімо і вчитель такий стає добрішим, усім оцінки гарні, щоб усі пам'ятали його з доброї сторони і такий підхід працює. Вийдуть студенти, закінчать вуз і про нього згадують з гарної сторони, які в них екзамени були, як вчитель стрався їм допомогти здати їх і як вони вдало закінчили вуз. А коли буває такий що все підказує, не вимогливий, в нього під час лекцій шумно, молодь не слухає, а пізніше важко здати екзамен, тоді вони усі на нього звертають свої невдачі, мовляв: що в такого викладача ти навчишся і що запам'ятаєш, коли в нього на парах бардак постійно і безпорядок. Так це він все винуватий що вони час загубили, а нічого не знають, він усіх до такого довів.

- А як у вас було тоді? – поцікавилась Лариса.

- А я думаєш про кого вам тут розповідаю? Я був винуватим що студенти не знали про Наполеона, ані хто був Гарібальді.

- Сама вже забула хто Гарібальді, - призналась Лариса.

- Я не читав лекції у вашому вузі, - відмахнувся Григорій Миколайович, - якщо б так, тоді твій тато мене б обвинуватив в такому зразу, при тому ще до твоїх екзаменів.

Усі почали сміятись з Братинського.

- Дядьку Гріша, - продовжувала розмову Лариса, - студенти вони розійшлись, зате ваша Людка і наша Іванка, про вас дуже гарної думки.

- Добре що був тут Павлович, - в розмову вмішалась Женя, - а якщо б тут Людку посадили десь в колонію на тро роки? А їй пропав би був інститут, роки молоді, кар'єра, і вийшла б як кажуть в нас з «вовчим білетом», тому що судимість в неї, що думаєш вона б не обвинуватила батьків після такого?

- Напевно, - погодилась Лариса.

- Ти Лариса пробач за порівняння, - продовжувала Женя, - але що ти була там за серйозну справу, а бути там молодій дівчині за старий, вкрадений мотоцикль, тай ще такий що не їде, думаю що воно

велика різниця. Там напевно мали б її за дуру що за таке попалась. Вже як сидіти, так за щось що вартує того.

- Як в нас розказували такий анекдот, - пригадав Богдан, - покликав Брежнев Андропова і питає: Как дела Юрий Владимирович, чем сейчас занимается комитет госбезопасности? Мы работаем над теми, кто недоволен советской властью, - відповів Андропов. А что бывают такие что довольны даже? – Питає Брежнев. Да, бивают, только не КГБ ими занимаемся, а ОБХСС. – Пояснив Андропов. Так що ми з Ларискою попали в категорію «довольних» і тому так вийшло в нас.

- Ой було всього, - зітхнув Григорій Миколайович, а Лариса щоб його не образити тим що Женя пригадала про проблеми з Людмилою, тут же почала вихвалити його дочку, щоб перед Женею показати що вони тут близькі і такі речі, нікому з сторони не дозволено розсуджувати.

- Але зате яку розумну голову мала Людка ваша, яка пам'ять в неї була. Тепер поглянути скільки в неї женихів було, а вона такий правельний вибір зробила, хоча була зовсім молодою і сама принімала рішення, тому що ви не знали Чумака тоді. Моя Іванка також її в приклад ставить постійно, вона тут так її настановила правельно коли нас ще не було. Сама мені постійно признається, що в любому питанні, лиш чекала коли Людки приїде, щоб з нею обговорити любе питання.

- Я так переживала коли ми їхали з Львова, - стала пригадувати Женя, щоб також на себе накликати увагу, хоча насправді все саме так відбувалось. – Я лиш прийшла тут на другий день і бачу Марчук малий витягує велосипеда. Я його за будинок покликкала і розказала про Іванку, сказала щоб познайомився з нею, щоб не скучала вона тут сама.

- Про вас усіх, як про свою велику сім'ю, пргадає вона постійно. – Відказала Лариса.

- Я коли приїхав з Тюменю був, - признався Богдан, - думаю як тут коло неї, а виявилось що вона думала як коло мене: чи я живу добре і чи прижився десь.

- А чому Іванка не приїхала з вами тепер? – Поцікавилась Женя.

- А в них там забава, - пояснив Богдан. – Там приїхав наш зять з сетрою і ще його брат є з ними.

- Олег сусід ваш також там. – Добавила Лариса.

- Ви так домоворились: що ви в гостях і до вас гості.

- Та ми вже старі, а молоді самі хочуть побути, - відказав Богдан.

- Ви старі?! - Женя заголосила. – Люди мої добрі, дивись Богдане яка жіночка з сином маленьким в тебе, як писанка нівроку, а він старий себе має. Та не гріши чоловіче добрий!

- Що вам скажу, - почав поважно Григорій Миколайович. – Виходить так, що людина повинна вчитись, зробити кар'єру, мати працю добру, тому що так ми живемо на землі. Але людина повинна знати що усі ці речі, вони не стабільними, можуть в один час втратити свою цінність і преспективу, а ось є базові цінності які на все життя. Тепер погляньте що ми маємо: Чернецький залишився пенсіонером, але при тому розчарованим, тому уся справа його життя, просто провалилась і людина залишилась без нічого і ще можливо що в скорому часі, буде не популярно, а може навіть і страшно признатись, що ти ввжав своєю метою і для чого ти присвятив свої роки творчого періоду життя.

Тепер коли взяти Марчука: чекав все життя ображеним на владу, повеселішав коли пішла демократія, гласність і вже здавалося б мета ось рукою взяти, але ні: люди вибирають не те що він сподівся і він не може з цим змиритись. Немов вже має право бунтуватись, висказатись, спорити, критикувати, але що з того: більш того як говорити, не може зробити нічого, тому що до влади просунулись люди, яким він не симпатизував і їм, тим людям, грубо кажучи, начхати на його думку і таких самих як він. Виходить також не чесно доля з ним зіграла.

Тепер вже буду вас критикувати, тих заочно, а вас просто в очі: Лариска наша хотіла стати багатою, ніби добрі наміри, хоча шлях не дуже приємний був прокладений до цього, тепер вже самі бачите що з грошами і результат всього що нас зустрінуло. Виходить що навіть за гроші не можна все придбати, а вірніше гроші самі собі не можуть купити стабільність і гарантувати повсякчасну самовартість. Тоді що в нас виходить, чи так покласти можна запитання: чим людина може похвалитись що не пролетить в жодному випадку?

- Якщо гарна см'я і порядок в домі. – Відказав Богдан.

- Як ви думаєте Женя? – Звернувся Миколайович до давньої знайомої.

- Думаю про що ви говорите, людям буде неприємно пригадувати колись, тому що нічого з того не вийшло. А якщо навіть пригадати, тоді перед тими хто поспівчуває, а так мовчати. Добре воно є таке

щось, якщо людина проживе довго і їй перед дітьми і онуками, хочеться розказати і пригадати щоб було від того одночасно і мило на душі і відчувати якусь горідість, що це було правильно.

- Тому я також так думаю, - погодився Григорій Миколайович, - що наприклад коли наші близькі, скажімо, ось сусід наш Олег і Іванка проживуть життя, зустрінуться колись і пригадають свою дружбу, коли дівчина приїхала в чуже місто, а чужий, невідомий до тепер хлопець, підставив плече дружби, підтримав, ось таке буде приємно згадати і навіть розказати своїм дітям і онукам, як ви висказались Женя. Щоб не робилось в державі, в політиці з фінансами, з кар'єрою, місцем праці і місцем проживання, а такі речі як дружба, любов, доброта. Вони не мають сторку давності, вони залишаються на фотокарточках і в пам'яті до кінця життя.

- Ваш поступок також, - підкинула Женя. – Пам'ятаю як нині: такий дощ паде на дворі, а мені Миклайович говорить: я вже сам тут жити не буду. Думаю оженется наш доцент, а тут інша справа, така благородна... Але добре вийшло з того тепер...

- Скажу правду, вірніше признаюсь вам мої племінники: ось так дивлюсь на вас, на ваші діти, на ваше життя тут, і не віриться що я маю якесь відношення до цього всього. Яюсь так воно складається в житті, і добре коли все виходить на краще, тому що буває ніби хочеш допомогти, а виходить гірше з того. Один раз я зайшов в церкву тут в нас. Бачу якийсь чоловік веде розмову з священником, довго так говорять двоє. Я почекав коли той вже пішов, а отець мені говорить про ту справу: прийшов – каже мені – і питає що тепер йому робити, тому що не знає як таке могло відбутись. Я зацікавився, став питати якщо воно не сповідь, щоб поділився священник зі мною в чому справа. Він мені розкаже вже: прийшла до того чоловіка сестра двоєрідна, стала просити щоб грошей позичив докінчити хату. Яюсь так вийшло що її чоловік почав будувати хату, а його зняли з начальника, по теперішньому часі воно норма, і не було грошей докінчити. Той сестрі позичив, хату закінчили, ще там купили всього і жінка вигнала чоловіка, привела другого. Перший чоловік прийшов до нього і став обвинувачувати, мовляв: коли б ти не дав був грошей, вона б не була така нахальна, а тепер говорить що хату вона побудувала і з ким хоче має право там жити. Почав він погрожувати що в суд подасть, щоб розділити майно, а вона підговорила свого другого чоловіка, найняв хуліганів і побили того першого. А ще попередили: якщо ще заекнется про суд, тоді з ним справу закінчать раз і назавжди. Тепер цей позичальник прийшов до священника і жаліється як йому бути: хотів добро зробити, а вийшло так що швагер нарікає на нього і обвинувачує його в тому, що в нього сім'я розпалась через ті гроші.

- Що той священник йому порадив? – Поцікавилась Лариса.

- А що тут порадиш? Як говорить прислів'я: коли б знав де впадеш, тоді постелив б собі перед тим.

- Не думаю що нажеветься вона в тій хаті щасливо в такому разі. Це ж кривада велика так поступати. – Лариса зробила підсумок почутого, а Богдан не повірив своїм вухам, що почув це від своєї дружини, в якій також в минулому була історія, одна не з приємних, в сімейному питанні.

В понеділок, зразу на другий день після того вечора коли молоді гостювали в Аташеків, а самі Аташеки в Братинського, коли після заняття Іванка вийшла з технікума, вона здивувалась, побачивши Олега який вже чекав на неї. Поглядом пошукавши чи не має десь поруч автомобіля з Сашком, вона стала в непорозуміння підходити bliще до Марчука.

- Привіт Ольку, ти як тут з'явився?

- Привіт Анка. Я приїхав поговорити з тобою.

- Щось трапилось може?

- В тебе ще скоріше, а в мене подібне щось тепер напевно.

- Пішли пройдемось, розкажеш заодно.

- Анка, я хотів тебе запитати, як воно буде зі мною далі. Ти думаю що знаєш як воно відбувається в такому випадку з людиною.

- Ти про що Ольку? Про яку людину?
- Я вже влюбився в Ірку не на жарт.
- Тоді гарно.
- Воно може гарно, але я її бачити хочу постійно.
- Я також таке переживала скоріше.
- Тому я пішов з тобою поговорити, ти ж братові признаєшся як бути мені тепер?
- Ой не можу з тебе, - Іванка глянула на Марчука і задоволено оцінила його поглядом.
- Анка, а де ти перший раз цілувалась з Сашкою?
- Коли ми повертались з Довгого, зупинились там на горі і дивились як сонце заходить...
- А я на вашому балконі вчора.
- Далась тобі Ірка зразу?
- Анка, вона так вміє як дівка в якій вже хтось був, але я навіть про таке вже не думаю, я про неї думаю.
- Ніхто не був в неї; дівчата учаться наперед такої справи.
- З ким учиться? – Здивовано глянув Олег на дівчину.
- З помідорою, - Іванка стала сміятись.
- Може бути...
- Я знаю; самою була такою.
- Коротше, я вчора вже сказав вдома своїм: в армію не піду, нехай мене викуплять, бо я буду жинитись.
- Ой не можу якого маю брата нівроку. А я вже вивчила трохи мову того Васьки. В даному випадку він сказав б так: викуповой ми з войка, буду сі женив.
- Тобі жартувати добре Анка, а я спати не міг вчора. Я скоріше любив її, а після твого балкона, не знаю що робити навіть.
- А Ірка як до тебе?
- Питала мене чи я буду жінці постійно чоботи натягувати і знімати, а їй кажу кого вона має на увазі за жінку мою, а вона мені говорить: а що ще якась має такі чоботи тут?
- Нічого собі Ірка. Може щось Сашкові переказати якщо потрібно: ти ж мені послужив колись в такій справі і я пам'ятаю твої старання.
- Ти домоворися з своїми, щоб десь поїхали в Ізмаїл на тиждень, а ми в тебе будемо зустрічатись.
- Ольку, я боюсь тебе залишати на тому балконі на довше.
- А моя мама вчора каже татові: Тарасе, ти чуєш що малий говорить? Женитись він буде, так як твій тато напевно що женився в сімнадцять років.
- А що твій дідо так женився скоро?
- Так, він був такий ранний парубок, як баба говорить часто.
- А тато твій що відказав мамі?
- Говорив: добре що він каже що буде женитись, бо вже біда коли якась дівка приходить до хати і робить скандал щоб женився на ній, а той втікає.
- Ольку, али ви Марчуки даєте. Я Саламандрі напишу про тебе.
- Анка, давай сама подумай: яка зараз армія? Я, що так буду коротати два роки, а Ірка ще собі знайде якогось туг?
- Ольку, та їй чотирнадцять років лишень.
- Ще два роки переб'ює якась, а коли паспорт візьме, я зразу її під вінок потягну.
- Ох Марчук, - весело зітхнула Іванка.
- Скаши Сашкові, щоб там вже так підкидав за мене мамі Нелі, нехай привикають в хаті що я є такий.
- Скажу Ольку, скажу.
- Не знаю як її батьки поведуться на таке...
- Моя мама говорить, що вона в них така цяцька, що їй усі годять в хаті. Думаю що і хто як їй буде подобатись, так вони і поведуться.
- Ти пам'ятаєш як ми торт їли, а Ірка так ложечку облизувала якось ніжно, я до тепер не можу забути.
- Ольку, ти можеш без таких деталей точних?
- Хочу з кимось поділитись, а не буду малому Віталіку розказувати про таке.
- Дідові розкажи своєму.
- Дідо за Чорновола розносить хату, куди йому до кохання мого.

- Дідові Чорновіл, а тобі «Чорнослив», - (Іванка мала на увазі назву торта, якого вони ласували і про якого згадав Олег).

- Як то добре жити на світі стало тепер мені, - Олег витягнув руки на головою.

- А коли в Америку захоче Ірка твоя?

- Та я з нею і в Африку і на Марс, куди скаже. А зараз тебе проводжу до хати, а сам піду в драмтеатр.

- Що там будеш робити?

- Може Сашка твій там, а може щось стану допомагати мамі Нелі. Яюсь хочеться коло них бути, яюсь такі мені близькі стали вони, що просто сам не знаю що таке робиться.

- Точно влюбився. – Впевнено промовила Іванка.

- Ти вже як печатку прибила.

- Гербову печатку.

- Як воно добре Анка що ти до нас приїхала, я б не знав ніколи Ірки Маковської, коли б не ти.

- Другу знайшов б собі був.

- Нема такої на світі другої: ти подивись які пальчики в неї, така щока довженька, симпатична, як вона крутиться в тих чоботах своїх. Я раніше так ніколи не розглядав жодну дівчину зблизька, а тепер так спостерігаю за Іркою, і думаю собі: яке воно гарне все в дівчини, такі коліна красиві, все так закруглено гарно, яюсь так все таке в неї що просто хочу з кожного боку погладити і думаю постійно. Що не кажи, а таки нічого на землі не може бути красивішого, як симпатична дівчина. Не дарма колись такі дуелі були через жінок, я вже зрозумів що коли мужчина її хоче, а не може мати, тоді йому вже не життя, а мука якась.

- Ольку, ти мені сьогодні підняв настрої. Про мене також так Сашка думає?

- Звичайно що так, я тоді бачив як ти не вийшла була, як ті львівські були в тебе, думав що до ранку не доживе. Добре що ти мене послухала і поїхала в ночі.

- Ще б не послухати: такого мені наговорив що навіть дідові Славкові в голову не приходило при його усіх строгих правилах. Я подумала собі тоді: нічого собі брата маю строгого.

- А ти знаєш Анка: я вже не можу сам собі повірити що ми просто друзі, я вже привик що ти мені сестра і так вже буде поки я буду жити.

- Маю два брата і два Олька. – Посміхнулась дівчина.

- Анка, хочеш я тобі щось куплю поїсти зараз? Правда грошей багато не маю.

- Тримай для Ірки, купиш їй «Чорнослив», будеш любитись як вона ласує ложечкою.

- Ти лиш свисини коли в тебе квартира вільна, Актор може бути; він не мішає.

- Ольку, якщо твої батьки визнають що я вам організувала місце зустрічі, що тоді про мене скажуть? Скажуть що я розвела в квартирі якусь любовну точку?

- Про тебе мої дуже доброї думки. Не давно навіть мама сказала: я думала що коли наша сусідка стане жити з батьками, забуде за Братинського, а вона бачу не забула; приїздить до нього, пам'ятає нас тут.

- На Коперника, мій другий дім Ольку... Я вже навіть про Львів забула багато, тут мені живеться набагато краще і ще з таким братом як Марчук. – Іванка жартуючи штовхнула Олега в плече, вона так завжди робила ще коли вони разом ходили в школу.

- Дивись Анка, - став серйозним тоном говорити хлопець, - все що було до тепер розвалилось: люди погубили роботу, тато мій каже що в них в колоні бардак страшний, нема солярки, коліс нема нових, начальство зняли з посад, і так повсюди зараз. Але дружба вона не піддається часу, ані політиці, так що думаю що надалі ми вже будемо напевно родина і дружити будемо сім'ями разом.

- А Ірка вийде за тебе? Ти ж не говорив з нею про таке.

- Я вже так як ти: пам'ятаєш як ти мені сказала, що в тебе вже так в голові ніби ти маєш чоловіка, а тепер в мене так само: я вже маю жінку. Одне переживаю: щоб не виросла більша від мене. Вона вже рівна зі мною, а ще коли підросте той кутасик червоний.

- Так це в чоботах американських вона рівна, а так трошки менша від тебе.

- Правду кажеш? – Олег глянув на Іванку серйозним поглядом.

- Клянусь своїм Актором, - посміхнулась дівчина.

- Ти вже Анка так як той арем'ян що Саламандра тобі розповіла, який клався Апаратом.

- Думаєш звідки навчилась такого? Все ти запримічась Ольку, важко буде твоїй Ірині щось втаїти від тебе колись. А пара ви будете гарна, а в мене може колись дочка народиться така блондика також, якщо в Маковських піде звичайно.

- А коли в твоїх піде, тоді по чому впізнати буде можна?

- Ноги довгі, в нас жінки такі в родині, по маминій лінії; усі Бабаки.

- Маковські також високі, мама Неля така нормальна і Ірка моя також буде супер дама.

- А що тепер Ольку: виходить будемо мати одну маму?

- Само собою: ми ж брат і сестра.

- Чудеса на світі, - зітхнула Іванка, вона побачила що вже близько дому, а Олько зрозумів що на зупинці, до якої вони доходили, потрібно залишатись і почекати на автобус і вже ним поїхати десь bliще драмтеатру, щоб піти відвідати когось з рідних, його коханої дівчини. Іванка залишилась постояти з ним, поки не приїхав автобус, а так Олег попрощався з нею і поїхав...

В технікумі, вчителька підводила підсумок кварталу, адже до Нового року, залишалось всього тиждень часу. Іванка сиділа і дивилась у вікно, вона думками була далеко від того що говорилось в класі. Іванка уявляла собі що вона кудись їде з Сашком далеко, далеко. Виїжджають вони ранком, і в дорозі їм сходить сонце, а так їдуть увесь день, і сонце вже на заході. А далі настає вечір, а опісля ніч, дорога лиш видніється від світла автомобіля, а навкруг темнота, особливо коли глянути в задне вікно, де лиш червоні фонарі, а за ними пітьма...

Дівчина так замірялась, що не почула коли назвали її прізвище, вона продовжувала уявляти собі по обох сторонах дороги сосновий ліс, щось подібне вона бачила на світліні, яку батько привозив з Сибіру.

- Аташек! – Почувся вже гучніший голос.

- Я, - Іванка немов проснулась і встала рівно на ноги.

- Ти що спиш? – Продовжувала вчителька, сердитим голосом.

- Ні, я просто задумалась.

- Давай переставай вже думати: іди тебе чекають.

- Хто чекає? – Іванка стала дивитись на двері, які були відчинені, але нікого не було видно.

- Давай, іди вже і розберешся там. Сидиш тут, а голова хто знає де. Колись казав мій сусід: «полізли ноги на піч, а голова в макітру». Щось таке з тобою нині.

- А, до побачення. – Студенка вхопила свою сумку і направила на вихід з класу.

Вийшовши в коридор, Іванка подумала що непевно Олько знову сьогодні щось прийшов поділитись переживаннями своїми, але ідучи вона не бачила його і вийшовши на двір, побачила робочий автомобіль Сашка. Іванка зрозуміла що він когось послав щоб її покликати. Холодний морозяний вітер, дмухнув дівчині в обличчя, вона закрилась коміром куртки і швидко побігла до дверей автобусика. Коли Іванка відчинила двері, застрибнула в середину, нараз вона відчула тепло і зручність, по площадці перед технікумом, вітер крутив снігом, а в салоні було так тихо і гарно, що мимоволі дівчина відчула якась особливе задоволення і романтику.

- Привіт Сашка. – Іванка потерла руки і стала розтягувати замочок куртки.

- Привіт Тюльпанчик. – Сашко глянув на білого светра, не так на светра, як на дівочі груди під светром.

- Щось трапилось що ти приїхав?

- Сюрприз для тебе, поїдеш зі мною?

- Ой, а я сиджу на парі і думаю про поїздку. Так собі в душі мрію, мрію... а ти приїхав.

- Ми не далеко, але тобі буде цікаво.

- Тоді поїхали. – Дівчина від радості потерла долоні рук і тут же протягнула їх погріті біля переднього вікна де в прорізу панелі, підіймалось вгору тепле повітря.

- Дивись що є Анка: я навів контакт з одним молодим офіцером, він розпродує воєнну форму і черевики. Зараз ми підідемо на їхній склад і зможемо собі вибрати що захочеться. Я хотів бушлат купити собі такий з великим коміром. Мені подобається якщо взяти футболку і без светра жодного просто по ній бушлат теплий надіти і можна в мороз ходити спокійно.

- А там є в них форма літня, така з лампасами?

- Камуфляжна така?

- Може так називають її, така як солдати носять американські.

- Зараз побачимо. Навіть противогаз можеш купити собі.

- Такого не хочу, але якщо б ремінь солдатський і флягу.

- Думаю що знайдеться для тебе. Якщо є розмір форми, такий скажімо тендітний, тоді може купимо тобі. Прийде весна поїдемо вогонь палити, а там кишені нагрудні гарні, щоб там покласти собі щось: ніжик, запальничку, компас і все що треба в лісі.

- А нас не заарештують за таку справу?

- Не повинні. Вони все розпродують направо і наліво, яка армія зараз, не бачиш що твориться навколо нас. Скоро вже танка купити буде можна.

- А нам далеко їхати?

- Ні, туди як їхати на Ямницю, там є коло дороги такий склад, мені сказали пароль і там знають що я приїду. Це мій Ванька все заорудував.

Але коли приїхали на місце, Сашко через ворота сказав пароль солдату, а той нічого не знав. Тоді Сашко сказав, щоб той покликав якое Бориса, але солдат не знав чи Борис вже прийшов. Сашко зрозумів що потрібно щось йому дати, тому справа з місця не зрушиться. Він взяв цукерки, які купив був для Іванки і подав солдатові, той зразу пішов шукати того Бориса. Через дві хвилини пришли двоє і Сашко через ворота став спілкуватись з Борисом, який був рижий, а носив військове звання старшини.

- А дети что здесь делают? – Запитав Борис.

- Она со мной вместе.

- Сюда ей нельзя.

- Ей форма нужна. – Пояснив Сашко.

- Кака ещё форма?

- Камуфляжная. Есть размер малый чтоб для девчонки подошел? Флягу хочет и ремень кожаный.

- Подождёт здесь. Сам поищешь для неё.

- Так дело не пойдёт: или ми вместе, или я уехал счас. А купить мы намеренны всего; так что думай.

- Тогда бысто сюда просочитесь. – Борис відхилив ворота і Сашко перше пропустив дівчину, а сам за нею проліз на територію військового складу.

- Вдоль забора пошли и пригнитесь, - вигорив швидко Борис.

Усі троє зайшли в яке приміщення, на полицях столи різна військова амуніція. Але Борис впевнено ішов далі, він завів їх за перегородку і став показувати бушлати. Коли Сашко вибрав собі, Іванка від захоплення прошептала:

- Сашка, тобі ще пагони якісь, але ти класний в такому; настоящий мужчина.

- Малая, иди сюда! – Гукнув Борис в кінці боксу.

- Да, что надо?

- Сюда иди!

- Я типа пришла. – Іванка підбігла швидко до старшини.

- Вот форма, вроде бы как на тебя, я пойду, а ты брюки померяй: сюда зайди и нятяни на свою жопу.

- Думаю что нормально будет.

- Померяй кому говорят, здесь есть выбор разных, потом вдома жалеть будешь что не подошли. Давай малая не стесняйся, ты в армии, веди себя подобающе. А я пошел ремень искать: тебе с куплей?

- С чем?

- С пряжкой такой и звездой?

- До конечно, настоящий.

- Здесь все настоящие.

- Сашка! - поклікала Іванка, - іди сюди, постоїш щоб той не приліз рижий. Мені штани поміряти потрібно. Я хотіла так взяти, але він каже що є різні розміри, щоб не жаліти вдома як будуть щось не такі.

- Давай я почекаю, правда холодно тут. – Сашко по скромності повернувся спиною до дівчини.

- Сашка, візьми мої потримай, - Іванка протянула йому свої зимові шатани, - куди відвернувся? Зараз я одіну, а ти поглянеш як мені в них; оціни жінку як потрібно.

- Ух ти, але класно тобі. Зразу вгадав з розміром рижий. І ще я пам'ятаю, як ти боялась щоб в колонії тебе не роздягали на догляд, тому і відвернувся.

- До тебе це не відноситься; тобі можна.

- Тоді ще раз покругись щоб я поглянув яка ти в тих штанах.

Іванка заклала руки заді за головою, вирівняла спину і повернувся, а Сашко в цей час, жартуючи вдарив дівчину по сідниці.

- Сашка, люди тут, - промовила Іванка.

- Сама кажеш що мені можна.

- Тобі хочеться щоб я відчула себе в армії, а ти себе офіцером?

- Давай знімай і знову переодягайся вже в свої теплі.

- Зараз ремінь принесе і флягу хочу. – Іванка почала знімати військові шатни, поглядаючи по проході щоб не надійшов Борис.

- Тут ще є в них сумки медичні такі з брезенту; хочеш може.

- Звичайно, такі що через плече носити?

- Так, з хрестом червоним.

- Сашка, купи мені таку сумку, - багальним голосом промовила дівчина.

- Так, щоб я не забув: бушлат на два розміри більший для баті і черевики для баті також: сорок третій.

- Слишть покупець! – почувся голос Бориса в боксі. – Ты это, плащ-палатку будешь брать?

- Да буду, папаше нужен такой.

- А ботинки ти хотел; сейчас поищем. Так малая: держи ремень, флягу такую хотела? И вот шапка тебе, размер должен подойти, ведь солдату на бритую макушку, а у тебя волосы вон какие.

- Ой спасибо. – Іванка поміряла віськові шапку того ж кольору якого була форма.

- Молодчина девчонка, разберашся в вещах стоящих и надежных; эх молодежь пошла ничнче...

Іванка була такою задоволеною, воно підстибувала від щастя. Сьогодні їй випала нагода побути самій на військовому складі, і все що їй подобалось, була нагода придбати.

Коли Сашко вже став розраховуватись, він витратив усі гроші які мав з собою, але розумів що більше такої нагоди може не повторитись. Борис взяв гроші, покругився і вхопив три парі шкарпиток, відчинив медичну сумку і пхнув їх туди вдобавок:

- Звать-то как малую?

- Анка, - Відказав Сашко.

- Носи носки на здоровье Анка. Красивая подруга в тебя: будет серьезной женщиной в будущем. Надо же: Анка звать. – Повторив старшина про себе.

- Тогда нам малую палатку на вторую неделю и может ещё чего надумаю. – Сказав Сашко.

- Ты это, отойдем сюда. – Борис оглянувся на дівчину і став щось шептатись з Сашком.

Коли вже все завантажили, виїхали на дорогу, Сашко підкинув газу в своїй «бухнаці». Він поглянув на Іванку і промовив:

- Як Анка, задоволеною покупками?

- Сашка, я вже хочу вогонь палити десь. Це ж моє рідне покликання в душі, я як мій тато люблю щось таке. Напевно я повинна була народитись хлопцем.

- Тоді з ким я б ходив вогонь палити? Це в нас якось так розподілено: дівка на кухні, хлопець в гаражі, а в Америці наприклад буває навпаки: дівчата машини люблять, а хлопці поварами в столовах працюють. Дівчата в армії, а хлопці на швейних фабриках працюють.

- Сашка, а чому ти просив малу палатку?

- Тому що велика, вона така п'ятикутна і там на повний зріст, десять чоловік спати можуть. Я таку хочу щоб на річку взяти, складати легко було.

- А що він шептався з тобою, якщо не воєнна тайна?

- Уявляєш що він мене питає; говорить мені: а «тульський» не нужеш? Я это не могу прямо сейчас, но есть в нас человек от этого.
- А він хто такий, той Тульский?
- Це пістолет пропонує купити. Така назва пістолету «тете», тобто «Токарев-Тульський».
- Нічого собі. Вони вже б гранати продавати стали.
- Анка, ти в технікумі нікому де ми були. Хоча зараз бардак, нема вже армії, але краще мовчати.
- Я не піду в технікум в формі, а так нікому, хіба що Олькові. Ще може тато запитати де взяла такий костюм не жіночий. Знаєш Сашка, коли щось в тебе приємне і не похвалитись, тоді якось не до кінця відчувалось воно. Може в тебе по-іншому, а в мене саме так.
- А батя буде радий бушлатові, також плащ-палатка йому на роботу в самий раз.
- А ви змушені підписати котрий для кого, щоб не плутати.
- За тиждень така проблема відпаде сама по собі: татовий буде видно що після ескаватора і в гражі напевно буде тримати його.
- А Олькові можу похвалитись?
- Олько свій хлопець; не піде тебе закладати кудись.
- До речі Олько казав що в армію не піде, хоче скоро женитись за твою сестру. Закохався Марчук до глибини душі. Не знаю, боюсь щоб Ірка ваша не передумала часом.
- Я дивлюсь що вона в люстрі сидить постійно, а Васька, коли ще був в нас, її підтягує за Олька, а вона така довольна як не знати чим. Призналась Ванькові, що вона перша в своєму класі, яка вже має хлопця. Виходить також не промовчить щоб задоволення було до кінця; така вдача ваша.
- Ой не можу, але коли себе пригадаю, тоді можна зрозуміти. Олькові перкажу, нехай радіє за своє щастя.
- Анка, ти почула як рижий сказав, що ти будеш серйозна жінка в майбутньому?
- Одіну фому і мама пригадає собі Семьонову з колонії зразу.
- Щоб лишень потепліло, поїдемо кудись на ріку. До речі Ірка мене питає де Новий рік будемо зустрічати, вже хоче напевно Олька бачити.
- Вже домовимось; я також хочу щоб вони разом побули. – Призналась Іванка.

Того вечора Іванка переоділась у військову форму, пройшла в зал де сиділа мама граючись з малим і приклала руку до скроні як військовий салют, промовила наказом:

- Аташек Лариса, встать, лицом к стене, руки за спину!
- Ой, Анка, - Лариса поклала долоню на груди, - але жарти в тебе, мені ледь серце не зупинилось. Думаю що за біда має бути: Семьонову лихе принесло до мене.
- А що так страшно?
- Три роки там бути і ще б не було страшно. Де взяла такий наряд?
- Сашка купив мені, щоб в ліс ходити.
- А ти схожа на мілітаристку: як командир дивізії.
- Поглянь як Олежик дивитися на мене, - почала сміятись Іванка.
- Зараз плакати почне, він не бачив тебе такою ще ніколи.
- А коли ти була студенткою, могла дівчина так одітись і піти кудись?
- Були такі «панки», «стиляги», щось може і проскакувало десь.
- Мені так подобається, такий нестандартний одяг.
- А я пам'ятаю свої перші джинси, - призналась Лариса. – Якої тоді радості було в мене, я коли оділа, пройшла в них; до сьогодні пам'ятаю.
- А скільки років тобі було тоді?
- В сьомому класі була.

- Чотирнадцять?
- Я з жовтня і тому ходила з п'ядесят восьмим. В сьомому мені вже виповнилось п'ятнадцять.
- Все одно ще була школяркою.
- Тато мені купив, спочатку казав що коли екзамени здам літом усі на п'ять, тоді купить, але підійшла нагода швидше і тому купив ще перед зимою був. Тоді так не було як зараз: захотів, пішов на базар і купив, тоді коли хтось повідомив що є такий товар, тут же куплялось. Як я шанувала ті джинси, навіть в тролейбусі не сідала ніколи, щоб не протерались зайвий раз. Боялась щоб тісними не стали вони.
- Дід Славко добрий був для тебе.
- Купив мені, місячну зарплату майже віддав. Я в класі напевно першою з дівчат мала джинси. А Неля мені сказала що в Америці, людина може заробити не одні, а двоє, за один день. Уявляєш собі таке?
- Усі носять напевно і не цікаво. Тоді ти точно б не пам'ятала коли оділа перші джинси, якщо б їх можна було купити кожного дня по парі.
- А вже пізніше Людка підросла і їй також Братинські купили; до речі в нас, в Львові.
- Мама, а чому ти так скоро заміж вийшла? Тобі ще не було вісімнадцять як я народилась.
- Що було робити: познайомилась з татом твоїм, він став до нас заходити, а мої батьки йому зразу сказали щоб ожружився зі мною. Я не закінчила десятий клас, вже вечірню школу ходила щоб мати освіту середню і курси брала заодно машиністки друкувати і бухгалтерські опісля. А вже коли ти народилась, я заочно поступила, щоб вищу освіту мати.
- Мама, - Іванка всілась на м'яке крісло біля великого вазону. – А дід Славко не жив довго, я його трохи пам'ятаю так, і діда Лукаса пригадую.
- Дід Славко помер вісімдесят першого року, прожив трошки більше як п'десят років. Він на ЛАЗі працював в цеху де малювали автобуси, дихав фарбою постійно. А бабця Марія, вона померла вісімдесят четвертого, також п'ядесят два роки. Того року, але в грудні померла тьотя Люба, мама Людки. А вже татова мама, баба Сонька, вона була з двадцять сьомого року, так само як дядя Гріша, померла вона так само в п'ядесят два роки, як моя мама. Тоді татові було всього двадцять шість років, а тобі чотири... А дід Лукас, він був приїхав коли в Москві проводили Олімпіаду, це було у вісімдесятому році, тоді вже бабця Сонька не жила.
- Чомусь усі так мало прожили в нас в родині...
- Тоді не лишень в нас, це було покоління яке пережило війну і люди були бідові дуже. Наші втекли з селів до Львова, хто на курси, хто ще якимось, щоб в колгоспах не робити, а в Львові не було де жити, так скитались по найманих та комунальних квартирах, аж поки вже свої отримали. Нам краще жити зараз, тому надіюсь що довше проживемо як все буде добре. Я питалась колись мами, чому я лиш одна в них, а мама мені просто відповіла, що не було місця на більше дітей. Я пам'ятаю коли вже виділили нам квартиру, мені вже тоді було вісім років, а до того часу постійно в найомних квартирах жили. Те саме в батькових батьків було, тим більше що дід Лукас, не жив постійно з ними навіть. Я вже коли добралась до грошей, я не жаліла ні державу, ані завод, мені постійно було на думці що тато згубив там здоров'я і життя собі вкортитив, коло тих автобусів їхніх.
- Тоді виходить від того часу як дід Славко помер і до того як тебе арештували, пройшло шість років? Лариса раптово встала і почала носити малого на руках, який вже засинав. Походивши трохи по кімнаті, вона відказала:
- Я знаю що ти підраховуєш собі в голові. Але хочу тобі признатись що немає для мене гіршого і противного, чим зараз те пригадувати. Коли я була на зоні, бувало втомлюсь за машинкою і ляжу вже на «шконку», тоді сама собі кажу: так тобі треба; щоб знала. Я не винуватила себе за бухгалтерію, а за інше, лиш воно було нажаль
- Мама, я ж не хотіла тобі щось таке пригадувати, що ти вже сама починаєш? – Іванка стала говорити благальним голосом. – Я все забула і простила все давним давно; правду тобі кажу, повір мені будь ласка.
- Коли хочеш щоб більше в нас не повторялись подібні спогади, пообіцяй мені що коли вийдеш заміж, тоді ніколи не будеш змінити чоловікові своєму. Воно так противно опісля, що краще тобі ніколи не знати такого відчуття. Якщо б мене тато був хоча побив за таке, як бувають мужики що дасть так бабі що їй хватить хоча на половину року, мені б тоді навіть легше було, але він добрий в нас. Тато не лишень тварин любить, а навіть жінку таку: коротше сама знаєш; вже доросла.

- А про тата, також не все так просто. – Іванка підняла два пальчики вогору. - Мені Людка сказала що він також так поведився немов не одружений собі, а в нього була молода дружина, і Людка не завжди тебе робить винуватою, а його також. Але це вже ваша справа приватна, я просто так сказала, щоб ти вже себе так не наказувала надмірно. Якщо б мій Сашка одружився і десь повзав по лісах, з своєю «геологією», я б йому точно так дала, що пам'ятав б він половину року, а може і більше.

- Так ти пообіцяєш мені те що я сказала?

- Обіцяю: якщо за Сашку вийду, тоді буду йому вірна.

- А ти що припускаєш ще інший варіант? – Лариса зупинилась і тривогою глянула на доньку.

- Ні, просто так сказала.

- Але в тебе жарти сьогодні: формою мене перелякала і ще «просто так сказала» - зітхнула Лариса. – Коли я тобі говорю слово заміж, я не уявляю іншого когось крім Саші твого.

- Все мама: я буду вірна йому, я завжди так думала, але про те що ти мені сказала, я не хочу щоб ми згадували. Надіюсь також, що наш Олежик, ніколи про таке не почує.

- Правильно ти вирішила тут жити, тато також правильно зробив що послухав тебе, і Мацюра молодець просто. Я не знаю як зветься його віра, але вона правильна і побожна.

- Ще в Америку поїдемо усі... – Промовила Іванка, поглянувши на світильник вгору.

- Послухай Іванка: а може щоб Ірку познайомити з молодшим Понамаренком, можливо вони також не проти в Америку поїхати?

- Ірка дружить з Ольком, я б сама не дозволила такого. Ти знаєш хто такий Марчук для мене?

- Як не знати: брат твій.

- Бачиш. Будемо усі родина разом. А він так годить її, я просто не можу, - посміхнулась Іванка.

- Їй усі годять, вона там в них ходить як пава по королівському саду.

- Мама, а я ще хотіла тебе запитати про Василя Дмитровича, і чому я в них опинилась була?

- Дмитрович, він родина по моїй лінії, але дальшій: був прадід Мар'ян, мав він Надію і Євстахія. Той Євстахій, був батьком моєї мами і тітки Насті Гроздецької. А Надія, народила Дмитра, він батько того Василя, тому він Дмитрович. Просто ми у Львові, нікого там не мали ближчого як його по родині. А коли мене арештували, тато не міг просити когось з наших знайомих, хоча в нас були такі люди, але вони не родина нам і органи могли просто тебе забрати в інтернат від них; так тата порадив адвокат. Дмитрович погодився, але сказав що в нього є хлопці і не хоче щоб дівчисько було разом з хлопцями в квартирі. Фактично ти вже з його дітьми в четвертому поколінні, такі люди вже побираються. Тато йому розказав про Братинського і думав якщо той не погодиться, тоді він візьме тебе з собою в Сибір. Він хотів тебе забрати коли вже знайде там житло: тобі школа була потрібна і не можливо було їхати до одного геолога в якого також сім'я була, і тебе там тримати поки знайде житло собі. Якщо б не було виходу, тоді саме так він намірений був поступити, просто ти не знала всього і так виглядало немов тебе усі забули на той час. А коли тато вже взнав що Братинський погодився тебе взяти, він вже був спокійнішим за тебе. Також тато міг їхати куди завгодно, а ти коли школу залишила у Львові, тоді тебе могли шукати, де неповнолітня поділась, тому що все трапилось весною і ти навчалась в той час.

- Леонід Павлович все владнав, а якщо б так простим людям потрібно було б, тоді довго з тим напевно.

- Звичайно він же мав голос тоді всюди; подзвонив до директора школи і все готовим.

- Ой, які родоводи довгі в нас... – Зітхнула Іванка.

- Так люди живуть на землі. Народжуються, помирають, інші приходять в світ, а попередники відходять і так все якось крутиться на землі.

- Мама, як ти думаєш: мене Маковські будуть любити пізніше? Зараз усі ніби гарні, але коли я вже стану невісткою їхньою, тоді може бути по-другому.

- Іванка, головне знати що людина любить і те її припідносити і тоді все буде добре. А коли свекруха полубить невістку, тоді батько чоловіка автоматично вже буде любити, тому що з мужчинами простіше. Зі мною в колонії була одна жіночка, вона була з Херсона, тому що такий закон: українці відбувають покарання в своїй республіці. Так вона що розповідала: в родині їх чотири невістки, але її свекруха любить найбільше. Я питаю як вона так вогодила її, а вона мені призналась. Говорить що в кожній людині, залишається в душі шматок дитинства і кожна людина, любить щось собі унікальне. Вона зрозуміла що свекруха любить коли її щось подарувати, навіть маленьке щось, але подарувати. Тоді вона приносила її нитки для вишивки, або навіть цукерків двісті грам, так час від часу. Бувало що інші

невістки щось там допомагають, прибирають в домі, а свекруха говорить що вони за своїми дітьми прибирають, тому що онуки приходять, а ось купити їй якусь хустину, тоді вже радості на два роки. Так що тобі потрібно вивчити маму Нелю, а тоді вже будеш знати як її серце прихилити до себе. Ти повинна розуміти що мама народила для тебе сина, і я також маю сина, мені б хотілось щоб невістка мене любила.

- А чому та жіночка в колонію попала?

- Вона була ветлікар, і по її вині, в якомусь радгоспі, погинули корови, здається що більше сорок штук.

- Нічого собі.

- Дали три роки їй; вже напевно вийшла тепер.

- Я далі повертаюсь до Маковських: Сашка хоче щоб в нас дочка народилась, а колись тато кого хотів?

- Тато якось так особливо не переймався таким вибром, а ось мій тато, дуже хотів доньки. Коли я народилась, він був щасливий дуже. Так що можливо в твого Саші, міря виконається колись...

- Мама, коли ми були в одних людей на селі, тих самих що мені меду дали, грибів сушених, а колись мішок яблук, хтось з них сказав був про нас: напевно гарні мусять бути батьки в тієї дівчинки, тому що не гарні не народять таку красиву людину. Вони говорять так смішно по-своєму, я вже так як ми сказала. Але виходить що тобі і татові я повина бути вдячна, тому що ви в мене таки красиві батьки.

В останню неділю грудня, коли до Нового 1992 року залишалось всього два дні, Богдан з Ларисою були в Григорія Миколайовича. Вони приїхали своєю машиною і з малим синочком, якому вже виповнилось дев'ять місяців. Іванка не приїхала з ними, вона залишилась вдома, щоб одівати новорічну ялинку.

Богдан зустрів Тараса Марчука при вході в дворик, який щось дивився до автомобіля, якого інколи брав з автоколони і яким тоді перевозив піаніно і також холодильник сусідові. Тому Богдан привітавшись з Братиським, передав малого Олежика під нагляд дружини, сам вийшов знову до Тараса, щоб допомогти тому коло транспорту.

- Як Лариска ваш хлопчик? – поцікавився дяд Гріша.

- Нічого, дякую. Росте слава Богу.

- Тоді добре; тоді дякувати Богу. Маєте маленьке щастя, а воно з часом виросте в велике щастя, тому що діти є щастя для батьків. А він схожий до Бабаків, такий собі «Бабачок» маленький.

- Дятьку Гріша, ви також маєте відношення до нашого щастя, тому що самі все знаєте добре як було скоріше, а як тепер. Ми вам вдячні дуже.

- Лариска, ти вже залишай свої спогади про щось минуле, а в ньому про щось погане. Людина вона не може так жити щоб постійно в житті робити лиш добре; нема таких людей на світі. Кожна людина яка живе, а тим більше прожила вже відрізок часу, вона має також погані поступки в минулому, інакше не буває, повір мені як людині, яка все життя працювала з людьми кожного дня.

- Тому ви напевно постійно прощали свою Людку, у вас такий підхід філософський на такі речі.

- Лариска, я також людина помилкова і хочу щоб мене пробачали інші люди.

- Ой, що ви поріяли: в мене судимість, сім'я майже розбитою була в нас.

- Для мене немов нічого того не було: ти не маєш батьків і для мене зараз як рідна дочка, при тому любима так само як моя Людка. А Іванка як онука моя, я відчуваю що ви мені рідні і близькі. А батьки не пригадують дітям поганого чи коли ті не слухались, тому що батьки покривають те все, адже діти їхній характер впадквали і коли усі ми були дітьми і також поступали по-різному. Здається є провини великі і є малі, але це інколи не так буває.

Ось я тобі розповім такий випадок: коли я був молодий, мій друг, посварився з татовим братом. Здавалось що такого сказав тому, просто смішно. Одним словом запрягав той коня і щось там заплутав уздечку, а молодий говорить: Стрию, як би ви були на війні і так довго запрягали коня, тоді вас першого б шарнули шаблею по шиї. Старий так образився, що ніякі вибачання не могли його так сказати

розмочити. А другий випадок, нехай тобі Анка вдома розкаже, мені Женя розповіла коли приїхала зі Львова і привезла Анку з собою. Там в вагоні їхав чоловік з жінкою десь за Коломию, і він їм розповів одну історію, про те що один чоловік повернувся з війни, а вдома вже не двоє дітей, а троє. Як він погодився щоб чужий для нього хлопчина, виріс з його синами, і як обернулось пізніше йому те на добро. Скажеш нехай про Тимка, розповість тобі Анка вдома; воно повинна пам'ятати про таке.

- Запитаю, думаю що цікава історія.

- Так що добре таки що моя покійна Любаша, колись таки погодилась вийти за мене заміж, а інакше не знаю чи в мене б тепер була така цікава родина, з такими житєвими драмами і такими красивими жінками, які народились в родині.

- Драми то точно яки ви сказали, - похитала головою Лариса.

- Лариска, нас не так багато в родині, і тому ми ще більше повинні любити одне одного. А тепер коли ви вже тут в моєму рідному місті, в мене таке відчуття що тут моя донька живе і онуків двоє, так що якось так виходить тепер.

- Правда я була такою, що інколи рідні батьки відмовляються від такої доньки, - скептично сама про себе висказалась Лариса.

- Я також різне пережив свого часу і не відмовлявся. Бувало багато разів неприємних сценаріїв з Людкою нашою, а один так мені запам'ятався, до тепер не можу забути. Її забрали вечером і ще двох рокерів. Я не зміг спати, а зранку пішов на лекцію, і тема про судовий кодекс часів Івана Грозного. Я стою і розповідаю студентам, а в душі немов буря на морі: не знаю що робиться там в ізоляторі з Людкою. Тут мене викликає хтось і говорить що телефонували, щоб я з'явився у відділ міліції, тому що там якась справа. Я все залишаю, біжу туди.

А Леонід Павлович, вже впросив щоб відпустили і цього разу, але сказав якийсь там міліціонер що відпустить лиш тоді, коли хто з батьків прийде по неї; їй було всього шіснадцять тоді напевно. Я приходжу, а мені такий молодий сержант говорить так просто як своєму товаришу, зразу на «ти»: Ей, ты чего папаша, дочь не можеш поставити на место? Сам то вот какой при галстукѣ, а ты на неѣ посмотри только, как в цестерне кувыркалась всю ночь. Заводить мене в таку кімнату, дивлюсь там клітка з арматури, а моя єдиначки сидить на підлозі і вся в мазуті обмазана. Якийсь мотоцикл тягнули чи щось там таке було. Знаєш як воно стидно мені, доцентові? Відчинив він ту клітку, вона встала, і тими руками брудними мене за шию, починає плакати що з нею тут обійшлись як з твариною. А той міліціонер ще мені щось в догонку говорить, я вже не слухав навіть і не ображався, тому що він немов правий, але він молодий зовсім, дітей ще не мав напевно і не розумів як мені зараз тут відчувається.

Але коли ми вийшли, я їй кажу: сідай заді в Волгу, щоб ніхто не бачив тебе такою, а там якось забіжиш в квартиру з машини. Але коли вже помилась, розчесалась, я немов забув що було, глянув в її кімнату, а вона обмоталась ковдрою і вже книжку читає собі. Що мені міліціонер чи хтось там, хоча він і правий на усі сто, але в мене моя дитина важніша, хоча вона винуваю, але вона моя, тому я також беру її вину на себе, тому що ми рідні...

- Дядьку Гріша, я вас завжди саме таким уявляла: нехай там світ перевертається, а ви знаєте своє і впевнено рухаетесь в свій напрямок.

- Любив я дуже свою єдиначку, і тепер люблю, і вас усіх також.

- Дякую вам, - промовила Лариса, - у вас поведінка що до нас, як справжнього батька.

- Все проходить Лариска в житті, а якось хочеться щоб тебе запам'ятали добре в наступному поколінні. Зараз молоді люди, маю на увазі в родині наші, вони не думають так як ми, але постаріють і будуть пригадувати хто був і яким він був. Я не знав особисто свого тестя, а твого діда Олександра Бабака, але теща моя, Анна Казимирівна, твоя бабця покійна, вона жила з нами і завжди сиділа вечорами і пригадувала минулі дні і людей, про яких я лиш міг послухати але не знав їх. Дуже любила розповідати історії, а я як історик, любив допитуватись тому що в підручниках чи посібниках, не завжди правду опишуть, а людина скаже тобі як було навколо неї в той час і що відбувалось.

- Я пам'ятаю коли її хоронили, я ще не була заміжня. - Пригадала Лариса. - Зимою було коли її хоронили.

- Так, воно було в січні сімдесят третього, нашій єдиничці, пішов був одинадцятий, меншою була як Анка коли до мене приїхала сюди... - Пригадую як розповідала теща про прадіда твого, про Янка. Він був при війську, коли почалась перша світова, йому було вже сорок три роки і мав звання досить високе

в австрійській армії. Сам народився вісімсот сімдесят першого, ровесник поетеси Лесі Українки був. Розповідала нам які гості приїздили до них великі тоді, на каретах, такі гонорові пани були що куди там. А коли вже твій дід Олександр загинув в сорок четвертому, тоді вся сім'я так збідніла, що казала моя Любаша, їсти не мали що бідні.

- В тата мого ще брат був, Богдан звали його, правда?

- Так, він був з тридцять шостого здеться, але десь пішов так по заробітках і не знаю що з ним і ще живе взагалі на світі. Нужда і злидні гнали людей по світах в пошуках кращої долі...

- Я пригадую, коли я вже з своїм познайомилась, тато сказав що буде в нас тепер Богдан в родині замість брата його.

- Тепер вже і Олександр буде вам замість прадіда твого.

- Так чомусь повертається все в нас в родині... – Похитала задумливо головою Лариса.

- Дуже добре що ви усі тут в рідному місті. Як не кажи, а таки маєте коріння свої тут і повернулись не в чуже місце, а там звідки були твої прародичі.

- Я вас щось хотіла запитати: Іванка почала дуже рано дружити з хлопцями, спочтаку з Олегом, сусідом а незадовго з Сашою. Мене тут не було, але як вам те все з строни виглядало і чи Марчуки не говорили з вами про це, не думали чогось поганого про неї?

- Я все пояснив Юлі, а я сам бачив за своє життя багато молодих людей і знаю багатьох коли вони вже пішли в життя, як вони продовжують жити. І багато вже розбираюсь в людях, можу тобі сказати хто яким буде в майбутньому. Тому я Юлі сказав що Анка дівчина порядна, вона має ідеали в душі, ідейна, а не просто дівка на вулиці. А це що вона була постійно тут в квартирі, воно правда, я не прикриваю нічого перед тобою. Говорила мені правду, коли сказала що їдуть по яблука, так мішок яблук привезла з Сашком. Я їй сказав, що сусід по гаражу мені доповів що бачив хлопця і дівчину які відчиняли мій гараж, і кажу що напевно ти Анка була з Людкою, а так як волосся в тебе коротке і в штанах була, тому сусід подумав що хлопець, а вона мені відказує що все правельно він побачив: були ми з Сашком і він дивився щоб поремонтувати Волгу вашу – говорить мені Анка. Могла махнути рукою, мовляв вже собі двоє старих придумали, нащо йому знати хто був, але ні: сказала таки правду.

Приїхала від тебе вже другий раз коли була і радиться в мене як гроші забрати з того цвинтаря; друга б не сказала навіть нічого, і гроші б потягала собі на різні забаганки, а вона заховала їх, сказала що будемо маму визволяти на волю ними. А в школі як вчилась: зустріла мене директорка, не могла нахвалитись її. Говорить мені: другі учні батьків мають, батьки перевіряють щоденники їхні, але результату близько нема такого, як в вашої племінниці. А мені так приємно таке почути, і Женя прийде, я похвалюсь перед нею.

- Вона тій директорці якісь панчохи приносила що торгувала ними, - посміхнулась Лариса.

- А такий контакт наладити також не просто: одній чотирнадцять, а другій майже сороківка, і ще одна учениця, а друга директор всієї школи, не так просто; повір мені.

- А ще Іванка дуже дивується постійно і мені призналась що ви немов спонукали їхню дружбу в такому юному віці, не були проти щоб тут у вас в квартирі вони зустрічались. Воно так було, чи вона собі надумала щось сама теке?

- Так було: ви ніхто не розумієте того, що таке дивитись пів ночі на годинник і не можеш дочекатись коли відчиняться двері вже нарешті, так було колись в мене з Людкою. А що зустрічатись тут, в квартирі, так для мене щастя: не переживаю, не боюсь, люди молоді культурні, виховані, що тут дивного? Справа в тому, що я розумію про те що молоді людині необхідно зайняти свої почуття і коли таку відносини проходять на очах, чи там де ти знаєш, тоді великий плюс. А вже в кого як відбувається по роках: в когось швидше, в когось пізніше, але так повинно бути взагальному; воно нормально.

Під час розмови, двоє почули як біля будинку нарешті мужчини завели двигуна в автомобілі, Лариса звернулась до Григорія Миколайовича:

- Дятьку Гріша, а можна я у вас на кухні чаю приготую своєму Богдашекові, він прийде зараз з холоду?

- Звичайно, Лариска, - Миколайович розвів руками.

- Маєте чай?

- Маю, і чай і каву. А ти маєш добре серце коли за чоловіка так думаєш.

- Так повинно бути. – Лариса поклала синочка, який заснув в неї на руках під час спілкування.

- Воно правда, - повторив Григорій Миколайович, - так повнно бути... А сам про себе подумав: те що хотіла і мріяла Анка, воно здійснилось в її сім'ї...

Аташеки ще довго сиділи і розмовляли на кухні, а на дворі падав сніг, було так тихо, так спокійно, на вулиці Коперника, немов сама природа хотіла доповнити блаженне задоволення в душах людей, які приклали свої зусилля для того, щоб виправити те, що було поламано скоріше; адже ніколи не пізно щось виправити і порівняти, поки живе ще людина на цій землі, якщо навіть не ділом, хоча словом визнати свою неправоту, а тоді вже навіть тій потерпівшій особі стане легше, щоб забути кривду давно...

Пенфілд, Нью Йорк. 2021р.

Кінець першої книги

ДАТИ ГЕРОЇВ І ОСІБ, ЗАГАДАНИХ В РОМАНІ

Аташеки.

Лукас 1929-1984
Софія (з дому Пітько) 1927-1979
Богдан 1955
Лариса (з дому Бабак) 1957
Іванна (Анка) 1975
Олег (брат Анки) 1991

Братинські.

Григорій Миколайович (дядя Гріша) 1927
Любов Олександрівна (з дому Бабак) 1933-1984
Людмила (Саламандра) 1962

Маковські.

Зеновій Іванович (батько Сашка) 1945
Неля Іванівна (з дому Леськів, мама Сашка) 1948
Іван 1965
Олександр (Сашко) 1967
Ірина 1988

Чумаки.

Петро Несторович 1932
Василина Василівна 1933
Михайло (брат Володьки) 1958
Володимир (Володька) 1960

Едуард, Радіон (брати-близнюки Едік і Радік) 1985

Бабаки.

Олександр Янович (дід Лариси) 1907-1944
Анна Казимирівна (баба Лариси) 1910-1973
Ярослав (батько Лариси) 1931-1981
Марія (мама Лариси) 1932-1984

Марчуки

Олекса Михайлович 1934
Тарас 1957
Юлія 1960
Олег (Олько) 1975
Віталій 1981

Чернецькі

Леонід Павлович 1935
Галина Михайлівна 1939
Анатолій (Толік) 1960
Зоряна 1963

Інші особи

Женя 1937
Василь (Васька) 1966
Михайло Пантелеймонович (вуйко Михайло) 1922

Кінець першої книги, продовження в другому романі «Срібний вітрильник».

Aauthor Ivan Khrushch.

2021
